

17

13 3 D 11

463 2nd 2

HUGONIS GROTII DE JURE BELLI AC PACIS LIBRI TRES.

In quibus **Jus Naturæ & Gentium**, item
Juris Publici præcipua explicantur.

Cum **ANNOTATIS Auctoris**, ex postrema
ejus ante obitum cura.

Accesserunt ejusdem

Dissertatio de MARI LIBERO,

& Libellus singularis

de **ÆQUITATE, INDULGENTIA, & FACILITATE,**

Nec non

JOANN. FRID. GRONOVII V.C. NOTÆ

in totum opus de Jure Belli ac Pacis.

EDITIO NOVISSIMA.

VOLUMEN SECUNDUM.

Anno MDCCXIX.

Cum Privilegiis.

Dom. Probat. Rom. Schol. Piar.
ex P. Aldersono.

13 2 D M

CAPITA

LIBRI TERTII.

	Q uantum in bello liceat, regulæ generales ex jure naturæ: ubi & de dolis & mendacio. Pag.	
II.	Quomodo jure gentium bona subditorum pro debito imperantium obligentur; ubi de repressaliis.	27
III.	De bello iusto sive solemnî jure gentium; ubi de indicatione.	34
IV.	De jure interficiendi hostes in bello solemnî, & alia vi in corpus.	45
V.	De rebus vastandis eripiendisq̃ue.	61
VI.	De jure acquirendi bello capta.	66
VII.	De jure in captivos.	93
VIII.	De inperio in victos.	101
IX.	De postliminio	105
X.	Monita de his, quæ fiunt in bello injusto.	120
XI.	Temperamentum circa jus interficiendi in bello iusto.	126
XII.	Temperamentum circa vastationem & similia.	152
XIII.	Temperamentum circa res captas.	166
XIV.	Temperamentum circa captos.	169
XV.	Temperamentum circa acquisitionem imperii.	180
XVI.	Temperamentum circa ea, quæ jure gentium postliminio carent.	188
XVII.	De his qui in bello medii sunt.	192
XVIII.	De his quæ in bello publico privatim fiunt.	197
XIX.	De fide inter hostes.	201
XX.	De fide publica qua bellum finitur; ubi de pacis pactione, de foro, de certamine condito, de arbitrio, de ditione, obsidibus, pignoribus.	213
XXI.	De fide, manente bello; ubi de induciis, commeatu, captivorum redemptione.	239
XXII.	De fide minorum potestatum in bello.	251
XXIII.	De fide privata in bello.	257
XXIV.	De fide tacita.	261
XXV.	Conclusio cum monitis ad fidem & pacem.	264

CAPITA

DISSERTATIONIS

De Mari Libero.

I.	J ure gentium quibufvis ad quofvis liberam effe navigationem.	Pag. 7
II.	Lufitanos nullum habere ius dominii in eos Indos, ad quos Batavi navigant, titulo inventionis.	8
III.	Lufitanos in Indos non habere ius dominii titulo donationis Pontificiæ.	10
IV.	Lufitanos in Indos non habere ius dominii titulo belli.	11
V.	Mare ad Indos, aut ius eo navigandi non effe proprium Lufitanorum titulo occupationis.	11
VI.	Mare aut ius navigandi proprium non effe Lufitanorum titulo donationis Pontificiæ.	23
VII.	Mare aut ius navigandi proprium non effe Lufitanorum titulo præfcriptionis aut confuetudinis.	24
VIII.	Jure gentium inter quofvis liberam effe mercaturam.	29
IX.	Mercaturam cum Indis propriam non effe Lufitanorum titulo occupationis.	30
X.	Mercaturam cum Indis propriam non effe Lufitanorum titulo donationis Pontificiæ.	31
XI.	Mercaturam cum Indis non effe Lufitanorum propriam iure præfcriptionis, aut confuetudinis.	ibid.
XII.	Nulla æquitate nifi Lufitanos, in prohibendo commercio.	33
XIII.	Baravis ius commercii Indicani, qua pace, qua induciis, qua bello retinendum.	33

HUGONIS GROTIÏ

DE JURE BELLI, AC PACIS.

LIBER TERTIUS

CAPUT I.

Quantum in bello liceat, regulæ generales ex jure naturæ: ubi & de dolo & mendacio.

- I. *Ordo sequensium.*
- II. *Regula prima: licere in bello quæ ad finem sunt necessaria: explicatur.*
- III. *Secunda: jus non tantum ex principio, sed & causis in bello subnascentibus spectari.*
- IV. *Tertia: quadam consequi sine injuria qua ex proposito non licent: cui cautio additur.*
- V. *Quid liceat in eos qui hostibus res subministrant, per distinctiones explicatur.*
- VI. *An dolo uti in bello liceat.*
- VII. *Dolus in actu negativo per se non est illicitus.*
- VIII. *Dolus in actu positivo distinguitur in eum qui fit per actus libere significantes, & per actus significantes velut ex conventionione: & ostenditur dolum prioris generis licitum esse.*
- IX. *In secundo genere indicatur questionis difficultas.*
- X. *Non omnem usurpationem locutionis qua sciatur in alium sensum accipienda, esse illicitam.*
- XI. *Mendacii qua illicitum est formam consistere in repugnantia cum jure alterius, quod explicatur.*
- XII. *Et ostenditur licitum esse falsum loqui apud infantes & amentes.*
- XIII. *Et cum is decipitur ad quem sermo non est, & quem extra sermonem decipere liceret.*
- XIV. *Et cum sermo est ad eum qui velit ita decipi.*
- XV. *Et cum qui loquitur utitur jure supereminente in sibi subditum.*
- XVI. *Fortè & cum vitam innocentis aut par aliquid tueri aliter non possumus.*
- XVII. *Apud hostes licitum falsiloquium qui senserint auctores.*
- XVIII. *Non extendendum hoc ad verba promittentia.*
- XIX. *Nec ad juramenta.*
- XX. *Generosius tamen esse, ac Christiana simplicitati convenientius falsiloquio in hostem quoque abstinere: quod per similia illustratur.*
- XXI. *Non licere nobis quenquam impellere ad id quod nobis licet, ipsi non licet.*
- XXII. *Licere tamen uti opera nostro oblata.*

1.

T qui bellum gerant, & quibus ex causis belligerare liceat vidimus. Sequitur, expendamus (a) quid quantumque in bello liceat, & quibus modi: 2 quod i aut nude spectatur, aut ex promisso antecedente. Nude, ex naturæ primum, deinde ex gentium

jure. Quid ergo natura liceat videamus.

Vitt. de jure bellin. 15.

II. 1. Primum, ut jam ante diximus aliquosies, ea quæ ad finem ducunt in morali materia, æstimationem intrinsecam accipiunt ab ipso fine: quare quæ ad finem juris consequendi sunt necessaria, necessitate sumta non secundum physicam subtilitatem sed moraliter, ad ea jus habere intelligimur. Jus dico illud quod stricte ita dicitur, & 3 facultatem agendi in solo societatis respectu significat. Quare si vitam aliter servare non possumus, licet mihi vi qualicumque arcere eum qui eam impetit, 4 etiam si forte is peccato vacet, ut notavimus alibi: quia jus hoc non proprie ex peccato alterius oritur, sed ex iure quod mihi pro mea natura conceditur.

Vitt. de jure bellin. n. 18, & 39, & 55.

2. Quin & rem alienam, ex qua certum mihi periculum imminet, 6 citra culpæ alienæ considerationem invadere possumus: non tamen dominus fieri: id enim prædeum finem accommodatum non est, sed custodire, donec securitati meæ satis cautum sit: quod ipsum quoque tractatum est a nobis alibi. Sic rem meam quam alius detinet eripere ei naturaliter mihi jus est; & si id difficilius, aliud tantundem valens; ut & debiti consequen-

GROT. a Quid quantumque in bello liceat) Eusebii Augustinus epistola lxx. ad Bonifacium comitem: ut in ipsis bellis (si adhuc in eis versari te opus est) fidem teneas, pacem queras. Epistola ccv. Esto ergo etiam belando pacificus. De iustitia in bello gerendo servanda dissertatio est egregia Belisarii ad milites apud Procopium Vandalicorum 1. Orosius libro vii. Ecce regibus & temporibus Christianis, qualiter bella civilia, tam citari nequeunt, transiguntur. Item de Theodosio: unum aliquod ab initio verbis condita bellum profecerunt, tam pia necessitate susceptum, tam divina sollicitate confectum, ubi nec pugna gravem eadem, nec victoria cruciatum caegerit ultionem.

GROTI. 1 Aut nude aut ex promisso) Quomodo alind pactum nudum, aliud pactum contractum faciunt. 2, 11. 1,

2. Estimationem intrinsecam accipiunt) In sese ac sua natura citra illud, quod ex accidenti accedere & æstimationem variare potest, æstimantur.

3 Facultatem agendi in solo societatis) Adversus alios homines aliquo societatis, sive domesticæ, sive civilis, sive totius humanitatis, vel quocumque vinculo nobiscum conjunctos.

4 Etiam si forte is peccato) Ut miles vel subjectus principis populi, cui cum mea patria vel principe bellum est.

5 Alibi) 2, 1. 3.

6 Citra culpæ alienæ) Quamvis illius, cujus ea res est, culpa non contingat, ut ex ea mihi sit periculum.

7 Ad eum finem) Non enim huc usque valet jus illud arripiendi rem alienam mihi periculosam.

8 Lese

§. III. IV.

C A P U T L

3

quendi gratia: quibus ex causis dominium quoque sequitur, quia *Silo. in verbis bell. p. 1. nu. 10. v. prima.*

3. Sic ubi iusta est punitio, iusta etiam vis omnis, sine qua ad pœnam veniri non potest: & omne quod pœnæ pars est, ut rerum corruptio per incendium aut aliter, iuxta iustum scilicet & qui peccato respondeat modum.

III. Sciendum secundo est: jus nostrum non ex solo belli principio spectandum, sed & ex causis subnascentibus, sicut & in iudiciis 9 post litem contestatam ius sepe parti novum paritur. Sic qui se aggregant me imperenti, sive locii sive subditi, in se quoque ius tuendi me mihi porrigunt. Sic qui bello se miscene quod iniustum est, præsertim si ipsi id iniustum esse scire possunt ac debent, obligant se ad sumtus & damna refarcienda, quæ culpa damnum dant. Sic qui bello sine probabili ratione suscepro accedunt, ipsi quoque pœnæ meritum contrahunt, pro ratione iniustitiæ quæ ipsorum actui inest. Ita Plato probat bellum *μηχανή οὐδ' ἐν οἱ ἀλλοτρίων ἀναγκασθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀνατίων ἀρχομένων ὡς οὐκ ἐκ δικῆς.* donec hi qui fontes sunt cogantur infontibus malo affectis pœnas dare.

IV. 1. Observandum tertio, (b) ad jus agendi 10 multa consequi indirecte & extra agentis propositum, ad quæ per se jus non elser. In sui defensione quomodo id locum habeat explicavimus 11 alibi. Sic ut nostrum consequamur, si 12 tantundem accipi non potest, plus accipere nobis jus est, sub obligatione tamen restituendi pretium ejus quod redundat. Sic navis piratis plena, aut domus latronibus, tormentis peti potest, etiam si intra eandem navem aut domum sint pauci infantes, mulieres, aut alioqui innocentes quibus inde creetur periculum. Nec reus est mortis alienæ; inquit Augustinus, qui suæ possessioni murum circumduxit, si 13 aliquis ex ipsorum usu percussus intereat.

Vid. dicto libro num. 37.

Ad Publ. epist. 154.

2. Sed sicut antehac monuimus sæpe, non semper ex omni parte licitum est quod juri stricte sumto congruit; sæpe enim proximi caritas non permittit ut summo jure utamur. Quare etiam

8 *Leasa qualitas*) Violatum illud par pro pari, quod e contractibus debetur.

9 *Post litem contestatam*) Post inceptum iudicium.

GROT. b *Ad jus agendi multa consequi indirecte & extra agentis propositum*) Vide hac de re Thomam prima secundæ, quæstione lxxiii, art. 8. Molinam tractatu secundo, disputatione cxxi.

GRON. 10 *Multa consequi indirecte*) Accedere quæ seorsum deficient

te occasione illorum, quibus hærent & accedunt, patrare minime liceret, quæque patrandi ab initio intentio nulla fuit, sed quæ trahit contagio & vicinia illorum, quæ agendi jus habeo, eoque istis univrsam præstat & veniam conficit.

11 *Alibi*) 2, 1. 4.

12 *Tantundem*) Strictè ac præcise tantum, & non ultra, quantum mihi debetur.

13 *Aliqui ex ipsorum usu percussus*) An prolapsus.

A 2

14 N/6

etiam quæ extra propositum accidunt, & accidere possunt prævidentur, cavenda erunt, 14 nisi multo majus sit bonum quo nostra actio tendit, quam malum id quod metuitur, aut nisi in pari bono & malo multo major sit spes boni quam mali merus, quod prudentiæ arbitrandum relinquitur: sed ita ut semper in dubio ad eam partem quæ alteri magis quam sibi consuleri, ut tutiorem, inclinandum sit. *Sinite crescere grana, inquit optimus magister, ne dum ea evellere vultis, evellatis & triticum. Multos occidere & indiseretos, inquit Seneca, 15 incendii & ruina potentiæ* Docent nos historiæ quam seria pœnitentia, Ambrosio monente, talem 16 vindictæ immodestiam Theodosius expiaverit.

Matth. xxi.
29.
1 hom. 2. 2. q. 64
art. 2.
Conf. in fine l. est.
11. de cleam.

3. Nec si quid Deus interdum facit tale, id nobis in exemplum trahendum est ob plenissimum illud dominii jus quod ille in nos habet, nobis vero alteri in alterum non concessit, 17 ut alibi notavimus. Et tamen ille ipse Deus, hominum suo jure dominus, ob paucissimos bonos parcere solet quamvis magnæ malorum universitati; & eo suam, 18 qua judex est, æquitatem restatam facit, ut Abrahami cum Deo colloquium de Sodomis aperte nos docet. Et ex his quidem generalibus regulis cognosci potest quantum in hostem liceat naturaliter.

V. 1. Sed & quæstio incidere solet, quid liceat in eos qui hostes non sunt, aut dici nolunt, sed hostibus res aliquas subministrant. Nam & olim & nuper 19 de ea re acriter certatum scimus, cum alii 20 belli rigorem, alii 21 commerciorum libertatem defenderent.

2. Primum distinguendum inter res ipsas. Sunt enim quæ in bello tantum usum habent, ut arma: sunt quæ in bello nullum habent usum, ut quæ voluptati inserviunt; sunt quæ & in bello & extra bellum usum habent, ut pecuniæ, commerciarum, (c) naves, & quæ navibus adsunt. In primo genere verum est dictum

Ama-

14. *Nisi multo majus sit bonum*) Ex regulis vel normis, quas tradit, 2, 24. §.

15. *Incendii & ruina potentiæ*) Non laudabilis & bono viro adflectenda, sed quam etiam habet incendium aut molis alicujus vel ædificii casus, quæ & ipsa multos sine discrimine noxiorum & infantium absumere aut obstruere possunt.

16. *Vindictæ immodestiam*) Quod cum Thessalonicenses seditionem movissent, immisso milite ad septem millia trucidaverat A.C. 390.

17. *Ut alibi notavimus*) 2, 21. 14.

18. *Qua judex est*) Etiam cum in-

duit severam judicis personam.

19. *De ea re acriter certatum*) Exemplum apud Demetrium, lib. 18, p. 767. ad ann. 1597.

20. *Belli rigorem*) Nihil tale permittendum, & qui faciunt, pro hostibus habendos.

21. *Commerciorum libertatem*) Iure gentium licere unicuique merces suas portare ac vendere ad quos voluerit.

GROT. e. *Naves & quæ navibus adsunt*) Athenis diripitur, id est, evchi vetita, lana, utres, lignum, cera, pix. Scholiastes ad Aristophanis nubes & equites.

GRON.

Amalaſuinthe ad Iuſtinianum, in hoſtium eſſe partibus, qui ad bellum neceſſaria hoſti adminiſtrat. Secundum genus querelam non habet. Sic Seneca tyranno 21 gratiam ſe relaturum ait; (d) 22 ſi beneficium illi neque vires majores daturum eſt ad exitium commune, neque confirmaturum quas habet, id autem eſt quod reddi illi ſine pernicie publica poſſit: quod explicans addit: pecuniam que ſatellitem ſtipendio teneas non ſubminiſtrato; ſi marmora & veſtes deſiderabit, nihil obeat cuiquam id quo luxuria eius inſtruitur; militem & arma non ſuggeram. Si pro magno petet munere 23 artiſices ſcena & qua feritatem eius emolliant, libens offeram. Cui 24 triremes & gratas non mitterem, 25 luſorias, & cubiculatas, & alia 26 ludibria regum in mari laſcivientium mittam. Et Ambroſio judice, largiri ei qui conſpiret adverſus patriam non eſt probabilis libertas.

Lib. 1. c. 30. de off.

3. In tertio illo genere uſus ancipitis, diſtinguendus erit belli ſtatus. Nam ſi tueri me non poſſum, niſi quæ mirantur intercipiam, neceſſitas, ut 27 alibi expoſuimus, 28 ius dabit, ſed ſub onere reſtitutionis, niſi cauſa alia accedat. Quod ſi iuris mei executionem rerum ſubveſtio impediſſet, idque ſcire potuerit qui adveſt, ut ſi oppidum obſeſſum tenebam, ſi portus clauſos, & jam deditio aut pax exſpectabatur, tenebitur ille mihi de damno culpa dato, ut qui debitorem carceri exemiſt, aut fugam ejus in meam fraudem inſtruxit: & 29 ad damni dati modum res quoque ejus capi, & dominium earum debiti conſequendi cauſa quaeri poterit. Si damnum non dum dederit ſed dare voluerit, ius erit rerum retentione eum cogere ut de futuro caveat obſidibus, pignoribus, aut alio modo. Quod ſi præterea evidentiffimo ſit hoſtis mei in me iniuſtitia, & ille eum in bello iniquiſſimo confirmet, jam non tantum civiliter tenebitur de damno, ſed & criminaliter, ut his qui 30 judici imminenti reum-

Can. in c. ita quorundam, & c. ad liberandam de iudiciis.

Silv. in verb. reſ. lit utiop. 3. §. 12

GRON. 21 Gratiam ſe relaturum) Pro beneficio, quod ab illo forte accepſit, & eum remuneraturum.

GROT. d Si beneficium illi, nequo vires majores daturum eſt ad exitium commune) Vide Parutam lib. v. 111.

GRON. 22 Si beneficium) Quod redditurum ſe cogitat. l. 7. de benef. 20.

23 Artiſices ſcena) Hiſtriones, comædoſ, tragædoſ, mimos. Sen. epiſt. 11. & 121. Sueton. lul. 84.

24 Triremes & aratas) Naves bellicas cum æreis roſtris.

25 Luſorias & cubiculatas) Voluptuarias & diſtinctas in lauta & luxurioſa cubicula. Thalamegos Suet.

Iul. 52.

26 Ludibria regnum) Alias naves prodigioſæ magnitudinis & luxuria, quibus reges, in primis Egypti, in mari inſanierunt. Vide Athenæum lib. 5. p. 203.

27 Illi alibi) 2, 2. 6.

28 Ius dabit) Injiciendi manum, ne perveniat ad hoſtem meum, ſed domino rem aut compenſationem debebo.

29 Ad damni dati modum) Tantum de rebus ejus arripi, quanto per illum ego careo.

30 Judici imminenti) Per liſtores corripienti aut panam irrogaturo.

manifestum eximit: atque eo nomine licebit in eum statuere quod delicto convenit, secundum ea quæ de pœnis diximus; quare intra eum modum etiam spoliari poterit.

4. Et has ob causas solent a bellum gerentibus (c) publicæ significationes fieri ad alios populos, tum de jure causæ, tum etiam ut de spe probabili juris exequendi appareat.

5. Hanc

31 *Intra eum modum spoliari*) Tantum poterit ei eripi, quantum ad pœnam sufficit.

GROT. c. *Publicæ significationes fieri*) Vide exempla in bello communi contra Ægyptios, Saracenos, aliosque, c. ult. de transactionibus, C. significavit, de Judæis, extravagante copiosius, de Judæis, & c. i. lib. v. extravag. de Judæis. Liber consulatus maris editus est lingua Italica, in quem relatæ sunt constitutiones Imperatorum Græciæ, Alermanici, regum Francorum, Hispaniæ, Syriæ, Cypri, Balearium, Venetorum, Genuensium, cujus libri titulo cclxxiv. tractantur hujus generis controversiæ: ac sic definitur, si & navis & merces hostium sunt, non esse in aperto, fieri ea capientium; si vero navis sit pacem colentium, merces autem hostium, cogi posse ab his qui bellum gerant, navem, ut merces eas in aliquem portum deferat, qui sit suarum partium, ita tamen ut vecturæ pretium nautæ solvarur. Si contra navis hostilis fuerit, merces vero aliorum, de nave transigendum: aut si nolint vectores transigere, cogendos, ut cum navi eant in portum aliquem partium capientis, & ut capienti solvant pretium quod pro navis usu debebatur. Apud Hollandos anno cto cccc xxxviii. cum bellum ipsis esset cum Lubeca aliisque civitatibus ad mare Balticum & Albini sitis, frequente senatu judicatum est, etiam in hostium navibus repertas merces, quas aliorum esse constaret, in prædam non eedere; idque ibi pro lege deinceps habitum est. Sic & Daniæ rex senit, cum anno cto 10 xcyi. ad Hollandos eorumque fœderatores legationem mitteret, qua libertatem navigandi mercesque ferendi in Hispaniam, cum

qua Hollandi bellum gerebant acerrimum, suis vindicabat. Apud Gallos libertas mercaturam exercendi pacatis populis, etiam apud eos qui Galliæ hostes essent, semper permissa; & quidem adeo indiscrete, ut hostes sæpe sub alienis nominibus res suas occultarent, ut apparet ex edito anno cto 10 xliii. capite xlii. quod tractatum est in edictum anni cto 10 lxxxiv. & sequentia. Iisdem diserte cavetur, ut Gallorum amicis liceat belli tempore exercere mercaturam, dummodo suis navibus, suosque per homines, navesque ac merces, quocumque visum ipsis esset perducere, dum ne merces eæ sint belli instrumenta, quibus res hostium fovere velint: quod si fiat, permittitur Gallis talia belli instrumenta sibi sumere, perfoluto æquo pretio. Hic duo notanda, his legibus nec belli instrumenta in prædam cecidisse, multo magis ab eo periculo abfuisse merces innoxias. Non negem aliud jus usurpasse interdum septentrionis gentes, sed varie, ex usu magis temporum quam ex equitate perpetua. Nam cum Angli bellorum suorum obtentu Danorum, commercia impedisissent, natum inde jam olim bellum inter eas gentes eo exitu ut Dani Anglis tributum imponerent, cui, Danico denario nomen, cui, metata quamvis causa, nomen mansit ad usque tempora Guilielmi ejus qui stirpem nunc regnantem in Anglia fundavit, ut notavit vir magnæ fidei Tuannus in historia anni cto 10 lxxxix. Rursum ab Elisabetha, sapientissima Angliæ regina, nisi anno cto 10 lxxv. ad Bravos Wilhelmus Winterus ex ordine equestri & Robertus Bealus regio consilio ab epistolis, qui ostenderet ferre Anglos non posse, quod

Ba-

Batavi in ipso æstu belli in Hispanos, naves Anglorum ad Hispanicos portus vētas detentaſſent. Narrat Rhedanus in hiſtoria Batavica anno c13 13 lxxv. & Britannus Camdenus anno ſequentē. Cum vero Angli, & ipſi Hiſpanis hoſtes facti, Germaniæ civitatibus juſ in Hiſpaniam navigandi turbarent, quam id non certo jure fecerint, apparet ex ſcriptis adverſariis gentis utriuſque, dignis lectu ad noſcendam hanc controverſiam. Et notandum, Anglos in ſuis ſcriptis ipſos id agnoſcere, cum duo maxime pro ſua aſſerunt cauſa, & belli inſtrumenta fuiſſe quæ a Germanis in Hiſpaniam deſerebantur, & pactiones veteres intercedere quo minus id fieri liceret: quales poſtea pactiones & Hollandi ſociique eorum cum Lubecenſibus ſociisq; eorum fecere anno c13 13c xlii, ne aut hi aut illi hoſtium ſubditos intra ſuos fines mercati permitterent, aut hoſtes pecunia, milite, navibus, victu juvarent: & poſterius, anno ſcilicet c13 13c xxvii. inter Suediæ Daniæque reges convenit ut Danus dimitteret omnem mercatum cum Daniſcani Suedi hoſtibus, ſed nec ad alios Suedi hoſtes merces ullas per fretum Cimbricum ire ſineret, pro quo rex Daniæ alia ſibi viciffim commoda ſtipulatus eſt: ſed hæc ſunt pacta ſpecialia ex quibus nihil inferri poteſt quod omnes obliget. Nam & illud in ſcriptis ſuis dixere Germani, non omnes pactis merces prohiberi, ſed eas quæ in Angliam ſemel importatæ aut in Angliam comparatæ eſſent. Neque vero ſoli Germani Anglis eum hoſte ſuo commercia vetantibus contradixere. Etiam Polonia niſſo legato conqueſta eſt juſ gentium imminui, quando ob Anglicum cum Hiſpania bellum ipſus cum Hiſpaniis commercia agitando libertas adimeretur, ut in anno c13 13c xcvii. narrant memorati jam nobis Camdenus & Rhedanus. Galli vero poſt pacem Verbinianam cum Hiſpano factam, Eliſabetha Angliæ regina in bello perſtante, rogati ab Anglis ut naves Gallicas in Hiſpaniam euntes excutere liceret, ne quis forte bellicus paratus occideretur, conce-

Vol.II.

dere ne hoc quidem volderet, dicentes obtentum rapinis & commerciis turbandis quæri. Et eo federe quod Angli cum Hollandis eorunq; ſociis anno c13 13c xxv. pepigere, id quidem convenit, ut rogarentur cæteræ gentes, quarum intererat magnitudinem Hiſpanicam inſtringi, ut & ipſæ veterent cum Hiſpaniis commercia, ſed, ſi ultro id non facerent, placuit inſpici naves num quid bellici inſtrumenti ferrent, ſed ultra neque naves neque merces retentari, aut quicquam pacatis noceri eo nomine. Atque evenit eodem anno ut Haniburgenſes quidam in Hiſpaniam irent naves maxima ex parte onuſta apparatus bellico, qui ipſe quidem apparatus ab Anglis vindicatus eſt, ſed cæterarum mercium perſolutum eſt pretium. Galli autem, cum ab Anglis naves Gallicæ in Hiſpaniam euntes in ſicum reparentur, oſtenderunt pari ſe id nolle. Bene ergo dictum a nobis, ſignificationes publicæ requiri, quod & Angli ipſi ita ſenſere: a quibus factæ ſignificationis talis exemplum eſt apud Camdenum circa annum c13 13c xci. & c13 13c xcvi. Neque vero talibus ſignificationibus ſemper paritum, ſed diſtincta tempora, cauſæ, loca. Anno enim c13 cccc. lviii. Lubecenſis civitas ſignificationi a Daniſcanis ſibi factæ, ne eum Mälgenſibus & Memelenſibus Daniſci hoſtibus mercaturam exerceat, parendum non cenſuit. Neque magis parvere Hollandi anno c13 13c li. cum Lubecenſes ipſis denuntiarent, ut a Danorum, quos ipſi hoſtes tum habebant, commercio abſtineretur. Anno vero c13 13c xxi, quo tempore inter Suedos Danosque beliaſatur, cum Danus Aſiaticas civitates rogaret ne cum Suedis commercia haberent, quedam civitates amicitia ipſius indigentes moreni geſſere, aliæ non item. Hollandi bello ardente inter Suediam & Poloniæ regem, nunquam paſſi ſunt ſibi aut hujus aut illius gentis commercio interdici. Gallis autem ſemper reddidere naves quas ab Hiſpania revertentes, aut in Hiſpaniam, ipſis tunc

Polyb. 1.

Plut. Demetrio.

5. Hanc autem quaestionem ad jus naturæ ideo retulimus, quia ex historiis (f) nihil comperire potuimus ea de re jure voluntario gentium esse constitutum. Romanos qui Carthaginiensium hostibus commacatus attulerant, ipsi Carthaginienses aliquando ceperunt: eosdem iidem Carthaginienses repentibus Romanis reddiderunt. Demetrius cum Atticam teneret exercitu, jamque vicina oppida Eleusina & Rhamnunte cepisset, Athenis famem facturus, navis frumentum inferre parantis (g) & magistrum, & gubernatorem suspendit, atque eo modo deterritis ceteris portus urbe est.

VI. 1. Modum agendi quod attinet, vis ac terror maxime propria bellorum. An & dolis uti liceat quaeri solet. Nam Homerus quidem dixit hosti nocendum:

Ἢ δόλο, ἢ βίῃ, ἢ ἀμαρτυρίῃ, ἢ κρυπτικῇ.

Sive dolo, seu vi manifesta, clamve, palamve.

Et Pindari est:

Χρὶ δὲ πᾶσι τῶν ἀνθρώπων

δοῦν' ἀμαρτυρίας τὸν ἐχθρὸν.

Quidvis agendo scilicet hostica

Delenda vis est.

Apud Virgilium quoque 32 dictum illud,

33 *Dolus an virtus quis in hoste requirat?*

sequi-

tunc hostilem, euntes Hollandicæ naves interceperant. Vide Ludovici Servini advocati quondam regii orationem habitam anno c10 10 xc11. in causa Hamburgensium. Verum iidem Batavi Dunquercam, ad quam classem habebant, ab Anglis merces inferre non siverunt: quomodo Dantiscani anno c10 cccc lv. Batavis denuntiaverunt, nequid in urbem Regio montanam inferre; narrante Gaspare Schutzi in historia Prusicæ. Adde Cabetum decisione xliii, num. 2. & Seraphinum de Freitas in libro de justo imperio Lusitanorum Asiatico, ubi complures adducit alios.

f Nihil comperire potuimus ea de re jure voluntario gentium esse constitutum. Multa hujus quaestionis habet vir doctissimus Iohannes Meursius in historia Danica libro 1. & 11. Ubi videbis Lubecenses & Imperatorem esse pro commerciis, contra ea Danos. Vide & Crantzium Vanalcorum libro xiv. Thuanum in

dicto anno c10 10 lxxxix. libro historiarum xcvi. Camdenum, præter jam dicta loca, in anno c10 10 lxxxix & c10 10 xc. Ubi illa inter Anglos & Germanos, quos Anshaticos vocant: controversia tractatur.

g Et magistrum & gubernatorem suspendit. Non multum dissimile est quod de Pompejo narrat Plutarchus in Mithridatici belli historia. *ἡγεμόνας φύλακας τῶν μὲν ἐπὶ τοῖς πλοῖσιν οἱ Βόσποροι ἐμπόρους, καὶ διδασκῶν ἢ ἡγεῖα τοῖς ἀλλοτρίοις. custodes imposuit Bosphoro, qui observarent si qui mercatorum in Bosphorum navigarent, deprehensit pana mori.*

GRON. 32. Dictum illud sequitur v. 426. his verbis hortantem Chærebem sequitur vir celebris tanta justitiæ fama, non secuturus, si quidem id injustum esse putasset.

33 *Dolus an virtus* 2, Æneid. 39. Sive fallendo quis hostem, sive visuperet, quis ob utrumvis victorem reprehendendum putet.

GRON.

sequitur ipse:

Ripbens iustissimus unus

Qui fuit in Teucris & servantissimus equi.

Et legitur hoc ipsum imitatus sapientiae nominis nobilissimus Solon. Silius in rebus Fabii Maximi:

Exin virtuti placuit dolus.

2. Apud Homerum Ulysses viri sapientis exemplum, plenus ubique fraudum in hostem: unde Lucianus regulam elicit, laude dignos qui hostem fallunt. Nihil utilius in bello dolis Xenophon dixit, & Brasidas apud Thucydidem preclaram imprimis laudem esse ex (h) 34 belli furtis: & apud Plutarchum Agesilaus hostes decipere & iustum & licitum esse. Polybius, quæ vi sunt in bello minoris censenda, quam quæ ex occasione & dolo: & ex eo Silius Corvinum sic inducit loquentem:

(i) Bellandum est astu: levior laus in duce dextra.

Atque ita censuisse ipsos illos severos Laconas notat Plutarchus, ac maiorem etiam victimam ab eo immolatam, qui dolo, quam qui aperto Marte rem confecisset. Idem (k) Lylandrum magni facit ἀπὸ τῆς καὶ πολλὰ διαποικιλῶντα τοῦ πλῆμους, pleraque belli dolis variantem. Et in Philopœmenis laudibus ponit, quod Cretensem disciplinam institutus simplicem illum ac generosum bellandi morem dolis ac furtis miscuisset. Ammiani est: nullo discrimine virtutis ad doli, prosperos omnes laudari debere bellorum eventus.

3. Iurisperiti Romani bonum dolum vocant, si adversus hostem quis machinaretur; & alibi, nihil interesse vi quis an fallacia potestatem hostium evaserit; 35 ἀλλ' οὐ ψικρὸς, οὐκ ἐντραπιστὰς, notat ad Iliados o Eustathius. Inter Theologos Augustinus, cum iustum bellum suscipitur, vi aperta pugnet quis aut ex insidiis, nihil ad insitiam interest. Et Chrysostomus maxime laudari Imperatores qui fraude victoriam quæsiissent.

4. Sed nec desunt sententiæ quæ suadere videntur partem contrariam, quarum nonnullas infra adferemus. Quæstionis huius definitio pendet ex eo, an dolus 36 in genere sit semper malus.

GROT. h. Belli furtis) Ita & Virgilius loquitur Aeneidos xi. & Salustius, quem citat Servius.

GKON. 34 Ex belli furtis) Stratagematis, insidiis, machinationibus clandestinis.

GROT. i Bellandum est astu) Muhammedis dictum simile: elbarbu Hudiatum, id est, pugna fraudem requirunt. Apud Virgilium, in comitatu Martis:

Vol. II.

Itaque, insidiæque.

Ubi Servius: non tantum virtute, sed insidiis comitatum se ostendit.

k Lylandrum) Ei Sullam comparat Plutarchus, in cuius animo leonem esse & vulpem dicebat Garbo.

GRON. 35 ἀλλ' οὐ ψικρὸς) Dolus non vituperandus, quippe bellicus.

36 In genere semper malorum) Quæ quocumque loco, modo, tempore siant vitiosa sunt, uti quibus fides violatur,

■

37 Astu

Lus. Phil.

Xenophon de Cyri inst. i. & de re equestri. Thuc. lib. v. Plut. apoph. Polyb. l. i. x. Lib. v.

Plut. Marcell.

L. c. §. 3. Doli dolo. L. nihil, D. de captivis. Quæst. x. Super Iosue. de sacra dotio i.

lorum, in quibus locum habet non esse faciendum malum ut eveniat bonum, an ex iis quæ vitium non habent universaliter ex sua præ natura, sed quibus accidere etiam potest ut bona sint.

VII. Norandum igitur, dolum alium consistere in 37 actu negativo, alium in actu 38. positivo. Doli vocem etiam ad ea quæ in negativo actu consistunt extendo, Labone auctore, quia ad dolum sed non malum refert, ubi quis per dissimulationem tueretur sua vel aliena. Haud dubie crude nimis a Cicerone dictum est: *ex omni vita simulationem dissimulationemque tollendam*. Nam cum nec quæ scias, nec quæ velis omnia aperire aliis tenearis, sequitur ut dissimulare quædam apud quosdam, id est regere & occultare fas sit. *Licet*, inquit (l) Augustinus, *veritatem occultare prudenter, sub aliqua dissimulatione*. Et (m) necessariam hanc omnino atque inevitabilem, his præferim: quibus res publica commissa est, non uno loco faceret ipse (a) Cicero. Exemplum ad hanc rem insigne præbet Jeremias historia capite xxxviii. Is enim propheta a rege interrogatus de obsidionis eventum, apud proceres, regis postulat, hoc ipsum prudenter occultat, aliam interim causam, nec falsam tamen, colloqui adferens. Et huc quoque referri potest (b) quod (n) Abrahamus Saram sororem, id est, ex usitato tum loquendi more, propinquam consanguineam vocat, matrimonium dissimulans.

VIII. 1. Dolus qui in actu positivo consistit, 39. si in rebus, simulatio; si 40. in sermone, mendacium vocatur. Quidam inter hæc duo hanc constituunt differentiam, quod dicant voces naturaliter signa esse intellectuum, res non item. Sed contra verum est, voces natura ipsa & 41. citra hominum voluntatem nihil signifi-

37. *Actu negativo*) Cum decipimur, quia fit, quod non expectabamus, quoniam qui facit, non ostenderit se tale quid esse facturum.

38. *Positivo*) Cum decipimur, quia fit secus atque prioribus vel dictis vel factis opinionem fecerat se facturum esse.

GROT. 1. *Augustinus*) Et in v. Malum versiculo: *perdes omnes*. Aliud est mentiri, aliud est verum occultare. Citatur causa xxiii, questione ii.

m. *Necessariam hanc omnino atque inevitabilem*) Vide Chrysostomum primo de sacerdotio.

n. *Abrahamus*) Veritatem voluit celari, non mendacium dici. Augusti-

nus quæst. xx. in Genesim, relatus a Gratiano dicta causa. xxii, quæstione 111.

GRON. 39. *Si in rebus*) Quoties aliud agimus, quam agere videmur.

40. *In sermone*) Quoties aliud dicimus, aliud agimus, aut intendimus.

41. *Citra hominum voluntatem*) Boethius de interpret. p. 329. *Oratio est vox significativa secundum placitum*. Idem de syllog. categor. p. 481. *Ad placitum vero, quia nullum nomen aliquid per se significat, sed ad ponentis placitum*. Aliud enim unaquæque res dicitur, quod ei placuit, qui primus ei rei nomen impiegit.

L. v. §. dolum
malum; De de
dolomalo.)
De off. 3.

Libi. contra
mend. c. 10.
Th. 2, 2. q. 40.
art. 3. in resp.
& q. 71. art. 7.
Silv. in verbo
hell. p. 1. nu. 9.
(a) Cic. pro Mil.
& l. vii. ep. 9. &
pro Cn. Plancio.
(b) Græc. xx.
Th. 2, 2. q. 110.
art. 3. in resp.

ficare, nisi forte vox sit 42] confusa & *εναρπασ* qualis in dolores quæ ipsa 43 rei magis appellatione venit quam locutionis. Quod si hoc dicatur, hominis naturam] hanc esse peculiarem supra animantes ceteras, ut 44] conceptus animi possit aliis iudicare, & ad eam rem voces repertas, verum quidem dicitur: sed addendum est, non solis vocibus tale fieri indicium, (o) 45 sed & nutibus, *L. Labes, §. f. D. de sup. leg.* ut apud mutos, 46 five illi nutus aliquid habentem re significata commune ipsa natura, five tantum 47 ex instituto significant: quibus nutibus pares sunt 48 notæ illæ quæ non voces lingua figuratæ significant, ut (p) Paulus jurisconsultus loquitur, sed res ipsas, *L. Non figura, D. de obl. & ad.* five ex aliqua convenientia, ut notæ 49 hieroglyphicæ, five merito arbitrari, ut apud Sinenfes.

2. Alia igitur hic adhibenda distinctio est, qualem adhibuimus ad tollendam ambiguitatem in voce juris gentium. Diximus enim jus gentium dici, & quod singulis gentibus 50 placuit sine mutua obligatione, & id 51 quod mutuam obligationem in se continet. Voces ergo, & nutus, & notæ quas diximus, reperta sunt ad significandum 52 cum mutua obligatione, quod Aristoteles dixit 53 *De invent. p. 1. c. 4.*

42 *Confusa & εναρπασ*) Ut ejaculatio, cachinnus, rictus, sternutatio. Boeth. d. l. de Syll. Sunt voces naturaliter significantes, ut canon latratibus iras canum significat, & alia ejus quoddam vox blandimenta: sed non sunt nomina quia non sunt ad placitum significantes, sed natura.

43 Rei) Soni, quo potius factum quam dictum auditur.

44 *Conceptus animi*) Cogitata. GROT. o Sed & nutibus) Plinius de Æthiopum gente libro vi, 30. Quibusdam pro sermone nutus motusque membrorum est. Vide c. tuæ fraternitati, de sponsalibus.

GRON. 45 Sed & nutibus) Quintil. 11, instit. 3, 533. Non manus solum, sed nutus etiam declarant nostram voluntatem & in mutis pro sermone sunt, & saluatio frequenter sine voce intelligitur atque allicet.

46 *Sive illi nutus*) Sunt gesticulatio expriment & formans actionem motumve similem illi, quem significamus: ut Suetonius refert Datum Atellanarum hustrionem cantici cufusdam illa verba, Vale pater, vale mater, ita demonstrasse, ut bibentem natantemque faceret, & exitum Claudii & Agrippinæ significaret. Ner. 39. Item cum inclinatione capitis as-

sentimus, quassatione negamus. Gellius 10, 7.

47 *Ex instituto*) More introducto & recepto; ut in senatu cum Sc. per discessionem fieret, pedibus aut in sententiam aut in alia omnia ibant: in nullitia manum promittebant.

48 *Nota illa quæ non*) Ut literæ copulatæ in syllabas.

GROT. p Paulus jurisconsultus loquitur) Non figura, inquit, litterarum, sed oratione quam exprimunt litteræ obligamur, quatenus placuit non minus valere quod Scriptura quam quod verbis lingua figuratis significaretur. Valde philosophice dixit placuit, ut ostenderet hæc valere in eisdem.

GRON. 49 *Hieroglyphicæ*) Sacerdotum Ægyptiorum. Tacit. 2, ann. 60. & 11, 14.

50 *Placuit sine mutua*) Ita ut ad id nemo cogatur, sed possit id jure civili apud quosdam populos restringi & abrogari.

51 *Quod mutuam*) Ad quod servandum omnes tenentur, & qui non servant, pro nefariis & interstabilibus habentur.

52 *Cum mutua obligatione*) Ut non debeat ea nisi uno & suo modo accipere.

кажд. *судѣннѣ*, 54 res aliæ non item. Hinc fit (q) ut rebus aliis uti liceat, etiamsi prævideamus futurum ut alter inde falsam concipiat opinionem. Loquor de eo quod intrinsecum est, non de eo quod accidit. Itaque exemplum ponendum est, (r) ubi nullum sequitur inde nocumentum, aut ubi nocumentum ipsum, seposita deli consideratione, licitum est.

Лис. XXIV, 28.

3. Prius exemplum est in Christo, qui apud comites Ema-
tinos 55 προσαίτητο ire longius, id est, speciem prætulit ituri long-
gius, nisi malimus vere quoque voluisse eum ire longius, sub-
conditione tamen nisi magno nisu retineretur, quomodo & Deus mul-
ta velle dicitur quæ non fiunt; & alibi Christus ipse dicitur vo-
luisse præterire apostolos navigantes, nempe nisi impense rogare-
tur navem ascendere. Alterum exemplum dari potest in Paulo,
qui Timotheum circumcidit, cum satis sciret Iudeos hoc ita acce-
pturos, quasi circumcissionis præceptum, quod vera abolitum,
jam erat, adhuc obligaret Israelis posteros, quasque ita sentirent
ipsi Paulus & Timotheus; cum tamen hoc non quæreret Paulus;
sed tantum familiarius cum Iudeis versandi facultatem sibi & Ti-
motheo præbere. Neque vero circumciso, sublata lege divina, ex-
instituto amplius significabat talem necessitatem, neque malum,
quod inde sequebatur erroris ad tempus, deducendi postea, tansi-
erat, quæni illud bonum quo Paulus tendebat; nimirum euange-
licæ 56 veritatis insinuationem. Hanc simulationem patres Græci sæpe
vocant (s) εἰσρομήν; de qua egregia exstat sententia Clementis A-
lexandrini, qui de viro bono agens sic ait: ἐν τῇ τῶν πλησίων ὀφείλει
μὲν ποιῆσαι τὰς αὐτῶν ἐν προνομήσας αὐτῶν πράξεις. ob utilitatem
proximi faciet quædam, quæ sponte alioquin ac primaria intentione
non faceret. Tale in bello Romanorum illud, qui de capitolio

Licinus v.

57 pa-

53 Κατὰ συνθήκην Ἰ. Π. constituto
Ergo omnibus communi.

54. *Res alia non item*) Ut possis vel sic, ut facit, qui eas voces, notas & gestus edit, vel aliter accipere.

GROT. § Ut rebus aliis uti liceat, etiam si praevideamus futurum ut aliter inde falsam concipiat opinionem) Vide Augustinum de doctrina Christiana lib. 11, c. 24.

r Ubi nullum inde sequitur nocu-
mentum) Vt in facto Micholis , 1.
Saml. xix. 16.

GRON. 55 Προσπολιτικό) Pre se fe-
rebaht.

56 *Veritatis insinuat*) Quam scilicet sperabat se consecuturum con- versando cum Iudeis.

GROT. : Οὐκ ἐμάρ) Sic hanc vocandam, non ἀμαρῆν id est fraudem, sic Chrylologus indicat in libro primo de sacerdotio. Idem I. ad Corinthios IV. 6. ἂν δὲ τοῦτο οὐκ ἐμάρῃ, ἀλλὰ συγκατάθεσιν καὶ ἐνομιᾷ. non hic fraus fuit, sed obsequentia quædam & dispensatio. Et IX. 20. ἴτα γὰρ τοῦτο ἔπαυται ἀνδρῶν ἡ ταῦτα μεταστροφῇ, ἐξέτασται αὐτοῖς οὐκ ἀνδρῶν, ἐπεισεκλήθησαν μόνον οὐκ ἂν δὲ, οὐδὲ ἡ διαβολὴ ταῦτα πρᾶττον οὐτως ἐξέχεται. ut eam qui talis reverentiam corrigere, factus ille erat, non reverentia aliud quædam quod erat præ se ferens, agens talis, sed non ex tali animi proposito. Iluc referri potest similitudo Davidis furor.

57 Pa.

57 panem in hostium stationes jecerunt, ne fame premi crederentur.

4. Exemplum posterioris est in ficta fuga, qualem Iosue suis *Iosue VIII. Silo. in verb. bell. p. 1. n. 8.* præcepit ad Hajum expugnandum, & alii duces sepe. Nam hic 58 quod sequitur nocumentum licitum esse ponimus ex belli iustitia; ipsa autem fuga ex instituto nihil significat, quanquam hostis eam accipit ut signum pavoris, quod alter cavere non tenetur, utens sua libertate huc vel illuc eundi, & magis minusve celeriter, & hoc vel illo gestu habituve. Eodem referri debet eorum actus qui hostium armis, signis, vestibus, velis usi passim leguntur.

5. Hæc enim omnia ejus sunt generis ut a quovis pro arbitrio etiam contra consuetudinem usurpari possint, quia consuetudo ipsa 59 singulorum arbitrio, non quasi consensu communi, introducta est, qualis consuetudo neminem obligat.

IX. 1. Gravior est disputatio de illis 60 notis, quæ, ut ita dicam, in commercio hominum versantur, in quo genere proprie mendacium situm est. Multa enim sunt contra mendacium in sacris literis. *Verbum mendax odio habebit justus*, id est, *vir bonus*. Proverb. xii 11, 5. *Falsiloquentiam & verbum mendax amove a me*. Proverb. xxx, 8. *Perdes loquentes mendacium*. Psalm. v, 7. *Ne mentimini alter alteri*. Coloss. i 11, 9. Et hanc partem rigide tueretur Augustinus; & sunt etiam inter philosophos & poetas, qui cum eo sentire videantur. Notum illud Homeri:

*Ille mihi invisus pariter cum faucibus orci,
Cujus mens aliud condit quam lingua profatur.*

Sophocles,

*Aliena vero proloqui nunquam decet;
At vera certam si cui pestem ferunt,
Huic danda venia est si facit quod non decet.*

Cleebulus:

Mendacium odit quisquis animitus sapit.

Aristoteles dixit: κατ' αὐτὸ τὸ μὲν ψεῦδος φαῦλον καὶ λαιτὸν, τὸ δὲ ἀληθὲς καλὸν καὶ ἐπαινετὸν. per se mendacium turpe atque vituperabile, veritas pulchra ac laudabilis.

2. Neque tamen deest in alteram quoque partem auctoritas:

pri-

57 *Panem in hostium*) Flor. 1, Ius atque alius sibi commodum putarunt.

58 *Quod hic sequitur nocumentum*) 60 *Notis quæ in commercio*) De vocibus & illis signis, quibus instituta hominum & longum tempus definitam & perpetuo eandem significationem imposuerunt.

59 *Singulorum arbitrio*) Prout a-

primum in sacris literis exempla (1) laudatorum hominum 60 sine reprehensionis nota: deinde veterum Christianorum pronuntiata, Origenis, Clementis, Tertulliani, Lactantii, Chrysostomi, Hieronymi, Cassiani, imo pene omnium ut ipse fateatur Augustinus, ita dissentiens, ut tamen magnam questionem, latibrosam translationem, disputationem 61 inter doctos alternantem (hec enim omnia ipsius verba sunt) agnoscat.

Plato 1. & 11.
& v. de rep.
Xen. quart.
Socr.
Plut. de Stoico-
rum contratt. 1.
Sunt. xii, 1.
Nic. vii, 3. iv.
Nic. 8.

3. Inter philosophos aperte hinc stant Socrates & discipuli ejus Plato, Xenophon, & alicubi Cicero, & si Plutarcho ac 62 Quintiliano credimus, Stoici, qui inter sapientis dotes ponunt mentiri ubi & quomodo oportet: neque videtur dissentire aliquot in locis Aristoteles, cujus illud καὶ αὐτὸ quod diximus exponi potest 63 communiter, sive re spectata 64 sepositis circumstantiis. Interpres autem ejus Andronicus Rhodius 65 de medico apud egrotum mentiente sic ait: ἀπατῶ μέν, ἀπατῶν δὲ οὐκ ἔστιν· decipit quidem, at deceptor non est. Causam addit: ὅτι γὰρ τίλος ἔχει τὴν ἀπάτην τοῦ νοσήσαντος, ἀλλὰ τὴν εὐνοσίαν· non enim propositum sibi habet decipere, sed servare egrotum.

4. Quintilianus, quem dixi, hanc ipsam partem defendens, pleraque esse ait quæ 66 non tam factis, quam causis eorum vel honesta fiant, vel turp.a. Diphilus,

Quod pro salute dicitur mendacium
Me iudice habere nil potest incommodi,

Querenti apud Sophoclem Neoptolemo,
Non tibi videtur turpe falsiloquentia?

Respondet Ulysses,

Non, si salus nascatur ex mendaciis

Cui

GROT. t. Laudatorum hominum sine reprehensionis nota) Irenæus ex veteris presbyteri institutione didicit docuitque: de quibus scripturæ non increpant, sed suspiciter sunt posite, nos non debere fieri accusatores. Locutus est libro iv. c. 50.

GRON. 60 Sine reprehensionis nota) Ne ob id quidem, quod mentiti fuisse videntur, reprehensorum aut notatorum.

61 Inter doctos alternantem) Contrariis sententiis & argumentis vehementer agitatam.

62 Quintiliano) 12, 1. 557.

63 Communiter) Plerumque, ut plurimum.

64 Sepositis circumstantiis) Extra casus singulares, qui satis id excusent.

65 De medico apud egrotum) Celi-

fus apud Origen. lib. 4. p. 171. Ἀπατῶ δὲ καὶ ἄλλοι. ἄλλος μὲν καὶ ἄλλος δ' αὖ οἱ ἐν φαρμάκῳ μοιρῶν χροῦσται, ἢ πρὸς φίλους νοσήσαντας ἰατροῦς ἢ πρὸς ἑχθροὺς κινδύνου ἐκφυγῆναι προμεθεύμενος.

66 Non tam factis) In quibus non tam opus ipsius quam intentio & finis operis, vel laudem, vel vituperationem meretur, Quintil. inquit. 12, 1. 557. sic iudicet pleraque esse, quæ non tam factis, quam causis eorum vel honesta fiant vel turpia. Nam si hominem occidere sape vitios, liberis necare nonnunquam pulcherrimum est: asperiora quadam adbus dictu, si communis utilitas exegerit, facile conceditur: ne hoc quidem nudum est intuentium, qualem causam vir bonus, sed etiam quare & quomodo defendat.

GROT.

Cui similia ex Pisandro & Euripide adferuntur. Et apud Quintilianum lego: *nam & mendacium dicere etiam sapienti aliquando concessum est*. Eustathius Metropolita Thessalonicensis ad secundum Odyssæ: *ψεύεται* (u) *πυρὶ καὶ πρὸς τὸ εὐρὺ* • mentietur sapiens re urgente; ubi & ex Herodoto & Ilocrate testimonia adfert.

X. 1. Tam diffidentium sententiarum conciliatio forte aliqua reperiri poterit ex largiore aut strictiore mendacii acceptione. *T.b.2.2.9.110. arr.1.inyess. Gell.x1.7.x1.* Neque hic mendacium sumimus (x) quatenus & imprudenti accidit, quomodo mendacium dicere & mentiri apud Gellium discernuntur: sed de eo agimus quod scienter profertur cum significatione quæ mentis 67 conceptui, sive in intelligendo, sive in volendo, disconveniat. Nam quod 68. primo *καὶ ψεύεται* verbis & similibus notis indicatur, sunt 69. mentis conceptus: ideoque non mentitur qui dicit rem falsam quam veram exillimat, sed qui dicit rem veram quidem, sed quam falsam putat, mentitur. 70 Significationis ergo falsitas id est quod ad communem mendacii naturam requirimus. Cui consequens est cum vox aliqua aut 71 sermonis complexio est *πυλόμενος*, id est, plures uno significatus admittit, sive ex vulgi usu, sive ex artis consuetudine, sive ex figura aliqua intelligibili, tunc si animi conceptus uni istarum significationum congruat, 72 non admitti mendacium, (y) etiam si putetur is qui audit in aliam partem id accepturus.

2. Verum quidem est talem locutionem usurpatam temere non probandam: sed potest ex accedentibus causis honestari: puta.

GROT. u. *Κατὰ καὶ πρὸς*) In tempore, ut Donatus loquitur ad Adelphos. iv. 3: *Et ipsum fallere in tempore, quidam de officiis scribentes rectum putant*. Cicero pro Q. Ligatio, aliquod mendacium honestum & misericors vocat.

x. *Quatenus & imprudenti accidit*) Rem linguam non facit *μισθρανομία*. Et nemo mentiens iudicandus est qui dicit falsum quod putat verum, quia quantum in ipso est, non fallit ipse, sed falsitas. Sunt hæc Augustini, de verbis Apostoli sermone xxviii. & enchiridii c. 22. relata a Gratiano in causam. xxii, questione 1.

GRON. 67 *Conceptui sive intelligendo*) Cogitationi, vel quantum ad iudicium & opinionem, vel quantum ad voluntatem & consilium.

68 *Primo καὶ ψεύεται*) Simpliciter & directe.

69. *Mentis conceptus*) Quod cogitatur, quod sentit animus.

70. *Significationis ergo falsitas*) Dissensus cum mente.

71. *Sermonis complexio*) Sententia.

72. *Non admitti mendacium*) Mentis & orationis discordiam requirit mendacium ad fraudandum eum, cui de mente nostra constare debet. Ergo ratio *πυλόμενος*, etiam si accepturus est eam secus, qui audit, si non peccat in honorem Dei, amorem proximi, reverentiam superiorum, vacat crimine mendacii.

GROT. y. *Etiam si putetur is qui audit in aliam partem id accepturus*) Quomodo Abraham captivose loquebatur cum servulis, ita iudicante & probante Ambrosio, quem sequitur Gratianus post c. si quælibet, dicta causa xxii. quæst. 11.

GRON.

Iob. xi. 11.
Iob. ii. 20. 21.
Luc. xxi. 30.
Matth. xxvi.
25.
Act. i. 6.

puta si id pertinet ad erudiendum eum qui curę nostrę est traditus, aut ad evitandam 73 iniquam interrogationem. Prioris generis exemplum ipse Christus dedit, cum diceret, *Lazarus amicus noster dormit*, quod Apostoli accipiebant tanquam de dormitione somni diceretur. Et quod de templo instaurando ipse dixerat, intelligens hoc de suo corpore, Judęos sciebat accipere de templo proprie dicto. Sic & cum Apostolis ad instar 74 Phylarcharum apud Hebręos sedes eximias & regi proximas duodecim promitteret, & alibi vini novi potationem in patris regno, satis scivisse videtur non aliter hoc ab illis accipi quam de regno aliquo huius vitę, cuius spe ad ipsum momentum Christi ad cœlum ascensuri pleni erant. Idem alibi per fabularum ambages populum alloquitur, ne audientes ipsum intelligerent, nisi scilicet animi attentionem talem ac docilitatem afferrent qualem afferri par erat. Posterioris usus exemplum ex profana historia dari potest in L. Vitellio, cui Narcissus instabat, aperiret ambages & veri copiam faceret: sed non ideo pervicit, (z) quia 75 suspensa & quo ducerentur inclinatura responderet. Dictum (a) Hebręorum huc pertinet: *וְהָיָה כִּי יִשְׁאַלְךָ אֶת הָעָם וְאָמְרוּ לָמָּה עָשִׂיתָ כֵּן* si quis norit uti perplexiloquio, recte; sin minus, taceat.

Tac. annal. xi.

3. Contra accidere potest, ut tali loquendi genere uti non modo illaudabile sit, sed & improbum, (o) puta cum Dei honos, (c) aut

GRON. 73 *Iniquam interrogationem* Ad quam si respondeamus simpliciter, aut nobis, aut aliis innocentibus periculum imminuat.

74 *Phylarcharum* Quasi haberentur pro principibus tribuum.

GROT. 2 *Quin suspensa & quo ducerentur inclinatura responderet* Idem Tacitus historiarum iii. Incerta disseruit, tracturus interpretationem prout conduisset. Item: ita compositus, ut ex eventu rerum adversa abrueretur vel prospera agnosceretur.

GRON. 75 *Suspensa & quo ducerentur* Passura talem interpretationem in hanc aut illam partem, qualem eis aptares. Adde exemplum elegans apud Plinium lib. i. epist. 5.

GROT. a *Hebręorum* Quorum & hoc est: *וְהָיָה כִּי יִשְׁאַלְךָ אֶת הָעָם וְאָמְרוּ לָמָּה עָשִׂיתָ כֵּן* licet perplexę loqui boni causa. Citat doctissimus Manasses Ben-Israel in suo

conciliatore quęstione xxvi. Chrysostomus i. de sacerdote: *ἀπατίων ἐκείνους ἀντὶ τῆς καλῆς θείας δι' αἰτίας, ὅ τῷ πράγματι, κεχρημένους ἀδίκως, οὐχ ὅμως ὑγιὸς γνώμης τοῦτο ποιεῖν*. salax jure vocetur qui re tali injuste utitur, non qui salutare proposito.

b Puta cum Dei honos Philo de vita Moysi: *ἐπ' ἑργῶν ἀπερ ἀναρίπται εἰς θεοῦ τιμὴν δι' ἃ μὲν καὶ τίς ἐν τοῖς ἄλλοις τὸ ἴδιον ἐξουμένον, ἀναγκάζει ἢ ἀλλοθίζει*. ἀλλ' ἡμεῖς γὰρ ὁμιλοῦμεν θεοῦ, de factis loquor qua ad Dei honorem pertinent, in quibus solis veracem esse oportuit, etiam si quis ceterum ingenio esset mendace. Veritas enim Dei comes, Augustinus epistola viii. Alia quęstio est, siue aliquando mentiri viri boni: & alia quęstio est, utrum scriptorem familiarium scripturarum mentiri oportuerit. Vide quę infra §. xv.

(c) aut amor proximo debitus, aut reverentia adversus superiorem, aut rei quæ agitur natura exigunt, ut quod animo cogitatur omnino pateat: sicut 76 in contractibus diximus id aperiendum quod natura contractus intelligitur exigere: quo sensu non incommode accipi potest Ciceronis illud, *sollendum esse ex rebus contrahendis omne mendacium*, desumptum ex veteri lege Attica, 77 κατὰ τὴν ἀγορὰν ἀψευδῆς: quibus in locis mendacii vox videtur ita laxè accipi ut etiam obscuram locutionem includat. At nos proprie loquendo a mendacii notione id ipsum jam exclusimus.

*Demosth. in
Leptinem.*

XL. 1. Ad communem ergo mendacii notionem requiritur, ut quod dicitur, scribitur, notatur, innuitur, intelligi aliter nequeat, quam in eum sensum, qui a mente proferentis discrepet. Huic autem notioni laxiori strictior mendacii, qua naturaliter illicitum est, significatio differentiam aliquam propriam adjiciat necesse est, quæ, si rectè res inspicatur, saltem secundum communem gentium existimationem, nulla videtur alia dari posse 78 præter repugnantiam cum jure existente ac manente ejus, ad quem sermo aut nota dirigitur: nam sibi neminem mentiri, ut maxime falsum proferat, satis constat. Jus hic intelligo non quodvis & rei extrinsecum, sed quod proprium sit huic negotio atque cognatum. Id autem nihil est aliud quam (d) 79 judicandi libertas, quam homines colloquentes his quibus colloquuntur debere, quasi pacto quodam tacito, intelliguntur. Hæc enim illa est mutua illa obligatio quam homines introduci voluerant, simul atque sermone, notisque similibus uti instituerunt; nam sine tali obligatione inane fuisset tale repertum.

2. Desideramus autem ut quo tempore sermo fit, 80 jus illud sub-

c *Aut amor proximo debitus*) E-
schylus Prometheus:

Ἄγε τῶν σοὶ πᾶν, ὅ τι χρεῖται
μεθεῖν,

Ὁν ἐμπλέκων αἰνίγματ', ἀλλ' ἀπλῶ
λόγῳ

Ἐπεὶ δίκαιον πρὸς φίλους ἔστιν
εἶναι.

Dicam diserte quicquid audire ex-
petis.

Sermone nudo, non per implicitos
modos.

Quo more amicos alloqui verum ac
bonum est.

GRON. 76 *In contractibus diximus*)
2, 12. 9.

77 *Κατὰ τὴν ἀγορὰν*) In foro ne-
mo mentitor.

78 *Præter repugnantiam*) Quod
Vol. II.

adimat ei, qui audit, justam & de-
bitam facultatem statuendi & co-
gnoscendi de animo & proposito ejus;
quem audit.

GROT. d *Judicandi libertas*) Hinc
furari cor Hebræis dicitur qui adimit
sciendi vias: Genes. xxxi, 26. 27. &
ibi Onkelos & lxx. Rabbi David libro
radicum, & Rabbi Salomo in com-
mentario, & Aben Ezra.

GRON. 79 *Judicandi libertas*) Ut
certior siam de consilio & voluntate
alterius, & pro eo dicam agamve,
quod mihi commodum videtur.

80 *Jus illud subsistat*) Ut is talis
sit, qui de animo nostro certior fieri
omnino debeat: neque enim scario
sefe quenquam prodere oportet.

subsistat ac maneat: fieri enim potest ut jus quidem fuerit, sed sublatum sit, aut tollatur ex alio jure superveniente, sicut debitorum 81 acceptilatione aut conditionis cessatione. Tum vero requiritur ut jus quod laeditur ejus sit quicum loquimur, 82. non alterius; sicut & in contractibus injustitia non nascitur, nisi ex ipso jure contrahentium. Huc forte non male referas, quod veriloquium ad justitiam refert post Simonidem Plato, & quod mendacium, illud veritum, sacrae literae sepe describunt testimonio siue elocutione adversus proximum, & quod ipse Augustinus in mendacii natura constituenda ponit (e) fallendi voluntatem. Et Cicero quæstionem de veritate eloquenda referri vult ad justitiæ fundamenta.

3. Tolle autem videtur posse jus quod diximus, sicut consensu ejus quicum agimus expresso, ut si quis 83 prædixerit se falsum, aut 84 alter permiserit, ita & tacito æquæ ratione præsumto, aut 85 oppositione juris alterius quod communi omnium judicio multo plus valeat. Hæc recte intellecta multas nobis supeditabunt illationes, quæ ad concilianda sententiarum supra designatarum diffidia non parum valiturae sint.

XII. Primum est, etiam si quid dicatur quod falsam habeat significationem insani aut amenti, in eo mendacii culpam non esse. Videtur enim communi omnium hominum sensu permissum esse,

Lucræ

Ut puerorum etas improvida ludifectur.

Et Quintilianus de pueris locutus: utilitatis, inquit, eorum gratia multa fingimus. Ratio proxima est; quia cum in infantibus & amentibus non sit iudicii libertas, non potest eis circa eam libertatem iniuria fieri.

XIII. 1. Secundum est, quoties sermo ad eum dirigitur 86 qui non decipitur, etiam si tertius inde falsam hauriat persuasionem, nullum esse mendacium: non ratione ejus ad quem sermo est: quia

81 Acceptilatione) Si quis se accepisse, quod ei debebatur, debitori caverit, aut si non existat conditio, sub qua debeo.

82 Non alterius) Tertii, qui forte aufertur, aut verba inter alios falsa clepit auribus, vel per indicem qualemcumque cognoscit.

GROT. & Fallendi voluntatem) Latantius institutionum vi, 18. Ut non mentiatum unquam decipiendi aut no-

83 Prædixeris se falsa) Ut cum Ovidio 10, met. 302. Dissit in huc tibi porte fides, nec credite fastum.

84 Alter permiserit) Ut cum Augustus parricidii reum sic interrogaret: certe patrem tuum non occidisti? Martialis 5, l. Tu tantum accipias, ego temeris putabo. Et facitis falsa credulitate fruar.

85 Oppositione juris) Si ei qui loquitur, jus est contrarium, per quod alterum potest sententiæ suæ expertem habere.

86 Qui non decipitur) Qui quod ego dico intelligat, aut utcumque intelligat, nullam inde iacturam sentit.

GROT.

quia illi libertas manet integra, plane ut illis quibus id intelligentibus fabula narratur, aut apud quos profertur sermo figuratus, *κατ' εἰρησιν* aut *κατ' ἀπορίαν*, quæ figura, ut Seneca ait, (f) 87 ad verum mendacio venit: & 88 Quintiliano amentiens su-
perfectio dicitur. Neque ratione 89 ejus qui obiter id audit: quia cum eo non agitur, ideoque nulla est ad illum obligatio. Imo si ipse sibi 90 opinionem informat de eo quod non ipsi, sed alteri dicitur, habet quod sibi non alteri rem imputet. Quippe, si recte judicare volumus, illius respectu sermo 91 non sermo est, sed res quæ significare quilibet potest.

2. Nihil ergo peccavit aut Cato Censorius, qui sociis auxilia falso est pollicitus, aut Flaccus, qui hostium urbem ab Emilio expugnatam aliis narravit, quanquam eo hostes decepti sunt: cui rei similem de Agefilao narrat Plutarchus. Nihil enim hic dictum hostibus; nec mentum autem quod inde secutum est extrinsecum, quid est, & per se non illicitum optari aut 92 procurari. Ad hoc genius (g) Chrysostomus & Hieronymus retulerunt Pauli sermonem, quo Antiochiæ Petrum ut nimium judaizantem reprehendit. Censent enim Petrum satis intellexisse non id serio fieri: interim vero consultum infirmitati adstantium.

XIV. 1. Tertium est, quoties 93 certum est eum ad quem sermo est, libertatis suæ in judicando læsionem non ægre laturum, imo gratias habiturum eo nomine, ob commodum aliquod quod inde assequitur, tunc quoque mendacium strictè dictum, id est injuriosum, non committi, sicut furtum non perpetraret qui ex præsumpta domini voluntate rem ipsius exiguam consumeret, ut inde magnam eidem utilitatem pararet. In his enim quæ adeo certa sunt, præsumpta voluntas pro expressa habetur. Volenti autem constar injuriam non fieri. Sic ergo videtur non peccare, qui aut ægrotantem amicum persuasionem non vera solatur, ut Ar-

ria

GROT. f. *Ad verum mendacio venit*) *Incredibilia affirmant, ut ad credibilia perveniant.* Seneca ibidem.

GRON. 87 *Ad verum mendacio venit*) Eo, quod non est, proferendo, vel adverbum vel maximum minimumve, quod est, significat.

88 *Quintiliano*) 8, 6. 495.

89 *Ejus qui obiter*) Tertiū, ad quem non loquor.

90 *Opinionem informat*) Falsum sibi persuadet.

91 *Non sermo*) Non expositio certæ rei, sed sonus forte accedens, quem interpretari tuo periculo possis; si male interpretaris, neminem præter te-

met ipse accusandum habeas.

92 *Procurari*) *Sirui*, comparari. Licet enim hosti & male velle & nocere.

GROT. g. *Chrysostomus & Hieronymus*) Adde Cyrillum adversum Julianum libro 1x. circa finem. Nec multo aliter Tertullianus primo & tertio contra Marcionem.

GRON. 93 *Certum est enim*) Non auferitur alicui facultas illa, sed differtur bono ejus, atque is postea laudaturus est, quod ad tempus in capienda mente nostra frustratus habitus fuerit.

C 2 GROT.

ria. Et cum filio mortuo, quæ historia est (h) in Plinii Epistolis: aut in prælio periclitanti ex falso nuntio animum addit, quo incitatus victoriam & salutem sibi pariat, ac sic deceptus non capiatur, quemadmodum Lucretius loquitur.

2. Democritus: ἀνδραμυθῆναι χρὲν ὅσα λαΐον, omnino veriloquio utendum est, ubi id est melius. Xenophon: φίλους δὲ καὶ ἐπατάς, ἐπὶ δὲ ἀγῶνι. amicos decipere licet, ipsorum bono. Et Clemens Alexandrinus concedit ψεύδεσθαι ἐν διαπραγμάσει, mendacio mei pro remedio. Maximus Tyrius: καὶ ἰατρὸς νοσήντα ἐξαπατᾷ, καὶ στρατηγὸς στρατιώτην, καὶ κυβερνήτης ναύτας. καὶ δεῖν οὐδέν. & medicus aegrotum & imperator exercitum, & gubernator nautas decipit: nec quicquam in hoc mali est. Rationem reddit in Platonem Proclus: τὸ γὰρ ψεύδων χρεῖται ἐστὶ τοῖς ἀνδράσι. nam 94 quod bonum est, id vero est melius. Tale illud (i) apud Xenophontem, socios jamjam adfocet, & Tulli hostilii suo iussu circumduci Albanum exercitum: & Quintii consulis, ut historiae loquuntur, salubre mendacium, hostes ab altero cornu fugere: ac similia passim apud historicos. Notandum autem est, 95 laesionem iudicii in hoc genere co minoris esse, quia ferme momentanea est, pauloque post aperitur veritas.

XV. 1. Quantum & superiori asine est, quoties (k) qui habet 96 jus supereminens in omnia jura alterius, eo jure 97 bono ipsius sive proprio, sive publico. utitur. Et hoc maxime spectasse videtur 98 Plato, qui imperium habentibus concedit falsum dicere. Idem cum (l) 99 medicis modo dare videatur, modo adimere, dis-

fcri-

GROT. h. In Plinii epistolis) 111, 16.

GRON. 94. Quod bonum est, id vero est melius. Potius ad tempus falsum credere, quod utile neque inhonestum est, quam verum scire, quod nocet.

GROT. i. Apud Xenophontem) Et Agellias cum in Beotiam venisset & intellexisset Pissandrum navali prælio victum a Pharnabazo & Conone iussit militibus suis contrarium dici, certatimque incedens sacra fecit pro victoria. Plutarchus Agellias.

GRON. 95. Laesionem iudicii) Dissimulationem, qua iudicium alteri de sententia nostra eripitur.

GROT. k. Qui habet jus supereminens) Iliados secundum Agamenon Graecorum Imperator:

Πρώτα δ' ἐγὼν ἐπιστὴν περὶ νόμας ἢ σέμας ἐστί.

Καὶ οὐ γὰρ σὺν νόμοις πολέμῳ ἀνίσταται.

λαΐον.

Ante tamen Danaos verbis tentabo, (sine fine)

Utque citi fugiant arata classe mox nobis.

GRON. 96. Jus supereminens) Potestatem, impesum, tutelam.

97. Bonum ipsius) Ad id quod ei utile est, sive in ipsius persona, sive quatenus pars est corporis, cui utile est.

98. Plato qui imperium) 3. de republ. p. 611. Τοῖς ἀρχαῖς δὲ τῆς πόλεως, ἐπὶ πρὸς τοὺς ἄλλους, πρὸς τοὺς ψεύδεσθαι, ἢ πολιμαίαις ἢ κ. λ. π. ἢ ἐκείναις, ἐπὶ ἀρετῆς τῆς πόλεως, τοῖς δὲ ἄλλοις πᾶσι οὐχ ἀπτόν τοι τοῖς ἐτα.

GROT. l. Medicus) Exempla medicorum affert Chrysolomus dicto libro 1. de sacerdotio.

GRON. 99. Medicis modo dare) Et γὰρ ὁρῶς ἐλγόμεν ἀπὸ καὶ τῶ ἐπὶ 98. τὸ μὲν ἀρχινοτον ψεύδους, ἀνθρώποις 25.

IV. Sacr.

Linus libro xxxiv.

III. de rep.

scrimen hoc adhibendum videtur, ut priore loco medicos intel-
ligat publice ad hoc vocatos, posteriore eos qui privatim id sibi
arrogant. Deo tamen, quanquam jus summum in homines habenti,
non convenire mendacium recte agnoscit idem Plato, quia
infirmis nota est ad alia confugere.

2. Exemplum forte inculpate falsiloquentiæ, laudante etiam
Philone dari poterit (m) in Iosepho, qui regia vice imperans fra-
tres primum quasi exploratores, deinde quasi fures, sistere necia
sentiens accusat. Et in Solomone, qui sapientiæ divinitus datæ
specimen dedit, cum apud mulieres de partu lingantes voces eas
protulit quæ voluntatem scindendi infantis significarent, cum ani-
mus ei longissime, a tali voluntate abesset, & veræ matri suum
partum attribuire vellet. Quintiliani est dictum: *aliquando exigit* Lib. II, 18,
communis utilitas ut etiam falsa defendantur.

XVI. Quirum esse potest (n) quoties vita innocentis, aut pa-
tris aliquid aliter servari, & alter ab improbi facinoris perfectione
aliter averti non potest, quale fuit 2 factum Hypermetre, quæ
hoc nomine laudari solet,

(o) 3 Splendide mendax, & in omne virgo
Nobilis gravum.

Horat. III.
carm. 2.

XVII. i. La-

de ἡμετέροις ἐν ἐκείνῳ αἰδῷ, δὴ
καὶ ἐν τῇ τριτοῦ (αὐτοῦ) δόξῃ, ἡ
δοξὴ δὲ τοῦ ἀνθρώπου. Sic certe non
modo dat, modo adimit, medicis,
sed ἀπὸ τοῦ τοῦ & medicis dat; ἡ
ταῦτα, hoc est, ut ipse ibidem loqui-
tur, πᾶσι δὲ αἰδῷ, adimit.

GROT. m In Iosepho) Cum fratribus
dispensatoria severitate crimen explora-
tionis incurreret, ait Caliodorus de
amicitia.

GRON. 1 Attribueret vellet) Ita Cæ-
sar fama hostilium copiarum perter-
ritos milites non negando, minuendo,
sed insuper amplificando, e-
minentius confirmabat. Suet. 66.

GROT. n Quoties vita innocentis;
aut per aliquid aliter servari, & alter
ab improbi facinoris perfectione aliter
averti non potest) Augustinus in v. Plal-
mum, reatus a Gratiano in causam
xxii. quæst. 11. c. nequis. Duo vero
sunt genera mendaciarum in quibus
non est magna culpa, sed tamen non
sunt sine culpa, cum aut jocamur,
aut proximo consulendo mentimur. Il-
lud autem primum in jocando ideo non
est perniciosum quia non fallit, novit

enim ille, cui dicitur, causa jocandi
fuisse dictum. Secundum autem ideo
minus est, quia retinet nonnullam be-
nevolentiam. Tertullianus libro de
pudicitia inter delicta quotidianæ in-
cursionis, quibus omnes sumus ob-
jecti, ponit, necessitate mentiri.

GRON. 2 Factum Hypermetre) Quæ
proniserat patri se interfecto-
ram patrualem matrem, quem ser-
vavit, Ovid. in epist. Heroid.

3 Splendide) Gloriose, cum laude.

GROT. o Splendide mendax) Vbi
scholiastes, decenter. Pulchrum est
enim pro iustitia mentiri. Simile est
illud Chrysothomi de Rahabe: ἡ κα-
λὴ ψεύδεται, ὁ καλὸς δὲ λέγει, ἢ πρὸς
θεῷ. τὰ δὲ ἡμετέροις τὰ κατὰ τοὺς
ἀλλοτρίους, aut, ut alii habent codi-
ces, τὸν ψεύδεται ὁ pulchrum menda-
cium, ὁ laudabilem dolum, non pro-
dentis rex divinas, sed custodiens ve-
ram pietatem. Augustinus de obste-
tricibus. Egyptiis: ὁ πικρὸν pro salute
mendacium! Laudat eandem obsteri-
ces, & præmia illis data, etiam re-
ter-

XVII. 1. Latius quam quæ jam diximus paret quod passim statuunt sapientes, apud hostem falso sermone uti licere. Sic regulæ de non mentiendo exceptionem nisi adversus hostes addit Plato, Xenophon, Philo inter Iudeos, (p) inter Christianos Chrysostomus. Quo forte non male referas quod in sacris litteris extat Jabelitarum in obsidione mendacium, & factum non dissimile Propheræ (q) Elisei: & Valerii Levini, qui Pyrrhum a se intercerum jactabat.

Lib. 11. de rep.
l. 11. de Cyriin-
stit. & v. Sacr.
Philo de migr.
Abr.
Chrysost. lib. 11.
de Sacr.
1. Sam. 11.
11. Reg. vi, 8.
et seq.

2. Ad tertiam, quartam, & quintam observationum earum, quas jam posuimus, pertinet Eusebii Metropolitæ Nicæensis locus ad sextum Nicomachiorum: ἐν τῷ θεωρητικῷ οὐκ ἐξ ἀδύνατος ἡ ἀνδραγαθία ἐστίν. ἐπεὶ γὰρ ποτε τὸν ἐπὶ τοῖς βασιλευσίν καὶ πρὸς αὐτὸν τῶν φιλόνεικων βουλευσάμενος, ὃ ἐπιτιμῶνς φέρεται πρὸς τὰ ἡ ἐχθρὸν ἔσθαι, ἢ ἐπὶ αὐτοῖς, ἢ πρὸς τὸν ἐπὶ τοῖς ἀπὸ κακοῦ, καὶ τοῦτο τὸ παρὰ τὸν νόμον ἐστὶν ἡ ἐπὶ τοῖς ποταμοῖς. qui recte consulat non utique & verum dicit. Fieri enim potest ut quis recte consulens hoc ipsum consulat quo passo de industria mittatur, aut hosti ut eum fallat, aut amico ut eum a malo liberet: quantum rerum exemplis plene sunt historia. Et Quintilianus, si ab homine occidendo grassator avetendus sit, aut hostis pro salute patriæ fallendus, quod alias 4 in servis reprehendendum sit, fore ait in ipso sapiente laudandum.

Th. 2, 2. q. 116.
art. 1. & 3.
Cuar. in cap.
quoniam de pa-
tis in 6. p. 1. §.
5. no. 15.
Soto de justitia
v. q. 6. art. 2.
Tiet. lib. 11. c. 98
21. l. v. c. 98
Lef. lib. 11. de
inst. c. 42. dub. 9

3. Non placent hæc 5 scholæ actorum paulo ante sæculorum, ut quæ unum ex veteribus (r) Augustinum ferme in omnibus sequendum sibi delegerit. Sed eadem schola tam ab omni usu abhorrentes admittit interpretationes tacitas, ut dubitari possit an non satius sit adversus quosdam 6 falsiloquium admittere in iis, quos

terna, credit Hieronymus ad Ezechielem xvii. & ad Esaiam lvi. Ambrosius ad Syagrium libro vi. Augustinus ipse, ut solet, varians ad Consensum contra mendacium c. 15. Tollatur negat in eo peccatum. Hesitant Augustinus lib. 11. questione super exodum, Thomas 2, 2. questione ex. art. iv. ad 4. & ibi Cajetanus, Vide si vacat & moriæ encomio Erasmi, & doctissimum Maffium ad Jesum 11, 5.

p. Inter Christianos Chrysostomus) sic loquens: ἡ βέλους τὸν στρατηγὸν τοῦ ἐξ αἰῶνος διακονοῦντος ἐξομολογῆσαι, τὰ πλεονά αὐτοῦ πρὸς τὰς ἀπάτας ἐρίους ἐστὶν ἀπορρήματα, καὶ πολλὰ τοῦτο ἐπινοήματα ἢ τοῦ πατρὸς κρανύτας. si nobilissimus dumtaxat ad exanem votes, pleraque eorum

trophæa reperies fraudum esse opera, magisque tales laudari quam qui aperte agendo cicerunt.

q. Elisei) Ejesicem Elisei alterum simile est 11. Regum viii, 10. ita ut legunt Masoreta, id est, secundum ὅ, quod sequitur latina vulgata versio.

CRON. 4 In servis reprehendendum) Mendacium & furtum propria servorum vitia dicebant veteres. i. n. 20.

5 Scholæ) Theologus superiorum ætatum, qui κατ' ἐχθρὸν scholastici vocantur.

GROT. 1 Augustinum) Contra cujus posteriorem in hac re sententiam scripsit Rupertus Abbas.

GRON. 6 Falsiloquium admittere) Loqui aliter ac sentias mendacium non esse.

GRON.

quos diximus casibus, aut eorum aliquibus (nihil enim definiendum hic fumo) quam ista a falsiloquio tam indifferere eximere: ut cum dicunt , nescio, intelligi posse nescio ut dicam; non habeo, intelligi posse ut tibi dem; & id genus alia quæ sensus communis repudiat, & quæ si admittantur jam nihil obstat quominus qui quid affirmat id ipsum negare, qui negat affirmare dicatur.

4. Verissimum quippe est nullam omnino esse vocem (s) quæ non ambiguum recipiat, cum omnes præter 7 significatum quem vocant primæ notionis, (t) alterum habeant 8 secundæ, cumque varium (u) secundum varias artes, tum vero alios quoque ex translatione ac similibus figuris. Neque magis eorum commentum, probo, qui, quasi vocem non rem exhorrescerent, joca vocant ea quæ vultu ac pronuntiatione maxime seria proferuntur.

XVIII. Sciendum vero quæ de falsiloquio diximus ad 9 asserentem sermonem, & quidem talem qui nulli nisi publico hosti noceat, (x) non ad promittentem referenda. Nam ex promissione, ut jam modo dicere cœpimus, ius speciale ac novum confertur ei cui sit promissio: idque inter hostes etiam locum habere, 10 sine ulla hostilitatis iam existentis exceptione, neque tantum in promissis expressis, sed & in tacitis, ut in colloqui postulatione ostendimus, cum ad eam partem quæ de fide in bello servanda est, ventum erit.

XIX. Illud quoque ex superiori, quæ 11 de iureiurando fuit, dissertatione repetendum est, 12 sive id assertivum sit, sive promissivum.

GROT. 3. *Quæ non ambiguum recipiat*) Id Chrylippus defendit apud Gellium libro ix, c. 12. Et Seneca de beneficiis secundo, capite 34. *Ingens est copia rerum sine nomine, quas non propriis appellationibus nominamus, sed alienis comminuatque.*

GROT. 7. *Significationum primæ notionis*) Quam domicilium proprium appellat Cicero 16, famil. 17.

GROT. 8. *Alterum habeant secundæ*) Augustinus de magistro: *nullum nos signum comperisse quod non inter cætera quæ significant, se quoque significet.*

GROT. 8. *Secundæ*) Quas migrationes in alienum.

GROT. u. *Secundum varias artes*) Vide quæ supra notata ad paragraphum decimum.

GROT. 9. *Asserentem sermonem*) Quo tantummodo aliquid pronuntia-

tur esse vel non esse; non etiam promittitur, aut adstringitur.

GROT. x. *Non ad promittentem*) Distinguit hæc & Agellius & cum eo Plutarchus: τὸ μὲν σπεισμένον ἀδικεῖν, τὸν θεὸν ἔστι καταφρονεῖν, ἐν δὲ τῷ παραλογίζεσθαι τοὺς πολέμιους, ἢ μὲν τὸ δίκαιον, ἀλλὰ καὶ δόξα πολλή, καὶ τὸ μὲν ἡδονὴς κερδαίνειν ἔστι. *fœdera violare, Deos est contemnere. Extra ea verbis hostem decipere, non iustum modo est sed & gloriam habet, & cum lucro voluptatem.*

GROT. 10. *Sine exceptione*) Nec pre-textu, quod hosti omnibus modis nocere liceat, irritum fieri.

11. *De iureiurando*) 2. 13.

12. *Sive id assertivum*) Sive confirmatur eo aliquid tanquam verum, sive promittitur tanquam præstandum.

missivum, vim habere excludendi omnes exceptiones, quæ ex persona eius quicum agimus peti possent, quia non cum homine tantum, sed & cum Deo res est, cui per iurandum obligamur, etiamsi homini jus nullum nasci possit. Ibidem & illud diximus, non sicut in alio sermone, ita in iurato, ut a mendacio excusetur admitti interpretationes verborum quasvis non plane inusitatas: sed omnino veritatem requiri eo in sensu quem homo exaudiens intelligere fide optima existimatur: ut plane detestanda sit illorum impietas, qui 13 ut pueros talis, ita viros iurejurando fallendos asserere non dubitabant.

XX. 1. Scimus etiam fraudium, quas concessas naturaliter diximus, genera quædam a populis aut hominibus nonnullis repudiata: sed id non accidit 14 ob iniustitiæ optionem, sed ob eximiam quandam animi celsitudinem, interdum & virium fiduciam. Exstat 15 apud Ælium dictum Pythagoræ, duabus rebus hominem ad Deum proxime accedere, vera semper loquendo, & benefaciendo aliis; & apud Jamblichum veracitas dux dicitur ad omnia divina humanaque bona. Aristoteli δ μεγαλή ψυχῃ παρρησιαστικῇ καὶ ἀνδρωτικῇ, magnanimus verum & libere loqui amat. Plutarcho τὸ ψεύσθαι δουλοπικρίαι, (y) servile mentiri. Arrianus de Ptolemæo: καὶ αὐτὸ βασιλεὺς ἀλεχρίστωρ ἢ τῷ ἄλλῳ ψεύσθαι ἦν. & ipsi, ἡρώε regi, turpis mentiri quam aliis civibus. Apud eundem Alexander: ἡ χρεῖται τῷ βασιλείᾳ ἀλλὰ τι ἢ ἀναγκάζει πρὸς τοῦς ὑπηκόους. non debere regem apud subditos aliud quam verum eloqui. Mamertinus de Juliano: mira est in principe nostro mentis linguaque concordia. Non modo humilis & parvi animi, sed & servile vitium scit esse mendacium: & vere cum mendaces homines aut inopia aut timor faciat, magnitudinem fortunæ suæ imperator qui mentitur ignorat. Laudatur Plutarcho Aristidis. φέρεται ἔργον αὐτοῦ ἐν ἡδονῇ βεβαίῃ καὶ πρὸς τὸ ἀνακταῖν ἀπὸ τοῦ ψεύδους οὐδ' ἐν παιδείᾳ καὶ τῷ πρῶτῳ προσευχῇ. ingenium morum constantia præditum, & iusti tenax, mendacii etiam in joco fugiens. De Epaminonda Probus: adeo veritatis diligens, ut ne joco quidem mentiretur.

2. Quod profecto Christianis eo magis observandum est, quia ipsis non simplicitas tantum imperata est Matth. 10, 16. sed & vaquiloquentia interdicta Matth. 12, 36. & in exemplum pro-

13 *Iste puerus talis*) Lyfandri Læconis aut Philippi Macedonensis. Ælian. 7, 12.

14 *Ob iniustitiæ*) Non quod illas nullo modo licitas putarent, sed quod sese indignas & inferiores.

15 *Ælium*) 12, 55.
GROT. y *Servile mentiri*) Philo-

bro: omnem virum probum esse liberum: τὰρ δὲ καὶ τοὺς ἀρχαίους καὶ δουλοπικρίας ἀπαρτὶς ἐπομαζέιν ἵθως διαλαύειν τε καὶ δουλοπικρίας: unde & eos qui dupliciter sunt atque fallaces, eos liberales servilisque animi vocare solent.

propositus in cujus ore dolus inventus non est. Lactantius: *Itaque viator ille verus ac justus non dicit illud Lucilianum:*

Homini amico ac familiari non est mentiri meum.

Sed etiam inimico atque ignoto existimabit non esse mentiri suum: nec aliquando committet, ut lingua interpretis animi a sensu & cogitatione discordet. Talis est in Philoctere Sophoclis Neoptolemus *ὑπερβαλὼν ἀπλότητι καὶ ἀρετῇ*, generosa simplicitate excellens, ut recte notavit Dion Prusæensis, qui Vlyssi ad dolos hortanti sic responderet:

Ego audiens quæ doleo, Laerta sate,

Implere factis oderim multo magis:

Nam si nec ego sum natus ut fallacias

Scilicet, (z) nec olim genitor, ut perhibent, meus:

At sum paratus vi mera, non fraudibus

Pertrahere raptum.

Euripides Rhæso:

Generosus animus hostibus furtim necem

Inferre nescit.

3. Sic Alexander furari negabat se velle victoriam. Et Achæus abhorruisse ab omni in hostes fraude narrat Polybius, ideo quod eam demum firmam censerent victoriam, quæ, ut Claudiani ver-
bis sensum ejus exprimam, Lib. ix.

Confessos animo quoque subjugat hostes.

Tales Romani ferme 16 ad usque belli Punici secundi finem. Ælianus: *ἵσταντο Ῥωμαῖοι ἀγαθοὶ εἶναι, καὶ οὐ μὴν διὰ τεχνῆς καὶ ἐπιβουλῆς καταγινώσκουσι τοὺς ἑχθρούς.* Romanis propria est virtus, non per astus & virtutem quaestita victoria. Vnde cum 17 Perseus Macedonum rex deceptus esset spe pacis, negabant veteres senatorum se agnoscere Romanas artes; majores nunquam ut astu magis quam virtute gloriarentur bella gessisse: non versutiis Punicis, non calliditate Græca, apud quos fallere hostem quam vi superare gloriosius foret. Tum illud addebant; interdum in præsens tempus plus profici dolo quam virtute, sed ejus demum animum in perpetuum vinci, cui confessio expressa esset, se neque arte, neque casu, sed collatis cominus vi-

z Nec olim genitor, ut perhibent, meus) Achilles: de quo Horatius carminum lib. iv. ode vi.

Ille non inclusus equo Minervæ

Sacra merito, male fenerator

Troas & latam Priami choreis

Falleret aulæ:

Sed palmam capitis gravis.

Et quæ sequuntur; ubi Scholiastes dicit Achillem nihil fraude, sed sim-

Vol. II.

per palmam virtutis fiducia dimicasse. Nota illud virtutis fiducia, quod optime convenit cum iis, quæ nos hujus paragraphi initio in textu diximus.

GRON. 16 Usque ad belli Punici secundi) Immo usque ad initium tertii. Sallest. lib. i. histor.

z 17 Perseus Macedonum rex) Livius 42. 47.

Ann. l.ii.

Scholiastes ad
11. Apollonii.

viribus iusto ac pio bello esse superatum. Etiam serius apud Tacitum legimus: non fraude, neque occulte, sed palam & armatum populum Romanum hostes suos ulcisci. Tales etiam Tibareni, qui prælii quoque 18 locum & tempus condicebant. Quod & de Græcis sui temporis apud Herodotum prodit Mardonius.

XXI. Ad modum agendi & illud pertinet, quod (a) quicquid alicui facere non licet, ad id eum impellere aut sollicitare non liceat. Pro exemplo sint hæc; regem suum occidere subdito non licet, nec oppida sine consilio publico dedere nec spoliare cives. Ad hæc ergo subditum, 19 qui talis maneat, permovere non licet. Semper enim qui alteri peccandi causam dat, peccat & ipse. Nec est quod regerat quisquam, ipsi qui talem hominem ad facinus impellit, actum talem, puta hostis interfectionem, esse licitum. Licet enim id ei facere, sed non eo modo. Bene Augustinus: nihil interest utrum ipse scelus admittas, an alium propter te admittere velis.

L.51.D.de acq.
rerum dom.

XXII. Aliud est si quis opéra sponte nec suo impulsu peccantis ad rem sibi licitam utatur; quod iniquum non esse (b) Dei ipsius exemplo alibi probavimus. Transfugam iure belli recipimus, inquit Celsus, id est, (c) contra jus belli non est, ut eum admittamus, qui desertæ hostium parte nostram eligit.

18 Locum & tempus) Palam hostibus denuntiabant, ubi & quando eos aggredi constitissent.

GROT. a Quidquid alicui facere non licet, ad id eum impellere aut sollicitare non liceat) Ita docet & Maimonides in הלכות חמץ cap.v. sec. 10.

GRON. 19 Qui talis maneat) Qui patriam & civitatem non mutavit.

GROT. b Dei ipsius exemplo) Libro II, c.xxvi. §.5.

c Contra jus belli non est, ut eum admittamus qui desertæ hostium parte nostram eligit) Neque reddendi tales, nisi pace convenerit, ut pace cum Philippo, Aetolis, Antiocho. Polybius in excerptis legationum ix, xxviii, xxxv. Menander protektor idem nos docet.

C A P V T II.

Quomodo jure gentium bona subditorum pro debito imperantium obligentur; ubi de repressaliis.

- I. Naturaliter ex facto alieno neminem teneri nisi heredem.
- II. Jure tamen gentium introductum ut pro debito imperantis teneantur res & auctus subditorum.
- III. Exemplum in prehensione bonorum.
- IV. Et rerum.
- V. Locum habere hoc post jus denominatum; & quando id factum censere debeat; ubi ostenditur rem judicatam proprie jus non dare aut adimere.
- VI. Vitam non obligari.
- VII. Distinctio ejus quod in hac materia est juris civilis & gentium.

I. 1. **V**eniamus ad ea quae ex jure descendunt gentium. Ea partim ad quodvis bellum spectant, partim ad certam belli speciem. A generalibus aspiciemus. Mero naturae jure ex facto alieno nemo tenetur, nisi qui bonorum successor est: (a) ut enim cum oneribus bona transirent simul cum dominiis rebus introductum est. Imperator Zeno equitati naturali contrarium dicit ut pro alienis debitis alii molestantur. Hinc tituli in jure Romano, ne uxor pro marito, ne maritus pro uxore, ne filius pro patre, ne pater vel mater pro filio conveniantur.

L. un. C. ut nul. ex vi. tot. tit. C. ne uxor pro mar. & ne fil. pro patr.

2. Nec quod universitas debet, singuli debent, ut diserte loquitur Ulpianus; nimirum si universitas bona habeat; alioqui enim tenentur 3 non singuli, sed qua pars sunt universorum. Seneca: Si quis patrie meae pecuniam credat, non dicam me illius debitorem, nec hoc 4 quod alienum profitebor; (b) ad exsolvendum tamen hoc portionem meam dabo. Supra dixerat: unus e populo non

L. 7. §. 1. D. qu. ejus. univ. non. Lib. VI. de be. nef. c. 20. Cap. 19. ib.

GRON. 1. Quae ex jure descendunt Quae in bello licent, non quidem naturae, sed tamen gentium jure.

2. Tenetur nisi qui) 2, 21. 19. GROT. a. Ut enim cum oneribus bona transirent simul cum dominiis rerum introductum est) Vide supra lib. 11, c. 11. §. 19. Adde c. in literis, de raptoribus. c. 2. de usuris.

3. Non singuli) Non ut qui libet unus tuo nomine, sed ut coetus illius sive universalitatis commo-

dorum & incommodorum participes.

GROT. b. Ad exsolvendum tamen hoc portionem meam dabo) Vide leges. Siculas sine libri 1.

GRON. 4. Et alienum profitebor) Potest intelligi, quum scilicet bona, more Romano, profiteor in censu: tum enim & debita profitebantur, ut eis detractis intelligeretur quid proprie quisque in bonis haberet. Sed addit Seneca omissum Gr. candidatus aut reus. Quorum illi solebant

tanquam pro me solvam, sed tanquam pro patria conferam. Et: singuli debebunt non tanquam proprium, sed tanquam publici partem.

D. Lun. C. ut null. ex ult. l. xi.

l. 4. C. de exec. & exat. l. xi.

Nov. 52. & 134

lib. 14. var. epist.

Hinc speciatim jure Romano constitutum, ut nullus ex vicaniis pro alienis vicanorum debitis teneatur; & alibi nulla possessio alterius pro alienis debitis etiam publicis conveniri præcipitur: & in novella Justiniani vetantur *incorporari*, id est, (c) pignorationes pro aliis, addita causa, quod rationem non habeat, alium quidem esse debitorem, alium vero exigere; ubi & hujusmodi exactiones odiosæ vocantur. Et rex Theodoricus apud Cassiodorum, *fordam* vocat licentiam alterum pro altero pignorandi.

II. 1. Hæc quanquam vera sunt, tamen jure gentium voluntario induci potuit, & inductum apparet, ut pro eo quod deber præstare civilis aliqua societas, aut ejus caput, § sive per se primo, sive quod alieno debito jus non reddendo se quoque obstrinxerit, pro eo teneantur & obligata sint bona omnia & corporalia & incorporalia eorum qui tali societati aut capiti subsunt. Expres sit autem hoc quadam necessitas, quod aliqui magna daretur injuriis faciendis licentia, cum 7 bona imperantium sæpe non tam facile possint in manus venire, quam privatorum qui plures sunt. Est igitur hoc inter jura illa quæ Justinianus ait usu exigente, & humanis necessitatibus a gentibus humanis constituta.

Instde jur. nat.

Th. 2.2. q. 40.

art. 1.

Molin. disput.

120. & 121.

Valentia disp.

3. q. 16. num. 3.

Nodæ. c. 27. n.

126.

2. Non autem ita hoc naturæ repugnat, ut non more & tacito consensu induci poterit, cum & fidejussores sine ulla causa ex solo consensu obligentur. Et spes erat facilius membra ejusdem societatis 8 a se mutuo jus consequi posse, & indemnitati sue consulere, quam externos, quorum multis in locis exigua habetur ratio: deinde, commodum ex hac obligatione commune erat omnibus populis, ita ut qui nunc eo gravaretur, alio tempore indidem sublevari posset.

3. Re-

hoc facere ut sciretur esse bonos & locupletes cives, censu senatorio præditos; hi propter lites restituendas, ne major imponeretur multa, quam in damnatorum bonis esset.

GROT. c. *Pignorationes*) Cunico de injuriis in sexto: *pignorationes quas vulgaris elocutio vepressalias nominat.* Rectius scribas, ut libri quidam. *repressalias*. Id enim voci Saxonice Withernunni ad amutum respondet, sed usus alterum recepit.

GRON. § *Sive per se primo*) Sive injuria cesset in proprii nominis debito, sive in motandis ac desituendis

privatis, ne ad jus suum perveniant.

6 *Corporalia & incorporabilia*) Vide tit. Institutionum hac formula.

7 *Bona imperantium*) Hæc enī rarius in alienum territorium & sub alienam jurisdictionem veniunt, quam privatorum, qui negotiantur & mercaturam per varias terras exerceant.

8 *A se mutuo jus*) Nam cujus bona detinentur, is persequi compellitur civem suum, a quo injuria non vindicata cepit in externum, ut aut ab eo recipiat, quod amisit, aut eum cogat externo satisfacere.

GROT.

3. Receprum autem hunc morem, non tantum appare(d)ex bellis plenīs quę populi populis inferunt; in his enim quid observetur, ostendunt denuntiationum formulę: *populis priscorum Latinorum, hominibusque priscis Latinis bellum indico, facioque; & in rogatione: vellent, juberent Philippo regi Macedonibusque qui sub regno eius essent bellum indici; & in decreto ipso: populus Romanus cum populo Hermundulo hominibusque Hermundulis bellum jussit, quod ex Cincio est in re militari; & alibi: hostis sit ille, quique intras praesidia eius sunt; verum etiam ubi 9 ad eam belli plenitudinem nondum ventum est, sed tamen violenta quadam juris executione, id est, bello imperfecto, opus est, idem videmus usurpari. Pharnabazo regis Persarum subdito dicebat olim Agesilaus: *ἡμεῖς, ὁ Φαρναβάζης, καὶ φίλοι ὄντες, πρότερον βασιλεὺς, ἐχρόμεθα τοῖς ἐκείνου πράγμασι φίλους. καὶ νῦν πολέμιος γενώμενος, πολέμικαι. ἐν οὖν καὶ τῶν βασιλέων κτημάτων ὄντες εἶναι βεβημένον, ἔκτος διὰ τοῦ βλάπτομεν ἐκείνον.* Nos Pharnabaze & cum amici regis essemus amice nos erga ea quę ipsius erant gerebamus; & nunc, cum hostes simus facti, hostiliter nos gerimus. Quare cum & tu esse velis inter ea quę regis sunt, jure per te illum ledimus.*

III. 1. Eius quam dico executionis species erat quam Athenienses vocabant 10 ἀνδραψίαν, de qua sic habebat lex Attica; *εἰαν τις βιάσθαι θάνατον ἀποδῶν, ὑπὲρ τοῦτο τοῖς προήκουσιν εἶναι τὰς ἀνδραψίαν, ἢς ἂν ὁ δίκας τοῦ φόρου ὑπέσχεσθαι, ἢ τοῖς ἀποκτείναντας ἐκδῶσι.* τὴν δὲ ἀνδραψίαν εἶναι μέγας τείων, πλέον δὲ μὴ. id est 11 si quis morte per vim illata 12 obierit, pro eo proximus ac necessarius jus esto homines prehendiendi, donec aut pœna sumatur de egde aut homicida dedantur: liceat autem tres tantum 13 homines prehendere,

non

GROT. d. Ex bellis plenīs) Distinguit bella ab his pignoracionibus vir prudens Nicolaus Damascenus, ubi ostendit Herodi, cui non licebat bellum inferre Arabi, licuisse πόσια λαμβάνειν, pro sibi ex contractu debitis uti pignoracione. Josephus vi. antiquę historię, ubi hæc verba: τὸ δάσειον εἶπὼν τῶν πεντακοσίων ταλάντων, καὶ τῷ συγγραφεὶ ἐν ἧ καὶ τοῦτο ἦν πρὸς γραμμῆς, εἶναι τὰς προθεσμίαις παρελθούσας πόσια λαμβάνειν ἐξ ἀνάγκης τῆς χώρας, τὴν μὲν στρατιάν ἐστρατιάν ἐλεγεν, ἀλλ' ἐπὶ δίκαιον τὸν τῶν ἀπαιτησῶν ἐμὴν παρῆσset quingenta Herodi talenta debita, cautionemque de iis expositam id continere ubi dies praestitura transisset, posse ipsam ex omni Arabum terra pignora capere, hanc expeditionem non

expeditionem esse dicebat, sed justam debiti exactionem.

GRON. 9 Ad eam belli plenitudinem) Adversus quem bellum nondum declaratum est, sed tamen vi opus est, quia sponte jus non reddit.

10 Ἀνδραψίαν) Quę esset virrapionem; sed Clarigationem latini vocant. Liv. 8, 14. Vide Gail. de pignoracionibus. Besium subtil. jur. 1, 17. Salmast. de mod. usur. cap. 13. p. 531. & p. 212.

11 Si quis) Civis Atheniensis.

12 Obierit) In alieno solo ac territorio, aut etiam domi evadente aliquam aliam in urbem homicida.

13 Homines) Ejus urbis cives, in qua Atheniensis injuria occisus est, aut in qua tutum exilium agit, qui

ecce

Liv. lib. 1.

Lib. xxxi
Gell. lib. xvi.
cap. 4.

Livius libro
xxxviii, &
alibi.

Plut. Ages. &
Xen. hist. Gr.
iv.

non ultra. Hic videmus pro debito civitatis, 14 quæ obligatur, subditos suos qui aliis nocuerunt plectere, obligari jus quoddam incorporale subditorum, ipsam scilicet libertatem morandi ubi velint, & agendi quod velint, ita ut in servitute interim sint, donec civitas id faciat quod facere tenetur, id est, puniat fontem. Quanquam enim Ægyptii, ut ex Diodoro Siculo discimus, disperabant corpus sive libertatem pro debito obligari non debere, nihil tamen in eo est naturæ repugnans, & mos non Græcorum tantum, sed & aliarum gentium 15 in contrarium valuit.

2. Aristocrates Demostheni cœvus decretum rogaverat, si quis Charidemum occidisset eum abripere undecumque liceret, & si quis obstitisset is hostium esset numero. Hic multa reprehendit Demosthenes: primum quod non distinxerit Aristocrates inter eedem justam & injustam, cum & justa aliqua esse possit: deinde quod non exigit, ut prius postuletur iudicium; præterea quod non eos apud quos facta sit cædes, sed eos qui homicidam recipiunt teneri velit. Verba Demosthenis sunt: *ὁ μὲν γὰρ, ἂν μὴτε δίκας ὑπέσχοιτο παρ' οἷς ἂν τὸ πάθος γίνετο, μὴτε τοὺς δευραγέτας ἐκδιδῶσι, κτελεῖτε κατὰ τοῦτον εἶναι τὸ ἀνδραποδισμὸν κατὰ τοῦτον. ὁ δὲ τοῦτον μὲν ἀδίκῃ ὡς παρῆκε, καὶ οὐδὲ λόγον πεποιμέναι πρὸς αὐτῶν οὐδὲνα, τοὺς δὲ τῶν ἡδὴ περὶ ὧντα, φησὶ γὰρ οὕτω, κατὰ τὴν κωριν ἀνδραποδισμῶν, ἵνα κτελεῖται τὴν οὐχ ὧντα δεχεσθαι, ὑποδεκαμίηντος ἐκπαρόντος ἀνὰ γράφην, ἵνα μὴ τῶν ἐκείνου (male eduntur οἰκίτου) ἐκείνου διδῶσι.* Lex, si apud quos cædes evenit neque jus reddant, neque fontes dedant, adversus eos das trium hominum prehensionem. At hic hos quidem relinquit intactos; ac ne mentionem quidem eorum facit. At eos qui jam fuga elapsi, ita enim rem panam, susceperunt secundum ius omnium hominum quod fugientes vult posse suscipi; hos vult esse bestium loco ni supplicem dedant. Quarta reprehensio est quod Aristocrates remissionem ad plenum bellum deducit, cum lex prehensione contenta sit.

3. Ex his primum illud & secundum & quartum ratione non caret. 16 At tertium illud, nisi ad solum eventum cedis casu aut ob sui tutelam factæ restringatur, non est ut non 17 oratorie magis.

occidit; si proximis ac necessariis in ea iudicium redditum non est.

14. *Quæ obligatur*) Cujus officium est punire cives & incolas suos, qui damnum dederunt, nisi id faciat, obligatum atque adeo prehensioni vel manus iniectioni obnoxium esse.

15. *In contrarium valuit*) Nempe ut qui non habere in ære, lucret in corpore.

16. *At tertium*) Licere suscipere profugos.

17. *Oratorie*) Immo vere ac non oratorie Demosthenes: nam jus gentium sine discrimine commendat supplices recipi ac defendi, dum incerta causa est, & tantisper etiam noxios, donec iudicium de illis factum est. 2, 21. 6.

gis & argumenti causa, quam ex vero & jure sit dictum. Nam, ius gentium ut supplices suscipiantur & defendantur, ut supra diximus, ad eos tantum, 18 quibus fortuna non crimen obstat, per-

Lib. II. c. XXXI.
§. 7.

4. Ceteroqui par jus est eorum apud quos crimen est factum; & eorum qui fontem punire aut dedere recusant. Atque adeo aut illa ipsa lex, qua utitur Demosthenes, interpretationem eam quam dico ex usu recepit, aut adversus cavillationes tales expressius posita est posita; horum enim alterum quin sit, non negabit, qui attenderit ad illud Julii Pollucis: ἀνδροφίαν δὲ ἵσταν τοὺς ἀνδρῶν παρὰ πόδας αἱ τῶν ἀπαρχῶν μὴ λαμβάνειν, ἔστιν ἐκ τῶν οὐκ ἐκείνῳ ἔχει τῶν πρώτων ἀπαρχῶν hominum prehensio est, quocies quis homicidas qui ad aliquos confugerunt 19 non recipit cum id postulaverit. Nam jus est tres homines prehendi adversus eos qui dedere recusant. Nec aliter Harpocration: ἀνδροφία τὸ ἀρπάζειν ἀνδρας ἐκ τοῦδε πόλεως ἐν γούραζον γὰρ τῷ ἔχειν πᾶσι τοῖς ἀνδράσι, καὶ μὴ προτιμᾶν αὐτὸν εἰς τιμωρίαν. Jus hominum prehensionis est jus rapendi aliquos ex urbe aliqua. Nam in eam civitatem, quæ homicidam teneat, nec pene dedere, pignoratione utebantur.

Lib. VIII. c. 6.

5. Simile huic est quod ad recuperandum civem injuria manifesta captum, civitatis apud quam id factum est cives retinentur. Sic Carthagine quidam impediunt, ne Ariston Tyrius ca-
peretur, hac addita causa: idem Carthaginiensibus & Tyri & in aliis
emporiiis, in qua frequenter committunt, eventurum.

Livius libro
XXXI V.

IV. Alia executionis violentæ species est ἐνχυρμασις sive (e) pignoratione inter populos diversos, quod jus repressaliarum vocant recentiores Jurisconsulti, Saxones & Angli Withernamium, & Galli etiam, ubi a rege impetrari id solet, literas Marcæ. Locum autem habet, ut ajunt Jurisconsulti, ubi jus denegatur.

* Bal. III.
conf. 58.

V. 1. Quod fieri intelligitur, non tantum si in fontem aut debitorem judicium intra tempus idoneum obtineri nequeat, verum etiam si in re minime dubia (nam in dubia re 20 præsumtio est pro his qui ad judicia publice electi sunt) plane contra jus judicatum sit; nam auctoritas judicantis 21 non idem in ex-

Bart. de repress.
q. 5, ad tertium
num. 9.

18 Quibus fortuna 1) Qui fortuito & imprudenter, non scelere ac consilio occiderunt.

19 Non recipit 2) Deditos ab iis, apud quos delitescunt.

GROT. e Pignoratione inter populos diversos 3) Σύδας id dicit Demosthenes in oratione pro Corona, & Aristoteles oeconomico secundo.

GRON. 20 Præsumtio est pro his 4) Ubi non est manifesta injuria, judices habentur pro bonis, viris, ut judicatum pro veritate.

21 Non idem in exteros 5) Non tenet aut obnoxios habet aut eandem patientiam exteros, ad quam subiectos.

(a) L. 60. D. de
cond. indeb.

L. 12. §. 1. D. de
distra. pign.

Jan. & Pan. in
c. plerique, de
immu. ecc.

Soto l. 111, q. 4.
art. 5.

Jac. de Cambus
Auch. Dominic.

Franc. in c. 1.
de iniuriis in 6

Fulg. & Salic.
in auth. C. de
alt. & obl.

Jac. de Bellou-
si in Auth. Ut
non fiant pi-

gnora.

Silv. in verbo
repress.

Bart. in trakt.
de repress.

Guido Papa
q. 32.

Gall. de pign.
c. 1. n. 5.

Vill. de iure
belli n. 41.

Codarr. c. pecca-
tius p. 1. §. 9.

(b) Liv. l. 11.

(c) Hist. l. v. 11.

teros, quod in subditos valet. Etiam 22 inter subditos non tol-
lit quod vere debebatur. Verus debitor, licet absolutus sit, (f) na-
tura tamen debitor permanet: inquit Paulus (a) jurisconsultus: Et cum
23 per injuriam iudicis domino 24 rem quæ debitoris non fuisset ab-
stulisset creditor quasi obligatam sibi, & quæretur, an soluto debito
restituam oporteret debitori, Scævola restituendam probavit. Hoc in-
terest, quod subditi executionem etiam injustæ sententiæ vi impe-
dire, aut contra eam jus suum vi exsequi licite non possunt, ob
imperii in ipsos efficaciam: exteri autem jus habent cogendi,
sed quo uti non liceat quamdiu per iudicium suum possint ob-
tinere.

2. Tali igitur de causa aut (g) corpora, aut res mobiles subdi-
torum eius qui jus non reddit capi posse, non quidem natura in-
troducitur est, sed moribus patium receptum. Vetusissimum ex-
emplum est apud Homerum Iliados A, ubi Nestor narratur ob-
creptos parri equos Elidenſium pecora & armenta cepisse (h) 25
ἵπποι δ' αὐτῶν τῶνδε συίματα, ὃ δ' αὖτις ἐλκόμενα καὶ ἀντὶ τῶν προσημασμένων
ἀπαζόμενα. Sequitur deinde in narratione convocari edicto ad jus
suum persequendum omnes eos quibus aliquid ab Elidenſibus de-
bebatur, nimirum,

Μὴ τις οἱ ἀνυπόμειναι· οὐδ' ἴσως.

Ne quis iusta sibi parte careret.

Aliud exemplum est in historia (b) Romana de Romanorum na-
vibus, quas pro bonis Tarquiniorum Cumis Aristodemus Tar-
quiniorum hæres retinuit. Famulos, jumenta, pecunias retenta,
dixit (c) Halicarnassensis. Et apud Aristotelem Oeconomico,
secundo de decreto Carthaginiensium adprehendendas extero-
rum

22 Etiam inter subditos non tol-
lit) Ut scilicet id ipsum, quod se-
mel adjudicatum est, petere rursus
non possint mutatis temporibus &
apud alium iudicem priore mortuo
aut remoto.

GROT. f. Natura tamen debitor per-
manet) Spectant huc quæ habet Gai-
lius de pace publica lib. 11, cap. v. 111.
num. 7. & Valerius libro iv. contro-
vertiarum illustrum cap. x. §. 41.

GRON. 23 Per injuriam) Per inju-
riam sententiam.

24 Rem quæ debitoris) Rem alie-
nam, quam debitoris esse putabat.

GROT. q. Corpora) Vide exemplum
apud Ammianum libro xvii, ubi Ju-
lianus Francorum quosdam retinet

usque domi captivi ex pasto liberan-
tur. Adde quæ habet Leo Afer lib.
111. de Monte Berrigualid.

h. ἵπποι δ' αὐτῶν τῶνδε) Hoc sensu
fœda inveniatur excerptis legationum
ex Polybio xxxv. 111. ubi de Achæis
contra Boeotos; & excerpto cxx. 111.
fœdæ apud Diodorum Siculum ex-
cerptis manuscripti Peiresiani. Ali-
bi vero fœda καταργηθεῖσα in bello
usurpatur, ut dicemus mox capite
111. §. v. 11. sunt enim hæc valde as-
finia.

GRON. 25 Τότ') Pignora agens.
26 Τὰ ἀντὶ τῶνδε) Quæ pro qui-
busdam aguntur, id est, trahuntur
& pro rebus raptis rapiuntur.

27 In-

um naves ἢ τῆς σῶμας ἔχουσιν, ut ibi loquitur, si quis ius prehendi haberes.

VI. Vita autem subditorum innocentium ut ex tali causa obligetur, forte credidum fuit apud aliquos populos, eo nimirum quod crederent unicuique hominum jus vitæ plenum esse in se, & id ad rempublicam potuisse transferri: quod minime esse probabile, nec saniori theologiæ consentaneum 27 alibi diximus. Fieri tamen poterit, non ex intentione, sed ex accidenti, ut occidantur qui juris executionem per vim volunt impedire. Sed id si prævideatur, ex caritatis lege omittendam potius juris persecutionem alibi ostendimus, cum ex ea lege, Christianis præsertim, plura esse debeat vita hominis quam res nostra; ut alibi demonstratum est.

VII. 1. Cæterum non minus in hac materia quam in aliis ca-
vendum est, ne confundamus ea quæ juris gentium sunt proprie, & ea quæ jure civili aut pactis populorum constituuntur.

2. Jure gentium subijcent pignorationi omnes subditi 28 inju-
riam facientes, qui tales sunt ex causa permanente, sive indige-
næ, sive advenæ: non qui transeundi aut moræ exiguæ causa alieu-
bi sunt. Introductæ enim sunt pignorationes ad exemplum one-
rum, quæ pro exsolvendis debitis publicis inducuntur, quorum im-
munes sunt qui tantum pro tempore loci legibus subsunt. A nume-
ro tamen subditorum iure gentium excipiuntur legati, non ad hos-
tes nostros missi, & res eorum.

3. At iure civili populorum sæpe excipi solent personæ mulie-
rum & infantium; eorum vero qui literis operam dant & ad
mercatus veniunt etiam res. Jure gentium 29 singulis pignoran-
di ius est, ut & Athenis ἐν ἀσπίδι. Jure civili multorum loco-
rum peri id solet alibi a potestate summa, alibi 30 a iudicibus.
Jure gentium ipso facto dominium rerum captarum acquiritur
ad summam debiti & sumtum, (1) ita ut residuum reddi debeat. Iu-

re

27 Alibi diximus) 2, 15. 16. 2,
21. 14.

28 Injuriam facientis) Ejus qui
jus non reddit aut injuriam fecit,
quidem habitant in ejus territorio,
aut peregrinationis aliave de causa
tempus aliquod dumtaxat ibi mora-
ti sunt.

29 Singulis pignorandi) Quisquæ
injuriæ sibi ab alieno magistratu la-
dæ in subiectos ejus ultor esse potest.

30 A iudicibus) Ab inferioribus
magistratibus.

GRÖT. i Ita ut residuum reddi de-
beat) Uti hac æquitate Veneti captis
Vol. II.

in Galata Genuensium navibus, me-
morante Gregora libro IX. ἀλλ' οὐδὲ
τὸν ἀδικησάντων ἑαλεῖν τῶν ἀδικούν-
των πληρώματα. ἐκλαμβάνοντο τὸ παρά-
παν οὐδὲν. ἢ γὰρ τὴν μὴ πληρώμα οἴ-
τοι καὶ χρεώσι τὸν ἐπὶ τῶν τὰς ἐχθρῶν,
πῶς γινώσκοντες ἡμεῖς κατωπίδωμι καὶ
μακρότεροι, καὶ πεταμοὶ ταναΐσις.
ἀλλὰ διατίθενται εἰς τὴν ἀρετὴν ἀδικού-
σαν, ὡς ἀπ. λαβόντες τοὺς πλοῖς ἀνέβου-
σαν ἀπαντα. sed neque de inerte ca-
ptarum a se navium corripuerunt quic-
quam, unus erat frumentum & hor-
deum: ad hæc, salsamenta piscium
qualia præferunt Copais & Maotides
gala-

E

gala-

re civili solent citari quorum interest, res publica auctoritate vendi aut addici iis quorum interest. Sed hæc atque alia peti debent ab his qui jura civilia tractant, & nominatim in hac materia a Bartolo, qui de repressaliis scripsit.

*Æg. Regius de
atibus superna.
disp.xiii.dub.
7.n.117.*

4. Illud hic addam, quia ad juris huius satis per se rigidi emol-
litionem pertinet, eos qui 31 non solvendo quod debebant, 32 aut
jus non reddendo causam dederunt pignorationibus, ipso natura-
li ac divino jure(k) teneri ad resarcienda damna 33 aliis, quibus
eam ob causam aliquid decedit.

*paludes, & Tonnais flumina: sed ea
servarunt anxie, nihil inammuta, do-
nec recepto debitis integra redderent.*

31 Non solvendo) Privatos reli-
quantes & per gratiam dissimulatos
& non compulsos ad solvendum.

32 Jur non reddendo) Iudices ip-
sos & magistratus.

GROT. k Teneri ad resarcienda da-
mna) Plutarchus in Cimone de Scy-

*riis: α' βουλομένων τὰ χρημᾶτα τῶν
πολλῶν συνεκτίειν, ἀλλὰ τοὺς ἔχον-
τας καὶ διηρηκέντας ἀποδοῦναι καλῶν-
ται. Plerique pecunias contribuere no-
lebant, sed jubebant eos qui resalie-
nas aut habebant aut rapuerant, ser-
vare damnum.*

GROT. 33 Aliis) Civibus quorum
bona repressaliarum nomine apprehen-
duntur.

C A P V T III.

De bello justo sive solenni jure gentium,
ubi de indictione.

I. Bellum solenne juris gentium esse
inter diversos populos.

II. Distinctio populi quamvis injus-
te agentis a piratis & latroni-
bus.

III. Mutationem interdum incide-
re.

IV. Requiritur ad naturam belli so-
lennis, ut auctorem habeat eum,
qui summam præstatam habeat:
quod quomodo intelligendum.

V. Requiritur & denuntiatio.

VI. Quid in denuntiatione sit juris
naturæ, quid proprium juris gen-
tium, distincte explicatur.

VII. Denuntiatio alia conditionata,
alia pura.

VIII. Quæ in denuntiationibus sint
juris civilis, non gentium.

IX. Bellum alicui indictum simul
indictum esse ejus subditis & so-
ciis quæ ipsum sequuntur.

X. Non quæ per se considerantur:
quod exemplis illustratur.

XI. Causa cur denuntiatio ad effe-
ctus quosdam requiratur.

XII. Hos effectus non reperiri in
aliis bellis.

XIII. Bellum an simulatque indi-
ctum est, geri possit.

XIV. An indicendum ei qui jus le-
gationis violavit.

I. 1. (a) **S**upra dicere incepimus justum bellum apud probos auctores dici sæpe, 1 non ex causa unde oritur, neque ut alias 2 ex rerum gestarum magnitudine, sed 3 ob peculiares quosdam juris effectus. Quale autem sit hoc bellum optime intelligitur ex hostium definitione apud Romanos Jurisconsultos: *hostes sunt qui nobis, aut quibus nos publice bellum decrevimus: ceteri latrones aut predones sunt*, ait Pomponius (a): nec aliter Ulpianus (b): *hostes sunt quibus bellum publice populus Romanus decrevit, vel ipsi populo Romano; ceteri latrunculi vel predones appellantur*. Et ideo (b) qui a latronibus captus est, servus latronum non est, nec 4 postliminium illi necessarium est. Ab hostibus autem captus, puta a Germanis & Parthis, & servus est hostium, & postliminio statum pristinum recuperat. Et Paulus (c): *A piratis aut latronibus capti liberi permanent*. Accedat illud Ulpiani: in civilibus dissensionibus, quamvis sepe per eas respublica ledatur, 5 non tamen in exitium reipublice tenditur: qui in alterutras partes discedent vice hostium non sunt eorum inter quos jura captivitatum aut postliminiorum fuerint: & ideo captos, & venundatos posteaque manumissos placuit supervacuo 6 repetere a principe ingenuitatem, quam nulla captivitate amiserant.

2. Illud tantum notandum 7 sub exemplo populi Romani quomodo intelligi qui in civitate summum imperium habeat. 8 *Ille hostis est*, ait Cicero, qui habet rempublicam, curiam, ararium, consensum, & concordiam civium, & 9 rationem aliquam si res ita tulerit pacis & federis.

(a) L. 118. de verb. sign.

(b) L. 24. D. de captiv.

L. 14. §. 2. D. de captiv.

L. 21. §. 1. sed tit.

Philipp. IV.

II. i. Non

GROT. a *Supra*) Libro primo, cap. 111. §. 4.GRON. 1 *Non ex causa*) Quod gerit gravibus & intolerandis causis accessit.2 *Ex rerum gestarum magnitudine*) Ut distinguatur a levi motu aut tumultuario conflictu latrunculorumve persecutione.3 *Ob peculiares*) Quo quod moribus gentium in hostem factum aut de illo acquisitum est, id jure factum & jure acquisitum putatur.GROT. b *Qui a latronibus captus est servus latronum non est*) Hinc argumentum Penulo Plauti: Eunuchus Terentii. Talis & Eumæus Odyss. O.GRON. 4 *Postliminium*) Quo qui servus aut alieni juris fuit, redit in pristinum statum. Non restituitur autem, qui non mutasse statum creditur; uti qui non fuit in potestate iusti hostis.GROT. c *A piratis*) Pompejus a piratis captos liberos pronuntiavit. Appianus Mithridatico. Adde Herberam tomo 11.GRON. 5 *Non tamen in exitium*) Non ut is populus non sit, aut ut in alienigenæ potestatem veniat & tributarius fiat; sed utra factio in republica salva priores partes ferat.6 *Repetere a principe*) Petere ut restituantur in ingenuorum & civium locum, nec habeantur pro libertinis.7 *Sub exemplo P. R.*) Quod Romani J. C. dixerunt de populo vel principe Romano, id nobis accipiendum de omni populo vel principe, qui rerum potitur.8 *Ille hostis est*) Hinc Florus 3, 20. *pudes dicere hostes*.9 *Rationem aliquam*) Quæ talis sit vel ejus generis, quicum pax & fedus esse possit.

11. 1. Non autem statim respublica aut civitas esse desinit si quid admittat injustum, 10 etiam communiter, nec cœtus piratarum, aut latronum civitas est, etiamsi 11 forte æqualitatem quandam inter se servant, sine qua nullus cœtus posse consistere. Nam hi (d) 12 criminis causa sociantur: illi etsi interdum delicto non vacant 13 juris tamen fruendi causa sociati sunt, & exteris jus reddunt, si non per omnia secundum jus naturæ, quod 14 multos apud populos ex parte quasi obliteratum alibi ostendimus, certe secundum pacta cum quibusque unita; aut secundum mores. Sic Græcos, quo tempore mari prædas agere pro licito habebatur, abstinuisse a cædibus & populationibus nocturnis, & a rapto 15 bonum aratorum, notat ad Thucydidem scholiastes. Alios etiam populos, itidem ex rapto viventes, ubi ex mari domum se receperant, misisse ad dominos(e) ut rapta si vellent æquo pretio redimerent, memorat Strabo. Ad tales pertinet & ille Homeri locus Quisq. f.

Kal mēn dōxarētēs kal andrōtēs, oī t' epī yamīs
 Ἀλλοτρίους βότρυς, kal epē tēs lēdēs dēm,
 Πλοῦταις δὲ τε νῆας ἔδαν οὐκ ἔδαν ἔκαυσαν,
 Kal mēn tōis tēiois κρατερὴ δόλις ἐν φρεσὶ πῆτις.
 Ipse etiam rapinis avidi qui aliena pererrant
 Littora, concessum Superum si praeda reperta est,
 Navibus implicitis abeunt, & vela retorqueunt
 Quippe Deos meminit memores fandi atque nefandi.

2. 16 Principale autem pro forma est in moralibus: & , ut recte Ciceroni dictum est de finibus quinto, ex eo quod maximas partes continet, latissimeque funditur, tota res appellatur; cui convenit

10 *Etiam communiter*) Consensu
omnium, vel omnium, qui sunt cum
imperio.

11 *Forte æqualitatem*) Ut Baryd-
lis Illyrius latro. Cic.2, de off. 11.

GROT. d. *Criminis causa sociantur*)
 "Quidam de Sociis e. eodem Furibatur. illi."

ὁμοίως ἀνέροισιν ὁ νόμος ἐπιτίθηται, ὡς
ἀπὸ τοῦ ἀδίκου ἐπιτιμωμένους· ἵνα ἐπι-
τιμῶνται καὶ οἱ ἀδικοῦντες, sed iniusti-

11. *Manulicorum*

GRON. 12 *Criminis causa*) Utalic-
que nos inuadant.

13 *Juris fructu*) lit. honeste vi-

que tribuant.

vionem venit.

15 *Bonni aratorum*) Qui aſuntur
ad rus colendum: non qui ſaginan-

GROT. *c.* *Ut rapta si vellet domo*

pretio redimerent) Tales & illi quo-
rum Saxo meminit libro xlv. Ideo

Scyrios Plutarchus cum tempore pe-
 ioris factos potat : ἀρχαῖος ὁ πρὸς

[illegible]

οὐκ ἔστιν ἐν ὁμοπληθειῶν παρ' αὐτοῦ καὶ χρ-
μίων ἀπείχεται ξένων· συμ ἀβ αντι-
συνα μανί συναδ συνδύνα συνδυναμω

quo mari praedas essent, postremum
ne iis quidem qui ad eos ipsos com-
munesque causa moris duntaxat obsequium in-

inter illi causa navigant abstinere iniuriis.

nit illud Galeni, 17 ἀπὸ τοῦ πλεονεκτηύοντος ἐν τῇ κρείττει γίνονται αἱ προ-
σφοδαί. Idem talia sæpe vocat 18 ὀνομαζέμενα κατ' ἐπικράτησιν. Qua-
re 19 crude nimis dictum est ab eodem Cicerone de republica-
tertio, ubi iniustus est rex, ubi iniusti optimates, aut ipse popu-
lus non jam vitiosam, sed nullam esse rempublicam: quam sen-
tentiam Augustinus corrigens, nec ideo tamen, ait, vel ipsum non
esse populum, vel ejus rem dixerim non esse rempublicam: quamdiu
manet qualiscunque multitudinis rationalis cœtus rerum quas diligit con-
cordi communione sociatus. Corpus morbidum, corpus tamen est:
& civitas, quanquam graviter ægrotans, civitas est, quamdiu ma-
nent leges, manent judicia, & quæ alia necessaria sunt, ut ibi
jus exteri consequi possint, non minus quam privati inter se.
Rectius Dion Chrysostomus, qui legem (eam præferim 20 quæ
jus gentium facit) dicit esse in civitate, ut mentem in corpore
humano: (f) ea enim sublata civitatem non esse amplius. Et Ari-
stides, in ea qua Rhodios ad concordiam hortatur, ostendit etiam
cum tyrannide leges multas bonas posse consistere. Aristoteles quin-
ti de republica capite nono ait, 21 si quis nimium intendat vim
paucorum aut populi, primo vitiosam fieri rempublicam, postre-
mo nullam. Exemplis rem illustremus.

3. A latronibus captos capientium non fieri, supra dicentem
audivimus Vlpianum. Idem captos a Germanis ait libertatem
amittere. Atqui apud Germanos latrocinia, quæ extra civitatis
cujusque fines fiebant, nullam habebant infamiam, quæ verba
sunt Cæsaris. De Venedis Tacitus: quicquid inter Peucinos Fennos-
que silvarum ac montium erigitur, latrociniiis pererrant: Idem alibi
Cattos nobilem Germaniæ populum latrocinia agitasse dicit. A-
pud eundem Garamantes latrociniiis fœcunda gens, sed gens ta-
men. Illyrici sine discrimine mari prædas agere soliti, de iista-
men 22 triumphus fuit; 23 Pompejo de piratis non fuit. Tan-
tum.

17 Ἀπὸ τοῦ πλεονεκτηύοντος) Ab
eo quod superat in mixtura fiunt ap-
pellationes.

18 Ὀνομαζέμενα) Appellata a po-
tiore.

19 Crude) Immo latine: sed tu
crude reprehendis. Vide ad Senecam
de tranq. an. c. 10.

20 Quæ jus gentium) Cum obser-
vatur, quod apud omnes gentes re-
ceptum est, et si jus civile mersit
tyrannus.

GROT. f. Ea enim sublata civita-
tem non esse amplius) Cicero lib. x,
epist. 1. Nec leges sunt, nec judicia,
nec omnino simulacrum aliquod ac ve-

stigium civitatis.

GRON. 21 Si quis nimium) Si su-
pra modum afferatur vis paucorum
aut populi.

22 Triumphus fuit) a. U. C. 525.
Cn. Fulvii Centumali, qui præceden-
te anno classe illos vicerat.

23 Pompejo de piratis) Non mi-
rum: nam hi erant veri piratæ, col-
luvies hominum exsulorum & perdi-
torum. Illyrii exercebant quidem &
piraticam, sed pro capto suo justum
imperium & regem, tum reginam
Teutam, filii turricenæ habebant.
Et tamen triumphavit tum & Pom-
pejus: sed ei triumpho nobilium no-
men

De civ. Dei lib.
xix, c. 24.

Borysbenitica
& de lege.

Lib. vi.

De mor. Germi.

Ann. xii.

Hist. iv.

App. III.

tum discrimen est inter populum, quantumvis sceleratum, & inter eos, qui, cum populus non sint, sceleris causa cœunt.

III. Potest tamen mutatio incidere, non in singulis tantum, sicut Jephthes, 24 Arfaces, 25 Viriatus ex prædonum ducibus iusti duces facti sunt, (g) sed etiam in cœtibus, ut qui prædones tantum fuerant aliud vitæ genus amplexi civitas fiant. Augustinus de latrocinio locutus: hoc malum si instantum perditum hominum accessibus crescit, ut & loca teneat, sedes constituat, civitates occupat, populos subiuguet, regni nomen assumit.

IV. Summum autem imperium qui habeant diximus supra, unde intelligi & hoc potest, si qui 26 pro parte habeant, pro ea parte iustum bellum gerere, multoque magis eos qui non subditi, (h) sed inæqualiter sunt federati, quomodo inter Romanos & eorum socios, quamquam federe inferiores, Volscos, Latinos, Hispanos, Pœnos omnia iusti belli exercita ex historiis dicimus.

V. Sed ut iustum hoc significatu bellum sit, non sufficit inter summas utrinque potestates geri: sed oportet, ut audivimus, ut & 27 publice decretum sit, & quidem ita decretum publice, (i) ut eius rei significatio ab altera partium alteri facta sit, unde promulgata prælia dixit Ennius. Cicero officiorum primo: *as belli quidem aequitas sanctissime fœdali populi Romani jure perscripta est: ex quo intelligi datur, nullum bellum esse iustum, nisi quod aut rebus repetitis geratur, aut denuntiatum ante sit & inditum.* Minus pie-
ne

men dedit a Mithridate, de quo simul triumphavit. Titulus triumphi est apud Plin. 7, 26. Et de iisdem antea triumphaverat P. Servilius Ismurticus, testibus Cicerone, Valerio Maximo, Asco-Pediano, Claudiano, Sex. Rufo. V. Sigonii Fastos 2. 876. Retius dixisset de Euno P. Rupilius, M. Aquilius de Athenione servorum ducibus, de Spartaco & gladiatoribus Crassum non triumphalle; etsi res maxime molis fuerint, Crassus tamen ovans urbem introit.

24. *Arfaces*) Justin. 41, 4.

25. *Viriatus*) Justin. 44, 2. Flor. 2, 17.

GROT. g. *Sed etiam in catibus, ut qui prædones tantum fuerant aliud vitæ genus amplexi civitas fiat*) Exemplum in Mamertinis. Diodorus Siculus in fragmentis.

GRON. 26. *Pro parte habeant*) Pro parte aliorum Valli.

GROT. h. *Sed inæqualiter sunt federati*) Ut dux Lotharingæ, apud Crantizium Saxonieis xii, 13. Civitas Sundensis principibus suis Pomeranis bellum indixit. Idem Crantizius Vandalicorum xiv, 35.

GRON. 27. *Publice decretum*) Vel a populo comitiis, vel ab ordinibus seu optimatum senatu, vel a principe & consilio ejus.

GROT. i. *Ut ejus rei significatio ab altera partium alteri facta sit*) Iosephus antiquæ historiæ libro xv. *ἐλάμιν ἀνέρεον ἐπαύριον ἀποστα βελ-
lum inferre non ante denuntiatum, iniustum est.* Vide hujus gentium moris exempla apud Crantizium Saxonieis xi. apud Odesbornium in vita Basilidis lib. ttt. Facta contra Turcæ Olizasthianis, & Neemonis Servii repte hendit Nicetas lib. 111, & iv.

k Apud

*De civ. Dei lib.
iv, c. 4.*

*Cicero, 2, 2. g. 40.
art. 1.*

ne vetus scriptor apud Isidorum: *iustum bellum est quod ex edicto geritur, rebus repetitis aut propulsandorum hominum causa*. Sic Livius bellum palam & ex edicto gerere dixit, in iusti belli descriptione. Et cum narrasset Acernanus agrum Atticum esse populosos: *irritatio animorum ea prima fuit; postea iustum bellum decretis civitatum ultro indicendo factum*.

VI. 1. Quæ loca & alia de belli promulgatione agentia ut intelligantur, accurate distinguenda sunt quæ iure naturæ debentur, quæ natura non debentur, sed honesta sunt, quæ iure gentium requiruntur ad effectus juris gentium proprios, & quæ præterea ex peculiaribus populorum quorundam institutis veniunt.

Naturali iure, ubi aut vis illata arcetur, aut ab eo ipso qui deliquit poena deposcitur, nulla requiritur denuntiatio. Et hoc est quod Srenelaidas ephorus dicit (k) apud Thucydidem: *Lib. 1. ὡς αἱ οὐδὲ λόγων διακρίσις μὴ λόγων καὶ αὐτοὺς βλαπτομένους*. non est quod verbis & iudicii disceptemus ultra verba lesi. Et Latinis apud Halicarnassensem: *τὸν ἀρχόντα. κλέμνου πᾶσι ὁ προπαρὸν ἀμύνεται*. bellum inferentem is qui impetitur a se repellere solet. Et Aelianus ex Platone ait, quod ad propulsandam vim suscipitur bellum, non a caduceatore, sed a natura indici. Hinc Dion Chrysostomus in ea quæ est ad Nicomedienfes, *πᾶσι μοι ἂν ἐπὶ τὸ κλέιστον ἀίρουσιν*. γίνονται. pleraque bella sine denuntiatione suscipiuntur. Nec ob aliam causam Livius Menippo præfecto Antiochi objicit quod Romanos quosdam cecidisset nondum aut indicto bello, aut ita commissuro strictos gladios aut sanguinem usquam factum audissent: eo ipso ostendens ex his duobus alterum potuisse ad facti defensionem sufficere. Neque magis per naturæ jus indictio necessaria est, si dominus 28 rei suæ manum injicere velit.

2. At quoties pro re una res alia, aut pro debito res debitoris invaditur, multoque magis si res eorum qui debitori subditi sunt occupare quis velit, interpellatio requiritur, qua constet, alio modo fieri nequire ut nostrum aut nobis debitum consequamur. Jus enim illud non primum est, sed 29 secundarium & furro-

k Apud Thucydidem) Idem libro 11. in Platænsium oratione: *κατὰ τὸν πᾶσι ἡμῶν κατεντέτα, τὸν ἐκείνους π. κλέμνου ὅσον ἔστι ἀμύνεσθαι*. ex iure apud gentes omnes recepto fas est arcere eum a quo hostiliter impetimur. Flaminium apud Diodorum Siculum in excerptis Peirelsianis, *ἐπιμαρτύρητο πάντας ἀνδρῶν τε καὶ θηῶν, ἐπὶ τῷ πρῶτῳ ἤρχεσθαι τῷ πολέμῳ τὸν βασι-*

λέα· omnes Deos hominesque testabantur incertum a rege bellum. Adde quæ habet Mariana xi. 13. De bello non indicto vide Dexippum in excerptis de legationibus.

GRON. 28. Rei suæ) Quam allus abstulit, quam detinet.

29 Secundarium &) Cap. præced. 2.

surrogatum, ut alibi explicavimus. Sic etiam antequam summam potestatem habens 30 imperatur ex debito aut delicto subditi, interpellationem oportet intercedere quæ 31 illum in culpa constituat, ex qua aut damnum dare censeatur aut & ipse delinquere, juxta ea quæ a nobis supra tractata sunt.

3. Verum etiam ubi jus naturæ non præcipit talem interpellationem fieri, (1) honeste tamen & laudabiliter interponitur, puta ut ab offendendo absteineatur, aut delictum poenitentia & satisfactione expleatur, secundum ea quæ (m) de tentandis rationibus belli vitandi diximus: quo & illud pertinet,

Extrema primo nemo tentavit loco.

Deut. xx, 10.

Et (n) præceptum quod Deus Hebræis dedit, ut civitatem oppugnandam prius ad pacem invitarent: quod cum specialiter illi populo datum sit, male a nonnullis cum jure gentium confunditur. Neque enim erat 32 illa qualicumque pax, sed sub lege subjectionis & tributum. Cyrus cum in regionem Armeniorum pervenisset, antequam noceret cuiquam, misit ad regem, qui debitum ex federe tributum & militem exigent: τομίζων φιλικῶτερον εἶναι οὖτος, ἢ μὴ προσκίρτα πέπεισθαι, humanius id existimans quam si ultra duceret nihil prædicens, ut in ea historia Xenophon loquitur. Ceterum jure gentium ad effectus illos peculiare omnibus casibus requiritur denuntiatio, non utriusque, sed ab altera partium.

Histor. 11.

VII. 1. Sed hæc denuntiatio aut conditionata est, aut pura. Conditionata, 33 ubi cum rerum repetitione conjungitur. (o) Rerum autem repetitarum nomine jus feciale comprehendebat non

30 Imperatur) Bello laceffatur ob id, quod subiectus ejus nobis vel subiectis nostris debet, aut quod in nos subiectosque nostros deliquit.

31 Illum in culpa) Vt si quidem ad hanc ille non amice responderit, constet omnibus illius esse culpam, non nostram.

GROT. 1. *Honeste tamen & laudabiliter interponitur*) Vide Marianam xxvii, 12.

m De tentandis rationibus belli vitandi diximus) Lib. 11, c. xxi. §. 7.

n Præceptum quod Deus Hebræis dedit) Iosephus antiquæ historiæ v. 2. ἐπιτοχὴ δὲ αὐτοῦ ἐστὶν ἡ χρησθῆναι, πείσασθαι μὴ δὲν εἶναι οὖτος πρὸς τοὺς ἑμῶν-δους ἐκφέρειν πόλεμον, πρὶν ἢ λόγῳ δια-λεχθῆναι πρὸς τὸν ἐγκλημάτων, ὅτι νῦν μὴδ' ἐπὶ τοὺς ἄλλοτερας ἐρίων διχῶ

προσέας, καὶ τοιαύτης πρὸς τὸ μετανοῆσαι πείρας, τοὺς δέξαντας ἀδελφῶν στρατιᾶν ἀναγαγῆν. sed retinuit eos senatus, ostendens non oportere ita subito bellum inferri populis priusquam quadrelæ verbis disceptatæ sint, cum lex ne in externos quidem permittat injuriæ afflictis producere exercitum, nisi legatione prius missa, tentatisque viis, quibus ad saniozem mentem injuriæ auctores revocari possint. GROT. 32 Illa) Ad quam Cananæos invitare jubentur Israelitæ.

33 Ubi cum rerum) Quæ bellum minatur, nisi res restituantur, aut satisfiat pro injuriis.

GROT. o Rerum repetitarum nomine) Vide Parutam de bello Cyprio lib. 1. Bizarrum lib. xxi. de Turcis. Reinking. lib. 11, classe 111. c. iv.

GROT.

non tantum 34 vindicationem ex jure domini, sed & 35 persecutionem ejus, quod ex causa civili aut criminis debetur, ut recte explicat (p) Servius. Inde illud in formulis, reddi, satisfieri, dedi; ubi dedi, 36 ut alibi diximus, intelligendum est, ni punire fontem malint ipsi qui conveniuntur. Hanc rerum repetitionem dictam, esse 37 clarigationem, testis est (q) Plinius. Conditionata est denuntiatio apud Livium: eam se injuriam, nisi ab ipsis qui fecerint dematur, ipsos omni vi depulsuros esse; & apud Tacitum, ni supplicium in malos presumant, usurum promiscua cade; & vetus ejus exemplum Supplicibus Euripidis, ubi Theleus caducoatori hæc dat mandata ad Creonem Thebanum:

Lib. VIII.
Lib. I. ann.

(r) *Vicina Theleus qui tenet regni sola
Humare possit mortuos: quod si datur,
Sit amica faciet gens Erechtidum tibi.
Hæc si probantur, tum refer retro pedem:
Sin nemo paret, verba sint hæc altera:
Jam mox ut arma pubis expectent me.*

Papinius in ejusdem rei narratione:

Aut Danaïs edice rogos, aut prelia Thebis.

38 Polybius hoc vocat *πύσις καταγγελίας*, Romani veteres condicere. puta denuntiatio est quæ specialiter indictio aut edictum, ubi aut bellum jam alter intulit (& hoc est quod apud Isidorum dicitur bellum propulsandorum hominum causa) (s) aut ea deliquit ipse quæ poenam merentur.

2. Interdum autem conditionatam pura subsequitur, quantum id necesse non est, sed ex superabundanti. Hinc illa formula: testor populum illum injustum esse, neque jus reddere: Et altera: (t) quarum rerum, litium, causarum condixit pater patratus populi Romani Quiritium patri patrato populi priscorum Latinorum, homi-

ni-

GRON. 34. Vindicationem: Adfer- tionem & restitutionem rei ablatæ.

35. Persecutionem: Exactionem pænæ vel mulctæ velejus quod interest.

GROT. p. Servius) Ad x. Encidos.

GRON. 36. Ut alibi diximus) 2, 1. 2. & 2, 21, 4.

37. Clarigationem Plinius) Lib. 22, 2. clarigatum, i. res raptas clare repetitum, Servius ad 10. Æneid. 14. Clarigationem exercere, hoc est, per faciales bella indicare.

GROT. q. Plinius) Libro xxii, 2. Et legati cum ad hostes clarigatum mitterentur, id est, res raptas clare repetitum, unus utique Verbenarius vocabatur. Et de Verberna agens libro

Vol. II.

xxxv, 9. Hæc est quam legatos ferre ad hostes indicavimus. Vide Servium ad 1x. & x. Æneid.

r. Vicina Theleus qui tenet regni sola) Similis denuntiatio est in Battrachomyonachia, & in Amphitruone Plauti initio. Vide & Cromerum xx1.

GRON. 38. Polybius) Lib. 4, cap. 53. Idem in excerpt. legat. 123. *ἡρώτο πύσις τοῦ Αἰαίου τοῦ Δαναοῦ κατὰ τὸν Ἀδριατὸν.*

GROT. s. Aut ea deliquit ipse quæ poenam merentur) Exemplum vide apud Bernbum lib. vii.

t. Quarum rerum, litium, causarum) Confer græca Dionysii Halicarnassensis excerpto legationum 11.

F. GRON.

nibusque priscis Latinis, quas res nec solverunt, nec dederunt, nec fecerunt, quas res dari, fieri, solvi oportuit, puro pioque duello querendas censeo, consentio, consciscoque. Et tertium carmen: quod populi Prisci Latini adversus populum Romanum Quiritium fecerunt, deliquerunt, quod populus Romanus Quiritium bellum cum Priscis Latinis iussit esse, senatusque Romanus Quiritium censuit; consensit, conscivit, ut bellum cum Priscis Latinis fieret; ob eam rem ego populisque Romanus populo Priscorum Latinorum bellum indico, facioque.

39 Hoc autem casu ita ut dixi, non esse præcise necessariam denuntiationem ex eo quoque apparet, quod ad proximum 40 præsidium rite fieret, ut faciales in Philippi Macedonis & postea in Antiochi causa consulti responderunt; cum prima denuntiatio ipsi facienda esset, qui bello petebatur. Imo & belli in Pirrhum indictio facta est uni militum Pyrrhi, idque in circo Flaminio, ubi is miles locum 41 emergere dicis causa jubebatur, ut 42 Servius narrat ad nonum Æneidos.

3. Supervacue observationis & hoc argumentum est, quod bellum sæpe utrinque indictum est, ut Peloponnesiacum a Corcyrensisibus & Corinthis, cum ab altera parte indictum esse sufficiat.

VIII. A more autem & institutis quorundam populorum non a jure gentium sunt, (u) 43 caduceus apud Græcos. 44 sagmina, & hasta 45 sanguinea apud Æquicolas primum, & horum exemplo apud Romanos, renunciatio amicitie & societatis si qua intercessisset; post res repetitas triginta 46 dies solennes,

(1) 47 ha-

GRON. 39 Hoc autem casu) Quum bellum jam alter intulit, aut ea in nos deliquit, quæ jus dant penas exigendi.

40 Præsidium) Locum munitum aut armis possessum ab eo, quicum res nobis futura est.

41 Emergere dicis causa) Per res & libram, ut in emancipationibus & venditionibus imaginariis. Suetonius Octav. 64. Dicis causa, ut Nepos Attic. 25, 8. Ant. Augustin. Emen. 2, 1. Cujacius §. obs. 33.

42 Servius ad nonum Æneidos) V. 52.

GROT. u Caduceus apud Græcos) Unde caducei origo discis ex Plinio xxix, 3. & Servio ad IV. & VIII. Æneidos.

GRON. 43 Caduceus) Baculus live sceptrum quod ferebat facialis live legatus bellum indicens (unde & caduceator vocatur) argumento se ve-

nire ab illo, qui sceptuchus est, sive summum habet imperium. Eo & Mercurium Deorum nuntium ornabant. Instar hujus in Fulviam nummis familiæ Antonie tab. 7. in Antwerp. Cæsarij tab. 2. n. 18.

44 Sagmina) Liv. 7, 24. ubi & verbenas & graminis herbam puram appellat. Idem 30, 43. Plin. 22, 2. & 25, 9.

45 Sanguinea) Non quæ infecta esset crure, sed ex arbore sanguinea, quæ suo ingenio erat ejus coloris, unde nomen accepit. Liv. 1, 32. Min. 16, 18. & 37. Idem 23, 10. I. g. D. ad I. Pompeiani de parric. Macrobia, satur. 16.

46 Dies) Liv. 1, 23. Macrobia, 1, satur. 16. si forsitan interea permoverentur ad satisfaciendum sine bello: ut in jure privato aris confessi arisque debiti judicatis post sententiam xxx. dies dabantur iussi ex LL. xii. tabb. Gellius 20, 1.

GROT.

Ist. lib. xxxi.
§ xxxvi.

(x) 47 *hastæ missio* iterum, & alia id genus, quæ cum his quæ proprie juris gentium sumi confundi non oportet. Nam & horum magnam partem suo tempore usurpari desisse docet nos Arnobius: imo jam Varronis ævo quædam omittebantur. Punicum bellum tertium simul indictum, simul illarum est. Et Mæcenæ apud Dionem quædam horum vult propria esse status popularis.

Arnob. l. 4. tit. cont. gent. Varro l. 4. v. de lingua latina.

IX. Indictum autem bellum ei qui imperium in populo summum habet, simul indictum censetur omnibus ejus non subditis tantum, sed & qui se socios adjuncturi sunt, ut qui accessio sint ipsius, & hoc est quod ajunt recentiores jurisconsulti, dissidato principe dissidatos ejus adhærentes. Nam indicare bellum vocant dissidare; quod intelligendum est de eo ipso bello, quod adversus eum cui indictum est geritur: quomodo bellum Antiocho indictum cum esset, Ætolis separatim indici non placuit, quod ipsi palam se Antiocho adjunxissent: 48 *Ætolos ultro sibi bellum indixisse* respondenti faciales.

Baldad l. 2. c. de serv. n. 70.

Liv. lib. xxxv.

X. At eo bello absoluto, si ob auxilia suppeditata populus aut rex alter bello 49 impetendi sint, ut effectus juris gentium consequantur, opus erit nova indictione. Jam enim non ut accessio spectatur, sed ut principale aliquid. Ac propterea recte dictum est, (y) non fuisse justum jure gentium bellum aut Manlii in Gallogræcos, aut Cæsaris in Ariovistum; non enim jam ut accessio alieni belli, sed principaliter impetebantur, quam ad rem sicut ex jure gentium indictio, ita ex jure Romano 50 novus populi Romani justus desiderabatur. Nam quod in rogatione contra Antiochum dictum erat: *vellent, juberentque cum Antiocho rege quique fessam ejus secuti essent bellum iniri*; quod & observatum in decreto adversus regem Persæ, videtur intelligi debere quamdiu cum Antiocho aut Persæ bellum esset, & de his qui reipsa ei bello se immiscerent.

Liv. lib. xxxv.

Lib. xli.

XI. Causa autem cur gentes ad bellum illud, quod jure gentium justum diximus, denuntiationem requirerent, non ea fuit quam adferunt nonnulli, ne quid clam aut dolo agerent; id enim

Alb. Gent. lib. 1. c. 2.

GROT. x *Hastæ missio*) Vide Servium ad 1x. *Æneidos*, Ammianum xix. & quæ ad eum notata a doctissimo Lindembrogio.

GRON. 47 *Hastæ missio*) Justin. 11. 5. *Cum delatus in comitatum esset, prius Alexander jaculum velus in hostilem terram jecit.* cap. seq. n. 1.

48 *Ætolos ultro sibi bellum*) Cum Romanis.

49 *Impetendi sint*) Qui scilicet in nova pacificatione comprehensi non

sunt.

GROT. y *Non fuisse justum jure gentium bellum aut Manlii in Gallogræcos*) Aut Ulyssis sociorum in Ciconas Priamo quondam auxilios, de quibus Homerus *Odysseæ* 1. & ibi Didymus.

GRON. 50 *Novus P. R. justus*) Lex sive rogatio comitiis centuriatis perlata; & inde denuntiatio per faciales.

ad fortitudinis præstantiam magis quam ad jus pertinet: (2) sicut nationes quædam etiam 51 prælii diem & locum condixisse leguntur; sed ut certo constaret non 52 privato ausu sed voluntate utriusque populi, aut populi capitem geri bellum; nam inde nati sunt effectus peculiare, qui neque in bello adversus prædones, neque in eo quod rex gerit in subditos locum habent. Ideo Seneca distincte dixit: *indicta bella finitimis, aut gesta cum civibus.*

Lib. III, de ira c. 2.

Ayala l. 1, c. 5.

Alb. Gen. d. l. 81, c. 12.

XII. Nam quod notant quidam & exemplis docent, etiam in 53 bellis talibus capta fieri capientium, verum est, sed 54 ex una dumtaxat parte, idque ex jure naturali, non ex jure voluntario gentium, ut quod gentibus tantum prospicit, non his qui sine gente sunt, aut pars gentis. Errant & in eo, quod putant bellum sui tuendi aut rerum tuendarum ergo susceptum indictione non egeret; nam eger omnino; non quidem simpliciter, sed ad eos quos dicere coepimus. & mox explicabimus effectus.

XIII. Ne illud quidem verum, non statim atque 55 indictum est inferri bellum posse: quod Cyrus in Armenios, Romani in Carthaginienfes ut modo diximus fecerunt. Nam indictio 56 nullum post se tempus jure gentium requirit. Potest ramen fieri, ut ex naturali jure tempus aliquod requiratur ex negotii qualitate, puta cum res repetitæ sunt, aut poena in nocentem postulatæ, & id negatum non est. Tunc enim id dandum est tempus quo quod peritum est commode fieri possit.

XIV. Quod si jus etiam legationis violatum sit, non ideo ramen denuntiatione opus non erit ad eos quos dico effectus; sed sufficit eam fieri quomodo fieri tuto potest, per literas scilicet: quomodo & citationes & denuntiationes alias fieri mos habet in locis minus tutis.

GROT. 2. *Sicut nationes quædam etiam prælii diem & locum condixisse leguntur*) Ut Porſenæ Romani, memorante in Publicola Plutarcho, Turcæ biduo ante prælium ignes plurimos accendunt. Chalcocendylas VII.

GRON. 51 *Prælii diem & locum*) Ut Marius cum Cimbris. Flor. 8, 3. 52 *Privato ausu*) Paucorum vel ducis ipsius cum sua factione.

53 *Bellis talibus*) Adversus præ-

dones, fugitivos, gladiatores; aut civilibus.

54 *Ex una parte*) Cum prædonibus ex parte civitatis aut iusti populi: in civilibus ex victrici parte. Suet. Vesp. 10. 5.

55 *Indictum est*) Quasi necesse sit, triginta dies iustos interponi, quemadmodum apud Romanos.

56 *Nullum post se tempus*) Quod bello vacuum esse oporteat.

CAPUT IV.

De jure interficiendi hostes in bello solenni;
& alia vi in corpus.

- I. Belli solennis effectus generaliter exponuntur.
- II. Vox licere distinguitur in id quod impune fit nec tamen sine vitio, & in id quod vitio caret, etiam si id non facere virtutis sit alicujus; additis exemplis.
- III. Effectus belli solennis in sua generalitate consideratos referri ad licere impunitatis.
- IV. Cur tales effectus introduci sint.
- V. Testimonia de his effectibus.
- VI. Ex hoc jure interfici & offendi omnes qui intra fines hostium sunt.
- VII. Quid sit eo ante bellum veniant.
- VIII. Subditos hostium ubique offendi, nisi lex alieni territorii obstet.
- IX. Jas hoc offendi etiam ad in-
- X. fantes & feminas porrigi.
- XI. Etiam ad captos, & quovis tempore.
- XII. Etiam ad eos qui se dedere volunt, nec recipiuntur.
- XIII. Etiam ad deditos sine conditione.
- XIV. Perperam id jus ad causas alias referri, ut ad talionem, pertinaciam defensionis.
- XV. Porrigi & ad obfides.
- XVI. Jure gentium vetitum veneno quinquam interirere.
- XVII. Aut tela, aut aquas aliquas veneno inficere.
- XVIII. Non & aquas aliter corrumpere.
- XIX. Percussoribus uti an contra jus gentium sit, distinguitur.
- XX. Stupra an sint contra jus gentium.

I. AD illud Virgilii:

Tum certare odiis, tum res rapuisse licebit.
Servius honoratus, cum juris fecialis originem ab Anco Martio & ulterius ab Æquiculis petiisset, sic ait: si quando homines aut animalia ab aliqua gente rapta essent populo Romano cum fecialibus, id est, sacerdotibus, qui faciendis præsunt federibus, proficisceretur etiam pater patratus, & ante fines stans clara voce dicebat belli causam & notentibus res captas restituere, vel auctores injuriae tradere; & jacebat hastam, quæ res erat pugnae principium, & jam licebat more belli res rapere. Ante autem dixerat: veteres & lādere res rapere di-

GRON. 1 Jaciebat hastam) Cap. prae-
ced. n. 8.

2 Lādere) Quocumque damno,
vexatione, vastatione, injuria, incen-
dio offendere.

ebant, etiamsi rapina nullum crimen existeret; similiter 3 satisfacere reddere dicebant. Quibus docemur belli inter duos populos eorumque capita indicti (a) effectus quosdam esse proprios, qui bellum ex sua natura non sequuntur: quod cum iis optime conveniat quæ ex jurisconsultis Romanis modo attulimus.

II. 1. Sed quod dixit Virgilius licebit, videamus quo pertineat. Interdum enim licere dicitur id quod rectum ex omni parte piumque est, etiamsi forte aliud quid fieri possit laudabilius, quale est illud Pauli Apostoli: πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' ὃ πάντα ἐμπεριέχει. omnia (illius scilicet generis cujus sunt de quibus agere coeperat & acturus erat) licent mihi, sed non omnia expediunt. Sic (b) licet matrimonium contrahere, sed laudabilior est ex pio proposito 4 cælebs castitas, ut ad Pollentium ex eodem Apostolo differit Augustinus. Repetere quoque nuptias licet, sed laudabilior est uno contentum esse matrimonio; ut recte hanc questionem explicat (c) Clemens Alexandrinus. Christianus conjux

(d) pa-

3 Satisfacero) Quocumque modo placare & gratiam refarcire, licet ipsæ res propriæ non redderentur.

GROT. a Effectus quosdam esse proprios) Crantziius Saxoniorum xi, 5.

b Licet matrimonium contrahere, sed laudabilior est ex pio proposito cælebs castitas) Tertullianus adversus

Marcionem 1. vacat abstinentia testimonium, si licentia eripitur. Vide de

hac re, & de fuga in persecutione eundem lib. i. ad uxorem. Hieronymus ad Helvidium: virgo majoris est

meriti dum id contemnit, quod si fecerit, non delinquit. Adversus Jovinianum: ideo plus amas virginem Christi-

anus, quia sponte tribuunt quod sibi non fuerat imperatum. Ad Pamphili-

um: semper grandia in audientiam ponuntur arbitrio. Non tibi imponitur

necessitas ut voluntas præmii consequatur. Chrysostomus ad I. Cor. vii.

ἀγαθὰ δέονται τὴν ἐγκράτειαν, meliorem ostenditis continentiam. Ad Rom.

vii, 6. καὶ μὴ περισφύδα καὶ γυναι-

κὴν ἡμεῖς, δεσποῦντες ἐν τῇ φιλοστομίᾳ, quod arguimur id præsumimus, despo-

ntes in castitate & abstinentia, ἀλλὰ καὶ θεοῦ αὐτὰ ὑποβήναι ἕως ἡμεῶν, acceptis obediunt gebennam minatus

est, ostenditque hac quæ postulat non

esse ex iis quæ certantes superbia iudicio

præstant, qualia sunt virginitas & possessionum abdicatio, sed omnino ea debent impleri. Secunda oratione de

jejunio: ἀφ' οὗ ἐξο τῶν σταδίων, ἀφ' οὗ ἀνατίθεται τὸν ἀγῶνα τὴν παρθε-

νίαν. ἵνα καὶ οἱ κατὰρθεύοντες τῶν οὐ-

κλῶν μεγαλοφυῶν ἐπιδείκνυται, καὶ οἱ μὴ κατὰρθεύοντες τῆς ευγυγίας ἀ-

πολαύσει τοῦ δεσποίου. reliquit ex-

tra stadia, reliquit supra certandi legem continentiam virginalem, ut &

qui id præstant animi sui ostendant magnitudinem, & qui non præstant

indulgentia Domini fruuntur. Quod

mox aptat & ad ἀκτμοσύνην possessionum abdicacionem. Adjice quæ

habet Gratianus ex Augustino & aliis in causa xiv. questione 1.

GRON. 4 Cælebs castitas) Si quis

habeat continentie donum.

GROT. c Clemens Alexandrinus)

Stromateon iv. ubi inter alia de secundas nuptias faciente ait: οὐτὸ οὐχ ἀμαρτάνει μὴν κατ' ἐκδήναι. ὃ γὰρ κελεύεται πρὸς τοῦ τοῦ. ὃ πληροῦ

δὲ τῆς κατ' τὸ πνεῦμα πειρασίας τοῦ κατ' ἐπίστασιν ταπεινότης non pec-

cat is quidem in sedus: neque enim

ulla lex est quæ prohibeat, sed non

implet excellentissimam evangelicam vi-

ta perfectionem.

dipa-

morem informans Claudianus recte ait:

Nec tibi quid liceat, sed quid fecisse decebit

Occurrat.

Decl. l. III. & Et Musonius castigat reges : μή το κατήνυ μοι λίγην μαμαλαίταις ;
 y. ἀλλὰ το ἔχοντι μοι , Qui in more habent dicere hoc mihi licet, non
 hoc me decet.

3. Eoque sensu sepe opponi videmus quod licet & quod oportet, (f) ut a Seneca patre in controversiis non semel. Am-
 mianus Marcellinus : sunt aliqua quæ fieri non oportet, etiam si li-
 cet. Plinius in epistolis : oportet quæ sunt inbonesta, non quasi illi-
 cita, sed quasi pudenda vitare. Cicero ipse oratione pro Balbo :
 est enim aliquid quod non oporteat, etiam si licet. Idem 11 pro Mi-
 lone fas esse ad naturam, licere ad leges refert. Et in decla-
 matione patris Quintiliani est, aliud esse jura spectare, aliud
 iustitiam.

III. Hoc ergo modo lædere hosti hostem licet, & in per-
 sona & in rebus, id est, non ei tantum qui ex justa causa
 bellum gerit, quique lædit intra eum modum quem naturaliter
 concessum initio hujus libri diximus; sed ex utraque parte & indi-
 stincte; ita ut eam ob causam nec puniri possit in alio forte territo-
 rio deprehensus, tanquam homicida aut fur, nec bellum ipsi ab a-
 lio talis facti nomine inferri. Hoc sensu apud Sallustium legimus :
enim omnia in victoria lege belli licuerunt.

IV. Causa cur id gentibus placuerit hæc fuit : quod inter duos
 populos de jure belli 13 pronuntiare velle periculosum fuerat aliis
 populis, qui ea ratione bello alieno implicarentur, sicut Massilien-
 ses in causa Cæsaris & Pompeji dicebant; neque sui iudicii, neque
 suarum esse virium discernere utra pars iustiore haberet causam ;
 deinde, quod etiam in bello iusto vix satis cognosci potest ex indi-
 ciis externis, quis iustus sit se tuendi, sua recuperandi aut pœnas
 exigendi modus, ita ut omnino præstiterit hæc 14 religioni bellan-
 tium exigenda relinquere, quam ad aliena arbitria vocare. Achæi
 in oratione ad senatum apud Livium : *Quonam modo ea quæ jure belli*
acta sunt, in disceptionem veniunt ? præter hunc effectum licentiæ, id
est, 15 impunitatis, est & aliud, 16 domini scilicet, de quo poste-
rius agemus.

V. 1. Illa

GROT. f *Ut a Seneca patre*) Inter
 alia controversiarum libro IV, 24.

GRON. 11 *Pro Milone*) Cap. 16,
 aut per naturam fas esset, aut per
 leges liceret.

12 *Aliud jura, aliud iustitiam*)
 Tanquam plus sit in iustitia, quam
 in jure.

13 *Pronuntiare*) Judicem se face-

re, utrius sit iustior causa.

14 *Religionem bellantium, Conscien-*
tiam.

15 *Impunitatis*) Ut plebs nemo
 possit ob ea, quæ in bello, ut sit,
 adversus hostem patraverit.

16 *Domini*) Ut bello partorum,
 quæcumque fuerit eius, belli causa,
 iusti domini animus. GROT

Lib. xxxix.

V. 1. Illa autem, quam nunc tractare cœpimus, lædendi licentia primum ad personas porrigitur : de qua multa exstant apud probos auctores testimonia. Græcum est proverbium (g) ex tragœdia Euripidis :

Καθαρὲ ἀπὸ τοῦ πολέμου ἔσθ' ἀπαρ.

17 Purus profecto est quisquis hostem occiderit.

Itaque more Græcorum antiquo cum his, qui extra bellum occidissent hominem, lavare, potum sumere, multoque magis sacra facere fas non erat ; cum his qui in bello, fas erat. Et passim occidere, 18 jus belli vocatur. Marcellus apud Livium : *quic- Libro xxvi, Lib. xxi,* quid in hostibus feci, jus belli defendis. Apud eundem Alcon ad Saturninos : Sed hæc patienda censeo potius, quam trucidari corpora vestra : rapi, trahique ante hora vestra conjuges ac liberos belli jure finitis. Idem alibi cum narrasset Astapenses occisos, addit, factum jure belli. Cicero pro Dejotaro : tibi vero inimicus cur esset a quo cum vel interfici belli lege potuisses, regem se & filios suos constitutos esse meminisset ? Et pro M. Marcello : nam cum ipsius victorie conditione jure 19 omnes occidissetis, clementia tui judicio conservati sumus. Cæsar Hædus significat suo beneficio conservatos, quos jure belli interficere potuisses. Josephus in bello judaico : καλὸν ἐν πολέμῳ θνήσκειν ἢ ἀλλὰ πολέμῳ ἑμῷ, τοῦτ' ἐστὶν ἐπὶ τῶν κρατούντων. pulchrum in bello occumbere, sed belli jure, idest, vitam adimere victore. Patinuius :

Nec querimur eas : (h) hæc bellica jura, vicesque armorum.

20. Jure autem belli cum dicunt hi scriptores, nontale intelligi quod ad actum culpa omni liberet, sed 21 qualem dixi impunitatem, ex aliis locis apparet. 22 Tacitus dixit in pace causas & merita spectari, ubi bellum ingruat innocentes ac noxios juxta cadere. Idem alibi : nec illis aus honorare 23 eam eadem jus hominum, & auctoris ratio belli permittebat. Neque aliter sumendum jus belli : quod abstinuisse Achivos Ænea & Aeniore memorat Livius,

GROT. g Ex tragœdia Euripidis) Jone.

GRON. 17 Purus profecto) Non pollutus homicidio.

18 Jus belli vocatur) Hasdrubalis pater ad Scipionem apud Appianum, τοῖς μὲν ἡ δίκη ἐστὶν ἐν θανάτῳ, ὁ δὲ νόμος ἐστὶν ὅταν πολέμῳ ἐκτελέσῃται.

19 Omnino occidissetis) Permissimus, occidi jure potuissent.

GROT. h Hæc bellica jura) Servius in excerptis Fuldenibus ad 11. Aeneidos ; jure bellico Politen Pyrrhus occidit. Vol. II.

derat sed cur ante oculos patris Spartianus Severo ; præter eos quos jus prælii absumpsit.

GRON. 20 Actum culpa omni) Quo quod actum est, probum & pium sit, nec reum peccati apud Deum faciat.

21 Qualem dixi impunitatem) Ut ob id, quod in bello moribus gestit, etiam durum sit, condemnari autem jus vocari nequeat.

22 Tacitus) bist. III. 51.

23 Eam eadem) Fratris in diversa parte militantis.

G

GROT.

eo quod pacis auctores semper fuissent. Seneca in tragœdia Troadibus:

Quodcumque libuit facere, victori licet.

Epist. xcv. 1.
Epist. 111.

Et in epistolis: (i) *que commissa capite lucrent, tum quia 24 paludati fecerunt, laudamus; & Cyprianus: homicidium cum admittunt singuli, crimen est; virtus vocatur cum publice geritur; impunitatem sceleribus acquirit 25 non innocentis ratio, sed sceleris magnitudo. Deinde: Consensere 26 iura peccatis, Et caput esse licitum quod publicum est. Sic Lactantius Romanos ait legitime injurias intulisse. Nec alio sensu Lucanus: 27 usque datum scelere.*

14, In st. c. 9.
Pbarf. al. 1.

VI. Late autem pater hoc jus licentiæ; nam primum non eos tantum comprehendit, qui actu ipso arma gerunt, aut qui bellum moventis subditi sunt, sed omnes etiam qui intra fines sunt hostiles; quod apertum fit ex ipsa formula apud Livium, *hostis sit ille, quique intra præsidia ejus sunt*. Nimirum quia 28 ab illis quoque damnum metui potest, quod in bello continuo & universali sufficit ut locum habeat jus de quo agimus; aliter quam in 29 pignorationibus, quæ, ut diximus, ad exemplum onerum impositorum ad lucenda civitatis debita introductæ sunt; quare mirum non est, si, quod Baldus notat, multo plus licentiæ sit in bello quam in pignorandi jure. Et hoc quidem quod dixi in peregrinis, qui 30 commissio cognitioque bello intra fines hostiles veniunt, dubitationem non habet.

Lib. xxxvii.
& alibi passim.

Ad l. 5. D. de
iustitia.

VII. At qui ante bellum eo ierant, videntur jure gentium pro hostibus haberi (k) post modicum tempus intra quod discedere po-

GROT. i *Quæ commissa capite lucrent, tum quia paludati fecerunt, laudamus*) Confer quæ supra libro 11, cap. 1. §. 1.

GRON. 24 *Paludati fecerunt*) Imperatores belli: nam apud Romanos ejus, cui summa belli commissa esset, vestitus militaris erat paludamentum, sive palliolum coccineum: quod religiose atque inter vota in Capitolio sumebant: & inde statim ad portam profecti exiisse paludati dicebantur. Liv. 2. 61.

25 *Non innocentis ratio*) Non quod mihi male feceris, sed quod feceris in multos. & cum multis.

26 *Iura peccatis*) Quibus adversari & pœnas irrogare debebant.

27 *Usque datum*) Belli nomine permixtum occidere cives, amicos, propinquos.

28 *Ab illis quoque damnum*) Vt.

pote quibus interpretemur etiam facultatem datam nos lædendi, qui metus in bello toti genti & omnibus ejus hominibus indico sufficit ad producendum illud jus.

29 *Pignorationibus*) Repressaliis. 3. 2. 7. his enim in complures, quamvis victitent & deprehendantur inter eos, quorum iusta clarigatio vel prehensio est, uti non licet; & in quos licet, tantum ad summam debiti licet.

30 *Commissio cognitioque bella*) Videntur enim se immiscuisse & causam illam probasse.

GRON. k *Post modicum tempus*) Bemhus vii. h. 1. Ea defensione utitur Cicero pro Ligario. Exemplum habes apud Livium libro xxv. de civibus Campanis. Alia apud Thucydem libro 1. & v.

GRON.

tuerant. Nam sic Epidamnum obsessuri Corcyrei peregrinis primum discedendi faciebant copiam, denuntiantes alioqui pro hostibus futuros.

VIII. 1. Qui autem vere subditi sunt hostium, 31 ex causa scilicet permanente, eos offendere ubique locorum jure hoc gentium licet, si ipsorum personam respicimus. Nam cum alicui bellum indicitur, simul indicitur ejus populi hominibus, ut supra ostendimus in formula indictionis: sic & in decreto, *vellent, juberent Philippo regi Macedonibusque qui sub regno ejus essent bellum indici*. Hostis autem qui est, ubique secundum jus gentium impeti potest.

Euripides:

Νῦν γὰρ ἰσχυρὸν ἔργον ἄλλοις κακόν,
Ὀνείμηναι πρὸς τὸν νόμον ἵστασθαι.

Marcianus Jurisconsultus: *transfugas licet, ubicumque inventi fuerint, quasi hostes interficere*. L. 3. in fine, D. ad l. Corn. de sicariis.

2. Interfici ergo possunt impune in solo proprio, in solo hostili, in solo nullius, in mari. 32 In territorio autem pacato, quod eos interficere, aut violare non licet, id jus non ex ipsorum venit persona, (1) sed ex jure ejus qui ibi imperium habet. Nam civiles societates constituere potuerunt in eos qui in aliquo sunt territorio nihil per vim agi, nisi judicio tentato; sicut ex Euripide citavimus,

Si crimen istis aliquod hospitibus struis,
Jus impetrabis: ut quidem hinc non abstrahis.

Ubi autem judicia vigent, ibi 33 personarum spectantur merita, & cessat 34 jus istud promiscuum nocendi quod inter hostes introductum dicimus. Narrat (m) Livius septem triremes Pœnorum, 35 fuisse in portu ejus ditionis cui Syphax imperabat, cui pax eo tempore erat cum Carthaginensibus Romanisque: advenisse eo cum duabus trirēibus Scipionem, opprimique a Pœnis potuisse prorsus quam portum intrarent; sed vento acriore illatas in portu antequam

GRON. 31 *Ex causa permanente*) Qui domicilium habent in hostico, & jus civitatis.

32 *In territorio pacato*) Ejus qui cum neutra parte bellum habet.

GROT. 1 *Sed ex jure ejus qui ibi imperium habet*) Confer dicenda infra cap. vi, §. 26. & Albericum Gentilem Hispanicarum advocatorum lib. 1, c. 6. Wechnerum in consilio Francoico 92.

GRON. 33 *Personarum spectantur merita*) Singulorum vel privatorum & probitas & pravitās, non gentium vel populorum.

34 *Jus istud promiscuum*) Sine di-

scrimine, noxii sint etiam ex sua persona, an innoxii.

GROT. m *Livius*) Vide simile factum Venetorum Græcos impeditum ne in portu juris Veneti Turcis noceant, apud Chalcocondylam lib. ix. de Venetis & Turcis apud Tutenem, Bembum lib. 4. de Pisani & Genuatibus in Sicilia, Bizarum bello Pisano, de Rosiochio & Gripswaldia Paulinum Gotthum.

GRON. 35 *Ejus ditionis cui*) Eorum finium, quibus, vel portu qui esset in ditione Syphacis Masfufolorum regis.

52 L I B E R III. §. IX.
quam Pœni anchoras molirentur; tum vero Pœnos nihil aufus in regio portu.

IX. 1. Ceterum ut ad rem redeam, quam late licentia ista se protendat vel hinc intelligitur, quod infantium quoque & foeminarum cedes impune habetur, & isto belli jure comprehenditur. Non huc adferam quod Hesbonitarum foeminas & pueros Hebræi occiderunt, & quod idem fieri imperatur in Cananæos, (n) & quorum connexa cum Cananæis erat causa: 36 Dei ista sunt opera, cujus in homines jus majus est quam hominum in bestias, ut alibi differuimus. Illud propius accedit ad testandum morem communem gentium, quod in Psalmo beatus dicitur fore qui 37 Babyloniorum infantes petre allidet, cui par est (o) Homericum illud:

Deuteron. 11,
34.
Deuteron. xx,
16.

Psalms.
cxxxvi, 9.

καὶ νήπια τέκνα
βαλλόμενα πρὸς ἄντ' ἐν αἰνῇ δι' ὀφθαλμοῦ.
Illisq; corpora terre

Infantum, sævus dum concutit omnia Mavors.

Lib. 1.

Lib. ann. 1.

2. Thraces olim capta Mycaleffo foeminas quoque & infantes occiderunt, narrante Thucydide. Idem de Macedonibus cum Thebas cepissent narrat Arrianus. (p) Romani capta Ilurgi urbe Hispaniæ, ἑκτείναν ἐμαλῶς καὶ παῖδ' αὐταῖς, sine discrimine interemerunt etiam mulieres & pueros, quæ verba sunt Appiani. Germanicus Cæsar Tacito narratur vicos Marforum (Germaniæ is populus) ferro flammisque pervassasse, additurque: non sexus, non ætas miserationem attulit. Titus Judæorum etiam pueros & foeminas in spectaculo feris laniandos proposuit. Et tamen hi duo ingenio minime sævo fuisse creduntur: adeo sævicia illa in morem vert-

GROT. π. Et quorum connexa cum Cananæis erat causa) Ut Amalecitarum, de quibus Josephus libro vi, 8. in Saulis rebus: ἐπὶ σφαγῇ γυναικῶν καὶ νηπίων ἔχοντες, οὐδὲν αἰὲν οὐδ' ἀνθρώπων ἐκλιπότερον διαπράττειν οὐκ εἶς ἡκούμεθα. πρῶτα μὲν π. λιμὸς ταῦτα δρῶν. ad eadem faminarum etiam & puerorum processit, nihil existimans s; crudele aut naturæ humanæ adversum in eo facere, primum quod hostes erant in quos id fiebat, &c. GROT. 36 Dei ista sunt opera) Hoc non fecerunt Hebræi ex jure gentium, sed ex Dei singulari mandato qui devotos illos populos volebat extinguere; itaque non possumus inde in alios populos exemplum petere.

37 Babyloniorum) Nam hi non

erant in numero devotorum populorum:

GROT. o Homericum illud) Ex eodem Homero Severus in Britannos his verbis usus:

μὴδ' ἐν τῷ γαστέρι μνήτηρ
Κούρον εἶντα φέροι, μὴδ' ἔς φῶκος
αἰπὸν ταῖς πύλαις.

hoc qui latet abditus intra
Viscera matris adhuc fugiet crudelia
sata.

p. Romani capta Ilurgi) Scipio capta Numantia: Juliani milites in mulieres Daciarum relictas. Zosimus 111. Idem Julianus capta Majozarnatha, Sine sexus discrimine vel ætatis, quicquid impetus reperit potestas iracundiorum absumpit: ait Aninianus libro xlv.

terat. Quo minus mirum si & senes interficiuntur, ut a Pyrrho Priamus.

Æt. 11.

X. 1. (q) Ne captivi quidem ab hac licentia exempti. Pyrrhus apud Senecam ex recepto tunc more:

Troad.

Lex nulla capto parcat aut pœnam impedit.

In Ciri Virgiliana belli lex hæc dicitur, etiam in fœminas captivas. Ita enim ibi Scylla:

At belli saltem captivam lege necasses.

Sed & illo Senecæ loco de fœmina, Polyxena nimirum, occidenda agebatur. Hinc illud Horatii:

Vendere cum possis captivum, occidere noli.

Ponit enim licere; & Donatus, servos dictos qui servati essent, quum eos occidi oporteret jure belli: ubi illud oporteret, improprie, pro liceret positum videtur. Sic a Corcyrae interfecti captivi ex Epidamno, narrante Thucydide. Sic quinque millia captivorum ab Annibale occisa. Apud Hirtium bello Africano Scipionem sic alloquitur centurio Cæsarianus: *tibi gratias ago, quod mihi vitam incolumitatemque belli jure capto polliceris.*

Adelph. act. 2. sc. 1.

Lib. 1. Ap. Annib. Dion. xlvii.

2. Nec 38 tempore ullo excluditur potestas occidendi tales servos, id est bello captos, quantum ad jus gentium pertinet: etsi legibus civitatum hic magis, illic minus adstringitur.

XI. Quin & 39 supplicum occisorum passim occurrunt exempla, ut ab Achille apud Homerum, apud Virgilium Magonis & Turni; quæ ita narrari videmus ut defendantur simul illo quod dixi belli jure; nam & Augustinus laudans Gothos qui supplicibus & in templa perfugientibus pepercerant: *Quod belli jure fieri licuisse, ait, illicitum sibi esse judicavit.* Nec qui se dedunt semper recipiuntur, ut in pugna ad Granicum 40 Græci qui Persæ militabant; apud Tacitum Ulpenses veniam liberis corporibus orantes; quod aspernati, inquit, sunt viatores, ut belli potius jure caderent. Nota & hic belli jus.

De civit. Dei 1, 2.

Ann. x 11.

XII. S: d

q Ne captivi quidem ab hac licentia exempti. Eliseus apud Iosephum: τοὺς ἰσθὰς οὐκ ἀποδέχεται πολέμῳ, ἀποκτείνω ἑαυτοὺς δικαίως. belli jure captos interfici justum dicebat. Itaque Virgilius captivum inducit rogantem:

Per patrios manes, per spes surgentis Iuli,

Te precor hanc animam servas natoque patrique.

Lxx millia Slavorum captorum ab Ottone interfecta narrat Withikin-

us lib. 11.

GRON. 27 Oporteret Qd. cum commeruissent, ut occidi recte possent.

38 Tempore ullo) Quasi cum in primo furore occisi non essent, postea occidi non possent.

39 Supplicum) Qui se ultro positis armis deliderunt, & veniam petiverunt.

40 Græci qui Persæ militabant) Non impetraverunt veniam ab Alexandro, sed interfecti sunt.

GROT.

Dion. xlv.
lrv, 11.

Hist. 1.

XII. Sed & (1) acceptos in deditionem 41 sine conditione ullā legas interfici, ut a Romanis Pometię principes, a Sulla Samnites, a Cæsare Numidas, & ipsum Vercingetorigem: imo mos hic ferme perpetuus Romanorum in hostium duces, sive captos, sive deditos, (2) ut triumphi die occiderentur, quemadmodum Cicero nos docet quinta Verrina, Livius tum alibi, tum libro xxviii, Tacitus Annal. xii, & alij multi. Eodem Tacito memorante Gaius 42 decimari iussit, quos deprecantes in fidem acceperat; & Cæcina in deditionem accepto Aventico in Julium Alpinum e principibus, ut concitorem belli animadvertit; cæteros venię vel sævitię Vitellij reliquit.

XIII. 1. (1) Solent interdum historici causam interfectorum hostium, captorum præsertim aut supplicum, referre aut 43 ad talionem, aut 44 ad pertinaciam in resistendo; sed hæc causę, ut alibi distinximus, 45 suasorię magis sunt quam iustificę. Nam talio iusta & proprie dicta in eandem personam quę deliquit exercenda est, ut intelligi potest ex his quę de pœnę communicatione dicta sunt supra. Contra vero ex bello plerumque id quod talio dicitur in malum redundat eorum quorum in eo quod accusatur nulla est culpa. Cujus morem sic describit Diodorus Siculus, ὁ γὰρ ὕψιστος δι' αὐτῶν τῶν ἔργων μαθήσκει, ὅτι τοῖς διακαλυμμένοις καὶ τῆς τύχης ὑπαρχούσις, ἀπορροῦς κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦτοια διδάσκει παθεῖν, οἷα αὐτοὶ πράξαντες οἱ τοὺς ἀνελπίστους. Neque enim ignorabant ipsi vires edoceri, cum bellantium par sit fortuna, alterutris, si male rem gessissent, id expectandum quod ipsi in victos statuisse. Apud eundem Philomelus dux Phoenicium, διὰ τῆς καλῆς τοῦ ἐχθροῦ πλοῦτος μετασφιδᾶς τῆς ἐντοπίας καὶ ἰσχυρῆς νικητικῆς. (u) pari pœna exacta efficit, ut hostes a superbo & insolenti supplicio temperarent.

1. Gotib.

2. Pertinax vero studium in partes nemo est qui 46 supplicio dignum iudicet, ut apud Procopium, Neapolitani Belisario respon-

GROT. 1. Acceptos in deditionem sine conditione ulla legas interfici) Vide Thuanum libro Lxx. in anno cto 13 Lxxx. in rebus Hiberniæ.

GRON. 41 Sine conditione ulla) Sine pacto salutis.

GROT. 2. Ut triumphi die occiderentur) Simile apud Regimonem in anno cto cccc v.

GRON. 42 Decimari) Decimum quemque sorte ad supplicium duci.

GROT. 1. Solent interdum historici causam interfectorum hostium, captorum præsertim aut supplicum, referre aut ad talionem, aut ad pertinaciam) Ut Chalcocondylas libro viii.

GRON. 43 Ad talionem) Quasi non pareatur illis, quia ipsi antea nemini hostium pepercerunt.

44 Ad pertinaciam) Quod tam diu repugnando tempus misericordię consumpserint.

1. 45 Suasoria magis quam) Non tam purgant quam impellunt & stimulant severitatem.

GROT. u. Pari pœna exacta) Vide eundem Diodorum de Spendio & Amilcare Barca in excerptis Peiresianis.

GRON. 46 Supplicio dignum) Cum sit argumentum fidei.

spōndent, quod tunc maxime obtinet cum partes illæ aut 47 a natura assignatæ, aut honesta ratione electæ sunt. Imo tantum abest ut in eo crimen sit, ut pro crimine habeatur si quis 48 præsidio decesserit, præsertim veteri jure militari Romano, quod hic nullam ferme admittebat metus aut periculi excusationem. *Præsidio decedere apud Romanos capitale est*, ait Livius. 49 Ob utilitatem ergo suam quisque summo illo rigore, ubi visum est, utitur; defenditur autem 50 rigor ille apud homines eo gentium jure, de quo nunc agimus.

XIV. Idem jus & in 51 obsides usurpatum, nec in eos tantum, qui 52 se obligaverant quasi ex conventionione, sed & in eos qui ab aliis traditi. A Thesalis occisi olim ducenti quinquaginta a Romanis Volsci Aurunci ad trecentos. Norandum autem solitos obsides dari etiam pueros, ut a Parthis, quod & a Simone Macchabæorum uno factum legimus, & feminas ut a Romanis Porfense temporibus, & a Germanis narrante Tacito.

XV. Sicut autem jus gentium permittit multa, 53 eo permittendi modo quem iam explicavimus, quæ jure naturæ sunt verita, ita quædam vetat permittenda jure naturæ. Nam quem interficere liceat, cum gladio an veneno interimas nihil interest, si jus naturæ respicias; jus inquam naturæ; nam generosius quidem est ita occidere ut qui occiditur 54 sui defendendi habeat copiam; sed 55 non debetur hoc cuiquam qui mori meruit. At jus gentium, si non omnium, certe meliorum jam olim est, ne hostem veneno interficere liceat; qui consensus ortus est ex respectu communis utilitatis, 56 ne pericula in bellis quæ crebra esse cœperant nimium intenderentur. Et credibile est a regibus id profectum, quorum vita ab armis ante alios defenditur, a veneno minus quam aliorum tuta est, nisi defensorum juris aliqua religione (x) & metu infamiae.

Polyb. lib. 1. § vi.

Lib. xxiv.

Plut. de claris mulieribus - Dionys. xvi. Tac.

Ann. xli. 1. Macab. xlii, 17. Hist. iv.

2. Clan-

47 *A natura assignatæ*) Quoties pugnâvimus pro populo aut principe, sub quo nati sumus, aut cui iustas ob causas obnoximus.

48 *Præsidio decesserit*) Liv. 24. 37.

49 *Ob utilitatem*) Non ob culpam ejus, in quem crudeliter consulitur.

50 *Rigor ille*) Illa severitas.

51 *Obsides*) Si cum dati essent fidei & amicitiae pignus, respectu illorum non cessavit hostis fieri, qui dedit.

52 *Se obligaverant*) Qui sponte vitam oppignoraverant pro hâc suorum.

53 *Eo permittendi modo*) Nempe, ut inipune fiant, neque ex factis persecutio detur.

54 *Sui defendendi*) Ut sit non tantum in acie ac conflictu, sed prope modum in omni parte belli, modo ne quis sibi desit ipse. Sic Alexander ajebar se didicisse adversus vires hostium, non adversus calamitates contendere. Just. 11, 12.

55 *Non debetur*) Occidi potest etiam indefensus, etiam quiescens & dormiens.

56 *Ne periculo*) Ut aliquis modus esset discriminum, quum sufficeret, quod gladiis & telis corpora exponunt & obijciunt pugnantes. GROT. x *Et metu infamiae*) Senatores ad Pyrrhum: *ἴνα μὴ τὸ αἰσχρὸν ἡμῶν ἐκβοῶν ἐν ἑστίᾳ. Ne nobis infamia adferat si quid tibi acciderit.*

y *Quæ*

Liv. lib. xlii.

de bello Gild.

Off. iiii.

L. iiii, c. 8.

Lib. v. c. 5.

Ann. iiii.

Conf. ii, 188.

Salisbury. viii.
20.

Lib. 2.

2. *Clandestina scelera vocat Livius de Perseo loquens; nefas Claudianus agens de insidiis in Pyrrhum a Fabricio reiectis, & Cicero scelus eandem historiam tangens. Communis exempli in-teresse ne tale quid admittatur aiunt consules Romani, in episto-
la ad Pyrrhum quam ex Cl. Quadrigario recitat Gellius; apud
Valerium Maximum est, armis bello, non venenis geri debere. Et
Tacito memorante, cum princeps Cattonum Arminii mortem vene-
no promitteret, rejecit Tiberius, ea se gloria equans priscis
Imperatoribus. Quare (y) qui licitum volunt hostem veneno oc-
cidere, 57 ut ex Vegetio Baldus, respiciunt merum naturæ jus;
illud autem quod a gentium voluntate ortum trahit prætervi-
dent.*

XVI. 1. *Distat a tali veneficio nonnihil & ad vim accedit
propius, spicula veneno inficere & 58 geminare mortis causas
quod (z) de Getis tradit Ovidius, de Parthis Lucanus, de Afris
quibusdam Silius, & nominatim de Æthiopibus Claudianus.
(a) Sed hoc quoque contra jus est gentium non universale, sed
gentium Europæarum & siquæ ad Europæ melioris cultum acced-
dunt; quod recte a Salisberienfi observatum est; cujus hæc sunt
verba, nec veneni, licet videam ab insidibus aliquando usurpatam,
nullo unquam jure indultam lego licentiam. Ideo ferrum infamare ve-
neno dixit Silius.*

2. *Nam & fontes veneno inficere, 59 quod ipsum quoque aut
non latet, aut non diu latet, Florus ait esse non tantum contra
morem majorum, sed & contra fas Delum, sicut jura gentium.
Diis ascribi auctoribus solere 60 alibi quoque a nobis annotatum
est. Neque vero mirum videri debet, si 61 adminuenda pericula
tales*

y *Qui licitum volunt hostem vene-
no occidere) Vide de Venetis Bembum
fine libri iiii.*

GROT. 57 *Ut ex Vegetio Baldus)*
Verba Baldi: & licet hostem veneno oc-
cidere, sicut docet Vegetius de re mi-
litari.

58 *Geminare mortis) Iustin. 12;
20. sagittas veneno arman, atque ita
geminæ mortis vulnere bistem summo-
vent.*

GROT. 2 *De Getis tradit Ovidius)*
De Scythiis Plinius libro xi, 53.
Scythæ sagittas tingunt viperina sanie
& humano sanguine: irremediabile id
ferius mortem illico adfert levi tactu.
De Servii vide supplementum Hel-
moldi c. 4.

a *Sed hæc quoque contra jus est*

gentium) Ideo illos Mermicides in
Odyssæ A. Ulysi negat venenum
ad spicula,

'Εν δὲ παλαιῶν ἀποστολῶν αὐτὸν ἰδ-
τας.

Veritas vim Divinam morte caren-
tium.

GRON. 59 *Quod ipsum quoque) Est
vix clandestina sit ista pestis, aut certe
non diu sit, sed mors deprehendi &
caveri possit ex paucorum casu.*

60 *Alibi quoque) 2. 19. 1.*

61 *Ad minuenda pericula) Qui vi-
tam ferro sub armis cernebant, id
fatis humanæ fragilitati putasse &
excepisse quædam genera periculo-
rum consensu mutuo, quibus aliuni
ab alio infestari fas non esset.*

GROT.

tales sint quædam bellantium tacitæ conventiones, cum olim Chalcidensibus & Eretrienfibus manente bello convenerit *ut Strabo l. vi. χερσὶν τοῖς ἀλλήλοις, ne missilibus uti liceret.*

XVII. Cæterum non idem statuendum de aquis (b) sine veneno ita corrumpendis ut bibi nequeant, quod Solon & Amphictyones leguntur in barbaros justum censuisse: & Oppianus de Piscatu, quarto, ut suo sæculo solitum commemorat. Id enim perinde habetur quasi 62 avertatur flumen, aut (c) fontis 63 venæ interceptiantur, quod & natura & consensu licitum est.

*Pauf. l. vii.
Front. l. iiii.
Æsch. de Mass.
ob leg.*

XVIII. 1. An vero hostem interficere immisso percussore, per jus gentium liceat, quæri solet. Sed omnino discrimen adhibendum est inter percussores, qui fidem expressam vel tacitam violant, ut subditi in regem, vasalli in 64 seniolem, milites in eum cui militant, recepti ut supplices aut advenæ, aut transfugæ in eos qui receperunt; 65 an vero nulla teneantur fide, quomodo (d) Pipinus Caroli Magni pater uno comitatus satellite, trajecto Rheno hostem in cubiculo interfecisse narratur; quod & a Theodoro Aetolo in Ptolemæum Ægypti regem simili modo tentatum refert Polybius, *ὅν ἀνὰ πόντον τήλιν, virilem audaciam vocans.* Talis & ille laudatus ab historicis (e) Q. Mutii Scævola conatus, quem ipse sic defendit, *hostis hostem occidere volui.* Porfena ipse in hoc facto nihil nisi virtutem agnoscit. Valerius Maximus prius ac forte propositum vocat; laudat & Cicero pro P. Sextio.

Liv. l. ii.

Liv. l. iii. c. 7.

2. Nimirum hostem occidere ubivis licet, non naturæ tantum sed & gentium jure, ut supra diximus: nec refert quot sint qui faciant, aut pariantur. Sexcenti Lacones cum Leonida castra hostilia ingressi recta tentorium regis petebant. (f) Paucioribus idem licuit. Pauci erant qui Marcellum consulem ex insidiis circumventum occiderunt; & qui 66 Petilium Cerialem parum abfuit

*Iustin. l. ii.
Livium lib. ro
xxvii.
Tac. hist. v.*

GROT. b *Sine veneno*) Cadaveribus asbesto, quibus usus in obsidione Auximi Belisarius. Procopius Gotthorum 11. calce, ut Turcæ ad Dibibræm. Nicetas libro primo de Alexio Isaac fratre. Sunt talia & apud Ottomani Frisingensem & Guntherum Ligurino.

GRON. 62 *Avertatur flumen*) Fossis ductis alio derivetur.

GROT. c *Fontis venæ interceptiantur*) Vide Priscum in excerptis legationum.

GRON. 63 *Venæ interceptiantur*) Ut Marius Saturnini factionem, quæ Capitolium tenebat, abruptis fistulis aqueductus ad deditionem compulit.

Vol. II.

Flor. 3, 16.

64 *Seniolem*) Dominum feudi. 2, 3. 14.

65 *An vero nulla teneantur fide*) Voluit dicere: & inter eos, qui nulla tenentur fide.

GROT. d *Pipinus*) Vido Paulum Warnasredi libro vi.

e *Q. Mutii Scævola*) Qui Plutarcho *ἀντὶ τοῦ πᾶσι δεινὸν ἀγαθόν: ἄνθρωπος ὅς τις πᾶσι ἀνδράσι* vir ad omnem virtutem egregius.

f *Paucioribus idem licuit*) Valens pecuniam promisit ei qui Scythæ cuiusquam caput attulisset, ita pax obtenta. Zosimus iv.

GRON. 66 *Petilium Cerialem*) Videri spasiæ cognatum.

H

GROT.

De off. l. c. 40. abfuit quin in leſto confoderent. (g) Laudat Eleazarum Ambroſius, quod elephantem ſupereminentem cæteris adortus eſt, arbitratuſ ei inſidere regem. Neque tantum qui hæc faciunt, ſed & qui aliis faciendi auctores ſunt, jure gentium inculpati habentur. *Lib. lib. 11.* Scævola ad audendum fuerunt auctores illi in bellis adeo ſancti vereres Romani ſenatores.

3. Neque movere quenquam debet, quod deprehenſi tales exquiſitis ſuppliciis affici ſolent: nam id ipſum non eo venit quod in jus gentium 67 in hoſtem quidvis licet: gravius autem aut le-
L. 3. §. ult. ad l. Corn. de ſicar. vius malum ſtatuit quiſque pro ſua 68 utilitate. Nam ſic & explo-
Pun. ratores, quos mittere jure gentium haud dubie licet, quales miſit Moſes, qualis fuit ipſe Joſue, deprehenſi peſſime tractari ſolent; (19) *vos exploratores interficere*, ait Appianus) juſte interdum ab his qui manifeſte juſtam habent bellandi cauſam: ab aliis vero 69 licentia illa quam dat belli jus. Quod ſi qui reperiuntur (h) qui tali opera oblata uti noluerint, id ad animi celſitudinem & virium apertarum fiduciam, non ad juſti injuſtæ opinionem referendum eſt.

4. At de his percuſſoribus, 70 quorum factio perfidia ineſt, aliter cenſendum; neque enim ipſi tantum contra jus gentium faciunt, ſed & qui eorum utuntur opera; quanquam enim in rebus aliis, qui 71 malorum opera in hoſtem utuntur, peccare cenſentur apud Deum, non autem apud homines, id eſt in gentium jus, quia ea in parte,

Mores leges perduxerunt in poteſtatem ſuam:

*Lib. VIII.
Epiſtola ad
Romulum.*

decipere, ut Plinius loquitur, pro moribus temporum prudentia eſt: tamen 72 intra jus interficiendi conſtitit hæc conſuetudo; nam hic 73 qui aliena utitur perfidia, violaffe jus non naturæ tan-

tum,

GROT. p. Laudat Eleazarum Ambroſius) Et Joſephus antiquæ hiſtoriæ xv, 14. Factum non diſſimile Theodoſii in Eugenium eſt apud Zoſimum libro iv. Gallorum in regem Perſarum apud Agathiam; Perſarum decem in Julianum, apud Ammianum xxiv. & Zoſimum 111. Alexii Comneni in Turoſen, apud Nicetam Choniatiem. lib. iv. de Manuele. Bulgarorum in Nicephorum Imperatorem apud Zonaram.

GRON. 67 In hoſtem quidvis licet) Vel tantum occidere, vel poſt diros cruciatus occidere.

68 Utilitate) Ducit autem utile ſibi, quum æpre poſſit ſibi cavere ab hac obrepentium audacia, magnitu-

dine ſupplicii abſtergere homines ne quis id conetur.

69 Licentia illa) Non illa quidem juſtitia, quæ apud Deum valet, ſed illa, quæ apud homines.

GROT. h. Qui tali opera oblata uti noluerint) Vide Cromerum p. 113.

GRON. 70 Quorum factio perfidia) Qui ſubornantur adverſus eos; quibus fidem, obſequium, honorem, gratiam debent, 3, 1. 21.

71 Malorum opera) 2, 26. 5.

72 Intra jus interficiendi) Animis illorum ira & manibus utendi, line perfidia.

73 Qui aliena utitur) Percuſſorem innuit adverſus eum, cui percuſſor ipſe ſacramento obſtriſtus eſt.

74 Li-

rum, sed & gentium crediuntur. Hoc docent illa Alexandri ad Curt. I. IV. Dacium: *Impia bella suscipitis; & cum habeatis arma, 74 licitissimi hostium capita. Et mox: qui ne belli quidem iura in me servaveris.* Aliibi: ad internecionem vobis persequendus est, non ut iustus hostis, Lib. IV. sed ut percussor veneficus. Eodem referendum illud de Perseo: *Locius libro non iustum apparere bellum regio animo, sed per omnia clandestina.* XLII. *grasari scelera latrociniorum & veneficiorum.* Marcus Philippus de iisdem factis Persei agens: *ea omnia quam Diis quoque invisa essent, Liv. lib. XLIV. sensurum in exitu rerum suarum.* Pertinet huc illud Valerii Maximi; (i) *Viriatii cades duplicem perfidia accusationem recepit, in amicis Lib. IX. c. 7. quod eorum manibus interemptus est; in Q. Servilio Capione consule, quia is sceleris huius auctor impunitate promissa fuit, victoriamque non meruit, sed emit.*

5. Causa cur hic aliud quam in rebus ceteris placuerit, ea ipsa est quam de veneno supra attulimus, ne nimium intenderentur pericula eorum maxime qui eminent. Negabit Eumenes credere se, quencquam ducum sic velle vincere, ut 75 ipse in se exemplum pessimum statueret. Apud eundem cum Bellus Dario manus intulisset, dicitur exempli & communis 76 regum omnium esse Lib. XII. causa; & Oedipus regis Laji cædem vindicaturus apud Sophoclem sic ait:

Κόρυ προσηυχῶν οὐν τῆς αὐτοῦ ἀφελῆ.

Ei apud Senecam in ejusdem argumenti iragœdia:

Regi tuenda est maxime regum salus.

Consules Romani epistola ad Pyrrhum: *communis exempli & fidei visum est, ut te salvum velimus.*

6. In bello ergo solenni, aut inter eos qui belli solennis indicendi jus habent, id non licet: 77 extra vero bellum solenne habetur pro licito, eodem gentium jure. Sic in Gannasum defectorem

74 *Licitissimi*) Mercedem addicis: pecuniam promittitis ei, qui occisurus est hostem vestrum.

GROT. i *Viriatii cades*) Scriptores de viris illustribus: *qua victoria, quia cuncta erat, a senatu non probata.* Eutropius: *cum interfectores ejus primum a Capione consule peterent, responsum est, nunquam Romanis placuisse, Imperatorem a suis militibus interfici; ubi forte legendum, a Capione consule promissum.* Sic quod in Sertorium admissum est, damnat Ammianus libro xxx.

GROT. 75 *Ut ipse in se*) Ut aliis ostendat viam inevitabilem in se grasandi, qua ipse in alios usus fuit.

76 *Regum omnium*) Quia omnibus idem metuendum.

77 *Extra vero bellum*) Quum persecutio est defectoris, rebellis, latronis; quo jure excusavit rex Hispanie, quod in Guilhelmi Auriaci caput premium statuerat, tanquam subiecti rebellantis. Sic & Athenienses, quod xxx. tyrannos ad colloquium progressos, ut victimas pacis trucidarent. Just. 5, 16.

rem structas (K) insidias tales degeneres negat Tacitus. Curtius Spitamenis perfidiam minus ait invisam esse potuisse, quia nil ulli nefasium in Bessum interfectorem regis sui videbatur. Sic & in latrones & piratas perfidia vitio quidem non caret, sed apud gentes odio eorum in quos committitur impunita est.

XIX. 1. Stupra in foeminas in bellis passim legas 78 & permissa & impermissa. Qui permiserunt, spectarunt injuriam solam 79 in alienum corpus, cui subiacere quicquid hostile est, juri armorum non incongruens judicabant. Melius alii, qui 80 non solam injuriam sed ipsum effratae libidinis actum hic considerarunt, & 81 quod is neque ad securitatem pertineat, 82 neque ad poenam, ac proinde non bello magis quam pace impunitus esse debeat: atque hoc posterius jus est gentium non omnium, sed meliorum. Sic Marcellus antequam Syracusa caperet legitur (l) gessisse curam pudicitiae etiam in holle servandae. Scipio apud Livium & sua & populi Romani interesse ait; nequid quod uspiam sanctum esset apud ipsos violaretur; uspiam, id est, apud moratiores populos. Diodorus Siculus de Agarhoclitis militibus: οὐτε τῆς εἰς γυναῖκας ὁρίως καὶ παρρησίας ἀπέχοντο, ne a mulieribus quidem (m) vim nefariam abstinebant. Alianus cum narraisset a Sicyoniis victoribus foeminarum ac virginum Pellenaarum pudicitiam profuturam, sic exclamatur: ἀγρότητα ταῦτα, ἃ γινώσκουσιν, καὶ οὐδὲ ἐν βαρβάρους παλάῃ, κατὰ τὴν εἰρὴν μάλιστα. crudelia haec per Divos Graecia, & quantum memoria com-

August. de civ.
Dei lib. II.
Lib. xxvi.

Lib. VI. var.

GROT. k Insidias tales degeneres negat) Sic de Florentio & Barchalba, qui defectorem Procopium adduxerant Aninianus: si principem legitimum prodidissent, vel ipsa iustitia juve casus pronuntiaret, si rebellem & oppugnatorem internam quietis, ut ferrebat, amplius ei memorabilis falli oportuerat deferri mercedem. Sic laudatur Artabanes occiso Gontharide apud historicum Procopium, sine Vandalicorum secundi. Adjice de Sechochii caede Cromerum libro xxviii.

GRON. 78 Et permissa) Apud alios concessa, apud alios vetita.

79 In alienum corpus) Ut apud Statium Lycus 5. Theba. 686. Si vitium, tanti premerent cum pellarullus, In simulam ius esse ratus dominoque ducite.

80 Non solum injuriam) Non quae paterentur personae, sed quid fieret & qua ex causa, nempe opus sodae

voluptatis ex flagrante libidinibus & incontinentia animo.

81 Quod is neque ad securitatem) Quod neque hostium quidquam demitur violatis mulieribus, neque aditur salvis. Justin. 39, 3.

82 Neque ad poenam) Quia non est hoc ita comparatum, ut pro poena possit haberi. Vera enim & iusta poena est, quam qui sumit, sumendo non peccat, neque ipse quid committit flagitii. At qui matronarum & virginum pudorem violat, rem facit per sedamnotam & improban. GROT. l Gessisse curam pudicitiae) Et Lucullus narrante Xiphilino. Vide edictum Mauri Cabaonis apud Procopium Vandalicorum I.

m Vim nefariam) Appianus Mithridatico de Chiiis captis: τὰ γυναικα καὶ τὰ παῖδια βαρβαρῶν ἐπὶ τῶν εὐρίων ὑβρίζοντα. mulieres & pueri barbarum in mores ab iis qui dicebant stuprati.

n Inter

plector, ne ipsi quidem barbaris probata.

2. Atque id(n) inter Christianos observari par est, non tantum ut disciplinae militaris partem, sed & ut partem juris gentium, id est ut qui pudicitiam vi læsit, quamvis in bello, ubique poenæ sit obnoxius. Nam nec Hebræa lege impune quisquam id tulisset, *Dent. xxi, 10.* ut intelligi potest (o) ex ea parte quæ de captiva ducenda, neque vendenda postea, constituit. Ad quem locum Becchai magister Hebræus: *voluit Deus ut castra Israelitarum sint sancta, non projecta in scortationes & abominationes ceteras, ut castra gentium.* Arrianus, cum narrasset captum Roxanes amore Alexandrum, οὐκ ἐθέλεισθαι ἱερείας καθάπερ αἰχμαλῶτον, ἀλλὰ γῆμαι γὰρ οὐκ ἀπαξιοται. noluisse ea ut captiva per libidinem abusi, sed matrimonio assignatum. adjicit facti laudationem. Plutarchus de facto eodem: οὐχ ὑβριστεῖν ἀλλ' ἔχειν φιλοσόφου, non per libidinem abusus ea est, sed uxorem duxit, ut dignum philosopho. Et Torquatus quendam, quod hostili virgini vitium obtulisset, Romanorum decreto (p) in Corsicam deportatum annotavit Plutarchus. *Parall.*

n Inter Christianos) Servarunt id Belisarius ubique, Totilas captis Cumis & Roma capta. Procopius hæc tradit Gothicorum III:

Σ. ο. Ex ea parte quæ de captiva ducenda) Quam facunde explicat Philo libro πηλ φιλαρθευίας. Iosephus altero contra Appionem: τῶν αἰχμα-

λῶτων πρὸς τὴν ἐκείνῃ ὕβριν ἀπὸ μαλιστα δὲ γυναικῶν. lex etiam pro bello captis curam gessit, ut ab eis contineretur, maxime a mulieribus.

p In Corsicam deportatum) At Persarum rex Choïroes cum qui Apamæe puellæ vim intulerat cruci affixit. Procopius Persicorum II.

C A P U T V.

De rebus vastandis eripiendisque.

- I. Res hostium corrumpi & rapi posse. III. Et religiosas, addita iidem cautione.
II. Etiam sacras: quod quomodo intelligendum. IV. Doli quatenus hic permissi.

I. I **N**On (a) esse contra naturam spoliare eum, quem honestum est necare, dixit Cicero. Quare mirum non

GRON. 1 Non esse contra) Nam non debet, cui plus licet, quod minus est, non licere. l. 21. D. de reg. jur.

GROT. 2 Non esse contra naturam spoliare eum quem honestum est necare) Suetonius Nerone XL. tanquam

occasione nata spoliandarum jure belli opulentissimarum provinciarum. Cyprrianus de mortalitate: sic cum irruptione hostili civitas aliqua possessa est, equinus simul captivitas vastat.

GRON.

non est si jus gentium corrumpi ac rapi permiserit res hostium, quos interficere permiserat. Polybius itaque historiarum quinto, jure belli comprehendi ait ut munitiones hostium, portus, urbes, viri naves, fructus, & si qua sunt similia, aut eripiantur, aut corrumpantur. Et apud Livium legimus, *esse quendam belli jura, quæ ut facere ita pati sit fas; 2 sata exuri, divini testæ; pradas hominum pecorumque agi.* Ipsas urbes totas dirutas; aut mœnia solo æquata, populationes agrorum. incendia singulis ferme paginis apud historiarum scriptores invenias. Et notandum licere hæc & in-deditos. *Oppidani, inquit Tacitus, portis sponte pat fascis se sua-que Romanis permiscere, quod saltem ipsis tulit; Artaxatis ignis im-*

Lib. xxxi.

Ann. xlii.

L. cum loca, D. de reigibus.

11. 1. Neque jus gentium merum, 3 seposita officiorum aliorum consideratione, de quibus dicemus infra, sacra excipit, id est, quæ Deo aut diis dicata sunt. *Cum loca capta sunt ab hostibus, (b) 4 omnia desinunt sacra esse, ait Pomponius Jurisconsultus, Sacra Syracusarum victoria profana fecerat, ait Cicero Verrina, quarta* hujus est, quod quæ sacra dicuntur, revera non eripiuntur humanis usibus, (c) sed publica sunt; sacra,

GRON. 2 *Sata exuri*) Frumenta in agris matura incendi.

3 *Seposita officiorum*) Si a jure gentium distinguantur, quæ tantum honesta sunt, non etiam debita.

GROT. b *Omnia desinunt sacra esse*) Tertullianus apologetico: Porro bella & victoria capitis & everfis plurimum nobis constant: ad negotium sine Deorum injuria non est; eadem strages manum & templorum, pares cades civium & sacerdotum: nec dissimiles rapina sacrarum divitiarum & profanarum. Tot igitur sacrilegia Romanorum quot tropæa: tot de Diis quot de gentibus triumphus: tot manubie quot manens adhuc simulacra captivorum deorum. Mox: & bene, quod siquid aduersi urbis accidit, eadem elades templorum quæ & manum fuerant.

GRON. 4 *Omnia desinunt*) Seneca troad. 53. & quondam sacrum regni iacentis.

5 *Non eripiuntur humanis*) Secernuntur quidem a commercio & possessione, pronisquoque & profano actu privatorum, manent tamen in usu hominum & habentur curanturque inter ea quæ sunt universitatis vel populi cuiusque. Potest & alia dari causa ex superstitione vete-

rum. Credebant enim templa & aras & simulacra urbium capitarum a diis esse deserta. Unde Virgil. 2. *Æneid.* 351. *Excessere omnes adgessit arisque relictis Diis, quibus imperium hoc steterat.* Et Curtius refert in obsidione Tyri civium cuidam per quietem Apollinis urbem deferentis speciem oblatam. Quum Titus Hierosolyma obsideret, auditam maiorem humana vocem, excedere Deos simul ingentem motum excedentium, e Josepho Tacitus tradit 5. histor. 13. Hinc apud Statium Bacchus Thebis suis metuens in concilio Deorum ait 7. Thebaid. 18. *quo sacra tamen ritusque pereimplæ Genes abire jubet?* Quod ut certius fieret, Romani carmine solenni ex obsecris ab se urbibus Deos evocabant, & Romæ illis ædem pronittebant, ut notat Servius ad d. l. Exemplum apud Liv. 5, 21. Adde Diodor. Sic. 13, 59. Plutarch. in Antonio p. 951.

GROT. c *Sed publica sunt*) Marcellus Patavinus in defensore pacis cap. v. p. 2. Nicol. Boerius decil. lxix. n. 1. Bofsius in crim. de foro competente num. 101. Cothmannus consil. 100, num. 30.

GRON.

ἐπὶ καὶ δεῖον οὐδὲν οὐτως ἐστὶν ὡς τὰ τῶν θεῶν ἀναθήματα . ὡς γὰρ καὶ τοῖς καὶ καὶ μεταφέρειν ὡς βούλει τὸν δῆμον οὐδὲν κεκλῆται . nihil tam sacrum sanctumque est quam quæ Deorum honori dicantur . Et his tamen uti populum , hæc transmutare nemo prohibet . (f) In controversiis Senecæ patris legimus : pro republica plerumque templa nudantur , & in usum stipendii 8 dona conflamus . Trebatius Jurisconsultus temporum Cæsaris : (g) profanum quod ex religioso . vel sacro in hominum usum proprietatemque conversum est . Hoc ergo gentium jure usus Germanicus in Marfos , narrante Tacito : profana simul & sacra , & celeberrimum illis gentibus templum quod Tanfana vocabant , solo aquantur . Pertinet huc illud Virgilii ;

Colui vestros si semper honores ,

Quos contra Æneade bello fecere profanos .

Il. VIII.

Verr. III.

Lib. XXV.

XXXVIII.

Deorum donaria (h) capi a victoribus solere notavit Pausanias : & Cicero belli legem id vocat , de P. Servilio loquens : signa , inquit , & ornamenta ex urbe hostium vi & virtute capta belli lege , atque imperatorio jure sustulit . Sic Livius templorum ornamenta , quæ Syracusis Marcellus advexit parva , ait , belli jure . C. Flaminius pro M. Fulvio ; signa ablata & cætera facta quæ captis urbibus soleant . (i) Fulvius quoque in oratione belli jus hoc ipsum appellat . Et Cæsar in oratione apud Sallustium referens quæ vi-ctis solent accidere , ponit & (K) fana spoliari .

4. Illud tamen verum est , si quo in simulacro numen aliquod inesse credatur id violari aut corrumpi nefas ab iis qui in ea persuasionem conveniunt ; & hoc sensu impietatis , aut læsæ gentium juris accusantur interdum qui talia commiserunt , nimirum ex talis opinionis positione . Aliud est si hostes non idem

scen-

f In contraversione Senecæ) In excerptis IV. 4.

GRON. 8 Dona conflamus) Flor. 2. 6. Arina non erant : detracta sunt templis .

GROT. 8 Profanum quod ex religioso vel sacro in hominum usum proprietatemque conversum est) Servius ad Æneidos II , de Cæteris templis : Æneas scit ante esse profanatum . Idem habet ad III. & ad IX. Æneidos , & ad XII. Ad eclogam vero septimam : dona oblata nominibus tantum sacra sunt , & dona possunt dici , quandiu non fuerint profanata .

h Capi a victoribus solere) Virgilius Æneidos V.

Neptuni sacre Donis de posse refertur .

Plutarchus Fabio narrat , signum ab eo Hercules Tarenti captum , missumque in Capitolium ; reliquos Deos Tarentinis relictos , ut iratos . Huc spectat & quod modo ex Tertulliano attulimus , & ejusdem hoc ad nationes II. Tos deinde de Diis quot de gentibus triumpho : manens & simulacra captiva : & utique sentiant ; quos non avertit .

i Fulvius) Vide Polybium excerpto legationum 27.

GRON. 9 Cæsar) Cap. 51. bell. Catil. GROT. k Fana spoliari) Vide Crompterum libro XVII. de rebus Antiochenis Ecclesiæ captis a Chosroë , vide Procopium Perdicorum II.

GRON.

sentiant; sicut Judæis non permiffum tantum, sed & præceptum *Deut. VII, 5.* est gentium simulacra abolere; nam quod 10 sibi accipere vetantur, id eam causam habet quo magis Hebræi superstitiones gentium detestarentur, impuritatis admoniti ipso contactus interdicto; non quasi alienis sacris parceretur, quomodo (l) Josephus exponit, 11 Romanis haud dubie blandiens; sicut & in expositione præcepti alterius, de non nominandis gentium diis: quod ille ira explicat quasi 12 illis obloqui vetarentur, cum revera honoris causa aut sine abominatione eos nominare lex non sine-
ret. Sciebant quippe Hebræi Dei certissimo monitu in simulacris illis non habitare, aut Dei spiritum, aut bonos Angelos, aut vim astrorum, ut deceptæ gentes existimabant, sed praves & humano generi infestos dæmonas: ita ut recte dixerit Tacitus in *Hist. v.* Judæorum institutis describendis, *profana illis omnia quæ apud nos sacra.* Non mitum ergo est, si templa profani cultus a Macca-
bæis incensa non semel legimus. Sic & Xerxes cum simulacra, *1. Macr. v, & x.* Græcorum corruptit, nihil fecit contra jus gentium, etsi multum id ad invidiam exaggerant Græci scriptores. Nam (m) Persæ non credebant in simulacris esse ulla numina, sed Deum esse Solem, *Afc. Ped. in Ferr. III.* & portionem ejus aliquam 13 ignem. Legè Hebræi, ut idem Tacitus recte, *templi limine præter sacerdotes arcebantur.*

5. At Pompejus, eodem auctore, templum jure victoria ingressus est; aut, ut Augustinus rem eandem narrat, non devotione supplicis, sed jure victoris; bene ille quod templo pepercit, & rebus templi, quanquam ut Cicero diserte ait, 14 pudore & ob-
trectatorum metu, non religione; male quod ingressus est, quippe contento vero Deo, quod & Chaldaïs exprobrant Prophe-
tæ; quam etiam ob causam quidam factum arbitratur singulari Dei providentia, ut is quem dixi Pompejus quasi in conspectu Judææ trucidaretur ad Casium Ægypti promontorium; at si spe-
ctes opinionem Romanorum, nihil in eo factum contra jus gen-
tium. Sic idem templum excidio datum a Tito Josephus memo-
rat, additque factum τῷ τοῦ πολέμου ἰήμα.

De civ. Dei lib. XVII, c. 45.
Pro Flacco.
Dan. v, 23.

Bell. Jud. lib. vi c. 24, & 25.

III. Quod

GRON. 10 Sibi accipere) Servare non venerationis causa, sed qualia-
libet monumentum.

GROT. 1 Josephus) Antiquæ histo-
riæ IV, 8, & libro adversus Appio-
nem altero.

GKON. 11 Romanis) Ut crederent Romanis non adeo detestabiles ipso-
rum deos esse Judæis, quam revera
erant.

12 Illis obloqui) Maledicere!
GROT. m Persæ non credebant in
Vol. II.

simulacris ulla effigumina) Diogenes Laertius initio, τῶν δὲ θεῶν κατα-
γινώσκον τοὺς μάγους δαμναίνεσθαι: simila-
cra a magis.

GKON. 13 Ignem) Bulenger. eclog.
ad Arnob. cap. 5.

14 Pudore & obtrectatorum) Ne famam, quam habebat, innocentie vel abstinentie laderet, atque invidiæ ansam daret hoc nomine sibi obtrectandi, aut insultandi. ↓

l. 4. D. de sepulch. viol.

III. Quod de sacris diximus, idem & de 15 religiosis intelligi debet; nam hæc quoque non mortuorum sunt, sed viventium, 16 sive populi alicujus, 17 sive familiæ. Quare sicut sacra loca, ab hostibus capta, ita & religiosa talia esse desinere scripsit dicto loco Pomponius; & Paulus jurisconsultus: *sepulchra hostium religiosa nobis non sunt, ideoque lapides inde sublatis in quolibet usum convertere possumus*. Quod ita tamen intelligendum, ne ipsa mortuorum corpora male tractentur, quia id contra jus est hominum sepeliendorum; quod jure gentium introductum alibi demonstravimus.

IV. Illud hic breviter repetam, non vi sola res hostium hostibus eripi ex jure gentium, sed & dolos qui perfidia careant permisos censer, imo & 18 alienæ perfidiæ incitationem. Nimirum 19 ad minora & frequentia hæc delicta ita connivere cepit jus gentium, sicut leges civiles ad 20 meretricium & improba fenora.

15 Religiosis) In quæ mortui inferuntur.

16 Sive populi) Ubi polyandria, vel publica cometeria sunt.

17 Sive familia) Ut olim apud Romanos, qui quisque in agris privatis sibi & suis locum sepulture secernebant.

18 Aliqua perfidia incitationem)

Premia posita illis, qui res hostium, quamvis perfide, intercipiunt, & ad nos aut in nostros fines deferunt.

19 Ad minora ita connivere) Nam ad majora, veluti vitæ licitationem, non connivit, cap. præced. n. 18.

20 Meretricium) Sueton. Calig. 40. qui meretricium fecissent.

C A P U T VI.

De jure acquirendi bello capta.

I. Circa acquisitionem rerum bello captarum, quale jus naturæ.

II. Quale jus gentium: cujus testimonio adduntur.

III. Quando res mobilis capta censeatur ex gentium jure.

IV. Quando agri.

V. Res qua non sunt hostium non acquiri bello.

VI. Quid de rebus repertis in navibus hostium?

VII. Jure gentium nostra fieri quæ hostes nostri aliis bello eripuerant, quod testimonio probatur.

VIII. Refellitur sententia statuens res captas ab hostibus omnino singulorum capientium fieri.

IX. Naturaliter & possessionem & dominium per alium acquiri.

X. Distinctio actuum bellicorum in publicos & privatos.

XI. Agros acquiri populo aut ejus, cujus est bellum.

XII. Res mobiles & se moventes actu privato captas singulorum capientium fieri.

XIII. Nisi lex civilis aliud statuat.

XIV. Ca-

XIV. *Captas actu publico fieri populi, aut ejus cujus est bellum.*

XV. *Arbitrium tamen in res tales aliquod solere imperatoribus concedi.*

XVI. *Qui aut res referunt ad avarium.*

XVII. *Aut dividunt militi, & quomodo.*

XVIII. *Aut direptionem permittunt.*

XIX. *Aut aliis concedunt.*

XX. *Aut falsis partibus aliud atque aliud statuunt, & quomodo.*

XXI. *Peculatum circa pradam committi.*

XXII. *Lege aut alio voluntatis actu de jure hoc communi aliquid immutari posse.*

XXIII. *Sic sociis pradam concedi.*

XXIV. *Sape & subditis, quod variis exemplis terrestribus & maritimis illustratur.*

XXV. *Usus antedictorum.*

XXVI. *An capta extra territorium utriusque partis bellantium acquirantur belli jure.*

XXVII. *Jus hoc quod diximus quomodo belli solennis sit proprium.*

I 1. **P**Ræter quorundam actuum in homines impunitatem, de qua egimus hætenus, est & alius effectus bello solenni ex jure gentium proprius. Ac jure naturæ quidem i bello iusto ea nobis acquiruntur (a) 2 quæ aut paria sunt ei quod cum nobis sit debitum aliter consequi non possumus, aut etiam quæ nocenti damnum inferunt (b) intra æquum pœnæ modum; ut alibi dictum est. Hoc jure Abrahamus de spoliis, quæ a quinque regibus acceperat, (c) decimam Deo dedit, ut historiam quæ exstat Gen. xiv. explicat divinus Scriptor ad Hebræos vii, 4. quo more Græci quoque, Carthaginenses, & Romani diis suis, ut 3 Apollini, 4 Herculi, 5 Jovi Feretrio decimam de præliis sacraverunt. Iacobus autem Josepho præ fratribus præcipuum relinquens legatum, do tibi, inquit, partem unam supra fratres tuos, quam

GRON. 1 *Bello iusto*) In quo iustitiam casum habemus.

GRON. 2 *Quæ aut paria sunt ei quod cum nobis sit debitum aliter consequi non possumus*) Libro 11, cap. vii, §.2.

GRON. 3 *Quæ aut paria*) Quæ aut tanti sunt, quanti æstimandum est, quod nobis ab hostibus debetur & reddere per pacem noluerunt, non ultra, aut quibus acceptis tantum illis damni dolorisque datur, quantum illi nobis dederunt, cum aliquo aditamento pænæ nomine. 2, 20. 32.

GRON. b *Intra æquum pænæ mo-*

dum) Libro 11, c. 26.

c *Decimam Deo dedit*) Et alimentis servis & partem prædæ sociis. Vide Josephum in hac historia, & quæ infra cap. xvi. 3.

GRON. 3 *Apollini*) Exemplum est apud Livium 5, 21. & 23.

4 *Herculi*) Justin. 18, 7.

5 *Jovi Feretrio decimam*) Non decimam Jovi Feretrio, sed spolia optima, hoc est, quæ dux duci hostium ab se interfecit manu sua detraxisset, consecrare solebant. Florus 1, 1. & 12. ite. 12, 4.

quam a manu Amorrhæi cepi gladio meo & arcu meo, Genes. xlviii, 22. Quo in loco (d) illud cepi prophetico loquendi genere pro certo capiam sumi videtur, & Iacobo attribui quod posteri ab ejus nomine dicti facturi erant, quasi eadem esset progenitoris & liberorum persona. Id enim rectius, quam cum Hebræis verba hæc trahere ad illam expilationem Scimorum, quæ jam ante a filiis Jacobi facta erat; nam eam ut cum perfidia conjunctam, Iacobus, pro sua pietate, semper improbavit, ut videre est Gen. xxxiv. 30. xlix, 6.

Deut. xx, 14.

1. Paral. v, 20.
21. 22.

11. Paral. xiv, 13.

2. Probaturum autem a Deo jus prædæ inter eos quos dixi 6 naturales terminos aliis quoque locis apparet. Deus in lege sua de civitate post pacem repudiatam expugnata loquens, sic ait: *Omnia ejus spolia diripies tibi; & finis præda hostium, quam tibi Deus dederit*. Rubenitæ, Gaditæ, & pars Manassitarum dicuntur vicisse Ituræos & eorum vicinos, multamque prædam ab iis abstulisse, hac ratione addita, quod in bello Deum invocassent, & Deus eos propitius exaudiisset; quomodo & rex pius Asa narratur, Deo invocato, de Æthiopibus, injusto bello se lacescentibus, & victoriam & prædam reportasse; quod eo magis notandum, quia arma illa non ex speciali mandato, sed ex communi jure sumebantur.

Ios. xxii, 8.

111. benef. 37.

De divis.

3. Josue autem eosdem quos dixi Rubenitas, Gaditas, & Manassitis partem 7 secundis omnibus prosequens: *participes*, inquit, *sitis præda hostium cum fratribus vestris*. Et David, cum ad Senatores Hebræos mitteret parta de Amalecitis spolia, 8 pretium dixit muneri: *ecce donum hoc esto vobis de præda hostium Domini*. Nimirum, ut Seneca dixit, militaribus viris speciosissimum est divitem aliquem spoliis hostilibus facere. Exstant & divinæ leges de præda dividenda Num. xxxi, 27. Et Philo inter 9 diras legis esse ait ut ager ab hostibus demeratur, unde sequi *ἀμων μὲν ἐπὶ τοῖς, ἐχθροῖς δὲ περνοῦσιν, in suos famem, copiam hostibus*.

II. 1. Cæterum jure gentium non tantum is qui ex justa causa bellum gerit, sed & 10 quisvis in bello solenni & 11 sine fine modoque

ERQT. d. Illud cepi) Chaldæus interpretatur id factum precibus ad Deum, qui singulari quadam benevolentia Sicima & Iacobo & posteris ejus conservaverit.

GRON. 6. Naturales terminos) Quam non ultra debitum nobis & accedentem penam condignam extenditur, 7. Secundis omnibus prosequens)

Sueton. Oct. 57.

8. Pretium dixit muneri) Donum ornavit verbis, ut loquitur Teren-

tius.

9. Diras) Execrationes detestationesque illorum qui legem violarent.

10. Quisvis in bello solenni) Sive inferat bellum sive arceat, sive jure sive injuria: modo belli gerendi facultatem habeat, ut populus liber vel Rex, & id bellum sit inditum.

11. Sine fine modoque) Non tantum, quatenus ei debetur, & quatenus damnum fecit.

que dominus fit eorum quæ hosti eripit, eo sensu nimirum ut a gentibus omnibus & ipse & 12 qui ab eo titulum habent in possessione rerum talium tuendi sint; quod 13 dominium quo ad effectus externos licet appellare. Cyrus apud Xenophontem: Νόμος Xenoph. v. 40
 ἐν πᾶσι ἀνθρώποις διδίασθαι, ὥστε πολυπλοῦτος πῶς ἀλλ', τῶν ἑαυτῶν ἱστ. Cyn.
 εἶναι τὰ χρήματα. lex est sumptuosa inter homines, capta hostium ut-
 be, eorumdem res atque pecunias victori cedere. Plato dixit, πάντα De legibus.
 τῶν ἡκανῶν ἀγαθὰ τῶν νικῶντων γίνεσθαι, bona quæ victus habuit omnia
 victoris fieri; qui & alibi inter genera quasi naturalia acquisitionis
 statuit, 14 πολιτικῶν, quam & 15 ληστικῶν, 16 ἀντικεινῶν & 17 χερσικῶν
 vocat. Assentientem hac in re habens eum quem dixi Aeno- Comm. IV.
 phontem, apud quem Euthydemum Socrates 18 interrogando eo
 perducit, ut spoliare non semper injustum fateatur, ut si in ho-
 stem id fiat.

2. Sed Aristotele quoque auctore ἐν τῷ 9. ἀπολογία τοῦ ἐπὶ τῷ 1. Πολίτ.
 κατὰ πᾶσι κρατοῦντα τῶν κρατούντων εἶναι φασι. lex velut pascuntur
 quoddam commune est quo bello capta capientium sunt. Eodem respec-
 tit dictum illud Antiphanis: ἵτι τοῖς πελοποννησίοις εὐχισθῆαι δέει τὰ πάντα
 παρῆναι χυεῖς ἀνδράσι γίνεσθαι γὰρ οὗτος ἢ τῶν ἑχόντων, ἀλλὰ τῶν κρατούν-
 των. optandum 19 ut hostibus bona adsint sine vitis; sic enim sunt il-
 la non eorum qui habent, sed eorum qui capiunt. (c) Apud Plutar-
 chum in vitâ Alexandri 20 τὰ τῶν ἡττημένων εἶναι τοῖς δόξαι καὶ προσαγορεύ-
 εσθαι τοῦ κρατοῦντος, ea quæ vult fuerant, & esse & appellari debent
 victoris. Idem alibi: τὰ τῶν ἡττημένων ἐν ταῖς μάχαις ἀγαθὰ, τοῖς νι-
 κῶσι εἶναι πρὸς ἡμᾶς. quæ verba sunt ex Xenophonte secundo de
 Cyni institutione. Philippus in epistola ad Athenienses: πάντα
 τὰς πόλεις οὐκ ὀκνῶμεν ἢ τῶν πλεονέκτων παραδόντες, ἢ κατὰ πλεονεξίας κατὰ-
 στάτας omnes tenemus oppida a maioribus relicta, aut possissa belli ge-
 re. Alcibiades, εἰ μὲν πρὸς ἡμᾶς πολυμήρους δορυδωτοὺς τὴν πόλιν εἶναι, κα-
 εἶς De male obito
 legaturo.

12 Qui ab eo titulum) Qui sub
 ejus auspiciis militaverunt, aut ejus do-
 mo aut commercio de præda partes
 acceperunt, non possint, vel domi,
 vel usquam gentium, tanquam ma-
 ioribus fidei possessores conveniri, aut
 res ab eis vindicari.

13 Dominium quo ad) Nam domi-
 nii cunctus in duobus fere consistit,
 ut liceat rem persequi & sibi asse-
 re; tum, ut liceat de re pro arbi-
 trario statuere. Bachov. ad §. 2. inflit.
 de actione.

14 Πολιτικῶν) Bellicam.

15 Ληστικῶν) Piraticam aut præ-
 dationem.

16 Ἀντικεινῶν) Certando para-
 tam.

17 Χερσικῶν) Manuariam vel
 manubialem.

18 Interrogando) Ut sciret, cum
 simularet se nihil scire & doceri,
 quæ doceret, percontando e disci-
 pulis elicere, quod eos docere vole-
 bat.

19 Ut hostibus bona) Ut hostes sint
 opulenti & ignavi.
 GROT. c. Apud Plutarchum in vita
 Alexandri) Ibidem νικῶντας προσηύ-
 εσθαι καὶ τὰ τῶν πλεονέκτων vincentes
 etiam ea quæ hostium sunt sibi acqui-
 rere.

GRON. 20 Τὰ τῶν ἡττημένων) Su-
 peratorum in pugnis bona vincenti-
 bus præmia sunt.

GROT.

ἢ ὡς ἔχει τὸ τοῦ πολέμου νόμον κληρούμενον. si bello in nos suscepto armis cepisti urbem, jure eam possides belli lege.

Lib. xxvi.

Librius libro
xxxix.

Lib. xl.

Lib. xxxviii.

al. contra Rul-
lum.

Off. i.

Siron. i.

3. Marcellus apud Livium quæ ademisset Syracusanis (f) ademisset se ait belli jure. Romani legati Philippo de Thraciæ & aliis civitatibus dicebant, si Philippus bello cepisset, eas præmium victoriæ belli jure habiturum; & Masinissa quem agrum pater suus Carthaginienfibus bello ademisset, habere se jure gentium ajebar. Sic & apud Justinum Mithridates: non Cappadocia filium educum, quam jure gentium victor occupaverat. Cicero Mitylenas ait populi Romani factas, belli lege ac jure victoriæ. Idem privata aliqua esse cepisse ait, aut occupatione 21 vacuorum aut bello, eorum, scilicet qui victoria potiti sunt. Dion Cassius: τὰ τοῦ ἐπὶ τῆς πόλεως τοῦ κρατοῦς προγεγονότα. Etiam Clemens Alexandrinus ait res hostium rapi & acquiri belli jure.

L. 5. §. ult. D. de
acq. rer. dom.
tit. de rer. divif.
Arist. i. de rep.
c. 8.

L. i. §. i. D. de
acq. poss.

4. Quæ ex hostibus capiuntur jure gentium statim capientium fiunt, ait Cajus Jurisconsultus. Naturalem hanc acquisitio nem *φυσικὴν κτήσιν* appellat Theophilus in Græcis Institutionibus, sicut & Aristoteles dixerat *πολεμικὴν φύσιν κτήσιν*, rem militarem secum ferre naturalem acquirendi modum. Nimirum quia 22 non causa aliqua sed ipsum nudum factum spectatur, & ex eo jus nascitur; sicut & Nerva filius, referente Paulo Jurisconsulto, dominium rerum, ex naturali possessione cepisse ajebar, ejusque rei vestigium remanere de his quæ terra, mari, cœloque capiuntur; item de bello captis, quæ omnia protinus eorum fiunt, qui primi possessionem apprehenderunt.

Nist. Gr. III.

5. Hosti autem eripi censentur & quæ subditis hostium eripiuntur. Sic Dercyllides argumentatur apud Xenophontem, cum Pharnabazus hostis esset Lacedæmoniorum, Mania autem subdita Pharnabazo, Maniæ bona in ea esse 23 causa ut a jure belli recte occupentur.

III. Ceterum in hac belli questione, placuit gentibus, ut cepisse rem is intelligatur, qui ita detinet 24 ut recuperandi spem pro

GROT. f. Ademisse se ait belli jure) Diodorus Siculus excerptis Peirelianis num. 467. τὰ δὲ τῶν ἑλλάνων κτήσιν τὰ τοῦ πολέμου νόμον καὶ προέδοι, quæ armis quævis essent & parva belli jure, non dimittenda. Gotthi apud Agathiam lib. i. de Theuderico rege, postquam is Odoacrum vicerat, τακτικὰ πάντα κατέλαβεν τοῦ πολέμου νόμου. quæ ejus fuerant omnia tenuit belli jure.

GRON. 21 Vacuorum) Quæ dominum non habebant.

22 Non causa aliqua) Titulus ex iis, qui jure civili probantur, ut occupatio, mancipatio, traditio, inventio & similes, sed sola apprehensio vel manus injectio, & possessio.

23 Causa ut a) Videtur omisum: se se vel Lacedæmonii.

24 Ut recuperandi) Vt qui antehac possedit, credatur eam pro perditâ habere, judicetque frustra operam ejus repetendâ ac reprehendendâ sumpturum.

probabilem alter amiserit, ut res persecutionem effugerit, ut loquitur in simili questione Pomponius. Hoc autem in rebus mobilibus ita procedit, ut capta dicantur ubi intra fines, id est, 25 præsidia hostium perducta fuerint. Eodem enim modo res amittitur, quo postliminio redit. Rediit autem ubi intra fines imperii esse coepit, quod alibi explicatur intra præsidia. Imo & aperte Paulus de homine dixit, amitti eum ubi fines nostros excessit: & Pomponius caprum bello explicat eum, quem hostes ex nostris ceperunt, & intra præsidia sua perduxerunt: antequam enim in præsidia perducatur hostium, manere civem.

2. Hominis autem & rei, in hoc gentium jure, eadem fuit ratio. Unde facile intellectu est quod alibi dicuntur capta statim, capientium fieri 26 cum conditione aliqua, continuandæ scilicet eo usque possessionis, debere intelligi. Cui consequens esse videtur, ut in mari naves & res aliæ captæ censeantur tum demum, cum in navalia aut portus, aut ad eum locum, ubi tota classis se tenet, perducta sunt; nam tunc desperari incipit recuperatio; sed recentiori jure gentium inter Europæos populos introductum videmus, ut talia capta censeantur ubi (g) per horas viginti quatuor in potestate hostium fuerint.

IV. 1. At agri non statim capti intelliguntur simul atque infesti sunt; nam quamquam verum est eam agri partem quam cum magna vi ingressus est exercitus 27 ab eo interim possideri, ut a Celso notatum est; tamen ad eum quem tractamus effectum non sufficit qualiscumque possessio, 28 sed firma requiritur. Itaque Romani agrum extra portam, quem Annibal castris infidebat, adeo non amissum judicabant, ut eo ipso tempore nihilo minoris venierit quam ante venisset. Is ergo demum ager captus censebitur, qui mansuris munitionibus ita includitur, ut nisi iis expugnatis parti alteri palam aditus non sit.

2. Et hæc non minus probabilis videtur nominis territorii origo a terrendis hostibus a Siculo Flacco allata, quam illa Varonis a terendo, aut Frontini a terra, aut 29 Pomponii jurisconsultul.

25. *Præsidia hostium*) Castra vel loca munita, quo accedere prior possessor non audeat.

26. *Conditione continuandæ*) Si tam diu tenuerit, donec perduxerit intra præsidia.

GROT. g. *Per horas viginti quatuor*) Etiam terra id observari discas e Thuan libro cxiiii. in anno cix to xcv. Ex Germanicis legibus id venit; ad exemplum ejus quod de fera vulnerata constitutum apud ipsos

non sine ratione fuerat, ut lege Langobardorum lib. i. tit. cxii. §. 6.

Idem in Anglia & Castellæ Regno servari ait Albericus Gentilis Hispanicæ advocacionis l. 3.

GRON. 27. *Ab eo interim*) Dum illam castris, vel castellis, & stationibus occupatam habet,

28. *Sed firma*) Stabilis, manens, duratura.

29. *Pomponii*) L. 239. §. 8. D. de V.S.

L. 44. D. de acq. rer. dom.

L. 19. §. 3. D. de capt.

Lult. ibid.

L. 5. §. 1. d. tit. Instit. de rer.

div. §. 17.

Instit. d. loco.

L. 5. §. 7. de acq. rer. dom.

Consulatu mar. c. 283. & 287.

Const. Gallicæ lib. xx. tit. 13.

art. 124.

Corn. de Lapide in Gen. c. xiv.

Molina disput. 118.

L. 18. D. de acq. vel amitt. poss.

Liv. lib. xxvi.

sultis a 30 terrendi jure quod habent magistratus. Sic Xenophon libro de vectigalibus, agri possessionem belli tempore ait retineri per munimenta quæ *τοῦτο* ad *ἐπίκουρα* ipse appellat.

V. Liqueat & hoc, ut res aliqua nostra belli jure fiat requiri ut hostium fuerit; nam quæ res apud hostes quidem sunt, puta in oppidis eorum aut intra præsidia, sed quorum domini nec hostium sint subditi, nec hostilis animi, eæ bello acquiri non possunt, ut inter cætera Æschinis dicto jam loco ostenditur Amphipolim, quæ urbs esset Atheniensium, Philippi bello in Amphipolitanos ipsius Philippi non potuisse fieri. Nam & ratio deficit; & jus hoc mutandi per vim dominii odiosius est, quam si ut produci debeat.

Consul. mar. 1.
c. 273.

VI. Quare quod dici solet (h) hostiles censeri res in hostium navibus repectas, non ita accipi debet quasi certa sit juris gentium lex, sed 32 ut presumptionem quandam indicet, quæ tamen validis in contrarium probationibus possit elidi. Atque ita in Hollandia nostra jam olim, anno scilicet c15 ccc xxxviii. flagrante cum Ansiatricis bello, frequenti senatu judicatum & ex judicato in legem transisse comperi.

Jud. xi, 23. 24.
27.

VII. 1. Illud vero extra controversiam est, si jus gentium respicimus, quæ hostibus per nos erepta sunt, ea non posse vindicari ab his qui ante hostes nostros ea possederant & bello amiserant; quia jus gentium hostes primum dominos fecit 33 dominio externo, deinde nos; quo jure inter alia tuetur se Jephthes con-

ara

30 *Terrendi jure quod habent*) Hoc solum est verum *triplex*. Addit enim, id est, *submovendi*. Nimirum moribus Romæ eo usque patebat territorium, quousque fas erat magistratibus incedere submoto. Est autem incedere summoto, ire præcuntibus historiis, qui viam faciant & turbam summoveant. Liv. 25, 4. 28, 28. Hoc autem non licere sibi judicabant in terris alienæ ditionis, ut apparet ex Cæsare lib. 3. de civil. cap. 106. Tacit. 2. annal. 53. Suet. Cal. 3.

31 *Ut produci*) Per interpretationem largius porrigi, quam proxima ratio permittit.

GROT. h. *Hostiles censeri res in hostium navibus repectas*) Sed neque amicorum navis in prædam veniunt ob res hostiles, nisi ex consensu id factum sit dominorum navis; l. eorum, D. de publicanis. Rodericus Zuarius libro de usu maris consilio

11. num. 6. Atque ita interpretandas puto leges Galliæ, quæ ex rebus naves, ex navibus res prædæ subjiciunt, quales sunt Francisci 1. datæ anno c12 15 xlii. cap. 42. Henrici III. anno c15 15 lxxxiv. mense Martio, capite 69. lex Portugallica libro 1. tit. xviii. Alioqui res ipsæ sole in prædam veniunt. Meurius Danicorum libro 11. Sic bello Venetorum cum Genuensibus perterritæ Græcorum naves & extracti si qui hostium laterent. Gregorius libro 1. x. vide & Crantzium Saxoniorum 11. & Albericum Gentilem advocacionis Hispaniæ Læo.

GRON. 32 *Ut presumptionem*) Ut intelligamus esse credibile, atque ut plurimum ita fuisse habere, immo & creari ac pro vero accipi, nisi contrarium probetur.

33 *Dominio externo*) Quantum apparet atque oculis judicari potest ex præfenti possessione. GROT.

ira Ammonitis, quia ager ille quem Ammonitæ vindicabant belli jure ab Ammonitis, ut & pars alia a Moabitibus ad Amoræos; ab Amoræis ad Hebræos transfuisset, (i) Sic & David quod ipse Amalecitis, Amalecitis antea Palæstinis eripuerant, pro suo haberet, ac dividit.

2. Titus Largius apud Dionysium Halicarnassensem in senatu Romano (k) cum Volsci olim possessa repeterent, sententiam sic dixit:

ἔτι Ῥωμαῖοι καλλίστας ὑπολαμβάνομεν κτήσεις εἶναι καὶ δικαιοτάτας, ἀς καὶ τὰς αὐτῶν πόλεις λαβόντες καὶ νόμον, καὶ οὐκ ἂν ὑπομέναιμεν μὴτις τῶν ἀρετῶν ἀφανίσαι παραβέσσει αὐτὰς τοῖς ἀπ' Ἀλκεσίσι. κινουμένων τε πάντων καὶ τοῖς ἐκ τούτων γινόμενοις καταλιπεῖν ἀγνοούμεθα. εἴν δὲ ὑπαρχόντων ἢν στερηόμεθα καὶ αὐτοὺς ὅσα πολέμους ἀλάφυναν. Romani nos honestissimas eas atque justissimas credimus possessiones, quas belli lege captas habemus: neque vero induci possumus ut tanta facilitate decemus vir-

entis monumenta, si eas illis reddamus quibus semel perierunt. Imo vero tales possessiones non tantum cum his qui nunc vivunt civibus nostris communicandas, sed & posteris relinquendas censemus; tantum abest ut parva relinquendo 34 in nos ipsos ea constituamus quæ in hostes consistui solent; & in responso Romanorum Auruncis dato:

ἡμεῖς οἱ Ῥωμαῖοι δικαιοῦμεν ὅσα κτήναι' εἰς ἀρετὴν πολέμους ἀφελόμεθα πάντα τοῖς ἔγγυσι ὥς οὐκ ἔστιν ἀπαρῆναι. nos Romani ita arbitramur, quæ quis hostibus erepta virtute quasivit, ut optimo jure proprio ad posteros transmitti. Alibi in responso ad Volscos sic Romani:

κρατίσται ὑγούμεθα κτήσεις εἶναι καὶ πολέμους κρατήσαντες λαβόμεν. οὐτε πρότερον καταστήσασμεν νόμον τοῦδε, οὐτε αὐτὸν ἀνδρῶν πλὴν ἡγουμένων εἶναι μάλλον ἢ οὐχ' ὁδῶν, ἀπαντὰς τε καὶ ἰσχυρὰς βαρβάρους εἰδότες αὐτῶν χρημένους, οὐκ ἂν ἐνδοίμεν οὐδὲν μαλακὸν οὐδὲν, οὐδ' ἂν ἀποσταίμεν ἐπὶ τῶν δρυκῶν. πολλὰ γὰρ εἴη κακότης, εἴ τι ἂν μετὰ ἀρετῆς καὶ ἀνδρείας ἐκτίνατο, ταῦτα ὑποδείλιας τε καὶ μολίας ἀραφιδεῖν. Nos autem optimum judicamus possessionis genus, quod belli jure capium quasivimusque est. Cumque

non.

GROT. i. Sic & David) Sic Refin rex Syriæ Elothani urbem, quæ Idumæorum fuerat, non Idumæis sed Syris tradidit habitandam, secundum Ier. onem Maforeticam 11. Regum xvi, 6.

k. Cum Volsci) De Vejis idem in Romulo narrat Plutarchus: Οὐδὲν ἄρχην ἐποιήσαντο πολέμους ῥήματα ἀπαρῆναι ὡς προήκασαν αὐτοῖς. τὸ δ' αὖν αἰδῶν ἢν μόνον, ἀλλὰ καὶ γιγνῆναι ἐπὶ κινουμένοις τοῖς καὶ πολέμους ῥήματα προσημνύοντες, ἀλλ' ἰδόντες ἀπείθεσθαι τοῦδε ἀνδράς, οὐκ ἔστιν, καὶ γὰρ ἀπα-

τῶν ἄλλων ἔχοντων. Veji principium belli faciebant postulationem ut Fidenæ ipsi redderentur, velut ad quos pertinerent. Verum id non iniustum modo erat sed & ridiculum, ut qui periclitantibus bellumque gerentibus non subvenissent, sed ipsos homines suisque perire, nunc donos & agros a bello possidentibus vindicarent.

GRON. 24. In nos ipsos ea) Ut nos illis privemus & mulctemus, quemadmodum in victos hostes consulere solemus.

non a nobis hoc jus sit institutum, sed 35 a Diis verius quam ab hominibus profectum, omniumque gentium tam Græcarum quam barbararum usu probatum, nihil vobis per ignaviam concedemus, nec bello paxis absilemus. Maximum enim id probrum foret, quæ virtute ac fortitudine quæsitæ sunt, ea per formidinem aut stuporem amittere. Sic & in responso Samnitum: καὶ οὐκ ἔστιν ἡμῶν τὸ ἐπὶ τοῖς νόμοις κτλ. καὶ τὰς ἐκ τῆς μάχης κτλ. cum armis hac quaesierimus, quæ lex acquirendi iustissima est.

In ext. legat.

Lib. xl.

3. Livius, cum narrasset agrum prope Lucam a Romanis divisum, cum agrum sic notat: de Ligure captus is ager fuerat: Etruscorum antequam Ligurum fuerat. Hoc iure a Romanis retentam Syriam Appianus notat, nec redditam Antiocho Pio, (l) cui eam eriperat Tigranes hostis Romanorum; & Iulianus ex Trogo sic respondentem facit eidem Antiocho Pompejum, ut habenti regnum non ademeris, ita quo cesseris Tigrani, non daturum quod tueri nescias. Sed & eas (m) Galliarum partes quas Gallis eriperant Cimbri, Romani pro suis habuere.

Mithrid. Ci.

vil. 1.

Lib. xl.

VIII. Gravior disputatio est, cui in bello publico ac solenni res hostium acquiratur, ipse populus an singulis qui de populo aut in populo sunt. Valde enim hic variant recentiores juris interpretes: quorum plerique cum in iure Romano legissent capta capientium fieri, in canonum autem corpore distribui prædam publico arbitrio, alii post alios, ut fieri solet, dixerunt, at tamen duci assignanda qui inter milites distribuat; quæ sententia cum recepta non minus quam falsa sit, hoc accuratius a nobis refutanda est, ut specimen sit quam parum iuxta in hoc controversiarum genere tali 36 auctoritati credatur. Enimvero dubitandum non est quin gentium consensu utrumvis potuerit constitui, aut ut capta populo bellum gerenti, aut ut cuivis qui manu

Bort. ad l. 28.

D. de capt.

Alex. & Jaf. l.

1. D. de acqu.

poss.

Aug. ad §. 17.

inst. de rer. div.

Pom. ad c. si ut,

de jur. jur. n. 7.

T. h. Gram. dec.

Neap. 71. n. 17.

Mart. l. aud. de

bello q. 4.

35 A Diis) Nam victrix causa Deis placuisse videtur.

GROF. 1. Cui eam eriperat Tigranes) Appianus sic: ἐπὶ τοῖς Σελευκίδαις ὡς τοῦ Τυγρῶνος ἐκπεσόντος οὐκ οἶσιν ἐν τῇ Συρίᾳ ἀρχιεργάσαντες ἡ Ῥωμαῖοι Τυγρῶνι δυνάμεναι. non equum esse Seleucidam a Tigraue ejellum potius Syriam tenere, quam viros Tigranis Romanos. Et alibi: ἡνὺμμενος τὸν κρατισταρὸν ἁποτίχετο τὴν γῆν ἀπὸ λῆσας Ῥωμαῖοι αὐτὸν κατὰ τοὺς προεχθιστοὺς. credebat se cum uictorem Antiochi ea terra expulisset, hoc ipso eam terram acquisivisse Romanis. Ipse An-

riochus apud Polybium in excerptis legationum num. 72. ἡνὺμμενος τὴν κατὰ πόλιν τοῖς ἰερουργοῦσιν καὶ πᾶσι τοῖς ἐκ τῆς πόλεως ἀρbitrabatur eam quæ bello fieret firmissimam & bonissimam esse possessionem.

na Galliarum partes) Franci agros Italix a Gotthis acceptos Romanis non reddiderunt. Procopius Gothi-
corum iv. vide quæ dicit rex Suediæ apud Thuanum libro lxxvi. in anno cto id lxxxvi.

GRON. 36. Auctoritati credatur) Multitudini dictorum & communi opinioni.

manu caperet in dominium cederent. Sed qui voluerint querimus; & dicimus gentibus placuisse, ut res hostium hostibus essent non alio loco quam quo sunt 37 res nullius, ut ex Nervę filii dicto jam antea apertum fecimus.

IX. 1. At res quę nullius sunt fiunt quidem capientium, sed tam eorum qui 38 per alios, quam qui per se capiunt. Ita non servi tantum aut filii, sed & liberi homines qui in piscando, aucupando, venando, margaritas legendo operam suam addixerunt aliis, statim quod acceperunt acquirunt ipsis quibus operam navant. Modestinus jurisconsultus recte dixit: quod naturaliter acquiritur, sicuti est possessio, per quemlibet volentibus nobis possidere acquirimus; & Paulus receptis: possessionem acquirimus animo & corpore: 39. animo utique nostro, corpore vel nostro, vel alieno. Idem ad edictum: per procuratorem, tutorem curatoremque possessio nobis acquiritur, quod explicat si id ea mente faciant ut operam nobis accommodent. Sic apud Gręcos, qui 40 in Olympiis certabant pręmia acquirebant iis a quibus mittebantur. Ratio est, quia naturaliter homo hominis alterius volens volentis instrumentum est, ut & 41 alibi diximus.

2. Quare discrimen quod traditur inter 42 liberas personas & serviles circa acquisitiones, juris est civilis & ad civiles acquisitiones proprie pertinet, ut ex dicto Modestini loco apparet: & tamen has ipsas Severus Imperator postea ad naturalium exemplum admovit propius, non utilitatis tantum, ut ipse proficetur, ratione, sed & jurisprudentię. Semoro ergo civili jure, locum habet quod dicitur per alium facere quem posse quod per se ipsum potest, & perinde esse per se quis faciat an per alium.

X. Distinguendum ergo in nostro negotio inter actus 43 vere publicos belli, & inter actus 44 privatos qui fiunt occasione belli publici; per hos actus privatis res queritur primo ac directe;

per

37 *Res nullius*) Vacuę, domino carentes: quasi jam non sit, quem tollere & occidere licet.

38 *Per alios*) Quos in potestate, aut sub imperio, aut quorum conductam operam habent.

39 *Animo utique*) Non nisi nostro.

40 *In Olympiis*) Sic Alexandrum Mac. Anyntę F. Olympio certamine vario ludicrorum genere contendisse ait Justinus 7, 2. puta per aurigas, athletas, pugiles, &c. suo funtu doctos & exercitos, Plin. 21, 3. Namque ad certamen in circum per ludos & ipsi descendebant, & servos suos quisque mittebant. Inde illa

lex xii. tabb. *Qui coronam parit i: pte pecuniave ejus, virtutis sua ergo dñitor ei.*

41 *Alibi*) 1, 5, 3.

42 *Liberas & serviles*) Tanquam per servum nostrum aut eum, qui est in potestate nostra, acquiramus; per liberos homines, quos neque in potestate, neque bona fide servientes habemus, non acquiramus. §. 6. insit. per quas pers.

43 *Vere publicos*) Qui fiunt jussu imperantium & in usum publicum.

44 *Privatos*) Quos regentium injussu permilla licentia milites exercent.

L. 53. D. de acq. dom.

Lib. v, tit. 2.

L. 1. §. 20. D. de acq. poss.

L. 56. D. de oblig.

L. 38. §. 17. de verb. oblig.

L. 1. C. per quas pers.

6. potest, & c. qui facit, de reg. jur.

Lib. xxx.

per illos actus populo. Ex hoc gentium jure Scipio agit cum Masinissa apud Livium: Syphax populi Romani auspiciis victus captusque est. Itaque ipse, conjux, regnum, ager, oppida, homines qui incolunt, quicquid denique Syphacis fuit, praeda populi Romani est. Nec aliter Antiochus Magnus argumentabatur Cælen Syriam. Seleuci factam non Ptolemæi, eo quod Seleuci bellum fuisset, cui Ptolemæus navasset operam. Historia est apud Polybium quinto.

XI. 1. Res soli nisi publico actu, inducto exercitu, impositis prædiis, capi non solent; ideo ut respondit Pomponius 47 publicatur ager qui ex hostibus captus sit, id est, ut ibidem exponit, prædæ non cedit; prædæ nomine 48. stricte accepto. Salomæ prætorii præfectus (n) apud Procopium; αὐτὸ τὸ μέν ἀπὸ τῶν δα καὶ τὰ ἄλλα πάντα χρήματα τοῖς στρατιώταις εἰς λαφύρα εἶναι οὐκ ἀπαιεῖται. γὰρ μὲν τοῖς αὐτοῖς βασιλεῖς τε καὶ τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ προσηύκειτο capivus. Janæ & res alias militibus prædæ loco cedere ratione non caret; (accipiendum hoc ut fiat publico concessu, quemadmodum infra exponemus) agros autem ad principem & imperium Romanum pertinere.

L. 11. D. de evulsionib.

L. 15. §. 1. de rei vind.

2. Sic (o) apud Hebræos & Lacedæmonios ager manu captus sortito divisus est. Sic Romani captos agros 49 aut locandos retinuerunt, interdum modico veteri possessori honoris gratia relicto, aut 50 distraxerunt, aut 51 assignarunt colonis, aut fecerunt 52 vectigales; quarum rerum passim in legibus, historiis, & agrimensoforum commentariis testimonia exstant. Appianus libro primo belli civilis: Ῥωμαῖοι τὴν Ἰταλίαν πολέμῳ χειρμαστοί, γὰρ μίση ἐλάμβανον. Romani cum Italiam armis subegissent, victos parte agri multaverunt. & secundo libro: καὶ δὲ πολέμῳ ἐπεκράτησαν οὐδὲν αὐτῶν ἀπαραιτὴν τὴν γῆν ἀπρὸς αὐτοὺς ἀλλὰ ἐμερίζοντο. etiam victis hostibus ter-

ram

45 Seleuci) Nicatoris abavi sui.

46 Seleuci bellum) Adversus Antigonum Coclitem.

47 Publicatur ager) Fit populi vel principis, cujus nomine bellum geritur.

48 Stricte accepto) Pro re manuali, quæ sit proprie capientis aut capientium.

GROT. n. Apud Procopium) Vandalicorum 11. vide & ibi sequentia. Etiam Severus sola ab hostibus capta limitaneis ducibus & militibus donavit. Lampridius notat. In federe Helvetico est ut oppida & arces captæ communitati paganorum cedant, apud Simlerum multis locis.

o Apud Hebræos) Apud eosdem de agro qui bello captus esset, tantum ferebat quantum singule tribus; notatum id Digestis Thalmudicis titulo de regibus. GRON. 49. Aut locandis) Ut eos ad statum tempus per magistratus redemptoribus pro decimis exercendos concederent.

50 Distraxerunt) Vendiderunt. 51 Assignarunt colonis) Pauperibus civibus, aut veteranis militibus æquali numero jugerum attribuerunt.

52 Vectigales) Emphyteuticarios in perpetuum, aut longum tempus, certa pensione permittendo.

§ 3 Con-

ram non omnem adimebant, sed partiebantur. Notat Cicero, oratione pro domo sua ad Pontifices, 53 consecratos interdum ab Imperatore agros de hostibus captos, sed populi iussu.

XII. 1. At res mobiles & 54 se moventes aut in ministerio publico capiuntur, aut extra illud. Si extra ministerium publicum, sunt singulorum capientium. Et huc referendum est Celsi illud: *quæ res hostiles apud nos sunt, non publicæ sed occupantium sunt.* Quæ apud nos sunt, id est, bello orto apud nos deprehenduntur. Nam idem & 55 in hominibus observabatur, quo tempore homines hac in parte rebus captis accensebantur. Insignis est in eam rem Tryphonini locus: *verum in pace qui pervenerunt ad alteros, si bellum subito exarsisset, eorum servi efficiuntur apud quos jam hostes 56 suo fato (ita legendum, non facto, aut pacto, ut habent libri) deprehenduntur.* Fato hoc ascribit jurisconsultus, quia (p) nullo suo merito in servitutem deveniunt; nam talia fato ascribere tralatitium est. Talo illud Nevii: *fato sunt Roma Metelli consules*, id est, sine suo 57 merito.

L. 51. §. 1. D. de acq. rer. dom.

L. in bello. D. de capt. & possi.

2. Indidem venit quod si quid milites capiunt non 58 in prociectu, ut in eo quod facere jubentur, sed in eo quod promissuo jure aut solo permisso faciunt, id statim sibi acquirunt; capiunt enim 59 non ut ministri. Talia sunt spolia quæ detrahuntur hosti in dimicatione singulari; talia etiam quæ procul ab exercitu (extra decem millia passuum dicebant Romani; ut mox videbimus) in liberis & injussis excursibus capiunt; quod genus prædæ Itali hodie corrariam vocant, & a butino distinguunt.

Salic. in l. 2. C. de possi. rev.

Tho. Gran. De. c. 1. Neap. 71.

XIII. Sed quod diximus jure gentium talia singulis directe acquiri, intelligendum est ut id juris gentium sit eo ante omnem

ca.

53 Consecrator) Sueton. Jul. 20. Campum Stellatæ majoribus consecratum.

54 Se moventes) Jumenta, greges, armenta, & quævis animalia.

55 In hominibus observabatur) Ut eos capere cuius & servos facere liceret.

56 Suo fato) Per infelicitatem suam. Liv. 9, 18. Def. Heraldus legit suos factos. i. emend. & obs. 36. p. 115. Cl. Salmastius suis factos ad jus Attici. c. 26.

GROT. p. Nullo suo merito) Sic & hæc duo opponit Servius ad Æneidos 1. Atis fatiis. Laborat Virgilius nil Trojanorum meritis, sed omnia fa-

tis ascribere.

GRON. 57 Merito) Metelli hoc carmine læsi responderunt: *dabant malum Metelli Navio poeta.* Terent. Maurus de metris p. 1439. Et voverunt: effecerunt enim, ut in Tullianum conjiceretur. Plaut. Mil. 2. 2. 56. Gell. 3. 3.

58 In prociectu) In agmine, vel sub duce, in expeditione.

59 Non ut ministri) Sed ut se circumspicientes, quemadmodum loquitur auctor Africani belli cap. 47. *quæstibus militibus servientes.*

60 Ante omnem) Et valeat, ubi nihil diversum de eo civitas constituit.

61 De-

ca de re legem civilem; nam populus quisque inter suos aliter potest constituere, & 61 dominium singulorum antevertere, sicut multis in locis de 62 feris & avibus factum videmus. Sic enim introduci etiam lege potest, ut quæ apud nos reperiuntur hostium res, publicæ fiant.

XIV. 1. At de his quæ quis 63 actu bellico capit alia est ratio. Ibi enim singuli reipublicæ 64 personam sustineant, ejusque vice funguntur, ac proinde per eas populus, si lex civilis aliud non statuat ut possessionem ita & dominium nanciscitur, & id in quos vult transfert. Quod quia directe pugnat cum vulgari opinione, probationes nobis video solitos largius admetiendas ex nobilium populorum exemplis.

2. Incipiam a Græcis, quorum morem Homerus non uno loco describit:

Ἄλλὰ τὰ μὲν πολίων ἐξεπράθομαν, τὰ δὲ δασύας.
Omnia jam divisa quibus spoliavimus urbes.

Apud eundem poetam Achilles de urbibus agens quas ipse expugnaverat:

Τῶν ἐκ πάσων κεφάλια πολλά καὶ ἐσθλά
Ἐξελίμην, καὶ πάντα φέρων Ἀγαμέμνονι δόσκον
Ἄτρεϊδην. ὃ δ' ἐπίθρε μίσγην παρὰ νηυσὶ θύοντι
Δεξιμίνῳ δὴ πᾶρα δασέσκετο, πολλά δ' ἔχοντα.
Omnibus his ingens pretio numeroque suppellex.
Nostra rapta manu: regi sed victor Atrida
Cuncta tuli, celeres residens qui pone carinas
Dividere cum paucis aliis, sibi multa tenebat.

Spestandus enim hic Agamemnon, partim ut totius Græciæ eo tempore princeps, atque ita populi gerens vicem; quo jure ipse sed cum senatu prædam dividebat; partim ut munere fungens imperatorio, ac proinde de communi partem cæteris majorem ferens. Eum ipsum Agamemnonem sic alloquitur idem Achilles:

Οὐ γὰρ σοὶ ποτὶ Τροίην ἔχω γέρας, ὅππότερ' ἀχαιοὶ
Τρώων ἐπείρουσ' εἰς ναῖμινον πολυέσδοτον.
Nam 65 neque me tecum præda pars aqua sequetur.
Si Danaum virtus Trojanam evertit urbem.

Et

61 *Dominium singulorum antevertere*) In publicum vindicando res prohibere.

62 *Feris & avibus*) Ubi venationem & aucupium jure veteri gentium & naturæ, omnibus concessum reservarunt sibi principes aut nobiles. Sic salis vendendi arbitrium aliquando privatis adentum Romæ. Liv. 2, 9.

63 *Actu bellico*) Ut in acie aut

expugnatione urbis.

64 *Personam sustinent*) Non pro sese agunt, sed pro corpore civitatis. Hinc est ut privati cum militibus inquam diversi componantur interdum. V. ad Sen. de vita beat. cap. 2.

65 *Neque me tecum*) Nam tu accipitur majorem, utpote imperator summus.

65 *Præ-*

Et alibi Achilli offert Agamemnon de consilio publico navem plenam æris & auri, & viginti mulieres, quæ 66 præcipiat de præda. Troja jam capta, Virgilio narrante,

Æn. 11.

Custodes læssi Phœnis & dirus Ulysses

Prædam asservabant: huc undique Troia gurg

lucens erepta adytis, mensaque Deorum,

Craterisque anro solidi, capisvæque vestis

Congeritur.

Sic posterioribus temporibus prædam Marathoniam asservat Aristides. Post prælium ad Plateas severe edictum, ne quis de præda, privatim quicquam tolleret; deinde præda pro populorum meritis distributa. Athenis postea devictis, in publicum relata a Lysandro præda. Et publici officii nomen (q) apud Spartanos, *λατοραπαι* *αι*, præda venditores.

Plat. Aristide.

Herod. LIX.

Plut. Lysandro

3. Si ad Asiam venimus, Trojanæ soliti, ut docet nos 67 Virgilius, præda ducere sortem, ut in rebus communibus dividendis fieri solet. Alias arbitrium ejus dividendæ penes imperatorem, quo jure Hector Doloni id expresse stipulanti promittit equos Achillis, ut intelligas jus acquirendi domini 68 in captura sola non fuisse. Ad Cyrum Asiæ victorem, nec minus ad Alexandrum, postea, perlatæ præda. Si Africam respicimus, idem mos occurrat. Sic quæ Agrigenti capta, quæque in pugna Cannensi, & alibi, Carthaginem missa. Apud Francos veteres, ut ex Gregorii Turonensis historia apparet, quæ capta erant (r) sorte dividebantur: neque rex ipse aliud habebat de præda quam quod fors ipsi addidisset.

Hom. 11. K.

Eurip. Rhesa.

Plinius libro

xxxiii. c. 3.

Plut. Alex.

Curt. Diod. li.

bro xvii.

Strabo LXV.

Diod. lib. xliii.

Livius libro

xxi. 11.

Greg. Tur. li. 1

c. 17.

4. Sed quanto re militari Romani cæteris præstiterunt, tanto sunt digniores quorum exemplis immoremur. Dionysius Halicarnassensis morum Romanorum diligentissimus observator, ita nos hac de re docet: *Τὸ ἐκ τῶν πολεμίων λάφυρα, ὅσων ἐκ τῶν ἐπὶ τῇ νύκτι δι' ἀρετῆς, ἀμαρτία ἦναι κινεῖται ὁ νόμος καὶ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἐν τῇ νόμῳ γινώσκαι κύριον, ἀλλ' οὐδ' αὐτὸς ὁ τοῦ δουράτου ἡγεμὼν. ὁ δὲ ταμίης εὐτὸ παραλαβὼν ἀπὸ πολλῶν, καὶ εἰς ἀμείνων ἀνατίθεται.* Quæcumque

12

66 Præcipias) Præcipua vel eximia auferat; antequam reliquum prædæ distribuatur, ut legatum per præceptionem in jure.

GROT. q Apud Spartanos) Agesilao in Asia agente, castris Pharnabazis captis Spithridates subtraxerat prædani; inquisitione ab Erispida Lacedæmonio inlicita aufugit.

GROU. 67 Virgilius) 9, 298.

68 In captura sola) Non competit uno eo nomine, quod quis ipse cepisset.

GROT. r Sorte dividebantur) Habes hoc apud Turonensem lib. 11, cap. 27. Aymoinum lib. 1, cap. 12. & in epitome edita a Frehero cap. 9. Mos idem & aliarum gentium vetus. Servius ad illud Æneidos 111. Sortitus pertulit viros: quia captivi & præda inter victores sorte dividebantur; uti & præda ducere sortem. De prædæ collatione in commune, & expurgatione per juramentum apud Suedos & Gothos Johannem Magnum vide libro xi, c. 11.

GROT

ex hostibus per viuentem capta sunt ; ea lex iubet publica esse ; ita ut non modo privati eorum domini non fiant , sed ne ipse quidem Imperator exercitus ; verum quæstor illa accipit , & vendita in publicum refert. Verba hæc sunt eorum qui Coriolanum incusant , nonnihil ad invidiam composita.

XV. Nam (s) populum dominum esse prædæ verum erat : sed illud non minus verum , (t) ejus dispensandæ arbitrium Imperatoribus libera republica permissum fuisse , sed tale ut 69 actus sui rationem populo deberent . L. Æmilius apud Livium : captas non deditas diripi urbes , & in his tamen arbitrium esse Imperatoris , non militum . Sed hoc arbitrium quod mos deferrebat imperatoribus , ipsi interdum , quo longius 70 ab omni suspitione essent ; rejiciebant ad Senatum : ut Camillus ; & qui retinebant , prout religioni , famæ , ambitioni serviebant , diverso modo usi reperiuntur.

XVI. 1. Qui sanctissimi esse aut credi volebant , (u) prædam non attingebant omnino , sed siue pecunia erat in præda , cam jubebant a quæstore populi Romani percipi ; siue res aliæ , eas per quæstorem 71 sub hasta venundari ; ubi redactam pecuniam manubiarum nomine significatam Favorinus apud Gellium sensit . Hæc pecunia per quæstorem in ærarium deferrebat , prius tamen , 72 si res triumphii esset , ostentata publice . Livius libro IV. de C. Valerio consule : prædæ ex assiduis populationibus , quod omnia

GROT. s Populum dominum esse prædæ verum erat) Vide & hac de re Simlerum in Helveticis.

t Ejus dispensandæ arbitrium Imperatoribus libera republica permissum fuisse) Polybius in excerptis Periclitianis de L. Æmilio Paulo : κύριον πάντων αὐτῶν πάλιν βασιλείας καὶ λαβὴν τὴν ἐκείνην ὥς βασιλεὺς χρῆσθαι , μὴδὲν ἐκβύλλῃ . cum dominus factus esset regni integri possitque cuncta disponere suo arbitratu , nihil enim concupisset.

GRON. 69 Actus sui rationem) Acta illorum non valerent , nisi populus vel per se , vel per senatum ea rata habuisset.

70 Ab omni suspitione) Vel avaritiæ vel inæqualis favoris.

GROT. u Prædam non attingebant omnino) Manius Curius juravit se ex præda nihil attigisse , præter gutturum saginam quo sacrificaret . Scriptor vitæ virosum illustrium de Mummiio agens : Corinthum signis tabulisque spo-

liauit , quibus cum totam repleisset Italianam , in domum suam nil consulit . De nominato modo Æmilio Paulo Plutarchus : ὁδὸς δ' ἴππων αὐτοῦ τῶν ἐλευθερωθέντων καὶ τὴν μεγαλοφυλίαν ἐπλήθουν οἱ ἄνθρωποι , πολὺ μὲν ἀργύρου , πολὺ δὲ χρυσίου ἐν τῶν βασιλικῶν ὑδρὶ κείμενον ὃ δ' ἰδὼν ἐθέλων αὐτοῦ , ἀλλὰ τοῖς ταμίαις εἰς τὸ δημόσιον παραδόντος . nec minus liberalitatem ipsius & animi magnitudinem predicabant homines , quod congestam ex regis opibus auri , argenteque vim magnam nec inspicere voluisset , sed quæstoribus in publicum deferendam dedisset.

GRON. 71 Sub hasta venundari) Publica auctione in parte castrorum , quæ Quintana vocabatur . Suet. Ner. 26. Lipsi. de mil. dial. 3. vel iusti , vel existimationis gratiæ pecuniam cupiditatem erant .

72 Si res triumphii) Si res bello gestæ essent tantæ ut triumphum mererentur .

GROT.

omnia in locum tutum congesta erant, fuit aliquantum; venditum sub
 hasta consul in ærarium redigere quætores iussit. Idem fecit Pompe-
 jus de quo hæc sunt Velleji verba: pecunia Tigranis, (x) sicut Pom- Lib. II;
 pejo moris erat, redacta in quætoris potestatem ac publicis descripta
 literis. Ita & M. Tullius qui sic de se ipso in literis ad Sallustium Lib. II, epist. 7:
 de præda mea præter 73 quætores urbanos, id est, populum Romanum,
 teruntium nec attingit, nec tasturus est quisquam. Atque id antiquis
 & melioribus temporibus fuit maxime usitatum, quo Plautus re-
 spiciens sic ait:

Nunc hanc prædam omnem jam ad quætores deferam.

Et de hominibus captivis similiter:

Quos emi de præda 74 de quætoribus.

2. Sed alii sine quæstore ipsi prædam vendebant & referebant
 in ærarium, quod & Halicarnassensi sequentibus verbis colligere
 est. Sic a Tarquinio rege jam olim victis Sabinis prædam &
 captivos Roman missos legimus. Sic Romulus & Veturius con-
 sules narrantur prædam vendidisse ob ærarii penuriam, ægre id
 ferente exercitu. Sed cum passim id occurrat, quantum ducum
 quisque ex triumphis Italicis, Africanis, Asiaticis, Gallicis, Hys-
 panicis in ærarium per se aut quæstorem tetulerit, exempla con-
 gerere nihil est opus. Illud magis notandum, datam prædam,
 aut ejus partem interdum Dns, interdum militibus, interdum
 & aliis. Dns aut res ipsæ datæ, ut spolia quæ Romulus Jovi
 Feretrio suspendit, aut redacta inde pecunia, ut ex Pometinis
 manubiis Tarquinius Superbus templum Jovis in monte Tarpejo
 statuit.

Liv. lib. I;
 Liv. lib. II;

Dion. Halic.
 lib. II.
 Liv. lib. I.

XVII. 1. Militibus prædam dare præcis Romanis 75 ambitiosum
 videbatur: uti Sextus Tarquinius Superbi filius, sed Gabius profu-
 gus, prædam militi dilargitus dicitur, ut eo modo potentiam si-
 bi conciliaret. Appius Claudius in senatu similem largitionem
 arguit ut novam, prodigam, inconsultam.

Liv. d. lib.

Liv. lib. V

Præda autem militi concessa aut dividitur, aut diripitur. Di-
 vidi potest 76 aut ratione stipendiorum, aut (y) ratione meritum.
 77 Stipendiorum ratione dividi prædam Appius Claudius volebat, d. loc.

fi

GROT. x Sicut Pompejo moris erat)
 Ut plurimum, vide quod sequente
 paragrapho ex Lucano adducetur.

GRON. 73 Quætores, id est, popu-
 lum) Nam quætores procurabant rem
 & ærarium populi.

74 De quætoribus) Vendentibus
 eos quætoribus.

75 Ambitiosum) Esse gratificari
 militi contra disciplinam & digni-
 tatem, aut præve indulgentie opus.

Vol. II.

76 Aut ratione stipendiorum) Aut
 pro stipendiis aut super stipendia pro
 meritis.

GROT. y Ratione meritum) Id ap-
 ud Hebræos factum docet Iosephus
 lib. III, antique historię.

GRON. 77 Stipendiorum ratione)
 Immo ipsum stipendium militi ex
 pecunia prædaticia numerandi auctor
 erat, ut eo minus attribui plebs con-
 ferret.

L

78 Al-

si illud obtinere non posset, ut redacta inde pecunia in ærarium deferretur. Totum autem dividendi ordinem accurate explicat Polybius; nempe in dies aut vigiliis partem exercitus 78 alteram, aut minorem ad comportandam prædā 79 mitti 80 solitam; & quod quisque reperisset id iustum 81 in castra perferre ut per tribunos æqualiter divideretur, vocatis ad partem etiam his quicquid castra fervarent, (quod; & apud Hebræos regi Davidi placuisse, & inde in legem transiisse legimus), quique per valetudinem aut delegata ministeria aberant.

Liv. lib. xlv.

Ibidem.

Ibidem.

Suet. Cæs. c. 38.

et App. 11. civil.

Liv. ad lib.

2 Interdum non ipsa præda sed redacta inde pecunia prædæ loco militibus donata, quod sæpe in triumpho fiebat. Proportionem hanc invenio, simplex pediti, duplex centurioni, triplex equiti datum. Interdum simplex pediti, equiti duplex. Alias simplex pediti, duplex centurioni, (2) tribuno & equiti quadruplex. Meritorum etiam sæpe habita ratio; sicut Marcus quod fortiter fecisset (a) ex præda Coriolana donatus est 82 a Posthumio.

3. Utrovis modo fieret divisio (b) licebat Imperatori *ἐξαιρετον*, hoc est, præcipuum sibi accipere quantum veller, id est, quantum equum arbitraretur; (c) quod & aliis interdum virtutis ergo concessum. Euripides Troadibus de nobilioribus fœminis Trojanis agens, ait:

Τοῖς πρώτοις ἐξαρμαίνεαι

πρῶτον.

Qua principibus eximia date

Erant *Ακτινις*.

Et

78 *Alteram aut*) Aliquando de singulis manipulis secretum numerum pro magnitudine urbis expugnatae, aliquando per cohortes, sive manipulos, diviso exercitu omni partem alteram.

79 *Mitti*) Per urbem & domos.

80 *Solitam*) Ita ut pars altera & plerumque major in armis partim in castris, partim per urbis patentia & æmunita loca disposita esset ad omnes casus perveniendos.

81 *In castra*) Vel forum aut spatiosum locum urbis.

GROT. 2 *Tribuno & equiti*) Tribunum & præfectum equitum ait Appianus civilium 11.

a *Ex præda Coriolana*) Vide Plutarchum Coriolano.

GRON. 82 *A Posthumio*) Postumo Cominio. Liv. 2, 33.

GROT. b *Licebat Imperatori*) Vide Leunclavium in Turcicis.

c *Quod & aliis interdum virtutis*

ergo concessum) Sic Nestor fœminam possidebat.

ἢ οὐ Ἀχαιοί.

Ἐξελον.

Munere Grajiam

Exceptam sorti.

Est id Iliados A. At Odysseæ 2. Ulysses ait:

Τῶν ἐξαιρετῶν Μενεΐτιά, πολλὰ δ' ὀπίσσω

Ἀδύχατον.

Eximiam accepi Menecceā, plurimam deinde

Sorte tulit.

Euripides de Cassandra:

Ἐξαιρετὸν ἐν ἱλαστῇ Ἀγαμέμνων ἀναξ.

Sibi hanc Atrides major eximiam tulit.

De iis quæ Atheniensium duci Demostheni e præda *ἐξεδίδαν*, præcipui jure data sunt, vide Thucydidem libro 11.

GRON,

Et de Andromacha:

Καὶ τὴν δ' Ἀχιλλεύς ἔλαχε πᾶσι ἑταίροισιν
Accipit illam Pyrrhus eximiam sibi.

Ascanius de equo apud Virgilium:

ipsum illum clypeum, cristasque rubentes

83 Excipiam forti.

Pausanias post in Platæis prælium eximia data, mulieres, equos, camelos, narrat Herodotus. Sic Ocrisiam Corniculanam præcipuam accepit 84 rex Tullius. (d) Fabricius apud Halicarnassem in Lib. cv. in oratione ad Pyrrhum: *ἐπεὶ οὐκ ἔστιν ἵστωρ μοι λαβὴν ἰστέον βασιλέως.* ex his qua bello erant capta licebat mihi quantum vellem excipere. Isidorus huc respiciens ubi de jure agit militari: *præda*, ait, *decisio*, & *pro personarum qualitatibus ac laboribus iusta divisio*, ac principis portio. Tarquinius Superbus, ut apud Livium est, & ipse dicari volens. Lib. i. bar, & delinire præda popularium animos. Servilius in oratione pro L. Paulo ait eum præda partienda locupletem se facere. Liv. lib. xlv. potuisse. Et hanc Imperatoris portionem sunt qui potius significatam volunt 85 manubiarum nomine, quos inter est Alconius Pedianus. III. Verr.

4. Sed laudatioribus illi, qui jus suum remittentes nihil sibi de præda ceperunt, qualis is quem dixi Fabricius, *τίς ἐστιν αὐτοῦ τὸν ὀφειλὸν δίκην εἶναι*, etiam iuste partes divitias præ gloria contemnens; quod ipse se facere aiebat Valerii Publicolæ & aliorum paucorum exemplo; quos M. Porcius Cato imitatus est in Hispaniensi victoria, negans quicquam ad se perventurum e bello capitis præter ea quæ in cibo ac potu infumisset; addens tamen, non a se culpa Imperatores qui concessas utilitates sumerent, sed male se de virtute cum optimis, quam de pecunia cum detestissimis certare. Proxime ad hanc laudem accedunt qui prædam 86 modice delibabant, ut Pompejus apud Lucanum a Catone laudatur, qui

Plura retentis

Intulit.

GRON. 83 *Excipiam forti* Non patiar in sortem venire & tibi præcipuum dabo.

84 *Rex Tullius* Immo Tarquinius Priscus; fuit enim Ser. Tullii mater.

GRON. d. *Fabricius* Cujus exemplum & sibi & militi proponit Julianus apud Ammianum libro xxiv.

GRON. 85 *Manubiarum nomine* Verba Alconii: *spolia quaesita de viro hoste nobili per dedicationem manubias veteres dicebant; & erat Imperatorum hæc præda, ex qua, quod velint, sumerent.* Puto quemadmodum Imperatorum erat exercitus, erat

5. In provincia, erat bellum; quæ quoties dicuntur, non excludunt jus populi. Sic & manubias dicuntur Imperatorum, non quod pars ipsi cedens proprie hoc vocabulo significetur; sed quod illorum plerumque arbitrii esset, vellent in ærarium deferre, an militi distribuere. Potest & allusisse videri ad illud *Ex manubiis*. Suet. Jul. 26. Gell. 13, 24. quod non efficit, quo minus, quod privati nanciscuntur inde, *manubias* dicantur.

86 *Modice delibabant* Exiguam de illa sibi partem ceperunt.

L. 2

87 Ab-

Liv. lib. iv.
Idem lib. III.

5. In divisione interdem & 87 absentium habita ratio, ut capto Anzure constituit Fabius Ambustus; interdem ob causam quorundam quamvis presentium non habita, ut 88 Minutiani exercitus dictatore Cincinnato.

L. 26. §. 1. C. de
donat.

6. Quod autem jus vetere republica Imperatores habuerant, id post occupatam rempublicam ad 89 magistratos militum translatum ex Codice Justiniano apparet, ubi 90 a gestorum insinuatione absolventur donationes rerum immobilium vel semoventium, quas magistri militum militibus præstant ex spoliis hostium, sive in ipsa bellorum occupatione, sive in quibuscumque locis degere noceantur.

Dion. l. vi, &
vii.
Liv. lib. v.

7. Sed hæc divisio jam olim sæpe in calumniam perit, quasi duces ea ratione privatam gratiam caperent, quo nomine accusati, Servilius, Coriolanus, Camillus, quasi amicis & clientibus de publico largientes. Ipsi contra se tuebantur publico bono, & de eis scriptum est: *ut ipse res publicæ capere non videtur, propterea et res divas expartire daturus. Ut qui operi adfuerant, fructum laboris percipio, ad alias expeditiones ferent promtiores.* quæ Halicarnassensis in hanc rem verba sunt.

Dion. Halic. l.
vii.

XVIII. 1. Venio ad direptionem; ea militi concessa aut in populatione, aut post prælium oppidive expugnationem, ut signo dato discurreretur; quod antiquis sæculis rarius, nec tamen exemplis caruit. Nam Sueffam Tarquinius militi diripiendam dedit; castra Æquorum Q. Servilius Dictator: Vejos. urbem Camillus; castra Volscorum consul Servilius. Permisit & direptionem L. Valerius in agro Æquorum, Q. Fabius fulvis Volscis, captaque Ecetra, mox alii sæpe. Victo Persæo Paulus consul spolia jaceat exercitus pedibus, equitibus prædam circumjacentis agri concessit. Idem ex senatusconsulto diripendas dedit militi (e) Epiri urbes. (f) Lucullus victo Tigraeo, militem a spoliis legendis diu inhibuit, mox certa jam victoria sua.

Dionys. l. iv.
Liv. lib. iv.
Dionys. l. iv,
vi, ix, x.
Liv. lib. xlv.

Ap. Adibr.

87 Absentium) De eodem exercitu.

88 Minutiani) Quem ille obsessum ab hostibus liberaverat & hanc possum ferre jussit infelicis militiæ.

89 Magistros militum) A Constantino M. institutos.

90 A gestorum insinuatione) Excipiuntur, ne de illis referre necesse sit ad Imperatorem inter cæteras res de bello gestas. Sic Tibertius corripuit consulares exercitiis præpositos, quod de tribuendis quibusdam militaribus donis ad se referrent, tanquam non

omnium tribuendorum ipsi jus haberent. Suet. 32.

GROT. e Epiri urbes). Et Athenas. Sulla. Appianus Mithridatico.

f Lucullus) Ab eo data diripiendi militi Tigranocerta, narrat Plutarchus, ex spoliis datas singulis prætere drachmas octingentas. Severus Ctesiphontis prædam concessit militi; idem & tribunos & duces & ipsos milites habere jussit quæ per vicos diripuerant. Alius Spartianus narrat. Mahumetes II. Constantinopoles & prædam & mancipia promisit militi

8 Ca-

jus spoliandi hostes indulfit. Cicero de inventione primo inter modos acquirendi dominii ponit, si quid ex hostibus captum sit, (g) 91 *cujus prædæ sectio non venierit*.

2. Qui morem hunc improbant, ajunt avidas in direptiones manus præripere fortium bellatorum præmia, cum ita ferme eveniat, (h) 92 ut qui segnior sit prædetur, at fortissimus quisque laboris periculū præcipuam partem petere solet, quæ sunt verba Appii apud Livium: unde non longe abijt Cyri illud apud Xenophonem: 93 *ἐν τῇ ἀρχῇ εὐ εἶδ' ὅτι οἱ ποιοῦσι πλεονεκτεῖσιν ἂν*. Sed contra dicitur, gratius id fore lætiusque quod sua quisque manu ex hoste caprum domum retulisset, quam si 94 multiplex accepisset alterius arbitrio.

Lib. v.

Ibidem.

3. Interdum quoque concessa direptio quod impediri non posset. In expugnatione Cortusæ Hetruscorum oppidi, narrante Livio, publicari prædam 95 tribunis placebat, sed 96 imperium quam consilium segnius fuit; jam militum præda erat, nec nisi per invidiam adimi poterat. Sic & Gallogræcorum castra a C. Helvii agmine direpta legimus contra ducis voluntatem.

Lib. vi.

Livius lib. xxxviii.

XIX. Quod dixi, aliis interdum extra milites prædam aut pecuniam e præda redactam concedi solere, id ferme ita contigit, ut his qui tributum ad bellum contulerant tantundem redderetur. 97 Ludos quoque ex manubiis interdum instructos notes.

Dion. Hal. lib. v.

XX. I. Ne-

9. *Cujus prædæ sectio non venierit*) Varro sex modos numerat, quibus dominus legitimus perficiatur hereditatis justæ aditionem, mancipationem, in jure cessionem, usucapionem, e præda sub corona venditionem, & ab auctione publica, cum bona cujusquam sectione veniunt.

GRON. 91. *Cujus prædæ sectio*) Quæ præda per quæstores auctioni subjecta non sit. Cæsar 2, Gall. 33. *sectio nem ejus oppidi universam Cæsar vendidit*. Justin. 38, 7. Flor. 2, 3.

GROT. h. *Ut qui segnior sit prædetur*) Vide quæ jam nunc ex Protocio adferemus ad §. 24.

GRON. 92. *Ut qui segnior sit prædetur*) Verba Livii 5, 20. in libris antiquis sic leguntur: *ut segnior sit prædator ut quisque laboris periculū quæ præcipuam petere partem solet*. In quibus hæserunt propter duplicem usum particule *ut*. Sentus, uti, pro-

ut quisque solet præcipuam laboris & periculū partem petere, is in prædando sit segnior. Sic lib. 3, 50. *ut quisque occurreret, plebem adhortantes*. Eodem cap. 53. *tunc ut quæque causa erit, statuetis*.

93. *Εν τῇ ἀρχῇ*) In direptione fat scio ignavos majorem partem laturos.

94. *Multiplex*) Amplius, cumulatius.

95. *Tribunis*) Militum consulari potestate.

96. *Imperium quam consilium*) Id imperari non potuit, facultate, & arbitrio ea de re consultantis erepro per festinationem militum, qui prædam jam invaserant, nec nisi cum maximo odio & criminatione ducum erant reddituri.

97. *Ludos quoque*) Scenicos, Circenses, Amphitheatrales vel gladiatorios, qui erant voluptas populi, honos Deorum, divinum ambitio.

GROJ.

XX. 1. Neque vero diversis tantum bellis aliter atque aliter usurpatum, sed eodem bello eadem præda sæpe in usus diversos impensa, aut partibus divisa, aut rerum generibus distinctis. Sic Camillus decimam ex præda (i) Apollini Pythio dedit, Græcorum exemplo, sed quod primitus ab Hebræis venerat: quo tempore sub decima prædæ vota, non res moventes tantum, sed & 98 urbem, & agros venire a pontificibus iudicatum est. Eodem victore prædæ de Faliscis pars maxima ad questorem redacta est, haud ita multum militi darum. Sic & 99 L. Manlius: prædam aut vendidit, quod ejus in publicum redigendum erat, aut cum

Li. ius lib. v.

Ibidem.

Lib. xxxviii.

2. Genera in quæ præda dividi potest sunt hæc: homines captivi, armenta, & greges, quæ Græci, cum proprie loquuntur, *ætas* vocant, pecunia, res mobiles aliæ, pretiosæ aut viliores. Q. Fabius Volsceis devictis *ætas* & spolia per questorem vendi jubet: argentum 2 ipse deferret. Idem Volsceis & Aquis devictis captivos extra Tusculanos militi donat, & in agro Eetrano homines ac pecora diripienda concedit. L. Cornelius Anni capto aurum, argentum, æs in ærarium deferret: captivos & prædam per questorem vendit; militi ea permittit, quæ ad victum & vestem pertinebant. Nec dissimile huic Cincinnati institutum, qui Corbione Aequorum oppido accepto pretiosiora prædæ Romam misit, cætera centuriatum divisit. Camillus captis Vejis, præter pecuniam ex venditione captivorum, nihil in publicum redegit; Hetruscis devictis, captivisque venditis ex ea pecunia aurum matronis 3 quod contulerant persolvit, spateras tres aureas in Capitolio posuit. Cossio dictator, ex Volsceis præda omnis præter libera corpora militi concessa est.

Dionys. libro viii.

Idem l. x.

Ibidem.

Lib. l. x.

Livius lib. v.

Dionys. fragm.

Lib. vi.

Livius libro xxxvii.

Livius l. xxv.

App. Pun.

3. Fabricius superatis Lucanis, Brutiis, Samnitibus; militem ditavit, tributa civibus reddidit, 4 quadraginta talenta (k) in ærarium retulit. Q. Fulvius & Appius Claudius, cum Hannonis capta essent castra, prædam vendiderunt, diviseruntque, 5 donatis quorum opera fuerat singularis. Scipio; capta Carthagine, quæ in urbe erant dedit diripienda militi, excepto auro, argento, dona-

GROT. i. *Apollini*) Meninit & Ap-
pianus in excerptis Petrelanis.

GRON. 98 *Urbem & agros*) Ut ho-
rum etiam decimæ ælimatio inire-
tur & dedicaretur.

99 *L. Manlius*) Immo Cnæus.

1 *Livii verba*) XXXVIII. C. 23.

2 *Ipse deferret*) In triumpho.

3 *Quod contulerant*) De ornatu
suo & mundo ad crateram auream

Apollini Delphos; portandam. c. 25.

4 *Quadraginta talenta*) 240000.

Philipp.

GROT. k. *In ærarium retulit*) Et
Fabius pecuniam venditorum homi-
num capto Tarento, cum prædæ re-
liquum militibus dispersisset.

GRON. 5 *Donatis*) Extra ordinem
honoratis munere vel dono insigni.

6 De-

6 donariis. Acilius, capta Lamia, partim divisit, partim vendidit prædam. Cn. Manlius victis Gallogræcis, concremat ex Romana superstitione hostium armis, cæteram prædam conferre omnes iussit, & 7 aut vendidit, quod ejus in publicum redigendum erat, aut cum cura, ut quam æquissima esset, in milites divisit.

*Liuius libro xxxvii.
Idem libro xxxviii.*

XXI. 1. Ex his quæ diximus apparet, non minus apud Romanos, quam apud alias gentes plerasque prædam fuisse populi Romani, sed ejus dispensandæ arbitrium aliquod Imperatoribus concessum, ita tamen ut, quod ante diximus, rationem actus sui populo deberent; quod inter alia docet exemplum L. Scipionis, qui damnatus est peculatus judicio, ut loquitur Valerius Maximus, 8 quadringenta octoginta argenti plus accepisse quam in ærarium retulisset; & aliorum quos ante retulimus.

*Lib. v, c. 3.
& Liuius libro xlv, 9.*

2. M. Caro in oratione quam de præda scripsit, vehementibus atque illustribus verbis, ut ait Gellius, de impunitate peculatus atque licentiæ conquestus est: ex qua oratione hoc exilat fragmentum: *Fures privatorum furtorum 10 in nervo atque compedi- bus atatem agunt. Fures publici in auro atque purpura.* Idem alibi dixerat: *mirari se, audere quemquam capta bello signa pro supellectile domi statueret.* Ita & Verri peculatus invidiam augeat Cicero, quod signum sustulisset, & quidem 11 captum de præda hostium.

*Lib. ii, c. 18.
Prisc. lib. vii.
Verr. iv.*

3. Nec Imperatores tantum, sed & milites peculatus prædæ nomine tenebantur, si nempe eam in publicum non detulissent; adigebantur enim omnes sacramento, ut ait Polybius, *οὐδὲ τὸν μάλιστα νομίζουσας μὴδὲ τὸν ἐκ τῆς διαπραγῆς, ἀλλὰ τῆς αἰσῆς κατὰ τὸν ἔργον* nihil quenquam ex præda interversurum, sed fidem servaturos ex religione sacramenti. Quo forte referri potest formula jurisjurandi apud Gellium, qua militi imperatur ne quid tollat in exercitu decemque millia passuum prope, quod pluris sit 12 nummi argentei, aut si sustulerit ad consulem proferat, aut triduo proximo profiteatur. Hinc intelligi potest quid sit quod Modestinus.

*Lib. xvi, c. 4.
L. pen. ad Int. pecul.*

6 Donariis) Templorum ornamentis.

7 Aut vendidit) Hoc jam paullo superius posuit; sed quia ibi per errorem Manlio prænomen Lucii dederat, aliam de Cneo hic recte appellato historiolum putavit.

8 Quadringenta octoginta) Huic summæ præmittendum erat, sex milia pondo auri.

9 Lio. lib. xlv.) Immo 38, 55.

10 In nervo) In vinculis carceris.

Ter. Phorm. 2, 2. 11. Vereor ne isthac fortitudo in nervum denique erianpat. 4, 4. 16. nostra causa scilicet in nervum potius ibit.

11 Captum de præda) Exemplum alienum; nam id simulacrum Mercutii P. Scipio destructa Carthagine de Pœnorum hostium præda dono dederat Tyndaritanis in Sicilia, a quibus id abstulit Verres.

12 Nummi argentei) Quam nummus sestertius.

L. 1. cod. tit.

stinus dicit : *is qui prædam ab hostibus surripuit 13 peculatus tenetur* ; quod vel unum satis esse debuit , ut juris interpretes monerent ne ex hostibus capta singulis acquiri crederent , cum .constet peculatum non esse nisi in re publica , sacra , aut religiosa . Hæc omnia eo pertineant , ut appareat , quod supra diximus , 14 semota lege civili , & 15 primo , in bellicis actibus capta populi aut regis bellum gerentis fieri .

2. Mac. VIII , 28, 30.

XXII. 1. Addidimus semota lege civili & primo , sive directæ illud quia de rebus 16 nondum actu quæsitis lex 17 ad utilitatem publicam potest imperare , sive lex illa lex populi est ut apud Romanos , sive Regis ut apud Hebræos & alibi . Sub legis autem nomine etiam consuetudinem recte introductam volumus comprehendere . Alterum illud eo pertinet , ut sciamus sicut res alias ita & prædam posse a populo aliis concedi , nec tantum post acquisitionem sed & ante eam , ita ut sublecuta captura 18 conjungantur actiones 19 brevi manu , ut loquuntur jurisconsulti : nec tantum ea concessio nominatim fieri potest , sed & in genere , ut viduis , senibus , & egentibus populis pars prædæ data est temporibus Maccabæis ; aut etiam personis incertis ad exemplum 20 missilium , quæ Romani consules capientium faciebant .

2. Neque vero hæc 21 juristranslatio ; quæ lege aut concessu sit , semper mera donatio est , sed interdum 22 contractus , interdum aut solutio ejus quod debetur , aut remuneratio ob damna 23 quæ quis passus est , aut ob id quod ipse bello impendit , sive summi , sive opera , ut cum focii aut subditi nullo stipendio militant , aut non tali quod operæ respondeat . Nam ex his causis prædam aut omnem , aut ejus partem concedi solitam videmus .

Cald. cons. 85. Job. Lupus de bello , §. si bene advert.

Is. in l. quod a fraudale judicatur .

Franc. a Ripa in l. 1. de acqu. ginar. 2. l. 1.

Just. in 5. Covar. ad t. precatum p. 2. §. 11 Bonfili. l. 1. de cess. 5.

XXIII. Et illud quidem tacita consuetudine ubique ferme inductum jurisconsulti nostri notant , ut sua faciant quæ capiunt aut

13 *Peculatus tenetur*) Publicum fraudale judicatur .

14 *Semota lege civili*) Nisi ubi jus civile alicujus populi aliud statuat .

15 *Primo*) Acquisitione quasi originaria . 2. l. 1.

16 *Nondum actu quæsitæ*) Quarum acquisitio adhuc in ipse tantum est . 2. l. 5.

17 *Ad utilitatem*) Ut incendantur homines & aeris incumbant ad eas querendas cum publico fructu , quippe hostibus decessuras .

18 *Conjunctantur actiones*) Altera ex concessione populi , altera ex ipso occupatione .

19 *Brevi manu*) Ulpianus l. 43. §. 1. de jure dot. l. per compendium , Rube. ambiguis , quoties scilicet cele-

ritate conjungendarum actionum inter se una actio occurrat , ut loquitur idem l. 3. §. 12. de donat. int. vir. & ux.

20 *Missilium*) Quæ spargebantur rapienda vulgo diebus solennibus , sive in corpore suo , sive per sortes . Sueton. Ner. 11. Scaius Cal. Satur. *Dives sparsio quos agit tumultus* . §. 45. Instit. de K. D. Noster 2. §. 25.

21 *Juris translatio*) A populo in privatos .

22 *Contractus*) Quo pacti sunt privati cum republica vel principe , ut quod damni dare possint hosti , lucro ipsis cedat .

23 *Quæ quis passus est*) Immo fecit dicendum .

GROT.

aut socii, aut (l) subditi qui sine stipendio & suo sumtu suoque periculo bellum gerunt. (m) Ratio in sociis est evidens, quia naturaliter socius socio tenetur ad reparationem damnorum quæ ob negotium commune aut publicum eveniunt. Adde quod opera quoque gratis præstari vix solet; Sic medicis, ait Seneca, pretium *iv. de benef. 19* opera solvi quod deserviunt, quod a rebus suis advocati nobis vacant. 24 In oratoribus idem æquum judicat Quintilianus, quia hæc ipsa opera tempusque omne alienis negotiis datum facultatem aliter acquirendi recidunt: quod Tacitus dixit: *Ann. ix.* *ut quis se alienis negotiis intendat.* Credibile ergo est, nisi causa alia appareat, puta aut beneficentia mera, aut contractus antecedens, (n) spem ex hostibus lucrandi spectatam in damni & operæ compensationem.

XXIV. 1. In subditis id non æque evidenter procedit, quia 25 hi operam civitati suæ debent; sed contra occurrit quod ubi non omnes sed aliqui militant, his ipsis a corpore civitatis retributio deberetur ejus quod plus cæteris operæ aut sumtus impendunt, multoque magis damnorum; in cujus retributionis certum locum spes prædæ totius aut partis incertæ facile, nec sine ratione, conceditur. Sic Poeta,

Præda sit hac tuis quorum mermere labores.

Propert.

2. (o) De sociis exemplum est in federe Romano, quo Latini in prædæ partem æquam admittuntur in iis bellis, quæ populi *Liv. lib. iv. & Romani auspiciis gerebantur.* Sic in bello quod Ætoli gerebant *xxiv.* 26 adiutoribus Romanis Ætolis quidem urbes & agri, Romanis autem captivi & res mobiles cedebant. Post victoriam de Rege Ptolemæo, partem prædæ Atheniensibus dedit Demetrius. *Dion. l. vi. Polyb. l. xi. Ptolemæus l. vi. Liv. lib. xxvi. Lib. 1. de A.* Am- biosius historiam tractans Abrahami mortis hujus æquitatem ostendit: Sane his qui secum fuissent, in adjumentum fortasse sociabatur. *ibid. c. 3.* *11.* partem emolumenti tribuendam asserit, tanquam mercedem laboris.

3. De

GROT. 1 *Subditi qui sine stipendio & suo sumtu suoque periculo bellum gerunt.* Vide Cronerum *xix.* Polonicorum.

ma *Ratio in sociis est evidens.* Utitur ea Amalasuntha in epistola ad Justinianum Gothi.

GRON. 24 *In oratoribus.* Causarum patrum.

GROT. n *Spem ex hostibus lucrandi spectatam in damni & operæ compensationem.* Vide Plutarchum Marcello.

GRON. 25 *Hi operam civitatis.* Sic *Vol. II.*

in bello civium corpus additum atque operatum esse republicæ dicte Livius 4, 60.

GROT. o *De sociis exemplum est.* I'riseis Latinis tertias prædæ populus Romanus præstabat. Plinius lib. xxxix, 5. pro modo nulli militis prædam partiuntur pagi Helvetici, teste Simlero: pro modo sumtum partiri Ponticæ, Imperator, Veneti, bello contra Turciani. Paruta viii, Pompejus Armeniam minerem Dejotaro Galatæ regi donavit, quia socius belli Mithridatæ fuerat.

M

GRON.

NACH. XXX 1, 27

47.

1. Sam. XXX, 22

& deinceps.

11. Mac. VII,

a8. 29.

Plut. apoph.

3. De subditis exemplum est in populo Hebræo, apud quem prædæ dimidia cedebat (p) his qui in procinctu fuerant. Sic & Alexandri miles prædam privatis ereptam suam faciebat, nisi quod eximia quædam solitus esset ad regem referre; unde accusatos eos videmus qui ad Arbela conspirasse dicebantur, de præda omni ita sibi vindicanda, ut nihil in ærarium deferrent.

4. At quæ publica hostium aut Regis fuerant, exempta erant huic licentiæ. Ita legimus Macedonas, cum Darii castra ad 27 Piramum amnem irrupissent, ingens auri argentique pondus diripiisse, nec quicquam reliquisse intactum (q) præter regis tabernaculum: tradito more, inquit Curtius, ut victorem victi regis tabernaculo exciperent. Unde non abit mos Hebræorum, qui victi Regis coronam Regi imponebant victori, eidemque assignabant (quod in Thalmudicis Digestis legitur) regiam suppellectilem bello captam: & quod in rebus gestis Caroli Magni legimus; cum is Hungaros vicisset, privatas opes militi, regias ærario cessisse. At apud Græcos λάρυρα erant publica, ut ante ostendimus, πύλη singulorum. Vocant autem εκύλη ea quæ 28 durante certamine eripiuntur hosti, λάρυρα quæ post certamen: quod discrimen & aliis gentibus nonnullis placuit.

5. At apud Romanos veteri quidem republica non tantum suis concessum militibus, satis apparet ex his quæ supra diximus. Plutulum indulgeri cœpit militi in bellis civilibus. Ita a Sullano milite 29 Equulanum direptum legas. Et Cæsar post pugnam Pharalicam castra Pompejana militi dat diripienda cum hoc dicto apud Lucanum:

Supereſt pro ſanguine merces,

Quam monſtrare meum eſt; nec enim donare vocabo

Quod ſibi quiſque dabit.

Bruti & Cassii castra diripuerunt Octaviani & Antoniani milites. Bello 30 civili alio Flaviani ad Cremonam ducti, quanquam instabat nox, coloniam divitem festinant impetu capere; veriti alioqui ne opes Cremonensium in 31 sinu præfectorum legatorumque essent, gnari scilicet, ut Tacitus loquitur, expugnatae urbis prædam ad militem, deditque ad ducem pertinere.

6. At-

GRON. 26 *Adjutoribus Romanis*) Adversus Philippum.

GROT. p. *His qui in procinctu fuerant*) Piliæ partem prædæ dabant his qui domos servarant. Chalcocondylas lib. v.

GRON. 27 *Ad Pyranum*) Ad Ison in faucibus Ciliciæ, Curt. 3, 11.

GROT. q. *Præter regis tabernaculum*) Vide: & Diodorum libro xvii. & Plutarchum Alexandro. Similia vide a-

pud Xenophontem 11, de Cyro, & belli sui iv, & vii.

GRON. 28 *Durante certamine*) In ipso fervore praelii.

29 *Equulanum*) Hirpinorum oppidum.

30 *Civili alio*) Inter Vitellium & Vespasianum.

31 *Sine præſectorum*) A quibus illi magna pecunia redempturi erant, ne diriperentur.

32 Ma-

Arius de bello

n. 162.

Bellin. p. 2. dit.

18. n. 3.

Donell. lib. iv.

Com. c. 21.

Sylv. in verbo

bellum in pr.

ex Roſell.

Weſemb. ad §.

a7. Inſt. de rer.

div.

App. civ. 1.

Lib. vii.

App. civil. iv.

Tacit. hiſt. 111.

6. Atque id languescere disciplina eo libentius concessum mi-
liti, ne 32 manente periculo omittis hostibus præda manus impe-
diret, quod plurimas sæpe victorias corruptit. Cum castellum Vo-
landum in Armenia Corbulo expugnasset, *imbelle vulgus*, narran-
te Tacito, *sub corona venditum, reliqua præda victoribus cessit*. Apud
eundem scriptorem in prælio Britannico Suetonius suos hortatur,
ut eodem continuent prædæ immemores: addens parva victoria,
cuncta ipsis cessura; qualia & alibi passim invenias. Adde quod
(r) ex Procopio jam modo attulimus.

Tac. ann. xii §
Ann. xli,

7. Sunt autem quedam tam exigua, 33 ut publicari digna non
sint. Hæc ubique solent capientes sequi populi concessu. Talia
erant vetere Romana republica, hasta, hastile, ligna, pabulum,
34 uter, follis, 35 facula, & si quid minoris esset nummi argentei.
Nam has exceptiones sacramento militari additas apud Gellium
legimus. Cui non dissimile est quod navis etiam stipendio mili-
tantibus conceditur. Galli despoliationem aut pilagium vocant,
& eo comprehendunt vestem, aurum quoque & argentum intra
decem leucatos. Alibi pars aliquota prædæ militibus datur, ut in
Hispania, (s) modo quinta, modo tertia, alias dimidia penes Re-
gem manet; & septima, interdum decima penes ducem exercitus;
cetera sunt capitium, (t) exceptis navibus bellicis, quæ tunc
Regi cedunt.

Lib. xvi, c. iv;

Const. Gall. lib.
xx, tit. xlii.
art. 10. & 16.
Leg. Hisp. lib.
iv, tit. xxvi §
p. 2.

8. Est & ubi operæ, periculi, sumptuumque habita ratione
partitio instituitur, ut apud Italos captæ navis pars tertia cedit
domino navis victricis, tantundem ferunt quorum merces in navi
erant, tantundem hi qui pugnaverunt. Nec non & illud accidit,
ut qui 36 suo periculo ac furore bellum ministrant non totam præ-
dam

Consulatus
maris cap.
cclxxxv.

32 *Manente periculo*) Nondum o-
mini prælio confecto.

GROT. 1. *Ex Procopio*) Is Vanda-
licorum 11. narrat, Salomoni in Le-
varas bellum gerenti insensos fuisse
milites, quod prædam detineret. Di-
cebat id se facere ut bello finito di-
stribueret pro cuiusque meritis. Et
Gothicorum 11. omnem ex Piceno
prædam concedam ad Belisarium,
qui eam pro meritis divideret; ad-
dita causa: *ὅτι γὰρ ὁ βασιλεὺς ὁπλίσθη
πρὸς τοὺς κρηττοὺς καὶ οὐκ ἐπὶ τοῖς ἀπεί-
θετοις, ἄλλως δὲ τοῦ μέγιστου οὐδὲν
παραπονεῖα διέτασται. non sequitur ef-
se ab aliis magno labore fucos inter-
fici, alios autem sine ulla molestia
melius facili*

GRON. 33 *Ut publicari digna*) Non
Vol. II.

se operæ pretium ærario aut popu-
lo ea vindicare.

34 *Uter*) Aquæ aut pottionis cau-
sa,

35 *Facula*) Tum ad alios usus,
tum nocturni itineris ergo, Suet.
Jul. 31.

GROT. 5. *Modo quinta*) Eum &
Turcis morem tribuit Leuclavius
libro 111, & libro v.

t. *Exceptis navibus bellicis*) Sic
machinæ regibus exceptæ apud Got-
thos. Johannes Magnus historicæ Sue-
dicæ libro 1x, c. 11.

GRON. 36 *Suo periculo*) Quales qui
olim e nostris auctoritate publica
privati privatorum pecunia navibus
armatis maritimæ hostium commer-
cia corrumpant & impediunt.

M 2 37 E

*Lib. xix. tit.
xxvi. p. 2. l. 14
Const. Gall. l.
xx. tit. 14.
art. 1.
Instrum. rei
mora. xxii.*

dam auferant, sed partem debeant publico, aut ei qui 37 ex publico jus suum trahit. Sic apud Hispanos si in bello naves privatis sumptibus instruantur, de præda pars Regi, pars & maris præfecto debetur. Galliarum moribus decimam fert maris præfectus: sic & apud Hollandos: sed hic quinta prius prædæ pars 38 a republica deducitur. Terra veto passim nunc usurpatur, ut in direptionibus oppidorum & præliis suum quisque faciat quod cepit: in excursibus verocapta communia fiant eorum qui in comitatu sunt, inter ipsos pro dignitatis ratione partienda.

XXV. Hæc autem eo pertinent, ut sciamus si apud populum 39 bello non permixtum controversia oriatur de re bello capta, addicendam rem ei cui favent leges aut mores 40 populi a cujus partibus res capta est; quod si eis nihil proberetur ex jure gentium, communi rem ipsi populo adjudicandam, si modo ea res in actu bellico capta est. Nam ex his quæ dicta jam ante a nobis sunt satis appareret non omnino verum esse id quod pro Thebanis adfert Quintilianus; in eo 41 quod in judicium deduci potest nihil valere jus belli, nec armis crepta nisi armis posse retineri.

XXVI. 1. Quæ vero res hostium non sunt, (u) etsi apud hostes reperiantur, capientium non fiunt; id enim, ut jam antediximus, nec naturali juri congruit, nec jure gentium introductum est. Sic Romani Prusiæ dicunt; si is ager Antiochi non fuisset, eo ne populi quidem Romani factum apparere. Si quod tamen in illis rebus 42 jus habuit hostis quod possessioni connectatur, puta pignoris, retentionis, servitutis, id quo minus capientibus acquiratur nihil obstat.

2. Solet

37 *Ex publico*) Præfecto classis, principi.

38 *A republica deducitur*) Vindicatur ærario, de reliquo decima.

39 *Bello non permixtum*) Neutrarium partium.

40 *Populi a cujus partibus*) Non ejus, ubi lis orta est, sed cui militantes rem ceperunt.

41 *Quod in judicium deduci*) De quo actionem recipit prætor vel judex. Quo significatur titulum acquisitionis per arma valere apud tribunal bellantis aut victoris; ibi enim libellum querentis a milite in permissa præda occupatione sibi aliquid ereptum nemo recipit. At si quis prædatorem possit apud alium judicem convenire, tum posse recipere suum, nec prodesse prædatore, quod jus præmiandi a suo imperatore ha-

buerit: nam jus illud pro jure non habetur apud eos, qui non fovent eandem causam.

GROT. u. *Etsi apud hostes reperiantur*) Vide supra cap. iv. §. 7.

x. *Si is ager Antiochi non fuisset, eo ne populi quidem Romani factum apparere*) Sic nec Bocchi factus ager victo Jugurtha is qui non Jugurthæ sed Bocchi liberorum fuerat. Apianus exc. legationum 28. Simile vide apud Crantzium Saxoniorum xii.

GRON. 42 *Jus habuit hostis*) Si res aliena pignoris vel hypothecæ loco apud hostem fuit pro debito, si manus ei injecta, vel, ut loquuntur, arrestata est ob justam causam, si servitutem debuit, id jus est etiam victoris.

2. Solet & hoc quæri; an extra territorium utriusque partis bellum gerentis capta fiant capientium; quod & de rebus & de personis solet in controversiam vocari. Si jus solum gentium respicimus, puto locum hic non considerari, sicut & hostem ubique recte interfici diximus. Sed qui in eo loco imperium habet, potest lege sua prohibere ne id fiat; & si contra legem factum sit, de eo tanquam de delicto potest ut sibi satisfiat. Simile est quod 43 in agro alieno capta fera dicitur capientium fieri, sed a domino agri prohiberi posse accessum.

XXVII. Jus autem hoc externum acquirendi res bello captas ita proprium est belli solennis ex jure gentium, ut in aliis bellis locum non habeat; nam 44 in bellis aliis inter exeros res non acquiritur vi belli, sed in compensationem debiti, quod aliter obtineri non potest. In bellis autem 45 inter cives, sive magna, sive parva sint, nulla sit domini mutatio, nisi auctoritate judicis.

L.3. D.de acq. rer. dom.

L.16. D.de ser. præd. rust.

Silo. in verbo bellum l. §.3.

& §.11. vers. allavo.

43 In agro alieno) §.12. Inst. de R. D.

44 In bellis aliis inter exeros) Obtinet jus naturale, de quo dictum hujus cap. num.1.

45 Inter cives) Hinc Vespasianus victor civili bello sorte legit recuperatores, per quos rapta bello restituerentur. Sueton. c.10.

C A P U T VII.

De jure in captivos.

I. Omnes captos bello solenni jure gentium servos fieri.	VI. An ita captis licitum sit su- gere?
II. Et cornu posteros.	VII. An & domino resistere?
III. In eos quidvis impune fieri.	VIII. Jus hoc non apud omnes gentes semper obtinuisse.
IV. Res captorum, etiam incorporales, dominum sequi.	IX. Nec nunc obtinere inter Christianos; & quid ei sit surrogatum.
V. Causa cur id constitutum.	

I. 1. **S**ervi natura quidem, id est, citra factum humanum, aut primævo naturæ statu, hominum nulli sunt; (a) ut L.4. §.1. D.de & alibi diximus; quo sensu recte accipi potest quod a jurisconsultis statu hominum ut dictum est, i contra naturam esse hanc servitutem; ut tamen factu

GROT. a *Ubi & alibi diximus*) Libro 11, c.11. §.11.

GRON. i *Contra naturam*) Servitutem esse contrariam illi bono, quod contigit homini beneficio naturæ & per naturam, id est, libertati: quam-

vis id ita ei natura dederit, ut ob justas causas quibusdam eripi non vetet; ut sit bonum separabile, quod peccato aut fortuna possit amitti.

GRQT.

facto hominis, id est, pactione aut delicto, servitus originem acciperet, iustitiae naturali non repugnat, ut alibi quoque ostendimus.

2. At eo de quo nunc agimus gentium jure aliquanto latius patet servitus, tum quo ad personas, tum quoad effectus. Nam personas si spectamus, non soli qui se dedunt aut servitutem promittunt pro servis habentur, sed omnes omnino bello solenni publico capti, ex quo scilicet intra praesidia perducti sunt, ut ait Pomponius. 2. Neque delictum requiritur, sed pars omnium fors est, etiam eorum qui fato suo, ut diximus, cum bellum repente exortum esset intra hostium fines deprehenduntur.

L. 4. §. 1. D. de
captivis.
L. cum bello, D. de
capt.

3. Polybius historiarum secundo: τί δ' ἐν ταῖς πόλεσιν οὐτοί τινες ἀφαιρῶνται δεδωμένοι; τοὺς ἰσὺς ἔχει τις ἐν πλεονεξίᾳ μετὰ τῶν καὶ γυναικῶν ἐπὶ καταπολεμῶνται. ἀλλὰ τοῦτο γε καὶ τοῖς μὲν δεσφίς ἐπιτελεστέον κατὰ τοῦ τοῦ πολέμου, ὅπως ταῦτα. quid, inquit, patiendum his est ut iusta supplicia pendant? dicat forte aliquis vendendos cum liberis & uxoribus quando armis victi sunt. At haec

(c) belli lege etiam illis ferenda sunt, qui nihil impii commiserunt. Atque eo fit id quod Philo notat his verbis: πολλοὶ πολλὰ καὶ καὶ ἐν τῇ ἀνθρώπων τῇ ἐξουσίᾳ ἀπὸ τῆς ἐν γένει ἀνθρώπων ἐλευθερίας multi non liberum. viri boni variis casibus nativam amiserunt libertatem.

Orat. xv.

4. Dion Prusensis, cum modos acquirendi dominii quosdam recensisset: τὸ ἐν τῇ πόλει καὶ ἐν τῇ πόλει, ἵνα τὴν πόλιν καὶ τὸν αἰχμαλωτῶν τοῦτον τὸν τρόπον ἔχει καταπολεμῶνται. ubi quærit quis bello nullus captivum hoc modo servum factum possidet. Sic pueros bello captos abducere πολέμιον ἱμάρι vocat Oppianus de piscatu II.

II. Neque vero ipsi tantum servi fiunt sed & posteris in perpetuum, nempe qui ex matre serva post servitutem nascuntur. Et hoc est quod jure gentium servos nostros fieri dixit Martianus, qui ex ancillis nostris nascuntur. Servitio subjectum uterum dixit Tacitus, agens de 3 Germani ducis uxore.

L. 5. §. 1. D. de
statu homin.
Ann. 1.

III. 1. Effec-

GROT. b Ut alibi quoque ostendimus) Libro II, cap. v, §. 7

GRON. 2 Neque delictum) Ut quis improbo facinore reddiderit se dignum, qui libertate privetur.

GROT. c Belli lege) Servius ad 1. Aeneidos de Hercule: a cuius portu cum eum Laomedon arceret occisus est, & ejus filius Hecione belli jure sublata comiti Trojanorum tradita est, qui prius ascenderat murum, unde Teucer natus est. Idem ad x. Aeneidos eandem narrans historiam: Hecione Troiani reddere noluerunt,

dicentes se eam habere jure bellorum. Josephus libro xiv. αἰχμαλωτισθέντας οὐ νόμον πλὴν. cum capti essent non belli jure. τῷ τῷ δουλεύοντι νόμῳ. & alibi. δουλεύοντες ἑαυτοῖς, jure eo quod in captis constitutum est, ait Menander Protector. Multa hae pertinentia habes capite praecedente: quia scriptores captas res captisque homines conjungunt aut aequant.

GRON. 3 Germani ducis uxore) Arminii Segestis filia, quae gravida in potestatem Romanorum venerat.

III. 1. Effecta vero juris hujus infinita sunt, ita ut in servum domino nihil non licere dixerit pater Seneca. Nulla permissio est quæ non & impune illis imponatur, nulla actio quæ non quovis modo imperetur aut extorqueatur: ita ut etiam servitia domino-

L. 1, D. de his qui sunt sui juris.

rum in serviles personas impunita sit, nisi quatenus lex civilis sævitæ modum poenamque ponit. Apud omnes peraque gentes, ait Cajus, animadvertere possunt dominis in servos visa necisque potestatem fuisse. Addit deinde, & fines huic potestati positos ex lege Romana, in solo scilicet Romano. Huc pertinet illud Donatiani

juris sunt. Andria actus 1, sc. 1.

Terentium, quid non justum domino in servum?

2. Sed & res omnes, quæ capta fuerant, cum persona acquiruntur domino, Ipse servus qui in potestate alterius est, ait Justinianus, nihil suum potest habere.

Instit. per quas person. cuique acq. §. 5.

IV. Unde refellitur aut certe (d) restringitur eorum sententia qui dicunt & incorporalia belli jure non acquiri. Nam verum est non primo ac per se acquiri, sed media persona cujus casuerunt. Exciipienda tamen sunt ea quæ ex singulari personas proprietate fluunt ac proinde inalienabilia sunt, ut 7 jus partium: hæc enim si manere possunt, manent genes personarum: si non, extinguuntur.

V. 1. Atque hæc omnia jure gentium de quo agimus non aliam ob causam introducuntur: quam 8 ut tot commodis delinui captos libenter abstinerent a summo Nlo rigore quo captos & statim, & post moram interficere poterant, ut ante diximus. (e) Servorum appellatio, inquit Pomponius, ex eo fluxit, quod Imperatores captivos vendere ac per hoc servare nec occidere solent. Dixi, ut libenter abstinerent; neque enim quasi pacio est ut abstinere cogantur, si jus hoc gentium spectes, sed modus persuadendi ab eo quod est 9 utilius.

L. 239. §. 1. D. V. S.

z. Ea-

4. Impune illis imponatur) Hinc servos in omnia obnoxios dicit Florentinus 3, 20.

5. Fines huic potestati) Hoc jus temperatum esse, certumque modum accepisse, ne infinitum foret.

GROT. d. Restringitur eorum sententia qui dicunt incorporalia belli jure non acquiri) Valerius Maximus lib. vi, cap. ix. 11. de Cn. Cornelio Africo: qui consul a Pœnis apud Lupatam captus cum belli jure omnia perdidisset, deinde sumptibus redemptus, servus, aliarum rerum dominum non minus quam sui ipsius perdidit. Philo, libro omnem virum bonum esse liberum.

GRON. 6. Incorporalis) Res incor-

porales, quæ manu tangi nequeunt, sed in jure consistunt, §. 2. Inst. de reh. corp.

7 Jus patrum) Patris potestatis: nec enim qui patrem cepit, jus acquirat in liberos non simul captos.

8 Ut libenter abstinerent) Ut facilius sibi temperarent seque continerent ab interficiendo.

GROT. 6. Servorum appellatio ab eo fluxit) Vide & Servium ad v. Æneidos, ubi originem vocis saltem explicat.

GRON. 9 Utilius) Nam profecto utilius, vivum hominem servari ad opus, quem tamen, ubi velis, occidere possis, quam statim, priusquam ejus experientiam ceperis, occidi.

10 In

2. Eademque ex causa hoc jus etiam 10 in alios transferbitur, ut perinde ut rerum dominium. Ad natos autem dominium hoc porrigi ideo placuit, quia alioqui, si summo jure captores uterentur, illi ipsi nascituri non erant. Cui consequens est ut nati 11 ante calamitatem, nisi ipsi capiantur, servi non fiant. Ideo autem natos maternæ esse conditionis placuit gentibus, quia serviles concubitus nec lege nec certa custodia erant constituti, ita ut nulla sufficiens præsumptio patrem indicaret. Atque ita capiendum Ulpiani illud: *lex naturæ hac est, ut qui nascitur sine legitimo matrimonio matrem sequatur*, id est, lex consuetudinis generalis ab aliqua ducta ratione naturali, quomodo juris naturalis vocem abusione quadam interdum sumi alibi quoque demonstravimus.

I. 24. D. de statu homin.

I. 1. §. 1. l. 1. §. 26.

3. Non frustra autem a gentibus introducitur hæc jura, exemplo bellorum civilium intelligi potest, in quibus plerumque videmus captos interfectos, quia in servitutem 12 redigi non poterant: quod & Plutarchus notavit vita Othonis; & (f) Tacitus historiæ secundæ.

4. Cæterum populi ne an singulorum fiant qui capiuntur, ex his quæ de præda diximus definiendum est; nam homines hac in re jus gentium rebus æquavit. Cæsius jurisconsultus libro 11. rerum quæ quæstionarum: item quæ ex hostibus capiuntur jure gentium statim captivorum sunt, adeo quidem ut & liberi homines in servitutem deducantur.

L. 5. §. 1. 7. D. de acq. rer. dom.

L. 1. §. 1. c. 5. dub. 5.

VI. 1. Quod tamen theologi nonnulli sentiunt, qui bello injusto capti sunt, aut ex captis nati; iis 13 fas non esse fugere nisi ad suos, in eo eos falli non dubito. Id quidem interest, quod (g) si ad suos fugiant bello manente, libertatem consequuntur ex postliminii jure: si ad alios aut etiam pace facta ad suos, 14 vindicanti domino reddendi sunt. Sed non ideo sequitur animo quoque

10 In alios transferbitur) Ut liceat hominem sic servatum vendere vel donare vel relinquere testamento, vel alio modo alienare cum eodem jure vel utendi vel abutendi.

11 Ante calamitatem) Captivitate parentum.

12 Redigi non) Saltem more Romano & Hebræo 2. Paralip. 28. nam de aliis dubium facit Justin. 4, 3. siue victoribus captivitatis jure servissent.

GROT. f Tacitus historiæ secundæ) Et tertio, de Cremonensibus captis, irritam prædam militibus fecerat consensus Italia.

GRON. 13 Fas non esse fugere) Quasi alibi nec libertatem consequantur & conscientiam ledant, tanquam factum sui domino facientes.

GROT. g Si ad suos fugiant bello manente, libertatem consequuntur ex postliminii jure) Vide infra cap. 1x. §. 5. Plinius naturalis historiæ vii, 28. de M. Sergio: bis ab Annibale captus, bis vinculorum ejus profugus.

GRON. 14 Vindicanti domino) Ex eo quod cap. præc. nu. 25. traditur de captis apud populum bello non permixtum jus reddi ex legibus aut moribus gentis, a cujus partibus res vel persona capta est.

que 15 injici religionis vinculum: cum multa sint jura, 16 quæ tantum exterius judicium spectant, qualia sunt hæc belli jura, quæ nunc exponimus. Nec est quod objiciat aliquis, ex dominii natura talem in animo obligationem sequi. Respondebo enim, cum multæ sint dominii species: posse & dominium dari quod 17 tantum in judicio humano & quidem coactivo valeat; quod & in aliis juris generibus occurrit.

2. Tale enim aliquatenus & jus est 18 testamenta nulla dicendi, ob deliquim solennitatis alicujus quam jura civilia præscribant. Probabilior enim sententia est etiam, quod tali testamento relictum est retineri salva pietate posse; saltem quamdiu ei non contradicitur. Nec longe abit dominium ejus qui secundum leges civiles 19 mala fide præscripsit; nam & hunc civilia judicia ut dominum teneant. Et hac distinctione facile solvitur nodus ille, quem Aristoteles necit de cavillationibus libro 11, cap. 5. *ἔφα δίκαιον τὸ αὐτοῦ ἔχειν ἔχαστον; ἀδ' ἐν τῇ κρίσει κατὰ δόξαν τὴν αὐτοῦ, ἢ ἢ ψεδῶν, νόμος ἔστιν ἐκ τοῦ νόμου. τὸ αὐτὸ ἔφα δίκαιον καὶ οὐ δίκαιον* nonne jus est ut sua quisque habeat? at quæ ex animi sui sententia judex judicaverit, ex lege rata sunt. Erit ergo 20 idem jus & non jus.

Soto de just. & jure l. 17, q. 4. art. 3. Less. lib. 2. c. 14. dub. 3.

3. In nostra vero questione nulla causa fingi potest, cur gentes aliud spectaverint quam externum illud; nam facultas vindicandi servum, & cogendi, imo & vincendi, & res ejus habendi, sufficiebat ut captus captiores vellent parere; aut si tam feri essent ut istis utilitatibus non moverentur, certe 21 nec motuum eos fuerat vinculum aliquod animis injectum, quod ipsum tamen si omnino sibi necessarium crederent, (h) poterant exigere fidem aut jusjurandum.

4. Neque vero temere in lege, quæ non 22 ex equitate naturali

sed

15 *Injici religionis*) Sine peccato fugere talem servum non posse.

16 *Quæ tantum exterius*) Ad quæ obligamur tantum metu politici judicii, non etiam metu Dei.

17 *Tantum in judicio humano*) Cui quis adstrictus sit tantummodo legibus civilibus, non etiam lege conscientie.

18 *Testamenta nulla*) Pro non factis habenda.

19 *Mala fide præscripsit*) Qui tantam usum captam possedit, quam scivit alienam esse, etiam scisse illum non posse probari.

20 *Idem jus & non jus*) Est enim jus in judicio humano & externo,

Vol. II.

non in fero conscientie, aut ut illi loquerentur, jus politicum, non ethicum.

21 *Nec motuum*) Non est credibile faciliores fore ad misericordiam, si persuasum habeant sine gravi peccato in Deum fugere ab hac servitute, nisi ad suos neminem posse. GROTIUS. h. *Poterant exigere fidem aut jusjurandum*) Rembus historiæ libro x. ab eo non attaminari furti crimine animum, si res suas subducit.

GRONOV. 22 *Ex equitate naturali*) Qualis est lex servitutis ei; qui per hanc evadit mortem.

sed majoris mali vitandi causa lata est, ea sumenda est interpretatio quæ peccato obnoxium faciat actum ceteroqui licitum. Florentinus jurisconsultus: *nihil interest, quomodo captivus reversus esse utrum dimissus, an vi vel fallacia potestatem hostium evaserit*. Nimirum quia hoc jus captivitatis ita jus est, ut alio sensu 23 pleniusque & injuria sit, quo nomine & a Paulo jurisconsulto nominatur; jus, quoad effectus quosdam; injuria, si id quod rei intrinsicum est spectetur. Unde & hoc apparet, si quis bello injusto captus in potestatem hostium venerit; ab eo non attingi furti crimine animum, si res suas subducat; (1) aut laboris sui mercedem si quam supra alimenta præstari æquum est; modo ipse neque suo, neque publico nomine quicquam debeat domino, aut ei cujus jus dominus acceperit. Nec refert quod fuga talis & subdectio deprehensa graviter puniri soleant. Nam 24 & hæc & alia multa faciunt potentiores, non quia æqua sunt, sed quia ipsis expedit.

L. nihil, D. de capt.

L. 19. princ. eod. tit.

Baronius 2; 2. 940.

C. si quis servum 17. q. 4. & seq.

5. Quod vero prohibent (k) canones nonnulli suadere servo ministerium domini sui destituere, si ad servos referas qui poenam justam ferunt, aut voluntaria pactione se addixerunt, præceptum est justitiæ, sin ad eos qui bello injusto capti sunt, aut ex captis nati, ostendit Christianos Christianis auctores potius pa-

23 *Plerumque & injuria sit*) Quippe quo libertas aufertur nullum ob delictum, sed quod arma gesseris pro eo, cui fidem debebas.

GRON. i *Aut laboris sui mercedem*) Hue pertinent ea quæ a nobis ex Irenæo & Tertulliano allata sunt supra ad libri 11, capituli vii. §. 2. ubi de Hebræis agitur. Egypto egressis, ad quos & hoc Philonis pertinet de vita Moïsi: οἱ δ' ἰλασμένοι καὶ δικαιομενοὶ τῆς αὐτῶν εὐγενείας οἱ ἑνὶαν ἐλθόντες, αἰμώματα τ. λ. μὲν ὁπαῖον οἰκοὶ ἢ τὸς ἐλευθέρους καὶ μὴ ἀμώματος ὅν τ' ἐπιθουλάσθων ἀδίκως. πλὴν γὰρ λέγει ἐκπορίσασθαι, τὴν μὲν αὐτοὶ διακρίνον ἐπαχθισμένοι, τὰς δὲ τοὺς ὑποχρυσίους ἐπέδωκαν, οὐ διαφύλακται, ἢ οἱ ἀπὸ τῆς κατηγορίας τοῖς, τὴν τῶν ἀλλοτρίων ἐπιθυμίαν, πᾶν; ἀλλὰ πρῶτον μὲν ὅτι παρὰ πάντα τὴν χρεὶν ὑποτίσθαι, ἀναγκῶν μισθὸν ὑποχρυσίται. ὅσα δὲ ὑπὲρ ὅτι κατεβύλασαν ἐν ἐλπίσιν καὶ οὐχ ὅτι τοῖς ἰσοῖς ἀνελκυσσύναι. & quæ ibi sequuntur plura. Illi autem cum eji-

eerentur fugarenturque, mobilitatis suæ memores, rem incipiunt dignam viris ingenuis, nec obliis eorum quæ per injuriam dolumque malum perstulerant; multa enim spolia partim ipsi exportarunt, partim imposuerunt juvenis, non per avaritiam, aut quod calumniator aliquis dixerit, alieni cupiditatem. Unde enim hoc illis? sed primum quidem ut ministerii tam longi temporis mercedem sibi necessariam haberent, deinde pro servitute per vim imposita poenam non parem sed multo minorem expetentes. Eâ similis historia Malchi visi sancti descripta ab Hieronymo in epistolis, & Langobardi Leupgis, quam nobis dat pronepos ejus Paulus Wernsfredi libro 14. Adde si placet & confessionem editam sub Iuliano Patricii nomine.

GRON. 24 *Et hæc & alia*) Ut supra de percussore hostis & explosatore sine perfidia dictum est, 3, 4, 18. GRON. k *Canones nonnulli*) Ex synodo Gangræi, vide, quæ supra libro 11. sine capitulis v.

GRON.

patientiae esse debere, quam rei talis, quæ quamvis licita animos tamen a Christianismo alienos aut alioqui infirmos posset offendere. Similemque in modum accipi possunt Apostolorum ad servos monita, nisi quod illa magis videntur obedientiam a servis exigere dum serviunt, quod naturali equitati consentaneum est; nam 25 alimenta & operæ sibi mutuo respondent.

VII. Cæterum ab iisdem, quos indicare cœpi, theologis illud dictum recte arbitror, servum domino 26 jus illud externum exequenti resistere illaeso iustitiæ officio non posse. Est enim inter hoc & ea quæ diximus manifesta discrepantia. Externum jus, quod quidem non sola agendi impunitate sed & 27 iudiciorum tutela constat, inane erit si ex adverso resistendi jus maneat; nam si domino vi resistere licet, licebit & magistratui dominum tuenti, cum tamen magistratus ex iure gentium dominum in illo dominio ejusque usu defendere debeat. Est ergo hoc jus simile ei quod summis in quaque civitate potestatibus alibi tributum, est a nobis, ut vi illis resistere licitum piumpque non sit. Ideo & Augustinus utrumque conjunxit cum dixit: ita a plebibus principes & a servis domini ferendi sunt, ut sub exercitatione tolerantie sustineantur temporalia, & sperentur aeterna.

VIII. Sed & hoc sciendum est, 28 jus istud gentium de captivis nec semper receptum fuisse, nec apud gentes omnes: quamquam Romani Jurisconsulti universaliter loquuntur, partem notiorum indigantem totius nomine. Sic (1) apud Hebræos, qui specia-
Deuteronomi
xxiii. 15.
 libus institutis ab aliorum populorum communitate segregabantur, 29 perfugium erat servis, nimirum, ut recte notant interpretes, his qui nulla sua culpa in eam calamitatem devenerant, quali ex causa videri potest ortum jus quod in solo Francorum 30 servis datur proclamandi in libertatem, quamquam id nec quidem nunc
Bodin. de rep.
lib. i. c. 5.
 tantum bello captis, sed & aliis qualibuscumque servis videamus dari.

IX. I. (n.) Sed

GRON. 25 Alimenta & opera) Ut quemadmodum dominus tenetur ad alimenta servo danda, ita servus ad operas reddendas.

26 Jus illud externum exequenti) Grave opus injungenti, verbis aut verberibus aut vinculis castiganti.

27 Iudiciorum tutela) Ut non tantum possis omne jus domini usurpare in servum ex captivo, sed id jus etiam possis iudiciis defendere & per iudicem in eo juveris.

28 Jus gentium de captivis) Apud Indos servitutem nullam esse scribit

Vol. II.

Strabo lib. 15, p. 710. N. si accipiendum est de eo quod dixit n. 6. ut si ad alios quam ad suos, aut pace facti ad suos refugerint, vindicanti domino reddendi sunt.

GROI. 1 Apud Hebræos) Vide præceptorum veterantium clxxx.

GRON. 29 Perfugium erat servis) Videtur accipiendum de transfugis.

30 Servis datur proclamandi) Ut servus peregrinus, stimulatque tertium Francorum tetigerit, eodem momento liber fiat.

Bart. in l. 24.

D. de capt.

Covar. in c. pec-

cation, p. 11,

§. 11. m. 6.

Vill. de iure

Belli n. 42.

Boer. dec. 178.

Silo. in verbo

bellum l. n. 1.

Lib. 1 v.

Plat. v. de rep.

Bart. in l. 12.

D. de neg. gest.

Boer. dec. 178.

Const. reg. Hisp.

l. v. 111, tit. 26,

par. 2.

IX. 1. (m) Sed & Christianis in universum placuit bello inter ipsos orto captos servos non fieri, ita ut vendi possint ad operas urgeri, & alia pati quæ servorum sunt; merito sane, quia 31 ab omnis caritatis commendatore rectius instituti erant, aut esse debebant quam ut a miseris hominibus interficiendis abduci nequerent, nisi minoris sævitie concessione. Atque hoc a majoribus ad posteros pridem transisse inter eos, qui eandem religionem profiterentur, scripsit (n) 32 Gregoras, nec eorum fuisse proprium qui sub Romano imperio viverent, sed commune cum 33 Thesalis, Illyriis, Triballis, & Bulgaris. Atque ita hoc saltem, quam exiguum est, perfecit reverentia Christianæ legis, quod cum 34 Græcis inter se servandum olim diceret Socrates, nihil impetraverat.

2. Quod autem hac in parte Christiani, idem & (o) Mahumetistæ inter se servant. Mansit tamen etiam inter Christianos mos captos custodiendi donec perfolutum sit pretium, cujus æstimatio in arbitrio est victoris: nisi certi aliquid convenerit. Jus autem hoc captos servandi solet concedi singulis qui ceperunt, extra personas eximie dignitatis; in hasenam reipublicæ aut ejus capiti jus dant plerarumque gentium mores.

GROT. m. *Sed & Christiani*) Sed & Esæis, a quibus ortum primi Christiani duxere. Vide Iosephum.

GRON. 31 *Ab omnis caritatis*) Christiano. In illis cessabat ratio, quæ prima hoc jus gentium introduxit, nempe ut quos poterant occidere, illis mallent parcere suæ utilitatis causa.

GROT. n. *Gregoras*) Lib. IV, ubi hæc verba: *ῥῆμα γὰρ ἔστιν οὗτο· ἀρῶν ἐκ διαδοχῆς ἀπὸ κατὸν εἰς ἀπογόνους διδράτω, ὃ μὲν Ῥωμαῖοι καὶ Θηταλῆς, ἀλλὰ καὶ Ἰλλυριοί, καὶ Τριβαλλοὶ καὶ Βουλγαροί, διὰ τὴν τοῖς πιστοῖς παραδόντα, τὰ μὲν πράγματα μὲν σκυλλόν, τὰ δὲ εὐνοῦντα μὲν ἀνδραγαθίζοντες, μὲν ὅτι οὐκ ἐκ τῶν τοιαύτων παραδόντες μὲν εἶναι.* *nos hic est ab antiquo deducit ad posteros, nec corruptus unquam, non Græco-Romanis modo & Thessalis, sed Illyriis quoque, Triballis & Bulgaris, propter fidei consortium, ut res quidem in prædâ videri liceat, homines autem nec captivos facere nec interficere extra prælii tempus.* Adamus Bremensis de sancto Ansgario: inde *Hamma-*

burg reversus de venditione Christianorum Nordalbianos correxit. Meminit hujus moris & Boerius decisione clxxviii. additque servari in Francia, Anglia, Hispania, ut si captus sit dux, comes, haro, is non militum sit, sed principis bellum gerentis.

GRON. 32 *Gregoras*) Circa ann. Chr. 1260. Michaelis Paleologo Imp. Constantinopolitano.

33 *Thessalis, Illyriis, Triballis*) Qui tum temporis ab Imperio Rom. desecerant, & suo jure utebantur. Inter quos Bulgari erant novi populi, Scytharum coloni, qui expulsi Romanorum subiecti in Asia inferiore sedes collocaverant.

34 *Græcis inter se*) Ne qui Græcorum a Græcis in bellis ipsorum inter se caperentur, vincuntium servii fierent, non erat auditus.

GROT. o. *Mahumetistæ inter se servant*) Chilocondylis lib. 111. Leunclavius libro 111. & libro xviii. Busbequius epistola exoticarum tertia.

CA-

C A P V T VIII.

De imperio in victos.

- I. *Acquiri bello & imperium civile; tum ut est in rege, tum ut est in populo, & ejus acquisitionis effectus.*
 II. *Acquiri & imperium herile in populum qui tum civitas est*
 III. *Interdum hac miseri.*
 IV. *Acquiri & res populi etiam incorporales, ubi tractatur questio de chirographo Thessalorum.*

I. 1. **Q**ui sibi singulos subicere potest servitute personali, nihil mirum est si & 1 universos, sive illi civitas fuerunt, sive civitatis pars, subicere sibi potest subiectione sive 2 mere civili, sive 3 mere herili, sive 4 mixta. Hoc argumento quidam utitur in controversia de Olynthio apud Senecam: *servus est meus quem ego emi belli jure; vobis, Athenienses, expedit, alioquin imperium vestrum in antiquos fines redigitur quicquid est bello partum.* Itaque imperia armis quæri, victoriis propagari dixit Tertullianus. Quintilianus jure belli regna, populos, fines gentium atque urbium contineri. Alexander apud Curtium leges a victoribus dici, accipi a victis. Minio in oratione ad Romanos: *cur Syracusas atque in alias Sicilia Græcas urbes prætorum quotannis cum imperio & virgis & securibus mittitis? nihil aliud profecto dicatis, quam armis superatis vos ita has leges imposuisse.* Ariovistus apud Cæsarem: *jus esse belli, ait, ut qui vicissent eis, quos vicissent, quemadmodum vellent, imperarent; item: populum Romanum victis, non ad alterius præscriptum, sed ad suum arbitrium imperare consuisse.*

2. Narrat Justinus ex Trogo, qui ante Ninum bella gesserant, non imperium sibi sed gloriam quæsisse, & contentos victoria abstinuisse imperio. Ninum primum fuisse qui fines imperii proferret, aliosque populos bello subigeret: & ex eo id abusive in morem. Bocchus apud Sallustium: *ob regnum tutandum arma*

GRON. 1 *Univæsus*) Magnum numerum hominum, sive illi absolvant corpus civitatis, sive membrum faciant illius corporis, veluti reipublice regnive urbs una vel plures.

2 *Mere civili*) Ut eos adjungat ad participandos civiles honores, ut reges & primi consules Romani, qui hac maxime auxerunt urbem, quod

victos populos migrare Romam coegerunt, & eis jus civitatis dederunt.

3 *Mere herili*) Ut omni erepta libertate, tantum pro subiectis aut tributariis habeat.

4 *Mixta*) Ut parte vel specie libertatis relicta aliam conditionem stipendiariorum vel provinciarum eis imponat.

GROT.

ma se cepisse; nam Numidia partem, unde Jugurtham expuleris, jure belli suam factam.

3. Potest autem imperium victoria acquiri, vel tantum (a) 5 ut est in rege aut alio imperante, & tunc in ejus duntaxat jus succeditur, non ultra; vel etiam (b) 6 ut in populo est; quo casu victor imperium habet, ita ut & alienare possit, sicut populum poterat. Et sic factum ut regna quædam in patrimonio essent, diximus alibi.

Li B. l. c. III.
§.11.

II. 1. Potest & amplius fieri, nempe ut, 7 quæ civitas fuit, civitas esse destinatur, sive ita ut accessio fiat alterius civitatis, ut Romanæ provinciæ, sive ut nulli civitati adhærere, ut si rex suo sumtu bellum gerens populum sibi ita subjiciat, ut eum regi velit 8 non ad populi sed ad regentis præcipue utilitatem, quod

he-

GROT. a Ut est in rege) Alexander post pugnam ad Gaugamela rex Asiæ salutaris. Romani quæ Syphacis fuerant sua dixere πολέμου νόμον, lege belli. Appianus excerptis legationum x, n.28. Legati Gotthorum apud Agathiam l. de Theuderico: Ὀδοάκρου καθελὼν τὸν ἐπὶ τῶν τούρῶν, lege exierunt, τὰ ἐκείνου ἀπαρτά χατὰ τοῦ τοῦ πολέμου νόμου. cum Odoacrum decisset adveniam Degrum, ejus quæ fuerant belli jure tenuit. At Hunnis dicentibus suos esse Gepidas, quod eorum regem cepissent, negarunt id Romani, quia Gepidæ habebant principem magis quam regem, nec in ipsius patrimonio erant. Mennini Menander protector.

GRON. 5 Ut est in rege) Ut commissum & creditum, ut acquirat non sibi, sed populo vel regno cui præest.

GROT. b Ut in populo est) Persæ apud eundem Menandrum de Daras urbis territorio: ἐπὶ ἡ πόλις (Δάρας) αὐτοῖς τῷ στρατῷ τοῦ πολέμου υπέκειτο, οὐκ ἀπὸ τρέπου καὶ τῷ δαα γὰρ ὑπὸ τὴν πόλιν, ἀρμύζειν αὐτοῖς. cum urbs ipsa belli jure subjugata a se esset, rationis esse ut & quæ sub urbe juerant ad se pertineant. Vandalis devictis volebat Belisarius etiam in Sicilia Lilybeum Romano imperio cedere, ut quod Vandalis dedissent Gotthi. Sed ii dedisse se negabant. Procopius Vandalicorum II. Henricus Friderici Barbarossæ filius capta

Sicilia Epidamnus, Tefsalonicum; aliaque a Siculis possessa sibi vindicabat. Nicetas lib. I. de Alexio Isaacii fratre. Bajanus Avarorum Chaganus ad Imperatorem de Sirmio: προσηκείν αὐτῷ ἑγκαταθεῖν πρὸς τὴν πόλιν γὰρ μὲν, αὐτὸν δὲ ὑπὸ Ἀβάρων πολιμνηστέον. ad se eam urbem pertinere, ut quæ Gepidarum fuisset, qui Gepidæ vincti essent ab Avariis. Petrus Iustiniani legatus in oratione ad Chosroem: ὁ γὰρ δεσπόσας τοῦ ὕψιμου καὶ πᾶς οὐχ ἔχει το ὑπερβικίος, οὐτε γὰρ Ἀζοι, οὐτε μὲν αὐτοὶ Σαυνοὶ πρὸς ἀμφισβήτησιν εἰσιν, ὡς οὐχ ὑπὸ τῶν Σαυνοῦ Ἀζων ἀνέκαθεν ἦν. nam qui dominus est principatus, quomodo non erit & accessoris? neque enim aut Lazi aut Suani unquam controversiam hanc movebant, non fuisset ab antiquo Lazorum Suani. Utrumque est ex Menandro Protectore. Adde quæ hoc capite, §.1v.

CRON. 6 Ut in populo est) Ut proprium, sive ipse jus omne in priorem quoque populum suum habeat, sive quodcumque in priori jus habeat, omne consequatur in victo, & caput sit duorum separatorem civitatum corporum.

7 Quæ civitas) Respublica sui juris.

8 Non ad populi) Cæsar ipse rex est, & a quo velut hæc civitatem regnum habet.

herilis est imperii, non civilis. Aristoteles lib. VII. de republica: *ἔστι δὲ ἀρχὴ ἢ μὲν τοῦ ἀρχοντος χάριν, ἢ δὲ τοῦ ἀρχομένου. τούτων δὲ πᾶν μὲν δεσποτικὴν εἶναι φαμεν, τὴν δὲ τῶν ἐλευθέρων· imperium aliud est ob utilitatem regentis, aliud ob utilitatem ejus qui regitur: hoc inter liberos locum habet, illud inter dominos & servos; Qui ergo taliternetur imperio populus, in posterum non civitas erit, sed magna familia; bene enim dictum ab Anaxandrida:*

Ὅκ ἔστι δούλον, ἀγαθὸν, οὐδαμὸς πόλις,

Vir bone, servorum nulla est usquam civitas.

2. Et Tacitus. hæc inter se sic opponit: *non dominationem & servus, sed rectorem & civis cogitaret.* De Agesilao Xenophon: *ὁ πόλις πᾶσι προσάγωντο, ἀραιὴν αὐτῶν ὅσα δούλοι διαποῦται ἡνικεῖται, προστάττει ὅσα ἐλεύθεροι ἀρχοῦσι πείθονται· quascunque civitates in suam redigebat potestatem, has immunes habens ab his que servi domini præstant, ea tantum imperabat in qua liberi homines rectoribus parent.*

Am. XI.

III. Atque hinc intelligi potest quale sit mixtum illud imperium quod dixi ex civili & herili, nempe ubi servitus miscetur cum aliqua personali libertate. Sic populus legimus arma adempta, imperatum ne ferri quid haberent extra quam ad agriculturam; alios coactus sermonem & in vitæ genus mutare.

IV. 1. Sicur autem res, quæ singulorum fuerant, jurè belli iis acquiruntur qui eos sibi subiciunt, sic & res universitatis eorum fiunt qui sibi subiciunt universitatem si ipsi velint. Nam quod de deditis dixit Livius, (c) ubi omnia ei qui armis plus potest dedita sunt, quæ ex iis habere victor, quibus mulcari eos velit ipseus atque arbitrium est: idem in bello solenni victis locum habet. Nam deditio sponte permittit, quod alioqui vis esset creptura.

Sca-

9 Magna familia) Numerus ingens servientium.

10 Personali libertate) In quo corpora relinquuntur libera, quamvis opera servitibus & tributa præstentur.

11 Vitæ genus) Ut Lydi, Iustini.

1, 7. GROTI. c. Ubi omnia ei qui armis plus potest dedita sunt) Vide supra libro I, c. III. §. 8. & lib. II, c. V. §. 31. & hoc libro cap. V, §. 2. & infra c. XX, §. 49. & adde Polybii hæc excerpto legationum 142. οἰδίδαντες αὐτοῦς εἰς τὴν Ῥωμαίων ἐπιτροπὴν, δίδασκεν πρῶτον μὲν χώραν τὴν ὑπάρχουσαν αὐτοῖς καὶ πόλιν καὶ γυναικας τοὺς ὑπάρχοντας ἐν τῇ χώρᾳ καὶ τὰς πόλιν.

ειν, ἀπαντας ἐμοῖς ποταμούς, ἡμέρας, ἰσά, τάρους συλλέξιν, ὅς ἐστι πάντων εἶναι κυρίους Ῥωμαίους, αὐτοὺς δὲ τοῖς δίδοντας ἀπὸ τῆς μεγάλης μηδενός. qui, se dedunt in Romanorum potestatem ii dant primum regionem quæ ipsorum fuit, & quæ in ea regione sunt urbes: viros præterea omnes ac feminas quæ aut in regione aut in uribus sunt. Insuper flumina omnia, portus, sacra, religiosa universam omnia, ita ut omnium domini sint Romani, ipsi autem qui se dederunt plane rei nullius. Vide quæ modo dicta cap. VII, §. 4. Iustinus lib. XXXV. de Indeis loquens: posita cum ipsis Persis in ditionem Alexandri Magni terræ.

GRON.

Lib. II.

Scapitius apud Livium: agrum de quo ambigitur finium Coriolanorum fuisse, captisque Coriolis jure belli publicum populi Romani factum.

Lib. XXI.

Annibal in oratione ad milites apud eundem: quicquid Romani tot triumphis partium congestumque possident, id omne nostrum cum

Lib. XLIII.

ipsis dominis futurum est. Antiochus apud eundem: quo victo cum

Strabo LXII.

omnia quæ illius fuissent jure belli Seleuci facta sint, existimare sue ditionis esse. Ita Pompejus, quæ Mithridates bello capta imperio suo adjecerat, populi Romani fecit.

Dionys. LIII.

2. Ergo & incorporalia jura, quæ universitatis fuerant, sicut victoris quatenus velit. Sic Alba victa, quæ Albanorum jura fuerant sibi vindicarunt Romani. Unde sequitur omnino liberatos Thessalos obligatione centum talentorum, quam summam cum ipsi Thebanis deberent, Alexander Magnus Thebarum dominus factus jure victoriæ ipsis donaverat: neque verum quod pro Thebanis apud Quintilianum adfertur, id demum victoris esse quod ipse teneat; jus quod sit incorporale apprehendi manu non possit: aliam conditionem esse heredis, aliam victoris, quia ad illius jus, ad hunc res transeat. Nam qui dominus est personarum, idem & rerum est, & juris omnis quod personis competit. Qui possidet non possidet sibi, nec in potestate habet qui non est suæ potestatis.

L. II. de reg. jur.

L. 21. D. ad l.

Jul. de adult.

Cic. epist. ad

Brutum 6.

3. Imo etiam si quis populo victo jus civitatis relinquat, potest quædam quæ civitatis fuerant sibi sumere. In ipsius enim arbitrio est id quem velit esse sui beneficii modum. Imitatus tunc factum Alexandri Cæsar, donato Dyrrachinis ære alieno, quod nescio cui adversarum partium debuerant. Sed hic objici poterat bellum Cæsaris (d) 13 non ex eo esse genere, de quo jus hoc gentium constitutum est.

GRON. 12 Quam velit esse) Quo usque velit indulgentiam suam patere.

GROT. d Non ex eo esse genere, de quo jus hoc gentium constitutum est) Antonius Tyrios jussit reddere quæ

Judeorum tenebant a senatu non concessa & ante Cæsarii bellum possessa. Memorat Iosephus. Vide & Bizarum Genuensis historię lib. x.

GRON. 13 Non ex eo) Non justum sive solenne, quia civile fuerat.

CAPUT IX.

De Postliminio.

- I. Origo vocis postliminii.
 II. Quibus in locis postliminium sit.
 III. Postliminio quædam reuertit, quædam recipi.
 IV. Jus postliminii esse in pace, & in bello, & quid si nihil in pace dictum sit.
 V. Liber homo, bello manente, quando postliminio redeat.
 VI. Quæ jura recipiat, quæ non recipiat.
 VII. Jura & in ipsum restitui.
 VIII. Cur qui se dedant jus postliminii non habeant.
 IX. Populus quando postliminii jus habeat.
 X. Quæ in his qui postliminio redeunt sint juris civilis.
 XI. Serui postliminio quomodo recipiantur, etiam transfugæ: quomodo qui redempti sunt.
 XII. An subditi postliminio recipiantur.
 XIII. Agros postliminio recipi.
 XIV. Circa res mobiles quod discrimen olim observatum.
 XV. Quid circa res mobiles hodie juris.
 XVI. Quæ res recipiantur, ita ut postliminio non egeant.
 XVII. Mutationes ex lege civili, quoad subditos suos.
 XVIII. Postliminium quomodo observatum inter eos, qui hostes evant.
 XIX. Quando id hodieque locum habere possit.

I. 1. Sicut de his quæ ex hostibus capiuntur, ita & de postliminii jure nihil ferme sani prodiderunt hi qui retroactis sæculis juris cognitionem professi sunt. Accuratus hæc res a veteribus Romanis tractata est, sed sæpe confuse nimis, ita ut quæ juris gentium; quæque civilis Romani esse vellent, lector nequeat distinguere.

2. De voce postliminii rejicienda Servii sententia, qui partem ejus posteriorem productionem putat esse verbi sine significato: sequendus Scævola, qui junctum docebat esse verbum a (a)post, quod redditum notat, & limine. Nam i limen & limes exitu & flexionis modo differunt, cum aliqui origine (veniunt enim

Cicero Top. &
 ibidem Boet.

GROT. a Post, quod redditum notat)
 Unde Postvorta Dea.

GRON. i Linnen & limes) Rejicia
 Salmasius observ. ad Jus Att. & Rom.
 cap. 26. p. 568.

enim (b) ab antiqua voce 2 *limo*, quæ *transuersum* significat) & primitiua notione idem sint, sicut materia & materies, pavus & pavus, (c) contagio & contages, cucumis & cucumer, quamquam usu feriore factum est ut *limen* magis ad privata, *limes* ad publica referretur. Sic veteres eliminare dicebant e finibus ejicere, & *exilium* (d) nominabant *eliminium*,

L. 5. §. 1. Dde
capt.
L. 19. §. 3. ib.

II. 1. Est ergo *postliminium* jus quod nascitur (e) ex reditu 3 in *limen*, id est; fines publicos. Sic Pomponius reversum *postliminia* ait qui intra *præsidia* nostra esse cœpit. Paulus cum in fines nostros intraverit. Sed ex paritate rationis consensus generum rem eo perduxit, ut *postliminium* locum haberet, etiam si quis homo, aut res ejus generis 4 in quo *postliminium* esse placuerat, pervenisset ad amicos nostros, ut loquitur dicto loco Pomponius, aut, ut Paulus exempli causa explicat, ad regem locum vel amicum. Quibus in locis (f) amici aut socii intelligendi sunt non simpliciter 5 quibuscum pax est, sed 6 qui partes in bello easdem sequuntur; ad quos qui venerunt, ut Paulus loquitur, nomine publico tuti esse incipiunt. Nihil enim interest, 7 homo aut res, ad hos, aut ad suos pervenerit.

2. Apud eos vero qui amici sunt, sed non earundem partium, bello capti 8 statum non mutant nisi ex speciali pacto; quomodo in

GROT. b Ab antiqua voce limo) modo dicitur de lare familiari, sed etiam de patria vel civitate. Sic rediit in limen seu domum, qui est intra patrios fines.
Servius ad xii. Æneides; & Donatus ad illud Eunuchi *limis oculis*. Festus: *Limus obliquus, id est, transversus; unde & limina*. Hidorus libro xv, 9. 14. *limites* appellati antiquo verbo *transversis*: nam *transversa* cuncta antiqui *limna* dicebant; a quo & *limna* *ostiorum*, per qua foris & intus itura & *limites*, quod per eos foras in agros eatur. In Glossario *limes* *παραγία* dicitur.

GROT. 2 Limes Terentius Eunuchi. 3. & ega limis aspectu sic per flabellum clanculum.

GROT. c Contagia & contages) Compages & compago, quod ipsum olim fuit compagen, ut docet gentivus, & verbum inde deductum, sicut & sanguis fuit sanguen.

d Nominabant eliminium) Et *eliminium* in Solino est quod vulgo *collimitum*.

e Ex reditu in limen) Hinc sumpta translatione *postliminium* ecclesiasticæ pacis dixit Tertullianus de pudicitia.

GROT. 3 In limen, id est, in fines quibuscum) Domum, Domus autem non

modo dicitur de lare familiari, sed etiam de patria vel civitate. Sic rediit in limen seu domum, qui est intra patrios fines.

4 In quo postliminium) Ut simulatque redisset intra fines, rursus inciperet esse veteris juris, quasi statum aut dominum non mutasset, & live homo liber erat, suus sui que juris, live servus aut res animalve prioris domini foret.

GROT. f Amici aut socii intelligendi sunt non simpliciter quibuscumque pax est) Ita sensisse Maroci & Fesæ regem apparet ex Thuani libro cxxx, in annocis 102 111.

GROT. 5 Quibuscum pax est) Nam inter hos valet jus eorum, quibus militans quæ rem cepit, 3, 6. 15.

6 Qui partes in bello) Qui eandem causam fovent, adversæ adversantes.

7 Homo aut res, ad hos aut) Voluit bene an res, ad hos an ad suos.

8 Statum non mutant) Manent in jure possessoris, neque redeunt ad priorem dominum, aut in libertatem eivilem. GROT.

in secundo federe icto inter Romanos & Carthaginienses conve-

Polyb. III.

nerat, ut qui a Carthaginiensibus capti e populis amicis Romanorum in portus Romanis subditos venissent, in libertatem vindicari possent: urque Carthaginiensium amicis par jus esset. Ideo

Plut. Flamini

(g) qui Romanorum bello Punico secundo capti in Græciam commercio pervenerant, jus ibi postliminii non habuerunt, quia Græci in eo bello neutras secuti fuerant partes; ac propterea, opus fuit eos redimi ut liberarentur. Quin & apud Homerum non uno in loco videmus bello captos in locis pacatis venditos, ut Lycaonem iliados 9. Eurimelufam odyssæe H.

III. Verus Romanorum locutio receptos postliminio etiam, *Fest. Pomp.*

9 homines liberos dicebat: *Postliminio receptum* (ita enim legendum est) Gallus Aelius in libro primo 10 significationum quæ ad jus pertinent, ait esse eum, qui libero quæ civitate in aliam civitatem abierat, in eandem civitatem redit eo jure quod consuetum est de postliminiis. Item qui servus a nobis in hostium potestatem pervenit, postea ad nos redit in ejus potestatem cujus antea fuit jure postliminii. Equi & muli, & navis eadem ratio est in postliminii receptu ita tria hæc verba, quæ delenda censet vir incomparabilis in Romani juris studio 11 Jacobus Cujacius, levi mutatione retineri posse arbitror) quæ servi: quæ genera rerum ab hostibus ad nos postliminio redeunt, eadem genera rerum a nobis ad hostes redire possunt. Sed posteriores Romani Jurisconsulti discrete magis duas statuerunt species postliminii, ut aut nos revertamur, aut aliquid recipiamus.

L. 14. ff. de capt. & postl. rev.

L. 12. D. eodem tit. d. d. postlim.

IV. 1. Retinendum & illud Tryphoniani, qui postliminii jus competere ait 12 in bello aut 13 in pace; sensu paulo alio quam quo idem dixerat Pomponius. In pace postliminium, nisi aliter convenerit, est (h) h's qui non virtute bellica superati, sed 14 facto suo deprehensi sunt, ut qui cum bellum subitò exarsit apud ho-

GROT. g. *Qui Romanorum bello Punico secundo capti in Græciam commercio pervenerant, jus ibi postliminii non habuerunt*) Valerius Maximus lib. v, cap. 11. 6. Diodorus Siculus excerpto legationum n. 3. Sic & Rhodii quos Atheniensium cives bello Philippiemerant liberaliter Atheniensibus reddidere. Polybius excerpto legationum n. 3.

GRON. 9 *Homines liberos*) Si quis ex civitate Romana in aliam abiisset, ut in hac civis esset, postea eodem animo Romam redisset.

10 *Significationum*) Verborum, quatenus in jure aliquid significant.

11 *Jacobus Cujacius*) Fulvium Ursinum, non Cujacium id censuisse ait Salmasius p. 580.

12 *In bello*) Durante adhuc bello.

13 *In pace*) Quandocumque post bellum finitum.

GROT. h. *Hic qui non virtute bellica superati, sed facto suo deprehensi sunt*) Vide exemplum apud Parutam belli Cyprii lib. 1.

GRON. 14 *Facto suo deprehensi*) Forte fortuna in hostico fuerunt, cum bellum oriretur & odio suæ gentis correpti & in servitutem redacti sunt.

Sepm. l. 1. c. 7.

Tome. 118.

L. 20. D. de capt.

L. 28. d. tit.

hostes reperiuntur. 15 Aliis autem captivis in pace postliminium non est, (i) nisi id pactis erat comprehensum, ut oprime Cujacio; Tryphonini locum emendat doctissimus Petrus Faber, non improbane Cujacio; nam hoc & subjecta ratio & oppositum membrum apte evincunt. Pacem fecerat captivis dimissis, ita enim convenerat; inquit Zonaras. Et Pomponius: si captivus, de quo in pace cautum fuerat ut rediret, sua voluntate apud hostes mansit, non est ei postea postliminium. Paulus: si in bello captus & pace facta domum refugit, postliminio redit ad eum a quo priore bello captus erat; si modo non convenerit in pace, ut captivi redderentur.

2. Causam cur de his qui bellica virtute capti sunt id placuerit ex Servio hanc afferit Tryphoninus, quia spem revertendi civibus in virtute bellica magis quam in pace Romani esse voluerunt, nimirum ut Livius loquitur ab antiquo 17 minime indulgentiam captivos civitas. Sed hæc ratio Romanorum propria non potuit constituere jus gentium; potuit tamen inter causas esse, cur Romani illud jus ab aliis gentibus introductum & ipsi amplecterentur. Verior hæc est ratio, quod reges aut populi qui bellum susceperunt, credi volunt iustas sibi fuisse causas cur id facerent;

CON-

15 Aliis captivis) Qui armis inferiores in potestatem venerunt, postquam bellum cessavit, nisi pacis in conditionibus placuit, ut qui capti essent, liberi dimitterentur.

GROT. i. Nisi id pactis erat comprehensum) Vide Josephum antiquæ historiæ xiiii, 2. Polybius pacta ponit comprehendentia ut captivi redderentur in pace Philippi, Etolorum, cum exceptione tamen, & Antiochi, excerptis de legationibus 9, 28. 35. eadem exempla habet Livius, & præerea pacis cum Nabide. Similia aliquot suppeditat Zosimus. Ut ecce Probi pax cum Vandalis & Burgundis sic inita: ἵσ' ὅσα καὶ τὸν Νόβαν καὶ τὸν Αἰχμάλωτον, οὗς ἔτυχον ἔχρηται, ἀποδοῦναι. ut & prædant omnem & quoscunque habebant captivos redderent. Lib. 1. similem pacem narrat Juliano cum Germanis, item cum Quadis qui in Germania, libro 111. Ammianus Marcellinus libro xvii. de rege Alemannorum Suomario: pacem gentibus curvatis orabat, & eam cum concessione præstare, ut sub hac teneret lege, ut capti-

vos redderet nostros. Mox de Sarmatis: iussu obtinere sedes impavidus nostros reddidero captivos. De alia rursus Sarmatarum parte idem dicit; Apud Zonaram multa talia; inter cætera in rebus Michaelis qui filius Theophili, de Bulgæro loquens: τοὺς αἰχμάλωτους ἐλευθέρωσαι ἐν τῷ ποταμῷ. promissis captivis se daturum libertatem. Nicetas libro 11, captivis omnibus libertatem ait datam, exceptis Corinthiis & Thebanis viris ac mulieribus. Interdum convenit ut reddantur captivi qui a republica possidentur, ut apud Thucydidem v.

GRON. 16 Pace facta domum refugit) Deinde venovato bello captivus. Quod omittendum est, ut intelligatur non esse tum capientis, sed ejus qui prius cepit. Casus enim belli cum eodem populo iterum contracti fingitur.

17 Minime indulgent in captivos) Ideo duriorum conditionem fecerunt in armis captorum quam deprehensorum, ut his semper postliminium pateret, illis non nisi flagrante bello.

GROT.

contrā autem, injuriam facere eos qui adversum se arma ferrent; quod cum utraque pars credi veller, nec tutum esset pacem servare cupientibus huic se controversiæ interponere, nihil melius facere potuerunt populi pacati, quam (k) ut id quod evenisset pro jure acciperent: 18 atque ita captos in actu repugnandi haberent quasi ex iusta causa captos.

3. At de his qui bello exorto deprehensi erant dici idem non poterat; nam in illis nullum injuriæ consilium fingi poterat. Tamen ad minuendas hostium vires retineri eos manente bello non iniquum videbatur: bello autem composito nihil obtendi poterat quominus dimitterentur. Itaque consensum in hoc est, ut tales 19 in pace semper libertatem obtinerent, 20 ut confessione partium innocentes: in cæteros vero ut quisque usurparet quod velleret credi jus esse, nisi 21 quatenus pæcta certi aliquid prescriberent. Atque 22 eandem ob causam (l) nec servi, nec res bello capte pace redduntur, nisi pæctis expressum id sit; quia victor credi vult justitiam fuisse ista quærendi: cui contradicere, id vero fuerat bella ex bellis ferere: ex quibus apparet ingeniose non ex vero altitum illud apud Quintilianum pro Thebanis: ideo captivos si in patriam suam redierunt, liberos esse, quia bello pæcta non nisi eadem vi possideantur. Diximus de pace.

4. (m) In bello redeunt postliminio homines qui antequam caperentur liberi fuerant; recipiuntur servi & alia quædam.

V. Li.

GROT. k *Ut id quod evenisset pro jure acciperent*) Vido Priscum excerpto de legationibus 28. & Bezatum de bello Genuensium in Venetos libro 11,

GRON. 18 *Atque ita captor*) Atqui hoc repugnat omni juri postliminii. Juxta enim jure captos iustoque titulo acquisitos credi voluerunt, quos captos intra præsidia sua habuerunt, etli brevi post aufugerint, durante bello, quam quos diutius tenuerunt usque ad tempus aliquod post exitum belli. Potius habendi sunt pro deferendis & abjectis a republica, tanquam ignavis, & quos pro derelictis habuerit patria; nisi enim hoc esset, in pace facienda ratio illorum habita, & mentio facta fuisset.

19 *In pace*) Si quo modo effugissent.

20 *Ut confessione*) Immo quia nihil fecerunt adversus rempublicam,

nec male pugnaverunt, nec confesserunt in servitutem suam, ut tacite faciunt; qui capi se patiuntur.

21 *Quatenus pæcta*) Quæ sancuntur redeunte pace.

22 *Eandem ob causam*) Immo quia & hæc pro derelictis habentur.

GROT. l *Nec servi*) Totilus Pelagius Diacono a Romanis ad se missio edicit re de reddendis Sicularum servis verba faciat, dicens iniquum fore ut Romani commilites suos veteribus dominis dedant. Locus est Gotthicorum. 111.

m *In bello redeunt postliminio homines, qui antequam caperentur liberi fuerunt*) Julianus oratione in malos Cynicos: οὐτὶς μὲν ἂν εἴη οἱ καὶ καὶ ἐπίσταται τῶν ἀλχημαστῶν λυτρούμεθα. καὶ τ. 1 οἱ τίμαι τοὺς καὶ ἀποδίδωκεται τὴν ἐλευθερίαν. hoc modo servi essent, etiam quos bello captos liberamus. Atqui talibus nobis ad nos redierint libertatem adjudicant leges.

GRON.

D. lin bello, §. manumittendo & l. postliminii, §. captivus, D. de capt.

L. nihil, D. de capt.

L. cum non redierunt, C. de postlim. rev.

V. Liber homo ita demum postliminio redit, si 23 hoc animo ad suos venerit ut eorum res sequeretur, ut a Tryphonio prodictum est; nimirum quia, ut quis servus liber fiat, se debet, ut ita dicam, 24 acquirere, quod non est nisi 25 volentis. Cæterum (n) 26 an vi bellica receptus sit ab hostibus, an dolo profugerit, nihil refert, ut a Florentino notatum est. Tantundem erit si ab hostibus sponte sit traditus. Quid (o) si ab hoste venditus commercio, ut sit, ad suos pervenerit? Tractatur hæc controversia (p) apud Senecam in Olynthio quem Parrhasius emerat. Quærit enim cum decretum factum esset ab Atheniensibus quo Olynthii juberentur liberi esse, hoc contineretur 27 liberi ut fierent, an ut liberi judicarentur; quorum hoc est verius.

VI. 1. Liber autem homo, postquam ad suos rediit, non se tantum 28 sibi acquirit, sed & res omnes quas habuerat apud populos pacatos, sive corporales, sive incorporales. Quia populi pacati, sicut 29 factum pro jure secuti erant in capto, ita & in liberato, ut se equos præbeant utrique parti. Ergo dominium quod habuerat in res ejus is, qui belli jure eum possidebat, non erat sine omni conditione; cessare enim poterat ipso invito, si captus qui fuerat ad suos pervenisset. Has ergo res sic ille perdit, quomodo hominem ejus erant accessio.

2. Quid si tamen alienasset? 30 an qui titulum habet ab eo qui belli jure eo tempore erat dominus, 31 tutus erit gentium jure, an & hæc recuperabuntur? de his loquor quæ apud populum belli medium exstabant. Distinguendum videtur inter res, quæ ejus sunt generis ut postliminio redeant, & quæ extra id genus sunt, quod discrimen jam mox explicabimus, ut illa videantur aliena-

na-

GRON. 23. Hoc animo Ideo M. Atilius Regulus bello Pun. primo non rediit postliminio, quia missus erat cum legatis Pacorum pacis suadendæ causa. Sil. 6, Pun. 45 2. l. 5. §. 3. D. de capt. & postlim.

24. Se acquirere) Sui juris ipse quodammodo auctor esse.

25. Volentis) i. 2, 3, 6, 2, 6, 2.

GROT. n. An vi bellica receptus sit ab hostibus) Ut illi quos a Sclavis captos liberaverit Hunni, apud Procopium titidem Gothicorum 111.

GRON. 26. An vi) Utrum vi.

GROT. o. Si ab hoste venditus commercio, ut sit, ad suos pervenerit) Ut eodem Procopii libro juvenis Childubius, τὰ δὲ ἐκείνου ἀφ' ἑαυτοῦ εἰς τὴν πατρίδα ἔλαβεν, ἐλθόντων δὲ λατὴν κατὰ τὸν νόμον καὶ αὐτὸς ἐταί, dicebat, se

cum in patriam rediisset liberam ex jure in posterum fore. Et apud Turcas nullum olim fuisse captivis postliminium notat Leunclavius.

p. Apud Senecam) Libro v. controversia 34.

GRON. 27. Liberi ut fierent) manumitterentur, an haberentur tanquam qui non serviissent.

28. Se sui acquirit) Fit ipse sua opera sui juris.

29. Factum pro jure) Quod factum erat, pro jure facto habuerunt, atque adeo & ipsum & res ejus pro homine ac rebus juris alieni.

30. An qui titulum) Vtrum qui titulum.

31. Tutus erit gentium jure) Res retinebit.

nata 32 cum sua causa & sub conditione ; ista vero simpliciter . Alienata autem intelligo etiam quæ donata aut 33 acceptilata sunt.

VII. At sicut ad postliminio redeuntem jura redeunt , ita & 34 jura in ipsum restituantur , ac pro eo habentur , ut Trypho-
 ninus loquitur , ac si nunquam ille 35 hostium potitus fuisset. L. 12. §. 6. D. de capt.

VIII. Huic regulæ de liberis hominibus exceptionem hanc recte ascribit Paulus: *Postliminio carent qui armis viæli hostibus se derant*, nimirum quia pactiones cum hostibus factæ valent jure gentium , ut alibi dicemus , nec adversus eas est postliminium . Ideo Romani illi a Pœnis capti apud Gellium : *postliminium justum non esse sibi*, quoniam *di jure victi forent* . Unde & induciarum tempore non esse postliminium recte a Paulo notatum est . At
 hos qui hostibus deduntur sine ulla scilicet pactione , postliminio reverti respondit Modestinus. L. 19. §. 1. D. de capt. L. 4. d. ult.

IX. 1. Quod de singulis personis diximus , idem & in populis locum habere arbitror , ut qui liberi fuerunt , suam recipiant libertatem , si forte eos vis sociorum eximat hostili imperio . At si ipsa multitudo quæ civitatem constituerat dissoluta sit , verius puto non eundem populum censeri , nec postliminio res restitui ipso gentium jure , quia populus , ut navis , partium dissolutione plane interit , eo quod tota ejus natura in illa perperua conjunctione consistit . 36 Non ergo quæ fuerat Saguntii civitas eadem exiit , cum veteribus cultoribus ea sedes octavo post anno restituta est ; neque Thebæ cum jam Thebani in servitutem ab Alexandro venissent . Hinc apparet quod Thessali Thebanis debuerant , non esse Thebanis postliminio restitutum , idque duplici de causa : tum quod novus erat populus , tum quod Alexander , quo tempore dominus erat , hoc jus alienare potuerat & aliena.

32 *Cum sua causa*) Sic alienata ut alienari poterant per naturam suam cum suis commodis & incommodis , & sub conditione , nisi postliminio redissent.

33 *Acceptilata*) Relicta tenenti data apoca vel acceptilatione , qua quis fatetur se accepisse , quod non accepit .

34 *Jura in ipsum*) Quæ alii adversus eum habuerunt .

35 *Hostium potitus*) Sic & Papinianus l. 11. de capti & post. Plaut. Captiv. l. 1. 24.

36 *Non ergo Saguntii civitas*) Probare non possum . Immo , quia veteribus cultoribus superstitibus post breve tempus (Saguntus octavo , The-

bæ xx. anno , salva lingua , legibus , moribus , institutis , religionibus & sacris , ordinibus & corporibus civitatis) restituta sunt , fuerunt eadem . Et ita judicant ipsi Saguntini apud Liv. 28 . 39 . Si verum nosser de Sagunto & Thebis tradit , nec qui ex captivitate Babylonica post 70. annos . in Judæam sunt reversi , populus fuerunt Hebræus . vel Israelitarum . At qui scriptura sacra omnis pro eodem populo eos agnoscit . Aptius Capuæ & Carthaginis fuisset usus exemplis , quarum illa cum 150 . hæc 100 . annos in ruderibus jacuissent , a Julio Cæsare jura urbium , Romanis colonis attributis . recuperantur .

naverat, & quia 37 creditum non in eorum est numero quæ postliminio redeunt.

2. Ei quod de civitate diximus haud multum dissimile est quod veteri illo Romano jure, quo dissolubilia erant conjugia (q) matrimonium non censebatur 38 postliminio restitui, sed novo consensu reintegrari.

X. 1. Et ex his quidem intelligi potest quale sit jure gentium postliminium in liberis hominibus. Cæterum jure civili idipsum, jus, quod ea atinet quæ 39 intra civitatem aguntur, & adstringi additis exceptionibus aut conditionibus, & produci ad alia comoda potest. Sic 40 jure civili Romano de numero eorum qui postliminio redeunt, exempti sunt transfugæ: 41 etiam filii familias in quos patri videtur salva esse debuisse potestas illa patria, quæ propria erat Quiritum. Sed hoc ideo placuisse ait

Paulus

37 *Creditum non est*) Si quis captus fuisset debitores habens, a quibus qui creditorem in potestate habet. res illud exigere, aut quibus remittere possit (puta, in civitate media, & neutras partes fovente domicilium habentes) sique id exegerit, vel remiserit, sui debiti exigendi non recipit captus, si postliminio redierit, inter cætera jura, quæ recuperat, atque adeo id rursus exigere non potest. Ratio est, quod supra docuit, partim, una cum capto, jure belli etiam jura ejus incorporalia acquiri, 3, 7. 4. partim in controversiis de re capta apud populum bello non permixtum respiciendum jus ejus populi, a cujus partibus res capta est, 3, 6. 2.

GROT. q) *Matrimonium non censetur postliminio restitui*) Aliiter inter Christianos. Leo Papa ad Nicetanum Aquilejensem episcopum: ut sicut in mancipiis vel agris, aut etiam in domibus ac possessionibus incaptivitatem ductis, postliminium reversis de captivitate servatur, ita etiam & conjugia, si alius juncti fuerint, reformantur. Vide Hincmarum in opusculo de divortio Lotharii & Tethergæ ad interrogationem XIII. & responsum Stephani Papæ cap. 19. in tomo I. t. conciliorum Galliarum.

GRON. 38 *Postliminio restitui*) Dispar est exemplum, quia in divortio jussu

consensus discedentium intercedit. At Saguntæ & Thebarum dissipatio similis est disicio fortuito vel frigusculo, non divortio, l. 32. §. 2. de donat. inter vir. & ux. per calorem missio repudio, si revera reversa uxor est, non divortisse videtur, l. 2. de divort. & repud. Sic illis quasi frigusculum fortune venit.

39 *Intra civitatem*) Populum singularem.

40 *Jure civili Romano*) Quasi apud alias gentes impune transfugerint & redeunt in civitatem pristina jura receperint. At Indibilis apud Liv. 27, 17. ex gentium jure scire se transfugæ nomen execrabile veteribus sociis, novis suspectum esse.

41 *Etiam filii familias*) Transfugæ sine dubio, siue patres siue filii familias postliminii jure, id est, reditu in patriam sicuto & recuperatione status ac rerum suarum, omnium gentium legibus aut moribus carent. Quod autem filius quoque familias Romæ non recidebat in potestatem patriam, non est magis singulare, quam quod nec filius familias latro aut desertor, aut qui quodcumque capitali admiserat, specie ac prætextu potestatis patriæ judici poterat eripi. Erant enim servi pæne, in quibus maxima capitis denuntiatio locum haberet, §. 1. Instit. de capdum.

Paulus, quia disciplina castrorum antiquior fuit parentibus Romanis quam caritas liberorum; cui congruit quod de Manlio ait Cicero, suo dolore sancivisse eum militaris imperii disciplinam, ut saluti prospiceret civium, 42 qua intelligebat contineri suam; ipsique naturæ & patrio amoris prælatum ab eo jus majestatis.

De finib. t.

2. Detrahit & hoc aliquid de jure postliminii, quod legibus Atticis primum, deinde Romanis constitutum est, ut qui redemptus est ab hostibus, redemptori (r) serviat, donec pretium reddiderit. Sed hoc ipsum favore libertatis introductum apparet, ne adempta spe recuperandæ pecuniæ multi in hostium manu relinquerentur. Et ista 43 ipsa servitus iisdem Romanis legibus multis modis mitigatur, & postrema lege Justiniani finitur operis quinquennii; morie quoque redempti jus repetendæ pecuniæ extinguuntur; sicut & 44 contracto inter redimentem & redemptum matrimonio remissum censetur; & redemptæ mulieris 45 prostitutione amittitur, multaque alia jure Romano in favorem redimentium & poenam proximorum qui suos non redimunt constituta sunt.

Dem. in Nicæ
stratum.L. ult. C. de post-
limin.L. si patre, D.
de capt.L. si is qui se;
C. de postl. l. fa-
disimul, cod. tit.

3. Rursum auctum est postliminii jus lege civili, eo quod non ea tantum quæ in postliminio sunt jure gentium, sed res omnes, jura omnia perinde habentur ac si is qui rediit nunquam hostium positus esset; quod & jure Attico obtinuit. Nam, ut apud Dionem Præsidentem oratione xv. legimus, quidam Cæsar se filium dicens captum in clade ad Acamium, & servivisse in Thracia, cum Athenas postliminio rediisset, hereditatem Cæsaræ a possessoribus petiit, nec aliud quæsitum est in judicio quam an is revera Cæsar esset filius. Idem narrat, 46 Messenius cum lon-

go

42 Qua intelligebat) Sine qua nec se salvum putabat fore.

GROTI. r Serviat donec pretium reddiderit) Idem cap. 34. edicti Caroli Calvi Pitius.

GRON. 43 Ipsa servitus) Quæ præstatat redemptori.

44 Contracto inter) Si mulier, quem sua pecunia redemit ab hostibus captum & pro servo ad tempus habuit, ei nupierit.

45 Prostitutione) Si cujusquam aet plurium permixta est libidini, quam quis receniet.

46 Messenius cum Longo) 3. 9. 10. Messenius postliminio vult patriam & libertatem recepisse. Hi post primum cum Spartanis bellum Itho-

Vol. II.

me destructa Olymp. 14. Candaule apud Lydos, Salmanassar in Chaldis regnante, dissipati per Arcadian, Argos, Sicryona, Eleusina quum capti & remanentes omnia servitutis mala ut Iulianus, annos 80. ut Paulanias 39. perpessi essent, ductore Aristonione se liberarunt: Secundo bello expugnata Ira Olymp. 20. Ardyæ Gygis F. in Lydis, Tullo Host. Romæ regnante, rursus qui effugere nequierant, in Ilotas redacti, qui evaserunt, Zanclem in Sicilia occupaverunt & Messenam appellaverunt, utrorumque posteris post 200. annos Olymp. 77. paullo post expeditionem Xerxis in Græciam, cum terræ motus omnem fere Spartam evertisset, ac

P

20000.

*Ex ab hostibus.
C. de postlimi-
nis.
L. 1. §. 1. ff. quib.
ex causis maj.*

go tempore servissent, tandem & libertatem & regionem recepisse. Imo & quæ 47 per usucapionem aut 48 liberationem ex bonis subtrahita, vel 49 non utendo finita esse videbantur, 50 actione rescissoria restituuntur; nam in edicto de majoribus in integrum restituendis; is comprehenditur qui in hostium est potestate. Et hoc quidem venit ex jure Romano antiquo.

*L. 21. D. de jure
fici.
L. 22. §. 1. D. de
capt.*

4. At 51 lex Cornelia etiam heredibus consuluit eorum qui capti apud hostes decessissent: bona eorum conservans perinde quasi qui non redit jam eo tempore quo captus est 52 decessisset. Quæ jura civilia si tollas, haud dubie statim ut quis ab hostibus captus esset (s) bona ejus futura fuissent occupantium, quia apud hostes est, 53 pro nullo habetur. Quod si qui captus fuerat rediret, nihil reciperet præter ea quæ jure gentium postliminium habent. Quod vero captivorum bona visco cedunt si heres nullus sit, ex jure speciali est Romano. Vidimus de his qui redeunt; videamus de his quæ recipiuntur.

XI. 1. Inter hæc sunt primum servi & ancillæ, (t) etiam 54 sæpe alienati, (u) etiam ab hoste manumissi: quia hostium jure

ma-

20000. homines exanimasset, tertium bellum excitarunt, quo post decennium inferiores in Siciliam, Africam, Naupactum Acarnanæ aliasque regiones sparsi vacuum & vastum Messanen relinquerunt, donec post annos fere 100. Olymp. 103. proximo post Leutricam eladem anno Epaminondas urbem instauravit convocatis undique veterum cultorum posteris, Paus. 4, 24.1. & 268. Liv. 32, 22. Quod si postliminium his concedit, quanto minus id Saguntinis, & Thebanis negari debuit?

47 Per usucapionem) Si absentis ejus honorum aliquid possessor bonæ fidei tempore longo acquisivit.

48 Liberationem) Si quod ei obligatum erat, quocumque modo tollentis obligationis, dum captivus detinetur, liberatum est.

49 Non utendo) Ut ususfructus non utendo intra tempus x. aut xx. annorum amittitur, §. 3. Inst. de usufr.

50 Actione rescissoria) Qua usucapio aut quid aliud factum in præjudicium velut absentis reipublicæ causa rescinditur, §. 5. Inst. de ac. l. 35. pr. de oblig. & ac.

51 Lex cornelia) L. 22. pr. & §. 1. ac 3. de capt. & post. l. 1. §. 2. ad. l. Falciol. l. 12. qui testam. fac. post. l. 15.

D. de injusto rupto. l. 9. Cod. de post. rev. Ulpian. Inst. 23. §. 4. l. 5. C. quibus ex caus. maj. §. ult. Inst. quibus non est perin. fac. text.

52 Decessisset) Ut medio tempore minui nequeant.

GROT. s Bona ejus futura fuissent occupantium) Vide legem Wisigothiceam lib. v, tit. iv. c. 15.

GRON. 53 Pro nullo habetur) Immo suis est pro peregrinante, & qui expectetur post tempus rediturus.

GROT. t Etiam sæpe alienati) At edicto Teuderichi ita constitutum est:

Servi aut coloni ab hostibus capti & reversi domino restituantur, si non sunt aut ab altero vendentibus hostibus in commercio comparati. Vide & Cassiodorum 111, 43. At lege Wisigothica mancipium bello receptum domino redditur, is qui recepit, tertiam partem accipit iusti pretii. Si ab hostibus venditum receptum fuerit, reddit ad dominum pretio reddito & melioramentis, lib. v, tit. iv, 21.

GRON. 54 Sæpe alienati) Ab eo, qui cepit, alii donum, & ab hoc rursus alii, & deinceps traditi.

GROT. u Etiam ab hoste manumissi) Vt a Mithridate, qui retracti in servitutem. Appianus Mithridatico.

GRON.

manumissio obesse civi nostro servi domino non potuit: ut bene notat Tryphonius. Sed ut servus recipiatur, necesse est ut aut *L. in bello*, §. *manumittendo* 55 revera habeatur a vetere domino, aut haberi facile possit. Quare cum in rebus aliis sufficiat eas intra fines esse perductas, ad postliminii jus in servo id non erit satis, 56 nisi & cognoscatur; nam qui in urbe Roma est ita ut lateat, 57 nondum receptus Paulo videtur. Ac sicut hac in parte a rebus inanimatis distat servus, ita vicissim a libero homine in eo distat, quod ut *L. ult. D. de post.* postliminio recipiatur non requiritur 58 ut animo res nostras sequendi venerit. Id enim in eo requiritur qui se recipiurus est, non in eo qui ab altero sit recipiendus, & ut Sabinus scripsit *d. l. 12. §. 9. sed.* de sua qua civitate cuique constituendi facultas libera est, non de domini jure.

2. Non exceptit ab hoc gentium jure servos transfugas lex Romana. Nam & in his pristinum jus recipit, ut Paulus nos docet; ne 59 contrarium jus non tam ipsi injuriosum sit qui servus semper permanet, quam domino damnosum. Generaliter de servis qui virtute militum recuperantur, dictum est ab Imperatoribus illud quod ad res omnes male a nonnullis trahitur; 60 receptos *L. 2. C. de post.* eos non captos judicare debemus, & militem nostrum 61 defensorem eorum deesse, non dominum.

3. Qui ab hostibus redempti sunt servi protinus Romano jure fiunt redimentis, sed oblato demum pretio postliminio recipi intelliguntur. Verum hæc subtilius explicare juris civilis interpretum est. Nam & posterioribus legibus mutata sunt nonnulla: & quo servi capti ad reditum invitarentur, proposita libertas his quibus membrum raptum esset statim, ceteris post quinquennium, ut videre est in legibus militaribus 62 a Rufo collectis.

XII. Illa quæstio magis ad nos pertinet, an & populi qui subiecti alieno imperio fuerunt 63 in veterem causam recidant: quod tractari potest si non is cujus imperium fuerat, sed sociorum,

ali-

GRON. 55 Revera habeatur) Jam sit in ejus potestate aut in eam venturus sit, ubi domino liberit.

56 Nisi & cognoscatur) Gnaro & conscio domino intra fines versetur.

57 Non dum receptus) Postliminio reditise censet Paulus.

58 Ut animo) Quia servus consilium non habere videtur, sed omne consilium de eo esse domini.

59 Contrarium jus) Quod transfugam punit.

60 Receptos eos) Tanquam qui jam

Vol. II.

dominum habeant & ad eum redeant; non tanquam qui nunc demum dominum nanciscantur eum qui hosti eripuit.

61 Defensorem) Nimirum ut rei alienæ: sic in Dig. conjunguntur procuratores & defensores.

62 A Rufo collectis) Libellus inscribitur: leges navales Rhodiorum, militares, rusticæ Iustiniani gr. & lat. opera Sim. Schardii Basil. 1561.

63 In veterem causam) Redeant sub prioris principis imperium.

P 2

GRON.

aliquis eos hosti eripuisset; puto hic idem dicendum quod in servis, nisi fuciali federe aliter convenerit.

L. si captivus, §. verum est, D. de capt. Strabo libro VII.
Nov. xxxvi. Nov. Valent. de episc. Jud. Proc. l. de bell. Vand. Cuj. obs. x. L. cum loca, D. de religiosis. L. in tantum, de divif. rer.
 XIII. 1. Inter res primum occurrunt agri, qui in postliminio sunt. Verum est, ait Pomponius, expulsi hostibus ex agris quos ceperint dominia eorum ad priores dominos redire. Expulsi autem hostes intelligi debent, ex quo aperte eo accedere amplius non possunt, ut alibi explicavimus. Sic Æginam insulam Atheniensibus creptam (x) veteribus dominis Lacedæmonii reddiderunt. Agros ex Gothis & Vandalis recuperatos veterum possessorum heredibus reddiderunt Justinianus, aliique Imperatores; (y) non admissis adversus dominos 64 præscriptionibus illis, quas Romanæ leges indaxerant.

2. Quod de agris jus est, idem esse arbitror de omni jure, quod solo adhæret. Nam & loca capia ab hostibus quæ religiosa vel sacra fuerant, si ab hac calamitate fuerint lileta, quasi quodam postliminio reversa pristino statui restitui scripsit Pomponius; quicum convenit illud Ciceronis in Verrina de signis, de Diana Segestana: *P. Africani virtute religionem simul cum loco recuperavit*; & Marcianus cum postliminii jure comparat jus illud quo solum ædificio occupatum eo lapsus 65 littori redditur. Quare & usumfructum agri recepti restitui dicendum erit, ad exemplum ejus quod de agro inundato Pomponius respondit. Sic Hispanis lege cautum est, ut comitatus & aliæ jurisdictiones hereditariæ postliminio redeant, majores omnino; minores, si intra quadriennium a receptione vindicentur; nisi quod arcem bello amissam & quomodocumque recuperatam retinendi jus rex haberet.

L. si ager, D. qui bus mod. usufruct. amit. Reg. Const. lib. x tit. 29. p. 2.

XIV. De mobilibus generalis in contrarium regula est, ut postliminio non redeant, sed in præda sint; ut hæc opponit Labeo. Quare & 66 commercio parata, ubicunque reperiuntur, manent

GROT. x *Veteribus dominis*) Neumpe qui partium Lacedæmoniarum fuerant. Confer quæ supra cap. vi. §. 7.

y *Non admissis adversus dominos præscriptionibus illis*) Ilique ex lege Honorii, qui quamquam relicta Vandalis Hispania, tamen dum eam tenebant Vandali, præscriptionem tricenariam dominis nocere noluerat, meminit Procopius Vandalicorum. Valentinianus in novella lege de episcopi judicio: *tricenaria definitione concludi ea præceptum, quæ perpetuis, aut infinitis sæculis servabantur; exceptis Afrorum negotiis, qui se probaverint necessitatem Vandalicam per tulisse: ut de illorum causis illa tem-*

pore præfixo tricennio subtrahantur, quæ claruerit sub hostilitate consumpta. In concilio Hispalensi relato in causam xvi, questione iv. *sicut per legem inundatum his quos barbarica severitas captivos necessitate transvoxit, postliminio revertentibus redditur antiqua possessio*, convenit e. ex transmissa, de præscriptionibus, vide & Cujacium ad titulum C. de præscriptione xxx. annotum.

GRON. 64 *Præscriptionibus*) Privilegiis longinquæ possessionis.

65 *Littori redditur*) Ex privato sic nullius.

66 *Commercio parata*) Empta & permutata. 67 *Re*

nent ejus, qui emit; nec apud pacatos reperta aut intra fines perducta vindicandi jus est veteri domino. Sed ab hac regula videmus olim excepta, quæ in bello usum habent; quod ideo placuisse gentibus videtur, ut 67 recuperandi spes ad ea comparanda alacriores homines redderet. Plurimarum enim civitatum instituta eo tempore ad rem bellicam referebantur, quare facile in hoc consensum est. Usus autem in bello hæc habere censetur quæ modo ex Gallo Ælio attulimus, sed quæ distinctius expressa extant tum apud Ciceronem in Topicis, tum apud Modestinum. Naves scilicet 68 longæ atque onerariæ, non item lusoriæ, aut actuariæ voluptatis causa paratæ; muli, sed 69 clitellarii; equi & equæ, sed freni patientes. Et hæc res sunt, 70 quas & legari recte voluerunt Romani, & 71 in præstationes familiæ herciscundæ venire.

L. 2. & 4. D. de capt.

L. id. quod apud hostes, D. de leg. 1.

L. item Laber, cum l. seq. D. fam. herc.

2. Atma & vestis usum quidem in bello habent, sed postliminio non redibant, quia minime favorabiles erant, qui in bello arma aut vestem amitterent; imo id flagitii loco habebatur, ut passim in historiis apparet. Atque in hoc notantur arma ab equo distare, quod equus sine culpa equitis proripere se potuit. Et hoc quidem tetum mobilium discrimen videtur usum habuisse in occidente, etiam sub Gothis, ad Boetii usque tempora. Is enim Ciceronis topica explicans ita videtur de hoc jure loqui; quasi quod ad eum diem vim suam obtineret.

XV. At posterioribus temporibus; si non ante, sublata videtur hæc differentia. Passim enim tradunt 72 morum periti res mobiles

67 *Recuperandi spes*) Ut animosius emerent, in quibus scirent valere jus postliminii.

68 *Longæ & onerariæ naves*) Quia illis milites, his belli apparatus vehebatur. Lusoriæ & actuariæ duorum erant generum. Aliæ enim lusoriæ in ripis omnium terminantium imperii (ut erant Danubius, Rhenus, Euphrates) excubabant. l. 4. Cod. de offic. judic. mil. l. 4. C. de offic. mag. offic. in his uxoribus bellicis erat sine dubio jus postliminii. At vocabantur & lusoriæ privatorum, quibus illi voluptatis causa huc illuc vehebantur, ut loquitur Petronius cap. 61. de quibus Senec. 7. de benef. 20. & meminit auctor 3, l. 5. Actuariæ, omnes quæ remis agebantur, quarum etiam quedam belli adhi-

bitæ. Liv. 20, 42. Cæsur 5, de Gall. 1. & in his postliminium; non in eis, quæ voluptatis ergo aut alios ad usus erant paratæ. Salmast. ad jus Att. & Ro. c. 26. p. 740.

69 *Clitellarii*) Qui clitellæ onera portant, non qui carpento junguntur. Sunt autem clitellæ strutum, quod imponitur asinis & mulis ad onera commodius portanda. Eundem usum habent equi sagmarum.

70 *Quas & legari*) Etiam si quo tempore testamentum scriberetur, apud hostes essent.

71 *In præstationes familiæ*) Attribui & imputari pro parte sortis suæ alicui hereditum, sed cum cautione, si recipiantur.

72 *Periti morum*) Juris per consuetudinem introducti.

GROT.

Part. in l. si biles postliminio non redire, & (z) id de navibus constitutum multis in locis videmus.

Ang. & Salic. in l. ab hostibus, C. de capt. Const. Gall. l. xx tit. 13. art. 24. Consul. maris, c. 287. L. hostes, & l. latrones, D. de capt. L. postlim. §. a piratis, eod. tit. Demosth. de Halonese. Sup. lib. 11, c. 99. Lib. xxxi, tit. 29. p. 2. Covar. ad c. pectatum, par. 11 §. 1. n. 8.

XVI. Eæ verb res quæ 73 intra præsidia perductæ nondum sunt, quanquam ab hostibus occupatæ, ideo postliminii non egent, quia dominum nondum mutarunt ex gentium jure. Et quæ Philippus aut latrones nobis eripuerunt, non opus habent postliminio, ut Ulpianus & Javolenus responderunt: quia jus gentium illis non concessit, ut 74 jus domini mutare possint; quo innixi Athenienses Halonensem, quam ipsis prædones, (a) prædonibus Philippus eripuerat, ut redditam a Philippo, non ut donatam, volebant accipere. Itaque res ab illis captæ, ubicunque reperiantur, vindicari possunt, nisi quod ex naturali jure 75 alibi* censuimus, ei qui suo sumtu possessionem rei adeptus est, tantum esse reddendum, quantum dominus ipse ad rem recuperandam libenter impensurus fuerat.

XVII. Potest tamen lege civili aliud constitui: sicuti (b) leges Hispanica naves a piratis captæ eorum sunt, qui eas eripiunt piratis: neque enim iniquum est, ut privatas res publicæ utilitati cedat, præsertim in tanta recuperandi difficultate. Sed lex talis 76 non obstat exteris, quo minus res suas vindicent.

XVIII. 1. Illud magis mirandum, quod testantur Romanæ leges, postliminii jus locum habuisse non tantum inter hostes, sed & inter Romanos & populos externos. Sed alibi diximus, reliquias has esse sæculi 77 Nomadum, quo sensum naturalis societatis, quæ est inter homines, mores exfurdaverant. Itaque apud gentes etiam quæ bellum publicum non gererent, erat quædam 78 belli inter privatos quasi ipsis moribus indicti licentia; ac, ne ea licentia ad interficiendos homines profiliet, placuit 79 captivitatibus

GROT. & Id de navibus constitutum multis videmus in locis) Decisio Genueusis centesima prima.

GRON. 73 Intra præsidia) 3, 6. 3.

74 Ut jus domini mutare) Ut eorum, quæ rapuissent, jus acquirerent & prior dominus jure suo caderet.

GRÖT. a Prædonibus Philippus eripuerat) Vide ipsam Philippi epistolam inter opera Demosthenis.

GRON. 75 Alibi censuimus) 2, 10. 9.

GROT. b Lege Hispanica navis a piratis captæ eorum sunt, qui eas eripiunt piratis) Idem apud Venetos. Patet ex literis Fraxini Canxi tom. 1.

GRON. 76 Non obstat exteris) Sed tantum Hispanis, aut qui sub regis Hispaniæ vivunt imperio.

77 Nomadum) Populorum vagorum

adhuc & incertæ sedis atque in conditorum, quoniam in omnes peregrinos aliquid licebat, quod nunc intelligunt homines meliora docti non licere nisi in hostes.

78 Belli inter privatos) Puta naufragio ejectum aliquem aut quocunque casu in terris peregrinis oberantem, ubi sine notore ac defensore esset, arreptum a privato & in ergastulum fuisse conjectum; quod frequenter olim contigisse ostendit Sueton. Aug. 32. Tit. 8. Cic. pro Cluent. 7. Et hodie nihil frequentius accidit Christianis inter Turcas.

79 Captivitatibus jura) Ut liceret comprehensos peregrinos pro servis habere, quasi captos ex hostibus.

80 Ad

ris iura inter eos introduci, cui consequens fuit, ut postliminio locus esset, aliter quam cum latronibus ac piratis, quia illa vis rem producebat 80 ad equas passionem, quæ a latronibus & piratis contemni solent.

2. Juris olim controversi videtur fuisse, an, qui apud nos serviunt ex populo federato, si domum revenissent, postliminio redeant. Ita enim hanc quæstionem proponit 81 Cicero primo de oratore. Et Gallus quidem Ælius sic ait: *Cum populis liberis & cum federatis, & cum regibus postliminium nobis est ita uti cum hostibus.* Contra Proculus: 82 non dubito quin federati & liberi non his externi sint: inter nos atque eos postliminium esse.

L. non dubito;
D. de capt.

3. Ego arbitror distinguendum inter federa, 83 ut si qua essent quæ belli duntaxat publici componendi aut cavendi causa essent inica, ea nec captivitati in posterum, nec postliminio obstarent; at si qua id continerent ut tuti essent publico nomine, qui ab his ad illos venissent, ut tunc captivitate sublata cessaret & postliminium. Et hoc mihi indicare videtur Pomponius, cum ait: *si cum gente aliqua neque amicitiam, neque hospitium, neque fedus amicitie causa factum habemus, hi hostes quidem non sunt: quod autem ex nostro ad eos pervenit, illorum sit, & liber homo noster ab eis captus servus sit & eorum; idemque est si ab illis ad nos aliquid perveniat; hoc quoque igitur casu postliminium datum est.* Cum dixit fedus amicitie causa, ostendit & alia esse posse federa, quibus nec hospitii; nec amicitie jus inest. Proculus quoque eos a se populos federatos intelligi, qui amicitiam aut hospitium tutum promississent, satis significat cum subjicit: *Etenim quid inter nos atque eos postliminii opus est, cum & illi apud nos, & libertatem suam & dominium rerum suarum eque atque apud se retineant, & eadem nobis apud eos contingant?* quare quod apud Gallum Ælium sequitur, *quæ nationes in ditio- ne nostra sunt, cum his postliminium non est*, ut recte legit Cuiacius, hoc additamento supplendum erit, nec cum his quibuscum fedus amicitie causa habemus.

D. l. postliminii;
§. in pace.

Obs. 1. x. s. 2 §.

XIX. 1. At nostris temporibus non inter Christianos tantum, sed & apud plerosque Mahumetistas, jus ut captivitatis

Bod. lib. 1. de
rep. c. 7.

cxira

80 Ad æquas passionem) Ut utrumque aliquid remitterent de servis moribus, & paulatim jus discerent.

81 Cicero primo de oratore) Cap. 40. sed de libertis, non de servis agere Ciceronem monet Salmastius p. 596.

82 Non dubito, quin) Lege quum

federati & liberi nobis externi sint; inter nos; ita consentiunt Gallus & Proculus. Salmastius p. 606.

83 Ut si qua essent) Qualia quæ hodie Turcis sunt cum Christianis quibus privati Mahometanorum non impediuntur, quominus in captivitate redigant, quoscumque possint de Christianis.

GRON.

extra bellum, ita & postliminii evanuit, sublata utriusque necessitate ob restitutam vim ejus cognationis, quam inter homines natura esse voluit.

2. Habere tamen locum poterit vetus illud jus gentium, si res sit cum gente tam barbara, ut sine indictione aut causa omnes externos & res eorum hostiliter tractare pro jure habeat. Atque eam in partem, dum hæc scribo, judicatum est in summo auditorio Parisiensi, cœtus principe Nicolao Verdunio; bona, quæ Francorum civium fuerant, ab Algeriensibus, populo prædationibus maritimis in omnes alios grassari solito, capta belli jure mutasse dominum: ac proinde; cum recepta ab aliis essent, facta eorum, qui recepissent. In eadem cognitione & hoc judicatum est, quod modo diximus, naves hodie inter ea non esse, quæ postliminio recipiuntur.

C A P V T X.

Monita de his, quæ fiunt in bello injusto.

I. Quo sensu pudor vetare dicitur, quod lex permittit.	IV. Qui hinc & quatenus adrestitutionem obligentur.
II. Aptatum hoc ad ea quæ jure gentium permixta diximus.	V. An res capta bello injusto reddendæ sint ab eo qui cepit.
III. Interna injustitia injustum esse, quod ex bello injusto fit.	VI. An & ab eo, qui detinet.

I. 1. **L**egenda mihi retro vestigia, & eripienda bellum, gerentibus i pene omnia, quæ largitus videri possum, nec tamen largitus sum; nam, cum primum hanc juris gentium partem explicare sum aggressus, testatus sum, juris esse aut licere multa dici, eo quod impune fiant, partim etiam quod judicia coactiva suam illis auctoritatem accommodent, quæ tamen aut exorbitent a recti regula, sive 3 illa in jure stricte dicto, sive in aliarum virtutum præcepto posita est, aut certe omittantur sanctius, & cum majori apud bonos laude.

Lib. III. §. 4.

2. In Troadibus Senecæ dicenti Pyrrho:
Lex nulla capto parcat, aut pœnam impedit.

rege-

GRON. 1 Pene omnia) Et ostendendum, quamquam hæc jure gentium concessa in bello & impunia sint, perpauca tamen eorum virum bonum & Christianum licere sibi putare debere.

2 Judicia coactiva) Magistratus pro potestate facta tueantur.
3 Illa in jure stricto) Quæ nihil vi geri patitur, nisi ad sui tutelam inculpatam.

regerit Agamemnon,

Quod non vetat lex, hoc vetat fieri pudor.

Quo in loco 4 pudor non tam hominum & famæ, quam equi & boni, aut certe ejus quod equius meliusque est, respectum significat. Sic in Justinianæ Institutionibus legimus: *fideicommissa appellata sunt, quia 5 nullo vinculo juris, sed tantum pudore continetur, qui rogabantur, continebantur.* Apud patrem Quintilianum: non aliter 6 salvo pudore ad sponsorem venit creditor, quam si recipere a debitore non possit. Atque eo sensu sepe videas justitiam cum pudore conjungi.

Nondum justitiam facinus mortale fugarat:

Ultima de superis illa reliquit humum,

Proque metu populum sine vi 7 pudor ipse regebat.

Hesiodus:

Operibus,

Δίκη δ' ἐν χερσὶ καὶ αἰδῶι.
Οὐχ ἔσται, βλάψει δ' οὐ κακὸς τῶν ἀρείονα φῶτα.

nusquam pudor: aurea nusquam

Justitia: insultant pravi melioribus ultro.

Plato libro xii. de legibus: *παρθένος γὰρ αἰδοῦν δίκην λέγεται* 7 τε καὶ *ἔσται ἡρώτα* . emendem 8 *παρθένος* . ut sensus sit: *comes pudoris justitia vocatur, & merito quidem.* Nam & alibi idem Plato sic loquitur: *Θεὸς δέσται περὶ τῷ γένει ἀνθρώπων, μὴ ἀπίστοι πάν, δοῦνται ἀνθρώποις αἰδῶ τε καὶ δίκην, ἵνα εἴεν πάλαι κόσμοι τε καὶ δέσμοι φιλικῶς συνάγων.* 9 *Deus metuens, ne plane interiret genus humanum, aedit hominibus justitiam ac pudorem, ornamenta civitatum, & ad amicitiam colligendam vincula;* & Plutarchus simili modo δίκην vocat 10 *ἔνοικον αἰδοῦν, justitiam pudoris cohabitatricem, qui & alibi jungit αἰδῶ & δικαιοσύνην.* Apud Dionysium Halicarnassensem simul nominantur αἰδῶς, κόσμος καὶ δίκη, pudor, decorum, & honestum. Sic & αἰδῶ & ἐπιείκεια *Lib. vi.* *Lib. xiiii. ἀντιφύλαξις.* Paulus quoque jurilconsultus 11 *conjugit naturale jus & pudorem.* Cicero autem inter justitiam & verecundiam ita ita fines regit, ut justitiæ partes statuatur non violare homines, verecundiæ non offendere.

3. Cum

4 *Pudor*) Pudor ille potissimum est pudor sui, quum quis nihil magis veretur quam suam conscientiam, & antiquissimum habet Nil conscire sibi nulla pallescere culpa.

5 *Nullo vinculo*) Olim ad ea præstanda nemo per judicem adigebatur, sed, prout inciderat in probum & pudentem, aut in improbum & impudentem hominem, rata aut irrita erant.

6 *Salvo pudore*) Siquidem vult Vol. II.

retinere verecundiam & existimationem, nisi vult decoquere pudorem.

7 *Pudor ipse*) Reverentia sola recti.

8 *Παρθένος*) Ex Afranio apud Nonium licet reddere *adsestrix*. Verba Poete: *remittit adsestrixem: me ad se vocat.*

9 *Deus metuens*) Providens...

10 *ἔνοικον*) Domesticam, continentem.

11 *Ita fines regit*) Distinguit.

GROT.

Lib. II, de irā
6.27.

3. Cum eo quem ex Seneca adduximus versu bene convenit dictum ejusdem in scriptis philosophicis: (a) *Quam angusta innocentia est 12 ad legem bonum esse? quanto latius officiorum patet quam juris regula? quam multa pietas, humanitas, liberalitas, justitia, fides exigunt? quae omnia 13 extra publicas tabulas sunt.* Ubi vides jus a justitia distingui, quia jus accipit id, 14 quod in judiciis externis viget. Idem id alibi explicat egregie exemplo juris herilis in servos: *In mansio cogitandum est, non quantum illud impune pati possit; sed quantum tibi permittat aequi bonique natura, quae parcere etiam captivis & pretio paratis jubet.* Deinde: cum 15 in servum omnia liceant, est aliquid quod 16 in hominem licere commune jus animantium vetat. Quo in loco noranda iterum vocis *licere* diversa acceptio, altera exterior, altera interior.

Lib. I, de clem.
6.18.

Liv. I.26.

Pol. I, 6.6.

II. 1. Eundem habet sensum illa Marcelli in senatu Romano distinctio: non quid ego fecerim in disquisitionem venit, quem quicquid in bellis fieri jus belli defendit, sed 17 quid isti pati debuerint; ex æquo & bono scilicet. Idem discrimen Aristoteles innuit; disputans, an justa dicenda sit quæ ex bello oritur servitus: *ἄνθρωποι δ' ἀνθρώπων τοῖς ὅς οἱ ὄνται δικαίῳ πῶς (ὁ γὰρ νόμος δίκαιος τὴν κατὰ πόλεμον δουλείαν τιθέναι δίκαιον. ἄνθρωποι δ' οὐκ ἴσται. τὴν γὰρ ἀρχὴν ἐνδέχεται μὴ δίκαιον εἶναι τῶν πόλεμων. quidam respicientes justum aliquid (b) natura & lex justum quid est) justam esse ajunt servitutem ex bello; at 18 omnino justam esse negant, quando accidere potest, ut injusta fuerit bellandi causa.* Simile est illud Thucydidis in Theba-

no-

GROT. a *Quam angusta innocentia est ad legem bonum esse?* Idem Seneca de beneficiis v. 21. *Multa legem non habent, nec actionem, ad quæ consuetudo vitæ humanæ lege omni valentior dat aditum.* Quintilianus institutorum oratoriarum lib. I. cap. 8. *Sunt enim quadam non laudabilia natura, sed lege concessa, ut in XII. tabulis, debitoris corpus inter creditores dividitur, quam legem mos publicus repudiavit.* Cicero de officiis libro tertio: *Aliter leges, aliter philosophi tollunt astutias: leges, quatenus manu tenere res possunt; philosophi, quatenus ratione & intelligentia.*

GRON. 12 *Ad legem bonum esse?* Hactenus solummodo recte facere ac justitiam colere, ut præstes, quod leges imperant, quod a iudice potes cogi.

13 *Extra publicas tabulas sunt* Quæ negligere possis sine metu tribu-

nalis & prætoris, quæque actionem ex legum tabulis non habent.

14 *Quod in judiciis externis* De quo prætor vel iudex & consilium disceptant, quod actione petitur.

15 *In servum omnia liceant* Quicquid statuas, forum & fasces non metuas.

16 *In hominem licere* Si facias in homine, utcumque vili & humili, servum, immane, inhumanum habeatur.

17 *Quid isti pati* An non debuerit ab illis jus belli abstinere.

GROT. b *Nam & lex justum quid est* Seneca ad Helviam c. 6. *alii armis sibi jus in aliena terra fecerunt.* Pugnare videntur jus & aliena. Sed concilianda, ut docet hic textus. Repete quæ supra hoc libro cap. IV, §. 2.

CRON. 18 *Omnino justam* Semper & in universum.

norum oratione : οὐκ ἐν χερσὶν ἀπαυτέρατε, οὐχ ἡμῶν ἀλλ' οὐμῶν. κατὰ Lib. III.
 ἡμῶν γὰρ εἴ τινα ἐπασχόν. de his, quos in conflictu occidistis, non adco
 querimur, accidit enim hoc illis jure quodammodo.

2. Sic & ipsi Jurisconsulti Romani, quod sæpe jus captivitatis I. 19. pr. D. de
 vocant, alibi injuriam appellant, & equitati opponunt naturali; & capt.
 Seneca servi nomen ex injuria natum, 19 id quod sæpe accidit respi- Ep. xxxiii.
 ciens. Apud Livium quoque Itali retinentes ea, quæ Syracusanis Lxxvi. III.
 bello ademerant, pertinaces 20 ad obrinendam injuriam appellantur. Dion Prusænsis cum dixisset, bello captos, si ad suos rediis- Orat. xv.
 sent, libertatem recipere, addit, εἰ δὲ δίκης δουλοειστας, ut qui per in-
 juriam in servitute fuissent.

(c) Lactantius de philosophis loquens: cum de officiis ad rem mi-
 litarem pertinentibus disputant, neque ad justitiam, neque ad veram
 virtutem accomodatur illa omnis oratio, sed ad hanc vitam mortemque
 civilem. Idem mox a Romanis ait legitime illatas injurias.

III. Primum ergo dicimus, si belli causa injusta sit, etiam si
 bellum solenni modo susceptum sit, injustos esse 21 interna inju-
 stitia omnes actus qui inde nascuntur; ita ut qui scientes tales
 actus operantur, aut 22 ad eos cooperantur, habendi sint in eorum
 numero, qui ad regnum cæleste sine poenitentia pervenire non
 possunt. Vera autem poenitentia, si tempus & copia suppetat,
 omnino requirit, (d) ut is, qui damnum dedit, sive interficiendo,
 sive res corrumpendo, sive prædas agendo, id ipsum refarciat.
 Ideo Deus (e) negat grata sibi esse jejunia eorum, qui non iure
 captos detinebant; & Ninivitis rex indicens 23 iustitium præci- Jon. II, 16:
 pit,

19 Id quod sæpe accidit) Ut servi
 fiant, qui fieri non meruerunt.

20 Ad obrinendam injuriam) Ad
 retinenda & non reddenda, quæ
 per vini parum probatam quælivis-
 sent.

GROT. c Lactantius) Augustinus
 vero epistola IV. quæ est ad Marcellinu-
 m. ac per hoc si terrena ista respu-
 blica Christiana præcepta custodiat,
 etiam ipsa bella sine benevolentia non
 gerentur. Idem de diversis ecclesiæ
 observationibus: apud veros Dei cul-
 tores etiam ipsa bella parata sunt.

GRON. 21 Interna injustitia) Quæ
 apud Deum reos faciat, etsi humano
 foro excusatos.

22 Ad eos cooperantur) Aut eis ad-
 jutorium faciunt.

GROT. d Ut is, qui damnum dedit,

sive interficiendo, sive res corrumpen-
 do, sive prædas agendo, id ipsum refarci-
 at) Num. v, 6. Hieronymus ad Ru-
 sticum: nec differtur ultionis senten-
 tia, si non reddantur universa. Augu-
 stinus in epistola ad Macedonium,
 quæ est IV. Si res aliena, propter quam
 peccatum est, reddi possit & non reddi-
 tur, poenitentia non agitur, sed simulat-
 ur. Retulit Gratianus in causam XI,
 quæstione VI.

e Negat grata sibi esse jejunia eorum,
 qui non iure captos detinebant) Locus
 est illustris Esaie LVIII, 5. 6. 7. ha-
 bes eum græce apud Justinum Mar-
 tyrem in colloquio cum Tryphone.
 GRON. 23 Jussitium præcipit) Fe-
 rias & vacationem ab omni opere ac
 negotio obsecrationis causa.

*Libro præcep-
torum legis
præcepto juben-
te xvi.*

*Silo. in verbo
bellum p. 1, n.
10. 11. & 12.
Covar. d. §. 11.
n. 8.*

*Less. lib. 11, c.
13. dub. 4.*

*Add. l. 21. §. 9.
D. de furtis.*

*Silo. de loco n.
10.*

*Vasq. lib. 1. con-
trov. ill. c. 9.
§. 17.*

*Maim. disp. 118
nut vero.*

Lib. IX.

*Lib. VIII.
Vide supra l. 11
c. 11.*

pit, ut rapina manus vacuefaciant, 24 naturæ ductu agno scens, sine tali restitutione pœnitentiam fictam & inanem fore. Atque ita videmus sentire (e) non Judæos tantum & Christianos, sed & (f) Mahumeristas.

IV. Ad restitutionem autem tenentur, secundum ea quæ generaliter a nobis alibi explicata sunt, belli auctores, 25 sive potestatis jure, sive consilio, de his scilicet omnibus, quæ bellum consequi solent: etiam de insolitis, si quid tale jufferunt aut suaserunt, aut cum impedire possent non impedierunt. Sic & duces tenentur de his, quæ suo ductu facta sunt; & milites in solidum omnes, qui ad actum aliquem communem, puta urbis incendium, concurrerunt; in 26 actibus dividuis pro damno quisque cujus ipse causa unica, aut certe inter causas fuit.

V. 1. Neque admittendam putem exceptionem, quam nonnulli adferunt de his, qui aliis operam navant, si modo in ipsis aliquid hæreat culpæ; 27 ad restitutionem enim sine dolo culpa sufficit. Sunt, qui videntur existimare res bello captas, etiam si justa belli causa non adfuerit, reddendas non esse, eo quod bellantes inter se, cum bellum inierunt, ista 28 capientibus donasse intelligantur. Sed nemo 29 suum jactare temere præsumitur; & bellum per se longe abest a contractuum natura. Ut vero pacati populi certi quid haberent quod sequerentur, nec bello implicarentur inviti, sufficiebat introductio 30 externi, de quo diximus, dominii, quod cum interna obligatione restitutionis potest consistere. Atque id illi ipsi auctores videntur statuere in jure captivitatis personarum. Ideo Samnites apud Livium, *res hostium in præda captas, quæ belli jure nostræ videbantur, remisimus. Videbantur*, ait, quia injustum id bellum fuerat, ut jam ante agnoverant Samnites.

2. Non dissimile est, quod ex contractu sine dolo inito, 31 cui inest

24. *Naturæ ductu*) Quippe vere religionis ignarus.

GROT. f. *Non Judæos tantum*) Vide canones pœnitentiales Molis Maimonide cap. 11, §. 2. Et Mosem de Kotzi præcepto jubente xvi.

g. *Mahumeristas*) Vide Leuclavium Turcicorum v, & xvi 11.

GRON. 25 *Sive potestatis jure, sive consilio*) Vel jubendo vel suadendo.

26 *Actibus dividuis*) Quæ non faciunt agminatim, centuriatim, manipulatim, sed singulatim.

27 *Ad restitutionem*) Ad restituendum quisque obligatur ipsa possessione alieni, aut casu damni dati, etiam si dolo ejus & prava voluntas non

intervenerit.

28 *Capientibus donasse*) Res suas misisse in aleam & tacto pacto constituisse, ut id haberent pars utraque, quod huic aut illi assignaret mors communis & fortuna.

29 *Suum jactare*) Pro derelicto habere.

30 *Externi dominii*) Ut cum paterentur esse jure publico dominum, qui res cepit; quod potuerunt pati, etiam non solverent conscientiam vinculo quarundam restituendarum.

31 *Cui inest inæqualitas*) Ubi non redditur par pro pari, quod fieri debet in legitimo contractu.

ineſt inæqualitas, jure gentium naſcitur facultas quædam cogendi cum ꝛꝛ qui contraxit ad implenda pacta; nec eo tamen minus, qui plus æquo ſtipulatus eſt rem ad æqualitatem reducere ex probi ac pii hominis officio tenetur.

VI. 1. Sed &, qui damnum ipſe non dedit, aut ſine omni culpa dedit, ſed rem bello injuſto captam ab alio penes ſe habet; tenetur eam reddere, quia cur alter ea carere debeat nulla cauſa ſubest naturaliter juſta, non conſenſus ipſius, non malum meritum, non compenſatio. Non aliena ab hac re hiſtoria eſt apud Valerium Maximum: *populus*, inquit, *Romaui cum P. Claudius Cæmerinos ductu atque auſpiciis ſuis captos ſub hafta vendidiſſet, eſſi ærarium pecunia, ſines agris anctos animadvertebat*, tamen, quia ꝛꝛ parum liquida fide id geſtum ab imperatore videbatur, maxima cura (h) conquiſitos redemit, & prædia reſtituit. Similiter Phoceniſibus Romanorum decreto reddita libertas ꝛꝛ etiam illa publica & qui erepti erant agri. Et poſtea (i) Ligures qui a M. Pompilio venditi fuerant, reddito emptoribus pretio reſtituti ſunt in libertatem, bona quoque red- di curata. Idem de Abderitis decrevit ſenatus, addita cauſa quod injuſtum bellum illatum iis eſſet.

2. Poterit tamen, ſi quid ſumtus aut operæ impendit is, qui rem tenet, deducere tantum, ꝛꝛ quantum domino valebat adipiſci deſperatam poſſeſſionem, ſecundum ea quæ alibi explicata ſunt. quod ſi rei poſſeſſor culpæ exſors eam conſumpſerit aut alienaverit, non tenebitur niſi in quantum cenſeri poteſt locupletior factus.

32 *Qui contraxit*) Qui plus debet, rari juſſit eos, qui fuerant in oppido Sanctæ Marie in Achaia. Chalcocondylas libro 1x.

33 *Parum liquida*) Dubitabatur, an vere hoſtes fuiſſent. 34 *Etiã illa publica*) Non tantum, ut privati liberarentur ſervitute apud privatos, ſed etiam ut reipublicæ ſuæ leges redderentur. GROT. i *Ligures*) Vide excerpta Peireſiana Diodori Siculi. GRON. 35 *Quantum domino*) Eam ſummam pecuniæ, quam dominus impendere non dubitaſſet, ut recipere, 2, 10.9.

CAPUT XI.

Temperamentum circa jus interficiendi
in bello iusto.

- I. In bello iusto actus quosdam interna iustitia carere, quod exponitur.
- II. Interfici qui possint secundum iustitiam internam.
- III. Ob infortunium neminem recte interfici, ut qui coacti partes sequuntur.
- IV. Nec ob culpam mediam inter infortunium & dolum: cujus natura explicatur.
- V. Distinguendos auctores belli ab his qui sequuntur.
- VI. In ipsis auctoribus distinguendas causas probabiles ab improbabilibus.
- VII. Etiam mortem meritis hostibus saepe poenam recte condonari.
- VIII. Cavendum, quantum fieri potest, ne innocentes, etiam praeter propositum, occidantur.
- IX. Pueris semper parcendum: sceminis, nisi quid gravius admiserint, & senibus.
- X. Parcendum & his, qui sacra aut literas tantum curant.
- XI. Et agricolis.
- XII. Et mercatoribus ac similibus.
- XIII. Et captis.
- XIV. Recipiendos, qui dedere se volunt sub aequis conditionibus.
- XV. Parcendum & his qui sine conditione se dediderunt.
- XVI. Hac ita vera, nisi grave delictum antecesserit: quod quomodo accipiendum.
- XVII. Delinquentibus ob multitudinem recte parci.
- XVIII. Non occidendos obsides, nisi ipsi deliquerint.
- XIX. Abstinentum ab omni dimicatione inutili.

Lucanus.

Officiorum 1.

- I. 1. **S**ed nec in bello iusto admittendum est, quod dicitur, 1 Omnia dat, qui iusta negat.

Melius Cicero: Sunt 2 quaedam officia etiam adversus eos servanda, a quibus injuriam acceperis. (a) Est enim ulciscendi & puniendi modus.

GRON. 1 Omnia dat) Efficit, ut nihil non liceat in invitum, qui, quod in volentem licere debet, recusat.

2 Quaedam officia) Sunt quaedam humaniter & benigne agenda.

GROT. a Est enim ulciscendi & puniendi modus) Vide quae supra lib. II, cap. xx. §. 2. & 28. & loca Augustini de Christianorum in ipsis bellis benevolentia, quae modo produximus.

Aristoteles politicorum v, cap. 6. narrat asperiores aequo poenas exactas Thebis & Heracleae, *καυτερὰς*, factionis studio. Et Thucydides III. *τιμωρίας μείζους, & μέγας τοῦ δικαίου*, poenas iusto majores. Tacitus III, annalium: Pompejus gravior remedium, quam delicta erant. Idem eodem libro Augustum culpam, quod in puniendis adulteriis clementiam maiorum

Idem laudat vetera Romanorum tempora, cum exitus bellorum *Offe. 11.*
 erant 3 aut mites, aut necessarii. Crudeles vocat Seneca, qui punien-
 di causam habent, modum non habent. Aristides Leuctrica prima:
 ἔστι γὰρ, ἔστι καὶ ἀμνηστέους ἀμείρους ἀδικῶν. καὶ τις οἷς τὰς τιμωρίας
 ἀναπληροῖ, πρὸς τῇ δίκῃ τούτοις ὑπερῶς ἰδύμεθ, ἀρχὴ πάλιν. Pos-
 sunt sane, possunt etiam, qui se vindicant, iniusti esse, si modum ex-
 cedant. Nam & qui in puniendo progreditur ad id quod iniquum est,
 secundus est injuriæ auctor. Sic, Ovidio iudice, rex quidam

11. de clem.
cap. 4.

De Ponte.

ēdene nocentum

Se nimis ulciscens extitit ipse nocens.

2. Platæenses in Isocratea oratione quærunt: οὐ δίκαιόν ἐστιν
 ὅτι τοσαύτην ἐγκληματῶν οὐκ ἔχοντες ἀμείρους καὶ διὰ τὴν ποινὴν τὰς τιμωρίας
 an æquum sit, ob tantilla peccata tam graves & iniquas pœnas exigere?
 Idem ille Aristides secunda pro pace: μὴ τοῖσιν ἀπὸ τῶν αὐτῶν τι-
 μωρίων ἐπεὶ, σκοπῶν, ἀλλ' οὐτόνους ὄντας, καὶ τίνας ἔντες αὐτοὶ καὶ τὸ μέ-
 τρον τῆς τιμωρίας. non hoc tantum respicite, quas ob causas pœnas si-
 tis exacturi, sed & qui sint de quibus sumenda sit pœna, & qui nos
 ipsi, & quis iustus pœnarum modus. Laudatur Propertio Minos:

Victor eras quamvis, (b) æquus in hoste fuit.

Sed & Ovidio:

leges captis iustissimus auctor

Hostibus imposuit.

II. Quando autem iusta sit interfectio (inde enim nobis
 incipiendum est) in bello iusto secundum iustitiam internam,
 quando non sit, ex his intelligi potest quæ capite primo huius
 libri

rum suæque ipse leges egressus sit. Aut parebatur victis, aut non occi-
 debantur duriterve tractabantur, nisi
 Juvenalis:

exigit autem
 Interdum ille dolor plusquam lex
 ulius dolori

Concessit.

Quintilianus: non nisi ab ultimo par-
 ricidio exigitur pena trans boninẽm.
 M. Antoninus Imperator, referente
 Vulcatio vita Cæsii: ad statum scri-
 bam, ne aut proscriptio gravior sit aut
 pœna crudelior. Antonius:

bandiclaque major
 Crimine visa sua est.

Adrianus libro xxvi. Severum est
 in multis acius quam errata flagita-
 merant vel delicta. Similis est apud
 Agathiam locus libro iii.

GRON. 3 Aut mites aut necessarii)

Aut parebatur victis, aut non occi-
 debantur duriterve tractabantur, nisi
 quibus ob graves causas parci nequi-
 bat.

4. Qui sunt, de quibus) Possunt e-
 nim aut aliis rebus laudati aut bene
 olim de nobis meriti esse. Florus de
 Etolis 2, 9. Memineramus auxilii sic
 placuit ignorare.

5. Qui nos ipsi) Cæsar apud Sal-
 lust. Catil. 51. magis, quid se dignum
 foret, quam quid in illos fieri iure
 posset, quærebant. Item: sententia ejus
 non crudelis (quid enim in tales ho-
 mines crudele fieri potest? sed aliena
 a republica nostra videtur.

GRON. b. Æquus in hoste fuit) O-
 vidius tristium 1, elegia 8.

Est etiam in miseris pietas, & in ho-
 ste probatur.

GRON.

De iur. bel. libri nobis explicata sunt. Interfici enim aliquem contingit ex proposito, aut citra propositum. Ex proposito iuste interfici nemo potest, nisi aut in pœnam iustam, aut quatenus absque eo vitam & res nostras tueri non possumus; quamquam illud ipsum ob res caducas hominem occidere, etiamsi a iustitia stricte dicta non abeat, a caritatis tamen lege discedit. Pœna vero iusta ut sit opus est ut ipse qui interficitur deliquerit, & quidem tantum quod apud æquum iudicem mortis supplicio possit vindicari; quæ de re eo nunc minus differemus, quia quicquid ejus sciri oportet, satis explicatum arbitramur capite de pœnis.

III. 1. Supra, 7 cum de supplicibus ageremus (sunt autem ut in pace, ita & in bello supplices,) dilcevimus ἀνέχουσα καὶ ἀδικουσα, infortunium, & injuriam. Gylippus eo quem ibi citare cœpimus Diodori Siculi loco quærit, 8 utra in classe Athenienses poni debeant, infortunatorum an injustorum; & pro infortunatis habendos negat qui ultro pulsa læcessit injuria Syracusanis bellum intulissent; unde infestus cum sponte bellum susceperint, ferenda quoque ab ipsis belli mala. Infortunatorum exemplum sunt illi, qui 9 non hostili animo apud hostes sunt, quales Athenienses temporibus Mithridaticis, de quibus sic loquitur Vellejus Paterculus: si quis hoc rebellandi tempus, quo Athenæ oppugnata a Sulla sunt, imputat Atheniensibus, nimum veri vetustatisque ignarus est; adeo enim certa Atheniensium in Romanos fides fuit, ut semper & in omni re, quicquid sincera fide gerebatur, id Romani Attica fieri prædicarent. Caterum tum oppressi Mithridatis armis homines miserrimæ conditionis, cum 10 ab inimicis tenerentur, oppugnabantur 11 ab amicis, & animos extra mania, corpora necessitati servientes intra muros habebant. Quæ pars postrema ex Livio sumpta videri potest, apud quem Indibilis Hispanus corpus dunraxat suum apud Carthaginienses, animum apud Romanos ait fuisse.

Pro Quintio.

2. Nimirum, ut ait Cicero, omnes, quorum in alicuius manu vita posita est, sæpius cogitant, quid possit is, cujus in ditione ac potestate sunt, quam 12 quid debeat facere. Idem pro Ligario: tertium est tempus, quo post adventum Vari in Africa resistit: quod 13 si est criminisum, necessitatis crimen est, non voluntatis. Atque hoc

GRON. 6 Absque eo) Nisi ille de medio tollatur aut interficiatur.

7 Supra cum) 2, 21. 5.

8 Utra in classe poni) Utero numero vel loco haberi.

9 Non hostili animo) Inter hostes morantur non infesti nobis, neque sponte nocituri.

10 Ab inimicis) Aristione tyranno

& præsidio, quod ei dederat Mithridates.

11 Amicis) L. Cornelio Sulla & Romanis.

12 Quid debeat facere) Eoque magis illam metuunt, quam eiidunt.

13 Si est criminisum) Si potest accusari, tanquam in eo culpam admiserit Ligarius.

14 Abie-

hoc secutus est Julianus in causa Aquilejensium , teste Ammiano. Lib. xxi.
 no , qui cum paucorum supplicium narrasset , adjicit : resistunt
 omnes 14 abierunt innoxii ; quos in certaminum rabiem (c) necessitas
 egerat , non voluntas . Ad Thucydides locum de Corcyrensi- Lib. x.
 capivis venditis vetus commentator : Τὸ θύρον τοῦ ἐλληνικοῦ τριῦ
 δυλῆ , καὶ ἐς ἀπὸς μετὰ μάχην τ. ὅς ἐλαφρότερος θυραπὸν , ἀλὼς τῶ
 καὶ δουλοῦ τοῦς μὴ μετὰ γυμνῶν οἰκέειν πολέμιους . ostendit clementiam
 dignam Græcorum ingenii : durum enim post pugnam captos occidere ,
 servos præferunt , qui non sua voluntate bellum gerunt . Platænes
 in dicta oratione apud Isocratem : οὐ γὰρ ἐκέρτες , ἀλλ' ἀναγκασθέν-
 τες αὐτοῖς ἐδουλόμην , non volentes , sed coacti illis (Lacedæmonis)
 servivimus . Idem de Græcis aliis : Τῶς σῶμασι μὲν ἐκείνοις δουλο-
 θεῖν ἡγαυάζοντο , ταῖς δὲ δυνάμει μὴ ὑμῶν ἦσαν . illorum (Lacedæmo-
 niorum) partes corpore sequi cogeantur , animo vobiscum erant . He- Uran.
 rodotus de Phocensibus dixerat : ἐμυδίζον οὐχ ἑτάρες , ἀλλ' ὡς ἀ-
 ναγκάειν . Medorum partes sequebantur , non sponte , sed vi necessita-
 tis .

14. Abierunt innoxii) Illi est , poenæ
 immunes .

GROT. c. Necessitas egerat , non vol-
 untas . Addit mox : id enim equitate
 pensata statuerat placabilis Imperator
 clemens . Thucydides libro III.
 in oratione Cleonis : οἱ τινες ὑπὸ τῶν
 πλεμίων ἀναγκασθέντες ἀπέστρεψαν
 εὐγγύμων ἔχοντες ἡμῶν . igno-
 scit illis , qui de-
 fecerunt a nobis , cogente hoste . Con-
 templatio extremæ necessitatis hæc
 dicitur Paulo sententiarum V. tit. I.
 certe enim , ut Synesius ait , ἰσχυρὴν
 ἀνάγκη πρᾶγμα καὶ βίαιον . res est va-
 lida ac violenta necessitas . Juvenalis
 de Calaguritanis :

Quisnam hominum veniam dare ,
 quisque Dorum

Viribus abnueret dira atque imma-
 nia passim ?

Vide de famis necessitate Caesiodo-
 rum IX , 13. Pertinax de Læto &
 aliis : paruerunt invitæ Commodo ; sed,
 ubi habuerunt facultatem , quod sem-
 per voluerunt , ostenderunt . Cassius
 Clementis apud Xiphilinum in rebus
 Severi : ἐγὼ οὔτε σὶ οὔτε Νίγηρος ἡπι-
 οτάμην . καταλιθεὶς δὲ ἢ ἐν τῇ ἐκείνου
 μεστέ , τὸ παρ' ἀναγκάειν ἐδράπνευ-
 σα οὐχ ὡς οἱ πολέμιον , ἀλλ' ὡς
 Ἰουλιανὸν καταλιθεὶς . ego neque te ne-
 que Nigrum posueram , sed in parte ,

Vol. II.

quam ille obtinebat , relictus , feci quod
 necesse erat , præsertim parvi , non tibi
 bellum volens inferre , sed Julianum
 depellere . Aurelianus Antiochiam in-
 gressus , ubi multi Zenobiæ partes
 secuti fuerant , ædificum proposuit ,
 τὸ ἀναγκάειν καὶ ἀναγκάειν πλεῖον ἢ
 προαίρεσι τὸ ἐμψύχον ἀναγκάειν .
 magis ad necessitatem impulsam igni-
 tis quam ad voluntatem , quæ assa-
 rant , referens . Belisarius apud Pro-
 copium Vandalicorum I. Λίβανος γὰρ
 ἀπαιτῶν γινώσκει ὑπὸ Βασίλειου οὐκ
 ἐθέλοντος . Asros enim omnes sub
 Vandalis fuisse invitos . Apud eundem
 Gothicorum III , Totilas Neapolita-
 nis ait , scire eos sub hostibus fuisse
 invitos . Nicetas autem , aut contin-
 uator scriptæ ab eo historiæ , de
 Henrico loquens fratre Balduini :
 Τὸ ἐννοεῖν ἐγὼ οὐκ εἶς σφαγὴν , εἰς
 εἰς ποῖμινον ἢ καὶ βοσκίον , ἀλλ' οὐ Χεί-
 στονόμην . τὸ πτωχότατον καὶ βία μάλ-
 λον ἢ πειδοῖ τοῖς βλάχοις ὑποχύψαν-
 μηδὲ προσχωρεῖν ἐκονσιότητι : qui ur-
 bem incolebant , eos iussit interfici , qua-
 si armentum aut grex essent , non Chri-
 stiani homines qui interficerentur , præ-
 fertim tales , qui Blacis non verbo-
 rum suavis , sed vi succubuerant , ne-
 que sponte eis paruerant .

R

GRON.

Libro primo.

Lib. XIII.

Lib. XXV.

Justinus lib.
XXVIII.

tis . Zeldis , ut Arrianus narrat , pepercit Alexander , ὅτι πρὸς ἅλῃς ἵππων εὐεργάτης τοῖς βασιλεῦσι , quod coacti fuissent in partibus barbarorum . Nicolaus Syracusanus apud Diodorum in oratione pro captivis : οἱ σύμμαχοι τῇ τῶν κρατούντων ἐπιτροχῇ διαδίδονται , ἀναγκασθέντες εὐεργάταις . dicunt , si τοὺς ἐξ ἐπιβουλῆς ἀδικήσας δαμάσθαι ἔστι τιμωρίσθαι , τοῖς ἀνευλοῖς ἀμαρτήσας προσηκόντων ἐν ἐν ἐγγυμῶσι ἀξιοῦν . so. i vi imperantium adacti sunt militare : quare , sicut par est eos puniri , qui data opera injuriam inferunt , ita æquum est ignosci his , qui prater voluntatem suam peccant . Sic & apud Livium Syracusani Romanis se purgantes ajunt , se metu ac fraude turbatis pacem oppressam . Similem ob causam Antigonus bellum se cum Cleomene , non cum Spartanis habuisse dicebat .

IV. 1. Sed notandum est , inter 15 plenam injuriam & 16 merum infortunium mediū sæpe aliquid intercedere , quod ex utroque quasi conflatum sit , ita ut actio neque mere scientis & volentis , neque mere aut ignorantis , aut inviti dici possit .

2. Aristoteles huic generi nomen posuit ἀμαρτία , latine 17 culpam aliquam liceat dicere . Sic enim ille moralium libro quinto capite decimo : Eorum , quæ sponte facimus , alia facimus deliberato , alia non deliberato . Deliberato fieri dicuntur , quæ præcunte consultatione quadam animi fiunt , quæ vero aliter , indeliberato . Cum ergo damni datio tribus modis in hominum societate contingat , ea , quæ ab ignorantia procedit , infortunium dicitur , ut , si quis egerit quippiam non in quem existimabat , aut quod non putabat , aut non quo putabat modo , aut non tali fine ; ut si quis se ferire non hoc instrumento , non hunc hominem , aut non hujus rei causa credidit ; sed evenit quod ipse non proposuerat sibi ; puta vellicare voluit , non vulnerare , aut non hunc , non hoc modo . Ergo , si ita præter id , quod expectari potuit , damnum detur , erit infortunium . At , si ita , ut expectari ac prævideri aliquo modo potuerit , sed non improbo animo , culpa erit aliqua ; nam culpe affinis est , qui 18 in se habet agendi principium ; 19 qui vero exitus , infelix . At , quoties quis id quod facit , 20 sciens facit , non tamen deliberato , fatendum est adesse injuriam ; ut quæ facere homines , solent per iracundiam & perturbationes fœmles aut naturales , aut necessarias ; nam qui ira commoti lædunt & culpam admittunt , ab

in-

GRON. 15 Plenam injuriam) Cui dolus & culpa omnis inest.

16 Merum infortunium) Cui nec dolus nec ulla culpa subest.

17 Culpam aliquam) Erratum.

18 Qui in se habet) Quem suum ipsius consilium & voluntas maleficia incitavit ad nocendum alteri .

19 Qui vero extra) Qui sine consilio & voluntate lædendi , aliud agens inque aliud intentus lædit tamen .

20 Sciens satis , non tamen) Qui aliunde subito impellitur , priusquam providere possit & prospicere , quale sit , quod agit , ut si volens id agat .

21 in-

injuria non vacant; neque tamen 21 injusti, aut improbi dicuntur; at, si quis idem 22 consulto admittat, is vero improbus & injustus recte nominabitur.

3. Merito igitur, quæ per iram fiunt, censentur non ex proviso fieri; non enim incipit is, qui ex ira quid facit, sed is qui iram provocavit; atque eo fit, ut sæpe in judiciis rerum ejusmodi 23 non facti, sed legitima fiat questio. Nascitur enim ira ex eo, 24 quod quis injuriose factum existimat. Non ergo, sicut in contrariis, an hoc factum sit disputant; ibi enim, nisi 25 quæ intercesserit oblitio, omnino altera partium improba est, quæ fidem non implet; sed, an juste factum sit, quod factum est, exquiri volunt. At qui prior struxit insidias, nihil ignorans fecit; quare non mirum 26 si alter sibi injuriam factam putat. 27 alter non putat. Est tamen ut & qui tali ex causa ludit, injustus censeri debeat, si nempe aequalitatis aut proportionis normam excedat, quod reponitur. Sic justus est, qui deliberato jure agit; alioqui jure agere potest aliquis sponte tantum, non & deliberato.

4. Ceterum eorum, quæ non sponte fiunt, alia venia digna sunt, alia minus. (d) Venia digna, quæ non ab ignorantibus modo, sed & 28 ob ignorantiam fiunt. At, si quis ab ignorantibus admittantur, 29 nec tamen per ignorantiam, sed tali animi morbo, qui communes humane naturæ fides excedat non digna sunt, quibus ignoscas. Locum sane egregium & usus maximi integrum latine posui, quia minus recte verti, ideoque nec satis intelligi solet.

5. Michael Ephesius cum locum interpretans, ejus 30 quod VII, N. 11:

EX-

21 Injusti aut improbi) Tacitus de Germanis 25. Verberare servum ac vinculis & opere coercere rarum: occidere solent, non disciplina & severitate, sed impetu & ira, ut inimicum.

22 Consulto) Non subito animi motu impulsus.

23 Non facti) Disputetur non utrum factum sit, nec ne, sed utrum per leges licuerit nec ne.

24. Quod quis injuriose.) Atque eo jure sibi datum contra offendendi.

25 Quæ intercesserit) Nisi cui exciderit e memoria, quid facere debeat.

26 Si alter sibi) Ille, cui structæ sunt insidiæ.

27 Alter non) Ille, cui non impletum est promissum, quia id, qui facere debuit, oblitus est.

GROT. d Venia digna, quæ non ab ignorantibus modo, sed & ob ignoran-

tiam fiunt) Dionysius Halicarnassensis libro 1. ἀπαν συγγνώμη ἀδυνάτο δ' αὐτοῖον. quod non sponte fit, omne dignum venia. Procopius Gothicorum 111. ἴσται μὲν ἀδικοῦσι τοῦτε πέλας, ἢ προλαβούσιν ἀγνοίας, ἢ λυθὲν ἐπιγνομένης τινὸς, τοῦτους ἀδύνάτο τοῦτε τὰ δεινὰ πεπονητάς συγγνώμης ἔχειν. qui aliis molesti sunt, sive quod occupaverit eos ignorantia, sive quod oblitio supervenerit aliqua, his etiam ipsos, qui mala sunt passi, æquum est veniam dare.

GRON. 28 Ob ignorantiam) Quæ scire aut cogitare quis non potuit.

29 Nec tamen per ignorantiam) Et tamen hujusmodi, ut sensus communis ea evenire posse cuique dicet.

30. Quod expectari) Quod factum est non modo ab ignorante, sed etiam ob ignorantiam.

Libro primo.

Lib. xlii.

Lib. xxv.

Justinus lib.
xxviii.

his . Zeldis , ut Arrianus narrat , pepercit Alexander , *ὅτι πρὸς ἑλίας ἐγγυεὶν εὐστράτειαν τοῖς βαρβάροις* , quod coacti fuissent in partibus barbarorum . Nicolaus Syracusanus apud Diodorum in oratione pro captivis : *οἱ σύμμαχοι τῇ τῶν κρατούντων ὑπεροχῇ βιάσθentes* , *ἠναγκάσθησαν εὐστράτειαν* . διόπερ , *εἰ τοὺς ἐξ ἐπιβουλῆς ἀδικήσαντας διακρίνῃ ἐστὶ τιμωρήσθαι* , *τοὺς ἀνομιᾶς ἀμαρτάνοντας προσηκῶς ἀντὶ τῆς συγγένειας ἀξιοῦν* . so . i . vi imperantium adacti sunt militare : quare , sicut par est eos puniri , qui data opera injuriam inferunt , ita æquum est ignosci his , qui prater voluntatem suam peccant . Sic & apud Livium Syracusani Romanis se purgantes ajunt , se metu ac fraude turbatis pacem oppressam . Similem ob causam Antigonus bellum se cum Cleomene , non cum Spartanis habuisse dicebat .

IV. 1. Sed norandum est , inter 15 plenam injuriam & 16 merum infortunium medium sæpe aliquid intercedere , quod ex utroque quasi conflatum sit , ita ut actio neque mere scientis & volentis , neque mere aut ignorantis , aut inviti dici possit .

2. . . Aristoteles huic generi nomen posuit *ἀμαρτυρία* , latine 17 culpam aliquam liceat dicere . Sic enim ille moralium libro quinto capite decimo : Eorum , quæ sponte facimus , alia facimus deliberato , alia non deliberato . Deliberato fieri dicuntur , quæ præcunte consultatione quadam animi fiunt , quæ vero aliter , indeliberato . Cum ergo damni datio tribus modis in hominum societate contingat , ea , quæ ab ignorantia procedit , infortunium dicitur , ut , si quis egerit quippiam non in quem existimabat , aut quod non putabat , aut non quo putabat modo , aut non tali fine ; ut si quis se ferire non hoc instrumento , non hunc hominem , aut non hujus rei causa credidit ; sed evenit quod ipse non proposuerat sibi ; puta vellicare voluit , non vulnerare , aut non hunc , non hoc modo . Ergo , si ita præter id , quod expectari potuit , damnum detur , erit infortunium . At , si ita , ut expectari ac previderi aliquo modo potuerit , sed non improbo animo , culpa erit aliqua ; nam culpe affinis est , qui 18 in se habet agendi principium ; 19 qui vero extra , infelix . At , quoties quis id quod facit , 20 sciens facit , non tamen deliberato , fatendum est adesse injuriam ; ut quæ facere homines solent per iracundiam & perturbationes similes aut naturales , aut necessarias ; nam , qui ira commoti lædunt & culpam admittunt , ab in-

GRON. 15 *Plenam injuriam*) Cui dolus & culpa omnis inest.

16 *Merum infortunium*) Cui nec dolus nec ulla culpa subest.

17 *Culpam aliquam*) Erratum.

18 *Qui in se habet*) Quem suum ipsius consilium & voluntas malefica incitavit ad nocendum alteri .

19 *Qui vero extra*) Qui sine consilio & voluntate ledendi , aliud agens inquit aliud intentus lædit tamen .

20 *Sciens facit , non tamen*) Qui aliunde subito impellitur , priusquam providere possit & prospicere , quale sit , quod agit , etiam volens id agat .

expectari non potuit, exemplum ponit in eo, qui fores aperiens, parrem læsit, aut in loco solitario jaculando se exercens aliquem vulneravit. Ejus; quod prævideri potuit, sed sine dolo, in eo qui jaculatus est 31 in via publica. Idem scriptor necessitatis exemplum ponit in eo, qui fame aut siti adigitur, ut quid faciat: perturbationum naturalium, in amore, dolore, metu. Per ignorantiam fieri ait, ubi factum ignoratur, ut 32 si quis mulierem nesciat nuptam. Ab ignorante 33 non per ignorantiam, ubi jus ignoratur. Jus autem ignorari interdum excusabiliter, interdum inexcusabiliter; quæ cum Jurisconsultorum dictis optime congruunt, Est ejusdem Aristotelis locus huic non dissimilis libro de arte oratoria: *εἰσὶν ἡγεμονίαι, ne pari loco habeamus injurias & culpas, neque item culpas & infortunia. Infortunia autem sunt, quæ nec provideri potuerunt, nec improbo animo admittuntur; culpe, quæ provideri potuerant; non tamen improbo animo sunt; injuriæ, quæ & destituto & animo improbo.* Tria hæc notarunt veteres, & in illo Homeri versu de Achille Iliados posuimus:

Οὐτ' ἄρα ἔστ' ἀπὸρ, οὐτ' ἀγνοῶ, οὐτ' ἀνείμαρ.

Non ignara illi, male provida, nec mala mens est.

L. 11. §. 2. D. de panis.

De off. 1.

6. Similis est divisio apud Marcianum: *Delinquitur aut proposito, aut impetu, aut casu; proposito delinquit latro, 34 qui factionem habent, impetu autem, cum per ebrietatem ad manus, aut ad ferrum venit; casu vero, cum in venando telum in feram missum hominem interfecit.* Duo illa quæ proposito & impetu fiunt, hunc in modum distinguit Cicero. Sed in omni injuria permultum interest, (e) utrum perturbatione aliqua animi, quæ plerumque brevis est & ad tempus, an consulto & cogitato fiat injuria. Leniora enim sunt quæ repentino aliquo motu accidunt, quam ea quæ meditata & præparata inferantur. (f) Philo autem in legum specialium explicatione sic ait:

31 *In via publica*) Nam, quia in ea ut plurimum obversantur homines, facile unicuique succurrit, ethi nunc nemo appareat, repente intervenire posse, qui lædatur.

32 *Si quis mulierem*) Quam sollicitat, aut cujus tentat pudicitiam.

33 *Non per ignorantiam*) Qui sciens facit, quod nescit jus esse non facere.

34 *Qui factionem habent*) Manipulum furum, ut loquitur Terentius: qui coherant conjuratione facta.

GROT. e *Utrum perturbatione aliqua animi, quæ plerumque brevis est*

& ad tempus, an consulto & cogitato fiat injuria.) Seneca de ira 1, 16. *Dimittis sapere, si intelligit non ex alto venire nequitiam, sed summo, quod ajuat animo inbaccere.* Deinde: *nonnunquam magna scelera levius quam minora compeſcit, si illa lapsu, non crudelitate commissa sunt: his ineſt latens & aperta & inueterata calliditas.* Idem: *delictum in duobus non eodem modo afficit, si aliter per negligentiam admittit, aliter curavit ut notens esset.*

f *Philo*) Libro 11. specialium legum.

μείζων τὴν πρᾶξιν εἶναι τῆς διαβοίας μὴ προκαταχήμενος ἐκ μακροῦ τοῖς μέθοδοις . 35 dimidiatum esse facinus, ubi non antecessit longa animi deliberatio .

7. Cujus generis ea præcipue sunt, (g) quæ necessitas, si non defendit, tamen excusat. Nam ut Demosthenes ait in Aristocratem: αἱ ἀνεγκαταί χρεῖαι τὸ τι πράξιν, ἢ μὴ, λογιζομένη ἀναρῶσεν ἀπανταί . οὗτ' οὐ πᾶν ταῦτα ἀναβιβλῆσθαι δὴ τὴν διαβοίαν ἐκταύροτα . necessitatis impulsus auferunt dii indicationem de eo quod agendum vel non agendum est: quare non nimis rigide expendenda hæc sunt ab æqui rerum arbitris. Quæ sententia etiam latius ab eodem exprimitur in oratione de falso testimonio adversus Stephanum . Thucydides libro quarto: πᾶν δ' εἰκοθε εἶναι τῷ πολέμῳ καὶ διωῶ τινι κατεργόμενον ἐγγυνομῆν τι γίνεσθαι καὶ πρὸς τοῦ θιού, καὶ γὰρ τῶν ἀνθρώπων ἀμαρτημάτων καταφυγὴ εἶναι τοῖς θεοῖς . παρασχεῖν τε ἐπὶ τοῖς μὴ ἀδύγκῃ κακοῖς ὑπομαρθεῖναι, καὶ οὐκ ἐπὶ τοῖς ἀπὸ τῶν ἐμμερῶν τι τολμήσαντι . credibile est (h) apud Deum quoque paratam esse veniam his, qui bello aut qua simili necessitate tracti aliquid admittunt: nam & Deorum altaria perfugium patere culpis non voluntariis: & injustitiam eis ascribi qui ultro mali sunt, non his quos ad audendum res extrema impellant. Cerites apud Livium ad Romanos: 36 ne appellarent consilium, quæ vis ac necessitas appellanda esset: Justinus: factum Phocenium, tamen si omnes execrarentur propter sacrilegium, plus tamen invidia Thebanis, a quibus ad hanc necessitatem compulsi fuerant, quam ipsis intulit.

Sic

Lib.viii.
Lib.viii

GRON. 35 Dimidiatum esse) Dimidia parte defectum.

GROT. g Quia necessitas, si non defendit, tamen excusat) Adde quæ supra lib.11, cap.xx. §.29. & hoc capite supra §.3. Samii apud Thucydidem libro 111. Alcide Lacedæmonio, cum captivos Chios occideret, hæc dicunt: α' καλῶς τὴν Ἑλλάδα ἐλευθεροῦν αὐτὸν, εἰ ἀδρας διέθηνεν, οὕτως χεῖρας αὐταῖς μίλους, οὕτως πολέμους, Ἀθηναίων δὲ ὑπ' ἀδύγκῃς ὑπομάχουσι . non recte enim se dicere cepisse ad liberandam Græciam, qui homines interficere nec manibus ipsi contrarios, nec animo infestos, Atheniensium quidem socios, sed necessitate adulos. Chrysostomus de providentia v. καὶ ἐχθροὶ μὲν καὶ π.λέμῳ τοῖς αὐτῶν πολέμοις ἴσασι συγγνώσκουσι, ὅτι ἀποκτείνουσι καὶ μὴ βυλόμενοι πρῶτον τι τῶν χαλεπότητων αὐτοῖς . αὐτοὺς

& inimici inimicis & hostes hostibus ignoscere, ubi inveni ac contra voluntatem aliquod in ipsos quomodo grave patrans. Misimiani apud Agathiam 111. γίνεσθαι πάντα προδικημένον, οὕτως τε ἐλλοδῶς εἰς τὸ ἀντιδρᾶσαι, βαρβάρῳ καὶ τ.οῦτο ἀνεία: α' μὲν πάντας γε φειδῶς καὶ συγγνώμῃς ἀναξέει ἵσταναι εἶναι, εὐνοίαν πεινίας περὶ τὴν ἰνυμνίαν ἴσα τῆς ἐξένῃς ἀδρας ad rationem barbaro sane impetui, attamen non omnino indignos esse, quibus ignoscetur parceturque.

h Apud Deum quoque paratam esse veniam) Deuteronomii 3211, 26. Moses Maimonides Duatore dubitantium 111, 41.

GRON. 36 Appellarent consilium) Quod ab se minus recte administratum videretur, ne dicerent consilio aut de industria factum.

Sic, Iphocrate iudice, qui 37 salutis causa prædatur, ἔχου πρῶτον μα τῆς ἀδελφίας τὴν ἀνάγκην, habet necessitatem injuriæ: velamentum. Aristides Leuctrica secunda: αἱ δυσκολίας τῶν κατὰ ἀπολογίαν ἐνδίδωσι τῇ ἀρετῇ. 38 difficultia tempora excusationem aliquam dant deficiētib. De Messeniis accusatis, quod ab Athenis exules non receperissent, ita Philostratus: ἡ ἀπολογία κατὰ ἐγγύμνην 39 λέγεται, τὸν Ἀλέξανδρον προέχοντα καὶ τὸν ἐκείνου φίλον, οὐ μὲν ἢ ἄλλα Ἑλλὰς ἀπέρις ἔχει. causa ipsorum in deprecatione posita est, obtinens falso Alexandrum, & metum ab ipso, quem nulla non pars Græciæ expectat. Talis & ille apud Aristotelem, ἡμπαυρία καὶ οὐκ αἰσιν, ἢ γὰρ ἐπιβουλῇ. semiprævens, non injustus: (i) neque enim insidiosus. Discrimina hæc ad argumenti nostri usum sic aperit Themistius in laudibus Valentis Imperatoris: καὶ διέκρινας τὸ δίκαιον καὶ ἀνδρείον, καὶ ἀνδράγματον, καὶ γὰρ εἰ μὴ τὰ Πλάτωνος ἀποστοματίζεις, καὶ οὐκ αἰσιν. Ἀριστοτέλους μεταχειρίζου, ἀλλὰ πάσι ἐκείνοις δοκούντι τοῖς ἔργοις βασιλεῖς. ἢ γὰρ τῶν τοῖς τιμωρίας ἀξιούσιν ἀνδρῶν οὐκ ἐστὶν ἐξ ἀρχῆς βουλεύεσθαι τὴν ἐκαστάσιν καὶ τοὺς ὑπὸ τῇ ἑκάστῃ παρασφιντάς, καὶ τοὺς ἡδὺ τῷ δόγματι κρατεῖν ὑποκρίντας. ἀλλὰ τῶν μὲν κατέχουσιν, τοὺς δὲ ἐμπαύσαντο, τοὺς δὲ ἐπιβουλεύοντας. (k) distinxisti inter injuriam & culpam & infortunium. (l) Quamquam nec Platonis verba ediscis, nec Aristotelem irascas, ipsorum tamen placita falso exsequeris. Non enim pari ratione

37 Salutis causa prædatur) Quia receptum alibi non habet, ut majores nostri qui Brilani ceperunt.

38 Difficultia tempora) Periculum præiens ab hoste & desperatio auxilii a sociis aut suo principe.

39 Ἰστέται) Verbum hoc respicit, quos rhetores vocant in genere causarum juridicali status: est autem status, questio, quæ ex prima intentione actoris & depulsionem rei nascitur. Inter illos est status qualitatibus, sub quo rationalis assumptivus dividitur in comparisonem, relationem, remotionem, concessionem; concessio sub sese habet purgationem & deprecationem.

GROT. i Neque enim insidiosus) Mitylenæorum causam hæc parte onerat Cleon apud Thucydidem 111. ἀποστεινέει γὰρ οὐκ ἐβλάσαν, εὐδένος δὲ ἐπιβουλῆσαν. ἐγγύμνην δὲ ἐστὶν ἀποδιδόναι. non iuvisti nobis nocere, sed de industria fecere insidias. Id vero demum ignis dignum est, quod præter voluntatem sit. Philo libro de conciliando Principe: διακρίνεις δὲ

ἐπὶ πρὸς ἀμφοτέρους τοὺς ἐπιβουλεύοντας καὶ τὸν ἀνδρείον. τὸ γὰρ κατὰ πάντα καὶ τὴν ἐλαχίστην ἡμῶν μαρτυρίαν φωνῇ, ἀντιμετρεῖ καὶ ἀντιδίδωκεν ψυχῇ. si ad ultionem movendum sit, novit discernere inter eos, qui vitam agant insidiaricam, & eos, qui longe alterius sunt animi. In omnes enim, etiam qui minima deliquerunt, grassari cadibus animi est immansuetudine ac feritas.

k Distinxisti inter injuriam & culpam & infortunium) Seneca naturalium 11, 44. ubi de fulminibus: voluerunt admonere eos, quibus adversus peccata bonitatum subministrandum est; non eodem modo omnia esse præcipientia: quædam frangi debere, quædam elidi & disringi, quædam admoneri.

l Quamquam nec Platonis verba ediscis, nec Aristotelem irascas, ipsorum tamen placita falso exsequeris) Talis Trajanus inter principes Romanos egregius: παύσεις μὲν ἀπειθεῖς, ἵεν ἐν λόγοις ἢ μετῴχῃ: τὸ γὰρ μὲν ἔργον αὐτῶν καὶ πιστάτος καὶ ἐπὶ τοῖς. illius exacta traditionis in

dignos existimasti, qui ab initio bellum suaserant, & qui postea abrepti sunt armorum impetu, & qui succubuerunt ei, qui jam rerum potiri videbatur. Sed illos damnavisti, hos castigasti, postremos miseratus es.

8. Idem alibi adolescentem Imperatorem vult discere, Τὶ διενήρχην ἀτυχήματα καὶ ἀνέστηματα καὶ ἀδίκηματα. καὶ ἐπὶ προηέτης τὸν βασιλέα, τὸ μὲν εἰκτερεῖν, τὸ δὲ ἐπαγορεύειν, μὲν δὲ τὸ ἑσχατὸν ἀποφασίζαι. quid distet infortunium, culpæ aliquid, & injuria: & quomodo regem doceat istius misereri, hanc corrigere, postquam vero solam ultione prosequi. Sic apud Josephum Titus unum criminis ducem punit Mē- Lib. v. bell. χας ἔργου reipsa, multitudinem Μήχεα λόγῳ sola verborum increpatione. Mera infortunia nec poenas merentur, nec ad restitutionem damni obligant. Injustæ actiones ad utrumque. Culpæ media ut restitutioni obnoxia est, ita poenam sæpe non meretur, præsertim capitalem. Ad hoc illud pertinet Valerii Flacci:

At 40 quibus invito maduerunt sanguine dextræ,

Si 41 fors secula premat miseris, sed proxima culpa,

42 Hos variis mens ipsa modis agit, & sua carpunt

Fasta viros resides.

V. Quod innotet Themistius (m) distinguendos, qui auctores belli fuerunt, ab his, qui alios ducentes secuti sunt, ejus passim exempla in historiis exstant. Narrat Herodotus Græcos poenas summis de his, qui Thebanis ad Medos deficiendi auctores fuerant. Sic Ardeæ principes securi percussi, narrante Livio. Eodem auctore, Valerius Levinus, Agrigento capto, qui capita rerum erant virgis cæcos securi percussit; ceteros prædamque vendidit. Idem alibi: Atella Calasiaque in deditiōem acceptæ: ibi quoque in cos, 43 qui capita rerum erant, animadversum. Rursum alibi: quoniam defectionis auctores meritis poenas a Diis immortalibus & a vobis habent P. C. quid placet de innoxia multitudine fieri tandem ignotum est illis, & civitas data; nimirum, ut idem ibi loqui-

verbis postea compos non erat, rem tamen ejus & norat & implebat. Xiphilinus. De Marco Aurelio Herodianus: Μὲν δὲ τὴν βασιλείαν φιλοσοφῶν ἡ δόξα, οὐδὲ δυνάμει γινώσκων, σέμνῳ δὲ ἡδονῇ καὶ βίᾳ σάφον ἐπιδιδότω. solus principum sapientiam non verbis aut dogmatum cognitione, sed moribus gravibus & vita temperata ostendebat. De Macrino Xiphilinus: Ἐὰν τὴν νόμῳ οὐκ ὅπως ἀκούσας ἀπὸ τῆς πεινῆς μεταχειρίζετο. leges non tam norat exakte, quam fideliter exequentur. Da nostro sæculo, Deus

vel tales principes.

GRON. 40 Quibus invito) Qui occiderunt imprudenter. Forte, invita.

41 Si fors secula) Leg. fors, si per infortunium paratum, quod parum distat a scelere.

42 Hos mens ipsa) Hi conscientie tormenta patiuntur.

GROT. m Distinguendos, qui auctores belli fuerunt.) Vide Gaillium lib. 11, de pace publica cap. 9. n. 18.

GRON. 43 Qui capita) Qui rempublicam in manu habuerunt, & in telis.

Lib. xxviii. quitur, ut, unde orta culpa esset, ibi pœna consisteret. Laudatur apud Euripidem Ereocles Argivus, quia

Culpam ferebat semper illo iudice

Reus ipse: non urbs patria, quæ 44 passim mali

Recloris ergo sustinet calumniam.

Lib. iiii.

Et Athenienses, ut Thucydides narrat, pœnituit decreti adversus Mitylenæos, πῶς ἴαν διαφθέραι μᾶλλον ἢ οὐ τοῦ εὐαίσιου, ut totam civitatem potius quam solos defectionis auctores interficerent. Narratur & Diodoro Demetrius, captis Thebis, decem solos interfecisse, auctores defectionis.

Viff. de jur. bell.

n. 59.

Lib. ii.

Lib. ii. de clem.

c. 7.

Lib. vii.

VI. 1. Sed in ipsis quoque belli auctoribus distinguendæ causæ: sunt enim quædam non justæ quidem, sed tamen tales, ut non improbis 45 possint imponere. Scriptor ad Herennium, deprecationis causam æquissimam hanc ponit, si quis, quæ peccavit, non odio neque crudelitate, sed officio & recto studio commorus fecerit. Sapiens Senecæ, hostes dimittet saluos, aliquando etiam laudatos, si honestis causis pro fide, pro federe, pro libertate in bellum accincti sint. Apud 46 Livium (n) petunt errori veniam Cærites, quod fuerint auxilio confanguineis 47 Phocænsibus. 48 Chalcidensibus & aliis, qui ex federe Antiochum juverant, data a Romanis venia. Aristides Leuctrica secunda Thebanos, qui Lacedæmoniorum ductum contra Athenienses secuti erant, ait: κοινὸν μὲν οὐ δικαίον πρᾶγμα, δικαίον δὲ ἑτέρῳ πλεονέεσθαι τῇν μέμψιν, τῷ πιστοῦς ἔσθαι τοῖς ὑπομεινοῖς, in partem quidem venisse injustæ actionis; sed quam justo aliquo velarent, fide in principes sui federis.

2. Cicero de officiis primo conservandos eos dicit, qui non crudeles in bello, non immanes fuerunt: tum bella, quibus imperii gloria proposita est, 49 minus acerbè gerenda esse. Sic Ptolemæus Rex Demetrio significat, οὐ πρὸς πάντων ἀμα, πρὸς δίκης δὲ καὶ ἀρχῆς περιμνησθαι αὐτοῖς. non de rebus omnibus, sed de
50 im-

44 *Passim mali*) Vulgi iudicio, & perperam infamari solet ob improbum principem.

45 *Possint imponere*) Pro iustis agnolci & eos fallere.

46 *Apud Livium*) Libro vii, 19. 20.

GROT. n. *Petunt errori veniam*) Ignosci debere interdum armis superato rectori iustum quid sit ignoranti. Ex Isocrate transcripsit Animianus in librum xxx.

GRON. 47 *Phocænsibus*) Immo Tar-

quiniensibus in Etruria; unde namque Phocenses Cæritibus cognati?

48 *Chalcidensibus*) Haud scio unde habeat; non enim in federe Chalcis Eulæ urbis cum Antiocho fuit, sed vi & metu eam Antiochus occupavit. Liv. lib. 25, 51. Iusto hic dicere voluisse, *Phocænsibus*, qui in Asia minore, & eandem esse historiam, cujus meminit num. ult. cap. præced.

49 *Minus acerbè*) Non seviendo invictos.

50 Im-

50 imperio & gloria inter ipsos certamen esse. Severus(o) apud Hero- Lib.iii.
dianum; cum bellum adversus Nigrum gessimus, non ita sane speciosas
inimicitiarum causas habebamus, nam si possum in medio principatum
atque adhuc in disceptatione versantem pari ambitu uterque nostrum ad
se traheret.

3. Sæpe habet locum, quod de bello Cæsaris & Pompeji est Cicer. epist. ad
apud Ciceronem: 52 erat obscuritas quadam erat certamen inter cla- Brut.2.
rissimos duces; multi dubitabant, quid optimum esset. Et quod idem Pro M. Marcello
alibi: etsi aliqua culpa tenemur erroris humani a scelere certe liberati
sumus. Plane ut apud Thucydidem dicuntur venia digna, quæ
sunt 53 καὶ μετὰ κακίας, δίκης δὲ μάλιστα ἀνδρείας. 54 De Deiotaro idem
ille Cicero: non ille odio sui 55 progressus, sed errore communi lapsus
est. Sallustius in historiis: cætera multitudo, vulgi more magis quam
judicio, post alius alium quasi prudentiorem secuti. Quod de bellis
civilibus Brutus scripserat, putem non male ad pleraque bella
alia referri posse: (p) 56 acrius esse prohibenda quam in superatos
iraecundiam exerceendam.

VII. 1. Etiam ubi iustitia hoc non exigit, sæpe tamen con-
venit bonitati. (q) convenit modestiæ, convenit animo excessu.
Ignoscendo auxisse populi Romani magnitudinem, ait Sallustius. Taciti Ann.xiii.
est: quanta pervicacia in hostem, tanta beneficentia adversus suppli-
ces utendum. At Seneca: fixarum, nec generosarum quidem, 57 per- De Clem.1. c.5.
mor-

50 De imperio & gloria) Id ipsam
quod Iustinus lib.15. 1. non se pro-
pter prædam, sed propter dignita-
tem iniisse bellum.

GROT. o Apud Herodianum) Ver-
ba Græca hæc sunt: καὶ Νίγηρ μὴ
πολιοῦντας οὐχ οὐτως ἀλλ' ὅτις ἔχο-
μεν αὐτίκας ἔχθρας, αἱ ἀναγκαῖαι. ὁ
γὰρ παρ' ἡμῶν προέβηκεν ἡμῶν ἀρχὴν
ὑφάρπαξας μεμύηται, ἐν μέν τ' ἐπ' ἑ-
ρμηνείῃ καὶ ἀποφασίσαντες οὐραν, ἐκεί-
νους ἡμῶν ἐξ ἰστορίας φιλοτιμίας [ἐπ' ἑ-
αυτῶν ἀνδρείαν, optime.

GRON. 51 Possum in medio) Va-
cium & certo possessore carentem.

52 Erat obscuritas) Incertum &
obscurum, vera causa esset justior.

53 Μηδιστὰ κακίας) Non per mali-
tiam, sed nimio gloriæ studio.

54 De Deiotaro idem ille Cicero)
Cap.3.

55 Progressus, sed lapsus) 2, At-
tic.1. quia deciderat ex altris, lap-
sus quam progressus potius videba-

tur.

GROT. p Acrius esse prohibenda,
quam in superatos iracundiam exerce-
dam) Bembo 1x.

GRON. 56 Acrius esse prohibenda)
Inclementius esse animadvertendum
in eos, quos liquet bellum civile
moturos, quam in eos, qui bello
civilis sunt victi; nani in illis non
tam facilis præsumitur penitentia
consilii, quam in his facti, eujus
jam supplicium luerunt ipsa calamita-
te.

GROT. q Convenit modestia) Rex
Theoderichus apud Cassiodorum 11,
41. illa mihi feliciter bella proce-
runt, quæ moderato sine periculisunt;
is enim vincit assiduis, qui novit omnia
temperate.

GRON. 57 Per mordere) Usque &
usque mortificare, persistere in mor-
dendo jam jacentes & impotentes repu-
gnandi.

mordere & urgere abjectos: Elephantes leonesque transcutit quos impulerunt. Sæpe opportunum est illud Maronis:

Non hic victoria Teucrum

Vertitur, 59 aut anima una dabit discrimina tanta.

2. Est in eam rem insignis locus in libro quarto 60 ad Herennium: bene majores nostri hoc comparaverunt, ut neminem regem, quem armis cepissent, vita privarent. Quid ita? quia, quam nobis facultatem fortuna dedisset, iniquum erat in eorum supplicio consumere, quod eadem fortuna paulo ante in amplissimo statu collocarat. Quid quod exercitum contra duxit? desino meminisse. Quid ita? quia viri fortis est, 61 qui de victoria contendant, eos hostes putare: qui vici sunt, 62 eos homines judicare; ut possit 63 bellum fortitudo minuire, pacem humanitas augere. At ille si vicisset, 64 num idem fecisset? 65 quid igitur ei parcis? quia 66 talem stultitiam contemnere, non imitari consuevi. Si de Romanis hoc accipias (incertum enim hoc, cum & peregrinis & fictis argumentis utatur is scriptor) adversa fronte pugnat cum eo, quod habemus in 67 panegyrico, qui dictus est Constantino Constantii filio: canticor licet sit, qui de victis habes per veniam perducles, fortior tamen est 68 qui calcitrat iratos. Renovasti, Imperator, veterem illam Romani imperii fiduciam, qua de captis hostium duobus vindictam morte sumebat. Tuus enim captivi reges, cum a portis usque ad forum triumphantium currus concessissent: simulatque in Capitolium currum flectere coperat Imperator, abrepti in carcerem necabantur; unus pro seipso Paulo, qui sedentem se acceperat deprecante (lege: 69 unus Persens ipso Paulo, qui dedentem se acceperat, deprecante) legem illius severitatis evasit; ceteri in vinculis (x) luce privati aliis regibus dedere documen-

Vide Plut. Paulo Emilio.

58 Impulerunt) De statu deturbant, prostraverunt, deiecerunt.

59 Anima una dabit) Unius cædes momentum faciet.

60 Ad Herennium) C. 16.

61 Qui de victoria contendant) Qui armati resistant, in eos hostilia moliri.

62 Eos homines) Dignos veniam & clementia.

63 Bellum) Metum, periculum, vim ex bello.

64 Num idem) Numquid peperisset tibi?

65 Quid igitur) Ante hæc verba omnium est: non profecto tam sapiens fuisset.

66 Talem stultitiam) Qua forsitan ille usus esset, immoderate se gerendo in victoria.

67 Panegyrico) Qui nonus est in ordine, & adscribitur Eumenio cap. 10.

68 Qui calcitrat iratos) Forte, stratos, cui non est necesse quicquam facere in hostis adulationem, aut in dubios belli exitus lenocinia querere, ut loquitur Iustin. 11, 12. sed qui potest per fiduciam virtutis & fortune submissis insultare.

69 Unus Persens ipso Paulo, qui dedentem se acceperat, deprecante) Sero: sic enim jam Gruterus edidit a. 1607.

GROT. x Luce privati aliis regibus dedere documentum) Nolim reduci hunc morem; tamen & Iosua reges captos interfecit. Iosephus antiquæ historiæ v. 1. & de Sosio Dion: Αρτίθυ-
τοι ἡμικτόνους σταυρῶ προσδίδας

AN-

tum, ut mallet amicitiam colere Romanorum, quam exasperare justitiam. Sed & hic 70 nimis laxe. Dicit quidem Josephus idem de se-
veritate Romanorum in historia interfecti Simonis Barjoræ: sed
de ducibus loquitur, qualis Pontius Sarnis, non de his, quibus
regum esset nomen. Verborum sensus latine sic habet: *Finis*
triumphi erat, postquam ad Capitolium Jovis sedem erat perventum;
nam ibi expectare Imperatores mos antiquus patria jubebat, donec
nuntiata esset mors hostium ducis. Is erat Simon Jorj filius, qui
inter captivos in triumpho ducebatur; is tum injecto laqueo 71 in
forum irabatur, verberantibus insuper ipsum custodibus. Nam eo in-
loco mos est Romanis supplicium sumere de damnatis ob noxas ca-
pitales. Hic ubi vitam finisse nuntiatus est, secuta sunt sancta
omina, deinde sacrificia. Idem ferme dicit Cicero Verrina de
suppliciis.

3. De ducibus passim exempla existant: de regibus aliqua, ut (s) 72 de
Aristonico, 73 Jugurtha, 74 Artabafdo: sed ramen præter 75 Persea
(c) 76 Sy-

Antigonum virgis cecidit alligatum cru-
ci. Sed provide addit, ὁ μὲν δὲ βα-
σιλεὺς ὧς ἢ ῥωμαίων ἐπεσθῆς. quod
nemo regum a Romanis victoribus per-
tulerat. Est eadem historia apud Jo-
sephum libro xv. De Maximiano
Herculio Eutropius libro x. capsi
Francis atque Alemannis, capsique
variorum regibus, quos etiam bestis, cum
magnificum spectaculum numeris para-
set, objecit. De rege Alemannorum
patibulo suffixo vide Ammianum
xxvii. Theudericus rex Wisigotho-
rum Athinulfum Suevorum in Hi-
spania regem capite plectit, memo-
rante Jornande historia Gothica.
Niniurum hæc documenta sunt regi-
bus ad modestiam, & ut cogitent,
se quoque subiectos, si Deo ita vi-
suri, humanis vicibus, & quod in
simili periculo a Solone dictum me-
minerat Cræsus, de felicitate homi-
nis ante mortem non judicandum.
CRON. 70 *Nimis laxe* Adulatur ni-
miuni Constantino, qui duos Fran-
corum reges, sed barbaros & incon-
ditos, quales tum erant Franci, be-
stis objecit. Cæterum ne unum qui-
dem exemplum iusti regis post victo-
riam interfecti Romanis exprobari
poteat.

71 *In forum* Εἰς τὴν ἀγο-
ρὰν δευτέρα κρίσις. Joseph. *ἀποκ. 3. 16.*
Intelligit Tertullianum Sallust. Catil.
55.
GROT. 1. *De Aristonico*) Vide Ap-
pianum Mithridatico in fine.

GRON. 72 *Aristonico*) Hic non erat
verus rex, sed Eumenis spurius ex ci-
tharistria Ephesia; & cum ab Atta-
lo III. ejusdem Eumenis legitimo in
testamento, quo po. Ro. heredem
instituerat, præteritus esset, regnum
Pergamenum invaserat & sustinebat
invidiam Licinii Crassi consulis capti
& occisi. Inlinus 36, 4.

73 *Jugurtha*) Hic & ipse spurius,
fratribus legitimis Adherbale & Hiem-
psile, Malsiva quoque cognato Ro-
mæ dum fide publica ibi moratur,
per summum scelus occisis, legatis &
exercitu & primoribus & senatu pec-
unia corruptis, exercitu quoque sub
jugum misso, misericordiam omnem
perdiderat. Flor. 3, 1.

74 *Artabafdo*) Non Romæ, ne-
que ex auctoritate senatus, sed Ale-
xandriæ, & M. Antonii scelus appel-
lat Tacitus 3, annal. 3.

75 *Persea*) Macedonum.

Est.

(t) 76 Syphax, 77 Gentius; 78 Juba, & Cæsarum tempore, 79 Caracacus, atque alii tale supplicium evaserunt, ut appareat & belli causas & gerendi modum spectata a Romanis, quos tamen æquo 80 asperiores in victoria fuisse Cicero atque alii agnoscunt. Itaque M. Æmilius Paulus apud Diodorum Siculum non male in Persei causa Romanos senatores monet: *εἰ μὴ τὸν ἀνδρῆσαν οὐκ ἔβουλοντας, τὴν γὰρ τοῦ ἐπερθεῖν τὰς ἐχθροῦς χρομήνους μεταρχομένων νέμεσιν αἰδέσθαι*: si humani nihil metuerent, ac divinam vindictam timerent, iis imminentem, qui victoria insolentius utuntur. Et (u) Plutarchus notat, bellis inter Græcos ipsos etiam hostes regibus Lacedæmonii manus abstinuisse reverentia dignitatis.

Lib. XXVII.

4. Hostis ergo, qui non id, quod humanæ leges permittunt, sed quod sui est officii, quod fas & pium est, vult respicere, parcat etiam hostili sanguini: neminique mortem irrogabit, 81 nisi quo mortem, mortive simile quid evitet, aut ob peccata, personæ propria, quæ 82 ad capitalem mensuram devenerint. Et tamen quibusdam id meritis aut omnem, aut mortis poenam, condonabit, siue humanitatis intuitu, siue ob alias probabiles causas. Egregie idem, quem dixi, Diodorus Siculus: *αἱ τῶν πόλεων πολιορκίαι καὶ παρατάξεις καὶ τὰ ἄλλα γὰρ κατὰ τὸν πόλεμον προτερίματα τὰ πλέοντα διὰ τύχης ἢ δι' ἄρετῆς ἐπιτυχέσθαι. οἱ δ' ἐν ταῖς ἐχθροῖς εἰς τοὺς ἐπαινοτάτους ἔλεος μετέχουσιν διὰ μὲν τῆς φρονήσεως γίνεται urbium expugnationes, secunda prælia, & si quid aliud in bello prosperum, sæpe fortunæ magis quam virtuti debentur. At in summo imperio victis misericordiam impartiri solius prudentia opus est. Apud Curtium legimus: Alexander quanquam belli auctoribus poterat irasci, tamen omnibus venia data.*

VIII. De 83 nece autem eorum, qui casu non destinato occiduntur, tenendum, quod supra diximus, si non iustitiæ, miseri-

GROT. t Syphax) Variant de eo historici; multi tradunt eum prope Romanos ante triumphum decelisse: Polybius in triumpho ductum: Appianus, dum de eo deliberatur, morbo obisse.

GRON. 76 Syphax) Masæfulorum Numidarum.

77 Gentius) Illyrici.

78 Juba) Numidæ.

79 Caracacus) Britannicæ regulus. Tac. 2, ann. 36.

80 Asperiores in victoria) Nonnisi in una Corintho, de offic. 11. quam tamen ad destruendam habuerunt gra-

vem causam, violatos legatos. Iustin. 34, l. 2.

GROT. u Plutarchus notat) Agide.

GRON. 81 Nisi quo mortem) Præterquam si quo videt incolumi se salvi esse non posse.

82 Ad capitalem mensuram) Mortis supplicio digna sint.

83 De nece) In tentanda aggreffione vel in ferenda quamvis iusta vi, per quam multi innocui, & quos lædendi nullam propriam causam, nec consilium habemus, sunt perituri.

GROT.

Lib. III, 24.
Dent. xx, 14.

Num. xxxi, 18.

Ion. iv, 2.

De ira II, c. 9.

ait Seneca libris, 84 quibus ira irascitur. Deus ipse in bellis Hebræorum etiam post pacem oblatam & repudiatam parci vult foeminis & infantibus, extra paucas gentes speciali jure exceptas, adversus quas quod erat bellum, non erat hominum, 85 sed Dei, atque ita appellabatur. Et, cum mulieres Madianitidas veller occidi ob proprium ipsarum crimen, excepit virgines intactas. Imo cum Ninivitis ob gravissima peccata internecionem severe admodum minatus esset, retrahi se passus est miseratione multorum millium ejus ætatis, quæ honesti & inhonesti discrimina ignoraret. Cui similis est apud Senecam sententia: *num quis irascitur pueris, quorum ætas nondum novit rerum discrimina?* Et apud Lucanum:

Crimine quo parvi cædem potuere mereri?

Si hæc Deus fecit ac statuit, qui quosvis homines cujuscunque sexus aut ætatis sine ulla causa non injuste potest occidere, utpote vitæ dator, ac dominus, quid homines facere æquum est, quibus ille nullum jus tribuit in homines, quod non ad hominum salutem ac societatem conservandam esset necessarium?

Vill. de jure belli n. 36.

Vita Camilli.

Libro primo.
Lib. xxiv.

2. Accedit primum de pueris judicium eorum populorum, ac temporum, 86 quibus fas maxime valuit. *Arma habemus* (ait apud Livium Camillus) *non adversus eam ætatem, cui etiam, capitis uribus, parcitur, sed adversus armatos.* Addit hoc esse inter belli jura, 87 naturalia scilicet. Plutarchus de eadem re agens: *sunt, inquit, apud bonas etiam belli quedam leges.* Ubi nota illud apud bonos, ut hoc jus ab eo, 88 quod in moribus & impunitate positum est, discrimines. Sic Florus negat aliter fieri potuisse 89 salva integritate. Apud Livium alio loco est: *a qua ætate etiam hostes irati abstinere.* Et alibi: *usque ad infantium ædem ira crudelis pervenit.*

3. Quod

ἀνθρώπων, ὁ πατριὰ τῆς νῦν καὶ τοῦ πατρὸς τῶν ἐναντίων ὁμοῦ χράμενος ne infantes quidem lætentes adhuc mali exsortes fuere, sed & hi velut in verba demissi sunt, aut velut flos emarcuere, facto hominum misericordie interitorum, neque scientium injuriam ab eo fieri naturæ ac fas hominum violari, qui ultra, quam ut hostes vineat, aut subgat, extendit iram. Adde quæ Beda habet libro II, cap. 20. de Carævillæ feritate: & Helvetiorum bonam legem apud Simlerum, & Elisabethæ reginæ pia mandata apud Camdenum in anno c. 15 xcvl.

GRON. 84. *Quibus ira irascitur*) Adversus iracundiam scribit, iram

coercendam esse monet ac præcipit.

85. *Sed Dei*) Qui eas ob corruptissimos mores ab stirpe volebat excindere.

86. *Quibus fas maxime*) Boni fuere mores & valuit velli observantia. Tacit. 3, annal. 26.

87. *Naturalia scilicet*) Nam gentium jura plus permiscere, 3. 4. 9.

88. *Quod in moribus*) Quod non fundatum est in justitia naturali & morali, sed politica, & consuetudine invaluit, neque innocentem, sed impunitum præstat.

89. *Salva integritate*) Fide ac dignitate integra & illæsa.

GRON.

3. Quod autem in pueris rationis usum non adeptis semper, id in foeminis plerumque obtinet, id est, nisi aliquid peculiariter vindicandum admiserint, aut virilia officia & ipsæ usurpent. Est enim, ut Statius loquitur, *sexus rudis insciusque ferri*. Neroni hostem vocanti Octaviam in tragœdia reponit præ-Ostavia factus.

(y) 90 *Famina hoc nomen capit?*

Alexander apud Curtium: *cum captivis & foeminis gerere bellum*. Lib.v. non soleo: *armatus sit oportet, quem oderim*. Grippus apud Justinum: *a nullo unquam majorum suorum inter tot domestica & externa bella post victoriam in foeminas sevitum, quas sexus ipse & periculis bellorum & sevitis victorum eximat*. Apud Tacitum alius: *neque adversus foeminas, sed palam adversus armatos bellum se tractare*.

4. Valerius Maximus Munatii Flacci in infantes & foeminas Lib.1x.c.2. effratam vocat crudelitatem, & auditu etiam intolerabilem. Apud Diodorum Carthaginienses Selinunte narratur interfecisse Lib.x111. senes, foeminas, infantes, οὐδὲν αὐτὴν εὐμνηστίαν λαμβάνοντες, sine humanitatis affectu. Et alibi hoc ipsum οὐμνηστία crudelitatem vocat. Lib.xiv. Latinus Pacatus de foeminis: *sexus, cui bella parcunt*. Simile Papii de senibus pronuntiatum.

Nullis violabilis armis

Turba senes.

X. 1. Idem statuendum universaliter de maribus, quorum vita genus ab armis abhorret. Jure belli in armatos repugnantesque sedes, ut ait Livius, id est, 91 eo jure quod naturæ congruit. Lib.xxv111. Sic Josephus æquum ait, ut in pugna pœnas dent, qui arma. Ant.x111.c.3. ceperunt, insonibus non nocendum. Camillus Vejis expugnatis edixit, ut ab inermi abstinereetur. In hac classe primum ponendi sunt hi, qui sacra curant; nam ut hi ab armis abstinerent mos ab antiquo fuit gentium omnium; atque ideo vicissim vi in illos temperabatur. Sic Philistæi hostes Judæorum non nocebant (2) collegio prophetarum, quod erat Gabæ, ut videre est 1.Sam.x, 5. & 10. & sic ad alium locum, ubi simile erat collegium tan-

GROT. y *Famina hoc nomen capit?* Ideo Tucca & Vatus delendos censuere in secunda Æneidæ versis, ubi deliberat Æneas, an Helenam occidat.

GRON. 90 *Famina hoc nomen* Cum sit imbellis & imbecilla, potestne etiam hostis vocari?

91 *Eo jure, quod natura* Etenim jure gentium etiam in inermes & sese submittentem, modo inter hostes sint, aut inter eos fuerint, ut supra

cap.4.

GROT. 2 *Collegio prophetarum* Hyrcanus Hierosolyma obsidens viduas ad templum milit, narrantibus Hebræis. Sic & Gothi laudantur Procopio Gothicorum 11, qui sacerdotibus Petri & Pauli extra Romam pepercerunt. Vide additamentum Caroli Magni ad legem Bajorum, & legem Langobardicam libro 1, tit. x1. 14.

GROT.

Quæst. Græc.

Lib. VIII.

C. 2. de treuga,
et pace.

Lib. II. Bibl.

Xen. de Cyri
inst. v.

tanquam sepositum ab omni armorum injuria, cum Samuele confugit David; 1. Sam. XIX, 18. Cretenſes, narrat Plutarchus, cum bellis intestinis colliderentur, omnem noxam abstinuiffe (a) sacerdotibus, & iis, quos humanis mortuis prepositos κατακαύτας vocabant. Huc & proverbium illud Græcum pertinet, 92 οὐδὲ πυρρὸς ὑπελείπει. (b) Notat 93 Strabo, olim cum tota Græcia armis ferretur, Eleos, utpote 94 Jovi sacros, & 95 eorum hospites in alta pace vixisse.

2. Sacerdotibus merito hac in parte æquantur, qui vitæ genus simile elegerunt, ut monachi & 96 conversi, id est, pœnitentes, quibus proinde æque ut sacerdotibus parci volunt canones naturalem equitatem secuti. Addas his merito eos, 97 qui studiis literarum honestis & humano generi utilibus operam navant.

XI. Deinde agricolas, quos & canones ascribunt. Diodorus Siculus de Indis cum laude refert: ἀμφότεροι γὰρ οἱ πολεμοῦντες ἀλλήλους μὲν ἀποκτείνουσιν ἐν ταῖς μάχαις, τοὺς δὲ περὶ τῷ γεωργίᾳ ὄντας εὖσιν ἀβλαβεῖς, ὥς κινῶντας ὄντας ἀπάντων δ' ἐργέτας. in prælis quidem hostes alii alios interficiunt; ac agricolas relinquunt intactos tanquam in commune utiles. De antiquis Corinthiis & Megarensibus Plutarchus: τοὺς γεωργοὺς τὰς οὐδὲν ἡδίκαι τὸ παράπαν. nemio agricolis ullo officiebat malo. Et Cyrus regi Assyriorum nuntiari iussit: εἰ ἐτοιμος εἶν εἰς τὰς τοὺς ἐργαζομένους τὴν γῆν καὶ μὴ ἀδικεῖν. paratum se eos, qui agros colerent, illæſos indemnēſque sinere. De Bellisario Suidas: εἰς δὲ τοὺς ἀγροίκους τοσαύτη φιλοία τῇ καὶ προνοίᾳ ἔχρηστο, ὥστε βιασθῆναι μὲν αὐτοὺς οὐδὲν πώποτε στρατηγούτων βασιλεῶν τετύχηκεν. agricolis ita.

GROT. a A sacerdotibus) Servius ad VII. Æneidos: nam cum defendebat a bello, si non atas, saltem religio sacerdotis.

b Notat Strabo) Et Polybius libro IV. & Diodorus Siculus in excerptis Peiresianis. Pari modo & qui ad Olympia, Pythia, Nemea, Isthmia certatum ibant, habebant belli tempore ἀσπίδας καὶ ἀσπίαν, cutellam, ac securitatem. Docent Thucydides libro V. & VI. & Plutarchus Arato.

GRON. 92 Οὐδὲ πυρρὸς) Cum significat omnes occisos, & πυρρὸς interpretatur vatem, qui sacrum igniculum ferret.

93 Strabo) Lib. VIII. Pag. 312.

94 Jovi sacros) Propter Olympia, quæ Jove in Elide Iovis honori celebrabantur. Polyb. 4. 73.

95 Et eorum hospites) Peregrinos, qui morarentur in finibus illorum.

96 Conversi) Primus gradus monasticæ vitæ, eorum qui seculo renuntiant manentes in seculo, hoc est, cucullam sumunt, & se alligant ad certum numerum precum, & quædam genera piorum operum, retento patrimonio & opibus, ex quibus deinde fiunt professi, qui jam res suas dederunt monasterio; & denique monachi. Rittershus. ad Salv. p. 126. Cerdæ adv. Sac. 49, 28.

97 Qui literarii) Seneca epist. 14. Hæc literæ non dico apud bonos, sed apud mediocriter malos insularum loco sunt. Unde eidem tutus literarum amor ad Polyb. 22.

ita parcebat, ac tantam pro illis curam gerebat, ut eo duce nulli inquam eorum vis illata fuerit.

XII. Addit canon mercatores, quod non tantum de his, qui temporariam in hostico moram agitant, intelligendum est, sed & de subditis perpetuis; nam & horum vita ab armis aliena est; ac sub hoc nomine continentur simul alii opifices & artifices, quorum quæstus pacem amat, non bellum.

XIII. 1. Ut ad eos veniamus, qui arma gesserunt, jam ante retulimus dictum Pyrrhi apud Senecam, qui vetari nos ait pudore, id est, æqui respectu, ne capto vitam adimamus. Similem Alexandri sententiam attulimus, quæ cum foeminis conjungit captivos. Accedat illud Augustini: *hostem pugnantem* (c) *x* ne-

Ad Bonif. e-
pist. 1.

98 *Temporarium in hostico*) Dum merces advectas distrahant.

99. *Opifices & artifices*) Cicero *A. Catil.* 8. Multo vero maxima pars eorum, qui in tabernis sunt, genus hoc universum amantissimum est otii.

GRON. c. *Necessitas perimat*) Gratianus posuit deprimat. Plutarchus Marcellus: Ἐπαμεινώνδας καὶ Πελοπίδας οὐδένα πόποις κρατήσαντες ἀπέκτειναν, οὐδ' ἑλπίς ἡδὲραποδίζοντο. λέγονται δὲ ὁμοῦ μὴδ' ὄρχ. μένους ἀν' οὐτῷ μετα χυθίσασθαι παρόντων ἐκείνων. Epaminondas & Pelopidas nec ququam interfecere post victoriam, nec civitates in servitutem redegerunt: credunturque non facturi fuisse Tibiani, quod fecere in Orchomeniis, si illi adfuissent. Secutus hoc Marcellus captis Syraculis, ut ibidem ait Plutarchus. Vide eundem Plutarchum in Catone Uticensi. Cabada Persarum regi, cum Amida vi cepisset, multaque cedes fieret, senex sacerdos dixit non esse regium iam capto occidere. Narrat Procopius Persicorum 1. qui & Persicorum 11. dicit: Τὸ ἐπιμβαλεῖν τοῖς ἡλοκαῖν οὐχ ἔστιν. suivre in captos perari adversatur. Apud eundem egregia est oratio Belisarii ad milites capta Neapoli Goth. 1. Imperator Alexius. apud Annam Comnenam, suadenti occidere Scithas captivos: καὶ σκῦθαι, ἀλλὰ πάντας ἀνθρώπους. καὶ ἔχθροι, ἀλλ' ἐλεύει ἀξιοῖ. etiam si Scythæ, homines tamen sunt: etiam si hostes, miseratione tamen digni. Gregoras libro vi. Τὰ γὰρ ἐν πολέμῳ, καὶ μάχῃ γινόμενα ἡμεῖς πο-

αὶ ἡ, συγγνώμην ἔχει τὸ πεπραγέναι, περιστάται μὲν τότε τοῦ λυγισμοῦ καὶ τῆς χειρὸς τότε μεθυσθῆναι καὶ λόγῳ οὐκ ἔχουσιν χιραγωγὸν καὶ κρύπτειν τῶν πρᾶτ. μέν. τῆς δ' ἀκμῆς τῶν δεινῶν παυσάμενός, καὶ καίρῳ ἡδὲ τῆς προαιρέσεως ἐλαφύας μετ' σταθμῆς τιτθὶ καὶ ἀερίως. τὰς τῶν πράξεων ἀρχὰς παραλίσθαι τῇ χεὶρὶ, μηχανήσας γνώμης κοτηγυρῆ τῷ πράξαντι, εἰ τί μὲ κατὰ τὸ προσήκον γένοιτο. quæ in praeliis alique belli sunt, ea, quæcumque sunt, facienti veniam impetrant, ideo quod tali tempore obstrictus animus ebria manu, rationeque non habente ducem ac præsidem altionum. At, ubi periculis suis abscessit vigor, ubi tempus cunctis examinandi, ac judicandi accepit liber animus, agendi imperium viamque tradere, pravum boninis propositum indicat, si quid indecorum evenit. Adde ejusdem Gregoræ locum alterum, quem in his notis posuimus ad finem capituli vii. Ibris hujus, & de morte laudabili Polonorum Chalcocondylam lib.v. Julianus laudatione secunda Constantii, sub cujus persona bonum principem defecit: κρατήσας δὲ μετὰ τῶν ἔπλων ἔπαισε τὸ ξίφος τῶν πόνων, μίσσημα κέρων τ. οὐκ ἀμφοτέρων ἐπὶ κτείνει καὶ διαρπίζει. armis victor finem imp. suit gladii operibus, nefas existans, homini non ultro se defendenti vitam adimere.

GRON. 1. *Necessitas perimat*) Hostis ne interficiatur nisi pugnans & ex necessitate, non a valde volentibus nobis.

¶

¶ In:

cessitas perimat, non voluntas. Sicut bellanti & resistenti violentia redditur, ita victo vel capto misericordia jam debetur, maxime 2 in quo pacis perturbatio non timetur. Xenophon de Agesilao: προσηγάμενος τοῖς στρατιώταις τοῦ ἀποκομμένου μὴ εἰς ἀδίκους τιμωρεῖσθαι, ἀλλ' εἰς ἀγρότους ἵνασι φοβεῖσθαι. monuit milites, ut captos non tanquam fontes punirent, sed tanquam homines custodirent. Apud Diodorum Siculum est: Πάντες ἀνατίθενται μὲν πρὸς τοῦ ἀντιτασσάμενους, οἰκοῦσι δὲ τοὺς ὑποπαύμενους. omnes (Græci) opponunt se repugnantibus, parciunt jam subactis. Eodem iudice Macedones, qui sub Alexandro Περδίκαν ἢ πολυμικρότερον προτιθέμενον τοὺς Θηβαίους, acerbius egerant cum Thebanis quam belli fas ferebat.

Lib. XIII.

Lib. XVII.

2. Sallustius historia Jugurthina, cum puberes post deditionem interfectos narrasset, factum ait 3 contra jus belli; quod interpretare contra æqui naturam & morē mitius viventium. Apud Lactantium est: parciunt victis, & est locus inter arma clementia. Laudat Tacitus Primum Antonium & Varum Flavianos duces, quod in neminem ultra aciem sæviissent. Aristides: ἀνδρῶν γὰρ ἐστὶ καὶ ὅμοιαι τὴν φύσιν, τοὺς μὲν ἀφαιροῦντας κατέρχεται τοὺς ἑκαστος τοὺς δ' ὑποπαύοντας ἡπίως μεταχειρίζεται. 4 hominum est nostri ingenii resistentes armis coercere, prostratos tractare leniter.

Lib. V.

Hist. IV.

De pace II.

11. Reg. VI. 22.

De captivis propheta Elisæus regem Samariæ sic alloquitur: an quos captivos abduces, gladio tuo & arcu tuo eos interimeres? 2 apud Euripidem in Heraclidis quærenti nuntio,

Hostem perimere vestra lex ergo vetat?

Respondet chorus,

Quem Mars reliquit prælio supersittem.

Ibidem Eurystheus captivus,

Qua me necabunt, non erunt 5 pura manus.

Lib. XII.

Apud Diodorum Siculum Byzantii, & Chalcedonii. quod captivos satis multos interfecissent, hoc elogio noiantur: ἐπετίλησαν πρᾶξις ἀμείνων διαφροσύνας. perpetrarunt facinora eximie crudelitatis. Idem alibi (d) captivis parcere vocat ἐν καὶρῳ νίκῃ, jus commune: qui aliter agunt, eos ait extra controversiam peccare. Parcere captivis jubet boni & æqui natura, ut in philosophicis scriptis dicentem Senecam non diu est cum audivimus. Et laudari in historiis eos videmus, qui cum nimia captivorum mul-

v, de benef.
cap. 18.

2 In quo pacis perturbatio) Quam non est verendum, ne seditionem faciat & tumultum.

3 Contra jus belli) Nempe naturale, ut num. 9.

4 Hominum nostri ingenii) Mori-

bus & institutis nostris imbutorum. 5 Pura manus) Libere a cadis crimine.

GROT. d Captivis parcere) Capitulinus M. Antonino: æquitatem etiam circa captos hostes custodivit.

c Vitam

multitudo oneri aut periculo esse posset, dimittere omnes quam occidere maluerunt.

XIV. 1. Easdem ob causas (c) vitam salvam & paciscentium, sive in prælio, sive in obsidione, non repudianda deditio. Ideo Arrianus in deditos editam a Thebanis stragem, ait fuisse non Græci moris, οὕτως Ἕλληνικὴν ἔθνην. Ac similiter Thucydides lib. i. i. ἐκόντες τε ἰδόντες, καὶ χεῖρας πρὸς ἑαυτοὺς • ὁ δὲ ἐκείνους τοὺς Ἕλληνας μὴ κτείνας ἐν τῷ • volentes nos & manus tendentes accepissis in potestatem. Mos autem Græcorum est, tales non interficere. Et apud Diodorum Siculum Syracusani senatores: οὕτως τὴν ἰστίαν, ἀπὸ τοῦ μεγάλου θυμῶς, magno animo dignum est supplici parcere. Sopater ἱστορῶν ἐστὶ τὸν ἐκείνους οὕτως εἶναι τοὺς πολέμους • moris est; in bellis servare supplices.

2. In obsessis oppidis observatum a Romanis, antequam 7 murum aries percussisset. Cæsar Adaticis denuntiat, se eorum civi-
tatem conservaturum, si priusquam aries murum attigisset, se-
deditissent; qui mos nunc quoque obtinet in locis infirmis, an-
tequam machinæ ignitaræ explodantur; in munitioribus, an-
tequam in mœnia impetus fiat. At Cicero non tam quid fiat, Offi-
tium quid natura æquum sit respiciens, sic ea de re pronuntiat:
& cum iis, quos vis deviceris, consulendum est, tuum ii qui armis
positis 8. ad Imperatorum fidem confugiunt, quamvis murum aries per-
cussisset, recipiendi. Notant Hebræi interpretes majoribus suis ini-
more fuisse, ut quam oppugnarent urbem, eam non 9 cingerent
corona, sed (f) partem liberam relinquerent effugere volentibus,
quo minori sanguine res transiret.

XV. Eadem æquitas jubet parci his, qui sine conditionibus se victori permittunt, aut supplices fiunt. Trucidare deditos sa-
lum, censente Tacito. Sallustius similiter de Campanis, qui se-
Mario dederant, cum puberes interfectos narrasset, addit faci-
nus

e Vitam salvam paciscentium, sive in prælio sive in obsidione, non repudianda deditio) Romani Persis, qui in arce Perse erant, Gothi. xv. ὁ ἡμῶν ὁμάς γε καὶ ζῶντας οὐκ ἀποκτείνουσιν, καὶ θανάτου ἐπιμένει, καὶ πρὸς τὴν βίαν ἐπαρρησιάζονται καὶ βλαπτικὰς ἐπιστὰς ἀποποιεῖται. Populum Χερσινδρὸν ῥήσας. nos vero vestrum miseremus jugum cervice jactantium, morientemque concupiscimus parcere volumus, & vitam delicate sustinentes servare, ut decet Christianos & Romanæ imperiæ cives. Vide Serranum in rebus Francisci I. & Henrici II.

CRON. 6. Paciscentium) Offeren-

tium se arma posturos, si fides de-
tur vitam & libertatem salvam fore.

7. Murum ariet) Machina contentis funibus acta & emittens grande telum ad solvendam commissuram saxorum in muris.

8. Ad Imperatorum fidem) Orant se in fidem & clientelam recipi.

9. Cingerent corona) Ab omnibus partibus clauderent exitus.

GROT. f. Partem liberam relinquerent effugere volentibus) Sic Scipio. Emilianus, cum Carthaginensi everfurus esset, edixit: fugerent qui vellent. Polybius.

Lib. 1. de rep.
ord.

Lib. xlv.

nus fuisse contra jus belli, naturalē scilicet. Idem alibi: *non armatos neque in prelio belli jure, sed supplices interfecit*. Et Livio, ut jam diximus, *jure belli in armatos repugnantesque cades; & alibi: qui deditis contra jus ac fas bellum intulisset*. Imo & in hoc laborandum, ut potius metu ad deditionem cogantur, quam ut interficiantur. Laudatur id in Bruto, qui adversarios *omnē eandem emendat*, *ἀλλὰ περιέπνευεν ψιδόσιν καὶ δούρ, ἀντὶ τοῦ μὴ πρὸς ἰδίῳ ἐκείνων*. non passus est impetu oppugnari, sed aq̄uitatu circumdedit: parci jubens ut mox suis futuris.

Vide Viss. de
jure belli n.
45, & 60.

XVI. 1. Adversus hæc equitatis ac juris naturalis præcepta exceptiones adferri solent minime justæ, nempe, 10 si talio exigatur, 11 si terrore opus sit, si pertinacius restitutum sit. Atque hæc non sufficere ad justam eadem facile intelligit, qui eorum meminerit, quæ de justis occidendi causis supra sunt prodita. A captivis & deditis aut dedere se cupientibus periculum non est: ut ergo juste occidantur, oportet crimen antecedit, & quidem tale, quod equus judex morte vindicandum censeret. Atque ita videmus interdum in captos aut deditos sævitum, aut deditionem sub vitæ pacto non accepim, si qui de injustitia belli convicti, tamen in armis persistissent, si 13 immanibus convitiis famam hostis lacerassent, si 14 fidem violassent, aut aliud gentium jus, ut legatorum, si transfugæ essent.

Lib. 11, c. xxi.
§. 18.

De pace 11.

Plur. Tim. &
Drone.

2. At talionem natura non admittit, nisi in ipsos qui deliquerunt; neque sufficit quod 15 hostium unum quasi corpus fictio: ne quadam intelligatur, ut ex his potest intelligi, quæ de poenarum communicatione supra a nobis tractata sunt. Apud Aristidem legimus: *πῶς οὐκ ἀνθρώπων κατὰ φύσιν μὲν καὶ λόγῳ αὖ ἐκαστοῦ ματὶ συμβαίνῃ, μὴ μὲν οὖν δ' ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐχόντας* nonne absurdum, ea quæ accusæ, & prave facta dicas, tanquam recta velle imitari? Accusat Syracusanos hoc nomine Plutarchus, quod Hicetæ uxores ac liberos occiderint, ideo tantum, quod Hicetas Dionis uxorem, forem & filium interfecisset.

3. Ut.

GRON. 10 Si talio exigatur) Si hostis crudelitas pari crudelitate plestenda aut deterrenda sit. Ut Thracum apud Florum 3, 4. Observatum, neque Hispanorum in Batavos, neque Gallorum Ligistarum, in Protestantes severitiam aliter quam pari severitia coerceri potuisse.

11 Si terrore) Si unius severitatis exemplo multis aliis possit metus fieri, ut repugnare desinant.

12 Si pertinacius) Si diutius resistendo irritaverint victorem & ei occasiones promovendæ victoriæ eripuerint.

13 Immanibus convitiis) Ut Cæcina Cæsar's Julii. Cic. 6. famul. 7. ut Thebani obsessi per præconem in altissima turri statutum proclamaverant tyrannum Græciæ Alexandrum. Diod. 17, 9. Ut Athenienses Sullam oblidens exasperarunt. Plutarch. de garrul. p. 505.

14 Fidem violassent) Cæsar 1, Gall. 27. & 2, 23. civilis 2, 14.

15 Hostium unum) Ita ut singula membra sint obligata & obnoxia penæ pro singulis aliis, & quod unus commiserit, omnes commississe videantur.

16 Si

3. Utilitas etiam, quæ ex terrore in posterum speratur, ad jus dandum cædis non pertinet; sed si sub sit jus, potest inter causas esse, ob quas jus non remittatur.

4. Obstinatus autem studium in suas partes, si modo causa earum non sit omnino inhonesta, supplicium non meretur, ut apud Procopium differunt Neapolitani; aut, si qua ejus poena est, non debet ad mortem pervenire; neque enim id statueret æquus iudex. Alexander, cum in oppido quodam, quod acrius resisterat, puberes omnes iussisset interfici, visus est Indis bellare latronum more, eamque famam reveritus rex victoria clementius uti coepit. Milesius idem Milesiis quibusdam parcere voluit, *τοὺς παρὰ τὴν καὶ πικρὰ αὐτῶν ἰσχυρῶς*, quod eos videre generosos, ac suis fidos esse, quæ Arriani verba sunt. Phito Reginorum prætor, cum ob pertinaciam defensionem urbem a Dionysio ad cruciatum & mortem repararetur, exclamavit, eo quod urbem nolisset prodere, supplicio se affici, cujus ultionem Deus brevi esset exacturus. Diodorus Siculus poenas has iniquas, *ἐκπίους τιμωρίας* vocat. Valde mihi placet verbum quod est apud Lucanum,

Vincat, quicumque necesse

*Non putat in victos sacrum disstringere ferrum,
Quique suos cives, quod 17 signa adversa tulerunt,
Non credit fecisse nefas.*

Dum tamen civium nomine intelligamus non hujus aut illius regionis, sed communis illius ex humano genere constantis civis.

5. Multo vero minus cædem justam facit dolor ex accepta clade, sicut Achillem, Æneam, Alexandrum amicis suis, sanguine captorum aut se dederunt parentasse legimus. Itaque Homerus merito illud accinit:

Κακὰ δὲ ὅππῃ μῆδρῳ ἔργα.

(g) *Facinusque animo versabat iniquum.*

XVII. Sed & ubi delicta sunt talia, ut morte digna videri possint, misericordiæ erit, 18 ob multitudinem eorum aliquid decedere de summo jure: cujus clementiæ auctorem ipsum habemus

16 *Si sub sit jus*) Si victum & in potestatem redactum liceat occidere ob facinus, non tantum ob hostilem animum, quum forsitan ei alioquin ignoscere; tantum momenti habet utilitas, ut merito non parens, aut gravius in eum consulat.

17 *Quod signa adversa*) Non sceleratos & obnoxios supplicio esse judicat, quod hostes fuerunt.

GROT. 2 *Facinusque animo versabat iniquum*) Crudele hoc visum; saeculis posterioribus notat ad x. Æneidos Servius.

GRON. 18 *Ob multitudinem*) Ob numerum eorum, qui peccaverunt, non uti summo jure, neque omnes occidere. Flor. 4, 6. Hæc quoque, nisi multa fuisset, etiam justa cædes haberetur.

GROT.

Lib. 1. Gottb.

Polyan. lib. 1 v.

Lib. 11, de ira
cap. 10.

mus Deum, qui Cananæis eorumque vicinis populis longe flagitiosissimam pacem offerri voluit, quæ vitam ipsis sub tributaria conditione concederet. Pertinet huc Senecæ dictum: *in singulos severitas Imperatoris distringitur: at necessaria est venia, ubi totus desernit exercitus. Quid tollit iram sapientis? (h) turba peccantium.* Ex Lucani illud:

Tot simul infesto juvenes occumbere letho
Sape fames pelagique furor, subitaque ruina,
Aut cæli terræque lues, aut bellica clades,
Nanquam pœna fuit.

Pro Cluent.

Ne nimium multi pœnam subirent, 19 sortitio comparata est, inquit Cicero. Sallustius ad Cæsarem: neque quisquam se ad crudeles pœnas aut acerba judicia invocat, quibus civitas magis vastatur quam corrigitur.

Vlt. de jure
belli p. 43.

XVIII. 1. De obsidibus quid ex jure naturæ statuendum sit; accipi potest ex iis, quæ in superioribus dicta a nobis sunt. Olim cum vulgo crederetur quisque in vitam suam id juris habere, quod in res. alias, 20 quæ in proprietatem veniunt, atque id jus consensu aut tacito aut expresso a singulis pervenisse ad civitatem, minus mirandum est, si obsides privatim innoxios ob peccatum civitatis morte affectos legamus, sive tanquam 21 ex suo peculiari consensu, sive tanquam ex publico, cui & suus includeretur. At, postquam vector sapientia nos docuit dominium in vitam dare Deo exceptum, sequitur, ut solo consensu nemo jus cuiuspiam dare possit in vitam aut civis sui. Atque ideo Narseti bono duci arrox visum de innoxiiis obsidibus supplicium sume-

re

GROT. h. Turba peccantium) Quicquid multis peccatur, inultum est. Scholastes Juvenalis ex Lucano: *Libia apud Xiphilinum ex Dione: ἀντι τῆς πόλεως ἀπλῶς τὰ τριῶντα κατὰ τὴν ἀξίαν κολλᾷ, ἢ τοῖς τοῖς πολέμοις τῶν ἀσφαλοῦς ἀπολέσας. si quis talia omnia rigore punire velit, non videtur se ferri, ut maximum bonum pariter interimat.* Augustinus. epistola LXIV. Magis monendo, quam minando. Sic enim agendum est cum multitudinem peccantium: severitas autem emendanda est in peccata paucorum. Adde Gallium de pace publica lib. 1, cap. 36.

GROT. 19 Sortitio comparata est) Ut sortibus in urnam conjectis eligatur vel unus e paucioribus, vel pauci, ut decimus aut vigesimus quis-

que e pluribus, qui deliquerunt, ut cuique maligna fors excidisset, supplicium luerent.

20. Quæ in proprietatem) Quæ mancipii sunt & dominos mutant; nempe ut eam alienare vel obligare possit, & quod quisque de sua vita vel interimenda, vel obliganda ut interimeretur, si tertius vel civitas pacto non stetisset, idem posse de singulorum vitis statuere civitatem.

21. Ex suo peculiari) Sive ipsi se obsides dedertint, sive quod omnes, vel maxima pars de illis statuerint, in id consensisse videantur, ex regula 2, §. 17.

22. Deo exceptum) Deum sibi recepisse ac reservasse, neque homini permisisse, ut eam pro arbitrio vel retineret vel abjiceret.

GROT.

re narrat Agathias; de aliis aliis: etiam Scipionis exemplo, qui Lib. 1:
ajebat, se non in obseques innoxios, (i) sed in ipsos qui defecissent Livius libro
sæviturum: nec ab inermi, sed ab armato hoste pœnas expetitu- XXVIII,
rum.

2. Quod autem ex recentioribus jurisconsultis non ignobiles, Menoch. arb.
23 conventiones tales valere dicunt 24 si moribus firmentur, ac- 4-7.
cipio, si jus vocant solam impunitatem, quæ in hoc argumento
sæpe venit sub tali nomine; sin a peccato immunes putant, qui
ex conventionem sola vitam adimunt alicui, vereor, ne & fallan-
tur ipsi, & periculosa auctoritate alios fallant. Plane si qui obles
venit, est aut ante fuit in numero graviter delinquentium, aut
postea fidem a se datam in re magna scellit, fieri potest, ut sup-
plicium injuria vacet.

3. At Clæliæ, quæ (k) non sua sponte, sed civitatis jussu obles
venerat, cum tranato Tyberi effugisset, apud regem Etruscum,
non sola solum, sed & honorata virtus fuit, quæ Livii in hac re, Lib. 11:
enarranda verba sunt.

XIX. Illud adhuc addendum est, omnes 25 commissiones, quæ
ad jus consequendum aut bellum finiendum nullus sunt usus,
sed meram habent virium ostentationem propositam, id est, ut
Græci loquuntur, *ἐπίδειξις τοῦ καὶ τοῦ πρὸς τὸν πόλεμον ὄντος*, & cum Arr. lib. 1:
officio Christiani hominis & cum ipsa humanitate pugnare. Ita-
que serio hæc vetare debent rectores, inutiliter fusi sanguinis ra-
tionem ei reddituri, cujus vice gladium gestant. Quippe & Sal-
lustio laudari duces, qui incruento exercitu victoriam deporta-
rent. Et de Cæsaris notæ virtutis populo Tacitus: (l) *rari excursus
& fortuita pugna.*

GROT. i Sed in ipsos qui defecis-
sent sæviturum) Idem ait Iulianus
apud Eunapium excerpto legatio-
num 9.

GRON. 23 Conventiones tales) Pa-
da, quæ vitæ obligatione sanciu-
tur.

24 Si moribus) Si quo in popu-
lo usæ invaluisse & nunc quoque
frequenterentur.

GROT. k Non sua sponte) Confer
historiam obsidum id onus detrahan-

tium & ob id punitorum, apud Ni-
cetam libro 11.

GRON. 25 Commissiones) Conflictus
ex provocatione.

GROT. l Rari excursus & fortuita
pugna) Demetrium reprehendit Plu-
tarchus : φιλοτιμία δὲ καὶ μακάριον ἢ
χρήμα μάχης καὶ κινδύνου τοῦ
στρατεύεσθαι ἀναγκάζει. quod gloria
magis studio quam ex utilitate mili-
tes in pericula truderet, præliis que ob-
jiceret.

CAPUT XII.

Temperamentum circa vastationem, & similia.

- I. *Que vastatio iusta sit & quatenus.*
 II. *Abstinentium a vastatione, si res nobis fructuosa sit & extra hostis potestatem.*
 III. *Si magna sit spes celeris victoria.*
 IV. *Si hostis habeat aliunde quo se sustentet.*
 V. *Si res ipsa ad bellum fovendum nullius sit usus.*
 VI. *Hoc maxime locum habere in his qua sacra sunt aut sacris accedunt.*
 VII. *Item religiosis.*
 VIII. *Utilitates, que ex tali moderatione sequuntur, annotata.*

Lib. I. c. 11.
§. 9.

Vitt. de jure
belli n. 52. &
56.
Lib. V.

I. 1. **R**es alterius ut perdere quis sine injuria possit, horum trium unum antecedit necesse est: aut necessitas talis, quæ in primi & domini institutione excepta debeat intelligi; ut si quis tertii gladium, quo usus sit furiosus, periculi sui evitandi causa in amnem projiciat, quo ipso tamen casu manere obligationem damni rescindiendi ex viore sententia alibi diximus; aut debitum aliquod procedens 2 ex inæqualitate, nimirum ut res perdita imputetur in illud debitum quasi percepta, alioqui enim jus non esset; aut 4 meritum aliquod malum, cui poena talis par sit, aut cujus mensuram poena non excedat; nam, ut recte notat sani judicii theologus, ut propter pecora abacta, aut domos aliquas incensas totum regnum vastetur, æquitas non fert; quod & Polybius vidit qui in bello non in infinitum vult vagari poenam, sed usque eo, ut delicta æquo modo expiantur.

Et

GRON. 1 *Domini institutione excepta*) Neque enim privatis dominis institutis præsumuntur voluisse gentes, si quis veniat in manifestum periculum pereundi & quidem non suo peccato, isque servari possit arcepta aut corrupta re aliena, tum quoque valere strictum jus privati domini & potius abstinere re aliena, quam hominem innoxium servari; sed hunc casum excepsisse præsumuntur & ei homini regressum dedisse ad primævam facultatem usurpandi quidvis ad sui conservationem; præsertim si, qui aliena re abutitur, eamque confunxit, sciat habendum sibi

habeatque propositum illius rei, quandoque possit, domino restituendæ ac sarcindæ.

2 *Ex inæqualitate*) Ex eo, quod quis mecum contraxit, & plus accipit quam ei debebatur, me fraudato & minus habente, quam habere debeo.

3 *Res perdita*) Ut quod ego de alterius bonis corrumpo, procedat pro eo, quod mihi debetur, & detrahatur possessori, quasi ego perceperim & ille mihi tradiderit, tanquam partem ejus, quod mihi debet.

4 *Meritum aliquod*) Facinus in meam vitam, famam, bona aut eorum quoque mei officii est defendere.

§ Ut

Et hæc quidem causæ & intra hos duntaxat fines faciunt § ut ab-
sit injuria.

2. Cæterum, 6 nisi causa utilitatis suadeat, stultum sit, nullo
suo bono nocere alteri. Ideo, qui sapiunt, utilitatibus moveri so-
lent, quarum præcipua est illa, quam annotavit Onofander :
τὴν γὰρ τῶν πολέμων φθίρετον καὶ καίτην καὶ τιμῆτον. Ζούσα γὰρ χρη- *Strat. c. 6.*
μάτων καὶ καρπῶν ἐξήμα μισοὶ πόλεων, ὥστερ ἢ οὐδὲν εἶποι. *Hostium*
scitatis perdere, urere, populari memineris. Nam & (a) pecuniarum
& frugum penuria bellum minuit, quantum augeat copia; a quo non
discrepat illud Procli: στρατηγικὸν τὸ τῶν ἀγωνιστῶν περιέπειν τῆς ἐν-
δοίας, boni est Imperatoris hostium copias undique accidere. De Datio
Curtius: credebat inopia debellari posse nihil habentem nisi quod ra-
piendo occupasset.

3. Et illa quidem populatio ferenda est, 7 quæ brevi ad pacem
perendam hostium subigit: quo genere belli usus Halyattes in Mi-
lesios, Thracæ in Byzantios, Romani in Campanos, Capenates,
Hispanos, Ligures, Nervios, Menapios. At, si recte rem expen-
das, plerumque admittuntur talia 8 odio magis quam prudenti ra-
tione. Ferme enim evenit, ut aut causæ illæ suadentes cessent, aut
ut aliæ sint validiores, quæ dissuadeant.

11. 1. Id eveniet primum, si nos ipsi rem frugiferam ira teneamus,
ut hostibus non possit esse in fructu. Quo proprie spectat
lex divina, quæ in 9 vallum bellique opera vult impendi arbores
feras, frugiferas vero asservari ad victum, addita causa, quod
non ut homines, ita & arbores adversum nos in prælium consur-
gere possint, quod ex rationis similitudine (b) Philo etiam ad
agros

Herod. lib. 1.

Pol. lib. 14.

Front.

Strat. 111, c. 40.

Liv. 14, VII,

xxxiv. xi.

Cass. de bello

Goth. lib. 1.

De creat. m. 4
gisti.

5 *Ut absit injuria*) Ut valeamus;
& vexemus alienas res sine pecca-
to.

6 *Nisi causa utilitatis*) Magnum
inde commodum ad nos aut in com-
modum ad hostem perveniat.

GROT. a *Pecuniarum & frugum*
penuria bellum minuit) Philo de vi-
ta contemplativa: οἱ πολέμοι κέρυσιν
ἢ δολέροισι τοῖς τοῖς ἀντιπάλαις χυ-
ραν, ἵνα σπάνι τῶν ἀναγκαίων πνευσι-
τις εἴδῃσι. *Solent hostes vastare &*
arboribus nudare terram hostium, ut
hostes eo facilius se dedant rerum ne-
cessariorum penuria. Idem in Diris:
διττὰς εργαζόμενοι συμφορὰν, ἡμῶν
μὴν οὐδὲν, ἑχθρῶν δὲ περιστάς.
duplex sibi malum acquirunt, inopiam
amicis, copiam hostibus.

Vul. 11.

GRON. 7 *Quæ brevi ad pacem*) Quæ
videmur efficiendi, ut hostis citius de
bello finiendo & pace reducenda co-
gitet.

8 *Odio magis quam*) Dum sepius
indulgemus iræ aut prædæ cupidita-
ti, quam ut in summa re aliquid pro-
fligemus.

9 *Vallum bellique opera*) Aggeres
& machinas.

GROT. b *Philo*) Alter ejusdem
scriptoris locus de humanitate dig-
nus & ipse qui huc transferibatur:
ἐκιδὸς φιλοφρονίας τοῦ ἐκείνου, πάλιν
πλοῖσι: αὐτὰ καὶ κατακρύπτει χρεῖται,
μετιὼν ἀπὸ μὲν τῶν λογικῶν ἐπὶ τὰ ἀ-
λογα. ἀπὸ δὲ τῶν ἀλόγων ἐπὶ τὰ φησὶ,
πρὸς ὧν αὐτὰ καὶ λικτόν, ἐπιδύναται
τῶν πρὸς τὴν ἀνθρώπου καὶ τῶν ἑαυτοῦ.

V

Χ¹⁰

agros frugiferos producit , legi hæc verba affingens : quid rebus inanitis quæ & mites sunt & mites fructus ferunt irascitis ? an vero in morem hominum qui hostes sunt , inimicitia significationem arbores produunt , ut pro his quæ faciunt , aut facere minantur stirpitibus evellenda sint ? quin profunt victoribus , probentque copiam rerum quas necessitas exigit , imo & ad voluptatem ; non soli homines tributa ferunt , sed meliora arbores statis temporibus , ac talia ut sine his vivere non detur . Iosephus vero ad eundem locum , si vocem edere possent arbores clamaturas ait , inique se cum belli causæ non sint perferre belli pœnas . Neque aliunde , ni fallor , originem habet illud Pythagoricum apud Jamblichum : ἐμὸς ποτὶ καὶ ὑπαρκοὶ μὲν βλάπτειν . μὲν ποτὶ μὲν μανσuetam frugiferamque arborem nec ledere nec excindere fas esto .

2. (c) Porphyrius vero mores Iudaicos describens libro de non edendis animalibus quarto , legem hanc , 10] consuetudine ut puto interprete , etiam ad 11 animantia ruris operi inservientia producit : nam his quoque ut in bello parceretur a Mose præceptum ait : Thalmucida vero scripta & Hebræi interpretes addunt , (d) legem hanc porrigendam ad rem quamvis quæ 12 sine causa peritura sit , ut si ædificia comburantur , esculenta ac potulenta corrumpantur . Consentit cum hac lege ducis Atheniensis Timothei prudens moderatio , qui narrante Polyæno οὕκ ἐπέτρεπε οὐτὶ οἰκίας οὐτὶ ἱερὰ καὶ κατὰ οὐδὲν ἀλλὰ οὐδὲν ἐκείνην ἐκείνην . non patiebatur aut domum , aut villam dirui , aut arborem fru-

observandum est , ut pacis tempore patient , quæ ad bellum sunt opus , in bello vero , quæ ad pacem : ac neque amicis supra modum fidant , tamen qui non possunt in contrarium verti ; neque hostibus ita diffident , quin nunquam possint ad amicitiam reduci . Quod si etiam pro hoste nihil faciendum esset in spem conciliationis , certe nihil eorum , quæ terra fert , hostile : quin amica omnia . utilis omnia : mitissima vero vel maxime necessaria , ut quorum fructus aut alimentum sint , aut par aliquid alimento . Non oportet bellum inferre belli nesciis , non secare , non urere , non extirpare radicitus , quæ natura aquarum irrigantibus & æstatu sereno tenere educavit , ut tributa hominibus velut regibus ferrent . Cursus autem ei ut communis rerum omnium & optimo præfidi fuit , ille san præstare non animantibus tantum sed & terræ scilicet vim

ac robur , præsertim vero militibus , quæ maioris tutæ indigent , nec ad sylvestrium morem facunda sunt , sed peritam culturam d' fiderant , ut firmitatem consequantur .

c Porphyrius vero) Verba ejus sunt : οὐδὲν δὲ κτελεῖται τῇ πολιτείᾳ ἢ ἐν τῇ πόλει . parvi etiam jubet lex in terra quamvis hostili animantibus operum sociis , ita ut ea occidere non liceat .

GRON. 10 Consuetudine interprete) Unius & alterius bonum exemplum imitantibus aliis , ut ita res in perpetuum morem abiret .

11 Animantia ruris) Roves agricolæ & jumenta rustica .

GROT. d Legem hanc porrigendam) Contra vero restringendam , addita exceptione , nisi arbores in suburbanis locis impediunt jaculatores .

GRON. 12 Sine causa) In nullum usum nostrum .

frugiferam excindi. Exstat & lex Platonis de republica quinto, μήτε γὰρ τίμωμι, μήτε οἰκίαν ἐμπιράναι, ne terra vastetur, ne domus incendatur.

*Off. 1.
Pro domo sua
ad Pont.*

Lib. xxvi.

Troadibus.

3. Multo vero magis hoc locum habebit post plenam victoriam. Corinthum excisam non probat Cicero, ubi tamen foede tractari erant Romanorum legati : idemque alibi horrificum, nefarium, omni imbutum odio dicit bellum, quod parietibus, rectis, columnis, postibus fit. Laudat Livius Romanorum senilitatem victa Capua, quod non sævitum sit incendiis, ruinisque (c) in recta innoxia murosque. Agamemnon apud Sene-

Equidem

GROT. e *In testa innoxia murosq(ue)*
Egregia est hujus argumenti epistola
Bellisarii ad Totilam Gothicorum 111
πρότερον μὲν κάλλι οὐκ ἔστα ἐργαζε-
σθαι, ἀνδρῶν δὲ φρονίμων εὐρήματα
θῆν καὶ πολιτικῶς βιωτέων ἐπιστα-
μένων. ἔστα δὲ ἀφανίζει τῶν γε ἀνεί-
κων εἰκόνα, καὶ γνώρισμα τοῦτο, τῆς αὐ-
τῆς φύσεως οὐκ ἀσχετομένων χρίν
τῷ οὐτέρῳ ἀπυλκῆν. ῥώμη μὲν τοι
σέλιον ἀπασῶν, ἔπει ὑφ' ἡμῶν συγ-
χέουσι οὐσαι, μεγίστη τε καὶ ἀμολο-
γυτάτη ὁμολογῆται εἶναι. οὐδὲ γὰρ ἀν-
δρῶν ἑνὸς ἀρετὴ ἐργασται. οὐδὲ χροῖς
βραχίῳ δύναμις εἰς τόσον μεγέθους τε
καὶ κάλλους ἀφίκεται. ἀλλὰ βασιλεῦ-
μὲν πλῆθῳ, ἀνδρῶν δὲ ἀείστων ἐμ-
μορίας πολλὰι, χρίνου τε μήκῳ καὶ
πλάτυ ἐξουσίας περιβαλὼν, τῶτε ἄλλα
πάντα ἐκ πένης τῆς γῆς καὶ τεχνίτας
ἀνδρῶν οὐκ ἔνταῦθα ἐνταγὰν ἰσχυ-
σιν, οὕτω τε τὴν πόλιν τοιαύτην, οἷαν
περ ὅρας παρὰ βραχὺ τεκνωμένους,
μνημῶς τῆς πάντων ἀρετῆς τοῖς ἐπιγε-
νομένοις ἀπέλαπον. ὥστε ἢ εἰς ταῦτα
ἐπύρεια, εἰκότως ἀν' ἀδίκημα μέγα εἰς
τοῦς ἀνδράποιν τοῦ παντὸς αἰῶνος δό-
ξιν εἶναι. ἀφαιρέται μὲν γὰρ τοῖς προ-
γεγενημένοις τῆς τῆς ἀρετῆς μνήμη,
τοῦς δὲ ὑπερὶ ἐπιγενομένους τῶν ἐρ-
γῶν τὴν δειὰν. τοῦτων δὲ τοιοῦτων ἔργων
ἐκείνη εὐ τοῦδε, ὡς ἐκείνη ἀνάγκη τὸ ἐτε-
ρον εἶναι. ἢ γὰρ ἡσυχῆς τοῦ βασι-
λέως ἐν τῷ δὲ τῷ πῶν, ἢ περισσῆς,
ἀν' οὕτω τόχου. ἢ μὲν ἡ ἡσυχῆς ῥώ-
μην γὰρ κατέλειπεν, ἢ τῶν ἐργῶν σου,
ἀλλὰ τὴν αὐτοῦ ἀπολαυτικὴν αἶψαν, ὡ
βέλτερος, εἶναι. καὶ διαφύλαξαι κη-
ματι, ὡς τὸ ἐκείν, τῶν πάντων κάλ-

λίστων πλουτήσεis. ἔν δὲ γὰρ τῇ χειρὶ
σοι τύχην κληρουσθαι ἐμβάιναι σφραγι-
σθαι μὲν ῥώμην, καὶ αὖ ἐν τούτῳ
παρὰ τῷ νεηνικῶτι πολλὰ. διαφύλα-
ξαντι δὲ, φιλανθρωπίας τε οὐδέ τις ἐπι-
λείψεται λίγῳ, καὶ προύσταται τῷ
μὴδὲν τοῦ ἔργου ἀπένασθαι. καταλήψα-
ται δὲ ἐς καὶ δέξαι τῆς πράξεως ἀξίαν
πρὸς πάντων ἀνδρῶν, ὅπῃ ἐφ' ἐ-
κάτερα σοι τῆς γνώμης ἐτοίμους δοτα-
κην. ποῖα γὰρ αὖ τῶν ἀρχόντων τὰ
ἔργα εἰν, τοιοῦτον ἀνάγκη καὶ ὑπὲρ
τῶν ὅσων φέρεσθαι. Antebac sic existi-
matum est. speciosa struere opera, sa-
pientium esse & civilis vitia scientium:
structa demoliri, stultorum & ineco-
dis animi signa ad posteros transmit-
tere, non erubescendum. Roman con-
stat urbem, quas sol aspiciat, ma-
gnam esse ac spectatu dignissimam,
ea non unius labore hominis nec brevis
tempore ad id magnitudinis splendoris-
que processit, sed plurimi reges atque
Imperatores, virorum civitatum im-
mensa series, multa secula, divitia-
rum stupenda congeries, tum aliarum
artificum primos huc traxere; ita illi.
tanta urbe paulatim efflata, monumenta
sua virtutis post futuris reliquere.
Quare in eam facere id vero inju-
riam sit facere humano generi omni a-
vi, eripiendo iis, qui olim fuerit, de-
bita laudis memoriam, centum vero
spectaculi voluptatem. Hæc cum cum
in modum se habeant, cogita de duobus
alterum necessum fore, ut aut in
hoc bello vincas ab Imperatore, aut
tua fortuna sit superior. Si tu videris,
versa urbe, non aliena, sed tua peti-
da.

*Equidem fatebor (pace dixisse hoc tua
Argiva tellus liceat) affligi Phrygas,
Vinsique volui; ruere & squari solo,
13 Etiam arcuifsem.*

4. Sane docet nos sacra historia urbes quasdam a Deodamna-
tas excidio: etiam contra legem illam generalem 14 arbores Moa-
bistarum iussas excindi. Verum non factum in odio hostili, sed
in iustam detestationem facinorum, quæ aut publice erant cog-
nita, aut Deo iudice tanti æstimata.

III. 1. Secundo 15 eveniet quod diximus etiam in dubia agri
possessione, si magna spes sit celeris victoriæ, cujus præmium
& ager & fructus futuri sint. Sic Alexander Magnus milites, nar-
rans Justinò, a populatione Asiæ prohibuit, (f) *parcendum suis* Lib. xi.
rebus præfatus, nec perdenda ea, quæ possessuri venerant. Sic Quintius,
Philippo Thessaliam transcurrente populabunda manu, ipsehorta-
tus est milites, ut Plutarchus loquitur, iter facere tanquam 16 per
concessam & ipsorum jam factam regionem. Cræsus Cyro suadens,
ne Lydiam populandam militi daret, non meam, inquit, urbem, Herod. l. i.
non res meas diripies; nihil enim ad me jam ista pertinent: tua sunt;
sua illi perdent.

2. Aliter qui faciunt, in eos non male quadrant illa Jocastæ
ad Polynicem verba 17 Thebaidibus Senecæ:

*Petendo patriam perdis: ut fiat tua,
Vis esse nullam: quin tua causæ nocet.*

Epsum

*derit: eadem servata, possessione fruc-
tus omnium speciosissima: si adversa ti-
bi fors ceciderit, Roma per te incolu-
nis, reposita tibi erit apud villorem
gratia: eadem jacens, jacebunt extra
omnem spem misericordia res tue. Ne-
que tantum nullus ad te factus fructus
redibit, sed & digna facta summa te ab
hominibus universis sequetur. Ea in
utram velis partem, tibi parata est:
nam potentum quales sunt actiones,
solis existimatio. Vide & legem Fri-
derici I. apud Conradum Abbatem
Urspergensium, & de Friderico co-
mite Palatino chronica Melanchtho-
nis.*

GRON. 13 *Etiam arcuifsem*) Ad
Sen. Hippoly. 805. Vetuifsem, vel pro-
hibuifsem, si potuifsem.

14 *Arbores Moabitarum*) Hoc fa-
ctum credibile est odio idololatriæ,
quæ in lucis exercebatur.

15 *Eveniet quod diximus*) Ut ra-
tiones suadentes cessent, vel sint va-

lidiore, quæ dissuadeant, ubi non-
dum quidem in potestate nostra res
sunt hostium, sed credimus & spera-
mus, a tibi brevi dijudicatum iri, &
res eis nostras fore.

GROT. f. *Parcendum suis rebus præ-
fatus*) Gelinus & Vandali obsiden-
tes Carthaginem, neque prædas egere,
neque terram vastarunt, sed curæ ha-
buerunt ut suam. Procopius initio
Vandalicorum secundi. Apud Hel-
moldum lego lib. 1, cap. 66. *Namque
terra, quam devastamus, terra nostra
est, & populus, quem expugnamus,
populus noster est: quare ergo inven-
imur hostes nostrorum, & dissipatores ve-
ligalium nostrorum?* cum his conveni-
unt, quæ Bemus habet libro 12.
Paruta vero contra Germanos libro
historiæ vi.

CRON. 16 *Per concessam*) Deditam
& ipsorum potestati permissam.

17 *Thebaidibus*) Phœnissis.

18 No-

*Ipsam hoc, quod armis vertis infestis solum,
Segetesque adultas sternis, & totos fugam
Edis per agros. Nemo sic vastat sua.
Qua corripit igne, quæ meti gladio jubes,
Aliena credis.*

Lib. IX.
Ep. 7. 9. 10.

Lib. XXXI.

Par sensus apud Curtium illis verbis: *quicquid non corrupissent, 18 hostium esse confissi*. Unde non longe abeunt ea, quæ Cicero in literis ad Atticum discurat, adversus Pompeji consilium 19 fame patriam necandi. Atque hoc nomine Alexander Ilius culpatur Philippum libro Polybii XVII. ejus verba latine hunc in modum vertit Livius: *in bello non congruere (Philippum) equo campo, neque 20 collatis signis dimicare, sed refugientem incendere ac diripere urbes, & vincientium præmia victum corrumpere. At non sic antiquos Macedonum reges, sed acie bellare solitos, urbibus parcere, quantum possent, quo opulentiùs imperium haberent. Nam 21 de quorum possessione dimicaretur tollentem nihil sibi præter bellum relinquere, quod consilium esse?*

IV. 1. Tertio idem fiet, si hostis habere 22 possit aliunde, quo se sustentet; puta si mare, si fides alii pateant. Archidamus apud Thucydidem in oratione, qua Lacedæmonios suos a bello in Athenienses dehortatur, quærit, quas belli gerendi spes habeant: an torre, quod militum copia valeant, sperent Atticum agrum a se facile posse vastari; atqui, inquit, habent illi & terras alias suæ dirionis (Thraciam & Joniam intelligens) & maritimis advectionibus adipisci possunt ea, quorum indigent. Tali ergo statu optimum factum, ut agricultura etiam in ipso collimitio tutamaneat; quod sub tributo utrique parti præstando factum diu 23 in Belgico Germanico bello nuper vidimus.

2. Estque id consentaneum mori veteri Indorum, apud quos, ut (f) Diodorus Siculus loquitur, τῶν γεωργῶν ἱερῶν καὶ δούλων ἐν-
μύρον οἱ πλεῖστον τῶν παρατάξεων γεωργούσας, ἀνεπαύθηται τῶν κινδύνων ἐπ' αὐτοῖς.
agricolæ intati sunt ac veluti sacrosancti, imo prope castra & agmina opus faciunt spositi a periculo. Addit: Τὰς χώρας τῶν ἀντικα-
ταμύτων οὐτ' ἐμπνεύουσιν, οὐτε δειδωροτομοῦσιν. hostium agros neque u-
tunt,

18 *Hostium esse confissi*) Prodentessperationem de victoria: nam si sperarent, se posse vincere ac tenere loca illa, non vastarent.

19 *Fame patriam*) Prohibendo subvectiones frumenti & aliorum utensilium, quia mare classibus tenebat.

20 *Collatis signis*) Acie aperta.

21 *De quorum possessione*) Perditopremio, propter quod bellum geratur, verbis Justin 28. 3.

22 *Possit aliunde*) Quam ex eo

agro, quem nobis urere ac vastare licet.

23 *In Belgice-Germanico*) Germaniæ Belgicæ consociatæ adversus Hispanos. Pacti enim inter se sunt beligerantes, ut agricolæ in confinio hostilium terrarum extra præsidia siti, utrinque tuti & inviolati essent, modo penderent modicum tributum ex parte Belgarum Hispanis, ex parte Hispanorum Belgis.

GROT. f. *Diodorus Siculus*) Lib. II.

g Sic

runt, neque excindunt arbores. Postea: οὐδὲς ἂν καλέμῃ πικροχόρῳ γιουρῶ κατὰ τῶν χωρῶν ἀδικεῖεν, ἀλλ' αἱ κοινὸς εὐεργέτας ἡγοῦμαι πάσα ἀδικία ἀπ' ἑχονταί· hostis nemo cuiquam agricola damnum dat, sed id hominum genus, ut in commune beneficium, ab injuriis omnibus immune praestatur.

3. Inter Cyrum quoque & Assyrium convenisse ait Xenophon, ut cum agricolis pax esset, cum armatis bellum. (g) Sic Timotheus partem agri maxime frugiferam elocabat colonis, ut Polyzenus narrat: imo, quod Aristoteles addit, ipsos etiam fructus vendebar hostibus, & ex ea pecunia stipendium praebat militi: quod a Viriato etiam factum in Hispania testis est Appianus. Idque ipsum 24 in eo quod diximus Belgico-Germaniae bello summa cum ratione & utilitate fieri vidimus, exteris mirantibus.

4. Hos mores humanitatis magistri 25 canones Christianis omnibus, ut majorem ceteris humanitatem debentibus ac proficientibus, imitandos proponunt, ideoque non agricolas tantum, sed & animalia, quibus arant, & semina, quae ad agrum porrant, extra belli periculum poni volunt; nimirum similem ob causam, ex qua civiles leges, quae ad arandum usui sunt, verant in pignus capi, & apud Phrygas ac Cyprios olim, postea (h) apud Aetios & Romanos bovem aratorem occidere nefas erat.

V. Quarto evenit, ut res quaedam ejus sint naturae, quae ad bellum faciendum aut ducendum nihil momenti habeant: quibus rebus parci etiam, manente bello, ratio vult. Huc pertrinet (i) Rhod-

Oecon. 11.

C. 2. de treug. & pace.

Nic. Damasc.

Aelian. v. 14.

Dion. Chrys.

orat. lxxv.

l. 7. C. quæ res pign.

g Sic Timotheus) De Megarensibus idem prodidit Plutarchus quaestio- nibus Graecis de Totila, cum Ro- mani obsideret, Procopius Gothico- rum 111. Τὸ μὲν τοι γιουρῶν οὐδὲς ἄχρεα ἀπὸ πάσης τῆς ἰταλίας εὐργα- εστο, ἀλλὰ τῶν γῆν ἐκείνων ἀδίκως ἐπὶ ἐλπίσιν, ἐσθ' γιουρῶν, τοὺς εἰσὺς αὐτῶν δρακίπορται· agricolis in- terna per omnia Italiae nihil mali intulit, sed iussit eos, ita ut soliti erant, terram perpetuo securos colere, modo ad ipsum tributa perferrent. Calliod. xii, 5. Defensorum maxima laus est, si, cum illi videantur praeditas regio- nes protegere, ipsi non deficiant patrio- ticas possessiones excolere.

GRON. 24. In eo, quod diximus) Quod apparuit non tantum ex eo gene- nere vegetabilis, cui Lacenta nomen

(est autem de mercibus, quae in ho- stiles hinc, praeter arma, portaban- tur,) sed quod constat, integras bel- licas naves Amstelredami entas in- struendisque cum dissimulatione ma- gistratum, quibus hostis adversus suos uteretur; ne scilicet, cum sat esset aliorum locorum, ubi para- ti posset, hi incolae eo lucro frau- darentur.

25 Canones) Synodales vel conciliorum veterum.

GRON. h. Apud Atticos & Romanos). Etiam in Peloponneso. Varro 11. de re rustica, Columella principio libri vi. His adde Plinium vi 11, 45. Eli- num de historia animalium 11, ca- pite ultimo. Porphyrium 11. de ab- stinentia Vegetium 111. de arte ve- terinaria.

GRON.

(i) 26 Rhodiorum oratio ad Demetrium 27 urbecapum pro pictura Jalyfi, sic a Gellio latine expressa: *quæ malum ratio est, ut in imaginem istam velis incendio adium factio disperdere? nam, si nos omnes superaveris, & oppidum hoc totum ceperis, imagine quoque illa integra & incolami per victoriam poteris: sin vero nos vincere obfido nequieris, petimus consideres, ne turpe tibi sit, quia non poteris Rhodios vincere, bellum 28 cum Protogene mortuo gessisse. Polybius rabiosi esse animi ait, ea perdere, quæ nec hosti perdita vires adimant, nec perdeni emolumentum adferant, qualia sunt templa, porticus, statuar, & similia. Marcellus laudante Cicero-
Lib. xv, c. 31. ne, ædificiis omnibus Syracusarum, publicis & privatis, sacris & profanis sic pepercit, quasi ad ea defendenda cum exercitu, non expugnanda venisset. Idem postea; majores nostri relinquebant iis, quæ jucunda visis, nobis 29 levia videbantur.*

Libro quinto.

Verr. II.

Lib. IV.

VI. 1. Hoc vero sicut in aliis ornamentis valet ob eam quam jam diximus, causam: ita specialis ratio accedit in iis, quæ sacris usibus dicata sunt: quoniam enim & hæc, ut 30 alibi diximus: publica suo modo sunt, atque ideo impune per jus gentium violantur, tamen si nullum inde periculum sit, conservari talia, ædificia & quæ eis accedunt, (k) suadet rerum divinarum reverentia,

i Rhodiorum oratio ad Demetrium)
 De hac re vide Plinium historici naturalis VIII, 38. & xxxv, 10. & Plutarchum de Demetrio. Senius idem in epistola Benifarii modo a nobis recitata.

GRON. 26 Rhodiorum oratio ad Demetrium) Ut parceret, Rhodo obsessæ, ei parti murorum, prope quam erat ea nobilissima Protogenis pictura, neque eam labefactaret machinis, etsi facilius in ea capi urbs posuisset, teste Plinio 7, 38. 35, 10. Fuerat autem Jalyfus iste inter conditores Rhodiorum gentis.

27 Urbicapum) Poliorceten Antigoni Coelitis filium.

28 Cum Protogene mortuo) Protogenis mortui opus nobile hostiliter læcerasse. Sic Gellius. At Plinius etiam tum vixisse Protogenem & id opus tractasse fertbit.

29 Levia) Vana, parvi momenti, atque tanti, ut illis ea invideremus.

30 Alibi diximus) 3, 5. 2.

GRON. k Suadet rerum divinarum reverentia) Polybius in excerptis Perrobianis το τὰς τὰς ἀρχαίς, ἀρχαίς

μερὶ, eis τὸ ἔθνος ἀρτὴν τὴν πᾶν ἀστυκίαν ἐπὶ ἐμῶν cum hominibus irascaris, ob id impie in Deo agere summæ stultitiæ signum est. Merito sane; nam & Severus rescriptit, melius est, ut quomodocunque illic Deus colatur, quam popinariis detur, Lampetio referente. Saguntina Diana templo pepercit religioni inducitur, ait de Annibale Plinius naturalis historiæ XVI, 11. ἵσθαι δὲ οὐτὶ τοῦτο ἀλόγῳ ὡς πᾶσις ἀπαρτομένη. templa hostibus nec externis eripimus. Ap-
 pianus id habet civilium 11. De Agelliao scriptor latinus vitæ ejus: neque hoc solum in Gratia fecit, ut templa Deorum sancta haberet, sed etiam apud Barbaros summa religione simulacra arasque conservavit. Itaque predicabat mirari se, non sacrilegorum munera haberi, qui supplicibus coram precissent: aut non gravius panis affici, qui religionem minuerent, quam qui fama spoliarent. De Agelliao sanctimonia in hac re etiam Plutarchum vide. Idem multos patres Romanos ejus laudis participes facit

rentia , inter eos maxime , qui eundem Deum ex eadem lege *Syl. de bello p. 3*
colunt , etiam si forte sententiis quibusdam aut ritibus diffideant. *n. 5.*

2. Thucydides jus ait fuisse inter Græcos sui temporis , *ἵστας*
ἐπὶ τῶν ἀλλήλων , ἱερῶν τῶν ἑσῶτων ἀπέχεσθαι , ut qui in hosticum impe-
tuum facerent , a locis sacris abstinerent . Alba a Romanis diruta .
Delum templis temperatum ait Livius . De Romanis Capua ca-
pra sic Silius libro xlii ,

*Ecce repens tacito percurrit pectora sensu
Religio & sævas componit numine mentes ,
Ne flammam ædæsq; velint , ne templa sub uno
In cinerem sedisse rogo .*

Adversus Q. Fulvium Censorem dictum narrat Livius : obstringere *Lib. xlii.*
eam religione populum Romanum zornis templorum , tanquam non ii-
dem ubique Dii immortales sint , sed spoliis aliorum alii colendi , exor-
nandique . At Marcus Philippus , ad Dium cum venisset , 31 meta- *Lib. xli v.*
ri sub ipso templo , ne quid in loco sacro violaretur , iussit . Nar-
rat Strabo Tectosages , qui cum aliis 32 pecunias Delphicas ra- *Libro quarto*
puerant , placandi numinis causa domi easdem cum additamento
consecrassent .

3. Ad Christianos ut veniamus , commemorat Agathias Fran- *Lib. ii.*
cos templis pepercisse , ut qui cum Græcis essent ejusdem reli-
gionis . Imo & hominibus ob templa parci solitum , quod (ne
profanarum gentium , quæ multa sunt exempla , adferam , quippe
cum morem hunc *καὶ τῶν Ἑλλήνων νόμους* scriptores vocent) *Diod. l. xix.*

(1) in

cit in Sulla : *εἰς μνήμην ἐβόλοντο*
τοῦτο μὲν τοὶ τὸν Φλαμίνιον , καὶ Μάνιον
Ἀκίλιον , τοῦτο δὲ Αἰμίλιον Πάππον , ὃν
ἰ-μὴν Ἀντιόχ. ἡ ἐξελάσας φ' Ἑλλάδι ,
οἱ δὲ τοῦ Μάξιδον βασιλέως καταπε-
πλημάκτισε ὁ μόνον ἀπέχοντο τῶν ἱε-
ρῶν τῶν ἑλλήνων , ἀλλὰ καὶ δῶρα καὶ
τιμὴν αὐτοῖς καὶ σεμνότητα πολλὰν
προετίθεισαν . in memoriam revoca-
bunt alii Flaminium , alii Manium
Aquilium & Emiliū Paulum , quo-
rum ille , Antiocho ejectione e Græcia , bi-
ennio , debellatis Macedonum regibus ,
non modo Græcicis templis peperce-
rant , sed & donis ea multisque dono-
re ac sanctimonia auxerant . Adi &
Vitruvium lib. ii. Dionem xlii. Plu-
tarchum Cæsare : Brodeum v. mi-
scellaneorum . Gabao Maurus ipse
non Christianus honorem volebat ha-
beri Christianorum ecclesiis , contra
quam facerent Vandali , quibus spe-

rabat iratum fore , quisquis ille esset ,
Christianorum Deum . Testatur hoc
Procopius Vandalicorum i. qui & Per-
sicorum ii , Chosroen , Persam non
Christianum , ecclesie Antiochien-
sium Christianorum ait pepercisse .
Justinianus etiam , ut idem refert
Vandalicorum ii , retinere apud se
non ausus est res illas , quas Hiero-
solymorum templo Vespasianus ab-
sulerat Romam , Romæ autem Ri-
pertas in Africani asportaverat Gi-
zerichus . De sanctimonia a Mahu-
metis servata loco , in quo Eze-
chielis & trium Danielis sociorum
ossa erant condita , testis est in iti-
nerario Judæus Benjamin .

GRON. 30 *Ruinis templorum*) Ma-
le onussum : *templa adificantes* .

31 *Metari*) Castra poni .

32 *Pecunias Delphicas*) Harum
pars aurum Tholosanum . Justin. 32. 3.

(l) in Gothis Romæ captoribus sic laudat Augustinus : (m) testan-
tur hoc martyrum loca & basilica Apostolorum ; quæ in illa vastatione
victos ad se fugientes suos alienosque receperunt ; bucusque gentes
saviabat inimicus ; ibi accipiebat limitem trucidationis furor ; illo duce-
bantur a miserantibus 33 hostibus , quibus (n) malim , qui , distin-
guit mitiores a durioribus) etiam extra ipsa loca pepercerant , ne in
eos incurrerent , qui similem misericordiam non haberent ; qui tamen
etiam ipsi alibi truces atque hostili more sevientes (o) posteaquam ad
loca illa veniebant , ubi fuerat interdictum quod alibi jure belli licuis-
set , tota saviendi refranatur immanitas , & captivandi cupiditas fran-
gebatur .

VII. 1. Quod de sacris dixi , idem de religiosis intelligendum
est , etiam de iis , 34 quæ in honorem mortuorum structa sunt ; nam
& hæc , quanquam 35 jus gentium impunitatem iræ in ista exer-
cendæ indulget , violari non possunt nisi contempta humanitate .
36 Summam esse rationem ajunt Jurisconsulti ; quæ facit pro re-
ligione . Tam pro religiosis quam pro sacris pia existat Euripidis
sententia Troadibus :

Μῦϑος δὲ Σπυρτὴν ἱερὸν ἐκπερθεῖ πάλαι ,
Ναοὺς τε πύμῃσι : τ' ἰσὶ τῶν κικιμῶντων ,
Ἑρμῆς δ' αὐτὸς ὅλης ὕπερβη .

Hom

GROT. 1 In Gothis Romæ captori-
bus) Sub Alarico Ariano : cujus &
hoc factum memorabile apud Cas-
siodorum xii , 20. Rex Alaricus A-
postoli Petri vasa suis deferentibus cum
excepisset , mox , ut rei causam habita
interrogatione cognovit , sacris li-
minibus deportari diripientium mani-
bus imperavit , ut cupiditas quæ de-
predationis ambitu admiserat scelus ,
devotione largissima deleret excessum .

ni Testantur hoc martyrum loca)
Exscripsit hunc locum Isidorus in
Chronico Gothico . Era ecce xxvii .
GRON. 33 Hostibus , quibus) Ni-
hil mutandum , sed intelligendum ;
isti quibus pepercerant , nempe in
profanis locis : Significat quosdam ho-
stium tam fuisse misericordes , ut Ro-
manos captos in illis locis , quorum
nulla erat religio , sponte ducerent
in templa , ne , si in alios vincendum
non tam misericordes incidissent , ir-
rita foret prior clementia .

GROT. n Malim , qui) Omnino
sic legendum ostendit Orosius can-

dem historiam referens libro vii ,
c. 28 .

o Posteaquam ad loca illa venie-
bant) Eisdem Apostolorum basilicis
Gothi sub Vitige Romam obtinentes
pepercerunt , teste Procopio Gothi-
corum ii . Etiam barbaris & non
Christianis jus confugii in talia loca
profuit . Vide Zosimum libro iv . de
Tomitanis barbaris . Adde Helvetio-
rum legem apud Simlerum ; Nice-
tani Alexio , Manuelis filio : eundem
lib. i . de Andronico , ubi Siculos
culpat ob violatas Antiochienorum
ecclesias .

GRON. 34 Quæ in honorem) Ceno-
taphis aut monumentis , in quibus
ipsa corpora defunctorum collocata
non sunt .

35 Jus gentium impunitatem) Iure
gentium ea impune diruere ac cor-
rumpere licet .

36 Summam esse rationem , quæ
facit) Religionis primam & maxi-
mam rationem habendam .

GROT.

*Homo quisquis urbes vastat & Divi Manibus
Sedes sacratas, templaque, haud recte sapit:
Nam similis ipsum pestis excidii manet.*

Apollonius Tyanæus (p) de cælo a gigantibus oppugnato fabulam sic interpretabatur: ὁ βέλσαι εἰς τοὺς τοὺς αὐτῶν καὶ τὰ ἱερὰ, vim eos intulisse Deorum templis ac sedibus. Statio Annibal sacrilegus, qui Deum 37 face misceat aras.

2. Scipio, capta Carthagine, milites donis ornat, *χρεῖς τῶν εἰς τὸ Ἀπολλωνίου ἀμαρτήσαν*; inquit Appianus, exceptis, qui in Apollinis templum peccaverant. Trophæum a Mithridate structum, Cæsar, ut narrat Dio, καθελὼν οὐκ ἐτόλμασεν εἰς τοὺς ἐμπολεμίοις θεοῖς ἱερῆμεν, tollere ausus non est, ut belli Divis sacrum. Marcus Marcellus, quæ 38 victoria profana fecerat, religione impeditus non attigit, ait Cicero Verrina quarta: & ibidem addit, hostes esse aliquos, qui in bello religionis & consuetudinum jura retineant. Idem alibi Brenni bellum 39 fano Apollinis illatum, nefarium dicit. 40 Pyrrhi factum, qui Proserpinæ thesauros spoliasset: fœdum vocat Livius & in Deos superbum. Simile Himilconis Diodorus ἀσέβειαν & εἰς θεοὺς ἀμαρτήματα. Philippi bellum idem ille Livius nefarium, quasi Divis superis inferisque illatum: etiam furem, ac scelera. Florus de eodem: (q) *Philippus ultra jus victoria in templa, aras, sepulchra servit*. Eandem historiam tangens Polybius hoc addit iudicium: τὰ μὲν τοῖς θεοῖς περὶ μασσιν ἐπικουρίαν μέλλαντα, μὴδ' ἡντινοῦν παρασκευάζει, μήτε τοῖς ἐχθροῖς ἐλάττωσιν πρὸς γὰρ τὴν ἐπιστάτην πόλεμον, ἐκ περιστοῦ καὶ ναοὺς ἀμὰ δὲ τὰ τοῖς ἀνδράσιν καὶ πᾶσαν διὰ τὴν τοιαύτην κατασκευὴν λυμαίνεσθαι, πᾶς οὐκ ἂν εἴποι τις ἵναί τις τρέψου καὶ θυμοῦ λυτῶντ' ἔργον. quæ neque nobis ad bellum futura sunt usui, nec hostibus incommodatura, ea ire perditum, templa maxime, & quæ in iis simulacra & similia ornamenta, quis neget male mentis & præ ira furibundæ esse opera: atque ibidem rationis non admittit excusationem.

VIII. 1. Quanquam vero proprie 41 instituti nostri hic non est, quid ex usu sit, inquirere, sed laxam bellandi licentiam, adducere ad id, quod natura licitum, aut inter licita melius est;

ta-

GROT. p De cælo a gigantibus oppugnato fabulam sic interpretabatur) Ut & alterum de Epopeo Diodorus Siculus.

GRON. 37 Face misceat) Incendit & in cineres confusus ac deformia rudera redegit.

38 Victoria profana) Sacra, quæ, urbe per vim expugnata, reverentiam apud victores non habebant, & in præda duci poterant.

39 Fano Apollinis) Delphico. Ju-

stin. 24, 7.8.

40 Pyrrhi, qui Proserpinæ) Livius 29, 18.

GROT. q Philippus ultra jus victoria in templa, aras, sepulchra servit) Simile Præfixæ factum detestatur Polybius, cujus verba Suidas servavit in vocabulo ἱουλία, & excerpta Peiresiana.

GRON. 41 Instituti nostri hic non est) Quippe quod τοῦ πολιτικοῦ.

X 2

42 Ipsa

Runic.

Lib. XLII.

Lib. XIV.

nam 42 ipsa virtus, vilis hoc seculo, ignoscere mihi debet, si, quando per se contemnitur, ex utilitatibus ipsi pretium facio. Primum igitur moderatio ista in servandis rebus, quæ 43 bellum non morantur, magnum hosti telum eripit, desperatio- nem. Archidami dictum est apud Thucydidem, μὴ γὰρ ἄλλο τι ποιεῖται πὺν γὰρ τῶν πολεμίων, ἢ ἡμῶν ἔχειν, καὶ οὐκ ἔσσοι τῶν ἡμῶν ἐξέρχονται, ἢ εἰς εἶδεναι χεῖρ ὡς ἐκπλεέτω, καὶ μὴ εἰς ἀνίκτου καταστῆσαι αὐτοὺς 44 ἀλλήλοισιν ἔχειν. terram hostilem non aliud quam 45 obsidem censite, tantoque meliorem, quanto magis exculta est; qua- re & ut plurimum ei parcendum est, ne desperatio hostes reddat 46 invioliores. (r) Idem Agefilai consilium, cum Acarnanibus, con- tra quam sentiebant Achæi, 47 liberam reliquit sementem, ajens, quo plus fessissent eo 48 pacis cupidiores fore. Hoc est quod di- cit satyra: 49 spoliatis arma supersunt. Livius narrans capiam a Gallis urbem; placuerat, inquit, principibus Gallorum, non omnia concremari tertia, ut quodcumque superesset urbis, 50 id pignus ad fle- hendos hostium animos haberent.

Xen. Hist. Gr. IV.

Lib. XXXIV.

Lib. XLIX.

2. Adde quod 51 speciem hoc præfert, manente bello, magnæ de victoria fiducia; & quod clementia apia per se frangendis & conciliandis animis. Annibal apud Livium in Tarentino agro nihil violat; apparet, ait, non id modestia militum aut ducis, 52 nisi ad conciliandos Tarentinorum animos fieri. Simili de causa Augustus Cæsar de Pannoniis rapina abstinebat. Causam Dio adfert: ἔπειθε γὰρ ἐθελούτας αὐτοὺς ἐπαρῆναι. sperabat enim fore, ut sic eos sine vi sibi adjungeret. Timotheus ea cura, quam su- pra narravimus, præter alia πολλὰ τῶν εὐνοῶν & πολλὰ μὲν ἐθάρυνε, ait

42 Ipsa virtus vilis) Non debet alienum aut putidum videri, quod honestum est & per se sine ulla mercede probandum, id tudeam persua- dere & commendare per commoda, quæ secum trahit, quando eo seculo vivimus, quo nihil, nisi quod utile est, appetitur.

43 Bellum non morantur) Impe- dimentum non afferunt rebus geren- dis.

44 Ἀλλήλοισιν ἔχειν) Fortè, ἀ- λήλοισιν, nam ἀλλήλοισιν, ἀνίκτου, ἀκαταμάχτου. Salmasi. ad hist. Au- gust. p. 233.

45 Obsidem) Nam qui agros ho- stium tenent, perinde est ac si obsi- des eis extorsissent: quorum reci- piendorum spe ad saniora consilia cogi possunt; eo autem facilius co- gentur, quo cultiores agri conserva- ti fuerint.

46 Invioliores) Difficiliores. GROT. r Idem Agefilai consilium.) Meminit & Plutarchus Agefilao.

GRON. 47 Liberam reliquit semen- tem) Vult, dum in arando ac se- zendo occupati essent, ullam vini a suo exercitu fieri.

48 Pacis cupidiores) Promiores & procliviores ad legem pacis acci- piendam, ne niellum hostis interci- piat.

49 Spoliatis arma) Cum superest nihil præter arma, acrius eis utuntur.

50 Id pignus) Lenocinium pacis, per quam ea tantum recuperantur.

51 Speciem hoc præfert) Parcere illis, quæ in potestate sunt, est si- gnum judicantis hæc sua esse speran- tisque se obtinere illa posse, univer- si belli victoria.

52 Nisi ad conciliandos) Nisi pro- sed.

GROT.

ait Polyænus, magnam ab hostibus ipsis benevolentiam captabat. Lib. III.

(5) De Quintio & qui cum eo erant Romanis Plutarchus cum quæ supra diximus commemorasset, addit: hujus modestie non multo post fructum cepere; nam ut in Thessaliam perventum est, descenderunt ad eum urbes. Tum vero & qui intra Thermopylas habitabant Græci Quintium ardentibus votis desiderabant. Achai vero, renuntiata Philippi amicitia, societatem adversus eum cum Romanis inierunt. De Lingonum civitate quæ bello, quod ductu Cerealis, auspiciis autem Domitiani, in Civilem Batavum ejusque socios gerebatur, populationem formidatam evaserat, sic narrat Lib. V. c. 3. Frontinus, quod contra expectationem inviolata nihil ex rebus suis amiserat, ad obsequium reducta septuaginta millia armatorum tradidit ei.

3. Consiliis contrariis contrarii quoque eventus; exemplum dat Livius in Annibale: Præceptis in avaritiam & crudelitatem animus, ad spolianda quæ tueri nequibat, ut vastata hosti relinquerentur, inclinavit. Id factum consilium cum incepto tum etiam exitu fuit; neque enim indigna patientium modo abalienabantur animi, sed ceterorum etiam; quippe 53 ad plures exemplum quam calamitas pertinebat.

4. Verissimum autem sentio, quod a Theologis quibusdam notatum est, & summarum potestatum & ducum qui Christianos se & a Deo & ab hominibus haberi volunt officium esse, violentis urbium direptionibus & si quid his simile est intercedere, ut quæ abire non possint sine gravissimo multorum innocentium malo, & sæpe ad belli summam parum proficiant: ita ut bonitas Christiana fere semper, ipsa quoque justitia plerumque ab ipsis abhorreat. Majus sane est Christianorum inter se vinculum, quam olim Græcorum fuit, quorum bellis ne qua urbs Græca excinderetur cautum erat Amphictyonum decreto. Et Alexandrum Macedonem narrant veteres nullius rei a se actæ magis ductum pœnitentia, quam quod Thebas evertisset.

GROT. 5 De Quintio) Nempe T. Quintio Flaminio.

GRON. 53 Ad plures) Plures simile quid metuebant, quam ipsam calamitatem sentiebant.

Egid. Reg. de actibus superni disp. 31. dub. 7. num. 127.

CAPUT XIII.

Temperamentum circa res captas.

- I. *Res etiam hostilium subditorum bello captas retinere ad modum debiti.* III. *Debitum hic intelligi etiam quod in bello subnascitur. Exemplum.*
 II. *Non etiam in pœnam alieni criminis.* IV. *Humanitatis esse, summo jure hic non uti.*

Sed neque peccatō vacare, aut a restitutionis onere immunis cœferi debet rerum hostilium in bello jussu captura. Quippe (a) si id quod recte sit spectas, non ultra licitum est capere aut habere quam 1 causa subest debendi in hoste; excepto quod etiam extra eam ad 2 securitatem necessariam, res possunt detineri, sed restituendæ cessante periculo, in se aut in pretio, secundum ea quæ libro 11, cap. 11. tractavimus; nam quod & in re 3 pacatorum liceret, multo magis in re hostium licet. Hoc igitur est 4 capiendi quoddam jus, sine acquirendi jure.

2. Cum autem deberi aliquid nobis possit, aut 5 ob inæqualitatem rerum, (b) aut 6 ex pœna, potest ex utraque causa acquiri res hostilis sed cum discrimine tamen; nam supra diximus, ex debito illo priore 7 non res tantum debentis sed & subditorum ejus ex introducto jure gentium quasi fidejussione obligari. Quod quidem jus gentium alterius generis credimus, quam illud 8 quod in impunitate sola aut externa vi judiciorum consistit. Nam si cut in res nostras, ex consensu privato nostro, ei quicum actum est, 9 non externum modo, sed & internum jus quæritur, sic & ex com-

Vill. de jure belli p. 55. 56.

Cajetan. in sum. pecc. verb. belli damnun.

Covarr. ad d. c. peccatum, p. 11. n. 11.

Vill. de jure belli. n. 35, & 41.

Molina 11 tract. disp. 117.

GROT. a *Si id quod recte sit spectas*) Vide quod judicavit Innocentius Romanus Pontifex apud Bembum 1.

GRON. 1 *Causa subest debendi*) Donec nanciscamur id, quod nobis debetur.

2 *Securitatem*) Nec noceant nobis, aut ne quis illis utatur nos ledendi gratia.

3 *Pacatorum*) Eorum qui non offendunt nos.

4 *Capiendi*) Apprehendendi, corripendi & tenendi aliquantisper, ita ut tamen tuum non facias.

5 *Ob inæqualitatem*) Ex contractu.

GROT. b *Aut ex pœna*) Romani

Prusiam Attalo jussurunt & damnum rescire & pœnam insuper pendere.

GRON. 6 *Ex pœna*) Ex maleficio.

7 *Non res tantum debentis*) Propter debitum principis, aut eorum, qui rempublicani tenent, ex contractu cum alio principe populove inito & principis patrimonium & civium bona hypothece loco sunt.

8 *Quod in impunitate*) Quod pœnam remittit res alienas rapienti & judicis officium præstat raptas defendenti pro suis, quas alter debet, nec reddit.

9 *Non externum modo*) Non tantum quod condonat pœnam aut interdictis defenditur, sed etiam quod con-

gruit.

communi quodam consensu, qui singulorum consensum vi quadam in se continet, quo sensu lex *πάλαι εὐδοκίῳ κοινῇ*, communis patris civitatis dicitur. Atque id in hoc negotii genere placuisse gentibus eo est credibilis, quia hæc lex gentium non sola maioris mali vitandi causa, sed etiam juris cuique sui consequendi gratia introducta est.

II. At in altero debendi genere 10 quod pœnale est, non video gentium consensu tale jus in res subditorum esse proditum; odiosa enim est talis rerum alienarum obligatio, ideoque 11 latius produci non debet quam actum appareat. Neque vero par est utilitas in posteriore hoc & in priore debendi genere; nam prius illud 12 est in bonis, posterius hoc 13 non est; ideoque persecutio ejus sine damno omitti potest. Nec obstat quod supra de jure *Lib. III. c. 2.* Anico diximus. Nam ibi homines obligabantur non ex eo proprie quod 14 civitas puniri poterat, sed dumtaxat ad eogendam civitatem id facere quod facere debebat, id est, judicium reddere; in fontem; quod debium ex officio ad 15 prius illud, non ad 16 posterius debendi genus refertur; aliud enim est debere punire, aliud debere aut posse puniri, 17 quanquam ex cessatione circa illud hoc sequi solet, sed ita ut distincta sit causa illa & hoc effectum. Ergo pœnæ nomine acquiri res subditorum hostilium non poterunt, sed eorum dumtaxat qui ipsi deliquerint, in quibus & magistratus continentur qui delicta non puniunt.

III. Cæterum res subditorum & capi & acquiri possunt; non tantum ad consecutionem 18 debiti primarii, unde ortum est bellum, sed & 19 subnascentis, secundum ea quæ diximus initio hujus libri. Et sic accipiendum est, quod scribunt Theologi quidam, capta in bello 20 non compensari cum debito principali; intelligi-

Silo. verb. bell. n. 10. vill. n. 51. Bar. in l. si quid bello, D. de capt.

gruit juri nature, quale est quod introducta dominia & salva conscientia exigitur.

10 *(Quod pœnale est)* Ex maleficio imperantis & magistratum oritur.

11 *Latius produci*) Etiam ad pœnam, eum videatur tantum placuisse ad satisfactionem aut compensationem.

12 *Est in bonis*) Ita ut si persequi cesses, tuocareas.

13 *Non est*) Spectat enim tantum vindictam, de qua reuittre licet ita ut nulla re deas.

14 *Civitas puniri*) Aliquid deliquerat noxam nocendo, sed quod negligens egerat in alieno dolore æstimando.

15 *Ad prius illud*) Ex inæqualitate.

16 *Ad posterius*) Ex pœna.

17 *Quanquam ex cessatione*) Si post ex officio puniri oportebat, in eo cesset, ipse pœna sese dignum reddat; atque adeo ex isto sepius hoc exoritur & existit: haud quaquam tamen hæc duo nascenda & pro eodem habenda sunt.

18 *Debiti primarii*) In quo caput injustitia.

19 *Subnascentis*) Ejus quod ex illa sequitur & provenit.

20 *Non compensari*) Non posse imputari ab eo, de cujus bonis vel territorio rapta sunt, tanquam sufficientem retributionem pro injuria, quæ dedit causam bello, sed jus esse victori super illa, quæ tenet aut bello acquisivit, pro ea injuria, quæ locum bello fecit, novam satisfactionem postere.

21 *Se-*

telligendum enim hoc usque dum 21 secundum sanum iudicium, satisfactum sit de eo damno quod in ipso bello datum est; scia disceptatione cum Antiocho Romani, Livio narrante, (c) impensas, quæ in bello facta esset, omnem præstare regem æquum censebant, cuius culpa bellum excitatum esset. Apud Justinum est *impensas belli lege iusta suscepturus*; apud Thucydidem damnantur Samii *χρηματα τε δαδωκεντα πολέμῳ*, *solvere belli impensas*. Et alibi sæpe. Quod autem victis iuste imponitur, idem & bello iuste exoritur.

IV. 1. Cæterum sciendum est, quod & alibi meminimus 22 la-
tius patere caritatis quam juris regulas. Qui divitiis floret, immi-
sericordiæ reus erit, si inopem 23 debitorem omnibus reculis suis
excutiat, ut ipse ultimum quadrantem consequatur, multoque mag-
is si ipse debitor in id debitum venerit 24 sua bonitate, ut si
pro amico fidejusserit, ipse autem nihil pecuniæ verterit in rem
suam. (d) 25 *Miserabile enim est*, ut ait pater Quintilianus, *sponsori
periculum*. Tamen 26 tam durus creditor contra jus stricte di-
ctum nihil facit.

2. Quare (c) exigit humanitas, ut his qui extra culpam sunt belli, quique 27 non alio quam fidejussorio nomine obstricti sunt, relin-

et *Secundum sanum iudicium*) Arbitratu prudentium & bonorum virorum.

EROT. c. *Impensum, quæ in bello
facta esset* Meminit Polybius ex-
cepto legationum 23. Sic & a Sulla da-
mnati Asiatici, narrante in Mithri-
daticis Appiano; morem hunc pro-
fectu allegat rex Polonie, apud Thu-
nium lib. LXXIII. anno c. 1300.
Sic apud Homerum *ἴλιος* r vocem
σινυρ scholiastes interpretatur πο-
στὸν πλιν πολέμῳ. λίγυι δὲ σὺ πῖνου
σὺν ἐν πλῆσι κρατῶσιν. bellū effiniri-
solum, dimidium uisum retinere quæ
in urbe erant.

GRON. 22 *Latius patere*) Plus debet humanitati, aut vinculo quod omnem hominem nobis proximum facit, quam legibus; ut quis plane aere iustus sit, non sufficere id tantum præstari, quo leges contentæ sunt & recepta iura.

23. *Debitorem omnibus reclusis* Cic.
pro Quinctio 16. Viri boni cum pa-
tiam fraudantur, cum experiri non est
possibile, timide tamen & pede-
sentium huc descendant vi ac necessitate
creati.

24 *Sua bonitas*) Non lucri aut uti-
litatis studio.

GROT. d. Miserabile enim est, ut ait pater *Quintilianus* sponforis pecciculum.) Addit falvo pudore ad sponforem non aliter creditorem venire, quam fit recipere a debitore non possit. Bene falvo pudore; nam sponfores appellare videtur habere quandam *suavitatem*, ut ait Cicero ad Atticum xvi. 16.

GRON. 25 *Miserabile*) Dignum fa-
vorem ac misericordiam.

26 *Tam durus*) Qui acerbissime ad ultimum quadrantem sibi debita persequitur.

GROT. e *Exigis humanitas*) Ptolemaeus Demetrio Antigoni filio tabernaculum & alia ad eam corporis ipsius pertinentia, pecunias quoque captas remisit, dicens non de omnibus rebus, sed de imperio & honore inter ipsos certari. Narrat Plutarchus Demetrio. Vide & factum Sanctii Vasconum regis apud Marianam l.b.xi. cap.16.

GRON. 27 *Non alio quam fideiussorio*) Hanc unam ob causam, quod tanquam sponsores intercesserunt.

relinquantur res istæ quibus nos facilius quam ipsi careamus ; præsertim vero si satis appareat illos ipsos id, quod eo modo amiserunt, a civitate sua non recuperaturos . Huc pertinet quod Babylone capta Cyrus militibus dixit : *οὐκ ἔστιν ἐν τῇ πόλει οὐδὲν ὃς ἴσται τῶν ἡμετέρων ἱερῶν* inique quidem non possidebitis quæ tonetis ; sed si quid non auferetis hostibus , id vestræ erit humanitatis .

3. Notandum & hoc , cum 28 in subsidium introductum sit jus hoc in bona subditorum innocentium , quamdiu spes est nos nostrum satis facile consequi posse ab originariis debitoribus , aut ab iis qui jus non reddendo sponte sua debitores se faciunt , ad eos venire qui culpa vacant , etiamsi concedatur cum stricto jure non pugnare , abire tamen ab humanitatis regula .

4. Exempli hujus humanitatis exstant passim in historia præsertim Romana , ut cum agri hostibus devictis ea conditione concessi ut in civitatem venirent , id est , victæ civitati cederent , aut cum ex agris modicum , honoris gratia , (f) veteri possessori relinquebatur . Sic a Romulo Veientes agri parte multatatos narrat Livius . Sic Uxiis Alexander Macedo agros quos habuerant dedit vestigiales . Sic deditas urbes non diripi sæpe legas : & supra diximus , non personis tantum , sed & rebus agros colentium cum laude & ex pio canonum præscripto parci , saltem sub tributo ; & sub simili tributo solere & 29 mercibus concedi a bello imunitatem .

28 *In subsidium*) κατὰ δὲ τὸν πλεονῶν altero , vel repetito aut mutato cursu , ut si regia via nequeas , hoc velut transverso tramite ad jus tuum perveniat .
GROT. f. *Veteri possessori relinquebatur*) Appianius civilium 11. τὸν δὲ πολέμῳ ἐν ἴσῃ πράττειν , οὐδὲ τοῦ τὰν ἀπαιεῖ τῆς γῆς ἀφαιροῦντο , ἀλλ' ἑ-

μὲν τὸν ῥομῶν τοὺς ἀρχαίους οὐκ ἔστιν ἐν τῇ πόλει οὐδὲν ὃς ἴσται τῶν ἡμετέρων ἱερῶν inique quidem villis omnes agros adimebant , sed cum ei pariebantur . Sic & Vandalos in Africa & in Italia Gothos fecisse historiæ nos docent .

GRON. 29 *Mercibus concedi*) Permitti negotiantibus , ut merces in hostilia loca supportent .

C A P U T XIV.

Temperamentum circa captos .

I. Quousque capere homines liceat iustitia interna.

II. Quid interno iustitia dominio in servum liceat.

III. Non licere occidere innocentem.

IV. Non punire inclementer .

V. Non operas nimium graves Vol. II.

imponere .

VI. Peculium quomodo domini , quomodo servi .

VII. An servis fugere liceat .

VIII. An e servis nati domino teneantur , & quatenus .

IX. Quid faciendum ubi captorum servitus in usu non est .

Y

1.1. Quod

Vitt. de jure
belli n. 41.
Less. l. 11. c. 5.
dub. 5.
Covar. c. pec-
catum; p. 11,
§. 11.
Molina disp.
120. & 121.
Valentia.
disp. 3, q. 16.

I. 1. **Q**uibus in locis captivitas hominum & servitus in-
more est, si internam justitiam respicimus, limi-
tanda primum est ad rerum instar, ut scilicet 1 eo usque licita,
sit talis acquisitio; quo usque debiri aut primarii, aut subnascen-
tis quantitas patitur, nisi forte in ipsis hominibus peculiare sit
delictum quod libertatis damno puniri equitas ferat. Hactenus
igitur nec ultra justum bellum gerens in hostis subditos captos
jus habet, idque 2 in alios valide transfert.

2. Erit autem æquitatis & bonitatis officium hic quoque ea
adhibere discrimina, quæ, cum de interficiendis hostibus agere-
tur, supra annotata sunt. Demosthenes in epistola pro Lycurgi
liberis laudat Philipum Macedonem, (a) quod non omnes, qui
inter hostes fuerant, servos fecisset: καὶ γὰρ οὐτὲ δίκαιον εἶναι πρὸς
πάντας τὰ αὐτὰ, οὐτὲ καλὰ ἔργον, ἀλλὰ μὲν τῆς ἀξίας προορῶντα
ἐν ἀλλοτρίοις τοιαῦτα ἐπείκειν, neque enim, inquit, eadem in-
omnes aut æqua aut honesta censebat, sed rem exputans cum
accessione ejus quod quisque meruisset, etiam in talibus velut judicem
agebat.

II. 1. Sed primum nota ndum hic est, jus illud 3 quod quasi
ex fidejussione pro civitate oritur, neutiquam 4 tam late patere,
quam jus quod ex delicto. n ascitur in eos qui 5 poenæ serviunt.
Unde Spartanus quidam (b) & captivum se dicebat, non servum;
nam si rem recte inspicimus, jus hoc generale in captos ex
bello

GRON. 1. *Eo usque licita sit talis*)
Ad eum numerum & pretium cor-
porum, quo exequetur aut a princi-
pio nobis datum, aut a suborienti-
bus postea profectum causis damnum.

2. *In aliis*) Alienandis captivis.
GROT. a. *Quod non omnes qui in-
ter hostes fuerant servos fecisset*) Filius
ejus Alexander Thebis captis exiit
servituti & sacerdotes & eos qui de-
cretis in se factis non adfuerant,
narrat Plutarchus in vita ejus.

GRON. 3. *Quod quasi ex fidejussio-
ne*) De captivis in servitutem redi-
gendis hoc nomine gentibus placitum,
quod singuli subjeti sunt quasi
sponsores & secundi debitores pro eo,
quod debet civitas, ut ea non sol-
vente quasi addici possint.

4. *Tam late patere*) Tantam vim
habere,

5. *Poenæ servi*) §. 1. Instit. de cap.
dimin. Observ. 1, §. 77.

GROT. b. *Captivum se dicebat, non*

servum) Philo: ἐπεὶ καὶ πατέρες υἱοῦ-
τιμὰς κατέβησαν, καὶ υἱοὶ πολλὰς
πατρῶν ἢ κατὰ δικαιοσύνην ἀπαχθέντων
ἢ κατὰ πόλεμον αἰχμαλώτων γενέμενοι,
οὗτοι οἱ τῆς φύσεως ἐνάντιον τῶν νόμων ἐν-
τες βέλαιότεροι γράφοντες ἐλευθέρους
• nam & patres pro filiis & filii pro
parentibus saepe pretium pendenderunt,
aut vi latronum abreptis, aut belli
more captis, quos quidem natura le-
ges valentiores his quos in terra sunt
legibus, servitum liberos. Nimirum ut
apud Theodecten Helena loquebatur.

ἐνάντιον ἀπ' ἀποφύτου ἔργου πῶμα

των,

Τὴν δὲ προσηγορίαν ἀναισθητοῦ λόγου;

Utrique generis parte progenerum
Dei;

Eritne servum nominare qui an-
deat?

GRON. 6. *Captivum se*) Servire; ju-

re belli, non ob noxam aut quali-
gnos natales.

bello iusto par est ei juri quod habent domini in eos qui se pauperate coacti in servitutem vendiderunt, demto quod etiam magis miscenda est eorum calamitas, qui non suo facto speciali, sed repentium culpa in eam sortem deveniunt. *Δουλοῦντος δουλοῦτος γίνεσθαι*. res acerbissima est belli jure captivum fieri, teste Isocrate.

2. Est ergo 7 servitus hæc perpetua obligatio operarum, pro alimentis itidem perpetuis. Chrysippea definitio huic generi servorum optime congruit: *servus est perpetuus mercenarius*. Et lex Hebræa cum qui inopia coactus se vendidit diserte mercenario comparat. Deut. xv, 18. 40. 53. & in 8 redemptura ejus operas ita vult ipsi prodesse sicut fructus ex agro vendito percepti prodesse veteri domino. Deut. xviii, 50.

3. Multum ergo distat id quod impune 9 in servum fit ex gentium jure, & id quod naturalis ratio fieri finit. Ex Seneca supra citavimus: *cum in servum omnia liceant, est aliquid quod 10 in hominem licere commune jus animantium veter*. Philemonis illud eodem aendit:

Κἄν δοῦλος ἢν τις οὐδὲν ἴσται, δέπνοτα;

Ἄνδρῳπος οὗτος ἐστὶν ἂν ἄνδρῳπος ἢ.

Hæc quisquis est homo natus, quamvis serviat

Is servitutum, tamen esse homo non desinit.

Alibi item Seneca: *servi sunt, imo homines; servi sunt, imo conzubernales; servi sunt, imo homines amici; servi sunt, imo 11 conservi; quæ & apud Macrobiū legas censum plane eundem habentia cum Pauli Apostoli dicto: Domini jus & quod equum est servis prastate, gnari vobis quoque dominum esse in cælo*. Et alibi vult dominos cum servis non minaciter agere, eo quod jam diximus argumento, quod & ipsi dominum in cælo habeant, qui ad talia 12 qualitatum discrimina non attendat. In constitutionibus quæ Clementi Romano ascribi solent legitur, *οὐκ ἐπιτάξαι δοῦλον σου, ἢ παιδίον (c) ἐν πικρίᾳ ψυχῇ*, cave servo aut ancillæ

7 *Servitus hæc perpetua*) Ac si quis conduxerit hominem liberum, ut, quoad vivat, tibi operas prastet, vitæ & necessariorum securus, cum jure cogendi si negligens sit.

8 *In redemptura ejus operas*) Pretium redemptionis minui, prout multas & magis utiles operas edidit domino.

9 *In servum*) In servilem personam.

10 *In hominem*) In eundem, tantum & hominem, ejusdemque fortis, cujus & domini sunt.

11 *Conservi*) Omnes enim quo-

dammodo servimus, præcedis, tempori, illis quorum gratiam volumus, denique Leo & naturæ.

12 *Qualitatum discrimina*) Qui omnes homines uno ordine habeat, liberum a servo non distinguat.

GROTI. c. *Ἐν πικρίᾳ ψυχῇ*) Sic & in epistola Barnabæ est: *ἢ μὴ ἐπιτάξαι παιδίον ἢ δούλον ἐν πικρίᾳ, τοῖς ἐπ' αὐτὸν ἐλπίζουσι, μήποτε οὐ φειδύσῃσι σ. ἢ ἐπ' ἀμπατέροις θεῶν*. noli acerbè imperare servo aut ancillæ tuæ in Christum sperantibus, ne eo ipsis ostendat non timere te communitatem tibi & ipsi Dominum.

Plataica.

Sen. de benef.
lib. 1. 1. 4. 22a

1, de Clem.
c. 18.

Ep. xlvii.

Colos. 1. 7.

Eph. vi 1, 9.

Libro vii;
c. xlv.

Pad. ultim.

la imperes acerbis animo. Clemens Alexandrinus servis nos uti vult tanquam alteris nobis, quando homines sunt non minus quam nos, secutus sapientis Hebræi dictum, *et tibi. eos dixerunt, et tibi autem. et dixerunt, et tibi deus. et tibi deus. et tibi deus. et tibi deus.* si servum habeas, ut fratre utere, talis enim est qualis tu.

L. de elem. c. 18.

Lib. III. de bon. c. 18.

Epist. III.

III. Jus ergo vitæ & necis quod dicitur in servum domino præstare, ut 13. domesticam habeat jurisdictionem; sed nimirum eadem 14. religione exercendam, 15. qua publica exercetur. Hoc voluit (d) Seneca, cum dixit: in mancipio cogitandum non quantum illud impune pati possit, sed quantum tibi permittas equi bonique natura, quæ parcere etiam capivis & pratio paratis jubet; qui & a libi: quid interest, ait, quali quis teneatur imperio, si summo teneatur: quo loco comparat subditum servo, & ait 16. dispari titulo. 17. paria in illos licere; quod certe 18. in hac parte vitæ adimendæ, & si quid eo accedit, verissimum est. Majores nostri, ait idem Seneca, domum nostram pusillam rempublicam esse judicaverunt; & Plinius servis rempublicam quadam & quasi civitas, domus est. Cato Censorius, narrante Plutarcho, si quis servus capitali admisisset videtur, de eo supplicium non sumebat, nisi postquam damnatus esset, etiam conservorum judicio. Quicum conferenda verba Job. xxxi, 13: & deinceps.

IV. Sed & circa minores pœnas, puta verbera in servos, adhibenda est æquitas, imo & clementia. Non opprimes eum, (e) non dominaberis ei dure, ait lex divina de servo Hebræo, quod nunc

GRON. 13. Ut domesticam habeat) ei mandare possit justum opus & ad id modica coercionē cogere.

14. Religione) Moderatione.

15. Qua publica) Qua civibus imperatur.

GROT. d. Seneca) Epistola xlvi.

GRON. 16. Dispari titulo) Magistratus & domini.

17. Paria in illos) Nempē jure nature, non gentium, non civili.

18. In hac parte vitæ) Significat quemadmodum magistratui aut principi non licet occidere civem sine clerico capitali ejus, ita nec domino servum.

GROT. e. Non dominaberis ei dure) Vide Mosem de Kotzi præceptis jubentibus. 147. 175. 178. & callationem legum Moïsi & Romanarum titulo 111. Priscus in excerptis legationum ubi Romanos barbaris præfert: *ἀμείνων δὲ καὶ τοῖς οἰκέταις διατελοῦσι ὡμαῖν χεῖμεροι. πατέρων γὰρ ἢ διδασκάλων εἰν αὐτοῦ ἐργα ἐπίδεκνύν-*

τες, ἐφ' ὃ τῶν παλίων ἀπὸ τοῦ μίτου μὲν τίνες ἀπὸ αὐτῶν οὐλοῦντο, ἀπορρίπτοντες τοὺς ἐπὶ τοῖς ἀμαρτυμασι, ὥσπερ τοὺς δίκαιους παῖδας. ὃ δὲ γὰρ οὐδ' αὐτοὺς ἀνέστη, ὥσπερ Σκῦδαὶς ἐπάγειν Σίμω. εὐσεβείας δὲ στίβον παρ' αὐτοῖς κλέπτει, ἢν οὐ μὲν περιούσιος ἀλλὰ καὶ τελευτῶντες χαρίζεται, διατάττοντες κατὰ τῆς περιουσίας ἐν βύβλοις τριπλῇ. καὶ τοιοῦτοί τινες ὥσπερ ἑκαστὸς τελευτῶν περὶ αὐτῶν προσηκόντως βελούοντο: multo melius servos suos Romani trahant, patrumque aut magistrorum in eos junguntur officio: nam ut eos abstineant ab his quæ moribus ipsorum illicita habentur, ita eos delinquentes quasi filios suos castigant: neque enim jus est eos occidere, ut apud Scythas. Tunc vero libertatis complura genera, quoniam non viventes tantum sed in mortis tempore domini largiuntur: qui quidquid morituri de re sua intulerint id legis vni habet. Adde legem Wisigothicanam lib. vi, tit. l. c. 12. GRON.

nunc 19. prolata vi proximitatis ad omnes. servos debet extendi. Deuter. xv. 17. 45. 53. Ad quem locum sic (f) Philo: ἡράπορος τὸ δούλον μὲν ἐλαττοῦ καὶ χερσὶται, οὕτως δὲ τῆς αὐτῆς μεταποιοῦνται τοῖς διαποταῖς. τὰ δὲ θεία νόμου κανὼν ὁ δίκαιος ἐστὶν ἢ τὸ δούλον, ἀλλὰ τὸ τῆς φύσεως ἐναρμόζον διὰ προσήκει τοῖς κυρίως μὴ κατακέραι χρῆσθαι ταῖς ἐκείνων κατὰ τὸν οἰκτιρῶν, ἀλαζονείαν καὶ ὑπερφίαν καὶ δεινὴν ἀμοστέρα ἐπιδεικνύμενος. ταῦτα γὰρ οὐκ ἐστὶν δούγματα ψυχῆς ἐνδομῆς, ἀλλ' ὅτ' ἀραστοῖας τὴν ὑπὸ τοῦ θεοῦ (male eorum ἀνδύον.) καλῶς τοῖς τοῦ κυρίου δουλοστίας. Servi fortuna quidem inferiores sunt: natura autem pares dominis: ac 20 divina legi iusti regula est, non quod fortuna, sed quod natura congruit. Ideo non oportet dominos potestate sua in servos proterve uti, nec eam materiam sumere superbia & insolentia: & dira feritati. Hec enim signa animi non placidi sed male temperati, & in subditos tyrannico quodam dominatu sequebentis. Numquidnam equum est, ait Seneca, gravius homini & durius imperari quam imperatur animalibus multis: atqui equum non crebris verberibus exterre dominandi peritus magister: sic enim formidulosus & continuax, nisi cum tactu blandiente permulseris. Et mox: quid stultius quam in iumentis quidem & canibus crubescere iram exercere, pessima autem conditione hominem esse? Hinc est, quod Hebræa lege servo aut ancillæ (g) non pro oculo tantum sed & pro dente excussio, per injuriam scilicet, libertas debebatur.

Exod. xxi.
26. 27.

V. r. Sed.

GRON. 19. Prolata vi proximitatis) Ut sit aliqua cognatio omnium hominum inter se, quod docent S. Litteræ, unde scilicet nos omnes ex Adamo oriundos, sed maxime, ut Christus iusserit, quemvis hominem pro proximo haberi.

GRON. f. Philo) De specialibus legibus secundum Cyprianus ad Demetrianum; nisi tibi pro obsequio tuo serviat, nisi ad voluntatis obsequium pareat, imperiosus & nimis servitutis exaltor flagitias, verberas, fame, siti, nuditate, ferro frequenter & carcere affligis, & non agnoscis miser Dominum Deum tuum; cum sic exerceas ipse in hominem dominatum.

GRON. 20. Divina legi iusti regula) Divina legem iustum habetur, non quod existens forte casus aut temporis iniquitas aliquando permittit, sed quod æterna & semper sibi similis

ratio sancit:

GROT. g. Non pro oculo tantum, sed & pro dente excussio) Philo dicto loco: οὗτω γὰρ ὁ μὲν ἀνδρ' ἐν εἰρασι, δεσπὴν ἐκδίδεται ζῆμιαν, ἀμα τιμὴ καὶ τὴν ὑπὸ τῆς ἀραστοῖας. καὶ τῆς ἐκείνου τῶν λεχθέντων χαλεπώτερον, ἀσπικῶμεν ἐν τοῖς μεγίστοις ἐπιρροῇ ἐχθρῶν, ἐν ἑαυτῇ ὑποκρίνομεν κακοῦν αἰ δυνάμει. οὐ δὲ ἀνδρ' ἀνδρείως παρρησιαῖα ἐκεῖ διπλῆν, οὐ μόνον ελευθερίας, ἀλλὰ καὶ ἀργαλέων καὶ οὐκ ἀποσπῶν ἐκφυγῶν. sic ille pro falso duplicem pendet panam, amissis & operis & servi pretio: ad quæ accedit & tertium duobus istis gravius, quod cogitur in rebus maximis bene facere homini exoso & quem oppræssit semper vexare posse: alter autem pro malo quod protulit duplex habebit solatium, non libertatem tantum adeptus, sed atam ferro, siveque domino exsolutus.

h Operg.

Exod. xx. 10.

xxi. 11, 12.

Deut. X, 14.

V. 1. Sed & (h) 21 operæ cum modo exigendæ sunt, & valitudinis servorum humane habenda ratio. Quod ipsum præter alia spectat lex Hebræa in sabbathi institutione, nimirum ut laboribus aliquod daretur spiramentum. Et C. Plinii epistola ad Paulinum quæ sic incipit: *video quam molliter tuos habetas, quos simpliciter consuebor sibi quæ indulgentia meos tractem. Est mihi semper in animo Homericum illud carpi de patris ætate 22* *ἄνδρ', & hoc nostrum paterfamilias.*

Ep. xlvii.

2. In eadem voce veterum humanitatem observat & Seneca, ne illud quidem videtis quam 23 omnem invidiam majores nostri dominis, omnem contumeliam servis detraxerint & dominum patremfamilie appellaverunt, (i) servos familiares. Dion Præsænsis optimum regem describens: *δενύτ' ἐστὶν οἷον ὄρνις & ἐλάσιος, ὡς αὐτὸς τῷ δουλῷ χαίρει καὶ ἀκούσας τοῦ κυρίου μῦθον ἀδελφὸς οὐκ ἐκείνην ἀφαιρῇ, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς τοῦ δουλοῦ τοῖς λόγοις ἀντιτάσσεται.* (k) Ulysses apud Homerum, servos, quos fidos reperit, apud se ait futuros eo loco quasi Telemachi filii ipsius fratres esse. Tertullianus: (l) *gratius est 24 nomen pietatis quam 25 potestatis; etiam familie magis patres quam domini vocantur.* Hieronymus sive Paulinus ad Celantiam: *familiam tuam ita rege & consue ut te matrem magis tuorum quam do-*

Od. φ.

h Operæ cum modo exigendæ) Vide c. 14. in epistola episcoporum ad Ludovicum regem, quæ inserta est in capitulare, Caroli Calvi. Seneca epistola xlvii. *non tanquam hominibus, sed tanquam jumentis abutimur.* De Atheniensium vero in servos lenitate vide Xenophontem de republica Atheniensium.

GRON. 21 Operæ cum modo) Quatenus salvis corporibus sustineri possunt.

22 *ἄνδρ' ἴσθ'.* At' d. Helenæ verba de Priamo l. 6. 775. dicentis, affines ceteros & ipsam socrum sæpe sibi convivium fecisse, nunquam vero Hectorem & Priamum locerum, qui semper sibi fuerit quasi nuptus pater.

23 *Omnem invidiam*) Ipso nomine ostenderint se nec dominos invidiosos & odiosos, nec servos viles & contumeliosos obnoxios velle.

GRON. i Servos familiares) Amicos Epicurus. Seneca epist. cvii.

k *Ulysses*) Cujus paternam in se benignitatem prædicat Euræus Odysseus.

l *Gratius est nomen pietatis quam potestatis*) Notat & Cyprianus testimoniorum 111. ad Quirinum: *dominos servos, cum crediderint, meliores esse debere; probatque id Apostoli Pauli ad Ephesios verbis.* Lactantius libro v, cap. 15. *Nec alia causa est cur nobis invicem fratrum nomen impartiamur, nisi quia patres esse nos creamus. Nam cum omnia humana non corpore sed spiritu metiamur, tametsi corporum sit diversa conditio, nobis tamen servi non sunt: sed eos & habemus, & dicimus spiritu fratres, religione conservos.* Augustinus de moribus ecclesiæ catholicæ x, 30. *Tu dominis servos non tam conditionis necessitate quam officii delectatione docet adherere. Tu dominos servos, summi Dei scilicet, communis domini consuetudine, placabitis, & ad consulendum quam ad coercendum propensiores facis.* Adde Hieronymum Pelusiotam lib. i. epistola 471. Repete quæ modo ex Pictico posuimus.

GRON. 24 *Nomen pietatis*) Officii, curæ sanguinis.

25 *Potestatis*) Juris & imperii.

26 Fi-

minam videri velis, a quibus benignitate potius quam severitate exi-
ge reverentiam: Augustinus: Domestica pax a iustis patribus ita Lib. xix. de ci-
olym administrata est, ut secundum hęc temporalia bona 26 filiorum for- vit. Dei cap. 16.
tem a servorum conditione distinguerent, ad Deum autem colendum omni-
bus domus suę membris pari dilectione consulerent: quod naturalis ordo
ita prescribit, ut nomen patrisfamilias hinc exortum sit, & tam late
vulgatum, ut 27 inique etiam dominantes hoc se gaudeant appellari. Qui
autem veri patresfamilias sunt: omnibus in familia sua, tanquam filiis,
ad colendum & promerendum Deum consulunt.

3. Similem pietatem in voce puerorum, qua servos significa-
bant, annoravit Servius ad illud Maronis, claudite jam ritus pue-
ri. Nec dissimile quod Heracleorę servos suos Mariandynos
(m) 28 δουλοποι, id est, donatarios appellabant δουλοποις τῶν πατρὶ-
ων προνοοῦντες percentes acerbitati nominis, utad Aristophanem 29 ver-
tus interpres Callistratus notabat. Laudar Germanos Tacitus,
quibus servi tanquam coloni habebantur. Theano in epistola:
δικαία χρεὶται τοῦ μισθοῦ διὰ τὴν αἰσῶν ἀμείωτον, μισθὸν ἀδυνατοῦν διὰ τὴν ἐξουσίαν.
Iustus mancipiorum hic est usus, ut nec pra labore deficiant, nec per
egritatem impares sint ferendo.

VI. 2. Pro opera ut diximus (n) alimenta servo debentur:
Servis, ait Cicero, non male precipiunt qui ita jubent uti ut merce- De Off. 1.
narius: operam exigendam, iusta prabendā. Aristoteles δούλων μισθὸν τρεπεῖ, 1. Oecon. v.
servo pro mercede alimenta. Cato: familię ut bene sit provideto, ne
algeat, ne esuriat. Est aliquid, ait (o) Seneca, quod dominiis praestare Lib. iiii. de be-
nef.

26 Filiorum sortem) Liberos li-
beraliter tractarent, quam servos.

27 Inique dominantes.) Duriter &
tyrannorum more imperantes.

GROTI. m δουλοποιος appellabant)
Athenæus vi, 18.

ORON. 28 δουλοποι, id est, donata-
rios) Potius tributarios, seu qui do-
minis dona ferrent, ut operę quas
praestarent, & mercedes quas mere-
rentur, in alienum opus locati, habe-
rentur pro munere ac donis: nam
apud Euphronem est δουλοποιος
ἀμείωτος. Et hujus generis composita
omnia activam habent significatio-
nem. Adde Terentium Phormione 1.
1. 6.

29 Vetus interpres Callistratus) Non
ille, qui exstat, sed quem habuit A-
thenæus lib. 6. p. 63.

GROTI. n Alimenta servo debentur)
Sirachides xxxiii, 25. ἀντὶ τοῦ καὶ τὰ
βόλα καὶ ἔργα οὐκ ἔστιν. Panis & disci-

plina & opera servo.

o Seneca) Idem de tranquillitate
familia vestriamque possit vultuque
Romani: ad Messana apud Procopium.
Gothicorum 121. Χρηστέον τῷ δού-
λοῦ μισθὸν ἀντὶ τῆς ἐργασίας τῆς οὐκ
ἐστὶν ἀδυνατοῦ, οὐδὲ κατὰ τὴν χρεὶαν τῶν
δουλοποιων, ἀλλὰ ὥς γὰρ ἀπὸ τῆς διαρκείας
ἐργασίας. date nobis saltem ut capiti-
vis vestris alimenta, non dicam quā
sufficiant, quāta necessitas nostrā de-
siderat, sed quā mercedem mereant. Chry-
sostomus ad Ephesios v, 2. ἵνα οὐ-
κὲν μὲν τῶν σωματικῶν διακονίαν παρί-
σχῃ, εὐ δὲ τὸ εὐμαρτὸν καὶ θρησκείας
καὶ τρεφῇ καὶ ἐκτρέφῃ καὶ ὁμο-
δοῦσιν, καὶ οὕτως ὁ υἱὸς ἐστὶ τῶν
παιδῶν. Iti idē. μὴ παύσῃ καὶ εὐ τῶν
οὐκ διακονίαν, οὐδὲ ἐκτρέφῃ τὴν λαοῦ, ὅ-
τι ἀλλὰ ἵνα τὰ δούλους, καὶ οὐδὲ αὐτοὺς
ἀναγκάσει τῶν καὶ μὴ τρεφόμενων τοῦ-
το πᾶσι ubi ille corporis ministeria
exhibet, tu vero etiam alis, curasque
ut

re servo debeat, ut cibaria, vestiarium. In cibariis erant 30 quater-
Ad Phorv. aff. ni modii frumenti in mensem, quos præstitos servis Donatus au-
l. 1. c. 1. ctor est. Marrianus jurisconsultus esse ait quæ dominus necesse
In 4. D. de pe- habet servo præstare, ut tunicas & similia. Damnatur ab histo-
culto. riis (p) Siculorum crudelitas, qui captivos Athenienses fame æ-
Thuc. lib. VI. diod. lib. xii. cabant.

2. Insuper Seneca dicto loco probat 31 in quædam liberum es-
 se servum, & 32 beneficii quoque habere materiam, si quid fece-
 rit quod servilis officii modum excedat, quod non ex imperio sed
 ex voluntate præstetur, ubi ex ministerio in affectum amici
 transiit, quod late explicat. His consentaneum est, ut si quid
 servus, quemadmodum (q) apud Terentium est, suum defrau-
 dandus genium comparat, aut 33 successivi temporis diligentia qua-
 sitæ, id aliquo modo sit ipsius. Non male Theophilus peculium
 definit *αἰνῶν ποικίλιν* (r) 34 naturale patrimonium, quasi contu-
 bernium definitas naturale matrimonium; sed & Ulpianus pe-
 culium dixit pusillum patrimonium. Nec refert quod 35 pecu-
 lium dominus suo arbitrio adimere potest aut minuere; neque
 enim

*Inst. quod cum
 eo qui in alt.
 pot.
 L. 5. §. 3. D. de
 peculio.*

ut præter victum habeat quod induatur,
 quo calcietur, est & hoc servitutis
 quoddam genus: nam nisi & tutum
 hoc exhibeat ministerium, nec ille ex-
 hibebit suum, sed liber erit, neque
 ulla enim lex confringet, si non ala-
 tur, operas præstare.

GRON. 30 Quaterni modii) Seneca
 servo tragædo, quod genus honestius,
 quinque molios mœnstruos dari scri-
 bit epist. 80.

GROT. p Siculorum crudelitas) Et
 Isaaci Angeli in Siculos captivos, me-
 morante Niceta lib. 1. qui & episto-
 lalam ponit ea de re regis Siculi ad
 Imperatorem Græcum.

GRON. 31 In quædam liberum esse)
 Esse nonnulla, quæ homo servus agat
 tanquam liber.

32 Beneficii quoque) Posse domino
 beneficium dare.

GROT. q Apud Terentium est) Phor-
 mione act. 1. sc.

GRON. 33 Successivi) Subsecivi.

GROT. r Naturale patrimonium) Eu-
 meus Odyssæ 2.

*Οἷδ' ἔτι δ' οἰκίῃ ἀναξ ἄδρυμος εἰδυ-
 κε*

*Οἰκίῃ τε κλῆρῳ, τε πολυμήνην τε
 χυταῖα.*

Qualia dat senilis domini prolina
 voluntas,

Fædera conjugii socialia, remque,
 domumque.

Ipsæ Ulysses Odyssæ & Eumæo & Phi-
 letio dicit.

*Ἀέμας ἀμφοτέροις ἀλῆχης καὶ κη-
 μαρ' οἰκίῳ*

Οἰκίᾳ τ' ἐγγὺς ἐμῷ περὺ μύεα.

Vesirum utrique ibori socias dabo,
 largiar & rem

Vicinasque domos nostræ.

Vasro de servis: sinderiores ad opus
 fieri liberalius tractando, aut cibariis
 aut vestitu largiore, aut remissione ope-
 ris, concessioneque ut peculiare aliquid
 in fundo pascere liceat.

GRON. 34 Naturale patrimonium)
 Ut naturale dicitur, quod tantum est

naturale, non etiam confirmatum ci-
 vilibus legibus, eoque carens effectu,
 quem habent eadem res ornate so-
 lemnibus legum. Sic naturales libe-
 ri, qui non iustis nuptiis nati.

35 Peculium dominus) Dominus
 iustam causam habet auferendi pec-
 culium servo non modo si quid is
 committat, ob quod mereatur eo mul-
 tari, sed etiam si eo ipse ad usus vi-
 tæ indigeat.

GROT.

enim quod æquum est faciet, si sine causa id faciat. Causam vero intelligo non pœnam modo, sed & domini necessitatem; nam servi utilitas utilitatibus domini subest, magis etiam quam res civium civitati. Apposite ad hanc rem (s) Seneca: *non ideo Lib. VII; de nihil habet servus, quia non est habiturus, si dominus illum habere no- benef. 4. luerit.*

3. Et hinc est quod 36 dominus non reperit, si quid servo in servitute debitum post manumissionem solvit; quia (ut Trypho- L. 64. D. de som- ninus ait) debiti vel non debiti ratio in conditione 37 naturali- d. indeb. ter intelligitur; dominus autem servo debere naturaliter potest. Itaque sicut clientes in usum patronorum & subditos in usum regum, sic servos in usus heriles contrulisse legimus, ut si filia do- tando, si captivus filius redimendus, & si quid his evenisset simile. Plinius, ut ipse in epistolis narrat, servis suis concedebat Lib. VIII, epist. etiam quædam quasi testamenta facere, id est, dividere, donare, 16. relinquere 38 intra domum. Apud aliquas gentes etiam plenus quoddam res acquirendi jus servis concessum legimus, sicut servi- Lib. II, III. tutis plures esse gradus a nobis alibi tractatum est.

4. Ad 39 hanc internam quam exponimus iustitiam multos apud populos etiam jus illud exterius dominorum leges 40 retra- xerunt. Nam & apud Græcos servis durius habitis licebat *πρόειν αἰσῆς*, 41 ad venditionem proclamare, & Romæ ad statuas confugere, aut 42 præsidium implorare opem contra sævitiam, vel famem, vel intolerabilem injuriam. Illud vero jam non ex §. 2. Inst. de his, qui sui vel alie jure tali quæ & debeatur; ut post longas operas aut valde magnas li- bertas detur servo.

5. Posteaquam jure gentium servitus invasit, secutum est be- neficium manumissionis, ait Vlpianus. Exemplo sit illud Te- rentianum: J. 4. D. de inst. & jur.

se-

GROT. s. Seneca) Eiusdem est ibi- dem: *Nunquid dubium est quin ser- vus cum peculio domini sit? Dat tamen domino suo murus.*

GRON. 36 Dominus non reperit) Non consequitur actione indebiti, §. 1. Inst. Quibus modis re contrahitur obligatio.

37 Naturaliter) Potest aliquis de- bere naturaliter, qui non debet ci- viliter, ut si pupillus sine auctori- tate tutoris contraxit, naturaliter obligatur ad implendum contractum; cessat autem conditio indebiti; etiam si quis solverit, quod naturaliter de-

bebat: non tantummodo, si quis sol- vit, quod debebat civiliter.

38 Intra domum) Conservis, non servis alienis.

39 Ad hanc internam) Ethicam, morum, humanitatis, conscientie ad quam non adigimur legibus.

40 Retraherunt) Imminuerunt.

41 Ad venditionem) Adire magi- stratum & petere, ut dominus sæ- vus atque inexorabilis alii domino se vendere compelleretur.

42 Præsidium) Provocare alicui præfectorum.

feci e servo ut esses libertus mihi

Propterea (1) quod servibus liberaliter.

Libra tertio.

Salvianus in usu quotidiano esse ait, ut servi, etsi non optimæ, saltem non improbæ servitutis; libertate donentur; addit, & illæ quæ in servitute positi conquiescant ex dominorum domo tollere non verentur. Cujus benignitatis multa exempla in martyrologiis apparent. Et hic quoque laudanda benignitas legis Hebrææ, quæ servum Hebræum certo tempore exacto manumitti omnino jubet, (u) 43 nec sine donis; de cuius legis contemptu graviter queruntur prophætæ. Catonem majorem reprehendit Plutarchus quod servos senectute confectos venderet, immemor ejus quæ est inter homines communis naturæ.

Silo. verbo servitus §. 2.

Fortunius imp.

4. D. de just. &

jur.

-Es. Reg. de adh.

super. disp. 31.

da. 7. n. 119.

Less. l. 11, c. 5.

dub. 5.

* L. 11, c. 5.

VII. Quæstio hic incidit, an fugere fas sit ei 44 qui bello justo captus est; non de eo agimus, qui suo 45 proprio delicto poenam eam est commeritus, sed qui 46 publico facto in hanc fortunam decidit. Verius est fas non esse, quia ex conventionione, ut diximus, gentium communi operas suas civitatis nomine debet. Quod tamen ita est intelligendum, nisi intolerabilis servitia hanc ipsi imponat necessitatem. Videri circa hanc rem potest responsum Gregorii Neocæsariensis xvi.

VIII. 1. ♣ Movianus 47 alibi dubitationem, an & quatenus nati ex servis domino reneantur interno jure, quæ hic ob spectatam bello captorum considerationem omitti non debet. Si parentes suo delicto poenam 48 mortis erant commeriti, poterunt eorum posteri qui sperabantur, ad vitam servandam obstringi servitio, quia alioqui existuri non fuerant; nam & ob alimenta alioquin defutura prolem suam parentes in servitutem vendere possunt, ut ibi diximus. Tale est jus quod in Cananæorum posteris Hebræis Deus concedit.

Dent. xv, 13.

2. Pro

GROT. t. Quod servibus liberaliter) Ita manuscripti recte. Varro narrat in Feroniæ loco dictum servis: bene meriti sedent servi, surgant liberi: in quibusdam locis mos liberari servos: ubi octuplum pretii, quo emi erant paraverant.

u. Nec sine donis) Consuetudo id interpretata ne minus xxx. siclis datur; vide præcepto jubente 84.

GRON. 43. Nec sine donis) Ut sit unde vivat in libertate, cum delictis eum alere dominus.

44. Qui bello justo captus) Nati qui bello injusto, illis licere imitidui 3. 7. 6.

45. Proprio delicto) Aliquid præ-

ter ceteros flagitiose aut scelestè patrandò.

46. Publico facto) Calamitate partium victarum.

47. Movianus alibi) 2. §. 29. 3. 7. 5.

48. Mortis erant commeriti) Et sic non genuissent, nisi videt illos conservasset hac conditione, ut servirent: possunt videri & ii, quos gignunt postea, servitutem eandem debere ob suam vitam: neque enim aut nati forent aut suppositi essent, nisi genitoribus eorum peperisset communis dominus & ipsos precorandi educandique copiam precisset.

49. Usque

2. Pro debito autem civitatis id quidem qui jam nati erant, ut pars civitatis obligari poterant, non minus quam parentes ipsi; at in nondum natis non videtur hæc causa sufficere, sed alia requiri: aut ex parentum consensu expresse accedente alendi necessitate, idque etiam in perpetuum: aut ex ipsa alimentorum præstatione, idque duntaxat 49 usque duntaxat operæ totum quod impensum est expunxerint. Si quid ultra juris in hos domino datur, id videtur ex lege civili dominis plus æquo largientibus procedere.

IX. 1. At quas apud gentes jus illud servitutis ex bello in usu non est, optimum erit permitti captivos; proximum dimitti pretio non iniquo. Hoc quale sit præcise definiri non potest: sed humanitas docet non ultra iniendi debere quam 50 deducto ne egeat captus rebus necessariis; nam & leges civiles hoc multis indulgent qui suo facto proprio in debitum inciderunt. Alibi hoc pactis aut moribus definitur: (x) ut apud Græcos 51 olim mina, nunc inter milites menstruo stipendio. Narrat Plutarchus olim inter Corinthios & Megarenses bella gesta *quædam ad eversionem, mansuete & ita ut populos consanguineos decebat*. Si quis captus esset, cum a capto ut hospitem & fidei de pretio accepta dimissum domum: unde natum 52 *hospitem non* men.

Quasi. Græci.

2. Excelsioris animi est illud Pyrrhi a Cicerone laudatum:

(y) Nec mi aurum posco, nec mi pretium dederitis;

Ferro non auro 53 vitam cernamus utrique;

Quorum virtuti belli fortuna pepercit

Eorundem libertati me parcere certum est.

Non dubium quin credideris Pyrrhus iustum a se bellum geri; tamen parcendum existimabat eorum libertati; quos probabiles

cau.

49 *Usque duntaxat operæ totum*) Labore pro omni sumtu, qui in eos factus est, satisfecerint.

50 *Diducto ne egeat*) Ut captus non privetur omni patrimonio, sed tantum ei relinquatur, quo se sustentare possit.

GROT. x *Ut apud Græcos olim mina*) Bello Gallorum cum Hispanis in Italia eques redemptus quarta parte annui stipendii; non comprehensum qui ordines ducerent eisque superiores: nec qui iusto prælio aut oppido per vias capto venirent in possessionem. Mariana xxvii, 18.

GRON. 51 *Olim mina*) Centum dracmis sive decem Philippis. Inter

Fabium & Hannibalem convenerat; argenti pondus binis & selibra sive mille nummis. Liv. 22, 23. Hannibal ad Cannas captis equis quingenos quadrigatos, trecenos pedes, servis centum statuit. Liv. 22, 58.

52 *Ad hospitium*) Quasi hæstia & armis hospitum: quæ tamen vox usu deinde ad quemvis hospitium significandum producta & dilatata est.

GROT. y *Nec mi aurum posco*) Similem Tiberii Christiani Imperatoris in Versas bonitatem laudat Menander protektor; Sisebuti Mariana, item Sanctii Castellæ regis lib. xi.

GRON. 53 *Vitam cernamus*) De vita certemus & pugnemus.

Z 2

GROT.

11. *Cyrop.**Vita Dem.
Strabo. lib. VII.*

causæ in bellum tulissent. Simile Cyri factum celebrat Xenophon; Philippi Macedonis post victoriam in Chæroneæ Polybius; Alexandri in Scythas Curtius; Ptolemæi regis & Demetrii, inter se non bello magis quam in captivos benignitate certantium, Plutarchus. Lyfimacum vero (2) Getarum rex Dromichætes bello captum hospitem suum fecit, paupertatisque simul Geticæ ac comitatus testem factum perpulit ut talibus amicis, quam hostibus uti mallet.

GROT. 2. *Getarum rex Dromichætes*) excerptis Peiresianis.
Meminit & Diodorus Siculus in

CAPUT XV.

Temperamentum circa acquisitionem imperii.

I. Quatenus iustitia interna permittat imperium acquiri.	ne indicatur.
II. Laudabile esse hoc jure in victos abstinere.	VIII. Exempla: & de mutata forma reipublicæ apud victos.
III. Sive eos miscendo victoribus.	IX. Imperium si assumendum sit, recte partem ejus victis relinquere.
IV. Sive relinquendo imperium his qui habuerant.	X. Aut, certe libertatem aliquam.
V. Interdum impositis præsidis.	XI. Præcipue in religione.
VI. Aut tributis etiam & similibus oneribus.	XII. Saltem victos clementer haberi oportet, & cur.
VII. Utilitas ab hac moderatio-	

Vitt. de jure belli num. 38, & 59.

I. **Q**Uæ in singulos aut exigitur æquitas aut laudatur humanitas, tanto magis in populos aut in populorum partes, quanto in multos insignior est & injuria & beneficentia. Justo bello ut alia acquiri possunt, ita & 2. jus imperantis in populum, & jus quod in imperio habet ipse populus; sed nempe quatenus fert aut pœnæ nascentis ex delicto, aut alterius debiti modus. Quibus addenda est causa vitandi periculi summi. Sed hæc causa plerumque cum aliis miscetur, quæ tamen ipsa tum in pace constituenda, tum in utenda victoria maxime spectanda est. Nam cetera est ut remittantur ex misericordia.

In

GROT. 1. *In populorum partes*) Aut exempli gratia, si comitia, si ordines, si privilegia, illo potest uti victor, huic detrachere & id imminuere, quatenus tamen.

2. *Jus imperantis*) Et principis & quod sibi populus reservavit. (Ut,

In publico autem periculo, 3 quæ modum excedit securitas, im-
miseriordia est. Isocrates ad Philippum: τῶν βαρβάρων ἐπὶ τοιοῦτον
ἐξαίρετον κρατὺν ἔσθ' ἀρπαλὴν καταστῆναι τῷ αὐτοῦ χάραν. barbari
haecenus edomandi sunt, quantum satis erit ut tuam regionem in tuto
colloces.

II. 1. Crispus Sallustius de Romanis veteribus 2 majores nostri Jugur-
teligiosissimi mortales nihil viciis eripiebant, 4 præter injuria licen-
tiam. Digna quæ a Christiano diceretur sententia; quicum illud
ejusdem convenit: sapientes pacis causâ bellum gerunt, & laborem
spe oris sustentant. Aristoteles non semel dixerat, πῶς μὲν σίρας ἀπὸ De rep. VII, c.
ἐν χῆρσιν ἀσχολῶν δὲ σχολῆς, bellum pacis. & negotium otii causa in- 14, & 15, & x.
finium. Nec aliud vult Cicero, cujus hoc est sanctissimum effu- Nic. c. 7.
zum: bellum ita suscipiatur, ut nihil aliud nisi pax quasita videatur. De off. 1.
Ejusdem & hoc simile: sic suscipienda bella sunt ob eam causam, ut
sine injuria in pace vivatur.

2. Nihil hæc distant ab his quæ nos docent veræ religionis The. 1.2, q. 40.
Theologi, finem belli esse amovere ea quæ pacem perturbant. art. 1, ad 3.
Ante N. ni temporæ, ut ex Trogo alibi dicere cœpimus, fines im- Wil. Mat. de
perii (a) tu. ri magis quam proferre mos erat; intra suam cuique belli sec. requis.
patriam regna finiebantur; reges non imperium sibi, sed populis q. 7.
suis gloriam querebant, contentique victoria imperio abstinebant;
quo nos retrahit quantum potest Augustinus, cum ait: videant sa- De civ. Dei lib.
men ne forte non pertineat ad viros bonos (b) gaudere de imperii lati- 17, 15.
tutine; qui & hoc addit: felicitas major est vicinum habere concor-
dem, quam vicinum malum subjugare bellantem. Adde quod in ipsis Cap. 1, v. 13.
Ammonitis, propheta Amosus severe reprehendit hoc studium,
proferendorum per arma finium.

III. Ad hoc antiquæ innocentie exemplar proxime accessit
veterum Romanorum prudens modestia: Qui bodie esset impe-
rium, ait Seneca, nisi salubris providentia victos permisisset vi- L. 11, de ira
loribus 2 Conditor noster Romulus, ait apud Tacitum Claudius, c. 34.
Ann. v.
Itan-

3 Quæ modum excedit securitas)
Si non peccavit quidem aliquid infi-
gniter, neque debet, sed tamen sal-
vus esse victor non potest aut non
stabile imperium acquiritur, nisi
duriter victos trahet: hoc casu si
miseri cor est victor, in suos & se
inmiseri cor est. Cato apud Sallu-
stium 52. Hic mihi aliquis miseri-
cordiam & mansuetudinem nominat.
&c.

4 Præter injuriæ Præterquam san-
citatem nocendi, quæ per lasciviam
male usi fuerant.

GROT. a. Tueri magis quam profer-

re) Alexander Imperator Artaxerxi
Persæ: δὴν μὲν τὴν αὐτὴν ἐν τοῖς
ἰδίοις ἱσὺς καὶ μὴ καὶ τοιοῦτον, μὴ δὲ
ματαιὰν ἐλπίσιν αἰὲρ ὕμνον μύσας
ἐγχεῖν πῶς μὲν ἀγαπᾷς δὲ ἔχεις
ἵχαστον τὸ ταῦτ' ὅτι μὴ σπένδον cui-
que intra suos fines, nihil novando,
neque debere quinquam incerta spe sub-
latum bella incipere, sed suo esse con-
tentum.

b. Gaudere de imperii latitudine)
Vide: Cyrillum libro v. contra Julia-
num reges Hebræos hoc nomine lau-
dantem, quod suis contenti essent fi-
nibus.

GROX.

Libro primo.

tantum sapientia valuit, ut plerisque populos eodem die hostes, deinde cives habuerit; addit exitio Lacedæmoniis & Atheniensibus nihil aliud fuisse quam quod victos pro alienigenis arcebat. Livius rem Romanam auctam dicit hostibus in civitatem recipiendis. Exemplā exstant in historiis Sabinorum, Albanorum, Latinorum, deinde aliorum ex Italia; donec postremo Caesar Gallos in triumphum duxit, idem in curiam. Cerialis in oratione ad Gallos quæ apud Tacitum: ipsi plerumque legionibus nostris præsidetis; ipsi has aliasque provincias regitis; nihil separatim clausumve. Et mox: proinde pacem & vitam, quam victi victoresque eodem jure obtinemus, amate, colite. Tandem, 5 quod mirandum maxime, in orbe Romano qui sunt, ex constitutione Imperatoris Antonini cives Romani effecti sunt, quæ verba sunt Vlpiani; ex eo, ut Modestinus ait, 7 Roma communis patria est. Et de ea Claudianus:

L. in orbe, D. de
stat. hom.
L. Roma, ff. ad
munic.

*Hujus pacificis debemus moribus omnes,
Quod cuncti gens una sumus.*

Sen. Troad.

IV. 1. Alia moderatæ victoriæ species est, victis aut regibus, aut populus relinquere quod habuerant imperium. Sic Hercules, Priami

*Hostis parvi victus lacrymis,
Suscipe, dixit, rector habenas,
Patrioque sede celsus solio:
Sed sceptrum fide meliore tene.*

Idem, victo Neleo, filio ejus Nestori regnum permisit. Sic Persæ reges victis regibus regnum relinquerebant. Sic Cyrus Ar-

me-

GRON. 5 Quod mirandum maxime) Meo judicio valde reprehendendum & perinde æstimandum, ac si quis omnes rusticos declararet nobiles. Eo dono non provinciales civium honorem consecuti sunt, sed cives provincialium conditionem ac vilitatem subierunt.

6 Imperatoris Antonini) Non Martii philosophi, non Titi Pii, laudatissimorum principum, sed Bassiani Caracallæ, qui Septimii Severi filius fuit, teterrimus parricida & tyrannus perfidus, ut ostendit Salmast. ex Dione Ge. Mo. Uf. 855. additque speciem quidem fuisse quasi peregrinis honorem haberet, sed revera id factum, ut plus e vestigialibus colligeret, quia peregrini quedam non conferrent, quæ a civibus exigeban-

tur.

7 Roma communis) Recte, sed non tantummodo ex eo. Poterat hoc dici & eo titulo digna esse Roma, etiam si non cives Romani dignitatem suam perdidissent, & omnium hominum discrimina turbata essent; quemadmodum jam Plinio sub Vespasiano dicitur Italia omnium terrarum alumna eadem & parens, numine Deum electa &c. ut una cunctarum gentium in toto orbe patria fieret lib. 3. cap. 5. Rutilius Numatianus itine. lib. 1. cap. 62. *Fecisti patriam diversis gentibus unam: Pro fuit injustis te dominante capi. Dumque offert vallis propriis consortia jureris, Urbem fecisti, quod prius orbis erat.*

menio. (c) Sic Poro Alexander. Laudat hoc (d) Seneca, nihil ex rege victo præter gloriam sumere. Et Polybius celebrat Antigoni bonitatem, qui cum Spartam haberet in potestate reliquerit ipsis tamen potestatem relictam, ut tunc dicitur, rempublicam majorem ac libertatem; quo ex facto maximas per Græciam laudes consecutus ibidem narratur.

2. Sic Cappadocijs permissum a Romanis uti qua vellent reipublice forma: & multi populi post bellum relictæ liberi. Carthago libera cum suis legibus est, ajunt Rhodii ad Romanos post bellum Punicum secundum. Pompejus τὴν εὐκρασίαν ἐθεύετο Livius libro 44. ut præterea dicitur, inquit Appianus, ex diversis gentibus (e) quasdam reliquit liberas. Et Quintius Atrolis dicentibus pacem firmam esse non posse, nisi Philippus Macedo regno pelleretur, dixit sententiam, eos dixisse immemores Romanorum moris, victis parcendis; addidit: adversus victos misericordiam quæque maximum animum habere. Apud Tacitum est: Zorini victo nihil ereptum. Ann. XII.

V. Interdum simul cum concessione imperii consultum victorum securitati (f) 9. Sic a Quintio decretum, Corinthus redderetur Achæis, ut in Acrocorintho tamen præsidium esset; Chalcidem ac Demetriadem derineri, donec cura de Antiocho decessisset.

VI. Tributorum quoque indictio sæpe non tam ad factorum sumtum restitutionem, quam ad securitatem 10 & victoris & victi in posterum pertinet. Cicero de Græcis: simul illud Asia. I. 1. ad Q. fr. vi. cogitet, nullam a se neque belli externi neque discordiarum domesticarum calamitatem abstinuerat fuisse, si hoc imperio non teneatur; id autem imperium cum retineri sine vestigalibus nullo modo possit, æquo animo.

GROT. e. Sic Poro Alexander) Pipinus Aistolfo Langobardo.

d. Seneca) Totus locus dignus inspicere, ubi & hoc egregie dictum: hoc est etiam ex victoria sua triumphare, testarique se nihil quod dignum esset victores aut victos invenisse. Tigrani pars regni a Pompejo relicta. Eutropius vi.

GRON. 8 Republicæ forma) Cum Romani eos liberassent, maluerunt esse sub rege: itaque rex eis a S. P. Q. R. datus Ariobarzanes.

GROT. e. Quasdam reliquit liberas) Earum ut nescitur conditio vide Polybium excerptis legationum num. 6. Suetonium in: Cæsar. ubi de Gallis.

Habet & quædam Guillelmus non indigna lectu in rebus Helvetiorum.

f. Sic a Quintio decretum) Rensifuna id tamen postea Polybius excerptis legationum num. xi. Plutarchus Flaminio.

GRON. 9 A Quintio decretum) Livius 32, 31. Et tamen paulo post eodem annitente Quintio omnibus istis oppidis, quamvis maxime ininante Antiocho, præsidia eduxerunt. Liv. 34, 50.

10 Et victoris & victi) Ne illo metuat rebellionem, hic se precipitet in priora mala, si animi indulgentiam sit.

Hist. IV.

animo 11 parte aliqua suorum fructuum pacem sibi sempiternam redimat atque otium. Petilius Cerialis apud Tacitum pro Romanis apud Lingonas aliosque Gallos sic disserit: nos quamquam toties lacessiti jure victoria id solum vobis addidimus quo pacem tueremur; nam neque quies gentium sine armis, neque arma sine stipendiis, neque stipendia sine tributis haberi queunt. Eodem pertinent & alia quæ expressimus cum de inæquali federe aggrems, (g) tradere arma, classem, elephantos, non habere arcem; non exercitum.

Lib. 11, c. 15. §.7.

Plut. quæst. Rom. 15.

L. XXVII.

VII. 1. Ut autem victis relinquatur suum imperium, non tantum humanitatis est, sed sæpe & consilii. Inter Numæ instiuta laudatur, quod 12 a Termini sacris omnem sanguinem abesse voluit; significans ad quietem & certam pacem nihil utilius quam suis se finibus tenere. Optime Florus: *difficilius est provincias obtinere quam facere; viribus parantur, jure retinentur*. Cui non dissimile apud Livium illud, *facilius parari singula quam teneri universa*; & Augusti dictum apud Plutarchum, *εὐχέλων τοῦ κραταίως μυστῶν ὑμῶν τὸ διατάξαι τῇ ἀρχῇ*. Darii regis legati Alexandro: Periculosum est 14 peregrinum imperium; difficile est continere quod capere non possis. Facilius est quadam vincere quam tueri; quam hercule expeditius manus nostra recipiunt quam continent.

Livius lib. 9 XXXV 1, 32

2. Quod (h) Calanus Indus & ante eum Oebarus Cyri amicus explicabant 15 corii similitudine, quod alia parte se tollat simul aliam pede presseris; & T. Quintius apud Livium (i) comparatione testudinis; tutæ ad ictus ubi collecta in suum tegmen est, 16 obnoxie atque infirmæ simul exseruerit sui partem. Plato 111. de legibus huc aptat Hesiodi dictum: *omni dimidium plus*. Et Appianus notat non paucos populos qui sub Romano imperio esse vellent ab ipsis repudiatos, aliis etiam reges datos. Scipione

Africano

11 Parte aliqua suorum) Laudanda Romanorum modestia, qui de regnis subactis alias urbes liberabant, aliis dimidium tributi, quod e.g. bus erant soliti pendere, imperabant. Livius 45, 26. Illyriis eodem cap. 18. & 29. Macedonibus.

GROT. g Tradere arma, classem) Vide de Persis Agathiam lib. IV.

GRON. 12 A Termini sacris) Quem Romanis finxerat Deum, ut eos doceret abstinerere a movendis agrorum terminis, & sic mingere lites de finibus.

13 Μῆλον τοῦ) Parare magnum imperium non tanta res est, quanta, cum habeas, ordinare ac componere.

14 Peregrinum) Trægrave. Curt. 4, 11.

GROT. h Calanus Indus) Habet id Plutarchus Alexandro.

GRON. 15 Corii) Sicci nimirum & durati.

GROT. i Comparatione testudinis) Plutarchus sic narrat. Ἀχαιοὺς ἐπεσχεζόμενους τὴν Ζακυνθίαν πρὸς ἀποσπείπον ἴσην κινδυνεύειν ἐν, ὥστερ ἀδελφῶναι, πρὸς τέρψιν τὴν κεραιὴν τῆς Πελικονήσου προτείνοι. Achæos Zacynthion insulam appetentes: cum debortari vellet, dixit periculum eos adituros, si testudinis more caput extra Peloponnesum extulissent.

GRON. 16 Obnoxia) Expolite injuriis.

17 Μυστῶν

Africano iudice, jam suis temporibus tantum Roma possidebat, ut *Val. Max. iv.* avidum esset quicquam ultra appeteret; abunde felix si nihil ex eo¹ quod obtinebat amitteret. Itaque & 17 lustris condendi carmen, quo Dii rogabantur ut res populi Romani meliores ampliorem facerent, (K) ita emendavit, precatus ut eas perpetuo in incolum servarent.

VIII. Lacedæmonii, & initio Athenienses, in captas civitates nullum sibi vindicabant Imperium; tantum eas republica vel volebant ad suam accomodare, Lacedæmonii quidem 19 sub primorum potentia, Athenienses sub 20 arbitrio populi, ut Thucydides, Ilocrates, Demosthenes nos docent, ipse etiam Aristoteles quarti de republica capite xi. & quinti vii. Quod ipsum in comœdia sic notat Heniochus illorum temporum scriptor:

Εὐαῖνε δ' αὖτὰς δὲ ἱταρόντων τιμῶν.

Ἀν' εὐνοίας. δημοκρατία θάτις.

Ὅμοι' ἐστὶ, τῇ δ' ἀριστοκρατία θάτις.

Δὲ δὲ πικαρυκῶς οὐκ πολλὰν.

Tum gemina ad illas accesserunt mulieres

Quæ cuncta conturbant: optimatitas

Est nomen alteri, alteri popularitas.

Quarum incitatu pridem 21 externata fuerunt.

Simile est quod Tacitus ab Artabano narrat Seleuciæ factum: *plebem* primoribus tradidit, inquit, ex suo usu; nam populi imperium, juxta libertatem, paucorum dominatio regiæ libidini propior est. Sed ejusmodi mutationes an ad victoris securitatem faciant, non est nostræ inspectionis.

IX. Si minus tutum sit omni in victis imperio abstinere, temperari tamen res potest, ut aliquid imperii relinquatur ipsis ad ipsorum regibus. Populi Romani consuetudinem vocat Tacitus ut haberet instrumenta servitutis & reges. Eidem Antiochus inservientium regum ditissimus. *Strabo* τὸν μὲν ὑπὸ τοῦ, in commentariis de Mufonio; & apud Strabonem circa finem libri sexti. *Lucanus*,

Atque

17 Lustris condendi) Quum finite-

tur quinquennalis aut anni semestrisque census. Sueton. Octav. 97.

GROT. k Ita emendavit) Utitur hac historia Claudianus Julianus consul in epistola ad Pupienum & Balbinum.

Imitatus Augustus qui Dione narrante, ἐπὶ τῷ 19^ῳ ὅτε οὐκ ἔχον τὴν 21 προκρίσασθαι, ἀλλ' ἀπεβίβη ἀπὸ τοῦ 20 παρρησίᾳ ἐκινῆσαι laudatur est quod nihil novi acquirere voluit, sed quæ jam habebantur sus-

ficere est arbitratus.

GRON. 18 Incolumnes servarent) Huc pertinet Flori votum circa Gracchanos & cæteros cumulus 3, 12.

19 Sub primorum) Aristocratia, vel potius Oligarchia.

20 Arbitrio populi) Democratia.

21 Externata fuerunt) Ovidius 1, met. 637. sequæ externata refugit. Et lib. 11, 77. Externata fugam, frustra tentabat.

Atque oranis (l) Latio qua servit purpura ferro.

Libro xv.
Lib. xvii.

Sic 22 apud Judæos mansit sceptrum in Syndrio, etiam post conficationem 23 Archelai. Euagoras Cypri Rex, ut apud Didorū est, dicebat velle se Persæ obedire, sed ut Regem Regi. Et Dario visio aliquoties hanc conditionem ferebat Alexander, (m) ut ipse imperaret aliis, pareret Alexandro. Nos de modis miscendi imperii diximus alibi: Quibusdam pars regni relicta, sicut veteribus possessoribus agrorum pars.

Lib. i, cap. 111.
§. 17.
Lib. 111, c. viii
3.

Lib. x, pist. 56.
§. 4. 111. &
113.
Ib. pist. 93.

X. Sed & cum omne imperium victis eripitur, relinqui illis possunt circa res privatas & publicas minores (n) suæ leges suique mores & magistratus. Sic in Bithynia proconsulari provincia Apamæa civitas privilegium habuit (o) suo arbitrio rempublicam administrandi, ut Plinii epistolæ nos docent, & alibi, Bithynis sui magistratus, suos senatus. Sic & in Ponto Amisenorum civitas legibus suis utebatur Luculli beneficio. Gottha victis Romanis leges reliquerunt Romanas.

XI. Hujus indulgentiæ pars est (p) avitæ religionis usum vi-

cris

GROT. I *Latio qua servit purpura ferro* Vide panegyricum Maximiano diſum.

GRON. 22 *Apud Iudæos mansit sceptrum* Valde quidem debile, si tamen sceptrum appellandum est; nam hac ratione omnes fere populi a Romanis subacti, dicendi sunt retinuisse sceptrum. Facile enim hoc illis relinquebant, ut haberent instar senatus domesticæ & apud iudices gentiles certarent suis legibus. Videntur Cicero 2, in Verr. cap. 13. & lib. 6. ad Attic. epist. 1. & 2. At Judæicam gentem post Pompeii victoriam Mithridaticam, hoc est, 68. annis ante Archelaum reſtatum elocatum, (id est, stipendiariam publicanisque traditam) & servam vocat Cicero pro Flacco cap. 28. Nec profecto post hunc casum Archelai sceptrum apud eos manere debuit, quum jam adesset Mefsias rex æternus.

23 *Archelai* Herodis Magni filii & successoris, quo Viennam in Galſia relegato rebusque ejus in fiscum Augusti Cæſaris reſactis Judæa debuit habere regem aut ethnarcham & provincia facta est.

GROT. m *Ut ipse imperaret aliis, pareret Alexandro* Tales & olim in Italia reges sub aliorum regum im-

peris; Servius ad x. Æneid. Sic apud Æschylum Persis:

Βασιλεὺς βασιλεὺς ὄπχοι μεγά-
λῳ.

Reges regis magni subices.

Sic & apud Turcas teste Leunclavio libro xviii.

n *Sua leges* Philo legatione ad Cajum: Σίσταντι ποσάων η ποίετο τῆς βασιλείας τῶν παρ' ἐκαστοῦ πατρίων, ὅταν καὶ τῶν Ῥωμαίων ἐπιμελείαν. Augustus non minus curæ suæ duxit cisdian legum proprietatem cuique genti quam Romanorum.

o *Suo arbitrio rempublicam administrandi* Vide epistolam xci. Plinii, & sequentem Trajani libro x. Sinope sub Persis rempublicam habebat popularem. Appianus Mithridaticis. Talis apud Græcos sub Romanis umbra libertatis. Vide Ciceronem lib. vi. ad Atticum epist. 1. Plinium lib. viii, epist. 24. Evocari ex insula Cyprios non licebat. Cicero ad Atticum v, 21.

p *Avitæ religionis usum* Melius est ibi aliquem Deum colere quam nullum: ut Severi verbis modo diximus. Sic Gottha apud Procopium Goth. 11, dicunt se ad suam religionem adegisse remanere.

GRON.

etis 24 nisi persuasis non eripere: quod ut victis pergratum ita victori innoxium probat Agrippa oratione ad Cajum, quam Philo recitat in legationis sue renunciatione. Et apud Josephum, tum ipse Josephus, tum Titus Imperator rebellibus Hierosolymitis objiciunt, quod Romanorum beneficio sacris suis tanto cum jure uterentur, ut templo alienigenas arcere possent, etiam capitis periculo.

2. At si falsa apud victos religio, ne vera opprimatur, recte curabit victor; quod Constantinus fecit fractis Licinii partibus, & post cum Franci alique Reges.

XII. 1. Postrema cautio hæc est, ut in imperio etiam plenissimo & quasi herili victi clementer habeantur, & ita ut 25 eorum utilitates cum victoris utilitatibus socientur. Cyrus victos Assyrios jubebat bono esse animo; eandem ipsorum sortem fore, quæ fuisset, mutato tantum Rege, mansuras ipsi domos, agros, jus in uxores, in liberos ut fuisset hactenus; quin si quis injuriam ipsis faceret, se ac suos vindicet fore. Apud Sallustium legimus: populo Romano melius visum amicos quam servos querere; tuisque rati (7) volentibus quam coactis imperitare. Britanni temporibus Taciti delectum ac tributa & injuncta imperii munera impigre obibant, si injuriæ absissent; hæc egre tolerabant; jam domini ut parerent, nondum ut servirent.

Xen. de Cyri
inst. l. iv.

Vit. Agr.

2. Privernas ille in senatu Romano interrogatus, qualem ab ipsis pacem Romani expectandam haberent: si bonam dederitis, ait, Liv. lib. viii. & fidam & perpetuam; si malam, haud diuturnam, ratione addita: ne credideris ullum populum, aut hominem denique, in ea conditione, 26 ejus cum paniteat, diutius quam necesse sit mansurum. Sic Cæmillus dicebat, firmissimum imperium esse quoque obedientes gaudeant. Scythæ Alexandro: inter dominum & servum nulla amicitia; etiam in pace, 27 belli tamen jura servantur: Hermocrates a-

Liv. lib. viii.
Curt. l. vii.

put

GRON. 24 Nisi persuasis) Nisi meliora docti ultro consentiant in veteres ritus abolendos.

25 Eorum utilitates) Ut victi, seu novi subjeti intelligant ilem sibi utile esse, quod ei, cui accesserunt.

GRON. 7 Volentibus quam coactis imperitare) Lacclæmonii apud Thucydidem v. Νομὶς μὲν τοῖς τοῖς μισθὰς ὀφείλουσιν μάχης ἀνταποδοῦναι βέλαι, οὐκ ἀνὰ ταμνομένης οἷς καὶ ἐπαρτήσας πρὸς πλεον τοῦ πολέμου κατ' ἀνάγκην ὄντας ὑπαταλαμβάνουσι ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἱσχυρῶς, ἀλλ' ἢ παρὰ τὸ αὐτὸ δρᾶσαι, πρὶς τοῦ ἐπικτελεῖν καὶ ἀπ-

τὴν αὐτὴν καθεύει παρὰ τὴν προεβέβηκεν μετρίως ὑπαλλαγή. sic existimamus, magnas inimicitias ita in firmam concordiam mutari, non si quis se ultiscens & fortunæ usus prosperiore necessitate alteris inponat juranda in leges inæquales, sed si cum id facere possit, æquitate usus non minus quam in vincendo virtute, quam potest moderantissime rem transigit.

GRON. 26 Cujus cum paniteat) Quam gravem & duram experietur.

27 Belli tamen jura) Servorum sunt erga dominos animi hostiles. Festus, Quot servi, tot hostes, Seneca epistola 47.

A a 2

GRON.

Lib. xiii.

pud Diodorum: *καλλυμένη ἐστὶ τοῦ νικῆσαι τὰς πόλεις ἐντολήν αὐτοῦ ποιεῖν* non tam vincere pulchrum quam victoria clementer uti. Salubris ad victorię usum Taciti sententia: bellorum egregii fines, quoties ignoscendo transigitur. In Cæsaris Dictatoris epistola est: *hęc nova sit ratio vincendi, ut misericordia & liberalitate nos muniamus.*

C A P V T XVI.

Temperamentum circa ea, quę jure gentium postliminio carent.

I. Internam justitiam exigere ut reddantur quę hostis, noster alii injusto bello eripuit.	quorum fuerant si ab hoste injuste occupati sint.
II. Exempla.	V. Quo tempore obligatio reddendi extinguatur.
III. An quid deduci possit.	VI. Quid faciendum in dubia causa.
IV. Etiam populos subditos aut populorum partes reddendas his	

I. 27. §. 1. D. de
nov. a. l.
l. 20. D. de acq.
rer. dom.

Lib. v. de be-
nef. c. 12.

I. 1. **Q**Vo usque ex bello justo res capientium fiant, diximus supra, 1 quibus de rebus deducenda sunt, quę recipiuntur postliminio jure; sunt enim hæc 2 pro non captis. At quę bello injusto quærantur restituenda diximus, nec ab iis tantum qui ceperunt, sed & ab aliis ad quos res quoque modo pervenit; nemo enim plus juris ad alium transferre potest quam ipse habuit, ajunt juris Romani auctores; quod Seneca breviter explicat, *nemo potest quod non habet dare*. 3 Dominium internum non habuit qui primo cepit, quare nec illud habebit 4 qui causam ab ipso obtinet; dominium ergo secundus aut tertius possessor accepit, quod docendi causa externum vocamus, id est, 5 commutatum hoc, 6 ut ubique judiciaria auctoritate ac manu pro domino tuendus sit; quo tamen si utatur adversus eum, cui res malo facto erepta est, faciet non probe.

2. Nam

GRON. 1 *Quibus de rebus*) A quibus excipienda, quę in patrios fines reversa pristinum statum recuperant.

2 *Pro non captis*) Fingit enim postliminium eas res nunquam in potestate hostium fuisse.

3 *Dominium internum*) In jure naturę ac civili fundatum.

4 *Qui causam ab ipso*) Jus suum derivat.

5 *Commutatum hoc*) Hac parte vel ad hoc.

6 *Ut ubique judiciaria*) Ut qui possidet rem armis captam, sive ceperit ipse, sive a capiente bono modo nactus sit, quocumque veniat, quemcumque apud judicem ea de re compelletur, vincat & non modo sententię judicis, sed & vi licitorum aut militum in ea possessione defendatur.

7 Ad

2. Nam quod de servo qui a latronibus captus mox 7 ad ho-
stes pervenerat responderunt 8 Jurisconsulti nobiles, verum esse
cum subreptum esse, nec quod hostium fuisset aut postliminio re-
diisset ei rei 9 impedimento esse: idem ex naturali jure respon-
dendum est de eo, qui bello injusto caprus, mox bello iusto,
aut alia ratione in alterius venit potestatem; nam in jure inter-
no bellum injustum latrocinio nihil distat. Atque in hanc senten-
tiam ex facio consultus respondit (a) Gregorius Neocæsariensis,
cum Pontici quidam res civium a barbaris captas recepissent.

*Ægid. Regius
de alt. supern.
dist. 31, dub. 7.
num. 122.
can. x.*

11. 1. Reddendæ ergo res tales his quibus fuerant ereptæ,
quod & factum sæpe videmus. Livius cum reulisset a L. Lucre-
tio Tricipitino victos Volscos & Aequos, expositam ait in cam-
po 10 Martio prædam, ut suum quisque per iridium cognitum
abduceret. Idem cum narrasset, Volscos a Posthumio dictatore
seposz prædæ pars sua 11 cognoscentibus Latinis atque Hernicis reddi-
ta, partem sub hasta dictatos vendidit. Alibi: biduum ad recognoscen-
das res datum dominis. Idem ubi Samnitium de Campanis victo-
riam narraverat, quod latissimum victoribus fuit, captivorum recepta
septem millia & quadringenti; præda ingens fuitorum; 12 accitque
edito domini ad res suas noscendas recipiendasque præstituta die. Mox
simile recitat factum Romanorum: Samnites Interamnam coloniam
Romanorum occupare consti urbem non tenuerunt: agros depopulati cum
prædam aliam inde mixtam hominum atque pecudum colonosque captos
agerent, in victorem incidunt consulem ab Luceria redemptum, nec præ-
dam solum amittunt, sed ipsi longo ac impedito agmine incompediti eg-
duntur. Consul Interamnam edito dominis ad res suas noscendas reci-
piendasque convocatis, exercitus ibi relictus, comitiorum causa Romanæ
est profectus. Alibi de præda agens, quam ad Ilipam Lusitanicæ
urbem Cornelius Scipio ceperat, sic ait idem scriptor: ea omnis
ante urbem exposita est, potestasque dominis res suas cognoscendi facta;
cetera vendenda quætori data: quod inde effectum est, militi ditissimum.
Post pugnam T. Gracchi ad Beneventum: præda omnis præter-
quam hominum captivorum, militi concessa est, & pecus exceptum
est quod intra triginta dies domini cognovissent; eodem Livio au-
ctore.

Lib. 111.

Lib. x.

Lib. xxiv.

2. De

7 Ad hostes } Quibus victis venuna
ierat.

8 Jurisconsulti nobiles } Labeo, O-
filius, Trebatius.

9 Impedimento esse } Adeo ut usu-
eapi ab emore non possit.

GROT. a Gregorius Neocæsariensis }
Sequuntur Petr. de potestate principis
c. 3. quæst. 4. Bruningius de homagii
concl. 241.

GRON. 10 Martio prædam } Hosti-
bus, qui tam per incurtionem in
Rom. ac sociorum fines egerant, ere-
ptam.

11 Cognoscentibus } Quod privati,
quibus ablatum erat, suum fuisse o-
stendere poterant, & se pro suo nos-
se silem faciebant.

12 Accitque edito } Affixis in pu-
blice tabellis vel libellis.

13 L. Æmil.

Hist. lib. 1.

Plut. Anaph.
App. Pun.Livius libro
xxxii.Livius libro
xxxiiii.
Strabo libro
xiiii.

2. De 13 L. Emilio Gallorum victore Polybius *in Asia dicitur tota provincia prædam eis reddidit a quibus abacta fuerat.* (b) Idem fecisse Scipionem Plutarchus & Appianus narrant, cum Carthagine capta multa ibi invenisset donacia, quæ e Sicilia urbibus & aliunde Pœni eo advexerant. Cicero Verrina de jurisdictione Siciliensi: *oppidum Himeram Carthaginenses quondam ceperant, quod fuerat imprimis Siciliæ clarum & ornatum. Scipio qui hoc 14 dignum populo Romano arbitraretur, bello confecto socios sua pernostram victoriam recuperare; Siculis omnibus, Carthagine capta, quæ potuit, restituenda curavit.* Idem lare satis id ipsum Scipionis factum prosequitur Verrina 15 de Signis. Rhodii naves quatuor Atheniensium captas a Macedonibus recuperatasque Atheniensibus reddiderunt. Sic Phaneas Ætolus restituit Ætolis æquum censebat quæ ante bellum habuissent. Nec negabat T. Quinctius, (c) si de urbibus bello captis ageretur, & societatis leges non rupissent Ætoli. Etiam bona, olim consecrata Ephesi, 16 quæ reges sua fecerant, Romani in veterem statum restituerunt.

III. 1. Quod si 17 commercio res talis ad aliquem pervenerit, potiorne is ei, cui res fuit crepta, pretium a se numeratum 18 imputare? consentaneum est his, quæ alibi diximus posse imputari, in quantum ipsi qui rem amiserat valitura fuerat desperatæ possessionis recuperatio. Quod si tale impendium repeti potest, quidni & æstimatio laboris, ac periculi, perinde ac si quis rem alienam in mari perditam 19 urinando eduxisset? Apposita ad hanc quæstionem mihi videtur historia Abrahami cum quinque

re-

13 L. Emilio) Papo, Flor. 2, 4. GROT. b Idem fecisse Scipionem Plutarchus & Appianus narrant. Etiam Diodorus Siculus excerptis Perellianis. Et Valerius Maximus lib. 1. cap. 1. num. 6. Africanus, quodque posterioris humanitas speciose lateque patuit. Expugnata enim Carthagine circa Sicilia civitates liberat misit, ut ornamenta templorum suorum Panis rapta per legatos recuperarent, inque pristinis sedibus reponenda curarent. GRON. 14 Dignum populo) Gloriosum & amplum convenientque laudis avido P. R. ut quæ sociorum fuissent, et si per multa sæcula ab hostibus possessa, nunc iisdem videtur, non ipsi retinerent Romani, quod jure poterant, sed sociis redderent.

15 De signis) Statuis tabulisque materia & arte pretiosis, quas Siculus Verres abululerant.

GROT. c Si de urbibus bello captis ageretur) Pompejus Attalo & Pylæmeni Paphlagoniam reddidit. Eutropius vi. In sedere Pontificis, Imperatoris Caroli V. & Venetorum contra Solimannum convenerat, ut possessa quisque reciperet. Paruta viii. itaque Cephalenia ab Hispanis capta reddita Venetis. Est ad eam rem pertinens locus & in Anna Comnena, ubi de Gothofredo agit.

GRON. 16 Quæ reges) Seleucidæ pro imperio sibi vindicando.

17 Commercio) Emitione.

18 Imputare) A domino reposcere, si rem recipere velit.

19 Urinando) Natando subter aquam vel ad fundum usque. Plin. ii. 37. ranas & phocas diu sub aqua urinari, l. 4. §. 1. ad l. Rhod. de jactu: submersæ navis merces per urinatores extractæ.

GROT.

regum victor Sodoma rediret : וַיָּשׁוּב מִלְּבָרָה אֵל מֹשֶׁה, *Re-Genf.* xiv, 16.
duxit omnes illas res; nempe quas a regibus captas superius nar-
raverat.

2. Nec alio referenda conditio Regis Sodomorum quam fert Abrahamo, ut captivos redderet, cætera sibi retinere pro labore & periculo. At ipse Abrahamus (d) vir non pii tantum animi, sed & excelsi; sibi quidem nihil voluit sumere; cæterum de rebus receptis (nam ad eas, ut diximus; spectat illa narratio) quasi suo jure decumam Deo dedit, detraxit summius necessarios, & sociis suis partem aliquam tribui voluit.

IV. Sicur autem res domino reddendæ sunt, (e) ita & populi
20 partes populorum his qui jus imperii habuerant, 21 aut etiam
sibi, si sui fuerant juris ante vim injustam. Ita Surrium receptum
restitueruntque focis Camilli exo, ex Livio discimus. Agincras &
Melios suis urbibus restituerunt Lacedæmonii. Græciæ civitates,
quas Macedones invaserant, a Flaminio redditæ libertari. Idem
111. in colloquio cum Antiochi legatis æquum esse censui liberari
Antiochus urbem quæ Graji essent nominis, quas Seleucus Antiochi pro-
112. avus bello ceperat, amissas receperat idem Antiochus; neque enim
in Æolide Ioniæque coloniæ 22 in servitutem regiarum misse sunt, ac-
bat, sed stirpis augenda causa, gentisque vetustissimæ per orbem terra-
rum propaganda.

V. Solut & de temporis spatio quaeri, 23 quo reddendae rei obligatio interna possit extinguí. Sed hæc quaestio inter ejusdem

GROT. d. *Vir non pii tantum animi sed & excessi* Bene hoc notavit Iacchiades ad Danieleum v, 17. Sulpitius de Abrahamo: *reliqua his quibus crepta erant reddidit*. Ambrosius lib. 1. de patriarchis: *ideo quoniam sibi mercedem ab homine non quæsit, a Deo accepit*. Non nultum hinc distat facta Pittaci & Timoleontis: *Pittacus* Μετelyναυς cum recuperati agri dimidia pars consensu omnium offerretur, avertit animum ab eorumne, deforme iudicans virtutis gloriam magnitudine prædæ minuire. Valerius Maximus libro vi, cap. v. num. 1. De Timoleonte Plutarchus, ὁ τὴν λαβὴν ἐκ τοῦ πλοῦτος ἀσχηρὴν, ἀλλὰ τοὺς καὶ λαβὴν κρείττονα, καὶ περισσεύειν τὸν ἀρετῆς ἐν οἷς ἔστιν ἡ πεποιθμένους τὸ μὴ δεξιμεῖν, sed non accipere in talibus turpe, sed non accipere melius, & virtutis cuspisdam exuberantis, & in eis quæ licita sunt offendentis. se &

his carere posse. Confer quæ supra lib. II. cap. XIV. §. VI. & hoc libro c. IV. §. I.

e *Ita & populi*) Exules Saguntini post sex annos a Romanis restituti Antoninus Celsi bello in ferventem redactos liberos esse jussit, bona dominis reddi. Sic Catrava militibus, quibus erepta a Mauris erat, reddita a rege Castellæ, aliisque. Mariana lib. xi. Confer quæ supra hoc libro cap. x. §. 6.

GRON. 20 *Partes populorum*) Pri-
vati, vici, pagi.

21 Aut etiam sibi) In libertatem
constituendi.

22 *In servitutem regiam* ; Ut Asiaticis regibus servirent.

23 *Quo reddendæ*) Bello injusto
captum, quasi ulu captum', etiam
conscientiam obligare ad restitu-
endum destinat.

imperii cives definienda est ex legibus ipsorum; (si modo illæ internum jus concedunt, non in externo solo consistunt; quod ex verbis & proposito legum prudenti inspectione colligendum est;) inter eos vero qui alii aliis externi sunt, ex sola conjectura derelictionis, de qua diximus alibi, quantum instituto nostro sufficit.

Lib. 11, c. 4.

Cic. off. 11.

VI. Quod si valde 24 ambiguum sit jus belli, optimum erit (f) Arati Sicionii consilium sequi, qui partim novis possessoribus persuasit, ut pecuniam accipere mallent, possessionibus cederent; partim veteribus dominis, ut commodius putarent numerari sibi quod tanti esset quam suum recuperare.

24. Ambiguum sit jus belli) Difficile sit decernere iusta causa belli necne fuerit.

GROT. f. Arati Sicionii consilium sequi.) Quod fecit rex Ferdinandus memorante Mariana lib. xxix, c. 14.

C A P V T XVII.

De his, qui in bello medii sunt.

- I. A pacatis nihil sumendum nisi ex summa necessitate cum restitutione pretii. II. Exempla abstinentie & precepta. III. Quod sit officium pacatorum circa bellantes.

Lib. 11, cap. 11.
§. 10.

I. **S**upervacuum videri posset agere nos de his, qui extra bellum sunt positi, quando in hos satis constet nullum esse jus bellicum. Sed quia occasione belli multa in eos, finitimos præsertim, patrari solent prætexita necessitate, repetendum hic breviter quod diximus alibi, necessitatem ut jus aliquod det in rem alienam summam esse debere; requiri præterea 1 ut ipso domino par necessitas non subsit, etiam ubi de necessitate constat, non ultra sumendum quam exigit; id est, 2 si custodia sufficiat non sumendum usum; si usus, non sumendum abusum; si abusus sit opus, restituendum tamen rei pretium.

II. 1. Moses cum summa ipsum & populum necessitas urgeret transeundi per agros Idumæorum, primum ait transiturum, se via regia, neque defluxurum in arva aut vinea; si vel aqua ipsorum opus haberet, persolaturum se ejus pretium. Idem præstiterunt laudati & Græcorum & Romanorum duces. Apud Xen-

no-

GRON. 1 Ut ipso domino) Ut ipse dominus non æque se sua indigeat, atque ille qui attrectare vult eam.
2 Si custodia) Si sufficiat in potestate habere, ne delibentur aut

carpantur; si hoc necessarium & satis sit, ne absumantur; si & hoc fieri oporteat; ut iusto pretio compensentur.

3 Venales

nophonem Græci qui cum Clearcho, Persis pollicentur, nullo se damno iter facturos; & si 3 venales commeatus præberent, neque esculentia se; neque poculentia cuiquam erepturos.

2. Dercyllides, narrante eodem Xenophonte, παρὶς τὸ ἐπὶ τῷ περὶ τῆς φιλίας χάριτος μὲν ἀδελφὰς τοῖς συμμάχοις, copias duxit per fines pacatos, ita ut nullo detrimento socii afficerentur. Livius de Perseo Rege: per Ptolemaïdem, Achaïam, Thessaliamque sine damno injuriæ agrorum per quos iter fecit in regnum cedit. De Agidis Spartani exercitu Plutarchus: ὁμοῦ τὰς πόλεις ἵκαν, ἀδελφὰς καὶ πρὸς καὶ ποταμῶν καὶ ἀφ' ὧν διὰ ποταμῶν τοῖς Περσέων. 4 Spectaculum erant civitatis elementer ac sine noxa & pene (a) sine strepitu peragrantes Peloponnesum. De Sulla Vellejus: pacares venisse in Italiam, non belli vindicem, sed pacis auctorem; 5 tanta cum quiete exercitum per Calabriam Apuliamque cum singulari cura frugum, agrorum, urbium, hominum, perduxit in Campaniam. (b) De Pompejo Magno Tullius: cujus legiones sic in Asiam pervenerunt, ut non modo manus tanti exercitus, sed 6 nec vestigium quidem cuiquam, pacato nocuisse dicatur. De Domitiano ita Frontinus: cum in spectibus Ubiorum castris poneret, pro fructibus eorum locorum, 7 qua vallis comprehendebat, pretium solvi iussit, atque ea iustis famæ omnium fidem sibi adstrinxit. De Parthica Alexandri Severi expeditione Lampridius: tanta disciplina, tanta reverentia sui egit; ut non milites, sed senatores dicerentur; quacumque iter milites faciebant; 8 tribuni accincti, securiones veteundi, milites amabiles erant; ipsum vero ob hæc tot & tanta bona provinciales ut Deum suscipiebant. (c) De Gotthis, Hunnis, Alanis qui Theodosio mercebant Panegyristæ nullus

Lib. secundo.

Pro lege Manliæ.

Lib. 1. strab. c. 1.

3 Venales commeatus) Si copia fieret coemendum necessariorum a populis, per quos commearent.

4 Spectaculum erant) Cum admiratione conspiciabantur.

GROT. a Sine strepitu peragrantes Peloponnesum) Par testimonium Tito Quintio Flaminio perhibet Plutarchus.

GRON. 5 Tanta cum quiete) Disciplina & modestia.

GROT. b De Pompejo Magno Tullius) Et Plutarchus: αὐτὸς τὰς στρατιὰς ἐν ταῖς πόλεσιν ἀπαρτίζων, ἐφ' αὐτῇ τὰς μάχαις αὐτὸν ἑτάβαινεν. ὅν ο' μὴ πολὺν, ἰσχυρὸν. cum audisset milites suos per itinera licentiosius agere, sigillum gladii eorum apposuit, quod qui non custodisset eis periebat.

GRON. 6 Ne vestigium quidem) Ne Vol. II.

nec pedibus quidquam factorum conculcarint, quod ubi via est angusta, facillime fit propter laxitatem ordinum & adita frumenta.

7 Quæ vallis comprehendebat) Intera castra recipiebat.

8 Tribuni accincti) Parati & expediti, tanquam cum hoste statim congressuri, non trahentes impedimenta ad convektandam prædam. Ms. aciti: unde Salu. taciti, non clamosi streperique.

GAOT. c De Gotthis) Mula de hujus gentis modestia habemus apud Cæsiolorum, ut v. 10. & 11, 12. Eodem autem libro epistola 25. Nec possessorum segetes aut prata vastetis, sed sub omni continentia propere: ut grata nobis esse vestra occurrit possit. Quia ideo exercituum gratis subvinitur impensas, ut ab armatis custo-

Et

dia-

apud Vopiscum: nemo pullum alienum rapiat, ovem nemo contingat, Aureliam. novam nullus anserat, segetem nemo detorat, oleum, sal, lignum nemo exigat. Item apud Cassiodorum: vivant cum provincialibus iure civili; nec insolentis animus qui se sentit armatum, quia clypeus ille exercitus nostri quietem debet prestare paganis. His accedat illud Xenophontis expeditionis libro vi. *μη ἀγανακτείν πάλιν φίλους* : et *μη αἰσείν ἐθελούσις διδοίεν* civitatem amicam cogendam non esse; ut quietam daret invita.

4. Ex quibus dictis optime interpreteris illud magni prophetæ, imo propheta majoris monitum: *μηδὲν διακένετε, μηδὲ ευκοφαντεῖτε, καὶ ἀρχήσθε τοῖς ἐπαισίοις ὑμῶν* 11 a concussione, (g) a calumnia in quovis abstinete, (h) contenti estote stipendiis vestris. Cui simile illud Aureliani apud Vopiscum dicto loco: annona sua contentus sit, de præda hostis non 12 de lacrymis provincialium vivat. Nec est quod quis putet dici hæc pulchre, 13 sed præstari non posse; neque enim aut moneret hæc vir divinus, aut sapientes legum auctores præciperent, si crederent impleri non posse. Denique (i) necesse est concedamus fieri posse, quod factum videmus. Ideo attulimus exempla, quibus accedat illud insigne, quod (k) 14 ex Scauro memorat Frontinus, pomiferam arborem 15 Lib. iv, v. 6. quam in sede castrorum fuerat complexa metatio, postero die abeunte exercitu intactis fructibus relicta.

5. Li-

GRON. 11 A concussione) Pecunia per vim, metum, tormenta, provincialibus & sociis exprimenda 1, 2. 7.

GROT. g A calumnia) Possis vertere a rapina, quo sensu ea vox sumitur in græca versione lobi xxxv, 9. Psalm. cxix, 122. Prov. xiv, 33. xxii, 16. xxviii, 3. Ecclesiastæ iv, 1. item Levitici xix, 11. Eandem græcam vocem per defraudare vertit vulgatus interpres Lucæ xix, 8.

h Contenti estote stipendiis vestris) Ambrosius ad hunc Lucæ locum: *ideoque stipendia constituta militiæ: ne dum sumuntur queritur, prædæ grasfetur*. Quæ transcriptit Augustinus sermone xix. de verbis Domini secundum Matthæum. Sunt egregiæ ad hanc rem constitutiones apud Gregorium Turonensem libro 11, cap. 37. in capitulis Caroli & successorum, lib. v, tit. clxxxix. in concilio Gallie tomo 11. in capitulari 11. Ludovici Pii capite xiv. & tomo 111. in concilio ad S. Macram. Adde legem Barbaricorum tit. 2, 5. Friderici I. legem

sic refert Guntherus:

Si quis pacifica plebis villasve domosve

Usserit, abrafit signabitur erat capillis,

Et pulsus castris post verbera multa recedet.

GRON. 12 De lacrymis) Bonis, quæ dolentibus, flentibusque eripiuntur.

13 Sed præstari non posse) Quod jactant vulgo militares, hæc imaginaria esse, & non posse introduci, nec militem armatum contineri se pati, ut virgines in gynæcæo.

GROT. i Necesse est concedamus fieri posse, quod factum videamus) Sic & Guicciardinus disserit libro xvi.

k Ex Scauro memorat Frontinus) De Nigri severitate ob raptum gallinæ gallinaceum vide Spartianum.

GRON. 14 Ex Scauro) Ex M. Emilii Scauri commentario de bello ab se gesto.

15 Quam in sede) Quæ intra castra conclusa fuerat.

Bb 2

16 Pre-

Lib. xxviii.

5. Livius cum narraſſet milites Romanos in caſtris ad Sucronem 16 procaciſſ. egiſſe, & quosdam eorum noctu prædaturum in agrum circa pacatum iſſe, adjicit, omnia libidine ac licentia militum, nihil inſtituto ac diſciplina militari geſtum. Eſt & alter inſignis ejus ſcriptoris locus, ubi iter Philippi per Denthelatarum agros narratur: *focii erant, ſed propter inopiam haud ſecus quam hoſtium fines Macedones populati ſunt; rapiendo enim paſſim, villas primum, deinde quosdam etiam vicus evaſarunt, non ſine magno pudore regis, cum ſociorum voces nequicquam Deos ſociales nomenque ſuum implorantes audiret.* Apud Tacitum Peligni turpis fama, dum ſocios magis quam hoſtes prædatur. Idem Vitellianos notat per omnia Italię municipia deſides & tantum hoſpitibus metuendos. In Verrina quoque Ciceronis de prætura urbana hæc eſt accuſatio: *oppida pacata ſociorum, atque amicorum, diripienda ac vexanda curaviſſi.*

Lib. xl.

Ann. xii.

Hiſt. l. iii.

6. Atque hic omittere non poſſum Theologorum ſententiam; quam veriſſimam puto, Regem qui quę debet ſtipendia militibus non ſolvit, non tantum 17 militibus teneri de damnis inde ſecutis, ſed & ſubditis ſuis & vicinis quos inedia coacti milites male habuerunt.

Ægid. Regius de act. ſupern. diſp. 31. dub. 7. 95.

L. iii, c. i.

Libro primo.

III. 1. Viciffim eorum qui a bello abſtinent officium eſt nihil facere, quo validior fiat is qui improbam fover cauſam, aut quo juſtum 18 bellum gerentis motus impediuntur, ſecundum ea quę dicta a nobis ſupra ſunt; 19 in re vero dubia (1) æquos ſe præbere utriſque in permittendo tranſitu, in comœatu præbendo legationibus, in obſeſſis non ſublevandis. Corcyrenſes apud Thucydidem Athenienſium officii eſſe ajunt, ſi extra partes eſſe velint, aut Corinthios prohibere ne ex agro Attico militem conducant, aut idem ſibi permittere. 20 Philippo Macedonum Regi obiectum a Romanis dupliciter ab eo fedus violatum, & quod ſociis populi Romani injurias fecerit, & quod hoſtes auxilii & pecunia juverit. Eadem urget T. Quintius in colloquio cum Nabide, *vos tamen, inquit, veſtramque amicitiam ac ſocietatem proprie non violavi. Quoties vis te arguam id feciſſe? ſed nolo pluribus; 21 ſummam rem complectar; quibus igitur rebus amicitia violatur? nempe his maxime duabus, ſi ſocios meos pro hoſtibus habeas, ſi hoſtibus te conjungas.*

2. Apud

16 Procaciſſ. egiſſe) Per abſentiam & morbum P. Scipionis tumultuantes laſciwiſſe in Hiſpania.

17 Militibus teneri) Satisfacere oportere.

18 Bellum gerentis motus) Apparatus & proceſſus.

19 In re dubia) Ubi certo non conſtat, utrius cauſa juſtior ſit.

GROT. 1. *Æquos ſe præbere utriſque in permittendo tranſitu, in comœatu præbendo*) Exemplum nobile vide apud Varum libro 8.

GRON. 20. *Philippo Macedonæ regi objeſſum*) Liv. 30, 42.

21 *Summam rem complectar*) Caput rei, vel quod maximum eſt, paucis expediām. GROT.

2. Apud Agathiam legimus hostem esse, qui faciat quod hosti *Libro tertio*. placet; & in Procopio (m) 22 in exercitu hostium eum censerī qui *Gottb. 1.* quæ proprie ad bellum usui sunt hostili exercitui subministrat. Demosthenes olim dixerat: ὁ γὰρ οἷς ἀν' ἐγὼ λαμβάνω ταῦτα πράττειν *Phil. 111.* καὶ παρασκευάζουσιν, οὐκ ἐμὸν πολέμῳ, καὶ μὴ βέλλυν μὲν τοῖς ἑαυτοῦ, qui ea facit & machinatur quibus ego capi possim, etiamsi nec feriat, nec jaculum mittat, hostis mihi est. M. Acilius Epicrotis, qui milite Antiochum non juverant, sed pecuniam ei misisse insimulabantur, negavit scire se hostium an pacatorum numero eos habere deberet. L. Æmilius Prætor Tejos arguit, quod comæcia. *E. xxxvii.* tu classem hostium juvissent; vinum promississent; addens, ni eadem Romanæ classi darent, se pro hostibus eos habiturum. Memoratur & Cæsaris Augusti dictum: ἐκ τῶνδ' οὖν πάλιν ἔναι, πο- *Plut. Brut.* λῖμον ἔχουσιν παρ' αὐτῇ· pacis juri amittere civitatem, quæ hostem recipiat.

3. Proderit etiam cum utraque parte bellum gerente 23 fedus miscere, ita ut cum utriusque bona voluntate a bello abstinere, & communia humanitatis officia utrisque exhibere liceat. Apud Livium est: pacem; quod medios decet amicos, optent; bello se non interponant. Archidamus Spartæ Rex Eleis, cum viderentur in Arcadum partes inclinare, epistolam scripsit hoc tantum contentam: καλὸν ἢ οὐχί· bonum est quiescere. *Lib. xxxv.*

GROT. m. In exercitu hostium eum censerī) Et contra, socium & amicum recte ait dici non eum modo qui juxta stat in procinctu, sed & quomina quibus opus habet bellum aperte suppeditat, in epistola Amalanthæ ad Iustinianum.

GRON. 22. In exercitu hostium) Perinde arripi ac violari posse, atque illi, qui intra castra & præsidia hostilia sunt, & arma contra nos ferunt.

23. Fedus miscere) Agere palam oriente bello ac pacifici.

C A P U T XVIII.

De his, quæ in bello publico privatim fiunt.

- I. An privatim hosti nocere liceat exposuimus cum distinctione juris naturalis, gentium & civilis.
- II. His, qui suo sumtu militant, aut naves instruunt, quid per internam justitiam liceat respectu hostium.
- III. Quid respectu sua civitatibus.
- IV. Quid Christiana dilectionis regula ab ipsis exigat.
- V. Quomodo bellum privatum cum publico miscetur.
- VI. Ad quod teneatur qui sine mandato hostibus nocuit, cum distinctione explicatur.

1. 1. **Q**Uæ diximus hætenus pleraque ad eos pertinent, qui aut summum in bello arbitrium habent, 1 aut publica imperia exequentur. Videndum etiam quid privatim in bello liceat, qua naturæ, qua divino, qua gentium jure. Narrat officiorum primo Cicerò in 2 Pompeii Imperatoris exercitu militasse Catonis Censorii filium, sed mox 3 dimissam legionem in qua is militabat; cum nihilominus adolescens amore pugnandi in exercitu remansisset, Catonem scripsisse ad Pompeium, ut si eum vellet remanere in exercitu, 4 secundo cum sacramento militiæ obligaret, addita causa, quia 5 priore amisso, jure cum hostibus pugnare non poterat. Addit & ipsa Catonis ad filium verba ex epistola, quibus eum monet ut caveat ne prælium ineat: neque enim jus esse, qui miles non sit, pugnare cum hoste. (a) Sic & Chrysantam Cyri militem laudatum legiorante, ut qui hosti imminens repressit enses, 6 simul ac receptui canere audierat; & Seneca: *inutilis miles dicitur, 7 qui signum receptui datum negligit.*

*Plut. Quest.
Rom. 39. &
Marcellus.
De irac. 9.*

Lib. 117. §. 6.

*L. 3. De re
milit.*

Liv. lib. V111.

2. Sed falluntur, qui venire hoc putant ex 8 jure gentium externo; nam id si spectes, sicut rem hostilem cuilibet occupare licet, ut supra ostendimus, ita & hostem occidere; nam illo jure hostes pro nullis habentur. Venit ergo quod Caro monebat ex disciplina militari Romana, cujus ea lex erat, Modestino norante, ut qui mandata non servasset, capite puniretur, etiam si res bene gessisset; mandata autem non servasse intelligebatur etiam qui extra ordinem sine ducis imperio in hostem pugnasset, ut 9 Manliana imperia nos docent; nimirum quia si id temere liceat, aut 10 stationes defererentur, aut etiam progrediente licentia exercitus parsve ejus (b) inconsultis præliis implicaretur, quod omni-

GRON. 1 *Aut publica imperia*) Aliquid ex jussu & auctoritate præfectorum administrant.

2 *Pompeii*) Videtur legendum, A. Hostili, Liv. 43, 6, &c.

3 *Dimissam*) Exautoratam, sacramento solutam.

4 *Secundo eum obligaret*) Iterum, juberet illum sacramentum dicere, live jurare ad signa.

5 *Priore amisso*) Remisso, sublato, eum dimitteretur legio.

GRON. a *Sic & Chrysantam*) Vide Xenophonem Cyri institutione.

GRON. 6 *Simul ac receptui*) Simulque dari signum cessandi a pugna.

7 *Qui signum receptui*) Qui non cessavit pugnare, cum Imperator ju-

bet quiescere.

8 *Jure gentium externo*) Quo concelebratur omnis illa licentia, de qua a cap. 4. usque ad 9. egit.

9 *Manliana imperia*) T. Manlii Torquati Cos. qui filium, quod contra edictum suum in hostem pugnasset, quamvis victorem, securi subiecit.

10 *Stationes defererentur*) Militares vel præfecti e loco, in quo castrorum vel excubiarum causa collocati essent, temere ac sine venia ducum exirent.

GRON. b *Inconsultis præliis implicaretur*) Ita Avidius Cassius causam sententiæ suæ reddebat: *evenire potuisse ut essent insidia.* Narrat Volcarius.

GRON.

omnino cavendum erat. Itaque Sallustius, ubi Romanam disciplinam describit, in bello, inquit, sapiens 11 vindicatum in eos, qui contra imperium in hostem pugnaverant, quique tardius revocati praesidio excesserant. Iaco quidam cum hosti imminens audito receptus signo ictum repressisset, causam reddidit: *ἵτι βέλους ἔστι τοῦ πολεμίου τὸ ποιεῖναι τὸ ἀρκεῖν*. quia praefectis parere satius est quam hostem occidere. Et Plutarchus cur qui militia solutus est occideret hostem non possit causam reddere, quod legibus militaribus non teneatur quibus teneri debeant pugnaturi. Et apud Arrianum Epirotes memoratum modo Chrysentæ factum referens: *οὐτὸν πολεμίου ἔδειξεν αὐτῷ τὸ τοῦ στρατοῦ πριτωταῦμα, ἢ τὸ ἴδιον πολεῖν*. tanto illi potius videbatur ducis quam suam voluntatem exequi.

Lib. 11, c. 6.

3. At jus naturæ & internum si respicimus, videtur in bello iusto cuilibet concessum ea facere, quæ 12 parti innocenti intra iustum bellandi modum profutura confidit; non etiam rescaptas suas facere, quia nihil ipsi debetur; nisi forte poenam iustam exigat communi hominum iure. Quod postremum quomodo per Evangelii legem restrictum sit, ex his quæ supra a nobis tractata sunt, intelligi potest.

Lib. 11, c. xx. §. 10.

4. Mandatum autem esse potest aut generale, aut speciale. Generale, ut in tumultu apud Romanos Consul dicebat: qui rem publicam salvam volunt me sequantur. Imo & singulis interdum subditorum jus datur occidendi etiam extra sui tutelam, ubi id publice expedit.

Serv. ad viii. Æneid. C. quando liceat unicuique l. 1. & 2.

11. 1. Speciale mandatum habere possunt non hi tantum qui stipendia percipiunt, sed & 13 qui suo sumtu militant, & qui, quod plus est, suo sumtu partem belli administrant, ut qui naves instruunt ac sustentant suis impendiis, quibus vice mercedis concedi solet ut capta sua faciant, sicut alibi diximus. Id vero quatenus procedat, illæsa iustitia interna, & caritate, non immemoro quaeritur.

L. 11, c. 6.

2. Iustitia 14 aut hostem respicit, aut 15 ipsam civitatem cum qua contrahitur. Hosti diximus eripi posse possessionem rerum omnium, quæ bellum alere possunt, securitatis causa, sed hoc 16 sub onere reddendi: ipsum vero dominium ad compensationem

GRON. 11 Vindictam in eos) Animadversum, supplicium exactum de illis.

cuntur voluntarii.

12 Parti innocenti intra iustum bellandi modum) El, qui habet iustam causam, hætenus, ut nihil gravius fiat, quam iure publico licet in bello.

14 Aut hostem respicit) Quatenus ab eo capere licet.

13 Qui suo sumtu) Qui nunc di-

15 Ipsam civitatem) Quatenus cum ea, quod ab hoste capitur, est dividendum.

16 Sub onere reddendi) Si pax commoda fiat, & ille aliter pro injuria satisfaciatur.

nem usque ejus quod aut 17 ab initio belli, aut 18 ex post facto civitati justum bellum gerenti debetur, siue res sint civitatis hostilis, siue singulorum, etiam per se innocentium; bona vero innocentium etiam ex poenae causa adimi & acquiri capientibus posse. Fient ergo res hostiles eorum, qui belli partem suo sumptu administrant, quod hostes attinet, haecenus ut his quem expressi modus non excedatur, quod equo arbitratu estimandum est.

III. 19 Adversus suam autem civitatem justum iustitia inter-nam id ipsum erit, si 20 contractui aequalitas insit, hoc est, si sumtus & pericula tanti sunt quanti 21 praedae alea; nam si haec spes multo pluris valeat, reddendum erit civitati quod supererit, perinde ac si quis nimium vili pretio 22 factum, incertum quidem, sed tamen facilem & magnae spei emisset.

IV. Caeterum, etiam cum iustitia stricte dicta non laeditur, est ut peccetur adversus id officium quod in aliis diligendis consistit, praesertim quale Christiana lex praescribit, ut si appareat talem praedationem praecipue nocituram non hostium universitati, aut Regi, aut his qui per se fontes sunt, sed innocentibus, & quidem adeo ut eos detrusura sit in summas calamitates, in quas etiam eos qui privatim nobis debent conjicere, immisericordiae foret. Quod si ad haec accedat ut ea depredatio neque ad finem bello imponendum, neque ad hostium publicas vires accidendas notabile aliquod momentum habeat, tum vero probo homine praesertim Christiano indignus censeretur debet (c) quaesitus ex sola temporum infelicitate.

V. Evenit autem interdum ut occasione belli publici 23 nascatur bellum privatum, puta si quis in hostes inciderit, & vitae aut rerum adeat periculum, quo eventum ea erunt observanda, quae de concessio tuendi se modo alibi diximus. Solum & conjungi auctoritas publica cum privata utilitate: ut si quis magno ab hostibus damno affectus impetret jus ex rebus hostium damna-
sarcien-

17 *Ab initio*) Ex debito principali.

18 *Ex post facto*) Ex debito sub-nascenti. 3, 13. 3.

19 *Adversus suam civitatem*) Ut privati acquirant res capias illaeso iure civitatis, pro qua militant.

20 *Contractui*) Quem illi privati cum republica fecerunt, quum impetrarunt ab ea jus suo sumptu belli gerendi.

21 *Praeda alea*) Dubia & incerta spes.

22 *Factum*) Retis. l. 12. D. de act. eunt. & vend. *bovian* vocat Suet. de

rethor. cap. 2.

GROT. c. *Quaestus ex sola temporum infelicitate*) Nam & Crassum hoc nomine culpavit Plutarchus: τὰ πλεῖστα τοῦτος ἐκ πύρρῃ συνήγαγε καὶ πάλιν, τὰς αἰνὰς ἀτυχίας ἀπορίῃ τῇ ψυχῇ χρονοῦσιν. pleraque horum ex igne belloque rapuit, nihil magis lucro habens quam communes calamitates.

CRON. 23 *Nascatur bellum privatum*) Necessitas sit singulis aut privatis, sine auctoritate publica, pun-gnandi.

24 *Cujus*

*Solo. in verb.
bellum nu. 8.
verb. 5.*

Lib. II, c. 1,

farcienti: quod jus definiendum est ex iis quæ de pignorationibus supra a nobis sunt tradita.

L. III. c. 2.

VI. At si quis miles aut alius etiam in bello iusto, ædificia, hostium incenderit, agros vastaverit, atque id genus dederit damna, non iustus, adde cum neque necessitas subesset, neque iusta causa, teneri cum ad farcienda damna recte a Theologis est proditum. Merito autem addidi, quod ab illis omisum est, si iusta causa non subsit. nam ea si adsit, tenebitur forte lue civitari, 24 cujus leges transgressus est; non item hosti cui nullam fecit injuriam. Non dissimile est quod Carthaginienſis quidam Romanis Annibalem dedi postulantebus respondebat: non privato publicove consilio Saguntum oppugnatum sit, quarendum cenſeo; sed utrum jure an injuria? nostra enim hac quaestio atque animadversio in civem nostrum est, nostro an suo fecerit arbitrio: vobiscum una discipatio est, licuerintne per sedes fieri.

Sylv. in verbo bellum p. 1.

24. Cujus leges transgressus) In- jussu contra disciplinam aliquid faci-
ciendo.

C A P U T XIX.

De fide inter hostes.

- I. Fidem deberi hostibus quibusvis.
- II. Resellitur sententia, qua prae-
donibus & tyrannis fidem servan-
dam negat.
- III. Solvitur argumentum sumatum
ex eo quod tales penam meren-
tur, & ostenditur hoc non confi-
derari ubi tanquam cum tali a-
ctum est.
- IV. Non obſtare quod promissio
metu extorta sit, si ei qui pro-
misit metus illatus non sit.
- V. Aut si juramentum accesserit,
quanquam id adversus prae-
donem impune, quod homines attingit,
violatur.
- VI. Eadem aptata ad subditos bel-
lantes.
- VII. Specialis difficultas circum-
- promissa subditis facta; ob su-
pereminens dominium tractatur.
- VIII. Et ostenditur talia pro-
missa firmari civitatis jurejuran-
do.
- IX. Aut si tertius se interponat
cui fiat promissio.
- X. Mutatio status publici quomo-
do fiat.
- XI. Metus exceptionem ad bel-
lum solemne juris gentium non
pertinere.
- XII. Quod intelligendum de me-
tu tali, quem jus gentium a-
gnoscat.
- XIII. Servandam fidem & perfi-
dis.
- XIV. Non si conditio deficiat:
quod locum haberet si alter parti
pastorum non stet.

Cc

XV.

3. Ex hac autem societate rationis & sermonis nascitur ea, de qua agimus obligatio ex promisso. Neque vero putandum est, quia hosti 6 falsum eloqui aut licere, aut crimine vacare ex multorum sententia 7 supra diximus, pari ratione hoc & ad fidem datam referri posse. Nam verum eloquendi obligatio est 8 ex causa, quæ bello fuit anterior, & bello tolli forte aliquatenus potest: at promissio per se jus novum confert. Vidit hoc discrimen Aristoteles quum de veriloquio agens ait: οὐ πρὸς τοῦ ἐν ταῖς ἐμπελασίαις ἀποδεσφῶτος λέγειν, οὐδ' ὅρα εἰς ἀδικίαν καὶ ἀκαριστόν τι συμβαίνει, εἰς οὗτο δὲ ἐν ταύτῃ ἀπέχῃ. 9 non de eo loquimur, qui in conventionibus verax est, & in iis quæ ad iustitiam & iniustitiam pertinent: sunt enim hæc alterius virtutis.

Nū. IV, 19.

4. Pausanias Arcadicis de Philippo Macedone: στρατηγὸν δὲ γιν οὐκ ἐπ' αὐτῷ καλέσαν αὐτὸν. ὅς γε καὶ ὄρκους θεῶν κατεπαύσαντο, καὶ ἐπορεύετο ἐπὶ παντὶ ἰψεύσατο, πῶτον τε ἰπὶ μὲν μάλιστα ἀντρέπων. bonum cum Imperatorem nemio recte vocaverit, ut qui pro more habuerit iurandum contemnere, fidem quavis occasione violare, ita ut nulli homini fides vilior fuerit. Valerius Maximus de Annibale: bellum adversus populum Romanum & Italiam professus, 10 adversus ipsam fidem acrius gessit, mendaciis & fallacia quasi preclaris artibus gaudens, quo evenit ut alioqui insignem sui memoriam relicturus in dubio majore vir an peior haberi deberet poneret. Apud Homerum semet accusant adacti conscientia Trojani:

Iliad. x.

Νῦν δ' ὅρκια πιστὰ
 τεύξαμενοι μαχομένοι τῷ οὐ νό τι κἀλλίον ἔστι.
 Rumpentes fœdera sacra

Jurataque fidem pugnamus, non quibus est fas.

11. Et supra jam diximus non recipienda illa Ciceronis: nulla nobis societas cum tyrannis, sed potius summa distractio est. Item: pirata non est 11 ex perduellium numero definitus: cum hoc nec fides esse debet, nec 12 iusjurandum commune. De tyranno etiam Seneca quicquid erat quo mihi cohæretet interdicta juris humani societas abscidit. Ex quo fonte error Michaelis Ephesii profluxit, qui ad quintum Nicomachiorum dixit, in tyranni uxorem (c) adu-

Lib. II. cap. XIII. §. 15.

Lib. VII. de benef.

rium.

6 Falsum eloqui) Dicere vel facere, quo hostis decipiatur, & falsam opinionem de consiliis nostris imbibat.

7 Supra diximus) 3, 1. 18.

8 Ex causa quæ bello) Ex illa iudicandi libertate, de qua 3, 1. 11. nata cum ipso sermonis inter homines commercio.

9 Non de eo qui in conventionibus) De veritate, cui contraria vanitas aut mendacium; non cui perfidia & perjurium.

10 Adversus ipsam fidem) Adeo nihil pactorum sibi servandum putavit, ut ipsi fidei bellum induxisse videretur.

11 Ex perduellium numero) Non pro iusto hoste habetur.

12 Iusjurandum commune) Nec si quid ei promissum vel iuratum sit, id servandum est.

GRGT. c Aduiterium non committit) Seneca in expositis IV; 7. Non putans adulterium; uxorem tyranni

Cc 2

pal.

rium non committi: quod ipsum pari errore quidam (d) Judæorum magistri de alienigenis dixerunt, quorum conjugia pro nullis habent.

2. Atqui belli piratici magnam partem Cn. (e) Pompejus pactionibus confecit, vitam illis pollicitus & sedes, in quibus sine rapto viverent. Et tyranni interdum 13 libertatem reddiderunt, impunitatem pacti. Cæsar belli civilis tertio, a Romanis ducibus cum prædonibus & fugitivis, qui in Pirenæis erant montibus, actum de compositione scribit; quis dixerit si quid convenerit nullam inde exituram fuisse obligationem? non habent quidem isti specialem istam communionem, quam inter hostes in bello solenni & pleno introduxit jus gentium: at quia homines sunt, communionem habent juris naturalis, ut recte differit Porphyrius, libro de non esu animalium tertio, ex quo nascitur ut pacta servanda sint. Sic Diodorus fugitivorum duci Apollonio a Lucullo fidem servatam memorat. Et Dio scribit, ab Augusto Crocatæ latroni perfolutum pretium capiti ejus impositum, cum se ipse sisteret, ne fides violaretur.

III. 1. Videamus tamen ecquid a Cicerone non allatum proferri speciosius possit. Primum hoc est, quod qui atrociter malefici sunt, 14 neque pars sunt ullius civitatis, hi a quovis homine puniri possunt, si jus naturæ respicimus, ut 15 alibi a nobis explicatum est. At qui puniri possunt ut vitam amittant, his & res, & jura sua possunt auferri: sicut recte dixit idem Cicero: non est contra naturam spoliare eum, si possis, quem honestum est necare. Inter jura autem est 16 hoc jus ex promisso quaesitum: potest igitur & hoc in pœnam ei auferri. Respondeo, processurum hoc, si 17 non tanquam cum malefico actum esset; at (f) si quan-

polluere: sicut nec homicidium, tyrannum occidere. Julius Clarus in §. homicidium, num. 36. faminam bananitatem impone adulterio corrumpi censuit.

d Judæorum magistri) Rabbi Levi Ben-Gerson & Rabbi Salomo ad Levit. xx, 10.

e Pompejus pactionibus confecit) Sic improbat Didii perfidia in Celtiberos ex rapto viventes.

GRON. 13 Libertatem reddiderunt) Ut Iteas Carynenum tyrannus, qui dominatu deposito & accepta fide publica patriam federæ Achaico adjunxit. Polyb. 2. Et hinc materia declamationis Fabio avo decl. 267. Eleni ad avem depositor tyrannidis.

14 Neque pars sunt) Vagi, se-

dium inopes, nec civili societate conjuncti, in quovis grassantur.

15 Alibi) 2, 20. 3.

16 Hoc jus ex promisso) Quod ei ex pacto debetur.

17 Non tanquam cum malefico) Si cum eo egit, quem putavit esse bonum virum, & nefcivit latronem, piratam, maleficum esse.

GRON. f Si quando cum tali, quis talis est, actum est) Terentius in Adelphis:

Leno sum, fateor: permittis communis adolescentium;

Perjurus, possis: tamen tibi a me nulla est orta injuria.

Vile hac de re scriptorem de compositione pacis inter principes & ordines imperii. GRON.

L. 56.

Off. III.

do 18 cum tali, qua talis est, actum est, 19 simul de remittenda, quod hanc rem attingit, poena actum censeri debet; quia semper, ut alibi diximus, ea sumenda est interpretatio, quæ 20 cavet, ne actus in vanum recidat.

2. Non male apud Livium Nabis, cum tyrannidem ipsi objiceret Quinius Flaminius: de nomine hoc respondere possum, me qualiscumque sum, eundem esse qui fui, cum tu ipse mecum, T. Quinti, societatem pepigisti. Et mox: jam feceram hac, qualiscumque sunt, cum societatem metum pepigisti. Addit, si quid ego mutassem, mihi mea inconstantia, cum vos mutetis, vobis vestra ratio reddenda est. Locus est non dissimilis in oratione Periclis, ad cives suos apud Thucydidem, *οὐδὲ πάλαι αὐτοῦ μὲν δόξαι, καὶ νῦν αὐτοῦ μὲν ἔχοντες ἐπὶ πειρώμεθα* civitates socias liberæ esse patiemur, si tales fuerunt quo tempore factum est fedus.

IV. Deinde obijci potest, quod alibi diximus, eum qui metu causam dedit promisso, teneri 21 liberare promissorem, quia damnum dedit per injusitiam, id est, per actum pugnantem, & cum natura libertatis humanæ, & cum natura actus qui liber esse debuit. Hoc vero sicut fateamur interdum locum habere, ita non ad omnia promissa prædonibus facta pertinet; nam ut cui promissum quid est, ad liberandum promissorem teneatur, 22 opus est, ipse metu injusto causam promisso dederit. Si quis ergo ut amicum vinculis eximeret promiserit pretium, tenebitur; huic enim metus illatus non est, qui ad contrahendum sponte venit.

V. Adde quod & qui injusto metu coactus promisit; teneri poterit, accedente iurijurandi religione; nam inde, ut alibi diximus, homo non homini tantum, sed & Deo obstringitur, adversus quem metus exceptio non est. Verum tamen est, extra-
li

GRON. 18 Cum tali, qua talis) Cum eo, quem notum est, qualis sit.

19 Simul de remittenda) Contractui tacite inclusum, quæ prius fecit improbe, fraudi esse illi non debere.

20 Cavet ne actus) Efficit, ut contrahentes non videantur nihil egisse.

21 Liberare) Solvere obligatione.

22 Opus est, ipse metu injusto) Non videtur sufficere responsio; nam certe prædones & fugitivi metu injusto causam contractui dederunt: nisi enim metuerentur, nulla cum iis fieret pactio. Malum dicere id

verum esse in eo promisso, qui fuit in potestate illius cui promittebat: quippe huic nihil fuit indignum, itaque nec iustus ejus consensus. At qui liber & sui juris cum prædone contrahit, ejus plenus est consensus, utrumque provido metu inducti: nec hic est metus proprie dictus, qui cadit in constantem virum, cum prædens obversatur periculum cruciatus aut mortis, quo amittitur constantia & omne consilium abjicitur, sed quidam provifus adversus futurum malum, quod ita expectatur, ut sæpe non accidat.

li vinculo solo promittentis heredem non teneri, quia 23 in heredem transseunt quæ in humano sunt commercio ex primaeva domini lege, ac in his non est jus illud Deo questum, qua tale. Iterum illud quoque ex superioribus repetendum est, si quis fidem juratam aut injuratam prædoni datam violet, cum eo nomine poenam apud alias gentes non debiturum: quia odio prædonum placuit gentibus, quæ adversus eos etiam vitiose committuntur, 24 dissimulare.

VI. Quid dicemus de subditorum bellis adversus reges, aliasque summæ potestates? his, etiam si causam 25 per se non injustam habeant, 26 jus tamen per vim agendi deesse ostendimus alibi. Potest interdum & tanta esse aut causæ injustitia, aut resistendi improbitas, ut puniri graviter possit. Tamen si quæcumque defertoribus, aut rebelibus actum sit, 27 poena promisso opponi non potest, secundum ea quæ modo diximus. Nam & servis fidem servandam veterum pietas existimavit, credito Lacedæmonios iram divinam expostos, quod Tænarense servos contra, pacta occidissent. Et Diodorus Siculus notat fidem servis datam in sano Falicorum nunquam a quoquam domino fuisse violatam. 28 Metus autem illati exceptio & hic poterit elidi interposito jurejurando, sicut (g) M. Pomponius tribunus plebis jurejurando obstrictus servavit, quod L. Manlio metu coactus promiserat.

VII. Sed hic supra priores specialem difficultatem facies 29 jus legis constituendæ & jus supereminens domini 30 in res sub-

23 *In heredem transseunt quæ in humano*) Debita ex contractu legitimo: hi enim bonis adherent & quocumque bona veniant, hoc commodum aut incommodum secum ferunt. At ubi quis injusto metu coactus interposito jurejurando promittit, nullus est contractus legitimus, sed tantum vinculum personale, quod cum persona extinguitur, nisi novum jus accedat, hoc est, moriens forte qui promissit, ultima voluntate nundet heredem, ut illud solvat.

24. *Dissimulare*) Impunita transmittere.

25 *Per se non injustam*) Puta injusta tyrannide pressa.

26 *Jus tamen*) Adstringit enim egs civilis ordo, ad obedientiam & patientiam.

27 *Pœna promisso*) Non liberatur princeps fide illis data, dicendo eos poenam sibi debere: itaque cum illa

promissum suum compensari, nec se id servare teneri, & sufficere, si poenam remittat.

28 *Metus autem illati*) Quod dicere potest imperans se a subiectis rebelibus injusto metu coactum ea promississe, eoque civili jure posse rescindere contractum initum, id ei prodesse nequit, quia plerumque intervenit jurejurandum.

GROT. 2 *M. Pomponius tribunus plebis*) Juravit tribunus, nec se illi, & causam accusationis remissa concioni reddidit. Nulli alii licuit impune tribunal in ordinem redigere. Seneca de beneficiis 111, c. 37.

GRON. 29 *Jus legis constituendæ*) Quod summa potestas, legem potest ferre & abrogare.

30 *In res subditorum*) Ut possit egs demanis auferre aut consumere in utilitatem publicam: 2, 14. 7.

31 *Jus*

Lib. tit. c. IV.
§. 18.

Lib. I. c. IV.

Lib. VI. 7.

Lib. XI.

subditorum quod civitati competit, & ejus nomine a summâ potestatem habente exercetur. Id enim jus si ad omnes spectat res subditorum, quidni etiam ad 31 jus ex promisso bellico natum? quod si conceditur, videntur inanes fore omnes tales partitiones, ac proinde belli nisi per victoriam finiendi spes nulla. Sed notandum contra est, jus illud supereminens 32 non promiscue competere, sed quatenus communiter expedit in regimine, non dominico sed civili, etiam regio. Plerumque autem communiter expedit pacta talia servari, quo ea pertinent quæ de præsentis statu tuendo alibi dicta a nobis sunt. Adde quod ubi hujus domini usum res exigit, 33 compensatio tamen facienda est, ut infra latius explicabitur.

VIII. 1. Præterea possunt pacta sanciri jurejurando, nec tantum a rege aut senatu, sed & ab ipsa civitate, quomodo in leges suas Lacedæmonios jurare fecit Hycurgus, Athenienses Solon, & 34 ne personarum mutatione jus jurisjurandi intercederet, repeti quotannis jusjurandum. Id enim si fiat, omnino ne publicæ quidem utilitatis causa recedendum a promisso erit; nam & de suo cedere civitas potuit, & verba possunt ita esse aperta ut nullam exceptionem admittant. Valerius Maximus Athenas, *Lit. v. c. 3.* ita alloquitur; *lege legem, quæ te jurejurando obstrictam tenet.* Romani hoc genus (h) leges sacratas appellabant, 35 per quas ipse populus Romanus, ut 36 Cicero pro Balbo explicat, religione obligabatur.

2. Est ad hanc rem pertineas disputatio per se obscurior apud 37 Livium libro tertio, ubi ex sententia multorum juris interpretum ait tribunos esse sacrosanctos, non etiam ædiles, judices, decemviros, quorum tamen si cui noceretur id non jure fieret. Causa discriminis est, quod ædiles atque alii 38 lege sola de-

31 *Jus ex promisso*) Quod acquisiverunt subditi ab imperante armis rebellibus expressum.

32 *Non promiscue*) Ut pro libidine sua possit princeps vel civitas abusi privatorum bonis.

33 *Compensatio tamen*) Quoties princeps vel civitas bona privatorum arripit publici commodi causa, debet pro illis satisfacere ei, qui sua perdit.

34 *Ne personarum*) Ne possit exciperent jusjurandum illud fuisse personale, atque idgo obligasse tantum jurantes.

GROTI. h. *Leges sacratas, appellabant*) Vide Manutium de legibus.

GRON. 35 *Per quas ipse populus*) Non hoc dicit Cicero, sed *sacrosanctum nihil esse, nisi quod populus plebsve sanxisset.* Itaque oportet quidem intervenire populum, ut lex sacrata ferretur; non tamen ubi populus interveniret, ea lex statim sacrata erat; nisi fuisset adjecta sanctio, qui eam non servasset, ejus caput sacrum, hoc est, Diis devotum, ei set; eoque si homo a quovis posset occidi.

36 *Cicero pro Balbo*) C. 15.

37 *Apud Livium libro tertio*) C. 55.

38 *Lege sola*) Non etiam jurejurando, ut vult. Non tamen hæc discip.

defendebantur: quod autem postremum populus jussisset id ratum erat, manente tamen lege nemini contra agere jus erat; at tribunos religio publica populi Romani tuebatur; nam jusjurandum intercesserat, quod ab his ipsis qui juraverant salva religione tolli non poterat. Dionysius Halicarnassensis libro sexto: *Βροῦτος ἐκκλησίαν συναγαγὼν συνέβηκεν τοῖς δημοταῖς ἑρπεῖ καὶ πύλον ἀποδοῖναι τῷ ἀρχαίῳ νόμῳ τε καὶ ὅρκῳ βεβαιούμεναι αὐτῷ τὸ ἀσφαλὲς • ἰδὲς ταῦτα πάντες*. 39 Brutus concione advocata auditor Quiritibus fuit, ut magistratum hunc non lege tantum, sed & jurejurando inviolabilem redderent, quod omnibus placuit. Hinc lex illa sacra appellatur. Ideoque improbatum fuit bonis (i) factum Tiberii Gracchi, cum Octavio tribunatum abrogavit, dicens tribunitiam potestatem a populo habere sanctimoniam, non adversus populum. Ergo ut diximus jurejurando & civitas & rex obstringi poterunt, etiam in causa subditorum.

IX. 40 Sed & tertio, qui metum non intulit, promissio valide fiet: nec scrutabimur quid aut quatenus ejus intersit, quæ juris Romani sunt subtilitates: natura enim omnium hominum interest ut hominibus aliis consulatur. Sic Philippo, (k) pace cum Romanis inita, jus saviendi in Macedonas qui in bello ab eo defecerant ademptum legimus.

X. Sed &, quemadmodum probavimus alibi, status mixtos interdum existere, sicut de statu puro in purum, ita & 41 in mixtum transiri pactis potest: ita ut 42 subditi qui fuerant, incipiant summum habere imperium, aut certe partem ejus, etiam cum libertate partis ejus vi tuenda.

XI. 1. Bellum vero solenne, id est, publicum utrinque & indictum sicut alia habet peculiaria in jure externo posita, ita & hoc, ut quæ in eo bello aut ejus finiendi causa promittuntur adeo sint valida, ut 43 ex causa metus injuste illati, invito eo cui promissa sunt, in irritum deduci non possint: quia sicut alia mul-

scriminis esse causa videtur, sed quod neminem voluerunt sacrosanctum haberi, de quo id nominatim cautum non esset, ut factum fuerat in tribunis. Liv. 2, 33.

39 Brutus Non ille regum expulso, sed L. Junius, unus e primis tribunis plebis.

GROT. i Factum Tiberii Gracchi Vide id late narratum Plut. in ejus vita.

GROT. 40 Sed & tertio Qui tanquam pacificator aut quomodocumque medius inter regem & subditos intervenit.

GROT. k Pace cum Romanis inita,

jus saviendi in Macedonas qui in bello ab eo defecerant ademptum legimus. Est simile exemplum apud Parutam lib. vi.

GROT. 41 In mixtum Ex pura monarchia in temperatam aristocratiam.

42 Subditi quis fuerant, incipiant) Ut Helvetii excusso auliacorum, Belgæ liberi Hispanorum jugo.

43 Ex causa metus injuste) Eo pretexto, quasi vitium intervenierit contractui, aut metu injecto expressa sint, non possit ab his discedi, nisi remittente ipso rectori, cui promissa sunt.

GROT.

ta quantumvis vitio non carentia ex jure gentium pro justis habentur, (l) ita & metus qui tali bello utrinque inferitur. Quod ni id placuisset, bellis talibus quæ valde sunt frequentia nec modus, nec finis poruisset imponi: quod tamen fieri interest humani generis. Et hoc potest intelligi jus illud esse bellicum quod cum hoste servandum ait Cicero, cui & alibi dictum, hostem in bello jura retinere, scilicet non tantum naturalia, sed & quædam ex gentium consensu orta.

De off. iust.
Perr. IV.

2. Neque tamen hinc sequitur, eum qui tale quid bello injusto extorsit, salva pietate, salvis viri boni officiis, posse retinere quod accepit, aut etiam cogere alterum, ut stet pactis sive juratis sive injuratis. 44 Intus enim & ipsa rei natura id injustum manet: neque interna hæc injustitia actus tolli potest, nisi ex novo & vere libero consensu.

XII. Cæterum quod metum dixi haberi pro justo qui bello solenni inferitur, (m) de eo metu intelligi debet 45 quem jus gentium non improbat. Nam si stupri inferendi metu extortum sit quippiam, aut alio terrore contra datam fidem, verius erit rem constitutam intra jus naturale: quia jus gentium ad talem metum suam vim non porrigit.

XIII. 1. Servandam autem fidem etiam perfidis & nos in generali tractatione supra diximus, & idem docet Ambrosius; quod haud dubie porrigendum ad hostes quoque perfidos; quales Pœni, quibus Romani fidem sancte servaverunt. Senatus non eos quibus hoc præstatur aspexit, ait in hoc argumento Valerius Maximus. Et Sallustius: bellis Punicis omnibus, cum sepe Carthaginenses & in pace & per inducias multa nefanda facinora fecissent, nunquam ipsi per occasionem talia fecere.

Lib. II, cap.
XIII. §. 16.

Lib. VI, c. 64

2. Appianus de Lusitanis fœdisfragis, quos 46 Sergius Galba nova pactione deceptos trucidaverat: ἀποτίμει μὲν ἀπὸ ἀποτίμης μισθόν, οὐκ ἀκίως δὲ τοιούτους μισθοὺς λαβέσθαι. perfidia perfusam nulli contra Romanam dignitatem barbaros imitabatur. Eoque nomine idem Galba postea a Libone tribuno plebis accusatus est: quam rem narrans Valerius Maximus, misericordia, inquit, illam questionem, non æquitas rexit (male editur rexit) quænam quæ innocentia tribui

Lib. VIII.
c. 2.

non

GROT. 1 Ita & metus qui tali bello utrinque inferitur. Vide dictum scriptorem de compositione pacis.

GRON. 44 Intus enim & ipsa rei natura. Fictioe tantum juris hoc iustum est, ut aliquis hinc perniciosi discordiæ reperiretur; non per naturam rerum, aut legem morum, aut apud Deum.

GROJ. in De eo metu intelligi de.

bet, quem jus gentium non improbat) Sic nihil prodest extorquenti promissio quam legato capto is extorret, Mariana xxx.

GRON. 45 Quem jus gentium. Qui inferitur actionibus, quæ in bello consensu gentium licite putantur.

46 Sergius Galba. Leg. Servius Sulpicius Galba.

Dd

47 Puc-

Cic. de orat. Lib. 1. & Bruto. non poterat absolutio, respectui puerorum data est. Cato in originibus scripserat, nisi 47 pueris & lacrymis ulus esset, poenas cum darum fuisse.

XIV. Sed simul sciendum est, duobus modis fieri posse ut quis a perfidia vacet, nec tamen id faciat quod promissum est, 48 defectu scilicet conditionis, & 49 per compensationem. Defectu conditionis non vere liberatur promissor, sed eventus ostendit nullam esse obligationem, ut quæ non nisi sub conditione contracta erat. Et hoc referendus casus, si prior alter non implevit quod ex sua parte implere tenebatur. Nam unius ejusdemque contractus capita 50 singula alia aliis inesse videntur per modum conditionis; quasi expressum esset, hæc ita faciam si & alter faciat quæ promissit. Ideo Tullius Albanus respondens: *Dens testes facit uter prius populus res repetentes legatos aspernatus dimiserit, nam cum omnes expectant clades belli. Non tenebitur pro socio*, ait Ulpianus, qui ideo renunciavit, quia conditio quadam qua societas erat imita ei non præsatur. 51 Hanc ob causam quoties alia mens est, solet diserte poni, ut si contra hanc aut illam partem quid fiat, cætera non eo minus rata maneant.

L. 14. D. pro socio.

L. 1. et 2. D. de lib. et 2. §. 2.

XV. (n) Compensationis originem alibi indicavimus, cum diximus nos, si quod nostrum est, aut quod nobis debetur, consequi aliter non possumus ab eo, qui nostrum habet, aut nobis debet, tantundem in re quavis accipere posse; unde sequitur, aut multo magis possumus id; quod penes nos est, siue corporale est, siue incorporale, retinere. Ergo quod promissimus poterit non præstari, si non amplius valet quam res nostra quæ sine jure est penes alterum. (o) Seneca libro de beneficiis sexo: sic debitori suo creditor saepe damnatur. ubi plus ex alta causa absulis quam ex credito petis. Non tantum inter creditorem & debitorem judex

47 *Pueris & lacrymis*) C. Sulpicii Galli, hominis gratiosi ad plebem, filio, pupillo suo, & duobus parvis suis, quorum se, tanquam in proximo testamentum faceret, sine libra & tabulis pop. Rom. instituere tutorem orbitari dicebat: atque hi ætæ sua populum moverunt.

48 *Defectu conditionis*) Si quis promissit non omnino, sed certo casu & conditione, & is casus, eave conditio non extiterit.

49 *Per compensationem*) Si promissum est, & ipse rem nostram tenet mala fide & cum consilio non reddendi, quæ sit ejusdem animæ

tionis cujus est quod promissum est.

50 *Singula alia aliis inesse*) Adeo ut si unum non servetur, omnia pro irritis & violatis habeantur.

51 *Hanc ob causam*) Hæc exceptio ut elidatur, quoties eam valere nolunt contrahentes.

GROT. n. *Compensationis originem alibi indicavimus*) Libro 11, cap. vii. §. 2. Tertullianus Scorpiano: nulli comparatio invidiosa est, in qua aut gratia, aut injuria communis est ratio.

o *Seneca libro de beneficiis vii.* §. 4.

GRON.

de x fides §2 qui dicat pecuniam credidisti. Quid ergo §3 agellum quem non emerat possides; affirmatione facta debitor ascende, qui creditor vocatur.

XVI. Idem erit si ex alio contractu is quicum negotium est, plus aut tantundem debet, idque ego aliter consequi non valeo. In foro quidem, ut (p) idem Seneca ait, §4 actiones quaedam separantur, nec confunditur formula: sed illa exempla, ut ibidem dicitur, certis legibus continentur, quas necesse est sequi; lex legi non miscetur; eundem est qua ducimur. Jus gentium ista discrimina non agnoscit, ubi scilicet alia juris sui obtinendi spes non est.

XVII. Idem dicendum erit si qui promissum urget §5 non contraxerit, sed damnum dederit, (q) Seneca ibidem; §6 colonum suum non tenes, quamvis §7 tabellis manentibus, qui segetem ejus proculcavit, qui succidit arbuta, non quia recepit quod pepererat, sed quia ne recuperetur effecit. Mox alia addit exempla: pecus obegisti, servum ejus occidisti. (r) Deinde: licet me comparare inter se quantum profuerit mihi quisque, aut quantum nocuerit, & tam pronuntiare, utrum plus debeatur mihi, an debeam.

XVIII. Postremo & quod ex poena debetur ei, quod promissum est, §8 potest contribui, quod eodem loco late explicatur; & beneficio gratta debetur, & injuria ultio; nec ego gratiam illi debeo; nec ille mihi poenam; alter ab altero absolvimur. Mox: (s) comparatione facta inter se beneficii & injuria, videbo an etiam ultra mihi debeatur.

XIX. i. Sed

GRON. §2 Qui dicat) Actori pecuniam credidisti, itaque illum, unde petitur, condemnno, ut tibi reddat: Sed & alia saepe dicit. Quae ista? nempe, credidisti tu quidem illi pecuniam, sed argentum scilicet factum in valis, ab eo, quacumque specie aut occasione acceptum, neque emtum aut jure tuum, possides: id aestimatum plus est, quam quod petis. Ergo sic abi e judicio, ut te debitorem scias, qui creditorem praeserebas, neque ultro aliquid debere illi, a quo nummos petiturus huc venisti.

§3 Agellum quem) Argentum quod. GROT. p. Idem Seneca) Eodem libro capitulis 6. & 7.

GRON. §4. Affirmatio, quaedam separantur) Ita sunt diversae, ut compensari nequeant: sed si duorum uterque adversus alterum propriam actionem habet, uterque sua uti, &

quod ea continetur, prosequi necesse habet: nec tollit altera alteram.

§5 Non contraxerit) Nihil quidem vicissim promiserit, sed in culpa est, ut alter minus habeat.

GROT. q. Seneca ibidem) Dicitur. 6. GRON. §6 Colonum non tenes) Non habet obligatam, ita ut fructus vel pecuniam, qua ille conduxit, exigere possit.

§7 Tabellis manentibus) Formula vel instrumento conditionis illa se & integra.

GROT. r. Deinde) Dicitur cap. 6.

GRON. §8 Potest contribui) Pro eo, quod promissum est, ut non praestetur, potest imputari & compensari id, quod propter malefium promittendi debet, cui promissum est.

GROT. s. Comparatione facta) Eodem cap. 6. Dd 2 GRON.

XIX. 1. Sed sicut 59 si quid inter litigantes convenerit; ei quod promissum est opponi, lite manente, non poterit, aut actio de qua lis erat, aut litis damna & impensæ, ita nec manente bello, compensari poterit aut id unde ortum est bellum, aut quid quid bellico gentium jure fieri solet. 60 Negotii enim natura, ne nihil actum sit, ostendit convenisse sepositis belli controversiis; nam aliqui nulla esset pæctio quæ non posset eludi; nec forte male huc aptem, quod (1) apud eundem, quem jam laudavi aliquoties, Seneca est; *Nullam excusationem receperunt (maiores) ut homines scirent fidem utique præstandam. Satiùs enim erat a paucis etiam justam excusationem non accipi, quam ab omnibus aliquam tentari.*

2. Quæ ergo sunt quæ compensari cum eo quod promissum est poterunt? nimirum si quid alter, quamvis ex alio contractu, inter bellum inito, debet; si damnum dedit intra induciarum tempora; si legatos violavit, aut aliud quid fecit quod inter hostes jus gentium damnavit.

3. Observandum tamen ut & inter easdem personas fiat compensatio, ac ne jus tertii cujusquam lædatur; ita tamen ut subditorum bona pro eo quod civitas debet jure gentium obligata intelligantur, ut alibi diximus.

4. Addamus & hoc, generosi esse animi: Rare federibus etiam post aliquid injuriæ acceptum; quo nomine sapiens Indus Iarchas laudabat regem, qui læsus à vicino federato, *et παρὰ τὸν ἐπὶ τῷ ἐθνὲ βλάπτει ἰμμενείας φέρει, ἀλλὰ μὴδ' ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ αὐτοῦ, non discessit à jurata fide, agens tam sancte se jurasse, ut alteri ne post acceptam quidem injuriam incitatus esset.*

5. Quæ vero de fide hostibus data incidere solent quæstiones ferme omnes solvi possunt, si adhibeantur regulæ supra traditæ, cum de vi, tum quorumvis promissorum, tum speciali jurisjurandi, federis ac sponsionum & de regum jure ac obligatione deque ambiguis interpretandis dissertavimus. Tamen ut & antedictorum usus sit manifestior, & si quid præterea controversi est discutiatur, specialium quæstionum frequentiores atque illustriores attingere non pigebit.

GRON. 59. *Si quid inter litigantes*) Si qui jam contendunt in foro, de alia causa contraxerint, non potest alter contrahentium salva fide promissum negare, quod dicat se ab illo lite vexari & multum impendere. Sic etiam jam bellantes si quid inter se pæcti fuerint, non re tota composita, nequit alter a pæcto recedere, propter causam aut continuationem belli.

60. *Negotii enim natura*) Hoc omni negotio naturaliter inest, ut præsu-

matur aliquid actum, non pueriliter lulum. Hoc autem casu non potest aliquid actum videri, nisi seposita causa principali.

GRON. 1. *Apud eundem, quem jam laudavi aliquoties, Seneca est*) De benef. vii, 15.

GRON. 61. *Inter easdem personas*) Quod in compensationem mei promissi imputare alicui volo, si ejus, quicum mihi res est, non alicujus terti.

CAPUT

Lib. III. cap.
II. §. 2.
Philos. lib.
III. c. 9.

Lib. II. c. XI.
XIII, XV, XVI

CAPUT XX.

De fide publica qua bellum finitur, ubi de pacis
pactione, de sorte, de certamine conducto,
de arbitrio, deditioe, obsidibus,
pignoribus.

- I. Fidei inter hostes diviso ad ordinem sequentium.
- II. Pacem facere in regio statu esse regis.
- III. Quid si rex sit infans, furiosus, captivus, exul?
- IV. In procerum aut populi statu jus pacis facienda esse penes plures.
- V. Quomodo imperium aut pars imperii, aut regni bona pacis causa valide alienentur.
- VI. Quatenus ex pace per regem facta populus aut successores teneantur.
- VII. Res subditorum pace concedi posse ob utilitatem publicam, sed cum onere damni resarciendi.
- VIII. Quid de rebus jam bello amissis.
- IX. Non distingui hic inter quæ sita jure gentium, & jure civili.
- X. Utilitatem publicam apud externos pro probata haberi.
- XI. Regula generalis in pace interpretanda.
- XII. In dubio credi conventum, ut res maneant quo sunt loco, quodquomodo accipiendum.
- XIII. Quid si convenerit, ut restituantur omnia in eum statum, quo ante bellum fuerant?
- XIV. Tunc, qui sui juris erant essent, sponte se alicui subjecerunt, non reddi.
- XV. Damna bello data remissa in dubio censeari;
- XVI. Non etiam qua ante bellum privati debebantur.
- XVII. Penas etiam, ante bellum publice debitas, in dubio remissas censeari.
- XVIII. Quid de jure privatorum ad penas?
- XIX. Jus quod ante bellum publice obindebatur, sed controversum erat, facile censeari remissum.
- XX. Capta post pacem reddenda.
- XXI. De pacto reddendarum rerum, qua bello capta sunt, regula quedam.
- XXII. De fructibus.
- XXIII. De nominibus regionum.
- XXIV. De relatione ad pactum antecedens; & de eo per quem stetit.
- XXV. De mora.
- XXVI. In dubio interpretationem faciendam contra eum, qui leges dedit.
- XXVII. Distinguuntur, novam bello causam præbere, & pacem rumpere.
- XXVIII. Quomodo rumpatur pactum faciendo contra id, quod omni pacti inest.
- XXIX. Quid.

- XXIX. Quid si socii vim intulerint?
- XXX. Quid si subditi; & quomodo eorum factum approbatum censei debeat?
- XXXI. Quid si subditi alijs militent?
- XXXII. Quid si subditis nocivum sit & ubi distinctio adhibetur.
- XXXIII. Quid si sociis & ubi item distinguatur?
- XXXIV. Quomodo rumpatur pax faciendo contra id, quod in pace dictum est.
- XXXV. An facienda distinctio capitum pacis.
- XXXVI. Quid si pax sit adjecta?
- XXXVII. Quid si necessitas obstitit?
- XXXVIII. Pacem manere, si id velit is qui laesus est.
- XXXIX. Quomodo rumpatur pax faciendo contra id, quod est de speciali natura cujusque pacis.
- XL. Amicitia nomine quid veniat?
- XLI. Subditos & exules recipere an contra amicitiam sit.
- XLII. Sorte quomodo bellum finiat.
- XLIII. Quomodo conditio certa-
- mine, & an id licitum.
- XLIV. An factum regum populos hic obliget.
- XLV. Quis victor censendus.
- XLVI. Quomodo per arbitrium finiat bellum, & arbitrium hic intelligi sine provocatione.
- XLVII. Arbitros in dubio intelligi adstrictos juri.
- XLVIII. Arbitros de possessione pronuntiare non debere.
- XLIX. Qua sit vis deditionis purg.
- L. Quod officium victoris circa eos, qui sic se dedunt.
- LI. De deditione conditionata.
- LII. Obsides dari qui possint & debeant.
- LIII. Quod jus in obsides.
- LIV. An fugere obsidi liceat.
- LV. An obses in altam causam reu-
Etc retineatur.
- LVI. Mortuo eo, pro quo quis obses venit, obsidem liberari.
- LVII. Rege qui obsidem dedit mortuo, an obses teneatur?
- LVIII. Obsides interdum principaliter obligari: & alterum ex alterius facto non teneri.
- LIX. Pignorum obligatio qualis.
- LX. Luendi jus quando amittatur?

I, **I**nter hostes quæ conveniunt, fide aut expressa, aut tacita constant. Fides expressa aut publica est, aut privata. Publica aut summarum potestatum, aut inferiorum. Quæ summarum est potestatum, aut bello finem imponit, aut eo manente vim habet. In his quæ bellum finiunt spectantur principalia & access.

GRON. & Tacitus) Quæ scilicet eorum colligunt ex signis non nimium dubiis, aut ex iis quæ expressa sunt, tanquam horum postera & consequentia.

accessiones. Principalia sunt ipsa quæ bellum finiunt, 2 sive actu suo, ut pactiones, sive ex consensu 3 ad aliud relato, ut sortes, prælii exitus, arbitri pronuntiariorum; quorum illæ mere sunt fortuitæ, alia duo 4 casum temperant cum viribus animi aut corporis aut cum facultate iudicantis.

II. Pactiones inire, quæ bellum finiant, eorum est quorum, est bellum; rei enim suæ quisque moderator. Unde sequitur ut in bello utrinque publico hoc eorum sit, qui summi imperii exercendi jus habent. (a) Regis igitur hoc erit in statu vere regio, modo is rex etiam 5 jus habeat non impeditum.

Vide lib. II.
c. xv. §. 3.

III. 1. Nam rex qui ætatis est ejus, quæ iudicii maturitatem, non habet, (quod in regnis aliquibus & lege definitur, alibi probabilibus conjecturis erit æstimandum) qui imminuit mentis est, pacem facere non potest. Idem dicendum est (b) de rege captivo, si modo regnum ex consensu populi ortum habet; non enim credibile est a populo imperium delatum ea lege, ut & a non libero exerceri possit. Ergo & hoc casu imperii (c) non quidem jus totum, sed exercitio & quasi tutela erit penes populum, aut eum cui id populus commiserit.

Vide lib. I.
c. III. §. 24.

2. De his tamen quæ privatim sua sunt, si quid pepigerit rex etiam captivus valebit, ad exemplum eorum quæ de privatis conventionibus dicemus. Quod si exul sit rex, (d) pacemne facere poterit? sane, si constet cum non 7 obnoxium vivere; cæteroqui parum a captivo fors ejus distabit; nam sunt & 8 laxæ custodiæ. Regulus sententiam in senatu dicere recusavit, dicens quamdiu jurejurando hostium teneretur, non esse se senatorem.

Cic. de off. II.

IV. 1. In procerum aut populi imperio jus paciscendi erit penes majorem partem, illic 9 consilii publici, hic civium 10 sen-

2 Sive actu suo) Præsenti partium consensu.

3 Ad aliud relato) Dilato in fortunæ aut mediæ personæ arbitrium.

4 Casum temperant) Partim sunt fortuita, partim pendent vel a numero & virtute ceptiarum, partim a vi mentis.

GROT. a Regis igitur hoc erit) Mariana xxi, 1.

GRON. 5 Jus habeat non impeditum) Potestate sua libere utatur.

6 Lege definitur) Quo ætatis anno a tutela aut cura liber habeatur.

GROT. b De rege captivo) Vide Guicciardinum lib. xvi. & lib. xviii. non semel.

c Nam quidem jus totum) Ara-

næus in aureæ bullæ discursu; Rudolphus Palatinus metu in Angliam profugerat. Henricus Moguntinus a Treverensi vi erat ejectus; Eleutheram tamen eo non perdidit.

d Pacemne facere poterit) Lucanusi Vegas habitante Camillo Illic Roma fuit.

Vide Chassæum de gloria mundi: parte v. consid. 89.

GRON. 7 Obnoxium vivere) Servire cogi ei, cujus in finibus est.

8 Laxæ custodiæ) In quibus non quidem vincus est aliquis, nec tamen sui arbitrii, ut Vonones apud Tacitum 2, annal. 4.

9 Consilii publici) Senatus comitiorum.

10 Sen-

Lib.2. c.5. §.

17.

Lib.32.

Lib.xi.

Lib.6.

Lib.6. epist. 13

Vasq. contr.

ill. l.1. cap.4.

ibi multos al-

legat. & c.5.

vide supra l.

2. c.6. §.3. &

seq.

10 sententiæ dicendæ jus ex more habentium, secundum ea quæ diximus alibi. Itaque sic pacta obligabunt etiam eos, qui aliter senserunt. Livius: ubi semel decretum erit, omnibus id, etiam quibus ante displicuerit; pro hinc atque utili federe defendendum. D. onysius Halicarnassensis: ὁριστὸν καὶ συμφέρον τοῖς ὑποτακτικοῖς ἀποδέχασθαι. Appianus: ἅντι πάσης τῆς νεότητος ἀποπαύσεως τοῖς. omnes decreto obsequi tenentur, nulla admittenda excusatione. Pinus: quod pluribus placuisset, cunctis tenendum. Quos autem obligat pax, et iisdem & volentibus prodest.

V. 1. Nunc de rebus pactioni subiectis videamus, Imperium aut omne, aut ejus partem reges, quales nunc sunt plerique, regnum habentes non in patrimonio sed tanquam 12 in ulufructu, paciscendo alienare non valent. Imo antequam regnum accipiant, quo tempore populus adhuc ipsius superior est, 13 lege publicæ tales actus in futurum plane irriti reddi possunt, ita ut 14 nec ad id, quod interest, obligationem pariant. Arque id populos voluisse credibile est, ne alioqui si ad id quod interest salva esset actio contrahenti, 15 subditorum bona pro debito regis caperentur, ac sic de non alienando imperio vana esset cautio.

2. Ergo ut imperium totum valide transeat, populi totius consensu opus est, qui expediri potest per 16 partium legatos quos Ordines vocant. Ut pars aliqua imperii valide alienetur duplici opus est consensu, & corporis, & specialiter ejus partis, de qua agitur, ut quæ invita a corpore cui coarsuit avelli nequeat. Sed pars ipsa tamen valide in se imperium transcribit sine populi consensu, in summa atque alias inevitabili necessitate, quia eam potestatem credibile est exceptam, cum societas civilis coita est.

3. At in regnis patrimonialibus quo minus rex regnum alienet, nihil impedit. Fieri tamen potest ut talis rex partem aliquam imperii alienare non valeat, si nempe regnum sub onere
ejus

10 *Sententiæ dicenda*) Suffragii ferendi.

11 *Iisdem & volentibus*) Loquitur de illis, qui dissenserunt quidem initio, sed tamen in eo, quod majori parti placuit, acquieverunt.

12 *In usufructu*) Non ut de eo, tanquam de privatis bonis paterfamilias, starent pro arbitrio suo, sed id teneant, ut beneficium populi, quo ad vitam fruantur, quodque, quantum in ipsis est, fideliter conservent & augeant.

13 *Legi publicæ*) In capitulando, ut vulgo loquuntur, seu lege regia

formanda, in quam in aditu imperii jurent, potest præcaveri, ut si quid tale faciat rex, irritum & inane sit.

14 *Nec ad id quod interest*) Non modo ad implendum contractum, sed ne quidem ad satisfaciendum aliquam compensationem pro eo, quod non impletur.

15 *Subditorum bona pro*) Subiecti venirent in periculum honorum amittendorum, quæ invadere poterat, qui contraxit, pro eo, quod non præstaret male promissum a rege.

16 *Partium legatos*) Provinciarum deputatos.

17 *Trans-*

eius non dividendi in proprietatem acceperit. Bona vero quæ regni dicuntur quod attinet, possunt & hæc in patrimonium venire regis duobus modis, aut separabiliter, aut individue cum ipso regno. Si hoc modo, 17 transferri poterunt, sed non nisi cum regno; si illud, etiam seorsum.

4. Qui vero reges in patrimonio regnum non habent, his vix est ut jus regni bona alienandi concessum videatur, nisi differre id appareat ex primitiva lege, aut more cui contradicendum nunquam sit.

VI. Sed & quatenus promisso regis populus ac simul successores obligentur, alibi diximus; nempe (c) quatenus obligandi potestas 18 sub imperio comprehensa est, quod nec in infinitum protrahi, nec ad angustias nimias arctari debet, sed ita intelligi ut valeat quod probabili ratione nritur. Plane aliud erit si quis rex simul subditorum dominus sit, neque tam civile quam familiare imperium acceperit; ut qui bello victos in servitutem redigunt; aut si in personam quidem dominium non habeat, sed in res habeat, ut Pharaon in terra Ægypti ex empto, & alii quidam venas in suum privatum receperunt. Nam hic 19 jus præter regium accedens efficit ut ex eo consistat, quod alioqui per se solo regio jure consistere non posset.

VII. 1. Disputari & hoc solet, quid in res singulorum possint pacis causa statueri, qui reges sunt, nec in res subditorum aliud jus habent 20 quam regium. Alibi diximus (f) res subditorum sub eminenti dominio esse civitatis, ita ut civitas, aut qui civitatis vix fungitur, his rebus uti, easque etiam perdere & alienare possit, non tantum ex summa necessitate, quæ privatis quoque jus aliquod in aliena concedit, sed ob publicam utilitatem cui privatas cedere illi ipsi voluisse censendi sunt, qui in civilem coarctum coierunt.

2. Sed addendum est, id cum sit, civitatem teneri his, qui suum amittunt, sarcire damnum de publico, in quod publicum nomen 21 & ipse, qui damnum passus est, si opus est, contribuit. Neque hoc onere levabitur civitas, si nunc forte ei præ-

17 Transferri Alienari.

GROT. c. Quatenus obligandi potestas sub imperio comprehensa est, quod nec in infinitum protrahi, nec ad angustias nimias arctari debet. Vide Reinking. lib. 1, classe 111, cap. 5, n. 30. Vide & supra lib. 11, cap. xiv. §. 7. & 12.

GRON. 18. Sub imperio comprehensa Est pars ejus, quod illi populus in se concessit, imperit.

19 Jus præter regium accedens.) Lemnium.

20 Quam regium. Non etiam familiare aut herile.

GROT. f. Res subditorum sub eminenti dominio esse civitatis.) Gail. 11, obs. 57.

GRON. 21. Et ipse, qui, damnum passus est.) Fecit voluit dicere: ut paulo minus accipiet, quam amittit, proportionem scilicet, quam committere deberet, si alius damnum fecisset, quod pro parte illi erat compensandum.

Ee

22 Agno-

Lib. 11, c. 17 §. 13.

Lib. 11, c. 17 §. 10. & seq. Vajq. d. c. 5, n. 9. Supra lib. 11 c. 17 §. 11.

Vajq. lib. 2. c. 5 Rom cons. 310 §. v. in verbo belli 1. §. 43.

stationi par non sit, sed quodcumque copia suppetit, exerceat se se quasi sopita obligatio.

VIII. Neque illud indistincte admittit, quod dicit Ferdinandus Vasquius, 22 agnoscere civitatem non debere id damnum, quod jam bello datum est, eo quod jus bellitalia permittat. Nam jus illud belli 23 populos alios spectat, ut alibi exposuimus; partim & hostes inter se, non cives inter se, qui cum socii sint æquum est ut communia habeant damna, quæ societatis causa contingunt. Plane civili lege & hoc constitui poterit, ut 24 rei bello amissæ causa nulla adversus civitatem actio sit, ut sua quisque acrius defendat.

IX. Sunt qui latum discrimen collocant inter ea, quæ civium sunt ex gentium jure, & ea quæ eorundem sunt ex jure civili; ut in hæc jus laxius regi concedant, etiam auferendi sine causa & compensatione, in illa non item; perverse; nam dominium ex quacumque causa ortum sit, suos semper effectus habet ex ipso jure naturali, ut scilicet auferri nequeat nisi ex causis 25 quæ aut dominio insunt suapte natura, aut 26 ex dominorum facto ortum habent.

X. Sed hæc inspectio, ne nisi ex publica utilitate res privatarum concedantur, regem spectat & subditos, ut illa de damno faciendo civitatem & singulos. Nam externis, qui 27 cum rege contrahunt, sufficit factum regis, non tantum 28 ob præsumptionem quam secum adfert dignitas personæ, verum etiam ob 29 gentium jus, quod bona subditorum obligari ex facto regis patitur.

XI. 1. Circa interpretandas pacis conventiones observandum est quod supra a nobis est traditum, 30 quo quidque plus habet favoris, eo laxius accipiendum; 31 quo longius abit, eo restrictius. Si jus naturæ merum spectamus, maximus favor in eo esse

vi-

22 *Agnoscere non debere*) Civitatem non obligari ad faciendum.

23 *Populos alios spectat*) Liberat populum a populo, externos ab externis; non civem a cive.

24 *Rei bello amissa*) Quænamadmodum Romani in armis iustulerunt postliminium.

25 *Quæ aut dominio insunt*) Velut inest ei, ut possit servire publico, & totius civitatis periculum levare.

26 *Ex dominorum facto*) Sive contraxerint, sive deliquerint.

27 *Cum rege contrahunt*) Et aliquid subjectis ejus ablatum accipiunt, etiam si citra necessitatem & publi-

cam utilitatem ablatum, etiam si civitas id non resarciat, non verendum ne malo jure rem teneant, quia illis pro omni jure est factum regis tradentis.

28 *Ob præsumptionem*) Quod præsumitur rex hoc non nisi jure facere.

29 *Gentium jus*) Quo, est non traderet, arripi tamen bona subditorum possent propter debitum regis tanquam pignori opposita.

30 *Quo quidque plus*) Quo quidque caput est de re magis favorabili.

31 *Quo longius*) Odiosiores rem continet.

32 Am-

Lib. 2. cont. ill.
c. 4. infine.
Lib. 111. c. vi.
§. 2. c. 9. §. 13.
L. cum duph. §.
quidam, D. pro
socio.

Lib. 111. c. 11.

L. 11. c. xv. §.
11. 12.

videtur ut suum quisque consequatur, quod Græci dicunt *ἵκασθαι* *ἑαυτὸν ἐκ τῆς μάχης* & proinde videtur 32 ambigue positorum interpretatio obducenda, ut qui iusta arma habuit id consequatur ob quæ arma fuit, & damna sumtusque recuperet; non ita ut per poenæ nomine quicquam lucratur, id enim est odiosius.

2. Sed quia ad pacem veniri 33 vix solet injuriæ confessione, ideo ea sumenda est in pactis interpretatio, 34 quæ partes quoad belli iustitiam quam maxime æquet; quod fieri solet duobus maxime modis; aut (g) ut quarum rerum turbata bello possessio est, 35 ex formula juris antiqui componatur; (quæ verba sunt Memippi in oratione quæ de fœderum generibus disserit) aut 36 *ut res maneat quo sunt loco*; quod Græci dicunt *ἵκασθαι ἐν τοῖς τόποις*.

XII. 1. Ex his duobus posterius in dubio magis est ut præsumatur, quia facilis est, & nullam inducit mutationem. Hinc est illud quod a Triphonino notatum est, ut in pace illis demum capivris postliminium sit de quibus id in pactis erat comprehensum, ut recte emendare Fabrum diximus supra, & certis argumentis evicimus. Sic & transfugæ non redduntur nisi convenit. Nam (h) transfugas jure belli recipimus, id est, per jus belli licet nobis admittere & nostris ascribere eum qui partes mutat. Res ceteræ tali pacto manent penes tenentem.

2. Illud autem tenere 37 non civiliter sed 38 naturaliter sumitur; in bellis enim sufficit facta possessio, nec alia attenditur. Agros autem diximus ita teneri, si munitionibus quibusdam clausi sunt; nam temporariam in sessionem ut per 39 stativa hic non spectari Demosthenes pro Ctesiphonte festinatum ait a Philippo; ut quæ posset loca occuparet, gnarus ut res erat, pacis confecto negotio, retenturum se quæ teneret. Incorporalia non tenentur nisi per res, quibus adhærent, ut servitutes prædiorum; aut per personas.

32 Ambigue positorum) Dubio sensu scriptorum.

33 Vix solet injuriæ) Nemo enim volens facitur injuria se facile.

34 Quæ partes) Quæ parti utriusque, quantum potest, relinquuntur ab utraque iustitiam suam & species.

GROT. g. Ut quarum rerum turbata bello possessio est, ex formula juris antiqui componatur) Vide Farusam libro v.

GRON. 35 Ex formula juris antiqui) Relinquatur cuique, quod antea habuit.

36 Ut res maneat) Ut servet quisque,

quæ, quod bello cepit.

GROT. h. Transfugas jure belli recipimus) Supra hoc libro cap. i. in fine, in pace convenire & hoc solet, ne transfugas recipiantur. Vide pacem Justiniani cum Chosroæ apud Menandrum Protectorem.

GRON. 37 Non civiliter) Cum jure suo titulo acquirendi.

38 Naturaliter) Quomodo tenere dicitur, quicumque habet quavis ratione.

39 Stativa) Castra ad tempus posita.

Supra lib. III. nas. quarum sunt, dum ne in solo 40 quod hostium fuit exercenda sint.

XIII. In altero illo, paciscendi genere, quo restituitur possessio bello turbata, notandum est, ultimam, quæ ante bellum fuit, possessionem respici, ita tamen ut 41. privatis dejectis 42. interdicto aut 43. vindicatione apud judicem experiri liceat.

XIV. At si quis sui juris populus sponte se bellantium alteri subjecerit, 44. ad eum restitutio non porrigetur, ut quæ ad ea tantum pertineat, quæ vi, metu facta sunt, aut aliqui dolo non nisi in hostem licito. Sic pace inter Græcos Thebani (i) Platæam retinuerunt, dicentes: οὐ βίη δ' αὐτῶν ἡμολογίᾳ αὐτῶν προσηρσάντων ἐστὶν, ἀλλ' ἐκ τῆς αὐτῶν ἐξῆν τοῦ χάριτος. habere se cum locum non vi, non proactione, sed eorum quorum erat libera voluntate. Parique jure. Nisæa penes Athenienses mansit. Eadem distinctione adversus Aitolos utebatur. T. Quinctius. Captatum, inquit, urbium illa lex. Thesalig. civitates sua voluntate in ditionem nostram venerunt.

*Loius lib.
xxxiii.*

Dec. cons. 61.

XV. Si nihil aliud convenerit, omni pace id actum censei debet, ut quæ bello data sunt damna, eorum nomine actio non sit, quod de damnis etiam privatim acceptis intelligendum est; nam & hæc belli effecta sunt. In dubio enim ita censetur contrahere voluisse bellantes, ut neuter injustitiæ damnetur.

XVI. Non tamen & 45. quæ privatis deberi cœperunt belli tempore condonata censei debent; nam hæc non belli jure quæ sita sunt, sed bello tantum exigi vetita. Itaque sublato impedimento vim suam retinent. Jus vero quod ante bellum fuit, quamquam nemini facile ademptum censei debet, (hanc enim ob causam maxime ut sua tenerentur respública civitatesque constitutæ sunt, ut recte ait Cicero), intelligendum id tamen de eo jure, quod ex rerum inæqualitate nascitur.

L. II. ff.

XVII. (k) De

40. *Quod hostium fuit*) Eorum qui hostes fuerunt, & nunc ita fecerunt pacem, ut de personis istis nihil sint peccata.

41. *Privatis dejectis*) Si forte paulo ante bellum vis facta est, nec jure vindicata propter bellum interveniens, ita ut oriente bello invasor possideat.

42. *Interdicto*) Unde vi, quo possessio adseritur, §. 6. Inst. de interd.

43. *Vindicatione*) Qua proprietas adseritur.

44. *Ad eum restitutio non*) Is non restituitur ex generali conventionione, sed oportet specialiter de eo cautum

fuert.

GROT. i. *Platæam retinuerunt*) Locutus hic est apud Thucydidem v. Precefferat similis lib. III. μὴ ἀνδρότερον εἶναι τὴν Πλαταιάν, ὥς αὐτῶν ἐκείνων προσηρσάντων, ne reddenda sit Platæa, cum ejus urbis homines sponte accesserint.

GRON. 45. *Quæ privatis deberi cœperunt*) Ex contractu civili ante bellum inito: ut ex. gr. quod colonus meus mihi debere cœpit, dum hostis agrum intraret: vel usure quarum dies cessit, dum debitor cum patria sua in hostium potestate est.

GROT.

XVII. (k) De jure ad pœnas non æque; nam id jus; quatenus inter ipsos reges aut populos versatur, remissum ideo censeri debet, ne pax non satis pax sit, si veteres ad bellum causas relinquant. Quare & igno-
rata hic venient sub verbis generalibus, ut de mercatoribus Romanis quos a Carthaginiensibus mersos 46 igno-
rabant Romani, narrante Appiano. *πράγματος διὰ τὴν ἐν ταῖς οὐδαῖς ἐστὶν ἔγκλητον οὐδὲ μνηστικὴν*, inquit Dionysius Halicarnassensis: *optima conciliationes quæ iram & offensarum memoriam delent.* Isocrates Plataici: *εἰρήνη οὐδὲν οὐ προσηύδα μνηστικὴν περὶ τῶν τότε γενομένων* in pace non docet ante peccata exequi.

XVIII. De privatorum jure ad pœnam non tanta est ratio, ut remissum censeatur; quia sine bello judiciis expediri potest; tamen cum hoc jus non ita nostrum sit ut quod ex inæqualitate nascitur, & pœnæ semper aliquid odii habeant, 47 levis verborum conjectura sufficiet, ut hoc quoque donatum intelligatur.

XIX. Quod vero diximus jus quod ante bellum fuit ademerum facile censeri non debere, id in privatorum jure firme tenendum est; in jure autem regum & populorum facilius est ut condonato aliqua intelligatur facta, si modo verba aut conjecturæ non improbables suppetant; maxime vero si jus de quo agitur non liquidum erat, sed in controversia positum. Benignum enim est credere id actum, ut belli semina evellerentur. Idem quem modo laudavi Dionysius Halicarnassensis: *οὐκ ἀποχρῆν τοῦτο μὲν ἡμᾶς σκοπεῖν ὥπως ἀνὰ τὴν παρούσαν ἐχθρὴν διαλυσαίμεθα πρὸς ἄλλους, ἀλλ' ὅτε μὴδ' αὐτῇσι ποτὶ πολέμους ἐπὶ δεῖ παρορκεῖσθαι*. *οὐ γὰρ ἀναβολῆς ποιεῖσθαι τῶν κακῶν συνέλαβαντες, ἀλλ' ἀπαλλαγῆς*. non iam cogitandum est de facienda in præsens amicitia, quam id curandum ne bello in vim implicemur; neque enim ad differenda sed ad auferenda mala convenimus; quæ postrema verbo tenus ferme desumpta sunt ex Isocrate, oratione de pace.

XX. Quæ post perfectas pactiones capta sunt, reddenda satis constat; sublatum enim jam erat belli jus.

XXI. At in pactionibus, quæ sunt de reddendis his, quæ bel-
lo

GROT. k De jure ad pœnas non æque) Gail. de arrestis c. xiv, n. 7.

GRON. 46 Ignorabant Romani, Cum scilicet pacem facerent, dein eo cognito non poterant propterea turbare pacem factam aut novas pœnas exigere. Sed exemplum est alienum; nam illa non erant facta & ignorabatur ante pacem statutam & primum bellum finitum; sed aliquanto

post id tempus. Itaque postquam ea restiterunt Romani, merito, quod prius sedus violatum esset minando bellum Pœnis imparatis, adegerunt illos ad novum sedus, quo Sardinia cesserunt.

47 Levis verborum conjectura) Si minima detur ansa formulam pactionis interpretandi, ut & istæ lites cessare debeant.

lo capta sunt, primum latius interpretandæ 48 quæ mutua sunt quam quæ claudicant; deinde quæ de hominibus agunt plus favoris habent quam quæ de rebus; & inter eas quæ de rebus, hæc quæ de agris plus quam quæ de rebus mobilibus; & quæ de his quæ pence publicum sunt plus quam quæ pence privatos; & inter eas quæ pence privatos, plus illæ quæ reddi jubent 49 lucrative titulo possessa, quam oneroso; ut quæ emolumentis, quæ dotibus tenentur.

App. civ. v.

XXII. Cui pace res conceditur, ei & fructus conceduntur a tempore concessionis, non retro, quod recte defendit Cæsar Augustus contra Scatum Pompejum, qui Peloponneso sibi concessa, simul etiam tributa quæ pro exactis annis debebantur sibi vindicabat.

XXIII. (l) 50 Nomina regionum accipienda ex usu præsentis temporis, non tam vulgi quam peritorum; nam a peritis negotia talia tractari solent.

Quint. decl. cclviii.

XXIV. Habent & illa regulæ frequentem usum, quoties si relatio sit ad pactum antecedens aut verus, toties repetitas censeris qualitates aut conditiones priore pacto expressas; & si pro faciente habendum qui facere voluit, si per alterum, quicum controversia est, Reme quo minus fieret.

XXV. Quod vero quidam ajunt; moræ purgationem intra breve tempus admitti, (m) verum non est, nisi improvisa necessitas impedimento fuerit. Nam quod canones nonnulli purgationi tali favent mirum non est, cum eorum officium sit, Christianos ad ea permovere quæ caritati mutua conveniunt. At in hac quæstione de pactis interpretandis non jam querimus quid melius sit, imo nec quid a quoque religio & pietas exposcat; sed ad quid cogi possit, quod totum versatur in eo jure, quod exterius diximus.

XXVI. In dubio autem sensu magis est ut contra eum fiat inier-

48. Quæ mutua sunt) Ubi utriusque redditur, quam ubi tantum ab altera parte.

49 Lucrativo titulo) Donatione, testamento.

GROT. l Nomina regionum accipienda ex usu præsentis temporis) Vide Guicciardinum libro v.

GRON. 50 Nomina regionum) Provinciaiarum, Diocesum, quod interdum latius, interdum strictius accipiuntur.

51 Relatio sit) Si dictum sit in

providendi aut restitui debere, ut definitum sit in pacto ante tot annos incho.

52 Pro faciente habendum) Quæ restituetur, nec nasci cum eo novam actionem potendam.

53 Moræ purgationem) Aliquam excusationem: si quis statutum restitutioni tempus non observaverit.

GROT. m Verum non est, nisi improvisa necessitas impedimento fuerit) Vide Albertum Argentinosensem.

interpretatio; (n) 54 qui conditiones elocutus est; quod esse solet potentioris; (est ejus 55 qui dat non qui petit conditiones pacis dare, ait Annibal) sicut & contra venditorem sit interpretatio. *L. Veribus Dde pactis* habet enim quod sibi imputet, qui non aperiens locutus est; alter autem quod plures sensus recipiebat, id suo jure accipere potuit in partem sibi utiliore; unde alienum non est quod Aristoteles dixit: *διὰ τὸ χρησιμὸν τῆς φιλίας αὐτοῖς ἢ τοῦ παρόντος ἀφελείᾳ μέτρον ἐστὶν. ὅτι utilitatis causa amicitia est, ibi 56 ejus qui accipit utilitas ejus quod debetur mensura est.*

XXVII. Quotidiani usus & illa disputatio est, quando pax rupta censeatur, quod Græci vocant *παραπρόδωγμα*. non enim idem est 57 novam bello causam præbere & pacem rumpere, sed multum inter hæc interest, tum 58 ad committendam pœnam a peccatum, tum ad liberandam in cæteris fidem ejus, in quem peccatum est. Rumpitur pax tribus modis, aut faciendo contra id 59 quod omni paci inest, aut contra id quod 60 in pace dictum est aperte, aut contra id quod 61 ex pacis cujusque natura debet intelligi.

XXVIII. Contra id quod omni paci inest fiet, si vis bellica inferatur, nimirum ubi nulla nova subest causa: quæ si probabiliter adferri potest, satius est injustitiam sine perfidia, quam cum perfidia admissam credi. Illud Thucydidis vix opus habet moneri: *ἀλλ' οἱ πρῶτοι ἐπιόχῳσι. (ο) παρ' ἐκτ' ραμ্পναι* non qui vim vi arcent, sed qui priores vim inferunt.

Hoc

GROT. n. Qui conditiones elocutus est) Plautus *Perfa. tua mer, tua indicatio est.* In hac re solet prior loqui is qui plus valet; ut veropetantur conditiones, loqui prior solet qui est infirmior. Plutarchus Sulla: *ἀνδραποδιστὰς ἑρρί πρῶτον. ἀγαντοῖς δὲ νικῶν ἐξαρτῇ τὸ σιωπῶν. eorum est prius loqui qui opus habent pace, victori satis est tacere.*

lat, & liberior excusatioque est ad non servanda cætera, quæ conveniunt.

59 Quod omni paci) Quod dictum, conventum, pactum intelligitur in genere quotiescumque pax coit.

60 In pace dictum est) Quod in ea quæ nunc placuit, satis evidenter & perspicue cautum est.

61 Ex pacis cujusque) Quod ipsum genus pacis, in quod consensum est, præstari oportere recte judicantibus demonstrat, num. 39. specialem naturam pacis vocat.

GROT. o. Pacem rumpunt non qui vim vi arcent, sed qui priores vim inferunt) Vide Annianum Marcellinum initio libri xxix. qui sic de Romanis: *opera consilia retro cedentes, ne ferro violarent adversorum quencquam primi, & judicaretur de seipsis federis rei, ultima tradente necessitate congressi sunt.* Armenii in oratione ad Chosroem apud Procopium

GRON. 54. Qui conditiones elocutus est) qui formulam dictavit, aut concepit.

55 Qui dat) Pacem.

56 Ejus qui accipit) Ex commodo accipientis grandius aut minus æstimatur, quod debetur.

57 Novam bello causam præbere &) Alterum, si tenere fiat, injustitia est, alterum perfidia.

58 Ad committendam) Quia in posteriori, quod gravior, plus pœnæ debet, qui sacrati juris aliquid vio-

l'er-

valet; nec aliter accipiendum, quod ait apud Iosephum Agrapa, regem Parthum arbitraturum pacem rumpi, si subditi sui contra Romanos armati procedant.

XXXI. Quæri sæpe solet an & hoc locum habeat, si cujus subditi non per se arma moveant, sed aliis bellum gerentibus militent. Certe Cerites apud Livium se purgant, suos non publico consilio militasse: Eademque Rhodiensium fuit defensio. Et verius est, ut id quoque permittendum non sit; nisi probabilibus argumentis appareat 72 actum aliud, ut nunc interdum fieri solet, exemplo veteri Ætolorum, quibus pro jure erat, (p) ἀγν λαφύρον ἀπὸ λαφύρου, ex omni præda prædam sumere; cujus notis hanc vim esse ait (q) Polybius: καὶ ἵσταντο τινες πολεμῶν πρὸς ἀλλήλους, ὥστες Αἰτωλῶν φίλοι καὶ σύμμαχοι ἦσαν. ἦσαν ἐξ αὐτῶν Αἰτωλῶν αὐτοὶ κοῖνου δόγματι καὶ παρ' ἀμφοτέρω, πολεμῶντες οὐ χωρὰς ἀγν τῶν ἀμφοτέρων. etiamsi non ipsi sed alii bellum gerant, quibus ipsorum aut socii, ut eo non minus Ætolis liceat, (r) citra publicum decretum utrique parti militare & utrinque prædas agere. Livius de iisdem: juventutem adversus suos socios publica tantum auctoritate demta militare sinunt, & contrariè sæpe acies in utraque parte Ætolica auxilia habent. Olim Etrusci, negato Vejentibus auxilio, si qui suæ juventutis voluntarii ad id bellum irent, non impediebant.

XXXII. 1. Rursum pax rupta censeri debet, non modo si toti corpori civitatis, sed & si subditis vis armata inferatur, nimirum 73 sine nova causa. Nam ut omnes subditi tui sint, pax initur: est enim pax actus civitatis 74 pro toto, & pro partibus. Imo & si causa nova subit, 75 per pacem licebit se suaeque defendere. Naturale enim hoc, ut ait Cassius, arma armis, repellere: ideo 76 abdicatum inter pares non est ut facile credatur, ulcisci autem aut ablata recuperare per vim non licebit, nisi postquam judicium erit negatum. Hæc enim res 77 moram fert: illa non fert.

72 *Actum aliud*) Id prohibitum non esse. GROTI. p. Ἀγν λαφύρον ἀπὸ λαφύρου) Plautus Truculentio; de præda prædam capio.

q Polybius) Vide eum & in excerptis.

r *Citra publicum decretum*) Idem de Hunnis Sabinis suo tempore narrat Agathias libro iv.

GROTI. 73) *Sine nova causa*) Qui post pacem initam damnum non dediderunt vel offensam contraxerunt.

Per. H.

74 *Pro toto & pro partibus*) Pro ipso corpore sive omnibus jundim & singulis seorsum.

75 *Per pacem licebit*) Iis quibus vis inferitur.

76 *Abdicatum inter pares*) Renuntiassè quinquam huic juri, qui non alteri sese submisit.

77 *Moram fert*) Ulltionia aut aliorum persecutio non necesse est ut fiat in instanti, quænammodum defensio contra repentinam vim aut aggressionem.

F. f.

GROTI.

L. VII. Gell. VII, 36.

Polyb. lib. xvii.

Livius lib. v.

L. viii. vi. D. de vi & vi arm.

2. At (§) si quorum subditorum ira perpetuum sit maleficium ac juri naturæ contrarium, ut quod faciunt id credendi sint omnino facere, rectoribus suis improbantibus, & in eos judicium postulari non possit, quales sunt qui piraticam exercent, ab his & res recuperare & ultionem exposcere licebit tanquam a deditis. At alios innocentes eo nomine armis impetere, id vero est contra pacem.

Lib. II. c. 16.
§. 13.

XXXIII. 1. (t) 78 Sociis quoque vis armorum illata pacem rumpit : 79 sed his demum qui in pace comprehensi sunt, ut ostendimus cum Saguntinam controversiam examinauimus. Urgent hoc Corinthii in oratione, quæ est apud Xenophontem historiæ Græcæ sexto : *ταῖς ἰσὶς πόλεσι πᾶσι ἀποταμῶν*, omnes nos vobis omnibus iuravimus. Quod si ipsi loci non pepigerint, sed alii pro ipsis, idem tamen statuendum erit, postquam satis constet, eos socios pacem ratam habuisse, nam quandiu adhuc incertum est an ratam habere velint, 80 hostium loco sunt.

Op. conf. 650.
Doc. conf. 531.

2. Alorum sociorum, ut & cognatorum & affinium, qui nec subditi sunt, nec in pace nominati, separata causa est, nec ad pacem ruptam vis in eos trahi potest, neque tamen sequitur, ut & supra diximus, bellum eo nomine suscipi non posse, sed id bellum erit ex nova causa.

XXXIV. Rumpitur & pax, ut diximus, faciendo contra id quod in pace dictum est : sub faciendo autem comprehenditur 81 & non facere quod & cum oportet.

XXXV. Neque admittam hic discrimen capitis pacis quæ majoris, quæque minoris momenti sint. Satis enim magna ut serventur videri debent quæ pace comprehensa sunt. Bonitas tamen, maxime Christiana, leviores culpas, accedente præsertim penitentia, facilius condonabit, ut illud locum habeat.

Quem penitet peccasse, pene est innocens.

Sen. Ag.

Sed quo magis paci caveatur, consultum erit (u) ut capitibus mi-

GROT. * Si quorum subditorum ira perpetuum sit maleficium) Ita Augustinus iudicavit contra Syllæum pro Herodote. Josephus xvi, 16.

* Sociis quoque vis armorum illata pacem rumpit) Thuanus lib. lxxv. anno c12 12 lxxviii. Est &, quod huc pertineat, apud Haræum hoc, tomo II. historiæ Brabanticæ in anno c12 12 lvi.

GRON. 78 Sociis quoque) Illorum quibuscumque velut cunctuibus adversæ partis pax facta est.

79 Sed his demum) Potius dicendum, nisi qui nominatim excepti sunt, aut nisi quos certo constat con-

prehendi non potuisse, ut si subiecti alterius alteri sese applicent.

80 Hostium loco sunt) Si scilicet ante pacem hostes fuerunt.

81 Et non facere) Facere contra pacta videtur & qui non facit, quod cum facere placuit, & qui non facit quo tempore facere debuit ex pacto aut negotii natura.

GROT. u Ut capitibus minoris momenti adjiciatur, ut si quid adversus ea factum erit, pacem non rumpat) Vide egregium exemplum in pace Justiniani, Justinianum inter & Chosroem. Menander Protector eam habet. GRON.

minoris momenti adjiciatur, ut si quid adversus ea factum erit, *Vide supra lib. 2. c. xv. §. 15.*
 pacem non rumpat: aut ut 82 arbitri prius adeantur quam arma inferre liceat, quod erat in federe Peloponnesiaco, memorante Thucydide. *Lib. 7.*

XXXVI. Et plane sentio id actum videri, (x) si qua specialis pœna 83 adjecta sit: non quod nesciam posse ita contrahi, ut electio sit ejus, cui facta est injuria, pœnam malit, an a transactione recedere, sed quod negotii natura hoc, quod dixi, potius requirat. Illud quidem constar, & jam supradictum a *lib. 3. r. 19. §. 24.*
 nobis est, & historiarum auctoritate probatum, pacem non rumpere quod pactis simpliciter factis 84 posterior non fiat: neque enim tenebatur nisi sub conditione.

XXXVII. Quod si necessitas aliqua in causa sit, quo minus pars una impleat id quod promissum est, puta si res perierit, aut ablata sit, aut factum redditum sit aliquo eventu impossibile, pax quidem rupta non censetur: nam ut diximus, non solet illa pendere a 85 conditione casuali. Sed alter optabit, an expectare malit. si qua spes sit impleri promissum serius posse, an 86 estimationem accipere, an 87 mutuis præstationibus isti capiti respondentibus aut æquum valentibus liberari.

XXXVIII. Certe, etiam post læsam fidem, integrum est 88 *Vide supra lib. 2. c. 19. §. 14.*
 innocenti pacem servare, sicut Scipio fecit post multa Carthaginensium perfida facta, quia contra obligationem faciendo nemo se obligationi eximit: & si additum est, ut tali facto pax rupta habeatur, adjectum id censeri debet in commodum innocentis dumtaxat, si eo uti velit.

XXXIX. Postremo diximus, pacem solvi faciendo id, quod specialis pacis natura repudiat.

XL. Sic quæ 89 contra amicitiam sunt, rumpunt pacem, quæ 90 sub amicitiae lege contracta est: quod enim inter ceteros

GRON. 82 Arbitri prius adeantur) Summarum index mediis & novarum partium, apud quem discipietur.

GROT. x Si qua specialis pœna adjecta sit) Ut in Gotthorum pactis cum Francis. Vide Procopium Gotth. t.

GRON. 83 Adjecta sit) Certo capiti, ni servetur.

84 Posterior non fiat) Cum prius alter eis non fletit, & ipse posterior ea implere cessavit.

85 Conditione casuali) Sed potestativa scilicet, id est, non solet ita statui, ut, quod forte fit, eam rumpat, sed quod consilio & culpa.

86 Estimationem accipere) Aliud tantundem valet.

87 Mutuis præstationibus) Sibi remitti, quod ipse facturum se promissit, in compensationem quod ab altero non præstatur.

88 Innocenti pacem servare) Objicere & ab eo vinculo, quo tenetur alter, eum non dimittere.

89 Contra amicitiam) Quibus malevolus declaratur animus; etiam proprie nihil fiat adversus præcipua patrii capita.

90 Sub amicitia lege) Cui additum est inter articulos, ut posthac vivant sicut boni & fideles amici.

folius amicitiae 91 officium exigeret, hic etiam pacti jure præstandum est. Et huc, non vero ad quamvis omnino pacem (est enim & sedus, non amicitiae causa, ut nos Pomponius docet) refero multa, quæ de 92 injuriis non armatis & contumelia a legum peritis dissertari solent, & præcipue illud Tullii: post reditum in gratiam 93 si quid est commissum; 94 id non neglectum sed violatum putatur, nec imprudentia, sed perfidia assignatur. Sed hic quoque 95 detrahenda quantum fieri potest facta invidia.

2. Itaque personæ quamvis conjunctæ aut subditæ facta injuria, ipsi quicum pax inita est facta non consecretur, nisi aperte ad ipsius sugillationem facta sit, quam naturalem æquitatem in 96 servis atrociter læsis; sequuntur leges Romanæ; & adulterium aut stuprum 97 libidini potius quam inimicitie imputabatur; & invasio rei alienæ novæ potius cupiditatis cum faciet, quam fidei læsæ.

3. Atroces sane minæ, nulla nova causa præcedente, cum amicitia pugnant; & huc referam arces in finibus structas, non tuendi sed nocendi causa, & insolitam copiarum conscriptionem, si jultis satis indicium appareat, in non alium hæc, quam in eum quicum pax facta est, comparari.

XLl. 1. (y) Subditos singulos, qui ex altera ditioe in alteram mi-

91 *Officium exigeret*) Quod fieri deberet lege humanitatis & morum, cui qui non paret, facit quidem inprobe, non tamen actionem alteri parit.

92 *Injuriis non armatis*) Quæ sunt sine vi, aut si negentur honores debiti, aut fiat aliud quid in contumeliam focii.

93 *Si quid est commissum*) Si qua offensio data.

94 *Id non neglectum*) Pro fraude & culpa habetur, non pro negligentia.

95 *Detrahenda est invidia*) Ne nimis cito in bellum ruatur, factum, quanvis insignum, leniore potius eniq; accipitur & mitiore vocabulo appellatur, quam graviore & invidiosiore.

96 *Servis atrociter læsis*) Tanquam id pertineat ad domini offensam.

97 *Libidini potius*) In eo peccasse magis aliquem interpretabimur, quod se continere non posset, quam quod in persona cara læsus nos vellet aut contempneret.

GROT. y Subditos singulos, qui ex altera ditioe in alteram migrare volunt, suscipere, non est contra amicitiam) Solon: γένεσθαι πολίταις οὐ δύναται πλὴν τοῖς ἐκ γένους ἀποφυλάττωσιν, ὃ πατριῶταις ἀφ' ἡμετέρας μετοικισμένοις ἐπὶ τὴν πολιάν αἰὶο ἀστέρις bi non sinit, nisi eos qui e sua patria in exilium perpetuum relecti essent, aut cum omni familia artificis alicujus exercendi causa Athenas migrassint. Perseus apud Appianum in excerptis legationum num. 25. καὶ τὸ γὰρ παρ' αὐτῷ ἀποφύλαται τὰς, καὶ δὲ καὶ ὁμοῖς τῶν ἐν τῷ πόλει τῶν ἀποδιδέσθαι feci hoc communis humanum jure, quomodo & vos alibi ejusdem suscipitis. Commune hoc jus pactis firmari aut adstringi solet. Vide pacem Antiochi apud Polybium exc. leg. n. 35. & apud Livium: pacem inter Romanos & Persas apud Menandrum Protectorem; Similiter de Helveciorum inter se pactis. Aradii, regibus Syria inter se certantibus, obtinere, ut susceperet suscipere possent, sed non emittere. Xc. statur id Strabo xvi.

migrare volunt, suscipere non est contra amicitiam. Neque enim naturalis tantum, sed & favorabilis est ista libertas, ut alibi diximus. Eodem loco pono perfugium exulibus datum. Nam in-
 exules, ut ex Euripide diximus alibi, nullum jus civitati. Per-
 feus apud Livium recte; *quid attinet cuquam exilium patere, si nuf-* Lib.2, cap.5
quam exuli futurus est locus? Aristides Leuetrica secunda: *ἡγεῖσθαι* Lib.42.
τοῖς ἐκκεῖσθαι, vocat *τοῖς ἀναστρέφειν*. commune jus hominum
 exules recipere:

2. Plane (z) oppida aut magnos cœtus, qui civitatis 98 partem integram faciant, recipere non licet, ut alibi diximus: neque magis eos qui ex sacramento, aut aliter, ministerium aut servitutem debeat. De his autem, qui belli sorte servi sunt, 99 idem introductum gentium jure apud quosdam populos supra memoravimus. Sed & de his, i qui exules non acti pœnam justam effugiunt, dedendis egimus alibi.

XLII. Sortis alicæ subijci belli exitus licite non semper potest, sed tum demum, quoties de re agitur 2 in quam plenum habemus dominium. Nam ad subditorum vitam, pudicitiam, & similia, tuenda, civitas, & ad bonum civitatis tuendum rex arctius obligatur, quam ut omittere possit eas rationes, quæ ad sui & aliorum tutelam maxime sunt naturales. Attamen si vera estimatio-
 ne qui injusto bello impetitur, tanto sit inferior ut resistendi nulla spes sit, videtur sortem offerre posse, ut certum periculum incerto evadat; hoc enim est de malis minimum.

XLIII. 1. Sequitur valde agitata quæstio de præliis, 3 quæ definito numero condicuntur belli finiendi causa, puta inter singulos utrimque, ut Æneam & Turnum, Menelaum & Paridem; inter binos utrimque, ut inter Ætolos & Eleos; inter ternos utrimque, ut inter Horatios Romanos & Curiatios Albanos; inter tricenos utrimque, ut inter 4 Lacedæmonios & Argivos.

2. Si jus gentium externum tantum spectamus, non est dubitandum quin per id ipsum talia certamina sint licita: hostium enim eadem id jus indiscrète per mittit, quod si vera esset veterum Græcorum, Romanorum, & aliarum gentium opinio;

quem-
 3. Oppida aut magnos catus, qui civitatis partem integram faciant, recipere non licet, ut alibi diximus) Libro secundo cap.v. §.24. Vide & Bizantini libro xii.

GRON. 98. Partem integram) Quæ pars si abscedat, totum non manet integrum, sed mutilum sit.

99. Idem introductum) Ut eos augentes a dominis, in quorum servitutum bello venerunt, recipere, nec reddere liceat.

1. Qui exules non acti) Qui non sunt damnati exilio, sed ipsi solum mutaverunt fuga, ne gravius punirentur.

2. In quam plenum) In qua & exequi jus nostrum, & id remittere sine injustitia possumus.

3. Quæ definito numero) Ubi jubentur pauci decertare, de fato & eventu populi utriusque 2, 23. 10.

4. Lacedæmonios & Argivos) Ducibus Othryade ac Thestandro.

5. Uti

Lib.2 cap. 21,
 §. 3. & seq.

Paus.v.

quemque vitæ suæ esse summo jure dominum, jam & internam justitiam talibus præliis non deesse. Sed hanc sententiam rectè rationi ac Dei præceptis pugnare aliquoties jam diximus. In proximi caritatem peccare eum, qui ob res, quibus carere possimus retinendas, hominem occidit, alibi ostendimus & ratione, & factorum oraculorum auctoritate.

*Lib. 2. cap. 19.
§. 5. & XXI.
§. 11.
Lib. 2. cap. 1.
§. 12. & seq.*

3. Addeamus nunc, & in se & in Deum peccare, qui vitam sibi a Deo pro magno beneficio concessam tam vili æstimat. Si res bello digna agitur, ut multorum innocentium salus, pro ceteris viribus nitendum est. Condicto certamine suri, tanquam testimonio bonæ causæ aut judicii divini instrumento; vanum est & a vera pietate alienum.

*Tb. 2. 2. 7. 95.
art. 8. & ibi
Cajet.*

Cajet. d. L

4. Una res est, quæ tale certamen justum ac pium potest reddere ex una dumtaxat parte, si altoqui omnino expectandum sit ut qui injustam causam fovet victor sit futurus cum magna innocentium strage; 6 nihil enim ei imputandum est, qui mavult ea ratione certare, quæ spem ipsi maxime probabilem offentat. Sed & hoc verum est, quædam quæ non recte fiunt, ab aliistamen recte non probari, sed permitti; ut graviora mala, quæ aliter vitari non possunt, vitentur; quomodo multis in locis tolerantur & improba senora, & impudicitiam professæ mulieres.

*Lib. 2. cap. 23.
§. 10.*

*Ægyd. Regius
disp. 32. dub. 2
n. 18.*

Libro tertio.

5. Quod ergo supra diximus cum de præveniendò bello ageretur, si duo, quos inter de regno controversia est, parati sint inter se armis cernere, pati id posse populum, ut major calamitas cæteroqui imminens evitetur. Idem & cum de bello finiendo agitur, dicendum erit. (a) Quomodo Assyrium regem Cyrus provocavit; & apud Diodysium Halicarnassensem Merius ait, non iniquum fuisse, (b) ut ipsi principes populorum armis rem inter se disceptarent, si de ipsorum, non de populorum potentia aut digni-

5 *Uti tanquam testimonio*) Quemadmodum superioribus ætatibus, in defectu probationum innocentie suæ, solebant cum accusatoribus in certamen armorum descendere.

6 *Nihil ei imputandum*) Nullæ ætus est culpa.

GROTI. a *Quomodo Assyrium regem Cyrus provocavit*) Et multo ante Hylus Eurystheum. Vide Euripidem Heraclidis.

b *Ut ipsi principes populorum armis rem inter se disceptarent*) Hoc Adrianopolitæ respondebant Mahumet de ipso & Musa Zelebe. Leunclavius lib. xi. Sic Cunibertus Longobardorum rex Alachin provocat. Paulus Warnafredi lib. v. Sic de Chersonis castro Pharnacus cum Sauro-mato pugnare volebat, ne multitudo ob ipsorum controversiam periculis objiceretur; narrat Constantinus Porphyrogenetta capite de castro Chersonis. Vide exemplum singularis certaminis de regno apud Pontanum historia Danica: & quæ de provocationibus inter Carolum V. Imperatorem & Franciscum Primum Galliarum regem, narrant historici.

digritate controversia fuisset. Sic (c) Heraclum Imperatorem cum Cosroe filio Persarum regis pugnas singularem certamine legimus.

XLIV. Ceterum qui sic in praelii exitum conjiciunt controversiam, 7 sibi quidem jus, si quod habent, adimere possunt, non & alteri, qui non habet, dare, in illis quidem regnis quae in patrimonio non sunt. Itaque, ut valeat pactio, & populi & si qui jam nati jus ad successionem habent consensum necesse est, accedere; in 8 feudis non liberis, etiam domini sive senioris.

XLV. 1. Saepe in talibus praeliis quaeri solet, (d) 9 uter pro victore sit habendus. Victi non possunt videri nisi qui aut omnes occubuerunt, aut in fugam dati sunt. Sic (e) 10 in fines se aut oppida recipere apud Livium victi signa.

Libro tertio.

2. Apud tres nobiles historicos, Herodotum, Thucydidem, Polybium, 11 tres proponuntur de victoria controversiae, quarum prima ad 12 conductum certamen pertinet. Sed, si quis recte advertat, inveniet omnibus illis praeliis 13 sine vera victoria discesum. Nam Argivi non fugati ab Ochryade, sed nocte superveniente abierant; victores se rati & id suis renuntiaverunt. Neque Corinthios fugaverant Corcyraei, sed Corinthii, cum feliciter pugnasent, Atheniensium classem validam conspicati, nullo cum Atheniensibus virium periculo facto, cessum ierant. Philippus vero Macedo Atrali quidem navem a suis desertam ceperat, at classem nihil minus quam fugaverat. Itaque, ut Polybius notat, magis pro victore se gerebat, quam victorem se sentiebat.

Herod. primo.

Thuc. primo.

Lib. xvi.

3. Illa vero, 14 spolia legere, (f) cadavera ad sepulturam concedere.

e Heraclum) Vide Aymoinum libro iv, cap. 21. & Fredegarium cap. 64.

apud Guicciardinum lib. 11.

GRON. 7 Sibi quidem jus) Pacto suo efficiunt, ut, si vincantur, perdant jus regni; non tamen ut id statim acquirat victor, nisi etiam consenserint, quorum interest.

GRON. 10 In fines se aut oppida) Excelere campo, nec castris confidere audent.

8 Feudis non liberis) Ligiti. 1, 3. 23.

11 Tres controversiae) Tria controversiarum hujusmodi exempla.

GROT. d Uter pro victore sit habendus) Ennius:

12 Conductum certamen) Num. 43.

Qui vicis non est victor nisi victus jactetur.

13 Sine vera) Plena & consummata alteriusvictus paratum.

Vide Scaligerum ad illud Festi, herbanum do.

14 Spolia legere, cadavera) Quae indicio sunt, locum acie, antea communem, nunc esse ejus, qui spolia legit, & cadavera concedit. Justin. 6, 6.

GRON. 9 Uter pro victore) Quia exitus saepe sunt tales, ut unusque illos pro se possit interpretari.

GROT. f Cadavera ad sepulturam concedere) Plutarchus Agathio: & d' insular et p. 111. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

GROT. e In fines se aut oppida recipere apud Livium victi signa) Et

Lib. xxix. xi.

cedere, 15 prælio iterum laceffere, quæ & dictis locis & apud Livium aliquoties reperias ut signa poni victoriæ, per se nihil probant, nisi quatenus cum aliis indiciis valent ad docendam hostium fugam. Et certe, qui loco cessit, in dubio magis est ut suffigisse credatur. At, ubi victoriæ firma argumenta non sunt, res manet eo loco quo ante prælium fuit; & aut ad bellum, aut ad novas pactiones veniendum est.

L. societatem,
D. pro socios

XLVI. 1. Arbitrarium Proculus nos docet duo esse genera: unum ejusmodi, ut sive æquum, sive iniquum, parere debeamus, quod observatur, ait, cum 17 ex compromisso ad arbitrium itum est; alterum ejusmodi, ut 18 ad boni viri arbitrium redigi debeat, cujus generis exemplum habemus in Celsi responso: si libertus;

L. si libertus,
D. de op. lib.

inquit, ita juraverit dare se quot operas patronus arbitratus sit, non aliter ratum fore arbitrium patroni quam 19 si æquum arbitratus sit. Sed hæc jurisjurandi interpretatio, ut Romanis legibus induci potuit, ita verborum simplicitati per se spectatæ non convenit. Illud tamen verum manet, utrovis modo arbitrium sumi posse, aut ut 20 conciliatorem tantum, quales Athenienses inter Rhodios & Demerrium fuisse legimus, aut ut 21 cujus dicto parendum omnino sit. Et hoc est genus de quo nos hic agimus, & de quo nonnulla supra diximus cum de cavendi belli rationibus loquermur.

Lib. 2, cap. 23.
§. 3.

2. Quamquam vero etiam de talibus arbitris, 22 in quos compromissum est, lex civilis statuere possit, & alicubi statuerit, ut ab his provocare & de injuria queri liceat; (g) id tamen inter res ac populos locum habere non potest. 23 Nulla enim hic est

pote-

fit, eoque modo victorie testimonium adeptus Delpbos abiit. Idem Nicia: καὶ τοὶ κατὰ νῆαν τινὲς καὶ οὐκ ὀνείδεσσι γὰρ οὐδὲν ἄλλο ἐποιδῶντα βίρτες ἀνέστησαν, ἀπολύεσθαι τὴν νῆαν καὶ τρέφειν ἐστὶν τοῦ τοῦ τινος ὅτι τὰς οὐκ ὀνείδεσσι πορὶν. quamquam in re & instituto recepto qui mortuus deportandus consensu acceptant, consensunt a se abdicasse victoriam, & qui id impetrassent eis, jus non erat trophaea figendi. GRON. 15 Prælio iterum laceffere) Quod detrectet hostis; neque audeat prodire in æquum. Liv. 22. 12.

246 Eo loco quo ante) Anfibigua.

17 Ex compromisso) Ubi convenit inter partes; ut quidquid statuerint arbitri, eo statueret sine exceptione.

18 Ad boni viri arbitrium) Ubi convenit hoc ita; si patuerit arbitris se gerere tanquam iudices & bonorum viros.

19 Si æquum arbitratus) Si non abusus fuerit liberti bonitatis, qui ejus arbitrio se committit.

20 Conciliatorem) Qui persuasione & inductione utatur.

21 Cujus dicto) Qui imperio & sententia decretoria.

22 In quos compromissum) Qui omnem habent pronuntiandi & litem terminandi potestatem.

GRON. g. Ad tamen inter reges & populos locum habere non potest. Mariana libro xxx, 15. Bemus libro iv. Pacis per arbitrum factas habes aliquamultas in Polonica historia Cromeri libris x. xvi. xviii. xxi. xxiv. xxvii. xxviii. Habes & in Danica Pontani libro ii. confer quos nos supra lib. ii, c. xxi. §. 18.

GRON. 23 Nulla hic potestas superior) Ut in privatarum rerum arbitrariis est magistratus vel princeps.

potestas superior, quæ promissi vinculum aut impediatur, aut solvatur. Standum ergo omnino, sive æquum, sive iniquum pronuntiaverint, ita ut Plinii illud huc recte aptes; *summum quisque causæ suæ judicem facit, quemcumque eligit*. Aliud enim est 24 de arbitri officio, aliud 25 de compromittentium obligatione querere.

*Præf. Rhet.
hij.*

XLVII. 1. In arbitri officio spectandum, an electus sit 26 in vicem judicis, an 27 cum laxiore quadam potestate; quam arbitri quasi propriam vult Seneca, cum dicit: *melior videtur conditio causæ bonæ, si ad judicem, quam si ad arbitrum mittitur: quia* 28 illum formula includit, & certos, quos non excedat, terminos ponit; hujus libera & nullis adstricta vinculis religio & detrabere aliquid potest & adjicere, & sententiam suam, non prout lex aut justitia suadet, sed prout humanitas & misericordia impulsi, regere. Aristoteles quoque *ἐναντιός*, id est, æqui & commodi hominis esse ait, *οἷς διαίταν μᾶλλον ἢ οἷς δίκην βούληται εἶναι*, malle ire ad arbitrum quam in jus, rationem adjiciens, *οἱ γὰρ διαίτηται τὸ ἐναντίας εἶναι, οἱ δὲ δίκην οὐκ οἶον. καὶ τοῦτον εἶναι διαίτηται αὐτῶν ἑκατέρω τὸ ἐναντίας εἶναι*. nam arbitri id quod æquum est respiciunt, judex legem: ino arbitri ejus rei causa repertus est, ut valeat æquitas.

*Lib. 2. de
benefic. 7.*

*Rhet. 1.
c. 19.*

2. Quo in loco æquitas non proprie significat, ut alibi, partem illam justitiæ, 29 quæ legis sonum generalem ex mente auctoris adductius interpretatur, (nam hæc & judici commissa est) sed omne id, quod rectius sit quam non sit; 30 etiam extra justitiæ proprie dictæ regulas. Sed tales arbitri sicut inter privatos & ejusdem imperii cives frequentes sunt, & specialiter Christianis commendantur ab Apostolo Paulo 1. Cor. vi. 31 ita in dubio non debet tanta potestas concessa intelligi; in dubiis enim, 32 quod minimum est, sequimur; præcipue vero id locum habet inter summam potestatem obtinentes, qui cum judicem communem non habeant, arbitrum censendi sunt adstricti esse us regulis, quibus judicis officium adstringi solet.

XLVIII. Illud tamen observandum est, arbitros lectos a populo.

24. De arbitri officio) Quid facere si: si pareret dare vel facere oportere. illum debeat. 29 Quæ legis sonum) Quæ quod

25 De compromittentium obligatione) Quid facere necessario teneantur. lex dicit, cum possit in alienum &

26 In vicem judicis) Ut merum absurdum sensum rapi, ex ratione & cum prudentia id intelligendum monet. 2, 20. 27.

27 Cum laxiore quadam) Ut possit per leges possit non fieri.

28 Illam formulam) Cum qua semper dabatur a prætoribus judex, velut

29 Quod minimum) L. 9. D. de R. J.

pulis aut summis potestatibus (h) 33 de principali negotio pronuntiare debere, non de possessione; nam 34 possessoria iudicia juris civilis sunt; jure gentium possidendi jus dominium sequitur. Ideo, dum causa cognoscitur, 35 nihil est innovandum, tum ne præjudicium fiat, tum quia difficilis est recuperatio. Lavius in historia disceptatorum inter populum Carthaginensem & Masinissam, legatis, inquit, *jus possessionis non mutantur*.

Livius lib.
xxxvii.

XLIX. 1. Alterius generis est arbitri sumptio, cum quis ipsi hosti de se arbitrium permittit, quæ est deditio pura, subditum faciens eum, qui se dedit, ei vero, cui sit deditio, summam deferens potestatem. *ἑκαστὸν τὸ κατὰ ἀνδρῶν* dicunt Græci. Sic Ætolos in senatu rogatos legimus, *permitterentne de se arbitrium populo Romano*. Consilium L. Corneli Lentuli apud Appianum circa finem belli Punici secundi, de re Carthaginensium hoc erat: *permittant, inquit, Carthaginenses se arbitrio nostro, ut victi solent, & multi antehac fecerunt: videbimus deinde nos; & si quid fuerimus largiti, 36 habebunt nobis gratiam: 37 neque enim sedes dicere poterunt; permittunt autem interest. Quamdiu federa cum illis immus, ut ea rumpant, semper aliquid causabuntur tanquam lesi adversus aliquam fœderis partem. Nam quia multa sunt dubie interpretationis, pater semper perplexandi materia. At, ubi ut deditis abstulerimus arma, corpora ipsa acceperimus in potestatem, tum demum intelligunt nihil se habere proprium, demittunt animos, & quodcumque a nobis acceperint, id tanquam de alieno datum libentibus animis accipient*.

L. xxxvii.

2. Sed hic quoque distinguendum est, quid victus pari debeat, & quid victor jure, quid etiam salvo omni officio facere possit, quid denique cum maxime deceat. Victus post deditio nem nihil non patiendum habet: quippe jam subditus, & si jus belli externum respicimus, eo in loco, ut ei nihil non eripi possit, etiam vita, etiam libertas personalis, multo magis bona, non publica tantum, sed & singulorum. Ætoli, inquit alio loco Lavius, 38 *permissio libero arbitrio, ne in corpora sciviretur, metuebant*.

Ci.

GROT. h. De principali negotio pronuntiare debere, non de possessione) In Lux Sabaudie dicebat in controversia Salutiæ. Vide Serranum Henrico IV.

GRON. 33 De principali negotio) Utrius sit res, de qua ambigitur: non uter interitum eam possidere debeat.

34 Possessoria iudicia) Quibus in antecessum certatur, uter, dum lis est, possidere debeat; nam si onus probandi in alterum devolvit,

35 Nihil est innovandum) Non auferenda possessio ei, qui rem tenet.

36 Habebunt nobis gratiam) Id beneficium nostro consecuti fuerint.

37 Neque enim sedes dicere) Ex federe quicquam illis deberi.

38 Permissio libero arbitrio) Si senatus populusque Rom. omne de se arbitrium facerent, ne principes eorum vinculis & supplicis traderentur, metuebant,

Citavimus alibi: ubi omnia ei, qui armis plus potest, dedita sunt, *Lib. III, cap. 1.*
 quae ex iis habere videtur, quibus nullari eos vellet, ipsius iudicium, *vii. § 4.*
 atque arbitrium est. Eodem illud Livii pertinet: Romanis mos ve- *Lib. VII.*
 nissus erat, cum quo nec federe; nec quous legibus iungerentur amicitia,
 non prius imperio in eum tanquam pacatum uti, quam omnia di-
 vitiis humanae dedisset, obsides accepti, arma adempta; praefata ar-
 bitribus imposita forent. Etiam occidi licite interdum deditos osten- *Lib. III, c. XI.*
 dimus. *6. 18.*

L. 1. At victor, ne quid injuste faciat, spectare primum debet, ne quem occidat, nisi id 39 suo facinore meruit; sic & Ne cui quicquam auferat, nisi iniustam poenam. (i) Inter hunc autem modum, 40 quantum securitas patitur, ad clementiam & liberalitatem propendere semper honestum est; interdum pro circumstantiis etiam ex morum regula necessarium.

Lib. III. c. xv
in fine.
Lib. xiii.

2. Diximus alibi, bellorum egregius finis , quorū igno-
scendo transfigitur . Nicolaus Syraculanus apud Diodorum
Παρθένων εὐνοίας μετὰ τῶν ἑλλαν πιστεύαντες τῷ τοῖς πρᾶσινοις σύμμαχοι-
σιν . διήτην οὐκ ἀπὸ αὐτοῦ τῆς ἡμετέρας φρονήσεως φιλοφρονηταί . tra-
didimus se cum armis , consilii clementia victoris ; quare indignum foret
eos deseri spe nostra humilitatis . Postea : τίς Ἑλλάνων τοῖς παρα-
δοξοῖς μύθοις καὶ τῷ τῶν πρᾶσινων δόγματι τὴν πίστιν ἐκείνας ἀπαρτίει
εὐμολίας ἤθελεν ; quis naquam Græcorum eos , qui se clementia victoris
permittunt , 41 indeprecabili supplicio puniendo censuit ? & Cæsar
Octavianus apud Appianum , L. Antonium , qui se deditur venerat,
alliguens , σκευδὲ μὲν τῷ στήθει· τροχὰς δὲ ὑποκαίνον καὶ νεκροποιού-
σαντος δὲ αὐτοῦ τε καὶ τοῦ φίλου· ἐπιτρέψας μὲν καὶ τὸ νευραγόν· ἀ-
ραιρὰ μὲν πάλαι ὄρνυθ' ἀραιρὰ δὲ καὶ τὸν ἔσχατον ἐν στενόκοιτι τοῖς Πλάται
[male editur Πλάτα γὰρ ἀναγνώστης νομιματικῶς γὰρ οὗτος ἀπὸ τοῦ κα-
θέω τὸ προέβηκεν ὅτι ἕτοιμος ἵκανος ὁρί τιμὴν] i id præcipuum . si ad federa
facienda venisses , 42 concessisset me & victorem & injuriæ assensum ;
nunc , cum te & amicos & exercitum arbitrio nostro permittis , demas
mibi iram , demis & eam postulatam , quam in fidere coactus esses con-
cedere . Nam cum eo quod vos dignum est pati , simul jam & alteru-
rum sperandum est , quid mihi facere par sit . atque hoc praeferam .

3. Oc-

39 *Suo facinore*) Proprio, extra communia, & egresso modum eorum, quæ vulgo & promiscue in bello sunt.

Q.ROT. i. *Intra hunc autem modum, quantum securitas patitur, ad clementiam & liberalitatem propendere semper bonum est*) Vitae nobile exemplum Ferdinandi Legionensis regis apud Marianam lib. xi, c. 15. & repetere quae nos supra hoc libro, cap. xi.

6.14. & 15.

GRON. 40 *Quantum securitas*) Concedere potest victor, ita ut ipse extra metum cladis aut rebellionis maneat.

41. *Indeprecabili supplicio*) Ut Gell.
13. *Pama indeprecabilis.*

42. *Sensisses me & victorem*) Dux tibi conditiones praescripserim, quod & possum, ut victor, & iure possum, ut affectus injuria.

3. Occurrit sæpe in Romanis historiis locutio, tradere se in fidem, tradere in fidem & clementiam. Sic apud Livium libro xxxvii. *Legationes finitimas tradentes in fidem civitates suas benigne audivit*. Lib. xlv. *Paulo*, ut se suaque in fidem & clementiam populi Romani permitterent, contendente, ubi de rege Perseo sermo est. Sciendum autem est, his verbis nihil aliud quam 43 dedicationem meram intelligi; (k) neque fidei nomen his in locis aliud significare, quam ipsam probitatem victoris, cui se victus committit.

*Livius lib.
xxxvi.*

4. (l) Nobilis est apud Polybium & Livium historia de Phanea Aetolorum legato, qui in oratione ad Manium consulem eo prolapsus est ut diceret: *δὴ τι νέμεται τοῖς Αἰτωλοῖς ἀπὸς αὐτοῦ ἐγγυησέν τις τῶν Ῥωμαίων πείνην*. Aetolos (ita vertit, Livius) se iure sicuti populi Romani permittere. Cumque percunctanti consuli iterum id affirmasset, postulasse consulem, ut quidam 44 belli in-centores sibi sine mora dederentur. Cum Phaneas excepisset, non in servitutem, sed in fidem tuam nos tradimus, & quod imperaretur, non esse moris Græcorum, respondisse consulem, nihil se curare, quid Græci esset moris, se more Romano imperium habere in deditos suo decreto, & catenis vinciri legatos iussisse. In Græco est, *καὶ τοῦ δόκτος καὶ κατὰ νόμον ποιεῖν ὡς γὰρ δέδωκεν* *αὐτοῖς εἰς τὴν πίστιν*; de officio & decoro hic disputaret, cum jam vos fidei nostræ permiseritis? Ex his verbis apparet, quantum impune & non violato gentium jure facere possit is, in cuius fidem populus aliquis se permittit. Neque ramen hac potestate usus est Romanus consul, sed & legatos dimisit, & Aetolorum concilio de integro deliberandi fecit potestatem. Sic populus Romanus Faliscis respondisse legitur, edoctum se, Faliscos se non potestati sed fidei Romanorum commississe; & de Campanis legimus, eos non federe sed deditione in fidem venisse.

*Val. Max.
lib. vi. c. 5.
Livius lib. 8*

5. Ad officium vero ejus, cui facta est deditio, non malere.

tu.

43 *Deditionem*) Romani rerum acerbitatem verbis mitigare solebant. Sic fidem dicebant potestatem liberam de aliquo statuendi. Sic socios qui erant veri subiecti. Sic Magistratus in edictis ponebant *bonum fas* *sum*, id est, *recte facietis*, pro eo, quod esset, volumus & jubemus. Sic licitor supplicium sumturus jubebatur lege agere.

GROT. k *Neque fidei nomen his in locis aliud significare quam ipsam probitatem victoris, cui se victus permittit*) Polybius: *κατὰ Ῥωμαίων νόμον τὸ, τὸ εἰς τὴν πίστιν αὐτοῦ*

ἐγγυησέν τις τὸ τῶν Ῥωμαίων δόγμα κατὰ αὐτοῦ τὸ παραδοῦναι. apud Romanos idem valent, se in fidem allicius committere, & victori desistendi liberam facere potestatem. Græci dicunt, *εἰς δὴν ὁπὸς αὐτοῦ παραδίδεται*, ut Thucydides libro iii ait: *καθ' αὐτῶν ἐκρίπην ἐκείνων*, ut Diodorus Siculus lib. xiv.

l *Nobilis est apud Polybium*) In excerptis legationum num. 13. GRON. 44 *Belli in-centores*) Audaces, & concitatores.

uleris Senecæ illud; *clementia liberum arbitrium habet*; 45 non sub formula, sed ex æquo & bono iudicat, & absolvere illi licet, & quanti vult 46 taxare item. Neque referre existimo, an dedens se dicat se dedere alterius sapientiæ, an moderationi, an misericordiæ; hæc enim omnia blandimenta sunt; res manet, ut victor arbitri fiat.

Lib. 2. de clem. 7.

LI. Sed sunt tamen & deditiones conditionatæ, quæ aut singulis consulunt, ut quibus vita salva, aut corporum liberras, aut & quædam bona excipiuntur; aut etiam universitati; quarum nonnullæ etiam 47 mixtum quoddam imperium possunt inducere; de quo egimus alibi.

Lib. 1. c. 3. §. 17.

LII. Accessiones pactiōum sunt obsides & pignora. (m) Obsides diximus dari aut sua voluntate, 48 aut ejus qui imperium habet; nam in summo civili imperio comprehenditur & 49 jus in actiones subditorum, ut in bona. Sed civitas aut ejus rector tenebitur illud incommodum ei, qui patitur, aut proximis repensare; & si plures sint, quorum quis obses eat, republicæ nihil intersit, danda opera videtur, ut forte res dirimatur. In vassallum, nisi idem subditus sit, jus hoc 50 feudi dominus non habet; neque enim reverentia & obsequium quæ debet, huc usque pertingunt.

LIII. Interfici 51 obsidem posse diximus, per jus gentium eternum, non etiam interno jure, nisi par ipsius culpa accedat. Servi quoque non sunt; imo & jure gentium bona habere & hereditibus relinquere possunt, quanquam Romano jure cautum est, ut bona eorum in fiscum cogantur.

I. Dicitur de jure ff.

LIV. An fugere obsidi liceat, quæritur; & constat non licere 52 si ab initio aut postea, quo laxius haberetur, fidem dederit. Alioqui videtur non is animus fuisse civitatis obligandi civem ne aufugeres, sed hosti dandi facultatem qualis vellent custodire. Et sic defendi potest Ciceronis factum. Sed etsi ipsa nihil peccaverat, (n) civitas tamen recipere & retinere obsidem non poterat.

Lib. lib. 2.

Sic

45 Non sub formula) Non est adscripta verbis conceptis.

46 Taxare item) Quantum vult, imponere multam.

47 Mixtum quoddam) In quo aliquid juris in suos relinquit aedito, exceptum ab imperio victoris.

GROI. m. Obsides diximus dari) Hoc libro c. 17. §. 14. vide & caput xi. §. 18.

GROI. 48 Aut ejus qui imperium) Ipsæ invitos.

49 Jus in actiones) Potest qui summum imperium habet, publici boni causa, auferre singulis arbitrium a-

gendi vel non agendi, ut potest auferre bona.

50 Feudi dominus non habet) Ut eum vassallum obsidem detineamus.

51 Obsidem posse) Si non servet pactum, qui obsidem dedit.

52 Si ab initio qui dedit) Ut minus arte vel molere cunctetur, dextra data & interpretando promissa se non abutentem.

GROI. n. Civitas tamen recipere & retinere obsidem non poterat; Vide Plutarchum in Publicola hac de re. Ad illud Virgilii,

Vin.

Lib. xxix. xi.

cedere, 15 prælio iterum laceſſere, quæ & dictis locis & apud Livium aliquoties reperias ut ſigna poni victoriæ, per ſe nihil probant, niſi quatenus cum aliis indiſiis valent ad docendam hoſtium fugam. Et certe, qui loco ceſſit, in dubio magis eſt ut fu- giſſe credatur. At, ubi victoriæ firma argumenta non ſunt, res manet ſic quo loco ante prælium fuiſſe; & aut ad bellum, aut ad novas paſſiones veniendum eſt.

L. Societatem,
D. pro ſocio:

XLVI. 1. Arbitrorum Proculus nos docet duo eſſe genera: unum ejuſmodi, ut ſive æquum, ſive iniquum, parere debeamus, quod obſervatur, ait, cum 17 ex compromiſſo ad arbitrum itum eſt; alterum ejuſmodi, ut 18 ad boni viri arbitrium redigi debeat,

L. Si libertus,
D. de op. lib.

cujus generis exemplum habemus in Celiſi reſponſo: ſi libertus, inquit, ita juraverit dare ſe quot operas patronus arbitratuſſe, non aliter ratum fore arbitrium patroni quam 19 ſi æquum arbitratuſſe. Sed hæc jurisjurandi interpretatio, ut Romanis legibus induci po- tuit, ita verborum ſimplicitati per ſe ſpectatæ non convenit. Il- lud tamen verum manet, utrovis modo arbitrum ſumi poſſe, aut ut 20 conciliatorem tantum, quales Athenienſes inter Rhodios & Demetrium fuiſſe legimus, aut ut 21 cujuſ dicto parendum omni- no ſit. Et hoc eſt genus de quo nos hic agimus, & de quo non nulla ſupra diximus cum de cavendi belli rationibus loquere- mur.

Lib. 2, cap. 23.
§. 3.

2. Quamquam vero etiam de talibus arbitris, 22 in quos com- promiſſum eſt, lex civilis ſtatueri poſſit, & alicubi ſtatuert, ut ab iſis provocare & de injuria queri liceat; (g) id tamen inter res ac populos locum habere non poteſt. 23 Nulla enim hic eſt

potes-

ſi, eoque modo victoriæ reſtimonium adeptus Delphos abiit. Idem Nicias: καὶ τοὶ κατὰ γῆρας εἰσὶν καὶ οὐκ ἔστιν οἱ ναυκῶν ὑπὸ πονδῶν διῶντες ἀνδρα- γῶν, ἀπολέσθαι τὴν νίκην καὶ τρέφαιον ἐστὶν αὐτοῖς τοῦτον τυχόντας οὐκ ἐνδε- μόν ἢν. quamquam in re & inſtituto recepto qui mortuus deportandus con- ceſſu acceperant, conſebantur a ſe ab- ducere victoriam, & qui id impetraſ- ſent eiſ, qui non erat trophæa ſignificans. GRON. 15 Prælio iterum laceſſere) Quod detraceret hoſti, neque audeat prodire in æquum. Liv. 22. 12.

246 Eo loco quo ante) Ambigua.

217 Ex compromiſſo) Ubi convenit inter partes, ut quidquid ſtatuert arbitri, eo ſtetur ſine exceptione.

218 Ad boni viri arbitrium) Ubi convenit hoc ita: ſi paſſerit arbitri ſe genere tanquam mediis & bonis viros.

219 Si æquum arbitratuſſe) Si non ab uſu fuerit liberti bonitate, qui ejus arbitrio ſe commiſit.

20 Conciliatorem) Qui perſuaſione & inductione utatur.

21 Cujus dicto) Qui imperio & ſententia decretoria.

22 In quos compromiſſum) Qui om- nem habent pronuntiandi & litem terminandi poteſtatem.

GRON. 23 Id tamen inter reges & populos locum habere non poteſt. Mariana libro xxix, 15. Bembo libro iv. Pacis per arbitrum factas habes aliquamultas in Polonica hiſtoria Cronieri libris x. xvi. xviii. xxi. xxiv. xxvii. xxviii. Habes & in Danica Pontani libro ii. confer quos nos ſupra lib. ii. c. xxi. §. 18.

GRON. 23 Nulla hic poteſtas ſuperior) Ut in privatarum rerum arbitris eſt magnifatus vel princeps.

24 De

potestas superior, quæ promissi vinculum aut impediatur, aut solvat. Standum ergo omnino, siue æquum, siue iniquum pronuntiaverit, ita ut Plinii illud huc recte aptes; *summum quisque causæ suæ iudicem facit, quemcumque eligit*. Aliud enim est 24 de arbitri officio, aliud 25 de compromittentium obligatione quætere.

Præf. not. bjp.

XLVII. 1. In arbitri officio spectandum, an electus sit 26 in vicem iudicis, an 27 cum laxiore quadam potestate, quam arbitri quasi propriam vult Seneca, cum dicit: *melior videtur conditio causæ bonæ, si ad iudicem, quam si ad arbitrum mittitur; quia 28 illam formula includit, & certos, quos non excedas, terminos ponit; huius libera & nullis adstricta vinculis religio & detrahens aliquid potest & adicere, & sententiam suam, non prout lex aut iustitia fundat, sed prout humanitas & misericordia impulsi, regere*. Aristoteles quoque *invenitur*, id est, æqui & commodi hominis esse ait, ut dicitur *μᾶλλον ἢ εἰς δίκην ἀνδράδας εἶναι*, malle ire ad arbitrum quam in ius, rationem adiciens. *ὁ γὰρ δίκηντος ἐν εὐνομίᾳ, ὁ δὲ δικάσας τὴν εὐνομίαν. καὶ τούτου εἴνεκα δίκηντος ὑπὲρ τῆς εὐνομίας ἐν ἰσότητι ἐσθλῇ*. nam arbitri id quod æquum est respiciunt, iuxta legem; imo arbitri ejus rei causa repertus est, ut valeret æquitas.

Lib. 2. de benef. c. 7.

Rhet. 1. c. 19.

2. Quo in loco æquitas non proprie significat, ut alibi, partem illam iustitiæ, 29 quæ legis sonum generalem ex mente auctoris adductus interpretatur, (nam hæc & iudici commissa est) sed omne id, quod rectius sit quam non sit; 30 etiam extra iustitiæ proprie dictæ regulas. Sed tales arbitri sicut inter privatos & ejusdem imperii cives frequentes sunt, & specialiter Christianis commendantur ab Apostolo Paulo 1. Cor. vi. 3 ita in dubio non debet tanta potestas concessa intelligi; in dubiis enim, 32 quod minimum est, sequimur; præcipue vero id locum habet inter summam potestatem obtinentes, qui cum iudicem communem non habeant, arbitrum censendi sunt adstrictis esse in regulis, quibus iudicis officium adstringi solet.

XLVIII. Illud tamen observandum est, arbitros lectos a populo.

24 De arbitri officio) Quid facere illi debeat.

25 De compromittentium obligatione) Quid facere necessario teneantur.

26 In vicem iudicis) Ut merum jus summamque iustitiæ legem & causarum merita spectet.

27 Cum laxiore quadam) Ut possit etiam præter jus ex æquo & bono statueret.

28 Illam formula) Cum qua semper dabatur a prætore iudex, velu-

ti: *si pareres dare vel facere oportere.*

29 Quæ legis sonum) Quæ quod lex dicit, cum possit in alienum & absurdum sensum rapi, ex ratione & cum prudentia id intelligendum monet. 2, 20. 27.

30 Etiam extra iustitiæ) Etiam per leges possit non fieri.

31 Ita in dubio) Ubi non plane ac diserte de iis conveniunt est.

32 Quod minimum) L. 9. D. de R. J.

pulis aut summis potestatibus (h) 33 de principali negotio pronuntiare debere, non de possessione; nam 34 possessoria iudicia juris civilis sunt; jure gentium possidendi jus dominium sequitur. Ideo, dum causa cognoscitur, 35 nihil est innovandum, tum ne præjudicium fiat, tum quia difficilis est recuperatio. Livius in historia disceptatorum inter populum Carthaginiensem & Masinissam, legatis, inquit, *jus possessionis non mutantur*.

Livius lib.
xxxvii.

XLIX. 1. Alterius generis est arbitri sumptio, cum quis ipsi hosti de se arbitrium permittit, quæ est deditio pura, subditum faciens eum, qui se dedit, ei vero, cui sit deditio, summam deferens potestatem. *ἐπιπολεῖν ἢ καὶ ἀδελφῶν* dicunt Græci. Sic Ætoli in senatu rogatos legimus, permittentemne de se arbitrium populo Romano. Consilium L. Corneli Lentuli apud Appianum circa finem belli Punici secundi, de re Carthaginiensium hoc erat: permittant, inquit, Carthaginienses se arbitrio nostro, ut victi solent, & multi antehac fecerunt: videbimus deinde nos; & si quid fuerimus largiti, 36 habebunt nobis gratiam: 37 neque enim fedus dicere poterunt; permultum autem interest. Quamdiu federa cum illis inimus, ut ea rumpant, semper aliquid causabuntur tanquam læsi adversus aliquam fœderis partem. Nam quia multa sunt dubie interpretationis, patet semper perplexandi materia. At, ubi ut deditis abstulerimus arma, corpora ipsa acceperimus in potestatem, tum denum intelligunt nihil se habere proprium, demittunt animos, & quodcumque a nobis acceperint, id tanquam de alieno datum libentibus animis accipient.

Lxxxvii.

2. Sed hic quoque distinguendum est, quid victus pati debeat, & quid victor jure, quid etiã salvo omni officio facere possit, quid denique eum maxime deceat. Victus post deditio nem nihil non patiendum habet: quippe jam subditus, & si jus belli externum respicimus, eo in loco, ut ei nihil non eripi possit, etiã vita, etiã libertas personalis, multo magis bona, non publica tantum, sed & singulorum. Ætoli, inquit alio loco Livius, 38 *permisso libero arbitrio, ne in corpora sciretur, metuebant*.

Ci.

GROT. h. De principali negotio pronuntiare debere, non de possessione) Id Lux Sabaudie dicebat in controversia Saluciæ. Vide Serranum Henrico IV.

GRON. 33 De principali negotio) Utrius sit res, de qua ambigitur: non uter interim eam possidere debeat.

34 Possessoria iudicia) Quibus in antecessum cecurrat, uter, dum lis est, possidere debeat; nam is onus probandi in alterum devolvit.

35 Nihil est innovandum) Non auferenda possessio ei, qui rem tenet.

36 Habebunt nobis gratiam) Id beneficium nostro consecuti fuerint.

37 Neque enim fedus dicere) Ex federe quicquam illis deberi.

38 Permisso libero arbitrio) Si senatus populi que Rom. omne de se arbitrium facerent, ne principes eorum vinculis & supplicis traderentur, metuebant.

Citavimus alibi : ubi omnia ei , qui armis plus potest , dedita sunt , *Lib. III. cap. quæ ex iis habere victor , quibus multari eos velit , ipsius iudicium , VII. §. 4. atque arbitrium est .* Eodem illud Livii pertinet : Romanis mos *Lib. VII. instus erat , cum quo nec sedere ; nec quis legibus iungeretur amicitia , non prius imperio in eum tanquam pacatum uti , quam omnia divina humanaque dedisset , obsides accepti , arma adempta , prædicta urbibus imposita forent .* Eriam occidi licite interdum deditos ostendimus . *Lib. III. c. XI. §. 18.*

L. 1. At victor , ne quid injuste faciat , spectare primum debet , ne quem occidat , nisi id 39 suo facinore meritum ; sic & , ne cui quicquam auferat , nisi in justam poenam . (1) Intra hunc autem modum , 40 quantum securitas patitur , ad clementiam & liberalitatem propendere semper honestum est ; interdum pro circumstantiis etiam ex morum regula necessarium .

Lib. III. c. XV in fine .
Lib. XIII.

2. Diximus alibi , bellorum egregios fines , quoties ignoscendo transigitur . Nicolaus Syraculanus apud Diodorum : Παρίδουκον αὐτοῦ μετὰ τῶν ἑλλαν πιστεύοντες τῇ τῶν κρατούντων εὐνομίᾳ . διέπερ οὐκ ἀξιον αὐτοῦ τῆς ημετέρας φεικτικότητος . tra-
diaerunt se cum armis , consiliis clementia victoris ; quæ indignum foret eos decipi spe nostra humanitatis . Postea : τίς ἑλλαν τούτου παραδοῦντας αὐτοῦ καὶ τῇ τῶν κρατούντων ἀνθρωπότητι πιστεύοντας παραίτηται μισείας ἔχοντες ; quis unquam Græcorum eos , qui se clementia victoris permitterent , 41 indeprecabili supplicio puniendos censuit ? & Cæsar Octavius apud Appianum , L. Antonium , qui se deditum venerat , alluens , οὐκ οὐδὲ μὲν τῶν ἑλλαν ἐτυχας ἀνδραγαθίᾳ καὶ γενναίᾳ ; ἀποθνήσκον δὲ πάντες τε καὶ τοὺς φίλους ἐπιτρέπον ἡμῖν καὶ τὴν στρατῶν ἀποστροφὴν μὲν πᾶσαν ἑργῶν , ἀποστροφὴν δὲ καὶ τὴν ἐξουσίαν ἀντιπρόθετον ὡς εἶπεν (male edidit ἔδωκε) ὑπὸ ἀναγκῇ ; οὐκ ἐπὶ πλεονεξίᾳ γὰρ οὐδὲ ἀπὸν ὑμῶν παθεῖν τὸ προσέχον ὅτι ἐμὸν ἀντικαὶν ἐστὶ πλεῖον . ὃ δὲ προσέχον . si ad fœdera paciscenda venisses , 42 jussisses me & victorem & injuria afficere ; nunc , cum te & amicos & exercitum arbitrio nostro permittis , demis mibi iram , demis & eam potestatem , quam in fidere coactus esses concedere . Nam cum eo quod vos dignum est pati , simul jam & alterum spectandum est , quid me facere par sit : atque hoc præferam .

3. Oc-

39. *Suo facinore*) Proprio , extra communia , & egresso modum eorum , quæ vulgo & promiscue in bello sunt .

GRON. i. Intra hunc autem modum , quantum securitas patitur , ad clementiam & liberalitatem propendere semper honestum est) Vide nobile exemplum Ferdinandi Legionensium regis apud Marianam lib. XI. c. 15. & repete quæ nos supra hoc libro , cap. XI.

§. 14. & 15.

GRON. 40. Quantum securitas) Concedere potest victor , ita ut ipse ex-
tata metum cladis aut rebellionis maneat .

41. Indeprecabili supplicio) Ut Gell. 13. Pana indeprecabili .

42. Jussisses me & victorem) Duras tibi condiciones præscripsissem , quod & possum , ut victor , & jure possum , ut alicuius injuria .

3. Occurrit sæpe in Romanis historiis locutio, tradere se in fidem, tradere in fidem & clementiam. Sic apud Livium libro xxxvii. *Legationes finitimas tradentes in fidem civitates suas benigne audivit*. Lib. xlv. Paulo, ut se suaque in fidem & clementiam populi Romani permitterent, contendente, ubi de rege Perseo sermo est. Sciendum autem est, his verbis nihil aliud quam 43 dedicationem meram intelligi; (k) neque fidei nomen his in locis aliud significare, quam ipsam probitatem victoris, cui se victus committit.

Livius lib.
xxxvi.

4. (l) Nobilis est apud Polybium & Livium historia de Phænea Aetolorum legato, qui in oratione ad Manium consulem eo prolapsus est ut diceret: *δὲ τι νέμεται τοῖς Αἰτωλοῖς ἐπὶ αὐτοῦ ἐγγυεῖσθαι εἰς τὴν Ῥωμαίων πίστιν*. Aetolos (ita venit, Livius) se jusque sui populi Romani permittere. Cumque percunctanti consuli iterum id affirmasset, postulasse consulem, ut quidam 44 belli in-centores sibi sine mora dederentur. Cum Phæneas excepisset, non in servitutem, sed in fidem tuam nos tradimus, & quod imperaretur, non esse moris Græcorum, respondisse consulem, nihil se curare, quid Græci esset moris, se more Romano imperium habere in deditos suo decreto, & catenis vinciri legatos jussisse. In Græco est, *καὶ τοῦ δέσποτος καὶ κατήκοντος ποιῆσαι λόγον δαδόντες αὐτοῖς εἰς τὴν πίστιν*; de officio & decoro hic disputatur, cum jam vos fidei nostræ permiseritis? Ex his verbis apparet, quantum impune & non violato gentium jure facere possit is, in cujus fidem populus aliquis se permisit. Neque tamen hac potestate usus est Romanus consul, sed & legatos dimisit, & Aetolorum concilio de integro deliberandi fecit potestatem. Sic populus Romano Fali-scis respondisse legitur, edoctum se, Faliiscos se non potestati sed fidei Romanorum commississe; & de Campanis legimus, eos non federe sed deditione in fidem venisse.

Val. Max.
lib. v. c. 5.
Livius lib. 8

5. Ad officium vero ejus, cui facta est deditio, non male re-

tu.

43. Deditionem) Romani rerum acerbitatem verbis mitigare solebant. Sic fidem dicebant potestatem liberam de aliquo statuendi. Sic locios qui erant veri subiecti. Sic Magistratus in edictis ponebant bonum fas- lum, id est, recte facietis, pro eo, quod esset, volumus & jubemus. Sic histior supplicium sumturus jubebatur lege agere.

GROT. k. Neque fidei nomen his in locis aliud significare quam ipsam probitatem victoris, cui se victus per-mittit. Polybius: *κατὰ Ῥωμαίων ἰσο-δυναμίαν τὸ, τὰ εἰς τὴν πίστιν αὐτοῦ*

*ἐγγυεῖσθαι καὶ τὸ τὴν ἐμπιστὴν δοῦ-
ναι κατὰ αὐτοῦ τὸ παραδοῦναι*. apud Romanos idem valet, se in fidem al-licuius committere, & victori de festi-tuendi liberam facere potestatem. Græci dicunt, εἰς δέσπον εἶναι αὐτοῦς πα-
ραδίδεσθαι, ut Thucydides libro i. i. i. ait: καὶ αὐτῶν ἐκτρέψαντες ἐποιεῖται, ut Diodorus Siculus lib. xiv.

l. Nobilis est apud Polybium) In excerptis legationum num. 13.
GROT. 44 Belli in-centores) Aucto-
res, & concitores.

uleris. Senecæ illud: *clementia liberum arbitrium habet*; 45 non sub formula, sed ex æquo & bono iudicat, & absolvere illi licet, & quanti vult 46 taxare licet. Neque referre exillimo, an dedens se dicat se dedere alterius sapientiæ, an moderatiori, an misericordiae; hæc enim omnia blandimenta sunt; res manet, ut victor arbiter fiat.

Lib. 2. de clem. 7.

LI. Sed sunt tamen & deditiones conditionatæ, quæ aut singulis consulunt, ut quibus vita salva, aut corporum libertas, aut & quædam bona excipiuntur; aut etiam universitati; quarum nonnullæ etiam 47 mixtum quoddam imperium possunt induere; de quo egimus alibi.

Lib. 1. l. 3. §. 17.

LII. Accessiones pacti sunt obsides & pignora: (m) Obsides diximus dari aut sua voluntate, 48 aut ejus qui imperium habet; nam in summo civili imperio comprehenditur & 49 jus in actiones subditorum, ut in bona. Sed civitas aut ejus rector tenebitur illud incommodum ei, qui paritur, aut proximis repensare; & si plures sint, quorum quis obses eat, republicæ nihil intersit, danda opera videtur, ut forte res dirimatur. In vallum, nisi idem subditus sit, jus hoc 50 feudi dominus non habet; neque enim reverentia & obsequium quæ debet, huc usque pertingunt.

LIII. Interfici si obsidem posse diximus, per jus gentium eternum, non etiam interno jure, nisi par ipsius culpa accedat. Servi quoque non sunt: imo & jure gentium bona habere & hereditas relinquere possunt, quæquam Romano jure cautum est, ut bona eorum in fiscum cogantur.

I. Divus, de jure fidei

LIV. An fugere obsidi liceat, quaeritur: & constat non licere 52 si ab initio aut postea, quo laxius haberetur, fidem dederit. Alioqui videtur non is animus fuisse civitatis obligandi civem ne aufugeret, sed hosti dandi facultatem qualis vellet custodiæ. Et sic defendi potest Clæliæ factum. Sed etsi ipsa nihil peccaverat, (n) civitas tamen recipere & retinere obsidem non poterat.

Lib. lib. 2.

Sic

45 Non sub formula) Non est adscripta verbis conceptis.

46 Taxare licet) Quantum vult, imponere multam.

47 Mixtum quoddam) In quo aliquid juris in suos relinquit cedito, exceptum ab imperio victoris.

GR01. m Obsides diximus dari) Hoc libro c. 14. §. 14. vide & caput xi. §. 18.

GRON. 48 Aut ejus qui imperium) Ipse invitos.

49 Jus in actiones) Potest qui summam imperium habet, publici boni causa, auferre singulis arbitrium a-

gendis vel non agendis, ut potest auferre bona.

50 Feudi dominus non habet) Ut cum vassallum obsidem det invitum.

51 Obsidem posse) Si non servet pactum, qui obsidem dedit.

52 Si ab initio quo laxius) Ut minus arcte vel moleste custodiretur, dextra data & iurjurando promissæ se non auturum.

GR01. n Civitas tamen recipere & retinere obsidem non poterat) Vide Plutarchum in Publicola hac de re: Ad illud Virgilii,

Vin-

Sic Porfenna: si non dedatur obfes; pro rupto se fedus habiturum. Deinde: Romani pignus pacis ex federe restituerunt.

LV. Odiosa autem est obfidum obligatio, cum quia libertati inimica, tum quia ex facto alieno venit. Ideoque stricta interpretatio hic locum habet; quare si jam unam causam dati in aliam retineri non poterunt; quod ita intellige, si aliud quid sine obfidum accessione promissum sit. At si in alia causa fides jam violata sit, aut contractum debitum, jam poterit obfes retineri, non ut obfes, sed eo gentium jure; quo subditi ex facto imperantium detineri possunt; §4. *καὶ ὁ ἀποδιδόναι*; quod ipsum tamen ne fiat, caveri poterit, adjecto pacto de reddendis obfidibus, ubi, cujus nomine dati erant, implerentur. *ἐν τῷ αὐτῷ ἡμέρῃ*.

LVI. Qui obfes datus est §5 tantum, ut alterum captivum aut obfidem redimat, eo mortuo liberatur; nam in illo, dum moriturus, jus pignoris extinctum est; §6 ut in captivo redempto dixit Vipianus. Quare, sicut in Vipiani questione pretium non debetur, §7 quod in personarum locum succedit, ita nec hic persona manebit obligata, quæ personarum vicaria facta est. Sic Demetrius a senatu Romano non inque postulabat dimitti; *οὐδ' Ἀρρίχῳ πλεονεξία, Ἀρρίχῳ δὲ ἐκ δαυείας*; inquit Appianus. Iulianus ex Trogo: Demetrius, qui obfes Romæ erat, cognita morte Antiochi fratris, senatum adiit, obfidemque se. (malum legere obfidem inquis; ut exhereditatio) utro fratre venisse, quo mortuo, cujus obfes sit, ignoraretis. *ὁ δὲ πρὸς τὸν ἀδελφὸν ὄντα ὡς ἐπὶ τῷ ἀδελφῷ ἦν*.

LVII. Regum autem, qui fedus fecit, modoque non teneantur adhuc obfes, pendet ab eo, quod alibi tractavimus, an fedus habendum sit. §8 personale ab reale. Nam §9 accessoria non possunt efficiere, ut in principalium interpretatione a regula recedatur; ejus autem naturam & ipsa sequi debent.

LVIII. Obiter hoc addendum est, obfides interdum non accessionem esse obfidum, sed revera partem principalem; ut cum quæ ex contractu contractum promittit non suum, & quia, eo

non
§5. *Μισθὸν ἀνὰ μέρη ἐλάττω ληπτίς*.
Vinculis federis ait Servius.

GRON. §5 in unam causam dati Elapso tempore, in quod, aut perfecta res, obfidem dati erant.

§4. *Καὶ ὁ ἀποδιδόναι*. Per clarissimum vel pignoris capionem.

§5. *Τὸν αὐτὸν αὐτῶν*. Dum ab eis captivus vel obfes in vitæ patriam & redactionis pretium comparatur.

§6. *ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ ἡμέρῃ*. Si quis partem aliquam reddidit, ut recepto pretio a filio, eum liberum dimittat, & si pater mortuus sit, iniquum jurem a filio redderet.

§57. *Quod in persona locum*. Quod cum erogandum esset pro captivo, & cujus ipse captivus erogandi pignus fuisset: pro eo mortuo & sic jure pignoris soluto, habet retineturque filius.

§8. *Personale an reale*. Cum solo reo percussum, an cum rege & populo. *ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ ἡμέρῃ*.

§9. *Accessoria non possunt*. Propter obfidem autem non statim fedus intelligitur esse reale, si aliud ab initio actum esse appareat.

§60. *Estque non suum*. Quod alius debet præsare.

61 Ob.

Vide supra
lib. 3. c. 2.

L. si pater, ff.
de capt.

Gr.
lib. xxxiv.

Lib. 2. v. 16.
§. 16.

non præstito, tenetur ad id quod interest, ejus vice & obsides obligantur; quam fuisse videri sententiam Caudinæ sponsonis diximus alibi. Non dura tantum, sed & iniqua est sententia existimantium, obsides etiam sine consensu suo alterum ex facto alterius posse obligari.

Lib. 2, c. xv.

§. 16.

Alb. Genz.

lib. 2, c. 19.

LIX. Pignora quædam communia habent cum obsidibus; quædam propria. Commune, quod & ex alio jam debito retinentur, nisi obster data fides; proprium, quod quæ de iis est pactio, non tam stricte sumitur, quam illa de obsidibus: neque enim & æquale est odium. Res enim natæ sunt, ut teneantur, non & homines.

LX. Illud alibi quoque diximus, & nullum tempus id efficere posse, ne ius sit pignoris, si id præstetur, pro quo pignus superpositum est. Nam qui actus causam & veterem & novam habet, non creditur & ex nova procedere. Ideo & patientia debitoris veteri contractui, non derelictioni imputatur, nisi certæ conjecturæ aliam interpretationem exprimant: ut si quis luere cum vellet, impeditur id silentio transmissit tanto tempore, quod ad consensum conjecturam sufficere possit.

Lib. 2, c. 4.

§. 17.

61. *Obsides etiam sine consensu* Si aliquis obsidum peccet aut aufugiat, pro ejus delicto alterum, qui simul sit obbes datus, teneri,

62. *Et ex alio debito* Si jam solutum sit, ejus causa pignus datum est, & interim debitor aliud debitum ab eodem creditore contraxit, in hujus quoque debiti securitatem olim datum pignus potest retineri,

63. *Nisi obster data fides* Nisi expresse cautum est, non nisi in unam causam; quicquid etiam interyeniat hunc obbesem esse debere.

64. *Æquale est odium* Favorabilior est causa pignoris quam obsidum: ideo laxior ejus interpretatio.

65. *Nullum tempus* Placuit enim tempus non esse modum finiendæ obligationis. westemb. ad tit. Quibus modis pign. vel hyp. solvitur.

66. *Veterem & novam* Vt pignus contractum.

67. *Ex nova* Habitio pro derelicto.

68. *Patientia debitoris* Quod debitor pignus tantidum penes tenentem esse passus est; id præsumitur fecisse, quia confidebat contractui, per quem putabat id sibi repetere, quancumque vellet, licere atque integrum esse; non quod id pro derelicto haberet.

C A P U T XXI.

De fide manente bello, ubi de induciis, comæatu, captivorum redemptione.

I. *Inducia quid sint, & an id non opus.*

tempus ventis pacis an bellum terminet.

IV. *Quomodo computanda sint tempora induciis præfinita.*

II. *Vocis origo.*

V. *Quando obligare incipiant.*

III. *Nova indictione post inducias*

VI. *Quid per inducias liceat.*

VII. *An*

- VII. *An retrocedere & rescere* XIX. *Comitis, & gentis nomine*
mania, & similia. *qui veniant.*
- VIII. *De locis occupandis distin-* XX. *An concessio juris commean-*
Bio. *di morte extinguatur.*
- IX. *An redire possit, qui vima-* XXI. *Quid si data sit, dones qui*
jura retentus est circa exitum in- *dedis voluerit?*
duciarum. XXII. *An securitas & extra ter-*
 X. *De specialibus induciarum pa-* *ritorium debeat.*
SSIONIBUS, & quæ inde quæsi- XXIII. *Favore redemptionis capti-*
lens. *vorum.*
- XI. *Induciarum passionibus ab al-* XXIV. *An lege interdicti redem-*
tera parte ruptis, alteram bellum *sio possit, distinctione explica-*
movere possit. *tur.*
- XII. *Quid si panno addita fue-* XXV. *Jus in captivum cedi pos-*
rit? *se.*
- XIII. *Privatorum facta quando in-* XXVI. *Posse ab uno pretium plu-*
ducias rumpant. *ribus deberi.*
- XIV. *In jure commercandi extra-* XXVII. *Conventio an rescindi*
inducias qualis sumenda interpre- *possit, ob divitias captivi igno-*
tatio. *rata.*
- XV. *Qui militum nomine ve-* XXVIII. *Qua bona capti capto-*
niant. *rem sequantur.*
- XVI. *Ire, venire, abire, quomo-* XXIX. *An heres pretium debeat,*
do hic accipienda. *distinctione explicatur.*
- XVII. *De extensione ad perso-* XXX. *An redire debeat qui di-*
nas. *missus est, ut alterum liberet, eo*
 XVIII. *Ad bona.* *mortuo.*

Ann. XIV. &
 bill. 3.

viii. Nic.

I. 1. **S**olent & inter bellum a summis potestatibus concedi quedam, ut cum Virgilio & Tacito loquar; 1 belli commercia; Homero *εμπορίας*, qualia sunt induciæ, commercatus, captivorum redemptio. Induciæ sunt conventio, per quam bello manente, ad tempus bellicis actibus abstinendum est. Bello, inquam, manente; nam, ut Cicero ait Philippica octava, inter bellum & pacem nihil est medium; & bellum 2 status est nomen, qui potest esse etiam cum 3 operationes suas non exserit. *Δὲν εἰρήνηται καὶ κατὰ τὸν ἔχοντα τὴν ἀπόρρην ἢ ἀναπαύειν δὲν εἶναι* Aut Aristoteles: *ἔστιν ποτὶς καὶ εὐκλείας* quis sit praeclus & aut dormiat aut vitam agat actione vacuum. Idem alibi: *οὐ τὴν οὐ τὴν ἀναπαύειν τὴν ἀναπαύειν ἀλλὰ τὴν ἀναπαύειν* non ipsam amici iam d'f-
 erunt locorum intervalla, sed usum ejus. Andronicus Rhodius: *εἶναι*

GRON. 1. *De li commercia*) Comm-
 municationes communicationesque ni-
 hil est habentes.
 2. *Status est nomen*) Conditionem

temporum designat. 1, 1, 2.
 3. *Operationes suas non exserit*)
 Non pugnatur, creditur, capitur,
 nocetur, turbatur.

GRON.

τὴν ἐνδεχεται ὑπάρχουσαν μὲν ὑποτάλῃ • *habitus esse potest*, ita
ut nihil operetur. Eustathius ad sextum Nicomachiorum: ἢ ἐξῆς πρὸς
τὴν ἀπλὴν δύναμιν ἡγεσίχῃα λέγεται πρὸς δὲ τὴν ἐνέργειαν καὶ προαίρε-
σιν δύναμις, αἱ ἐν τῷ κοινωμένῳ γυμνῇ γυμναστικῇ • *habitus potentia
simpliciter dictæ ratione habita*, alius dicitur: ac ipsi actioni live exer-
cicio comparatus vocatur *potentia*, ut *ars mensoria* in dormiente men-
sore.

(a) *U: quævis tacet Hermogenes cantor tamen atque*

Horat. 1. sat. 1.

Optimus est modulator: & Asperius vaser omni

(b) *Abjecto instrumento artis, clausaque taberna*

Sutor erat.

2. Sic ergo: ut & Gellius dixit: *non pax est inducia*; bellum enim
manet, pugna cessat. Et in panegyrico Latini Pacati legimus: *in-
ducie* 4. *bella suspendebant*. Quod eo dico ut sciamus, si quid con-
venit, ut belli tempore valeat, id per inducias quoque valeret,
nisi manifeste appareat, 5 non statum spectari, sed ipsas functio-
nes. Contra, si quid de pace dictum erit, id induciarum tempo-
re locum non habebit; quæquam Virgilius 6 *pacem sequestram*
dixit, Scævius ad eum locum *pacem temporalem*, ut & Thucy-
didis scholiastes 7 *ἐπὶ τὴν πρὸ καιρὸν πόλεμον ἀδύνατον*, Varro 8 *pacem*
castrorum, paucorum dicitur, quæ omnes sunt non definitiones
sed delineationes quædam, eæque figuratæ. Qualis & illa Varro-
nis, qui, cum inducias dixit bellorum serias, poruerat & belli
somnia dicere. Sic & ipsas 9 forenses serias *pacem* vocavit Pa-
pinius; & somnum Aristoteles vinculum sensuum, quo exemplo
& inducias belli vinculum recte dixeris.

3. In M. Varrois autem expositione, quam & Donatus se-
quitur, hoc recte reprehendit Gellius, quod paucos dies adjecit,
ostendens solere & in horas dari, addam ego & in annos etiam
viginti, triginta, quadraginta, etiam centum; quarum apud Li-
vium exempla, quæ & illam Pauli Jurisconsulti definitionem re-

Ad Ter. Eum.

act. 1. sc. 1.

Lib. 1. c. 23

dar-

GROT. a *Ut quævis tacet Hermo-
genis* Seneca de beneficiis v, c. 21.
Est disertus, etiam qui tacet.

-b- *Abjecto instrumento artis, clau-
saeque tabernæ*

Sutor erat

Seneca dicto jam loco: *artifex est
etiam tui ad exercendam artem instru-
menta non suppetunt.*

GROEN. 4. *Bella suspendebant* Diffi-
cilebant & quali tenebant in pen-
denti, in suspensio.

5. *Non statum spectari* Non esse
pactum generale aut de universis
circa rem aliquam actionibus, sed
de eo, quod semel iterumque fieri
debeat.

Vol. II.

6. *Pacem sequestram* Sequester, pe-
nes quem res controversa interim de-
ponitur: aut qui medius intervenit
duobus certantibus; ita pax sequestra
per quam ad tempus deponitur cer-
tamen belli, aut quæ intervenit cer-
taminum media.

7. *Epithymon προκαιρος* Pacem tem-
porariam, caducam, quæ bellum par-
turit.

8. *Pacem castrorum* Quia castra
esse; indicium est esse bellum: non
ergo hæc pax simpliciter, sed bello
durante pax intercedens.

9. *Forenses serias pacem* 4. Silv. 4.
Certe jam Latia non miscent iurgia le-
ges, Et pacem piger annus habet.

H h

10 Cef.

*L. postlimini- darguunt inducię sunt cum in breve & in presens tempus convenit, ut
um, D. de cas- invicem se laceant.
privis.*

4. Fieri tamen poterit, ut si appareat, alicujus conventionis rationem unicam & per se moventem in solidum fuisse 10 cessationem actuum bellicorum, ut tunc, quod de pacis tempore dictum est, per inducias valeat, non ex vi vocis, sed ex mentis certa collectione, de qua alibi egimus.

*Lib. III. c. 16
§. 20.*

II. Videretur autem induciarum nomen non ab eo, quod Gellius vult, inde uti jam, nec ab *endoitu*, id est, introgressu, ut Opilius voluit, venisse, sed quod inde, id est, a certo tempore 11 *otium* sit, quomodo *duxuejar* Græci vocant. Apparet enim etiam ex Gellio & Opilio, veteribus per *i*, non per *e* litteram scriptum hoc nomen, quod nunc pluraliter profertur, olim haud dubie, etiam singulariter. Verus scriptura fuit *indoitia*; nam *otium* tunc *otium* enunciabant a verbo *oiti*, quod nunc uti dicimus, (c) sicut ex *pōina* (nunc *pōiam* scribimus) fit *punio*, & ex *Poi- no* (qui nunc *Pōnus*) fit *Punicus*. Sicut autem ex eo quod est *ostia*, *ostiorum*, factum est nomen (d) *Ostia* *Ostia*; sic ex *indoitia*, *indoitiorum*, factum est *indoitia*, *indoitia*, deinde *inducia*, cujus, ut dixi, plurale nunc tantum in usu est; olim ut Gellius monuit, etiam unitatis numero enunciabatur; non longe abit *Donatus*, cum inducias dictas vult, quod in dies otium præbeant. Sunt ergo induciae in bello *otium*, non pax; itaque accurate loquuntur historici, qui narrant sæpe, pacem negatam, inducias datas.

Disso loco.

Ad Ter. Eun.

*Liv. Plut.
Justin.*

*Aug. I. sumus
§. r. D. de pa-
stis.
Mart. Laud.
q. 29.*

Libro IV.

III. Quare nec nova 12 indicione opus erit; nam 13 sublato impedimento temporali, ipso jure se exferit status belli 14 non mortuus sed sopitus, ut 15 dominium et patria potestas in eo qui a furore convalescit. Legimus tamen apud Livium, ex socialium sententia finitis induciis indicium bellum; sed nimirum istis non necessariis cautionibus ostendere veteres Romani voluerunt quantopere pacem amarent, et quam justis de causis in arma traherentur. Inquit hoc ipse Livius: cum *Vejentibus nuper acie dimic-
tum*

10 Cessationem actuum) Non ut cessaretur propter aliud, velut colloqui causa aut religionis aut similia, sed tantum ut cessaretur, velut in longis mutorum annorum induciis.

11 Otium fit) Otium pro pace, Cicero 2, fam. 17. Si antea auditum erit otium esse in Syria, legiones ventura non sunt. Agrat. 2, 27. Ego vobis in hunc annum consul popularis æro pacem, tranquillitatem, otium. GROT. c Sicut ex *pōina* (nunc *pōiam* scribimus) fit *punio*) Vide Ser-

vium in x. *Æneidos* ad vocem *marorum*.

d Ostia Ostia) Et ex ostrea, ostreorum, factum est ostrea, ostrea.

GRON. 12 Indictione opus erit) Ad bellum post inducias repetendum.

13 Sublato impedimento temporali) Elapso tempore induciis prælituto.

14 Non mortuus, sed sopitus) Non extinctus, abolitus, sed intermissus.

15 Dominium) Administratio rerum suarum.

tum ad Nomentum & Fidenas fuerat, inducique inde, non pax facta, quarum & dies exierat, & ante diem rebellaverant; missi tamen feciales, nec eorum, cum more patrum jurati repeterent res, verba sunt audita.

IV. 1. Tempus induciæ ascribi solet aut continuum, ut in centum dies, aut cum designatione termini, ut usque calendas Martias. In priori 16 ad momenta temporum facienda est numeratio; id enim naturæ convenit; nam, quæ sit 17 ad civiles dies computatio, ex legibus aut populorum moribus venit. In altero non genere dubitari solet, utrum ad quem diem aut mensem, aut annum dictum est duraturas inducias, is dies, mensis, annus exclusus, an comprehensus intelligatur.

L. anniculus
D. de verb. ob.
signif.

2. Certe in rebus naturalibus duo sunt terminorum genera, 18 intra rem, ut cuius terminus est corporis: 19 extra rem, ut flumen terminus est terræ. Ad utrumque hunc modum, etiam qui 20 voluntate constituuntur, termini constitui possunt. Magis autem naturale videtur, (e)ut terminus sumatur qui pars sit rei: 21 *ut si quis dixerit, terminus dicitur quod ultimum cuiusque est*, inquit Aristoteles, nec usus repugnat, si quis sic dixerit, *ut intra diem mortis ejus aliquid fiat, ipse quoque dies, quo quis mortuus est, numeratur*. Prædixerat Cæsari Spuria periculum, quod non ultra Idus Martias proferretur. Interpellatus ipsis Idibus, dixit (f) venisse quidem, sed non præterisse. Quare multo magis sumenda est hæc interpretatio, ubi temporis productio favorem in se habet; ut in induciis, quæ humano sanguini par-

Mes. v. 17.
l. si quis, D.
de verb. sign.
Suet. in Cæs.

cunt. 3. At vero, 21 a quo die mensura aliqua temporis incipere dicitur, is dies intra mensuram non erit; quia ejus propositionis vis est discernere, non conjungere.

V. Illud obiter addam, inducias & si quid est simile, ipsos contrahentes statim obligare ex quo contractus absolutus est; at subditos utrinque obligari incipere, ubi induciæ 22 acceperunt formam legis, cui inest exterior quædam publicatio; qua facta.

22-

16 Ad momenta temporum.) Ab hora, qua consensum est in inducias, ad horam eandem centesimi diei.

17 Ad civiles dies.) Ut quæ super sunt horæ ultimi diei, simul comprehendantur, ut l. 38. D. de V. S.

18. Intra rem.) Extremitas vel ultimæ partes rei.

19 Extra rem.) De proximo rem attingentia.

20. Voluntate.) Arbitrio hominum, ubi natura non facit terminos.

GROT. c. Ut terminus sumatur qui

pars sit rei) Baldus de statutis in verbo usque, Bartolus in l. patronus, D. de legatis 3. & l. nuptæ, D. de senatoribus, Archidiaconus in cap. ecclesiæ xlii. q. 1. Hieronymus de Monte libro de finibus c. 23.

f. Venisse quidem sed non præterisse.) Dion: παρρησι, οὐδὲν δὲ παρρησι Appianus: παρρησι καὶ Εὐδοκῆς ἀλλ' οὐ παρρησιόθεν.

GRON. 21 A quo die) Ut sit, post quem diem; non, cum quodie.

22 Acceperunt formam legis) Ex quo solemniter promulgatæ sunt.

M h 2

23 Per

Bart. ad lo-
mmes pop.

Pan. c. 2. de
const. & ibid.

Fel. n. 7.

statim quidem incipit habere vim obligandi subditos, sed ea vi,
si publicatio uno tantum loco facta sit, non 23 per omnem di-
visionem eodem momento se exerit, sed per tempus sufficiens ad
perferendam ad singula loca notitiam. Quare si quid interea ad
subditos contra inducias factum sit, ipsi a poenis immunes erunt.
(g) Neque tamen eo minus contrahentes damnari refarcire de-
beant.

VI. 1. Quantum per inducias liceat, quantum non liceat,
ex ipsa definitione datur intelligi. Illiciti enim sunt omnes actus
bonici, sive in personas, sive in res, id est; quicquid vi sit ad-
versus hostem; id enim omne per induciarum tempus sit contra
jus gentium, ut in concione ad milites loquitur L. Aemilius apud
Livium.

2. Etiam quæ res hostium 24 casu aliquo ad nos pervenerint,
eæ reddendæ erunt, etiam si ante nostræ fuissent; quia quod jus
externum attinet, ex quo hæc dijudicanda sunt, ipsorum sunt
factæ; & hoc est, quod ait Paulus Jurisconsultus, induciarum
tempore postliminium non esse, quia postliminium requirit, ut
anteceat jus bello capiendi; quod per inducias non est.

3. Ire & redire ultro citroque, sed eo paratu, qui periculum
nullum ostendit, licet. Notatum hoc (h) a Servio ad illud Maronis;
Mixtque impune Latini, ubi & hoc narrat, obfessa urbe a Tarqui-
nio inter Porcennam & Romanos factis induciis, cum ludii Cir-
ceps in urbe celebrarentur, ingressos hostium duces curuli cer-
taurinae contendisse & victores coronatos.

VII. Interius 25 recedere cum exercitu, quod Philippum fe-
cisse legimus apud Livium, cum induciis non pugnat; nec resi-
stere, nec quædam, nec militem conscribere, (i) nisi quid specialius con-
venit.

VIII. 26 Corruptis 26 hostium præfidiis loca invadere quæ ipsi
tenebant, haud dubie contra inducias est; talis enim acquisitio
iusta esse non potest, nisi ex jure belli. Idem habendum, si qui
subditi delinere ad hostem velint. Exemplum est apud Livium,
lib. xlii. Coronat & Haliartii favore quodam insito in reges, ligatos
in Macedoniam miserunt præsidium petentes, quo se adversus impoten-

tem

23 Per omnem divisionem) Per omnem
territorium.

GROT. g. Neque tamen eo minus con-
trahentes damnari refarcire debent.)
Ut de Scione apud Thucydidem iv.
Defendi itaque non potest quod ab
Hispanis in Italia factum narrat Ma-
riana xxviii. 7.

GRON. 24 Casu aliquo.) Non in-
dustria, aut opera nostra.

GROT. h. A Servio.) Ad xi. Æneid.

GRON. 25 Interius recedere.) Intra
fines ex eo loco, unde aliqui non
facile sine confidit digredimur, ut
Philippus apud Liv. 31. 39.

GROT. i. Nisi quid specialius conve-
nit.) Ut apud Parum lib. 2.

GRON. 26 Corruptis.) Sollicitatis
ad defectionem pecunia vel promif-
sis, ut Sulla illos L. Scipioni. Ap-
pian. i. civ. p. 401. Flor. 3. 21.

tae inducie tantum ne oppugnentur, jam auxilia & commearus admittere non sicebit; nam cum tales inducie alteri partium pro sint, non debent interim ejus, qui dedit, causam duriores facere. Interdum & 35 convenit, ne commeari liceat. (m) Interdum personis caveatur, non & rebus; quo casu 36 si ad res defendendas ledantur personæ, nihil contra inducias fiet; nam committitur res defendere, personarum securitas 37 ad id quod principale est, non quod in alicujus consequentiam venit, referenda est.

XI. Si fides induciarum a parte altera rumpatur, quin lesio liberum, sit etiam sine indictione ad arma venire, frustra dubitatur; nam capita 38 conventionis insunt conventioni per modum conditionis, ut paulo ante diximus. Reperias quidem in historis exempla eorum 39 qui sustinuerint in finem induciarum. Sed & bellum illatum Hetruscis & aliis, quod contra inducias fecissent, legas: quæ diversitas argumento est, jus ita esse ut dicimus, sed eo jure uti vel non uti, in arbitrio esse ejus, qui latus est.

XII. Illud constat, si 40 poena conventa poscitur & persolvitur ab eo qui contra fecit, jam bellandi jus non esse; ideo enim poena solvitur, ut cætera salva maneant. Et contra, si 41 bellum movetur, recessum a poena censeri debet, quando optio data, est.

XIII. Privata tamen facta non rumpunt inducias, nisi publicus actus accedat, puta 42 imperii aut ratihabitionis, quæ etiam intelligitur accedere, si qui deliquerint nec puniantur, nec dedantur; si non reddantur res.

XIV. Jus committendi extra inducias 43 privilegium quoddam est;

GRON. 35 *Convenit, ne commeari*) Diserte ponitur in pactis induciarum, ne utrimque inter partes hostes liber sit commearus.

GRON. m *Interdum personis caveatur, non & rebus*) Vide c. significavit, de Juris. De induciis cum exceptione locorum exempla habes apud Procopium & Menandrum Protectorem.

GRON. 36 *Si ad res defendendas*) Si, quæ res alterius invadunt, violentur personæ.

37 *Ad id quod principale*) Ita accipienda est, ut directo & per se personæ nihil hostile facientes non ledantur; non, ne ledantur, dum ea quæ per inducias licet arceri ac prohibere attentant.

38 *Conventionis insunt*) Omnia conventionis capita infirmantur & leduntur in uno, quasi singulis esset

adjectum, hoc caput salvum fore, si & cætera salva fuerint.

39 *Qui sustinuerint*) Non reddiderint pro par pari & ruptis ab altera parte induciis profuerint vicissim ad hostilia, sed expectaverint finem.

40 *Pœna conventa*) In pacto induciarum eo casu, si quis eas violat.

41 *Bellum movetur*) Post violatas inducias alter vicissim aliquid hostile fecerit, is poenam conventam poscere nequit; jam enim videtur legisse alterum eorum, quæ optare potuit.

42 *Imperii aut ratihabitionis*) Si jussa fuerint aut approbata ab eo; penes quem imperium est.

43 *Privilegium quoddam*) Certis personis plerumque datur, quominus aliis maneat bellum.

Libro hoc c.
xix. §. 14. &
xx. §. 36.
Liv. lib. ix.
& xl.

est: quare in ejus interpretatione sequenda sunt quæ 44 de privilegiis traduntur. Est autem hoc privilegium neque tertio noxium, *Vide supra l. neque danti admodum grave: ideo 45 intra verborum proprietatem laxa magis quam stricta interpretatio admittenda est, eoque magis si non perenti datum beneficium, sed ultro oblatum sit; multoque magis, si ultra privatam publicam quædam utilitas in negotio vertatur. Rejicienda ergo stricta interpretatio, etiam quam ferunt verba, nisi alioqui absurdum aliquod sequeretur, aut eoducant probabiles admodum voluntatis conjecturæ. Contra vero etiam extra proprietatem laxior interpretatio locum habebit, ut simile absurdum vitetur, aut ex valde urgentibus conjecturis.*

Can. in c. cum in cunctis, §. cum vero, de elict.

. XV. Hanc colligimus 46 datum militibus commeatum non ad modicum tantum, sed & summus ductus porrigit; quia verbi proprietates admittit eam significationem, quanquam est & alia strictior. Sic 47 nomine clericorum venit episcopus. Etiam, qui in classibus sunt nautæ, milites intelliguntur, & omnes omnino qui sacramentum dixerunt.

L. 1. §. 1. D. de bon. poss. ex testam.

XVI. 1. 48 In itin cautum & de reditu censetur, non hoc ex vi verbi, sed ut absurdum vitetur; neque enim 49 inutile esse beneficium debet. Et abitus tutus intelligendus ulque dum eo pervenerit ubi in tuto sit. Unde (n) Alexandri fides accusata, qui quibus abitum indulserat, eos in ipso itinere jussit interfici.

Diod. Sic. lib. xvii.

2. At, cui abire datum, non & redire: sed nec, cui venire concessum est, 50 mittere poterit; nec contra: sunt enim hæc diversa, nec extra verba exspatiari ratio cogit; ita tamen 51 ut error est, si jus non det, a poena certe, si qua adjecta est, relever. Sed & cui venire permissum est. semel veniet, non iterum, nisi temporis adjectio aliam suppediret conjecturam.

XXVII. Pa.

44 *De privilegiis*) Juribus singularibus, quæ non ad exemplum trahuntur, §. 6. de Instit. de j. n. g. c.

45 *Intra verborum proprietatem*) Quatenus propria verborum significatio permittit.

46 *Datum militibus commeatum*) Si positum sit in pacto induciarum, concessi liberum iter in hostiles terras aut per hostiles militibus, non excludi censeantur, tribunos, præfectos, sed nec legatos, qui summe rei præsent.

47 *Nomine clericorum*) Quod clericis concessum, id etiam vindicare potest episcopus.

48 *In itin*) Si data facultas eundem, utique & reitundi.

49 *Inutile beneficium*) Quod pro

beneficio datur, id ita datum intelligitur, ut possit effectum sortiri.

GROT. n. *Alexandri fides accusata*)

Plutarchus: Καὶ τοῦτο τοῖς πολέμοις ἐγγὺς αὐτοῦ τὰ ἄλλα νομίμῳ καὶ βασιλικῷ πολιτῆντας ὡς καὶ πρόστασις hæc velut macula adnasci: bellicis actionibus regis, cætera in bello agere & jure & regulariter soliti. Si male: Euxum Bajazetis contra Vidy-nenses in Servia habes: apud Leu-claviuni lib. vi.

GRON. 50 *Mittere*) Alium sibi substitueri, qui veniat.

51 *Ue error*) Ut, si quis hoc fecerit per errorem, sine fallendi proposito, est, male fecerit, non tamen poene sorte in pacto expresse sub-jaceat.

XVII. Patrem filius, uxor virum non sequitur, aliter quam

L. penult. de in iure. §. 2. commorandi; nam morari solemus §. 3. cum familia, pe-
precario. regendi sine ea. Famulus tamen unus aut alter, etiam si expres-
sus non sit, comprehensus consuebitur in eo quæcumque sine tali com-
mitatu ire indecorum foret; nam qui aliquid concedit, concedit

Abb. c. quam
si de iudicis. ligenda est.

XVIII. Similiter bona non quævis comprehenduntur, sed quæ
solita sunt ad iter assumptum.

XIX. Expresso comitum nomine non sunt intelligendi hi, §. 5.
quorum causa magis est odiosa, quam ipsius cui prospiciunt. Ta-
les sunt piratæ, latrones, transugæ, desertores. Gentis expres-
sum nomen in comitibus, satis ostendit facultatem ad alios non
porrigi.

Lib. II. c. 14.
§. 11. 22.
XX. Jus committendi cum veniat ex vi potestatis, in dubio non
extinguitur morte concedentis, secundum ea quæ alibi dixi-
mus de regum & aliorum imperantium beneficiis.

XXI. Disputari solet de eo, quod dictum est in hunc modum,
§. 7. *quandiu vivente*. Et verum est sententiarum, qui existimant
durare §. 8. beneficium tale, etiam si §. 9. novus volendi actus non
intercedat, quia durare in dubio præsumitur, quod ad iuris effe-
ctum sufficit; (a) non etiam ubi is, qui concessit, desit posse
velle, quod per mortem contingit. Persona enim sub lata colla-
bitur etiam illa præsumtio durationis, sicut accideret interitus sub
stantiæ.

Canon. in c. si
gratioso, de
restr. m. vi.

XXII. Committendi autem securitas ei, cui data est, debetur
etiam extra territorium concedentis; quia datur: §. 6. contra jus
belli.

52. *Commorandi*) Concessa itione
habitandi causa.

53. *Cum familia*) At familiae vel
præcipue partes uxor & liberi.

54. *Moraliter*) Non sine quo sine
placuit & quocumque modo aliqui
esse non possit, sed sine quo aliter
quid decederet & committere esse non
possit.

55. *Quorum causa magis est odiosa*)
Qui minus sunt favorabiles, adeo
ut videatur concessurus non fuisse,
qui concessit, si suo nomine peti-
sent.

56. *Morte concedentis*) Sic ut a
novo Imperatore novus committendus
sit petendus, si quis uti velit.

57. *Quandiu vivente*) Quoties con-
cessi aliquid alteri licitum foret im-
diu, quandiu id ei concedere ve-
lim.

58. *Beneficium tale*) Postquam se-
mel iterumque eo usus est, qui ac-
cepit.

59. *Novus volendi*) Est nec ver-
bis neque alio certo signo, ut adhuc
velle ostenderim.

GROL. o. *Non est ubi is qui con-*
cessit desit posse velle, quod per mor-
tem contingit.) L. Lucius Titius de
donationibus, ita ut eam emendat
vir magnus Antonius Faber, *quæ-*
re ponens pro volente. Aude loca-
tio, si locati, Cardinalis. Tur-
schum pp. conclusio. 75. l. 1. p. 1.
Reinking. lib. 11. classe. 1. cap. 8.

60. *Contra jus belli*) Ut in ali-
quem non liceat, quod iure belli
liceret, licet autem an hostes iure
belli quidvis hostile etiam extra ter-
ritorium.

belli, quod per se territorio non includitur; fuit alibi a nobis dictum est.

Lib.3.c.4.
§.8.

XXIII. Captivorum redemptio multum habet favoris, maxime apud Christianos, quibus lex divina hoc misericordiae genus peculiariter commendat. Captivorum redemptio, magnum atque praeclarum iustitiae munus est, verba sunt Lactantii. Ambrosio captivos redimere, maxime ab hoste barbaro, praecipua & summa liberalitas vocatur. Idem defendit suum & ecclesiae factum, (p) quod vasa ecclesiae 61 etiam iniuncta confregerint, ut captivi redimerentur. 62 Ornatus, inquit, sacramentorum, redemptio captivorum est. & multa alia in eandem sententiam.

Matt. xxv.
26-39.
Luo.vi.

Lib.11. off.
c.15.

XXIV. 1. Quibus adducor, ut non audeam indistincte probare leges illas, quae captivos redimi verant, quales apud Romanos fuisse legimus: nulli civitati viliores captivi quam nostra, aie in senatu Romano quidam. Eadem civitas Livio dicitur minime in captivos jam inde antiquitus indulgens. Nota est in hanc rem Horatii ode, ubi captivos redimere vocat 63 conditiones foedas: & exemplum perniciem trahens; flagitio additum damnum. Sed quod Aristoteles in Laconum institutis reprehendit, idem in Romanorum culpam solet; nimis scilicet illa omnia directam ad res bellicas, quasi in illis solis salus civitatis consisteret. Atqui si rem humanitatis modo aestimamus, fatius saepe esset jus, quod bello petitur, amitti, (q) quam plerimos homines, & quidem cognatos aut populates, relinqui in gravissimis ærumnis.

Lib.11.c.18
§.3.
Livius lib.
xxii.
ibid.

2. Non videtur ergo lex talis iusta, 64 nisi appareat opusabili rigore, ut majora aut plura mala aliqui moraliter inevitabi-

lia

GROT. p. Quod vasa ecclesiae etiam iniuncta confregerint, ut captivi redimerentur) Imitatus hoc Ambrosii factum Augustinus, narrante Possidio, qui contra carnalem sensum quorundam id factum dicit. Imitatus est & in eadem Africa episcopus Deo gratias, narrante V.&c. ut Uticensi lib.1. Vas, quod Remigii fuerat, datum ad redimendos 2 Normannis captivos narrat in Remigii vita Hinemarus. Simile factum archiepiscopi Bremensis Rimberti laudat M. Adamus Bremensis ecclesiasticae historiae cap.32. Probat hoc synodus universalis sexta, decreto relato in causam xxi, quæstione 11. Quæ adjungenda his, quæ diximus supra hoc libro cap.v. §.2.

GRON. 61 Etiam iniuncta) Quibus ad sacrum usum jam usi fuissent sacerdotes.

62 Ornatus sacramentorum) Si su-

pellex sacra impendatur in redimendos captivos, honoratur & ornatur, non violatur.

63 Conditiones foedas) Quod his milites redduntur segiores, & facilius armis abjectis in captivitatem consentiant, ceteri se redemptum iri.

GRON. q. Quam plurimos homines, & quidem cognatos aut populates, relinqui in gravissimis ærumnis) De Mauritii Imperatoris ob tale factum seria admodum poenitentia vide Zonararum.

GRON. 64 Nisi appareat) Nempe quia tanti taxantur, aut id pro eis petitur, quod non potest nisi gravi reipublicæ detrimento concedi.

65 Ipsi captivi ex caritatis lege) Mithridates oppugnans Cyzicum 3000. captivorum in navibus ad urbem admovit, qui manus tendentes ad omnia orabant, ut sibi parcerent cives

lia caveantur. Nam in tali necessitate, cum 65 ipsi captivi ex caritatis lege suam sortem patienter ferre debeant, potest hoc eis injungi, & aliis, ne quid contra faciant, præcipi secundum ea quæ de cive ob bonum publicum dedendo scripsimus alibi.

*Lib. II. c. XXV
§. 3.*

XXV. Non sunt quidem moribus nostris fervi, qui bello capiuntur: non dubitem tamen, quin jus ex gendi pretium redemptionis a capto possit ab eo, qui captum tenet, 66 in alium transcribi; nam & incorporalia alienari natura paritur.

XXVI. Et potest idem pluribus debere pretium, si ab uno dimissus, pretium nondum soluto, captus sit ab alio; sunt enim diversa hæc debita ex diversis causis.

XXVII. Conventio de pretio facta, rescindi non potest, eo quod captus intelligatur locupletior quam credebatur; quia jure gentium externo, de quo quærimus, 67 nemo cogitur supplere, quod in contractu minus æquo pretio promissit, si dolus non intercessit: ut intelligi potest ex his, quæ de contractibus supra a nobis explicata sunt.

*Lib. II. c. 12.
§. 26.*

XXVIII. Ex eo, quod diximus captivos, nostros servos non esse, sequitur cessare illam 68 acquisitionem universalem, quam accessionem esse domini in personam diximus alibi. Non alia ergo captori acquiruntur quam quæ specialiter apprehenderit; quare si quid clam secum habet captivus, non erit acquisitum, quia nec possessum. Sicut Paulus Jurisconsultus contra Brutum & Manium respondit, qui fundum possessione cepit, thesaurum, quem in fundo esse nesciat, non cepisse; quia qui nescit nequeat possidere. Cui consequens est, ut res 69 eo modo celata, ad redemptionis pretium solvendum prodesse possit, quasi retento dominio.

*Lib. 3. cap. 7.
§. 4.*

*L. possideri,
§. Neratius,
D. de acqu.
pos.*

XXIX. 1. Quæri & hoc solet, an pretium conventum & ante mortem non solutum ab herede debeat. Expedita mihi videtur responsio, si in carcere mortuus est, non deberi; promissio enim inerat conditio, si liberaretur; mortuus autem non liberatur. Contra, si mortuus est cum in libertate esset, deberi. Jam

enim cives: donec Iulianus Cyzicenum prætor e muro per præconem eos monuit *ῥῆσιν τὸ ἐπιβαλὺν ἱερατῆς ἀρχαλῶν τὸ ὑποχρεῖται* ut captivi & in alienam potestatem redacti, fortiter fortunam sequerent. Appian. p. 220.

66 In alium transcribi) Donari, delegari creditori, quocumque modo alienari.

67 Nemo cogitur supplere) Non est dolus venditoris, si emit non intelligens quid enat, obtulit plus

justo; ita nec captivi dolus est, si rui eum tenet, bonorum ejus ignavus, nec in tempore requirendi coacta usus, minoris, quam potuit, uni taxavit.

68 Acquisitionem universalem) Etiam rerum incorporalium captivi.

69 Eo modo celata) Possit numerari in parte pretii, nec possit dicere, qui cepit, eam rem jam suam fuisse, ex quo dominium ceperit.

enim lucratus erat id, pro quo promissum erat pretium.

2. Plane fateor & aliter conveniri posse, ut ab ipso contractus momento 70 pure debeat pretium, & captivus tantum retineatur; non jam ut jure belli captus, sed ut 71 a se oppignoratus; & contra pactum iniri posse, ut procedat pretii solutio; si die præstuturo, qui captus sit, liber vivat. Sed hæc ut minus naturalia non præsumuntur acta, nisi manifestis documentis.

XXX. Proponitur & illud, an in carcerem redire debeat, qui dimissus est sub pacto, ut faceret diu tutum alterum, qui factum morte prævenit. Diximus alibi, factum tertii liberat promissum satis impleri, si 73 nihil omittitur ex parte promissoris; at in uno omnis obligari promissorem ad id, quod tantundem valet. Sic ergo in proposita questione non tenebitur quidem dimissus reddere se custodiæ; neque enim id conventum fuit, neque tacite actum intelligi patitur favor libertatis, neque debet lucrificere libertatem, (1) sed 74 ejus, quod præstare non potest, æstimationem præstabit. Hoc enim naturali simplicitati congruentius, quam quæ 75 in actione de præscriptis verbis & de conditione ob causam dati causa non secuta Romani juris interpretes tradunt.

Lib. II. c. xi.

§. 22. & xv. §.

16.

Hoc libro

c. xx. §. 58.

L. naturalis, §.

1. de præsc.

verb. lult. D.

de cond. ob

caus. dati.

70. Pure debeat) Sine conditione plenæ libertatis recuperata.

71. A se oppignoratur) Quasi se ipse pro pretio tantisper pignori dederit, donec id repræsentaretur.

72. Factum morte) Mortuus fuerit, antequam posset dimitti.

73. Nihil omittitur) Promissor fecit, quod potuit, ut promissum præstaret, quamvis fortuna intercelleret.

GROT. 1. Sed ejus quod præstare non potest æstimationem præstabit) Id non fecit Paulus Balionius ea lege dimissus ut Carvajalium restitueret li-

bertati, qui Carvajalium, antequam liberaretur, mortuus fuit; quo nomine reprehendit Balionium Mariana lib. xxx. Sed facti speciem paullo aliter narrat Paruta lib. II.

GRON. 74. Ejus quod præstare non potest) Ob alterius mortem aliquid dabit pro sua redemptione.

75. In actione de præscriptis verbis) Damnum præcise promissorem, in quantum interest meum, illud, de quo convenit, accipere; vel reperi, quod datum est quali ob rem datam, re non secuta.

C A P U T XXII.

De fide minorum potestatum in bello.

I. Ducum genera?

II. Quatenus eorum pactio obliget summam potestatem.

III. Aut occasionem obligationi det.

IV. Quid si factum quid contra

mandatum? ubi distinctiones adhibentur.

V. An tali casu pars altera obligetur.

VI. Quid belli duces aut magistratus possint, circa inferiores se,

11 2

aut

aut pro iisdem.

VII. Pacem facere ducum non esse;

VIII. An inducias dare, distinguatur.

IX. Quæ securitas personarum, quæ res ab ipsis concedi possint.

X. Strictè interpretanda talia pacta, & quare?

XI. Quomodo interpretanda deditio a duce accepta.

XII. Quomodo cautio, si regi aut populo visum fuerit.

XIII. Quomodo promissum de opido tradendo,

L. conventio-
num. ff. de pa-
ctis.

Lib. IV.

Cum. III.

Lib. II. §. XI.
§. 12.

I. **I**nter publicas conventiones Vlpianus & hanc speciem posuit, quoties inter se duces belli quædam paciscuntur. Nos diximus post fidem daram a summis potestatibus, agendum & de ea, quam dant minores inter se, aut aliis; siue minores illi summis sint proximi, quales sunt i duces excellenter dicti, de quibus illud Livii capiendum: nec duces novimus, nisi cuius auspicio bellum geritur; siue longius remoti, quos sic distinguit Cæsar: alia sunt legati partes, aliæ Imperatoris. Alter 2 agere ad præscriptum, alter libere ad summam rerum consulere debet.

II. Est autem in horum promissis duplex inspectio; nam aut hoc quaeritur, an summam potestatem obligent, aut an seipsos. (a) Prior quaestio definienda est ex eo, quod alibi diximus, obligari nos & per eum quem voluntatis nostræ ministrum elegerimus, siue 3 voluntas illa specialiter expressa est, siue 4 ex ipsa præpositionis natura colligitur. Nam qui dat facultatem, dat quantum in se est quæ ad facultatem sunt necessaria, quod in materia morali intelligendum est 5 morali modo. Duobus ergo modis potestates minores supremam suo facto obstringunt, faciendo id quod probabiliter ipsorum officio contineri censeatur, aut etiam extra illud ex speciali præpositione nota publice, aut iis quorum res agitur.

III. Sunt & alii modi, quibus potestas summa obligatur antecedente ministrorum facto, sed non ita, ut id factum causa sit proprie dicta, sed ut occasio sit obligationis: idque dupliciter, vel per consensum, vel per rem ipsam. Consensus apparet ratione habitatione, non tantum expressa, sed & tacita, id est, ubi scivit sum-

GRON. 1 Duces excellenter) Integris exercitibus præfecti; aut quibus summa belli commissa est.

2 Agere ad præscriptum) Ille inter mandati terminos se continet, hic neminis arbitrium spectans, quod in universum salutare & consultissimum iudicat, agit ac exsequitur.

GRON. a Prior quaestio definienda est ex eo, quod alibi diximus) Vide Camdenum in anno 1510 & 1511. in

pronuntiato Comitibus Mirandæ in causa Haukinsi.

GRON. 3 Voluntas illa specialiter) Libello ad singulare negotium commissum aptato consignata.

4 Ex ipsa præpositionis natura) Mandato procuratoris aut præfecturæ jure, ordine, necessitate.

5 Morali modo) Ut ea facultas commode potest explicari.

summa potestas quod actum erat, & fieri passa est, & quæ ad aliam causam referri probabiliter non possunt; quod ipsum quomodo procedat, alibi tractavimus. Per rem hæcenus obligantur, ne locupletiores fiant aliena jactura, id est, ut aut 7 contractum præstent ex quo commodum volunt consequi, aut de commodum discedant; de qua æquitare iidem a nobis alibi dictum est. Et hæcenus nec ultra recipi potest, quod dicitur 8 valere, si quid utiliter gestum est, Contra vero ab injustitia excusari non possunt, qui, cum pacta improbent, tamen retineant quod sine pactis non haberent; ut cum senatus Romanus, narrante Valerio, 9 factum Cn. Domitii neque probare potuit, neque rescindere voluit: qualia multa in historiis occurrunt.

1v. 1. Illud quoque ex supra a nobis dictis repetendum est, obligari cum qui præposuit, etiam si præpositus fecit 10 contra mandata arcana, intra limites tamen publicæ functionis. Hanc æquitatem recte secutus est prætor Romanus in institoria actione; neque enim omne, quod cum institore geritur, obligat eum, qui præposuit, sed ita, si ejus rei gratia cui præpositus fuerit contractum est; de quo autem 11 palam proscriptum fuit, nec cum eo contrahatur, 12 præpositi loco non habebitur; quod si proscriptum quidem sit, sed 12 non pateat, tenetur qui præposuit. Conditio quoque præpositionis servanda est; nam si quis sub certa lege vel 13 interventu cujusdam personæ contrahi voluit, æquissimum erit id servari, in quo præpositus est.

2. Cui consequens est, ut alii reges aut populi magis, alii minus ex ducum suorum contractibus teneri possint, si satis notæ sint ipsorum leges atque instituta. De his si non constet, sequendum est quod conjectura dicat, ut concessum intelligatur id, sine quo satis commode, quæ officii sunt, expediri non possunt.

3. Mandati fines si excesserit minor potestas, tenebitur ipsa, si quod promissit præstare non potest, ad æstimationem: nisi lex aliqua satis cognita id quoque impediat. Quod si dolus accesserit,

6 *Quæ ad aliam causam*) Quæ satis videbat hac evasura, ut ipsius persona obstringeretur.

7 *Contractum præstent*) Ut aut obnoxios se reddant vinculo, quod subeundum est una cum utilitate ex eo proveniente, aut etiam ipsi utilitati renunciant, si grave ducunt id vinculum subire.

8 *Valere, si quid utiliter*) Ex præsumptione non facile irritum factum aliquem, quod licet inficio se gestum sit, tamen fructus ad eum redundat, ut cumque cautione aliquo,

9 *Pactum Cn. Domitii*) Regem Arvernorum Bituitum, qui fide publica in castra Romana venerat, retinentis.

10 *Contra mandata arcana*) Diversa scilicet iis, quæ palam inspecta data sunt.

11 *Palam proscriptum*) Literis in loco publico affixo denuntiatur.

12 *Non patet*) Literis forte obscuratis pluvia casuve alio, aut ab actis & relictis.

13 *Interventu*) Non nisi adhibita persona nominata.

rit, id est, si 14 præ se tulerit jus majus quam habebat, jam tenebitur & de damno culpa dato, imo & ex crimine ad poenam: 15 crimini respondentem. 16 Ex priore causa bona obligantur, & si ea deficient operæ, aut libertas corporis: ex posteriore quoque persona, aut bona, aut utrumque, pro delicti quantitate. Quod autem de solo diximus procedet etiam, si quis 17 testationem interposuerit semetipsum obligari nolle, quia & damni dari & poenæ justæ debitum cum delicto non voluntario sed naturali nexu coherent.

V. Quia vero semper aut summa potestas obligatur, aut minister ejus, ideo & certum est partem alteram obligari, nec dici posse 18 claudicare contractum. Egimus de comparatione corporis, qui medii sunt ad superiores.

VI. Videmus & quid in inferiores possint. Nec puto dubitandum, quin dux milites, magistratus 19 oppidanos obligent intra eos actus 20 qui solent ab ipsis imperari; alioqui consensu opus esset. Contra, ducis aut magistratus pactum 21 inferioribus proderit in mere utilibus omnino; id enim in potestate comprehensionis satis est; in his quæ onus annexum habent, intra ea quæ imperari solent, omnino; extra ea, ita 22 si acceperint: quæ congruunt his quæ de stipulatione pro tertio ex naturali jure ab aliis differuimus. Generalia hæc illustriora facient subjecisse species.

VII. (b) De belli causis & consequentibus transigere 23 ad belli ducem non pertinet, neque enim belli gerendi pars est bellum finire: imo etsi cum maxima potestate præpositus fuerit, ea 24 de belli ductu erit intelligenda. Agesilai responsum ad Persas fuit *ἐπὶ τοῖς πόλεω ἔχει νόμον* de pæce constituendi jus esse civitatis. Quam patrem A. Abinus cum Jugurtha rege Senatus injussu fecerat, Senatus rescidit, inquit Sallustius. Et apud Livium est: qui

*Alc. l.viii.
conf.40.*

*Lib.ii.c.xi.
§xiv.*

*Jugurth.
Lib.xxxvii.*

14. *Præ se tulerit jus majus* Sibi finxerit plus esse commissum & permissum quam erat.

15. *Crimini respondentem* Majorem meretur pro ratione criminis.

16. *Ex priore* Damni culpa dati.

17. *Testationem interposuerit* Instrumentum testibus subsignatum fieri duraverit.

18. *Claudicare contractum* Quasi non paribus pedibus incedere, non utrumque equaliter ire.

19. *Oppidanus* Si quid illi pro his promiserunt.

20. *Qui solent* Quod dux militibus, magistratus oppidanis mandandi jus habet.

21. *Inferioribus* Si horum in favorem pactum fuerit.

22. *Si acceperint* Non omnino, sed in his, quæ rata habuerint milites vel oppidani.

GROT. b. *De belli causis & consequentibus transigere ad belli ducem non pertinet*, Belisarius Gothis: *οὐ γὰρ ἐστὶν κύριος τῶ βασιλέως πράγματι διακρίνει* neque enim nos jus habemus ordinandi res Imperatoris.

GRON. 23. *Ad belli ducem* A republica vel principe delegatum.

24. *De belli ductu*, De negotiis ad bellum adpugnandum & gerendum pertinentibus; non etiam de pacificatione.

rata ista pax erit, quam non ex auctoritate senatus, non jussu populi Romani peregerimus? Sic Caudina, sic Numantina sponsio populum Romanum, ut alibi exposuimus, non obligavit. Et earum verum est illud 25 Posthumii, si quid est in quo obligari populus potest, in omnia potest, nempe eorum quæ ad ductum belli non pertinent; quod ostendunt antecedentia, de deditione, de sponsione relinquendæ aut incendendæ urbis, de statu mutando.

VIII. (c) Inducias dare ducum est, nec summorum tantum, sed & minorum, iis nempe, quos oppugnant aut obsessos tenent, & se suasque copias quod attinet. Nam alios duces patres non obligant, quod Fabii & Marcelli historia apud Livium Lib. XXIV. declarat.

IX. 1. Homines, imperia, agros, bello quæsitæ concedere, iisdem ducum non est. 26 Hoc jure Syria Tigrani adempta, quamquam Lucullus dederat. De Sophonisba, quæ bello capta, erat, ait Scipio, Senatus populi que Romani judicium atque arbitrium esse; ideo a Masinissa, quæ duce capta erat, libertatem ei dari non potuisse. In res alias, quæ in præda sunt, jura aliquid concedi imperantibus videmus, non tam ex vi potestatis, quam cujusque populi moribus; qua de re satis superius a nobis dictum est. Inst. l. xi.
Liv. l. xxx.
Cass. de just.
& jure l. i.
Lib. III. c. vi.
§. 15.

2. At 27 nondum quæsitæ condonare omnino in ducum est potestare: quia oppida pieraque & homines sæpe in bello dedunt se sub conditionibus vitæ salvæ, aut & libertatis, aut & bonorum, de quibus summæ potestatis arbitrium 28 exquiri res pierumque non patitur. Pari ratione jus hoc & ducibus non summis dandum est. 29 intra ea, quæ ipsis agenda commissa sunt. Maharbal Romanis quibusdam, qui ex prælio ad Thrasymenum evaserant, satis longe absente Annibale, fidem dederat non tantum vitæ, ut nuncupatus, ut nimium concise narrat Polybius, sed, si arma transissent, abire cum singulis vestimentis passurum: retinet eos Annibal hoc causatus, *ἔτι Μαρσύας οὐκ ἔνι χυρῶν ἄντιν τῶν ἀντὶ*

25 Posthumii) Pronuntiatum in Caudina causa. Liv. 9. 9.

GROT. c. Inducias dare ducum est) Vide Partium lib. v.

GRON. 26 Hoc jure Syria) Atqui non tam jure id factum quam insolentia Pompeji, qui pro libidine, quæ potuit, acta Luculli rescidit. Ideo & ipse acta noluit confirmare senatus, neque id efficere potuit, nisi postquam, nefaria cum Cesare & Crasso conspiratione inita, & se & reipublicam perdidit. Alioquin non magis licuisset Pompejo adimere, quam Lucullo dare; fieriant enim

pari jure; sed Pompejus successor & æmulus Luculli. Licuisse autem utrumque ita, si ratum lubet senatus, ex historia notum. Cur autem Tigrani? immo Antiocho Asiatico, in filio. Cyziceni nepoti.

27 Nondum quæsitæ) Quæ tantummodo in spe sunt acquirendi, pacto relinquere possessoribus, si alia imperata facere velint.

28 Exquiri res) Brevitas occasionis.

29 Intra ea) In iis dumtaxat causis, quæ illis delegantur.

GROT.

αὐτοῦ γράφει, διότι τὴν ἀσφάλειαν τοῖς ὑποκρίουσιν. (d) in potestate Maharbalis non fuisse, se inconsulto fidem dare se deditibus. Non magis probabile erat in re simili effugium, quo usus Bajazetes adversus Servios Cratovanos, narrante Leunclavio lib. vi.

30 Punicæ religionis servata fides ab Annibale est.

3. Quare & M. Tullium in Rabirii causa 31 ut oratorem audire debemus, non ut judicem. Vult a Rabirio Saturninum jure casum, quem consul C. Marius data fide ex capitolio abduxerat. Fides, ait, qui potuit sine senatus consulto dari? & ita rem agit quæ si Marium solum fides ista obstringeret. Atqui C. Marius ex senatusconsulto potestatem acceperat operam dandi, ut imperium populi Romani majestasque conservaretur. (e) In ea potestate, quæ Romanis moribus erat maxima, quis neget comprehensum jus dandæ impunitatis, si eo modo omne periculum a republica arceretur?

X. Cæterum in his ducum pactis, quia de re agunt aliena, quatenus contractus natura patitur, 32 adstringenda interpretatio, nempe ne aut ex ipsorum facto summa potestas plus quam vellent obligetur, aut ipsi damnum subeant officium faciendo.

XI. Ita qui in deditionem puram a duce accipitur, eo jure acceptus censetur, ut de eo victoris populi, aut regis arbitrium sit, cujus exemplum est in Gentio Ilyrii, & Perseo Macedoniæ rege, qui se, ille Anicio, hic Paulo dederunt.

XII. Sic adjecta cautio, 33 ita ratum sit, si populus Romanus censuisset, quam sæpe in sponsonibus invenias, efficit, ut, ratione non secuta, dux in nihil ipse teneatur, nisi si qua loquutione factus sit.

XIII. Et, qui oppidum tradere promiserunt, possunt præsidium dimittere, ut fecisse Locrenses legimus.

Liv. lxxiv.

GROT. d. In potestate Maharbalis non fuisse, se inconsulto fidem dare se deditibus. Non magis probabile erat in re simili effugium, quo usus Bajazetes adversus Servios Cratovanos, narrante Leunclavio lib. vi.

GRON. 30 Punicæ religionis servata) Id est, non servata: semper enim male audierunt Pœni ob perfidiam.

31 Ut oratorem, non ut judicem) Vide ad illa prolegom. sectæ argumentum, causæ servire.

GROT. e. In ea potestate, quæ Romanis moribus erat maxima. Vide Sallustium in bello Catilinario. Tul-

lianæ huic cavillationi non dispar illa Consalvi in ducem Valentinum Guicciardini libro vi.

GRON. 32 Adstringendū) Strictior & angustior sumenda.

33 Ita ratum sit) Liv. 37. 45. Pro impetratis in bellum factis 15000. talentum Euboicorum dabitur, quingenta presentia, duo milia quingenta, quum senatus populusque Romanus pacem comprobaverit: milia deinde centia per duodecim annos. Hæc quinquaginta, si senatus pacem non comprobasset, restitui vult auctor. Liv. 33. 15.

CAPUT XXIII.

De fide privata in bello.

- I. *Refellitur sententia statuens, posse. private, fide hosti data non obstringi.* X. *An privati cogendi sunt a suis potestatibus implere quod promiserant.*
- II. *Offenditur obstringi eos etiam piratæ & latroni, & quatenus.* XI. *Qualis interpretatio in huiusmodi pactis adhibenda.*
- III. *Minor hic non excipitur.* XII. *Quomodo sumenda voces vitæ, vestium, adventus, auxilii.*
- IV. *Error an liberet.* XIII. *Rediisse ad hostem quis dicendus.*
- V. *Solvitur obfessio summa ex publica utilitate.* XIV. *Iusta auxilia qua, in deditione, sub conditione facta.*
- VI. *Aptantur ante dicta ad fidem datum reditus in carcerem.* XV. *Qua ad executionem pertinent, conditionem non facere.*
- VII. *In certum locum non redendum; non militandis.* XVI. *De talium pactorum obfessionibus.*
- VIII. *Non fugiendi.*
- IX. *Captum alii se dare non.*

I. **C**lceronis est illud satis trium: etiam si quid singulorum poribus adducti hosti promiserint, est in eo ipso fides conservanda, singuli, milites puta aut pagani; nihil enim ad fidem referet. Mirum est inventos esse juris magistros, qui docerent, pacta publice cum hostibus inita fidem adstringere; at quæ a privatis fierent, non item. Nam, cum privati iura privata habeant quæ obligare possunt, & hostes capaces sint acquirendi iuris, quid esse potest quod obligationem impediat? adde quod nisi id statuatur, datur exdibus occasio, liberari impedimentum; nam & illæ caveri sope, & hæc obtineri a captivis, fide privatorum sublata, non poterit.

II. Imo non hosti tantum illi, quem jus gentium agnoscit, sed & latroni & piratæ data privatum fides obligat, perinde ut de fide publica supra diximus. Id interest, quod si metus iniustus

GROM. 1. *Singuli temporibus adducti* Quæ scilicet non promitterent, nisi dura & infelicia tempora experirentur.

2. *A privatis* Videntur illi privatos considerasse tanquam pupillos & servos, qui sine auctoritate tutorum & dominorum obligare se ne-

Vol. II.

queunt.

3. *Datur exdibus* Minus enim parcent pollicentibus se redemptum iri, & si cui pepererint, eum, quod nunc, sope sit, fide data nunquam dimittent ad pretium redemptionis comparandum, si certum erit, eum illa fide non obligari.

K k

4 Sibi

Hart. in l. conventionum, D. de pactis. Zaf. in apol. contra E. skium.

Hoc Libro d. XI. §. 2.

Supra lib. 11. c. 1. §. 7. & lib. 11. c. 12. §. 5.

ab altero incussus impulerit ad promittendum, is qui promisit petere restitutionem, aut, si alter nolit, 4 sibi eam præstare potest. Quod 5 in metu procedente ex bello publico juris gentium locum non habet. Quod si & iusjurandum accesserit, jam omnino quod promissum est præstandum erit ab eo qui promisit, si perjurii crimen effugere volet. Sed tale perjurium si in hostem publicum commissum sit, puniri ab hominibus solet; si in latrones aut piratas, 6 dissimulari odio eorum, quorum commodum agitur.

III. In hac quoque privata fide 7 minorem non excipimus, qui 8 ejus status est, ut actum intelligat. Nam quæ minoribus consulunt beneficia, ex jure sunt civili. Nos de jure gentium quaerimus.

IV. Et de errore alibi diximus, ita jus dare a contractu recedendi, si id, quod per errorem creditum fuit, 9 in mente agentis vim habuerit conditionis.

V. 1. At, quo usque se extendat privatorum in pacificando potestas, difficilius inspectio est; Quod publicum est, a privato alienari non posse satis constat; nam si ne ducibus quidem bellum permissum est, ut modo probavimus, multo minus privatis. Sed de ipsorum actionibus ac rebus quaeri potest, quia videtur hæc quoque concedi hostibus non posse sine aliquo damno partis; unde videri possunt talia pacta sollicita cum civibus ob jus sapientius civitatis, tum conductis militibus ob fidem sacramentorum datam.

2. Sed sciendum est, ea pacta, quæ 11 malum majus aut certius evitant, magis utilia quam damnosa etiam publico censeri debere, quia minus malum induit rationem boni; *Χρητὸν τὸν κακόν*, ut ait quidam apud Appianum. Neque vero 12 fides sola, qua quis potestatem ipsam sui & suarum rerum non abdicat, neque utilitas publica sine legis auctoritate id efficiere

4. *Sibi eam præstare*) Protestando & nihil solvendo.

5. *Quod in metu procedente ex bello*) Neque metus ille injustus.

6. *Dissimulari*) Impunitum transmitti, non quasi non sit perjurium, sed quia istis hominibus jus non redditur, quippe habeantur pro servis pæne, atque adeo pro nullis.

7. *Minorem*) xxv. annis.

8. *Ejus status est*) Eam vim naturæ ingenique habeat.

9. *In mente agentis*) Ita præsumtum sit, ut fuerit præcipua causa contractus: quia deficiente, etiam quod actum est, irritum fore tacite consentiri putatur.

10. *Illicita cum civibus ob jus*)

Tanquam, qui non habuerint potestatem capere actionum & rerum, ob jus, quod in eos habet princeps vel civitas.

11. *Malum majus*) Scilicet captus civis vel miles aut in perpetuum mittendus est, aut quandam actionem vel rem suam debet obligare ac subtrahere civitati vel principi. Satis consulit juri emanenti civitatis vel principis se conservando. Alterum perinde accipiendum est, ac si morbo vel calamitate amissum esset.

12. *Fides sola*) Promissio, qua quis non alterius se ditioni subjicit, & manet rerum suarum dominus, est ad aliquid dandum faciendumve se obligaverit.

Oldr. conf. 7.
Covar. de matrim. p. 11. c. 3. §. 4. n. 21.

Lib. 11. c. xi. §. 6.

xxi. §. 7.

Eunic.

efficere possunt, ut quod factum est, etiam si contra officium factum esse detur, irritum sit, & effectu juris omni careat.

3. Lex quidem posset adimere subditis aut peregrinis, aut temporariis hanc potestatem; sed neque lex hoc semper facit, & pariter enim civibus; neque semper facere potest; nam leges humanæ, ut alibi diximus, vim obligandi cum demum habent, si iura sint ipsæ humanum modum, non si unus injungant; quod a ratione & natura plane abhorreat. Et ideo leges & præcepta specialia, quæ tale quid aperte præ se ferunt, pro legibus haberi non debent; generales autem leges interpretatione benigna ita accipiendæ sunt, ut casus summæ necessitatis excludant.

4. Quod si actus, qui lege aut præcepto interdictus erat, & valere vetitus, interdici æquo iure potuit, jam irritus erit actus privati, sed puniri tamen idem poterit, ideo quod promissit id, quod sui juris non erat, maxime si iuratus id fecerit.

VI. Promissio captivi de 15 redeundo in carcerem, merito tolleratur; 16 neque enim deteriorem reddit captivi conditionem. Non ergo, ut quidam existimant, gloriose tantum fecit M. Attilius Regulus, sed & quod debebat: Regular, inquit Cicero, non debuit conditiones, passionisque bellicas & hostiles perturbare perjurio. Nec obstat illud:

Atque sciebat, quæ sibi barbarus

Tortor pararet.

Nam & hoc fieri posse jam scierat, cum promitteret. Sic & de decem captivis, ut quidam ex antiquis scriptoribus rem narrat Gellius, octo postluminium iustum non esse sibi responderunt, quoniam (a) de iure iusti fuerunt.

VII. 1. Solent & promittere quidam 17 ne in certum locum redeant; ne adversus eum, qui ipsos in potestate habet, militent. Prioris exemplum apud Thucydidem, ubi sic Ithomenses promittunt Laccædæmoniis, exituros se Peloponneso, nec unquam redituros. Posterius nunc frequens est. Vetus exemplum est apud Polybium, ubi dimittuntur ab Amilcare Numidæ sub lege, multa

13 (Partis enim civibus) Non vult eos hostes perire, quam quidquam sui potius, cum in eorum potestatem venerint, pacto obligare.

14 (Ad humanum iudicium) Non plus exipiant, quam potest ab humana inbecillitate præitari.

15 (Redeundo in carcerem) Si scilicet aliquid, quod suscepit, cui dimitteretur, non effecit.

16 (Neque enim deteriorem) Quip-

pe qui, si efficiat, liberetur: sin, eodem sit loco, quo antea.

GROT. a De iure iusti) Id est, captivis minoris, ut Horatius de Regulo loquitur.

GRON. 17 Ne in certum locum) Ubi præsentia illorum vehementer aut utilis illi parti, de qua captivi sunt, aut danosa illi, quæ reperiatur & dimittit.

quisquam arma hostilia ferret. Simile pactum habent in Gothicis (b) *Gotth. III.* Procopius.

2. Hoc pactum quidam irritum pronuntiant, quia sit contra officium, quod patriæ debeatur. At non, quicquid contra officium est, statim & irritum est, ut & alibi & supra diximus. Deinde vero ne contra officium quidem, libertatem sibi pacere id promittendo, quod jam est in hostis manu. Nihil enim deterius sit patriæ causa, cui is qui captus est, ni liberetur, jam periisse censendus est.

VIII. Promittunt & nonnulli 18 non fugere; tenet hoc eos, etiam si 19 victi promiserint, contra quam quidam sentiunt. Nam & sic solet aut vita servari, aut minor obtineri custodia. Si vero victus sit postea, ita demum 20 liber erit, si, ideo promiserit, ne vinceretur.

IX. Satis inepte quaeritur, an, qui captus est, 21 alii dedere se possit. Nimis enim certum est, neminem sua pactone jus alteri quaesitum adimere posse. Est autem captori jus quaesitum, aut ipso belli jure, aut partim belli jure, partim 22 concessu ejus qui bellum gerit, secundum ea quæ supra exposuimus.

X. Circa effectus pactorum egregia quaestio est, an privati, si in fide præstanda negligentes sint, a suis potestatibus cogendi sint eam implere. Et cogendos verius est in bello duntaxat solenni, ob jus gentium, quo bellum gerentes obstringuntur alter alteri jus reddere, etiam de factis privatorum; ut puta si a privatis violati essent hostium legati. Sic Cornelius Nepos, recitante Gellio, scripserat, multis (c) in senatu placuisse, ut ii de 23 decem captivis, qui redire nollent, datis custodibus ad Hannibalem deducerentur.

XI. De interpretatione tenendæ regulæ jam aliquoties memorata, ut a proprietate verborum non recedatur, nisi absurdi vitandi causa, aut ex alia satis certa mentis conjectura; ut in dubio magis interpretemur verba contra eum, qui legem dedit.

XII. Vitam pactus non etiam ad libertatem jus habet.

Ve.

GROT. b Procopius) Goth. II. de e custodia datis.

Herulis.

GRON. 18 Non fugere) Si habeant 22 Concessu ejus) Hujus enim primario sunt, quæ capiuntur.

aut in liberiori custodia.

19 Victi) Quibus in arctissima

custodia haberentur.

20 Liber erit, si ideo promiserit)

Quia pronuntiationem non videtur accepisse, qui eum tenet. 2. 11. 4.

21 Alii se dedere) Vel dum trahitur ab homine ignoto aut infesto videtur alium notum, præsertim honoratioris militiæ, vel etiam literis

GRON. c In senatu placuisse) Idem

jam ante senatus redire eos coegerat, quos Pyrrhus sub conditione dimiserat. Appianus. except. legat. num. 6.

GRON. 23. Decem captivis) Quos

Hannibal dimiserat ut tenerent.

numquid senatus Romanus redimeret captivos, fide data, si non im-

pettarent, in castra reducturos.

24 Ve.

Lib. III. c.
vi. §. 23. d.
seq.

Lib. VII. c. 8

Lib. III. c. xvi

§. 2.

Huc lib. c. xx.

§. 26.

Vestium nomine arma non veniunt; sunt enim hæc diversa. 24 Venisse auxilium recte dicitur si sit in conspectu, etiamsi nihil agat; nam ipsa præsentia suam vim habet.

XIII. At 25 rediisse ad hostem non dicitur qui clam rediit ut statim exiret; rediisse enim ita intelligi debet, ut in potestate hostium iterum sit. Contraria interpretatio veteratogii Ciceroni, stulte callida, quæ fraudem in se & perjurium habeat. Eadem Gelio fraudulenta calliditas, a Censore agnominis notata; qui eam adhibuerant, intestabiles & invisit.

De off. 111.
Lib. VI. 116
c. 19.

XIV. (d) Iusta auxilia in pactis deditionis non faciendæ, si ea advenierint, intelligi debent talia quæ periculum cessare faciant.

XV. Notandum & hoc, si quis 26 de executionis modo convenit, id conditionem non injicere pacto, ut si dictum certo loco solvi, qui locus postea dominum mutaverit.

XVI. De obsidibus retinendum quod supra diximus, plerumque eos accessionem esse 27 principalis actus; sed tamen conveniri etiam posse ut disjunctiva sit obligatio, nimirum ut aut fiat aliquid, aut obsides retineantur. Sed in dubio retinendum est illud, quod maxime est naturale, id est, ut accessio tantum credantur.

Hæc lib. 6.
20. §. 58.

24. *Venisse auxilium*) Si quis promiserit deditionem, nisi certum intra tempus advenearint auxilia, & illud tempus finiat, dum auxilium e longinquo prospiciuntur, illique nec dum aut applicuerint senobis aut aggrediantur hostem, sine perfidia deditionem recusabit.

25. *Rediisse ad hostem*) Si quis promissit se rediturum ad hostem, nisi causa dimittitur, id effectum reddiderit, non satisfecit fidei, si sic rediit, ut nemo intelligeret rediisse, quo fallens hostem puillo post evaderet.

GRÖT. d. *Iusta auxilia in pactis*

deditionis) Sunt ejus pacti exempla quatuor in 111. Gotthicorum Procopii. Aliud de Luca apud Agathiam lib. 1. De Castello Corsicæ apud Bizanzam historię Genueusis x. alia libro xviii. & in bello in Mauros. Habet tale & Cromerus lib. xi.

GRON. 26 *De executionis modo*) Isteque modus propter incidentem causam non queat servari, non ideo sens ipsam esse irritam.

27 *Principalis actus*) Ejus quod maximum & præcipuum promissum est, adeoque hoc præstito illos debere dimitti.

C A P U T XXIV.

De fide tacita.

I. *Tacite quomodo fides interponatur.*

II. *Exemplum in eo qui in tutelam recipi a populo aut rege expetit.*

III. *Qui colloquium postulat aut p. admittit.*

IV. *Hinc tamen, dum colloquuntur*

non noceat, integram esse res suas promovere.

V. *De mutis signis ex consuetudine aliquid significantibus.*

VI. *De tacita approbatione sponsonis.*

VII. *Pars quando tacite remissa.*

I. Si-

L. ea leg. D.
iscati.

I. Silentio i quædam conveniri non male a Javoleno dictum est, quod in publicis, & in privatis, & in mixtis conventionibus usu venit. Causa hæc est, quod consensus, qualitercumque indicatus & acceptatus, vim habet juris transferendi. Signa autem consensus sunt, & alia præter voces, & literas, ut non semel jam indicavimus. 2. Quædam natura insunt actus.

L. 11. c. IV.

§. 43.

Lib. 3. c. 1. §. 8.

II. Exemplum sit in eo qui aut ab hostibus, aut ab externis ventens in alterius populi, aut regis fidem se dat; nam hic quin tacite se obliget, 3 ne quid faciat adversus eum statum in quo præsidium petit, dubitari non debet. Quare sequenti non sunt qui 4 Zopyri factum a reprehensione remotum ajunt; neque enim fides ejus in regem, perfidiam in eos ad quos confugerat excusat. Idem de Sexto Tarquinii filio, qui ad Gabios se contulerat, dictum esto. De Sinone Virgilius:

Liv. lib. 1.

Æneid. 11.

Accipe nunc Danaum insidias, & crimine ab uno
Disce omnes.

L. xxxvii L.

Lib. x. c. 6.

III. Sic & qui colloquium aut postulat, aut admittit, (a) tacite pullicetur, collocutoribus id innoxium fore. Hostibus per colloqui speciem violandis jus gentium violari pronuntiat Livius: addit, 5 colloquium perfide violatum; nam per fidem mendose eo loco scribitur. Cn. Domitius eo quod Bligium regem Arvernorum per colloqui simulationem accessum, hospitique exceptum vinxit, hoc a Valerio Maximo judicium refert: Nimia gloriæ cupiditas 6 perfidiam existere coegit. Quamobrem mirari subit, cur scriptor libri octavi belli Gallici Cæsaris, sive Is Hirtius esset, sive Oppius, simile factum. T. 7 Labienus referens, adjecerit, in-

GRON. 1 Silentio quædam promissa. 2 Quædam promissa intelligi, etiam si nominatim designata non fuerint.

3 Quædam natura. Est nec dicto, nec scripto, nec alio signo externo expolita sint, tamen quia sine illis, in quod consensus est, consistere non potest, pro expressis habentur.

4 Ne quid faciat. Moliatur adversus eam rempublicam.

5 Zopyri factum. Justin. 1, ult.

GRON. 6 a. 1. ante. pullicetur collocutoribus id innoxium fore. Merito Agathias Agathiam Hunnum culpatur, quod abeuntem a colloquio Narsetem relicto transigere voluerit. Agath.

-GRON. 5 Colloquium perfide. Liv.

38, 25. Pauci ergo effugerunt, captus est nemo: namque multo pars per fidem violati colloqui parvas morte luerunt. Plaut. Mostell. 2, 2. 69. per fidem conceptus sum: hospes hic me noscivit. Livius 2, 9. incusantes violati hospitii fadus, Deumque invocantes, cuius ad solenne ludusque per fas ac fidei decepti venissent. Seneca de provid. cap. 3. multa millia civium Romanorum, uno loco, post fidem; immo per ipsam fidem trucidata.

6 Perfidiam existere. Florus Africanam Cornelium, qui simulatio colloquio evocatus atque ita oppressus fuit, vocat perfidiam Punice documentum. 2, 2.

7 Labienus. Qui Camium pro re belle, ingrato & non semel perfido habebat.

fidelitatem ejus (Comii scilicet) sine ulla perfidia judicavit comprimi posse; nisi hoc Labieni magis quam scriptoris judicium est.

IV. Annō ultra tacita illa voluntas trahenda est quam dixi; nam dum collocatores nihil patientur, specie colloquii 3 avertere hostem a belli consiliis, sua interim promovere, perfidia vacat, & dolis bonis annumeratur; quare qui deceptum spe pacis regem Perseum arguebant, non tam juris & fidei, quam animi excelsi & gloriæ bellicæ habebant rationem, ut ex his quæ de dolis bellicis diximus satis potest intelligi. Ejusdem generis erat fraus illa, qua Asdrubal ex Asertanis saltibus exercitum servavit; & qua Scipio Africanus majorem suum castrorum Syphacis perdidit, utrumque narrante Livio: Quorum exemplum imitatus (b) L. Sylla bello sociali apud Eserniam; ut apud Frontinum legimus.

Livius libro xlii.

Lib. 3. c. 1. §. 6 & seq.

Livius libro xxvi. & xxx.

Lib. 1. c. 5.

V. Sunt & signa quædam muta ex consuetudine significabilia, ut olim 9 vittæ & rami olivarum; apud Macedones 10 hastarum erectio; apud Romanos (c) 11 scuta capiti imposita, (d) signa supplicis deditio, quæ proinde 12 obligant ad arma ponenda. Qui verbis deditioem accipere se significat, an obligetur, & quatenus, ex his quæ supra dicta sunt, petendum est. (e) Hodie vela candida tacitum habent signum petiti colloquii; obligabunt ergo non minus quam si voce petitus esset.

Lib. 3. cap. 4. §. 12. & c. xi. §. 15.

Lib. 2. c. xv. §. 17. & lib. 3. c. 22. §. 3.

VI. Sponsio a ducibus facta quatenus tacite approbata a populo aut rege censeri debeat, & hoc jam supra diximus, nimirum ubi & actus fuit cognitus, & aliquid factum, aut non factum.

8 Avertere hostem) Securus & murex intentum rebus gerendis redere, quum ipse interim diligenter comparet, ut apud Justinum Prologus Philopator legationibus missis, quoad vires pararet, morabatur Antiochum; lib. 30, 1.

GRON. b. L. Sylla) Et Cæsar Dictator adversus Tenderos & Ulpes. Appianus exc. legat. n. 16.

GRON. c. Vittæ & rami olivarum) Virgil. 8. 12. 7. Optime Grajugenum cui me fortuna precavi, Et vittæ compositos voluit præterdere ramos.

10 Hastarum erectio) Liv. 33. 10. GRON. c. Scuta capiti imposita) Appianus civil. 11.

GRON. d. Signa supplicis deditio) Appianus 2. civil. p. 454. de Afraniis interceptis.

GRON. e. Signa supplicis deditio) Apud Persas manus post tergum com-

plicatæ. Ammianus lib. xviii. ad quem locum notata Lindembrogii vide: Scuta & vexilla perversa apud Romanos; notat idem Ammianus libro xxvi. Submittere vexilla, Latinus Pacatus panegyrico. Apud Germanos & eorum exemplo alios, herbam portigere. Plinius lib. xxi. Qui vidi se dedunt inermes supplicant, ait Servius ad 1. Æneid.

GRON. 12. Obligant ad arma) Quæ signa si partis alterius prælatores edant, alterius partis est inhibere hostilia.

GRON. e. Hodie vela candida tacitum habent signum petiti colloquii) Ignis succensus petiti colloquii signum apud septentrionis populos. Meminit Johannes Magnus & alii. Plinius lib. xv. 30. de lauro: ipsa pacifera, ut quam præteritis etiam inter armatos hostes queritis sit indicium.

GRON.

Etum, 13 cuius rei alia causa extra voluntatem federis probandi dari non possit.

VII. (f) Poenae remissio ex sola dissimulatione non potest colligi; sed opus est accedat actus talis qui aut amicitiam per se ostendat, ut fedus amicitiae causa; aut opinionem de tali virtute cui merito antefacta condonari debeant, sive ea opinio verbis indicata est, sive rebus quae ex more institutae sint ad talem significationem.

GRON. 13 Cuius rei alia causa haesent. GROT. f. Poenae remissio. Tractat Pothius servatus in excerptis legationum num. 22. an si remissa sit poena iis qui facinus fecerunt, simul remissa sit mandatoribus? non puto singulos enim teneat sua delicta.

C. A. P. V. T. XXV.

Conclusio, cum monitis ad fidem & pacem.

I. Monita ad fidem servandam.	V. Et viscerum.
II. In bello pacem semper sperandam.	VI. Et quorum res dubie sunt.
III. Et amplectendam etiam cum damno, Christianis praestitam.	VII. Pacem faciam summa religione servandam.
IV. Utile id visis.	VIII. Potum & finis operis.

1. 1. **A** Tque hic finire me posse arbitror, non quod omnia dicta sint quae dici poterant, sed quod dictum satis sit ad faciendae fundamenta, quibus si quis velit superstruere speciosiora opera, adeo me invidentem non habebit, ultro & gratiam roferet. Tantum antequam dimitto lectorem, sicut cum de bello suscipiendo agerem, monita quaedam bello quantum fieri posset declinando adieci, ita nunc quoque monita pauca addam, quae in bello & post bellum valeant ad fidei curam & pacis; & fidei quidem tum propter alia, tum ne spes pacis adimatur. Fide enim non tantum respublica qualibet continetur, ut Cicero dicit, sed & major illa gentium societas; hac sublata, ut xere Aristoteles, ἀνίσταται ἡ πρὸς ἀλλήλους χρεία τῶν ἀνθρώπων, tollitur quod inter homines est commercium.

Off. 3.
Khet. ad The-
od. 1, l. 15.

GRON. 1 Ne spes pacis. Nam quae vult vis expectanda sunt. Talis autem qui fidem & iusjurandum nulla securitas est; sed semper insidiae loco tibi loco esse demonstravit.

GROT.

2. Itaque meritis ideam ille Cicero nefarium esse ait, fidem frangere quæ contrahit vitam : Sanctissimum, ut Seneca loquitur, humani pectoris bonum, quam tanto magis præstare debent summi hominum rectores : quanto cæteris impunius peccant. Itaque si de sublata (a) feris erunt similes, quæcum vim omnēs exhorrent. Et iustitiam quidem in cæteris suis partibus sæpe habet aliquid obsecuti : at fidei vinculum per se manifestum est, imo ideo quoque usurpatur ut de negotiis omnis dematur obscuritas.

*Epistola
lxxxviii.
Cic. pro Q. Ros.*

3. Quo magis regum est religiose hanc colere, primum conscientia, deinde & famæ causa quæ stat regni auctoritas. Ne dubitent igitur, eos qui ipsis fallendi artes instillant, quid ipsum facere quod docent. Non potest diu prodesse doctrina quæ hominem hominibus insociabilem facit : adde & Deo invisum.

II. Deinde in tota belli administratione non potest securus & Deo fidens animus retineri nisi semper in pacem prospectet. Verissime enim dictum a Sallustio : Sapientes pacis causa bellum gerere. Cui congruit Augustini sententia : non pacem quæri ut bellum exerceatur, sed bellum geri ut pax acquiratur. Ipse Aristoteles non semel accusat gentes, quæ bellicas actiones quasi pro ultimo sine sibi proponerent. Fecinum quiddam vis est ; quæ in bello

*Oratione ad
Cæs.
Epist. ad Bo-
nif.
vii. Pol. 12,
& xiv.*

ma-

GROT. a. *Feris erunt similes*) Legati Justiniani apud Procopium Petlicorum 11. Chosroen sic alloquuntur : εἰ μὴ πρὶς παρώτα σὲ, ὃ βασιλεῦ, οἱ λόγοι ἐγγίνοντο, οὐκ ἂν ποτε ὁμῶς Ἰσχυρίης τοῦ Καβὰδα ἐῖ γῆν τὴν Περσίαν ἐν ἑλλοῖς ἔατο. ἀτιμώτατα μὲν τοῦς διαμωμοσύνοις οὐ βραχὺ ὥσπου, ὃ τὸν ἐν ἀσθενείᾳ ἀπάρτων ὑπατῶν τι καὶ ἐχρημάτασιν ἦναι δοκῇ τῆς ἐκ ἀλλήλων πείσιν, σι καὶ ἀλλὰ θείας ἐνέχουσιν. διαλύεται δὲ τὰς σπουδαῖς, ὡς ἡ ἐλπίς ἀπολείπει δέμῳ τοῖς διὰ τὴν ἐν πολέμῳ κακίαν οὐκ ἐν τῷ ἀσθενείᾳ βιωτάνοισι. ἡ γὰρ ἄλλο οὐδὲν το σπουδῶν ἔστι τίς ἀνέστι ἢ τὸν ἀνδρῶν πῶς τὴν διαταρ ἐῖ τὴν τὸν ἡδύων μεταβιβάζονται. ἡ γὰρ τῷ μὴ ἀμφοτέρωθεν, τὸ πολέμῳ ἀπάρτατα ἀλλήλοισι πάστας. πείσιν, δὲ, ὃ πέφισ οὐκ ἔχον, ἐξομῶν τῆς φύσεως τοῦς αὐτῷ χρομῶνσι ἐκ ἀλλήλων. Nisi ad te presentem, Rex, hac haberetur oratio, nunquam putassent Chosroen Cabada filium cum armis intraturum in fines Romanos, contentis primum iuramentis iuratis, quod inter homines sumimus simissimum.

que creditur veritatis & fidei pignus : ruptis præterea federibus, quæ solis spes relinquitur iis qui ob belli mala non in tuto vivunt : Quid enim hoc aliud esse dicamus, quam hominum vitam in ferarum vitam mutare : nam sublatis federibus sequetur ut omnes inter se æterna gerant bella. Bella autem sine fine hanc vim habent, ut homines perpetuo teneant naturæ suæ exitores.

2. Sæpe habet aliquid obsecuti) Non agnoscitur semper, sed plerumque ab utraque parte speciose præternititur.

3. Fama quæ stat) Tacit. 4. anal. 40. Cæteris mortalibus in eo stare consilia, quid conducere sibi putent, principum diversam esse sortem, quibus præcipua rerum ad famam dirigenda.

4. Id ipsum facere) Ne ipsis quidem fidos esse, quibus erga alios perfidiæ sunt auctores.

5. Quasi pro ultimo) propter se expectandas quæ bellum gererent tantummodo, quia nihil præclarum, quam bellum gerere putarent.

. Ll

4 Et

maxime eminet; quo diligentius curandum est ut humanitate temperetur, ne nimium feras imitando dediscamus hominem.

III. Pax ergo tuta satis haberi si potest, & malefactorum, & damnorum & luctuum condonatione non male constat; præcipue inter Christianos quibus pacem suam 7 Dominus legavit. Cuius 8 optimus interpret nos vult, quantum fieri potest, quantum in nobis situm est, cum omnibus pacem querere. Viri boni est initia belli invicem suscipere, extrema non libenter persequi: ut apud Sallustium legimus.

IV. Satis quidem hoc unum esse debet, sed & plerumque utilitas humana eodem trahit; primum eos qui minus valent; quia periculosum est longum cum valentiore certamen, &, ut in navi sit, 9 jactura aliqua redimenda major calamitas, omissa ira, ac spe fallacibus, ut recte Livius dixit, auctoribus, hunc sensum (b) Aristoteles sic enuntiat: κρείττονι τοῦ κρείττονος μέγας τὸ τῶν ὑπαρχόντων πρὸς αὐτοῦ, ἢ πολέμου κραυγὰς αὐτοῦ αὐτῶν κρείττονος ἀπολέσθαι. Satis est his qui plus possunt aliquid rerum suarum relinquere, quam bello victos cum rebus perire.

V. Sed & eos qui validiores sunt; quia bonis suis rebus, ut idem Livius non minus vere ait, 10 amplā ac speciosa dantibus pax est; ac melior tutiorque quam sperata victoria. Cogitandum in bello quanta multa quaque improvise mutationes acciderent soleant in oratione quadam pro pace apud Diodorum culpantur: αἱ τὸ μέγιστον τῶν ἀναιμούντων προσηρμήνευον ὥστε τὴν τύχην οὐκ ἐν ἀλλὰ ἐν ὁμοίῳ θρασύνειν τὰ κατὰ πολέμου πρῶτα. qui rerum gestarum a se magnitudinem extollunt, plane quasi non is mos esset fortuna belli 12 prospera civibus largiri. (c) Et maxime metuenda de-

6 Et malefactorum) etiam si pro injuriis & damnis & impenis parum tatis fiat, non repudianda est.

7 Dominus legavit) quasi testamentum & ultimis monitis mandatisque reliquit.

8 Optimus interpret) Internuntius, Apostolus.

9 Jactura redimenda) Uti, tempestate orta, jactis in mare mercibus oneribusque aliis levatur navigium & naufragium vitatur: sic concedendo aliquid potentiori exitium a bello imminens cavendum.

GROT. b Aristoteles sic enuntiat) Philo vero de constitutione principis hunc in modum: ἐπειρὴ καὶ ἡ σφύρα, ἐπὶ τῷ πόλει, σωτὴρ ἐστὶν αὐτοῦ.

10 Pax quamvis cum magno detrimento, bello utilior.

GRON. 10 Amplā & speciosa) Possunt dicere ac præferre conditiones quæ ipsi plus commodi & gloriæ adferunt.

11 Mars communis) Alea belli; quæ sæpe summa misceat iniis.

12 Prospera vicibus largiri) parvo intervallo aut monumento interposito variare & ex secundis adversas facere.

GROT. c Et maxime metuenda desperantium audacia).

Deus γὰρ καὶ ἡ τῶν ἀνθρώπων μέγιστος δύναμις.

Quippe imenda etiam morientis lustrata leonis.

GRON.

desperantium audacia, tanquam acerrimi 13 morientium belluarum morsus.

VI. Quod si uterque pares sibi videantur, id vero, Cæsare auctore, optimum tempus de pace agendi, dum sibi uterque confidit. *Bell. civ. i.*

VII. Pax autem facta qualibuscumque legibus servanda omnino ob eam, quam diximus, fidei sanctimoniam, sollicitique cavenda non tantum perfidia, sed & quidquid 14 animos exasperat. Nam quod de privatis amicitiiis dixit Cicero, ad has publicas non minus recte aptes; quæ cum omnes summa religione ac fide tuendæ, tum eæ maxime quæ ex inimicitus revocantur sunt in gratiam.

VIII. Inscribat hæc Deus (qui solus hoc potest) cordibus eorum, quorum res Christiana in manu est, & illdem 15 mentem divini humanique juris intelligentem duit, quæque semper cogitet. lectam se ministram ad regendos (d) homines, Deo carissimum animal.

GRON. 13 *Morientium belluarum morsus*) Florus 2, 15.

14 *Animos exasperat*) Contra amicitiam est, ut loquitur 3, 24. 40.

15 *Mentem divini humanique*) Votum Tiberii apud Tacitum 4. an-

mal. 38.

GROT. 1 d *Homines, Deo carissimum animal*) Sic Chrysostomus sermone de elemosyna dixit. ἀνθρώποις τῷ θεῷ ἀγαπαιστοῦν ζῶν τῷ εὐεχέ.

F I N I S

Librorum de jure belli ac pacis.

Qui in magno erant regis consilio sæpe cum reprehendebant, quod tantum laboris sumeret ad pacem inter exteros reponendam; mendose eum facere quod non eos bellare sineret; aliquanto post fore ut rectius transigatur. Respondibat rex non recte eos loqui. Si, inquit, principes & dynastæ vicini regni mei viderent me facile perpeti, ut bella inter se gererent, dicerent inter se, Rex Francorum dolo malo nos bellare paritur; atque inde odium in me conciperent, & aliquando me incusarent, unde malum regno meo evenire posset. Præterea fieri posset ut & Dei iram in me accerlerem, cum dicas Deus benedictus esse, qui operam dant ut ad pacem & concordiam revocentur discordantes. Affirmare possum & Burgundiones & Lotharingos conspecta regis bonitate & justitia tam ejus fuisse amantes eique obsequentes, ut causas controversiarum inter ipsos ortarum apud ipsum agerent. Vidi eos sæpe venientes modo Remos, modo Melodunum, modo in loca alia, in quibus Rex erat.

*Ex vita ejusdem juxta Mandata S. LUDOVICI Regis data filio
ex actis Collegii rationalium in urbe Parisiensi.*

Si qua controversia aut actio in te moveatur, inquire inveritatem tam contra te quam pro te. Si quid alieni habere te animadvertas, quod aut te aut majores tuos cepisse confiteri, fac illico restituatur. Cave bellum geras adversus Christianum quemquam, nisi ex multorum consilio, & ita si bellum evitare non possis. Quod si bellum habeas, abstine ab ecclesiasticis & iis qui tibi nihil nocuere. Si inter subditos tuos bellum, aut rixæ oriantur, fac eos ad concordiam reducas quamprimum fieri potest. Sæpe specta quid Bailivi, Præpositi, & alii officiales tui faciant, & in eorum actus inquire, ut si quid corrigendum sit id corrigas. Fac nullum turpe peccatum regnet in regno tuo.

I N D E X

RERUM PRÆCIPUARUM,

A C V E R B O R U M,

Quæ in Tractatu de jure Belli, & Pacis continentur.

Prior numerus librum, alter caput, tertius paragraphum, reliquus vero subdivisionem paragr. nisi, & interpositum sit, tunc enim Supsum notat, annot. annotata, prol. prolegomena denotant.

A.

- A** Abdicari regnum an possit. 1.7.16.
 Abdicari regnum an possit, & per id nocere filio. *Vide* Regnum. Cum rege, qui regnum abdicavit, subditis bellum gerere licet tanquam cum privato. 1.9.4.
 Abdicatio, jus est Græcis usitatum. 1.7.7.
 Abdicato filio an quid debeat. 1.7.7.
 Abiecta habentur pro derelictis, sed cum exceptione. 1.4.4.
 Abii Scythæ. 1.1.2.
 Abitus tutus quomodo sumatur. 3.11.16.
 Abrahamus bello adjuvit extraneos a fide. 1.15.9-6.
 Abrahamus res hostiles sibi acquisitas iudicat & dedicat. 3.6.1.1.
 Abrahami filii ex Cethura non habuerunt partem hæreditatis. 1.7.8.3.
 Abrahamus uxorem vocat sororem. 3.1.7.
 Abrahami bellum pro Lortho. 1.24.5.
 Cum rege Sodom laudatur. 1.2.2.
 Testamentum quale, si sine liberis decessisset. 1.6.14.
 Abitores an partem prædæ ferant. 3.6.17.5.
 Absentium jus præsentibus accrescit. 1.5.20.
 Absolvere cur facinus quam condemnare. 1.13.5.1.
 Absolutio a Juramento, unde vim habeat. 1.13.10.2.
 Abstinentiæ in solo pacatorum exempla. 3.17.3.
 Absurdus nemo credendus est velle. 1.16.22.
 Absurdus intellectus, vitandus. 1.16.1. & 5. & 6.
 Abusus rei necessarius utentem obligat ad restitutionem pretii. 3.17.1.
 Acceptandi animus pro infantibus & amentibus lex supplet non nat. sed civilis. 1.11.14.
 Acceptilatio non tollit necessitatem soli vendi ejus quod jure naturali debetur per se. 1.1.10.5.
 Acceptatio pro altero facta quid operetur. 1.11.14. & 17.
 Acceptatio an præcedere alienationem possit. 1.6.1.
 Accessionis ius quale. 1.8.11. & seqq.
 Accessionum ius ob prævalentiam non est naturale. 1.8.21.
 Accipi plus potest quam quod nostrum est, sed sub onere restituendi quod excidit. 3.1.4.1.
 Accusare an Christiano conveniat. 1.20.15. & 161.
 Accusare filio patrem patris proditorem an liceat. 1.18.4.
 Accusatio capitalis fit in quibusdam locis per publice ad id constitutos, & quare, 1. 20. 15. licita non est Christiano ex opinione veterum. 1.20.10.
 Accusatione iniusta qui damnum dedit in quantum teneatur. 1.17.16.
 Accusatores ex officio publico constitui melius. 1.20.15.
 Achæi dolis abstinabant. 3.1.20.3.
 Achelous amnis domitus ab Hercule. 1.3.16.
 Achilles culpatur, quod amicis captivorum sanguine libarit. 3.11.16.
 Acquiri bello non possunt, quæ penes hostes sunt, sed non hostium. 3.6.5. & 16.1.
 Acquiruntur bello quoad ius externum, quæ hostis noster bello acquisiverat. 3.6.7.1.
 Acquiri incorporalia bello utrum possint. 1. Res

- 5.2. Res liberorum parentibus: iure naturalis. 2.5.2.
- Acquisita bello non nisi eadem vi male dicuntur possideri, 3.9.4. de rebus necdum actu acquisitis lex potest imperare. 3.6.12.
- Acquisitio naturalis in bello. 3.6.1.1.2.
- Acquisitio rerum originaria. 2.3.1.
- Acquisitiones improprie dictæ iuris gentium. 2.8.1.
- Actio iniuriæ an Christiano conveniat. 2.10.10.1.2.
- Actionum iniustarum gradus. 2.10.39.1.3.
- Actionum forensium & belli iidem fontes. 2.1.2.1.
- Actor ut bellum vitetur re dubia potius cedere debet. 2.15.11.
- Actus homini inevitabiles an puniri possint. 2.10.19.
- Actus, qui humanam societatem non spectant, puniendi non sunt. 2.10.30.
- Actus ex more communes nemini prohibendi. 2.3.12.
- Actus interni an punibiles inter homines. 2.10.18.
- Actus imperfecti an puniantur iure gentium. 2.10.39.
- Actus contra conscientiam illiciti. 2.13.1.
- Actus publici & privati in bello publico. 3.6.10.
- Actus beneficii. 2.12.2.
- Actus permutatorii. 2.12.3.
- Actus ditentorii. *ibid.*
- Actus communicatorii. 2.12.4.
- Actus mixti. 2.12.5.
- Actus positivi & negativi quantum offendant. 2.15.17.2.
- Actus communes a dividuis distinguendi circa restitutionem. 3.10.4.
- Actus contra iuramentum factus quando sit vitiosus tantum, quando & irritus. 2.13.19.
- Actus res est. 1.3.11.
- Actus humani quotuplices. 2.12.1.
- Actus bonæ fidei ad ius gentium non pertinent. 2.16.11.
- Actus contractuum nomine qui veniant. 2.12.7. Externi non possunt figuræ esse interiorum sequentium. 2.11.10.
- Interni non sunt congruentes societati humanæ. 2.6.1. Juris efficacia iis non tribuenda. 2.4.3. quomodo & quatenus in assimilationem veniant. 2.10.18.
- Juris stricti non pertinent ad ius gent. 2.16.11.
- Mixti quotuplices. 2.12.5. & 6.
- Actus præcedenti. 2.12.9. Simpliciter 2.12.
1. Vitiosi, qui non directe spectant societatem humanam aut hominem alium, puniri nequeunt. 2.10.10. Quomodo considerentur in pœis, & ex quibus circumstantiis. 2.10.30.
- Actus cuiusque naturaliter sunt enique homini ut suum. 2.17.2. Ideo in eos quisque par ius habet ac in res suas. 2.11.1. Non tamen plene sunt in nostra potestate, sed a superioribus nostris dependent. 2.13.20. Regum distinguendi in regios & privatos. 2.14.1. Privati communem legum regulam sequuntur. 2.14.5. etiam oppidicius in quo vivunt. 2.14.5. Regi eo loco habendi, quasi communitas fecisset. 2.14.1. An hant irriti ex eo quod parentes habeant. *vide* Rex. De actu qui tenetur, tenetur etiam de his quæ ex vi actus sequuntur. 2.17.2.
- Actuum humanorum qui aliis hominibus sunt utiles plura genera. 2.12.1.
- Actuum beneficorum hæc natura, ut non credendi sint quequam ad magnam suum incommodum obligare. 2.16.27.
- Addictorum servitus. 2.5.30.
- Actus nota* 2.8.7.
- Adjuvans tenetur de damno. 2.17.6.
- Administratores regni an ius & imperium summum habeant. 1.3.11.
- Admiralitatæ natura. 2.12.25.
- Admiralitatæ contractus. 2.12.4.
- Adonia a regno exheredatus. 2.7.25.
- Adoptatus ex coniectura voluntaria succedit. 2.7.8.1.
- Adoptionis vox modo laxiorem modo strictiorem sensum admittit. 2.12.9.
- Adoptivi non succedunt in regnis a populo delatis. 2.7.16.
- Adscripti gkboz. 2.5.30.
- Adulter & adultera ad quam restitutionem teneantur. 2.17.15.
- Adulterium etiam accusari in conebina potest. 2.5.15. committi cum alienigena Iudæi non credunt. 2.19.1. nec cum Tyranni uxore aliqui. *ibid.* Committit adulterium lege evangelica, qui uxorem non adulteram repudiavit aut divorcio dimissam ducit. 2.5.9.
- Ad iniustitiam pertinet quod sit ex libidine, & iniustitiam continet propæ maximam. 2.10.30. ut puniatur morte lex vetus Noæ data. 2.12.5.
- Adulter & adultera divorcio potius dimittitur a Christiano quam punitur. 3.10.30. Si occidatur permissu legis, oc.

- occidentem homicidii reum facit cor-
ram Deo. 2.10.17.
In quantum teneatur coniugi & libe-
ris. 2.17.15.
Advocatae ius. 1.3.21.3.
Aedes comburere quando nefas in bello.
3.12.2. Qui comburunt ad quid te-
neantur iustitia interna. 3.18.6. Qui
disiunt in bello præter necessitatem
ad quid teneantur. 3.18.6. Pestilentes
esse profitendum cum venduntur. 2.12.9.
**Ædificare in litore an liceat & quate-
nus.** 2.2.15.2.
Ædificatio in mari aut litore. 2.3.9.2.
Ægyptiorum polygamia. 2.5.9.
**Æqualitas exigendi in contractu qualis
requiratur, & quare.** 2.12.11.1.
**Æqualitas in contractibus requisita quo-
plex.** 2.12.8.
Æqualitas rei in contractibus qualis.
2.12.12.1.
Æquitas in arbitrio qualis intelligatur.
3.10.47.
**Æquivocatio quando fieri possit absque
peccato.** 3.1.10.
**Æquivocatio. 3. 1. 10. vide Locutio am-
bigua.**
Æs & aurum deduci possunt. 2.8.21.
**Æs alienum civitatis facit quominus uni
alteri ex civitate liceat discedere, 2.
5.24. donavit Cæsar Dyrrachinis, &
quo iure, 3. 8. 4. remisit Alexander
Theffalis quod ipsi Thebanis debue-
rant, & quo iure. *ibid.***
**Æstimatio rei sit ex eo quanti omnibus
valeret, & quare, 2. 12. 14. furto ab-
latæ quomodo fiat.** 2.17.16.
Ætas est quid personale. 2.7.18.2.
Ætolorum mos. 3.20.31.
Ætiorum mos circa prædam. 3.6.14.3.
**Affectus qui ad virandum malum oriun-
tur minus mali, quam qui ad con-
sequendas voluptates.** 2.20.31.
Agamemnonis iuramentum de re illicita.
2.13.6.
**Agendi impunitas non reddit iustam
actionem, quoad iustitiam etiam in-
ternam.** 2.5.20.
**Ager potest vendi mensura nominata,
non tamen ad mensuram.** 2.8.12.
**Ager arcifinius. 2.3. 1.6. immeratus. 2. 2.3.
Annot. inundatus, vel piscando reti-
neretur in possessione.** 2.8.16.
**Ager privatus magis est ut arcifinius
non credatur.** 2.8.12.
**Agit iniuste a quo etiam principium est
actionis. 2. 26. 4. Qui quod impera-
tur iniustum esse putat, etiam si non
sit, agere non debet.** 2.26.3.
**Agnos vultare in bello quando nefas. 3.
12.2. & 3.12.4.
Arcifinii sive
occupatorii.** 2.3.16.1.
Agri capti quando intelligantur. 3.6.4.
Agri capti publici sunt. 3.6.11.1.
**Agri capti de his Hebræorum, Læ-
dæmoniorum, & Romanorum mos &
consuetudo.** 3.6.11.2.
**Agricolæ in bello a cædibus immunes
esse debent, 3.11. 11. eorumque bo-
ves. vide Bos.**
**ad Agriculturam damnati. vide Adferi;
per glebz.**
**Agri privati in dubio non censentur ar-
cifinii.** 2.8.12.1.
Agri postliminio recipiuntur. 3.9.13.1.
Agricolis parcendum. 3.11.11.1.
**Ager Bærotus secundum fines qui ante
bellum erant intelligendus.** 2.16.6.
Agessilai dictum. 3.1.6.2.
Agn. 2.2.1.14.2.
Agnatica successio linealis. 2.7.23.
**Alapa toleranda lege evangelica. vide
Iniuria.**
**Alapam, occidendo alterum, arceere an
liceat iure naturæ. an evangelico.**
1.10.1.
**Alendi liberi, etiam vulgo quasi si
etiam ex incestis, quod ius Romanum
sprevit.** 2.7.4.2.
**Alexander latro & prædo dictus. 2.21.3.
Alexander culpatur quod amicorum san-
guine litaverit amicis, 3. 11. 16. quod
quibus aditum tutum promisit, in via
iussit interficere. 3.21.16. Expeditiones
iniustas in Persas Branchidasque susci-
pit. 2.21.8. Poro regnum relinquit. 3.15.4
Alex. cum Scythiis de fortitudine non im-
perio certat, libertatemque iis relin-
quit.** 3.14.9.2.
**Alexandri successores pleno proprietatis
iure num successerint,** 2.3.12.
**Alexandrum quid impulserit ad bellum
cum Dario rege.** 2.22.1.
Alexandrinæ merceres. 2.12.16.
Algetienæ prædones. 3.8.19.2.
**Aliena res occupari potest, ad virandum
periculum.** 3.1.12.2.
**Aliena res ad debiti consecutionem acci-
pi quando possit.** 2.7.2.1.2.
**Alienam rem accipere pro debito non
licet**

I N D E X.

- 5.2. Res liberorum parentibus: iure naturali. 2.5.2.
- Acquisita bello non nisi eadem vi male dicuntur possideri, 3. 9. 4. de rebus necdum actu acquisitis lex potest imperare. 3.6.22.
- Acquisitio naturalis in bello. 3.6.1.12.
- Acquisitio rerum originaria. 2.3.1.
- Acquisitiones improprie dictæ juris gentium. 2.8.1.
- Actio iniuriæ an Christiano conveniat. 2.20.10.1.2.
- Actuum iniustarum gradus. 2.20.19.1.3.
- Actuum forensium & belli iidem fontes. 2.1.2.1.
- Actor ut bellum vitetur re dubia potius cedere debet. 2.25.11.
- Actus homini inevitabiles an puniri possint. 2.20.19.
- Actus, qui humanam societatem non spectant, puniendi non sunt. 2.20.20.
- Actus ex more communes nemini prohibendi. 2.3.22.
- Actus interni an punibiles inter homines. 2.20.18.
- Actus imperfecti an puniantur iure gentium. 2.20.39.
- Actus contra conscientiam illiciti. 2.23.2.
- Actus publici & privati in bello publico. 3.6.10.
- Actus beneficii. 2.12.2.
- Actus permutatorii. 2.12.3.
- Actus diremtorii. *ibid.*
- Actus communicatorii. 2.12.4.
- Actus mixti. 2.12.5.
- Actus positivi & negativi quantum differant. 2.15.17.2.
- Actus communes a dividuis distinguendi circa restitutionem. 3.10.4.
- Actus contra iuramentum factus quando sit vitiosus tantum, quando & irritus. 2.13.19.
- Actus res est. 1.3.11.
- Actus humani quotuplices. 2.12.1.
- Actus bonæ fidei ad ius gentium non pertinent. 2.16.11.
- Actus contractuum nomine qui veniant. 2.12.7. Externi non possunt signum esse internorum sequentium. 2.11.20.
- Interni non sunt congruentes societati humanæ. 2.6.1. Juris efficacia iis non tribuenda. 2.4.3. quomodo & quatenus in æstimationem veniant. 2.20.18.
- Juris stricti non pertinent ad ius gent. 2.16.11. Mixti quotuplices. 2.12.5. & 6.
- Actus præcedentes. 2.12.9. Simples 2.12.
2. Vitiosi, qui non directe spectant societatem humanam aut hominem alium, puniri nequeunt. 2.20.20. Quomodo considerentur in poemis, & ex quibus circumstantiis. 2.20.30.
- Actus cuiusque naturaliter sunt cuique homini ut suum. 2.17.2. Ideo in eos quisque par ius habet ac in res suas. 2.11.1. Non tamen plene sunt in nostra potestate, sed a superioribus nostris dependent. 2.13.20. Regum distinguendi in regios & privatos. 2.14.1. Privati communem legum regulam sequuntur. 2.14.5. etiam oppidi eius in quo vivunt. 2.14.5. Regi eo loco habendi, quasi communis fecisset. 2.14.1. An hiant irrisi ex eo quod parentes habeant. *vide* Rex. De actu qui tenetur, tenetur etiam de his quæ ex vi actus sequuntur. 2.17.2.
- Actuum humanorum qui aliis hominibus sunt utiles plura genera. 2.12.1.
- Actuum beneficiorum hæc natura, ut non credendi sint quæquam ad magnum suum incommodum obligare. 2.16.27.
- Addictorum servitus. 2.5.30.
- Adiutoria* 2.8.7.
- Adiuvans tenetur de damno. 2.17.6.
- Administratores regni an ius & imperium summum habeant. 1.3.11.
- Admiralitatæ natura. 2.12.5.
- Admiralitatæ contractus. 2.12.4.
- Adonia a regno exheredatus. 2.7.25.
- Adoptatus ex coniectura voluntaria succedit. 2.7.8.1.
- Adoptionis vox modo laxiore modo strictiorem sensum admittit. 2.16.9.
- Adoptivi non succedunt in regnis a populo delatis. 2.7.16.
- Adscripti glebæ. 2.5.30.
- Adulter & adultera ad quam restitutionem teneantur. 2.17.15.
- Adulterium etiam accusari in concubina potest. 2.5.15. committi cum alienigena Iudæi non credunt. 2.19.1. nec cum Tyranni uxore aliqui. *ibid.* Committit adulterium lege evangelicæ, qui uxorem non adulteram repudiavit aut divortio dimissam ducit. 2.5.9.
- Ad iniustitiam pertinet quod fit ex libidine, & iniustitiam continet prope maximam. 2.20.30. ut puniatur morte lex vetus Noë data. 2.5.5.
- Adulter & adultera divortio potius dimittitur a Christiano quam punitur. 3.20.20. Si occidatur permissu legis. 20.

- occidentem homicidii reum facie cor-
ram Deo. 2.10.17.
In quantum teneatur coniugi & libe-
ris. 2.17.15.
Advocatz ius. 1.3.21.3.
Ædes comburere quando nefas in bello.
3.12.2. Qui comburunt ad quid te-
neantur iustitia interna. 3.18.6. Qui
dirunt in bello præter necessitatem
ad quid teneantur. 3.18.6. Pestilentes
esse profitendum cum venduntur. 2.12.9.
**Ædificare in littore an liceat & quate-
nus.** 2.2.15.2.
Ædificatio in mari aut littore. 2.3.9.2.
Ægyptiorum polygamia. 2.5.9.
**Æqualitas exigendi in contractu qualis
requiratur, & quare.** 2.12.11.1.
**Æqualitas in contractibus requisita quo-
tuplex.** 2.12.8.
Æqualitas rei in contractibus qualis.
2.12.12.1.
Æquitas in arbitrio qualis intelligatur.
3.20.47.
**Æquivocatio quando fieri possit absque
peccato.** 3.1.10.
**Æquivocatio. 3.1.10. vide Locutio am-
bigua.**
Æs & aurum diduci possunt. 2.8.21.
**Æs alienum civitatis facit quo minus uni
altere ex civitate liceat discedere, 2.
5.24. donavit Cæsar Dyrrachinis, &
quo iure, 3.8.4. remisit Alexander
Theffalis quod ipsi Thebanis debue-
rant, & quo iure. *ibid.*
**Æstimatio rei fit ex eo quanti omnibus
valeret, & quare, 2.12.14. furto ab-
latæ quomodo fiat.** 2.17.16.
Ætas est quid personale. 2.7.18.2.
Ætolorum mos. 3.20.31.
Æstorum mos circa prædam. 3.6.14.3.
**Affectus qui ad vitandum malum oriun-
tur minus mali, quam qui ad con-
sequenda voluptates.** 2.20.31.
Agamemnonis iuramentum de re illicita. 2.13.6.
**Agendi impunitas non reddit iustam
actionem, quoad iustitiam etiam in-
ternam.** 2.5.20.
**Ager potest vendi mensura nominata,
non tamen ad mensuram.** 2.8.12.
**Ager arcifinius, 2.3.1.6. immeratus. 2.2.3.
Annot. inundatus, vel piscando reti-
necur in possessione.** 2.8.16.
**Ager privatus magis est ut arcifinius
non credatur.** 2.8.12.
**Agit iniuste a quo etiam principium est
actionis. 2.26.4. Qui quod impera-
tur iniustum esse putat, etiam non
sit, agere non debet.** 2.26.3.
Agnos vultare in bello quando nefas. 3.
12.2. & 3.12.4.
**Agri divisi, sive assignati sive limitati:
mensura comprehensi, arcifinii sive
occupatorii.** 2.3.16.1.
Agri capti quando intelligantur. 3.6.4.
Agri capti publici sunt. 3.6.11.1.
**Agri capti: de his Hebræorum, Lace-
dæmoniorum, & Romanorum mos &
consuetudo.** 3.6.11.2.
**Agricolæ in bello. 2. cædibus immunes
esse debent, 3.11.11. eorumque bo-
ves. vide Bos.**
**ad Agriculturam damnati. vide Adscri-
pti glebæ.**
**Agri privati in dubio non censentur ar-
cifinii.** 2.8.12.1.
Agri postliminio recipiantur. 3.9.13.1.
Agricolis parcendum. 3.11.11.1.
**Ager Bæotus secundum fines qui ante
bellum erant intelligendus.** 2.16.6.
Agelilai dictum. 3.1.6.2.
Agv. 2.2.1.14.2.
Agnatica successio linealis. 2.7.23.
**Alapa toleranda lege evangelica. vide
Iniuria.**
**Alapam, occidendo alterum, arcere an
liceat iure naturæ. an evangelico. 2.**
1.10.1.
**Alendi liberi, etiam vulgo quæsi:
etiam ex incestis, quod ius Romanum
sprevit.** 2.7.4.2.
Alexander latro & prædo dictus. 2.1.3.
**Alexander culpatur quod amicorum san-
guine litaverit amicis, 3.11.16. quod
quibus aditum tutum promisit, in via
iussit interficere. 3.21.16. Expeditiones
iniustas in Persas Branchidæque susci-
pit. 2.21.8. Poro regnum relinquit. 3.15.4.**
**Alex. cum Scythis de fortitudine non im-
perio certat, libertatemque iis relin-
quit.** 3.14.9.2.
**Alexandri successores pleno proprietatis
iure num successerint.** 1.3.12.
**Alexandrum quid impulserit ad bellum
cum Dario rege.** 2.22.1.
Alexandrinæ merces. 2.12.16.
Algerienfes prædones. 3.8.19.2.
**Aliena res occupari potest, ad virandum
periculum.** 3.1.1.2.
**Aliena res ad debiti consecutionem acci-
pi quando possit.** 2.7.2.1.2.
**Alienam rem accipere pro debito non
licet****

I N D E X.

- licet, ubi debitum per iudicium consequi datur. *ibid.*
 Aliquam rem restituere unde & quatenus teneatur. 2.10.1.2.
 Alienam rem reddens, præmium inventionis non recte petit. 2.10.1.5.
 Alienandi sua res naturale. 2.6.1.3.
 Alienari res potest etiam sub conditione. Et possessione retenta. *vide*, possessio. 2.6.1.4. Et revocabilitate. *ibid.*
 Alienatio requirit actum utentis ratione 2.3.6. Imperii quando valida sit a rege solo fiat. 2.6.3. & lib. 3.20. 5. Populi ex quo iure & unde procedat. 1.3.12.
 Quid alienetur in alienatione populi. *ibid.* Regni facta a rege, qui id in patrimonio non habet, nulla, 1.4.10. & 1.2.14.12. Ut nec partis eius. *ibid.* nisi populus aut corpus totum consecratur. 2.6.4. & 1.3.20. 5. Regalis patrimonii nulla, quæ sit a rege usufructuario. 1.4.10. & lib. 3.14.12. Tacita in successione ab intestato. 2.9.7.
 Alienati imperii exempla. 1.3.12.3.6.
 Alienatio requirit actum externum & acceptionem. 2.6.1.2.
 Alienationis requisita quædam mere sunt iuris civilis. 2.6.1.
 Alienæ rei si quis dominium ignoret, an eam pauperibus dare teneatur I.N. 2.10.21.
 Alieni abstinentia est ex iure naturali. *prol.* p. 6.
 Alieno uti quomodo liceat. 2.2.6.1.7.11.
 Alieno qui utitur in necessitate, teneatur ad restitutionem. 2.1.9.
 Alieno debito nemo obligatur naturaliter nisi hæres. 2.14.10. & 1.2.21.19. & libro 3.2.1.1.
 Alimentæ an liberis debeantur, & quo sensu. 2.7.4.1.3.
 Alimenta præstare tenetur, homicidæ, iniuste occisi liberis & uxori. 2.17.13.
 Servis domini pro operibus. 3.14.6. quanta Romæ singulis mensibus dabantur. *ibid.* ob alimenta præstata ab alio dominum non amittitur. 2.8.22.
 Ex alimentis ius nascitur solo domino. *ibid.* Pro iis obligatur servorum eorum liberi qui pro debito suæ civitatis seervi facti sunt. 3.14.8.
 Ἀλλοτρίων 2.13.1.3.
 Alii prodesse licitum & honestum, 1.5.2. per alium facere quis potest I.N. quod per semetipsum. 3.6.9. qui facit quod etiam sibi liceat, alteri tamen non licet, peccat si eum cogat. 3.1.31.
 Allodialia regna quam successionem sequantur. 2.7.20.1.
 Alluvio cuius naturaliter. 2.8.11.13.
 Alluvio quando cedat proximorum prædiorum dominis. 2.8.12.2. & 13. & 19.
 Alluvionis ius quale a J. Civ. Rom. prodicatur, an sit naturale. 2.8.8. & 16.
 In sola imperii concessione non incit. 2.8.15. Privatis prodest, si certo constet agrum esse arcifinium. 2.8.8. Vallis quibus prodest. 2.8.15.
 Alvei mutatio an fines immutet. 2.3.16.1.27.
 Alveus siccatus cuius naturaliter. 2.8.9.
 Alveus siccatus privatis quando cedat. 2.8.13.15.
 Alvei siccati cuius iure gentium. 2.8.9.
 Ἀμείψα quid. 3.11.4.2.
 Ambigua vox quomodo interpretanda. 2.16.6. *vide* Interpretatio.
 Ambitio generosius vitium. 2.2.2.
 Amens promittendo non obligatur. 2.11.5.1.
 Amens falsum dicere, non est mendacium. 3.11.12.1.
 Amens populi, an dominum habeant. 2.22.10.
 Americanarum gentium communio in bonis. 2.2.2.
 Amici qui sint in iure postliminii. 3.92.1.
 Amicitia non ex sola indigentia nascitur. 2.1.9.3.
 Amicitie conventio in pace quid operetur. 3.20.40.
 Amicitia regis in legato lædi potest. 2.18.5.
 Amicitiam eius nemo audit, cui videtur ius & fidem esse vilia. *proleg.* pagina 16.
 Amici regis quale ius habuerint apud Rom. 1.122.
 Amicos defendere nemo cogitur, habenda tamen ratio amicitie. 2.21.5. Veniam meretur, etiam ubi est iniuria. 3.12.6.
 Amicorum causa bellum recte suscipitur. 2.23.5.
 Amisum quando quid censetur. 2.4.5. repetere dominus non tenetur, sed possessor restituere. 2.20.1.
 Amitam uxorem ducere num liceat. 2.5.14.
 Ammonitæ nec foederati, nec perpetui hostes Hebræorum. 2.15.9.5.
 Ἀμφιλόκη apud Rethores. 2.16.2.1.
 Ἀμύμονα potestas apud Gnidos. 2.3.8.
 Ani;

- Animalium mactatio num & ante diluvium usitata. 2 20.9.
 Animantia muta alunt sobolem. 2.7.4.2.
 Animantibus quæ ruri inserviunt parcendum. 3.12.4.4.
Ἀνδραγαθία quid. 3.2.3.1.
 Angustus sequi quo sensu a Christo iubeatur. 1.2.8.5.
 Angliæ regni successio. 2.7.30.3.
 Angliæ ius circa prædationes quæ contra legem fiunt. 2.17.20.2.
 Animus vitiat actiones sua natura licitas. 2.15.9.9.
 centum Anni tres ferme ætates. 2.4.7.
 Annibalem Rom. quo iure dedi sibi postulariunt. 2.1.4.
 Antigonius ridet aliquem sibi libum de iustitia adferentem. Prol. p. 3.
 Antiochus. 2.4.7. & 8.
 Antiochus an ius habuerit in Hebræos. 1.4.7.5.
Ἀνθρωποπαθής figura. 2.13.3.3.
 Antonius an vera belli civilis cum Octavio causa fuerit. 2.22.1.
 Antrop. phagi. 2.19.2.1.
 Aodis factum quale. 1.4.19.4.
Ἀσάστια quid. 2.2.2.1.
Ἀσάστια quid. *ibid.*
Ἀσπείρι 2.20.39.3.
 Apontorum indicatio qualis. 2.22.14.1.
 non Apparere & non esse tantundem valent quoad eum cui non apparet. 2.10.11.
 Appellare a subleis interdum non licet. 2.4.13.
 Appellari ut ab aliquo nulla ratione possit, ius est solius imperii summi. 2.4.13.
 Appellationis exemptio an a subdito acquiri possit. *ibid.*
 Appetitus bonum desiderat, siue verum seu imaginarium, 2.20.29. mali quoque declinandi studium in se comprehendit. *ibid.*
 Apretudo iuris species, quid. 1.1.7. & lib. 1.17.2.2.
 Apretudo moralis non facit nasci obligationem restitutionis. 2.17.2.2.
 Apretudo, & proprie debitum, bene distinguenda ubi concurrunt. 2.7.3.4. 1. & lib. 2.1.2.2.
 Apretudo ad rem distinguenda a iure proprie dicto ad rem, 2.17.3. non enim ius dat dominium. 2.17.2. sed occasionem tantum ad ius. 2.20.2.
 Aqua profluens quænam sit. 2.2.12.
- Aquam & terram dare. 2.5.31. & in Annot. ad eundem §.
 Aquas corrumpere in bello an liceat. 3.4.17.
 Ara Misericordiæ apud Athenienses. 2.21.5.2.
 Aratori bovi parcendum. 3.12.4.4.
 Aratus Sicyonius. 2.4.8. & 1.3.16.6.
 Arbitr de bello lectus de possessione pronuntiare non debet. 3.20.48.
 Arbitri officium quod. 3.20.47.
 Arbitri reges vel iudices. *ibid.*
 Arbitri compromissarii pacis. 3.20.45. provocare num de iis liceat, si iniquum statuerint. 1.20.46. eorum exempla. 2.23.8. Annot. ad Arbitros provocare licet, ne res metu censeatur derelicta. 2.4.6.
 Arbitrorum genera. 3.20.44.
 Arbor scientiæ boni, & mali, cuius rei symbolum. 2.2.2.2.
 Arbor vitæ, cuius rei symbolum. *ibid.*
 Arborea frugifera in bello nefas est excindere. 3.12.2. non si aculeatores impediunt. 3.13.2. Annot.
 Arcem ne quis in confinio pati debeat, quale fœdus. 1.15.6.
 Arcifinii agri, siue occupatorii. 2.3.16.1.
Ἀρχιτεκτονική Aristoteli quæ. 1.3.6.2.
 Argumentis patibus pars utra præferenda. 2.23.5.
 Argumenta, qualia in iudicandis moribus. 2.23.3.4.
 Arma apud Roman. postliminio cur non recepta. 3.9.14.2.
 Arma hosti alienius subministrare hostis est. 3.1.5.2.
 Arma adimi possunt populis subactis etiam iure mixti imperii. 2.14.7.8.3. 3.3.14.6. Postliminio non redeunt. 3.9.11.
 Armis hostium an ad decipiendum uti licitum. 3.1.5.
 Armis hostium uti licitum. 3.1.8.4.
 Armorum vox quid significet. 2.16.5.
 Arragonica successio. 2.7.36.
 Arrogatio. 2.5.26.
 Artes gentium antiquissimæ. 2.2.2. seu sum modo latum, modo strictum admittunt. 3.16.9.
 Artium vocabula quomodo accipiendæ. 2.16.3.
 Aruspices post baptismum acceptum artem suam cogebantur desistere. 1.2.9.
 Arx quid. 2.16.3.
 Arx structa a vicino qui passione nulla pro.

I N D E X.

prohibetur non dat ius ad bellum, etiam cum damnum dare possit. 2.22.
 5. rumpit pacem sub lege amicitiae initum. 3.20.40.
 Asiae mos circa praedam, 3.6.14.3.
 Almonae, vide Maccabaei.
 Asseruationis contractus. 2.12.3.5. natura. 2.12.23.
 Assertio a promissione multum distat. 3.1.18.1.
 Assertio mera futuri quid, & quam vim habeat. 2.11.2.
 Asylorum iura quibus prosunt, quibus non. 2.21.5.
 Athenienses Corinthios an vicerint, secundum Polyb. 3.20.45. victoriis quomodo usi sint. 3.15.8.
 Atheniensium Resp. mixta ex Aristocratia & Democratia. 1.3.20. an eadem manserit, postquam in eam variae gentes susceperat. 2.9.3.
 Atlantici populi. 2.9.4.
 Atrocitatem facinoris quae habere dicuntur. 2.26.3.
 Atticorum leges multae ex legibus Moysaieis, 1.2.5. Lex de *επαλήρσει* 2.5.12.
 Atticum ius de captivis redemptis. 3.9.10.3.
 Auctores belli iniusti ab aliis discernendi. 3.11.5.1.
 Aueupia natura cuique licita, sed legem a terra recipiunt. 2.2.3. & 5.
 Aves quorum sint. 2.2.5.
 Augusti Octavii bellum contra Antonium iniustum. 1.3.5.
 Augustinum scholae quaedam solum sequendum sibi proposuere, & perperam. 3.1.17.
 Aurigae Circenses S. Coena prohibiti. 1.2.9.101.
 Auctoritas ab imperio differt. 1.3.10.
 Auctoritatem nostram quibus impartimur, ea nostra facimus. 1.4.4.
 Author iniustitiae maiori poena dignus quam qui ipsum sequitur. 3.11.5.
 Authorum depravata & sinistra quandoque de rebus iudicia. 1.3.5.
 Avus aviaque quando nepotum curam agere teneantur. 2.7.6.
 Auxilia ab una parte promissa intelliguntur sumtu petentis. 1.16.12.3.
 Auxilium mittere quis excusetur. 2.16.27.1.
 Auxilium venisse quando dicatur. 3.23.12.
 Auxilium amicis praestandum, si facile & sine incommodo possit. 2.25.5. In bello ut praestetur cuius generis socius.

2.15.6. Cuius impendiis debeat. 2.16.12. Debitum ex iure proprietate dicto, qui non praestat ei cui sit iniuria, damni dati tenetur. 2.1.8. 2.11.1. Foederatis quibus praestandum si bellum inter se ipsi gerant. 2.15.13. Hosti quoquo modo praestitum, causam dat ad bellum iustum. 3.1.5. Sed ut de novo iudicio oporteat. 3.3.10. Veniam meretur, si ex officio sit praestitum. 3.11.6. Promissum quo casu foederato promissor mittere non teneatur. 2.16.27.
 Auxilium in pacto non faciendae dedicationis si advenierit, quale intelligatur. 2.23.14. Sociis novis contra veteres an praestari possit, qui in foedere caverunt, ut utriusque populi socii ab utroque populo sint tuti. 2.16.13. In auxiliis praestandis non locum vetustior, sed iustior causa praefertur. 2.25.4.

B.

B Annitos occidere, num etiam interdicta iustitia & coram Deo sic iustum. 2.20.17.
 Barbaros praedationibus vexare laudatum Aristoteli, & quare. 3.15.5.
 Barbari male a Graecis pro hostibus habiti. 2.22.23. nisi qui bellis quam hominibus similiores sunt. 2.20.40.
 Barclaii sententia de iure resistendi, quod sit penes populum, vel maiorem eius partem. 1.4.7.4.
 Belgae agros vastari non permittunt in bello, sed sub tributo eos praestant tutos, & quamobrem. 3.12.14.
 Belisarii cavillatio adversus Gothos de locis minus custoditis. 3.21.8.
 Bellandi pro alio iustae causae. 2.25.1.1.
 Bellandi ius inferioribus potestatibus quibusdam concessum. 1.3.4.2. & 5.1.
 Bellantium extra territorium quae capiuntur an iure belli acquirantur. 3.6.26.2.
 Bellare quidam lege vetantur. 1.5.4.
 Bellum a natura quo sensu. 1.2.1.5.
 Bellum iuris gentium quo sensu. 1.2.4.1.
 Bellum an veterum lege quae data est Noe, 1.2.5.2. an veterum lege evangelica. 1.2.6.1. & 7.1. & 8.1.
 Bellum actionis nomen non est sed factus. 1.1.1. & lib. 3.2.1.1.
 Bellum Christiani aliqui plane improbarunt, & quare. 1.2.9. Evitari quibus modis possit. 2.23.7. & *seqq.* Evitari quomodo possit. 3.20.1. Male geritur

- citur, nisi intra iuris & fidei modum
prol. pag. 14. Honestum non est, nisi sum-
ma necessitas & vera charitas efficiat
honestum. 2. 19. 9. Incipit naturaliter
ubi iudicia deficiunt. *prol. p. 10. 2. 1. 2.*
Suscipi non debet ob delicta quævis.
2. 20. 38. Nec ob inchoata solum, nisi
certo casu. 2. 20. 39. Non nisi ad iuris
consecutionem. *prol. pag. 10. 2. 1. 1.*
Bellum civile prædam plerumque militi
omnem promissæ concedit, & quare.
3. 6. 24. In bellis civilibus quare occisi
captivi. *vide* Captivus. Capta capien-
tium non sunt. *vide* Capta. An in
bellis civilibus sit ius legationis. 2. 18.
2. Defensivum. *vide* Defendere.
Bellum iniustum non nisi iniustos prodiit
effectus, etiam si sit solemne. 3. 10. 3. Nec
a latrocinio differre, quoad ius inter-
num. 3. 16. 1. Ad bella iniusta nemo
obligatur. 2. 15. 13. & 2. 25. 4. Ut ius-
tum sit J. G. quid requiratur. 3. 3. 5.
Iustum esse non potest, nisi quod ob
iniuriam sit susceptum, 2. 1. 1. *si*
eam quæ sit contra ius gentium, sive
eam quæ contra ius naturæ. 2. 20. 40.
privatum publico reipia prius est. 1. 1.
2. Iniustum ex quibus causis docetur.
1. 2. 8. *per tot.* aliquando id. m. est, ac
non solemne, ut iustum solemne. 2. 3. 4.
1. Iustum dicitur interdu quoad effe-
ctus externos. 2. 17. 19. & 1. 2. 23. 13.
nec sit iniustum etiam si ex animo ge-
rentis vitium accedat. 2. 22. 17. Sic ius-
tum est quod reges suscipiunt in eos
qui nec fec, nec suos, sed I. N. aut
G. violant. 2. 20. 40.
Bello iusto quantum quis consequatur
1. N. 3. 20. 11. Ex bello etiam iusto
magistratibus subditis tenetur quatenus
damno eos afficit, quod provideri po-
terat. 2. 24. 7.
Bellum solemne iniustum esse potest,
quoad iusticiam internam. 2. 1. 1. & 2.
23. 13.
Belli solennis effectus alius est licentiæ,
alius dominii. 3. 4. 4.
Belli si quæ sunt causæ tantum ad poe-
nam ab aliis sumendam iniusticiæ sus-
picionem præbent, nisi ob scelus ma-
nifestum & atrocissimum. 2. 20. 43. Ita-
que non temere suscipiendum etiam
cum iusta punitio. 2. 24. 2. maxime con-
tra eum cui pares vires sunt. 2. 24. 7.
Belli causa quibusdam ipsam bellum, id
quod iniustissimum. 3. 22. 2.
- Belli causæ, iusticiæ; claræ evidentel-
que esse debent, & quæ palam pos-
sint proponi. 2. 25. 4. cur publice pro-
ponantur? 3. 1. 5. His, si quæ bella
delituntur latrocinia sunt. 8. 22. 3.
Omnes autem qui bella suscipiunt,
credi volunt, sibi tales causas esse. 3.
9. 4. Itaque periculosum de iis inter
duos pronuntiare. 3. 4. 4. Suasoriæ cau-
sæ solæ absque iusticiæ latrocinium
ex bello faciunt. 2. 22. 3. etiam con-
iunctæ iusticiæ bellum ab iniustitia
non vindicant, quantum ad eum qui
suscepit, si ob solas suasorias inestur.
2. 22. 17.
Belli Punici secundi causa. 2. 22. 17. quo
sensu fuerit iusta. 2. 17. 19. Præsentis
iniusta videtur dici ab auctore. 1. 2. 1.
Belli dux. *vide* Dux belli. Potestas regi
concessa de potestate externi belli in-
telligitur. 1. 4. 13. Societas an cum
infidelibus licite inestur. 2. 15. 9. ex bel-
lo multa mala etiam in innocentem veni-
unt. 2. 23. 6.
Belli defunctio. 1. 12. 1.
Belli vocis origo. 1. 12. 2.
Bellum an iustum aliquod iure naturæ.
1. 2. 1. 2.
Bellum aliud privatum: aliud publicum:
aliud mixtum. 1. 3. 1. 1.
Bellum privatum an licitum post con-
stitutum iudicia, & quibus casibus. 1.
3. 2. 1. privatum aliquod lege Mosis
permisum. 1. 3. 2. 2. an cum Evangelio
pugnet. 1. 3. 3. 1. Ambrosii & Angu-
stini dicta contra illud. 1. 3. 3. 2.
Bellum iustum ac solemne quid. 3. 3. 1. 1.
Bellum ex edicto. 3. 3. 5.
Bellum Cn. Marci in Galatas an iustum?
1. 3. 5. 4. Cæsar in Germanos
an iustum. 1. 3. 5. 4. Octavii & Deci-
mi an iusta bella: Cassii quoque bel-
lum an iustum. 1. 3. 5. 5.
Bellum publicum, solemne vel minus
solemne. 1. 3. 4. 1.
Bellum gerere reservatum habenti sum-
mum imperium. 1. 3. 5. 3.
Bellum quando & quatenus ab inferiori-
bus potestatibus geri possit: & an
cal. bellum publicum dicendum. 1. 3.
5. 1. & an geri possit ab illis ex con-
fectura voluntatis superioris. 1. 3. 5. 3.
an Bellum civile sit peius tyrannide. 1.
4. 29. 3.
Bellum pro sociis, & pro amicis. 2.
25. 4. 5.
Bel:

I N D E X.

- Bellum suscipi potest pro quibuscumque hominibus. 2.3.5.6.
 Bellum aut licitum pro subditis & alienis. 2.15.7.8.
 Bellum geri potest per homines improbos. 2.26.5. & lib.3.1.2.
 Bellum an licitum in eos, qui in naturam delinquant. 2.20.48.1.
 Bellum an licitum, ut cogantur aliqui fieri Christiani. 2.20.48.1.
 ad Bellum iniustum obligatur nemo. 1.3.23. & 2.11.8. & 2.13.7. & 2.15.13.1.
 Bellum pro solo offensivo quando sumendum. 2.16.13.3.
 Bellum non licitum ob nimiam potentiam vicini tantum. 2.17.1.
 Bellum iustum aliunde vitium habere potest. 2.22.17.1.
 Bellum an utrinque iustum detur. 2.23.13.
 Bellum omittendum saepe nostri & nostrorum causa. 2.24.4.1.
 Bellum ob poenam suscipere debet esse validioris multo. 2.21.7.
 Bellum suscipiendum ex necessitate aut occasione. 2.21.7.9.
 Bellum pacis causa gerendum. 1.1.1.1.
 Bellum statim geri potest ut indictum est. 3.3.13.
 Bellum iniustum qui gessit, recte ad impensas solvendas cogitur. 3.13.3.
 Bellum pacis causa. 3.15.2.1.
 Belli causæ iustificæ debent publicari. 2.26.4.5.
 Belli efficientes causæ, principales, adiuvantes, instrumentales. 1.5.1.
 Belli causa iusta, iniuria sola. 2.1.1.4.
 defenso vitæ, 2.1.3. causæ Belli iustitioris, & iustificæ, & principia illius. 2.1.1.1.2.
 Belli iniusti effectus iniusti. 3.10.3.
 Belli vindicta modum excedere non debet. 3.11.1.2.
 Belli non iusti causæ possunt esse probabiles. 3.11.6.1.
 Belli iure quoniam occidi possunt. vide. Occidere & Occidi.
 Belli denuntiandi formula. 3.3.7.
 Belli indictio. 3.3.7.1.6.2.3.4.1.
 circa Belli iudicium iustitiam civilia. 3.3.8.
 Bello capta iure gentium acquiruntur. 3.3.12.
 Bello capta cuius iure ipso gentium. 3.6.2.1.3.
 fiant. 3.6.2. & 7.
 Bello capta singulorum fieri frequens sententia. 3.6.8.9.
 Bellorum civilium crudelitas. 3.7.5.3.
 Bello iniusto capta an restituenda ab eo qui cepit, 3.10.3. 5. & an restituenda ab eo qui detinet. 3.10.6.1.
 Bello iniusto capta cum restituuntur, an quid detrahi possit. 3.10.6.2.
 Bello iniusto capta, si consumta sint, bonæ fidei possessor non restituit. 3.10.6.2.
 Bello civili res quomodo acquirantur. 3.6.27.
 Bello non solemniter res quomodo acquirantur. 3.6.27.
 Bello quæstia quædam Regis propriæ sunt. 1.3.12.3.
 Bello iniusto extortum secuta pace an repeti possit. 2.17.19.
 ex Bello irregularitas. 2.24.10.
 in Bello quæ capi & non capi possunt. 3.13.2.3.4.
 Bellorum principia. 2.7.1.
 Bellorum mala. 2.24.10.1.
 Bellorum pro alienis subditis successorum exempla. 2.25.8. & eod. lib. 2.20.40.2.
 Bella publica huc causa iniusta. 2.1.1.3.
 Bella pro aliis per naturam licita & probata. 1.5.2.1.
 Bello an peti possint persecutores Christianismi. 2.20.49.2.
 Bella sine ullis causis feritas. 2.12.2.
 Bella ex causis iustis, non iniustis, prædatoria. 2.22.3.
 Bella an suscipienda ob delicta in Deum. 2.20.44.1.
 Bella pro subditis iusta & an necessario suscipienda. 2.25.1.2.
 Bella ob leves causas vitiosa. 2.24.1.2.
 Bella iusta ante Moysen. 1.2.2.1.
 Bella iusta Moysi extra causas a Deo iustas. *ibid.*
 Bella improba Hebræorum postremis temporibus. 1.2.8.16.
 Bella ob legatos violatos. 1.18.11. ob sepeliendos mortuos. 2.19.5. 5. ob poenam. 2.10.34.1.
 Beneficia principis an durent post eius mortem. 2.14.15.
 Beneficia principum an semper revocari possint. *ibid.*
 Beneficia Regum quoruplicia. *ibid.*
 Beneficia quædam ignotis tribuenda. 2.15.9.3.
 Beneficia etiam malis debent Christianis. *ibid.*

01.
in Beneficiis conferendis gradus obser-
vandi. 2.15.10.2.

Beneficium dejeratum huic aut illi an
contra iuramentum iuste præstetur. 2.
13.7. etiam a servis potest proficisci.
3.14. 6. In beneficii negatione nulla
est injuria. 2.12.13. ex beneficio da-
mnum sentire neminem oportet iure
nat. 2.12.13. nec credendum est
quenquam eo se voluisse obligari. 2.
16.27. beneficio vicem rependere natu-
raliter non obligari quo sensu di-
catur. 2.14. 6. beneficiorum ordo
naturalis quis. 2.7.9.2. beneficii actus
quotuplices. 2.12.2.

Beniaminitarum cum cæteris Israelitis
controversia. 2.13.5.

Beniaminitis matrimonia quo iure ne-
gariunt Hebræi. 2.2.22. cum rapere
permiserunt eo facti perium? 2.13.5.

Bestiæ dominus an ex facto bestiæ te-
neatur. 2.17.21.

Bestias pœna propriè non cadit. 2.
21.11.3. bestiis quo sensu iustitia tri-
buitur. 2.1.11. in Bestiis quo iure
puniatur concubitus cum eis. *vide*
Concubitus.

publicum bonum privato præhabendum
1.4.4.4.

Bona avita in successione distinguuntur
a noviter quæsitis. 2.7.9.1. & 5.10.2. qui-
bus naturaliter relicta censeantur.

Bona noviter quæsit naturaliter credun-
tur proximo relicta. 2.7.10.1.2.

Bona legatorum an possint pro debito
capi. 2.18.9.

Bona subditorum ex facto superiorum
obligantur ex iure gentium. 3.2.3. 2.3.

Bona iure civili aut iure gentium quæ-
sita æque alienantur in pace. 2.

14.8. & 1.3.20.9.
Bona & iura non amittuntur ipso facto
nisi lex aliqua factum velit habere
pro re iudicata. 2.21.4. Imaginabi-
lia falsa sunt. 2.20.29. Bona regni
quibus casibus alienari possint. vel
non possint. & 20.5. Subditorum
alienari & perdi possunt a rege iure
supereminentis domini. *vide* Domi-
nium.

Bona cur obligentur pro delicto impe-
rantis aut civitatis. 3.2.2. utran-
seant cum oneribus. cum dominio
rerum est introductum. 3.2.1. Vera

extra virtutes sunt aut delectantia.
aut utilia. 2.10.29.

in Bono profectum Deo debemus. ut
nec libertatem eius nobis valeamus
eripere. 2.13.7.

Bonorum electio quibus regulis inea-
tur. 3.12.2.

Bos arator iniuste violatur in bello.
3.12.2.

Babylon quæ Aristoteli. 1.3.6.24

Brabantorum lex contra liberos ex se-
cundis nuptiis. 2.7.8.2.

Brasidæ dictum. 2.16.6.

Brenni bellum cum Fano Apollinis. 3.
12.7. causa belli. 2.22.3.

C.

Cædes etiam iusta ab antiquis He-
bræis. Græcis. & Christianis pu-
nita. 2.24.10. *vide* Occidit.

Cælibatus laudabilior coniugio. 3.4.2.
non nisi excellencibus ingeniis con-
venit. 2.2.21.

Cæsar Jul. bello iniusto pete Ariovi-
stum. 3.3.10. laudatur ob speras in se
iniurias. 2.24.3. piratas cruci quo iure
affixerit. cum tamen privatus esset.
2.10.8.

C. Cælaris bellum in Ariovistum quale.
3.3.10.

Caini vox post comminationem divo-
nam. 1.2.5.

Calani corium. 3.15.7.

Cambium quid. 2.12.3.4.

Cananæis se de dentibus parere porue-
runt Israelitæ. 2.13.4.2.

Canones quid constituent circa popu-
lationes. 3.12.4.4.

Canones de servis quomodo intelligen-
di. 3.7.6.5.

Capere bello quomodo sit contra cari-
tatem. 3.13.4.1.

Capere homines in bello quatenus li-
ceat. 3.14.1.1.

Capienda non sunt bona innocentum.
si ex debitoribus principalibus no-
stum consequi possumus. 3.13.4.3.

Capiendi ius esse potest sine acquisitio-
ne. 3.13.1.

Capita rerum. auctores belli. 3.11.5.
1. & 5.6.1.

Capitalia quædam delicta post evange-
lium prædicatum. 1.2.7.13.

Capitales cognitiones cur defugerint
Christiani. 1.2.9.4.

Cæ

I N D E X.

Capitatio exteris imponi nequit, quæ civibus ex causis reipubl. est imposita. 2.2.14.

Capta acquiri capientibus non solius belli est effectus. 1. 3. 5. sicut enim J. G. dominus sit rei alienæ, quicum suam aut sibi debitam consequi non potest, eam sumit loco illius, 2. 7. 2. idque ipso facto, 3. 2. 7. 3. & capite 6. 1. Sed hoc ius non primum est, sed secundarium, 3. 3. 6. 2. naturale ius quo sensu quidam dixerint, 3. 6. 2. vocatur alio nomine compensationis, 2. 7. 2. In bello solemnī quo sensu dicantur, 3. 6. 2. quando acquirantur. Jur. Civ. Gent. Europæ, 3. 6. 3. 2. acquiruntur eo modo quo res quæ sunt nullius, 3. 6. 2. & cap. 8. 4. vide Rapere, & etiam incorporalia, 3. 6. 26. & cap. 7. 4. & cap. 8. 4. 2. An etiam singulis J. G. ut statuunt iuterpretes Jur. Romani, 3. 6. 8. Singulis quando acquirantur, 3. 6. 12. Acquiruntur cum suo sumtu militantes, & quo Jure, 3. 6. 24. quid interno iure ipsis acquiratur, 3. 18. 2.

Capta bello civili non acquiruntur quo ad iustitiam etiam externam, 3. 6. 27. In bello iusto quatenus delictum excedunt, 3. 2. 7. 2. & cap. 13. 2. vide Poena, & ad poenam civis unius aut magistratus suscepto, 3. 13. 2. aut a prædonibus gesto, 3. 3. 2. Itaque hæc res redduntur non donantur, 3. 9. 16. nec acquiruntur capta bello non solemnī, sed compensantur cum debito, 3. 19. 15. vide, Compensationis.

Capta, nec singulis acquiruntur, quæ ut publici ministri ceperunt, 3. 6. 14. & 3. 6. 17.

Capta non compensari cum primario debito, quo sensu dicantur, 3. 13. 3.

Capte civitates, populi, & id genus olim patrimonialia regum fiebant, 1. 3. 12. 1. Annot. n. 40.

Captus in bello iniuste aut licite fugiat, 3. 7. 6.

Capti quando possint interfici, 3. 11. 16. 1.

Captio Romanorum adversus Carthagenenses, 2. 16. 15.

Captivorum exempla, 2. 16. 5. & 5. 6. Captivus bello quando quis censetur, 3. 6. 3. dedere se alii quam a quo captus est an possit, 3. 6. 3. 9. fugitivus a domino finito bello vindicari potest, etiam si ad suos fugerit, 3. 7. 6. cur

occidantur potissimum in bellis civilibus, 3. 7. 5. 3. non occidendi secundum ius naturale, 3. 11. 3. 2. nisi ciimen morte dignum ante vel post commiserunt, 3. 11. 16. permutari aut pretio dimitti iure potest, ubi servitus non est in usu, 3. 14. 9. pretium huiusmodi unde definiatur, *ibid.* Vide redemptionem.

Captivi, quo iure, cum vix utrinque iustum bellum esse queat, 3. 14. 1. quatenus tales etiam iustitia internæ fiant, ubi id per externam licet, 3. 14. 1. servi non sunt apud Christianos & quare, 3. 7. 9.

Captivus & tamen non servus, ubi servitus in usu, 3. 14. 2.

Captivi duces cuius sint, 3. 7. 9. *Not. lit. n.* occisi die triumphī apud Romanos, 3. 4. 12. Reges pacem facere non possunt, si regnum habuerint ex consensu populi, 3. 20. 3. non tamen ius imperii penes populum, sed tutelam eius, *ibid.*

Captivos ob delictum, carcere circa Palatium liberare, unde, 1. 2. 10. 6.

Captivus idem pluribus pretium debere potest, 3. 21. 26.

Captivus an redire debeat, mortuo eo quem redimere debebat, 3. 21. 30.

Captivi promissum de reditu in carcerem valet, 3. 23. 6.

Captivi res, nisi apprehensæ, non acquiruntur, 3. 21. 23.

Captivi quorum in potestate nunc sint, 3. 7. 9. 2.

Captivi occidi belli iure possunt, 3. 4. 10.

Captivi an quovis tempore occidi possint, 3. 4. 10. 2.

de Captivis & rebus cur specialiter conveniri debeat, 3. 9. 4. 3.

Captivorum redemptio, permutatio, 3. 14. 9. 1.

Captivorum redemptio quam favorabilis, 3. 21. 23.

Captivorum posteri, servi, 3. 7. 5. 1.

Captivorum redemptionem quæ vetant leges, an iustæ, 3. 21. 24.

Captivorum bona Romano iure fisco cedunt, si heres nullus sit, 3. 9. 10. 4.

Captus alii se dedere non potest, 3. 23. 9.

Captus in bello iusto an licite fugiat, 3. 7. 6.

Captus actu bellico quorum sint, 3. 6. 14. 1.

Capta bello quatenus conscientia pura acquirantur aut retineantur, 3. 13. 1. 2.

Ca.

- Capra bello iniusto non sunt capientium jure interno. 3.16.1.
 Capra bello iniusto prioribus dominis reddita. 3.16.2.
 Capra post pacem initam reddenda. 3.20.20.
 Capti bello servi sunt etiam circa delictum. 3.7.1.1.
 Capti censentur, qui intra praesidia ducti sunt. *ibid.*
 Capti gratis dimissi. 3.14.9.2.
 Capti quibus acquirantur. 3.7.5.4.
 Captorum bello liberi & posteri an servi & quatenus. 3.7.2. & 5.5.2.
 Captis parcendum in bello. 3.11.13.1.3. exceptiones, quae vulgo contra adferuntur. 3.11.16.1.5.
 Captis quid faciendum, ubi servitus in usu non est. 3.14.9.
 Captivitas ius etiam injuria dicitur. 3.7.6.4.
 Captivitatis ius non est jus gentium universale. 3.7.8.
 Captivitatis ius quale his temporibus. 3.7.9.1.
 Caput civitatis interitus. 2.9.6.
 Carceris estimatio non fit in libero homine, ob id, quod in eum est conjectus. 2.17.1.1. quae carceris evitandi causa iniuste sunt, excusabiles. 2.20.29. de in carcerem redeundo promissio an sit iusta. 2.23.7.
 Caritas nos obligat saepe, ut clare loquamur. 3.1.10.3.
 Caritas multa vetat quae ex iure stricto sumto fieri possunt. 3.1.4.2.
 Caritas vetat saepe, quod ius permittit. *ibid.*
 Carnifex quomodo de iustitia sententiae instruendus. 2.26.4.9.
 Carnifices munere suo abstinere tanquam periculoso. 2.26.4. *not. lit. l. de iustitia sententiae instruendi, & quare. ibid.*
 Sanctiores tyrannis. 2.25.9.2. & iis qui mercedis solius respectu militantes. *ibid.*
 Caro imbecillam corporis conditionem significat. 1.2.8.14.
 Caroli M. electio. 2.9.12.3.
 Carthago: cives an urbem significet. 2.16.15.
 Castellae regni successio. 2.7.22.1. & 6.30.3.
 Castigatio utilis ei qui castigatur. 2.20.7.2.
 Castigationes pro aetatis aut qualitatis alterius ratione necessariae, nil pugnant cum l. evangelica. 2.20.20.
 Casus improvisi conductorem non liberant. 2.11.18.
 Catonis Censorii dolus. 3.1.13.2.
 Catonis sententia Caesari se opponentis culpatur. 2.24.6.
 Caudina sponsio. 2.15.16. & lib. 3.20. 58. & cap. 22. 7. quod causas habet, quod habet magis honestas, quod magis utiles, potius eo quod non habet. 2.16.19.
 Causae iniustae, & suavorum & exempla utriusque. 2.1.1. & cap. 22.1.
 Causae impellentes quae peccatum excusant. 2.20.29.1.
 Causae abstrahentes a peccato quae. 2.20.30.
 Causae dispensandi intrinsecae & extrinsecae. 2.20.25. & 26.
 Causae subnascentes in bello. 3.1.3. & cap. 13.3.1.
 Cautio innoxia adversus metus incertos. 2.1.17.
 Cecropis lex de una uxore ducenda. 2.5.9.4.
 Celare quid sit in contractibus. 2.12.9.
 Cepisse bello rem quando quis dicatur. 3.6.3.
 Ceres cur legifera dicatur. 2.2.2.5.
 Certamen singulare an permittendum ad bellum vitandum. 2.23.10.
 Certamen singulare. *vide* duellum.
 Certamina certo numero an licita. 3.20.43.1.5.
 Certus non est certiorandus. 2.12.9.3.
 Chirographi redditio, remissio debiti. 2.4.4.
 Chirographi Thessalorum controversia. 3.8.4.2. & cap. 9.9.1.
 Christus non est tantum interpret legis per Moysen datae. 1.2.6.3.
 Christi facta non omnia nos ad imitationem obligant. 1.3.3.8.
 Christi passio non ex lege, sed ex pacto quasi. 1.3.3.8.
 Christiani non restiterunt malis Imperatoribus, etiam cum praetextus esset probabilis resistendi. 1.4.5.
 Christiani iurarunt per res creatas cum respectu ad Deum. 2.13.1.1.2.
 Christiani etiam sine armis militant. 2.26.5.2.
 Christiani tenentur auxilio esse Christianis periclitantibus ob religionem. 2.15.12.
 Christiani cogi non debent etiam adiutum bellum. 2.26.5.2. humanitatem maiorem debent quam alii. 3.12.4.4.
 2 2 piz;

I N D E X.

- præstare coguntur omnibus hominibus
ea, quæ Hebræi circumcisi. 2.12.10.3.
veteres sæpe etiam consilia divina pro
præceptis amplexi sunt. 1. 2. 9. vim an
exercuerint ad propagandam ecclesiam
efficiendo vendentes et templo. 2.22.14.2.
Christianis an resistere superioribus per-
mittatur in summa necessitate. 1. 4. 5.
& cap. 4. 7. 8. veteres etiam in summa
necessitate non resistere, cum pos-
sent. 1. 4. 7. 9. 14.
Christianorum foedus inter se, eius obli-
gatio. 2.15.12.
Christianorum veterum sententia de ju-
ramento. 2.13.21.1.4.6.
Christianorum mos circa captos. 3. 7. 9. 2.
Christianos an deceat ex præda quæstam
facere. 3.18.4.
Christus fabulis utitur, ut audientes eum
non audiant, quo sensu. 3. 1. 10. 2. Je-
gem implevisse quomodo intelligatur.
1. 2. 7. 7.
Cibus, quibus caro humana est, iuste
bello peruntur. 2.25.40.3. in defectu
ciborum, cur quod quisque habet, in
commune cogatur conferre. 2.16.3. lex
de cibis vetitis apud Hebræos excep-
tionem habet summæ necessitatis. 1. 4. 7.
Cicatricum æstimation non fit in homi-
ne libero. 2.17.14.
Circumcidi Christiani an potuerint. 3.1.8.3
Circumcisio ad quos populos pertinue-
rint. 1. 1. 16. 5. olim multis populis cur
necessaria. *ibidem* ab extraneis sponte
suscepta, & quare. 1. 1. 16. 6.
Circumstantiæ etiam minimæ in morali-
bus variant materiam. 2.23.1.
Citatio in locis non tutis. 3.3.14.
Citatio in repressaliis. 3.2.7.3.
Civis eorum capi potest, qui nostrum
civem iniuria detinent. 3.2.3.5.
Civis innocens an iuste dedi possit, ut
excidium vitetur. 2.25.3.1.4.
Civium & servorum differentia. 3.8.2.
Cives Romani quo sensu dicantur, qui
in orbe Romano vivunt. 2.9.11.2.
Cives quando ius damni repetendi ha-
beant in magistratibus. 2.17.3.
Cives an abscedere a civitate possint.
2.5.24.1.3.
Cives etiam singuli exactam a magistra-
tu diligentiam exigere possunt lege
concedente. *vide* magistrat.
Civis civitatem indemnem quomodo præ-
stet. 2.5.14.2.
Civitas quomodo dividatur, & quo ef-
fectu. 2.9.10.
Civitas bello victa an desinat civitas ef-
se. 3.8.2.
Civitatis res belli iure acquiruntur. 3.8.4.1.2.
Civitas iniusta non desinit civitas esse. 3.3.2.1.2.
Civitas iniusta a piratarum cœtu quid
distet. 3.3.2.1.
Civitas quid. *prol.* p. 12. l. 1. 1. 14. & c.
3. 7. 1. 2. 5. 23. dividi in plures civitates
potest. *vide* dividere. semel divisa
facit, ne idem sit populus, etiam
eum restituatur. 3. 9. 9. eadem et-
si non iidem homines aut ejusdem
dignitatis. 2.9.3. & cap. 21. 8. etsi modo
regio, modo populari imperio regatur.
2.9.8. & c. 16. 16. interire quo casu pos-
sit, & magna familia fieri. 3. 8. 2. in-
terit corporis interitu aut speciei. 2.9.3.3.
item cum sit alterius ditionis. 1. 3. 7. 2.
non interit ob injustitiam communiter
admissam. 3. 3. 2. subiectum est summæ
potestatis. 1. 3. 7. vitiosa, quoadiu man-
eat civitas. 3.3.2.2.
Civitas corpus quale & quid propterea
producat. 2.9.3. finis *prol.* p. 9. forma
alia consociatio juris & imperii quam
spectat Juriscons. alia relatio partium
inter se earum quæ regunt & regun-
tur quam spectat Politicus. 2.9.3. & c.
21. 8. jus non amittitur ipso facto, sed
decreto aliquo aut judicio. 2.21.4. spi-
ritus & vita quid. 2.9.3.
Civitatis jus in cives. 2.5.24.2.
Civitates fœderatæ imperio distinctæ. 2.3.7.1.
Civitates immortales quo sensu. 2.9.3.1.2.
Civitates descendentes recipere contra
amicitiam est. 3.10.41.2.
Civitatis ius in magistratus quale. 2.17.3.
Clam ne quid geratur in bello, ad ius
nil pertinet. 3.3.11.
Classis quid. 2.16.3.
Clarigatio. 3.3.7.1.
Clausula, *ut cetera tamen rata maneant.*
3.20.35.
Clausula, *si populus velit*, quid opere-
tur. 3.22.13.
Clemens Alexandrinus pro poenis & mi-
litiis. 1.2.10.1.
Clementia in bello. 3.11.7.1.4.
Clementia liberum arbitrium quando ha-
beat puniendi vel non puniendi. 2.20.
23. locum quotiens habere debet. 2.20.
22. vim legis non nisi in probabili-
bus causis imminuere debet. 2.20.24.3. *vide*
dig

- dilectio apta per se frangendis & com-
municandis amicis. 3.12.8.1.
- Clementis constitutiones quando scriptae.
c. 10. Not. 11.2.
- Clerici bello arcetur, & quatenus. 1.5.4.
- Clericis interdicta est militia. 1.1.10.9.
- Clericis vitæ eximia puritas & maior
quam ab aliis requisita. 1.2.10.9.
- Clero olim exclusi qui post baptismum
militassent, aut magistratum gessissent.
1.1.10.10.
- Cloelæ factum defenditur. 3.11.18.3. quo-
modo. 3.10.54.
- Coacti non semper excusantur. 3.16.3.3. ad
bellum sunt inter infortunatos. *Vide* in-
fortunati, itaque non iuste occiduntur,
quantum ad iustitiam internam. 3.11.3.2.
- Coemptio an licita. 2.2.21. *vide* monopoli-
um.
- Coetus proborum hominum, & qui la-
tere non querunt, nisi coguntur sus-
pecti esse non debent. 2.10.49.
- Cogendus ad religionem Christianam
nemo. 2.10.48.1.
- Cogens & coactus requirit distinctas
personas. 2.14.2.2.
- Cogere alium ad id, quod ei non licet,
non est concessum. 3.1.21. nec quis-
quam ita se cogi patitur. 2.16.3. par-
tem potest tantum ex I. N. 2. 14.6.
non potest nisi ad id quod debet iure
stricto. 2.25.3.4. superioris num semper
fit. 1.3.17.
- Cogere pugnat cum statu inferioris. 1.3.
17.1. & lib. 2. 14.6.2.
- Cogitationis poenam nemo subit, quo-
modo intelligendum. 2.10.18. & lib. 2.
25.19. voces latum & strictum signifi-
catum habere possunt. 2.18.9.
- Cognatica successio linealis & eius fun-
damentum. 2.7.22.2.
- Collegio destructo an res maneant eorum,
qui aliis supersunt. 2.9.4.
- Colloquium postulans ad quid obligetur.
3.14.3.
- Colloquio durante res suas promovere
licet. *ibid.*
- Colloquii usus ad vitandum bellum. 2.
23.7.
- Colloquium qui perit, tacite pollicetur
collocutionibus innoxium id fore. 3.14.
3. præmittendum autem in bellum
erumpatur. 2.23.7. qui colloquuntur sibi
invicem iudicandæ libertatem debent.
I. N. 3.1.17.
- Collybium quid. 2.12.3.4.
- Colonizæ naturaliter non subsunt civitati
matrici. 2.9.12.
- Comam alere naturaliter turpe quo tem-
su dicatur a Paulo. 2.12.26.4.
- Comites legatorum an sint inviolabiles.
2.18.8.
- Comitia ordium non ubique demon-
strant regem esse absolutum. 1.3.10.
- Commeandi ius qualem interpretationem
recipiat. 3.21.11.
- Commeandi securitas etiam extra terri-
torium dantis porrigitur. 3.21.12.
- Commeandi ius. 3.21.14.
- Commeatus an ad bona extendatur. 3.
21.18.
- Commeatus morte dantis an extingui-
tur. 3.21.10.
- in Cummeatu comites qui. 3.21.19.
- Comminatio nemini ius dat. 3.21.3.4.
- Commissiones. *vide* dimissiones.
- Commercium impedire nemini ius est. 2.2.
13. 5. solent in foederibus stabiliri, &
quare. 2.15.5. an prohiberi iuste pos-
sint ab eis, qui bellum inter se gerunt,
ita ut neutrius partis subditis uti
liceat, aut etiam aliorum subditis
hanc vel illam partem. 3.15.3. Not. 3.
- Commercium belli. 3.1.11.
- Commerciorum libertas. 2.2.13.5.
- Commodatio quid. 2.12.2. gratuita
natura sua. 2.12.20. an iniustum, si
pro eo merces exigatur. 2.12.11.
& lib. 2. 12.20.
- Commodatarius ad quid tenetur. 2.
12.3.1.
- Commodatarius rem commodatam reari-
re tenetur, si perierit, & quare.
2.12.13.
- Commodator quando intra prædictum
tempus rem repetere possit. 2.16.27.1.
- Commodo Imperatore vix quicquam ce-
leratior. 2.4.5.
- Commodum ut sequatur eum, quem
incommodum, quomodo accipiendum.
2.6.16.
- Communio an durare possit. 2.2.2.1.
- Communio quibus ex causis cessaverit.
2.2.2.3.
- Communio quomodo introducta, quæ-
que intra dederit. 2.2.2.1. & 5.2. du-
plex est, vel ex simplicitate, vel ex
charitate. 2.2.2.
- Communia distinguuntur a publicis po-
puli. 2.3.9. In divisione civitatis qua-
lia maneant. 2.9.10. indicantur non
tantum attributrice iustitia. 2.1.8. præ-
f.

- ferenda privatis etiam ex lege dilectionis, & eius ordine. 1.2.8.10.
 Communibus durante communione bonorum non minus huic quam alteri licebat uti, servata quadam æqualitate. 2.10.1.2.
 Comparatio finium bonorum malorumque quas normas habeat. 2.24.5.
 Compensari non potest id, quod bello causam dedit, aut iure gentium factum est. 3.19.19.1.
 Compensatio debetur subditis, quorum bona, pace alienata sunt. 3.20.7.2.
 Compensari non potest id, quod ante iuris erat controversi aut valeat, si promissio facta est, post motam controversiam. 2.13.20.
 Compensatio non est lædendum ius tertii. 3.19.19.3.
 Compensatur cum promisso res iniuste detenta. 3.19.15.
 Compensatur cum promisso debitum *ibid*.
 Compensatur cum promisso damnum datum, & pecunia. 3.19.19.2.
 Compromissarius arbiter. *vide* arbiter: qui concedit aliquid, concedit etiam ea, quæ necessario sequuntur. 3.21.17.
 Compromissi usus ad bellum vitandum. 2.23.8.
 Concesso immunitatis a vectigalibus & tributis quomodo intelligenda. 1.16.27.1.
 Concessum an morte concessoris intereat. 3.21.20.
 in Conciliis Christianis unde alii aliis præcesserint. 2.5.21.
 Concubinatus quidam species matrimonii naturalis. 2.5.15.
 Concubiuatus an omnis vitiosus lege n. aut g. ant. civ. 2.1.15. non est prohibitus nisi l. evangelica. 1.2.6.2.
 Concubitus cum bestis quomodo etiam in ipsis bestis puniuntur. 2.21.11.3. incesti merite puniendi ex lege veteri Noë data. 1.2.5.8. inuptos l. n. repugnare non satis constat. 2.20.42. ferviles nec lege nec cetera custodia erant constituti. 3.7.5.
 Concupiscere in decalogo quid. 2.20.39.3.
 Condicere. 3.3.7.1.
 Conditiones. 2.1.2.
 Condicio non implenda liberat fidem. 3.19.14.1.
 Condicio casualis. 3.20.29. impleri di-
- ferre debet. 2.15.17. obligatio conditionis quomodo a promissione differat. 2.16.32. proponi debet a potentiore. 3.20.16.
 Conditiones contra eum, qui elocutus est, potius interpretandæ. 3.20.26.
 Condicio, si res maneant eodem loco, quando tacite iussit. 2.16.25.2.
 Conditionem deferentis an accipientis verba plus valeant. 2.16.32.
 Confiscatio bonorum patrimonialium liberis incommoda quidem, sed proprie poena non est. 2.21.10.2.
 Confiscatione singuli sua bona amittunt. 2.21.7.2.
 Coniecturæ ad interpretationes. 1.16.20.1.
 Coniecturæ extendentes. *ibid*. 2.
 Coniecturæ restringentes. 2.16.22.
 Coniecturæ extendentes non temere admittendæ, cum obligant. 2.16.20. favorabiles, quæ pro certitudine imperii adversus contravertentem faciunt. 2.4.8.3. Restringentes, quando procedant. 2.16.22.
 Coniecturæ unde sumantur, & ex quibus locis. 2.16.5. summæ ex ratione moventes, ubi & quando locum habeant. 2.16.8. coniecturis opus quando sit. 2.16.4.
 Coniunctorum locus ad interpretationem. 2.16.7.
 Coniugium. *vide* matrimonium.
 Consensum requisitum qui adhibent, tenentur de damno. 2.17.6. & 2.21.1.2.
 Consensum in id intelligitur, sine quo id, quod officii est, geri commodum non potest. 3.22.4.
 Consensus unde appareat. 3.22.3. gignit ius in rem. 2.5.1. & personam. 2.5.8. qualitercunque etiam indicatus & acceptatus vim habet transferendi iuris. 3.24.1. interponi potest etiam per ministrum. 2.11.18. 1. populi unde intelligatur. 2.6.9. tacitus, *vide* tacitus consensus.
 Consensus solus inducit obligationem. 2.6.1.2. & 3.2.2.2.
 Consensus populi in rebus modicis sequi facilius præsumitur. 2.6.11.
 Conservatio sui. 1.1.1.
 Consilia & præcepta interdum indistincte effertur. 1.2.9.4.
 Consilia sapientum quantum valeant. 2.23.3. & 4.
 Consilarii Regum quomodo obligentur ex bello iniusto. 3.10.4.
 Con-

- Consilium divinum sæpe pro præcepto
amplexi sunt Christiani vet. *vide* Chri-
stianus, qui dat, tenetur damni dati,
& quomodo. 2.17.7. & 2.1.1.2.
- Consta an solo cedant. 2.8.2.
- Constans & pertinax studium in partes
suas, supplicium & mortem non me-
retur. 3.4.13.1. & 3.11.16.4.
- Constantiæ debitum quare. 2.11.3.
- Constantinopolim an cum translatione
sedis Imperatoris, simul imperium sit
translatum. 2.9.11.2.
- Constantinopolitani nullum ius ad eligen-
dum Imperatorem habuerunt, quod
non dependeret a populo Romano. 2.9.11.2.
- Constituens non semper superior consti-
tuto. 1.3.8.13.
- Consuetudo quomodo introducatur. 2.4.5.2.
- Consuetudo pro consensu populi in iure
concedendarum iurisdictionum. 2.6.10.
- Consuetudo horum temporum de mobi-
libus bello capris. 3.9.15.
- Consuetudo hodierna de recipiendis de-
ditis. 3.11.14.2.
- Consuetudo ad æquitatem naturalem om-
nis trahenda est, quantum fieri pos-
test. 2.26.6. interpres legum optima.
1.4.5. introduci potest a subditis contra
imperantem, eo non repugnante.
2.4.5.2. iuris effectum ut habeat, quan-
tum temporis requiratur. *ibidem* natu-
ra altera esse, quo sensur dicatur. 2.12.26.2.
- Consultatio est de finibus interiectis. 2.
24.5. in consultatione comparatio fi-
nium fieri debet. *ibid.* *Vide* compara-
tio.
- Consumens nummos furtivos ad restitu-
tionem tenetur. 2.10.2.2.
- Consortia impiorum vitare, sapiens mo-
nitum. 2.15.9.10.
- ad Contrahendum nemo metu impellen-
dus. 2.12.10.
- Contractus quid. 2.13.7.
- Contractuum divisio. 2.12.2.3.
- Contractus innominati qui, & unde di-
cti. 2.12.3. & 3.
- Contractu populi facto cum liber effectus.
Rex potest factus tenetur. 2.14.12.2.
- Contractus vergens ad perneciem publi-
cam an obliget. 2.14.12.4.
- Contractus Regum secum ferentes alie-
nationem pecunie populi, regni, par-
tis regni, patrimonii regalis an valeant.
2.14.12.5.
- Contractus regis an actionem pariant. 2.14.6.2. & §§.4.5.9.
- Contractus Regis subditis ius cogendi
non dant. 2.14.6.2. & §.2.2.
- Contractus Regum an leges dicendæ. 2.14.9.1.
- Contractus & leges misceri possunt. *ibid.*
- Contractus perfectus sine scriptura. 2.16.30.
- Contractus regum & populorum an in-
terpretandi ex iure Romano. 2.16.31.
- Contractus quinam revocentur. 2.12.7.
- æqualitatem omnes natura requirunt.
2.12.10. diremtorii. *ibid.* & 1.12.3. seu-
dales sunt actus mixti. 1.12.5. inæqua-
les obligant ex I. G. voluntario. 2.19.
6. sed ita, ut qui plus stipulatus est,
teneatur ex officio probi hominis. 1.10.
5. innominati non minus naturales quam
ceteri. 2.12.33. nominati cur a I. C.
distinguantur a diremtorii. *ibid.* & 2.
16.30. cum rege iuncti an sint perso-
nales. Cetera *vide* in text. & in *pa-
ra Regum.*
- Contractus Regum de regno quales sint.
si regnum in patrimonio non habeant.
2.14.2.
- qui Contractui dolo, aut vi, aut metu
iniuncto causam dedie, tenetur alterum
in integrum restituere. 2.17.7.
- Contractui extrinseca non sunt indican-
da. 2.12.9.2.
- in Contractibus vitium rei indicandum
& quare. 2.12.9.12.
- de Contractibus leges Romanorum &
Hebræorum. 2.12.9.3.
- Contractibus inuasorum sive tyrannorum
populi non tenentur. 2.14.14.
- Contractuum natura repudiat ambiguas
locutiones. 3.10.3.
- Contraria uno tempore nemo potest vo-
luisse. 2.16.4. ad contraria non datur
facultas moralis. 2.23.13.
- Controversiæ quæ non teneantur I. C.
1.1.1. de bellis ex I. civ. non desinuntur.
2.7.1. Regum populorumque nunc
Martem fere habent arbitrium. *prot. p.2.*
fœderatorum quatuor sunt generum. 1.3.21.4.
- Couxubernium matrimonio oppositum. 2.5.15.
- Contumeliam ferre magni animi est. 2.
1.10.2. ob eam actio non instituenda.
Levangelica. 2.20.10.1.
- Contumelia rumpitur pax amicitiæ causa
iniuncta. 3.20.40.1. ex ea nihil mali ad
n. 2

I N D E X.

nos pervenit. 1.2.8.8.
 Consumelia quo sensu ab iniuria distin-
 guatur. 1.2.8.7.
 Conventio de redemptione an rescindi pos-
 sit ob lationem. 3.21.27.
 Conventionum divisio in publicas, &
 privatas. 2.15.1. & lib.3.20.1.
 Conventionum publicarum divisio. 2.15.2.
 Conventiones, vide contractus, & socie-
 tates.
 Conventus quosdam Christianorum utile
 esse haberi, ubi per eos, quorum
 id non interest, controversiæ definiun-
 tur. 2.23.8.4.
 Convictus cum impiis & contumacibus
 quatenus sit illicitus, qualis prohibea-
 tur. 2.15.9.10. & 5.10.3.
 Convitia immania ius dant etiam capti-
 vum interficiendi aut deditum. 3.11.16.1.
 Cornelius manifestus Centurio post baptis-
 mum. 1.2.7.9.
 Cornelia lex pro heredibus eorum, qui
 postliminio redierunt. 3.9.10.4.
 Corpus ad servitutem obligari potest. 2.15.16.1.3.
 Corpus naturale idem quamdiu dica-
 tur. 2.9.3.1.
 Corpus ex terra ortum terræ debetur. 2.19.2.2.
 Corpus humanum bestiis dari misera-
 dum. 2.19.2.4.
 Corpus naturaliter homini cuius suum
 est. 2.17.1. obligare pro debito num
 possit. vide debitum proprium.
 Corporis quæ sunt, et per primariam
 eius personam possunt expediri. 2.9.11.4.
 Corpora hominum debent dissolvi ex his
 conspectum. 2.19.2.1.
 Corcyrensis controversia inter Athenien-
 ses & Corinthios. 2.16.13.3.
 Corvina quid. 3.6.12.2.
 Corruptere rem alienam quibus casibus
 liceat, 3.12.1. hostium an liceat, &
 quatenus. 3.5.7.
 Creatum mundum esse a Deo, si creda-
 tur, etiam civiliter prodell. 2.20.45.2.
 Credens pecuniam patri ad alendum fi-
 lium actionem habet in filium. 2.12.2.3.
 Creditor tenetur de perceptis fructibus
 supra usum. 2.10.4.
 Creditor, qui rem alienam pignori sibi
 ab eo datam, cuius ea res non erat,
 vendit, domino non tenetur, nisi in
 quantum creditum excedit. 2.10.1. mu-
 tuum a debitore tanquam non debi-

toze sumens, tenetur ad illius resti-
 tutionem. *ibid.* opulenter qui debito-
 rem inopem omnibus bonis exiit, non
 quidem iniustus est, sed peccat contra
 charitatem Christianam. 3.4.4.
 de Credito ius non dabatur apud quod-
 dam populos. 2.18.10.2.
 Crepundia feris alligata ad quid profi-
 ciant. 2.8.3.
 Crimina cuius generis sint, quæ ob-
 stringunt posteritatem. 2.21.14.1. iniis,
 qui quocunque modo participant, te-
 nentur de damno. 2.17.6. *adde pec-*
cata & scelera.
 Culpa sine dolo sufficit ad restitutionis
 obligationem. 3.10.5.2.
 Culpa media inter iniuriam & infortu-
 nium. 3.11.4.1.
 Culpam leviolem bonitas Christiani con-
 donabit. 2.20.35. ex culpa quomodo
 quis obligetur. 2.17.1. non obligatur
 cuius sententia a meliore parte victa
 est. 2.21.7.2.
 Cultus idolorum falsorumque deorum
 Deus verus etiam in filiis peccantium
 punire solet. 2.21.14.2.
 Curatores regni summum imperium ha-
 bere possunt. 1.3.11.2.
 Curæ clericis interdicitur. 1.2.10.10.
 Cyri & Artaxe controversia. 2.7.28.
 Cyrus, 2.4.14. quo sensu iuste ad cer-
 tam singulari provocavit Regem
 Assyriorum. 3.20.43.

D.

Damnatus inter se committere, ut
 de vita pugnet iniustum. 2.1.15.
 Damnum quid, & unde dictum. 2.17.2.1.
 Damnum contra honorem & famam da-
 tum. 2.17.22.
 Damnum faciendo quomodo datur. 2.17.6.7.
 Damnum non faciendo quomodo datur. 2.17.8.9.
 Damnum quando obliget, 2.21.1. obli-
 gat interdum eum, qui delictorum
 tenetur. *ibid.* qui id etiam non per
 se dedit. 2.17.6. nisi is, qui sub au-
 thoritate aliquid facit, id alias sit
 auctoritate fuit facturus, 2.17.10. quod
 si imperio eum impulsit, tenebitur in
 solidum. 2.17.11.
 Damni directe dati, & in consuetu-
 dinem distinctio. 2.21.10.1.
 Damni causa qui dicantur. 2.17.10.
 Da;

Damini dati consequentia quæ censentur. 2.17.11.
 Damna in dubio pace remissa censentur. 3.20.15.
 Damnum datum ob causam turpem retineri potest. 2. 10. 12. datum ob rem honestam, sed aliqui debitori, an retineri possit. ibid. datum ei, qui nec Judæus est, nec Judæis foderatus, dicunt non obligare Judæi. 2. 15. 5. 1. datum induciarum tempore subditis, prius quam publicarentur, obligat contrahentes ad rescindendum. 3. 21. 5. datum etiam dividitur in quibusdam casibus. 2. 17. 21. datum in bello venit in estimationem: ubi de acquisitionis iustitia interna queritur. 3. 13. 1. 2. obligat interdum privatos ad restitutionem, etiam ubi iustum est bellum. 3. 18. 6. datum culpa obligat ad restitutionem I. N. proleg. pagina 7. & 2. 17. 1. datum paucis ob debitum universitatis obligat ceteros ad restituendum. vide pœna. datum subditis a militibus ob stipendia non soluta regem obligat. 2.17.11.
 Date omni petenti, num sit præceptum universale. 1.3.3.5.
 David Adoniam cur regno privavit quod ei natiuitatis jure debebatur. 2. 7. 25. bellum gerit contra Ammonitas. 1.2.2.
 David quomodo & quatenus Sauli restitit. 1.4.7.4.6.
 David res acquirit jure belli. 3.6.7.1.
 David a juramento illicito implendo abstinet. 2.13.6.
 Davidis delictum, quo jure Deus in populo punivit. 2.21.17.
 Debendi vox diversas habet significationes. 2.7.3. & 4.1.
 Deberi pœna quo sensu dicatur. 2.20.
 Deberi servo num possit a Domino. 3. 14.6.3.
 Debitum non ex iustitia causam iustam bello non dat. 2.22.16.
 Debita an remissa pace præsumantur. 3.20.16.
 Debita omnia nascuntur ex charitate. vide dilectio. vel ex honestate, id est, cum tres nonnisi inhoneste potest omitti. 2. 7. 4.1. & 3. 3. 6. vel ex iustitia. itid.

Debito universitatis an singuli obligentur, & quatenus. 2.5.17.
 Debitorem carceri eximens creditori tenetur. 3.1.5.3.
 Debitum alienum naturaliter neminem obligat. 2. heres &c. 3. 2. 1. 1. charitatis & quæ ei sunt similia a superiore possunt exigere proprio quodam jure. 2. 25. 3. 4. adde dilectio.
 Debitum civitatis subditos I. N. non obligat. 3. 2. 3. 1. si universitas habeat bona. 3. 2. 1. 2. obligat a I. G. 3. 2. 2.1. & 3. 2. 5. 2. etiam singulos. 2. 5. 17. quantum ad bona & jura, raro ad vitam. 3. 2. 6. ita, ut ista capientium fiant, etiam iustitia interna. 3.13.1. peccante tamen contra charitatem, qui id agit cum a primario debitore debitum facile possit consequi. 3. 13. 4. 3. tenentur porro singulis iterum, qui culpa sua ejusmodi debito causam dedere. 3. 2. 7. 4. non desunt hæc debita, cum alia reip. forma introducit. 2. 9. 8. 2. constantie. vide constantie debitum.
 Debitum defuncti cur ad hæredem transeat, non pœna. 2. 21. 19. non transit, si quod ex officio pietatis gratiæ aut fidei debent. 2.12.17.
 Debita personalia obligant bona ejus. 2. 14. 10. regis, qualia ad successorem non pertineant. 2.14.12.2.
 Debitum iustitiæ oritur vel ex lege. 2. 1. 2. 1. & 2. 17. 1. vel ex maleficio. ibid. quod vocatur debitum pœnæ. 3. 13. 1. 2. vel ex passionem. 2. 17. 1. omnia hæc debita jus dant naturaliter in eum, qui debet. 2. 20. 2. 2. quod & bello licet perficere, ubi id aliter consequi non possumus. 2. 1. 2. 2. sed ut necesse sit bellum prius indicere. 3.3.6.2. & obligant naturaliter, etiam cum a iudice secus sit pronunciatum. 3. 2. 5. 1. aut debitor in pœnam creditoris sit liberatus. 2. 14. 6. 1. debita sua legatus ut solvat, per ejus loci iudicem, in quo est, adigi non potest, ut ideo alia ratione cum eo sit agendum, & quali. 2. 18. 5. remissa censentur cum redditur chirographum. 2. 4. 4. 1. universitatis vel civitatis pro debito corpus an possit obli-

I N D

obligari. 3.2.3.1.
Decalogi prima quatuor precepta continent omnia veræ religionis menbra. 2.20.45.1.
Decemvirorum Romæ juramentum de re illicita. 2.13.6.
Decent non ea omnia, quæ licent. 3.4.2.
Decima de præda consecrata. 3.6.1.1.
Decreta sua Deus non mutat. 2.13.3.4. vide Deus.
Dedere & donare non sunt ejusdem modi, contra quam putavit Cicero. 2.21.4.7. innocentem quid sit, & quo jure sint concessa. ibid. an & is cogatur, ad quem post facinus commissum fugit. ibid. ob famem aliaque similes necessitates excusabile. 2.6.5. jure nat. urbes subdito non licet sine publico consilio. 3.1.21.
Deditus nã receptus an civis maneat. 2.21.4.7.
Dediti sine conditione an occidi possint. 3.4.12.
Deditio conditionata, & ejus effectus. 2.15.7.2.
Deditio dat sponte, quod vis ereptura esset. 3.8.4. 1. quamdiu admittebatur a Romanis. 3.11.13. repudiare potest jure belli quo sensu. 3.4.11. non repudianda. 3.11.14.2. sequitur cognitionem causæ, quæ semper & necessario debet antecedere. 2.21.4. j. nat. ad quid obliget eum, cui sit ex justitia interina. 3.20.51. spontanea tollit jus postliminii. 3.9.8. induciarum tempore non valet. 3.21.8.1.
Dediti quando possint interfici. 3.11.16.1.
Dediti recipiendi. 3.11.14.1.
Deditis pure quid faciendum sit, statuendum a rege, aut a populo. 3.22.11.
Deditorum oppida incendi possunt jure belli. 3.5.1.
Deditio pura. 3.20.49.1. & 2.5.31.
Deditio antequam murum alies percussit. 3.11.14.2.
Defectio subditorum efficit, ut in magistratu potentia puniendi eos non possit præsumi. 3.20.30. vide rebelles ad hostem invalida tempore

E X.

induciarum. 3.21.8. 1. spontanea ob tempora difficilia quomodo excusetur. 3.11.4.7. adde dedere.
Defendere innocentem an teneamur, & quando. 2.25.3.1. & cap.4.8.2.
Defendens se non opus habet denuntiatione jure natura. 3.3.6.1.
Defensio an jus det in tertium, qui non invadit. 2.1.4.
Defensio rerum an jus det occidendi. 2.1.11.
Defensio licita in aggressoris adjutores. 3.1.3. & 1.3.1.5.3.
Defensio ut necessaria habeatur, necesse est, ut aliter vitæ periculum nequeat evitare. 2.1.3. & 2.1.5. & certo consistet de potentia, & animo alterius. 2.22.5. 1. & tunc licita etiam cum periculo innocentis. 2.1.4.2. & 3.1.2.1.
Defensio pro ultione sæpe ponitur a Christianis. 1.2.8. aliorum qui bellum sunt promeriti injusta. 2.1.18. 1. non est necessaria, cum non nisi morte invaloris possit fieri. 2.25.7. 2. subditorum etiam in bello injusto aliquo casu justa esse potest. 2.26.6. 1. adde pœna. Sui in bello favorabilior, quam illatio belli. 2.16.10. indictione an indigeat. vide bellum defensivum. a quibusdam Christianis habita pro illicita. 1.3.3.2. licita, ut sit & justa I. N. necessariam esse oportet. 2.22.5. 1. id quod esse desinit, simul atque iudex potest adiri. 2.1.16. in vera defensione homo non occiditur. 2.1.4.2.
Defensio sui aliquo casu licita etiam cum vitæ periculum alter evitari non potest. 2.1.12. 1. cum interfectione an licita sit jure divino. 2.1.10. 3. contra armatum aggressorem licita. 1.3.2. & furiosum aut insanum. 2.1.3. non vero contra magistratum in causa religionis. 1.4.7.7.
Defensionis actus pacem non rumpit. 3.2.2.36.38.
Defensio in bellis publicis quæ, & qualis. 2.1.16. in his, qui bello causam dederunt, non licita. 2.1.18.1.
Deflorator virginis ad quid teneatur. 2.17.15.
Defunctis gratia redditur in liberis. 2.7.5.2.
De-

Dejectus dicitur, qui veritus est accedere. 2.16.12.1.

Dejicere quid interdum significet. 2.16.12.1. & 20.4.

Delatio, oblatio conditionis ante acceptationem non obligat. 2.16.32.

Deliberati & indeliberati actus distinctio. 3.11.4.2.3.

super Deliberationibus politicis regule. 2.24.5.2.3.

Deliberationum fines, & media inter se comparanda, & quomodo. ibid.

Delicta quomodo contractibus comparantur. 2.20.2.2.3.

Delicta pignunt jus in rem. 2.5.1.

& jus dant ad poenam. 2.20.2.3.

omnia an necessario & ex I.N. punienda. 2.20.4.1. & 2.20.21.

puniuntur non ea tantum, quæ directe alios ledunt, sed & quæ per consequentiam. 2.20.44.2. aliena I.

N. non obligant ad poenam. 2.21.12.

possunt tamen liberis delinquentium honores & id genus alia iuste denegari. 2.21.11.1. & 21.16.

per ignorantiam commissâ facile remittenda, quamvis culpa non omnino carcant. 2.20.26. & 20.43.

2. ignorata eo tempore, cum pax iniureretur, an post contra pactum excusabiliter puniri queant. 3.20.17.

inchoata contra pietatem an puniri debeant. 2.20.39.2.4.

contra vitam hominis an extra iudicium severere debeant puniri. ibid.

per infirmitatem difficulter superabilem commissâ non difficulter remittenda. 2.20.26.

quæ ledunt personam Principis facile condonanda. 2.24.3.2.

contra societatem humanam a cuiusque civitatis rectore puniri iuste queunt. 2.21.3.

2. delicta maiorum posteris luere creditum non nisi de gravissimis criminibus. 2.13.1.2.

a multis commissâ, etiam digna quæ morte puniantur, morte tamen non puniri æquum est. 3.11.17.

Regis populum vere subditum non obligant ad poenam. 2.21.17.1.

populum fuisse, quando legitur, an ex eo concludi possit datam in regem potestatem. ibid.

subditorum obligant civitatem aut regem, si sciverunt nec puniverunt, cum & possent &

deherent. 2.21.2. unde hæc culpa præsumatur. 3.20.30.

Delinquentes naturaliter se faciunt subiectos omnibus hominibus. 2.20.3.

& in eo statu sunt, ut puniri possint. 2.20.22.

etiam a quovis, qui eis non est subditus. 1.3.21.

absolvendi sunt in dubio. 2.23.5.

resistendi jus non habent publicis ministris capere eos volentibus, metu ne plus æquo puniantur. 2.1.18.

Delinquentes privatim in aliam civitatem rectoremve ejus, is apud quem agit, dedere tenetur, aut punire. 2.21.4.

aut, si utrunque nolit, eum amovere. 2.21.5.

nemo gratis delinquit, sive malus est. 2.20.29.

consuetudo delinquendi quomodo spectetur in iudicio. 2.20.35.

reliqua vide in voce peccata.

Delphi orbis umbilicus. 2.22.13.

pro Deplorato nemo temere habendus. 2.20.7.

Denuntiatio honesta etiam ubi non necessaria. 3.3.6.3.

Denuntiatio in quibus bellis necessaria. 3.3.6.2.

Denuntiatio pura & conditionata. 3.7.1.

Denuntiatio ad proximum præsidium. 3.7.2.

Denuntiatio cur requiratur. 3.3.11.

Denuntiatione an opus, ubi legati violati sunt. 3.3.14.

Depositarius ad quid teneatur. 2.12.13.1.

Depositarius rem si perierit non restituit, & quare. 2.12.13.

Depositum prædoni reddendum, si dominus non appareat. 2.13.15.2.

Depositum est species mandati. 2.12.2.

depositario interdum iuste non redditur, si is non sit dominus. 2.16.26.

interdum etiam cum sit dominus. ibid.

res furto aut vi alicui ablata & tertio deposita, cui restituerenda, si dominus appareat. 2.10.11.

non. vide text.

Deposito mercedem stipolari an injustum. 2.12.11.

Deposita bona post publicationem fisco non priori domino reddenda, & quare. 2.10.14.

Depositum apud se rem suam nemo red-

- reddere teneatur. *ibid.*
 Derelictione regna amittuntur. 2.4.1.1.
 Derelictum quid censetur, spe recuperandi amissa. 2.4.5.1.
 Derelictum redit in statum suum naturalem. 2.3.10. ad derelicti presumptionem sufficit tempus excedens hominis memoriam. 2.4.7. ad derelicti regni vel imperii presumptionem non requiritur jur. civ. definitum tempus. 2.4.12.
 pro Derelicto habere non censetur is qui rem tractat negligentius. 1.4.9. ne pro derelicto res habeatur quid agendum, cum ob vim majorem deseritur. vide arbit. an pro derelictis censenda, quæ induciarum tempore sunt incutitæ. 3.21.8.
 Desertores jus legationis non habent. 2.18.2.2.
 Desperatio hosti eripitur, rebus servatis. 3.12.8.1.
 Despoliatio quid. 3.6.14.7.
 Deum negare, & negare eum rerum humanarum curam agere, moraliter idem valent. 2.20.46.
 Deus promittendo obligatur. 2.11.4.1.
 Deus in juramento testis & ultor. 2.13.10.
 Deus probavit jus præiæ. 3.6.1.2.
 Deus nocentibus parcat innocentium causam. 3.1.4.3.
 Deus quo jure efficiat, ut peccata posteris noceant. 2.21.14.1.3.
 Deus quo sensu dicatur mutare consilium, & penitentia duci. 2.13.3.4. quando dicatur improprie nos fallere. *ibid.*
 Deus populo cladem immittit ob Regum facta. 2.21.17.
 Deus *ἀνθρώποις* quo sensu. 2.20.4.2.
 Deus propter se omnia fecisse quo sensu dicatur. *ibid.*
 Deus an non possit agere, nisi ob finem. 2.20.4.2.
 Deus cognosci ex natura quomodo possit. 2.10.45. coli nimum non potest. proleg. pag. 24. dominium plenissimum habet, ut in res nostras, ita & in vitam. 2.10.40 & 2.21.14. minusque illud est, quam hominum in bestias. 3.4.9. igitur quæ ex eo jure agit, nobis in exemplum non trahenda. 3.1.4. ellicere quædam non posse; quo sensu dictum. 1.1.10.
 de Deo notiones quædam minus evidentes. 2.20.47. perperam sentientibus, an juste bellum inferatur ex hac sola causa. 2.22.9. quæ sunt contra mandatum divinum in iis non est magistratui parendum. 2.20.31.
 Dei jus in homines. 3.1.4.3.
 Dei lenitas in novo federe. 2.20.11.1.
 Dei factum circa liberos peccantium cur hominibus non imitandum. 2.21.14.1.3.
 Deo mendacium non convenit. 3.1.15.1.
 Deo magis quam hominibus obediendum agnoscunt & Philosophi. 1.4.1.3. & 2.26.3.1.
 Dextræ ratio in quibusdam locis vicem tenet jurisjurandi & quare. 2.13.22.
 Diagoras Melius quare sit punitus. 2.20.46.
 Dicere mihi non necesse est id omne, quod alteri est utile audire. 2.12.9.
 Dictatoria potestas imperiumque an mutaveris temp. quoties est introductum. 1.3.8.
 Dictatoris potestas aliquando summa. 1.3.11.1.
 ad eum Diem, exclusive, an inclusive intelligendum. 3.21.4.
 Dierum vox in federibus quomodo intelligenda. 2.16.5.
 Dignitas regis lædiur in legato. 2.18.5.
 Diis ascripta quæ juris sunt gentium. 2.19.1.2.
Δικαιοσύνη. 1.1.9.2.
Δικασμόν quæ Aristoteli. 1.3.6.2.
 Dilectionis lex distinguitur a lege evangelica. 2.1.10. ad jus n. pertinet. 2.1.9. proprie tamen jus non dat ei, cui hinc aliquid debetur. 2.12.17. & 2.17.9. itaque nec debetur hujusmodi armis exigere licet. 2.22.16. potest tamen a subditis magistratas deposcere proprio quodam jure. vide debitum. An obliget omnes homines equaliter. 1.2.8. non obligat in gratiam nocentis. 2.1.16. præcipit multa, quæ non tantum laudabilia sunt, sed etiam omitti sine culpa nequeunt. 2.1.9. & 2.25.3. verat multa, quæ ex jure stricto licita. 2.1.10. & 3.13.4.

I N D

12. 4. ut capere res subditorum pro debito magistratus. 3. 13. 4. res coenere, quae pluris vendantur etiam pretio haud iniquo pro tempore. 2. 12. 16. non indicare merces plures in via esse, quo tuas carius vendas. 2. 12. 9. persequi rem suam cum exde alterius. 3. 2. 6.
 Diligendorum gradus. 1. 2. 8. 10.
 Diligere proximum juxta se, quomodo intelligendum. 1. 3. 3. lex Christi de diligendis singulis, quam habeat exceptionem. 1. 2. 8. & 2. 15. 10.
 Dimicatio singularis quibus casibus licita. 3. 1. 15.
 Dimicationes sine fructu illicitae. 3. 11. 19.
 Dimidium navium de integris intelligendum. 2. 16. 5.
 Directio praedae qualis. 3. 6. 18.
 Directiones concedendo aut negando rationes. 3. 6. 18. 2.
 Directiones quae vitantur Christianis. 3. 12. 8. 4.
 Disciplina militaris Romana. 3. 18. 1. 2.
 Disciplina militaris an ea severitate custodiri possit, ut in itinere, in castris, & similibus, miles ne minimum quidem auferat. 3. 17. 2. servatur provisione rerum necessariorum & bene solutis stipendiis. 3. 17. 2.
 Dispensandi in lege penalis causae quae. 2. 20. 25. 26.
 Dispensatio distinguitur ab aequitate. 2. 20. 27.
 Dissimulatio an licita. 3. 1. 7.
 Divisio rerum ad bellum vitandum. 2. 1. 2. 5. & 2. 8. 1.
 Divisio rerum prima causa efficiens proprietatis. 2. 2. 2. regni aut populi quibus modis fiat. 2. 9. 18. an per eam jus populi aut imperii annattatur. ibid. reliqua. vide imperium.
 Divitiae supervacuae nullum bonum in se continent. 2. 20. 5.
 Divortia olim licita, Christianis prohibita. 2. 5. 9. 2.
 Divortio amissam mulierem, qua conditione alius possit ducere. 2. 5. 9.
 Do ut des. 2. 12. 3. 1.
 Degnata nova non sunt metuenda, si nil habeant, quod honesti & obe-

E X.

- dictantiae erga magistratum adversatur. 2. 20. 49.
 Dolo in bello licet uti, qui perfidia caret. 3. 5. 4. non uti generosum est, non etiam necessarium. 3. 1. 20.
 Christiani imprimis uti non debent, quantum fieri potest. ibid.
 Dolo alieno satiari contra jus est naturale. 2. 20. 5.
 Dolo quotupliciter dividitur. 3. 1. 7.
 malus interdum dicitur, quod acquiritur est contrarium. ibid.
 Dolor non dat jus occidendi. 3. 11. 16. 5.
 Dolor bonus quis. 3. 1. 6. 3.
 Dolor an ex genere semper malorum. 3. 1. 6. 4.
 Dolor in bello an licitus, & quis. 3. 1. 6. 1. 2.
 Doli mali vox. 2. 10. 2. 2.
 Dolo contrahens ad quam restitutionem teneatur. 2. 17. 17.
 Dolo res hostium capere licet. 3. 6. 12. 2.
 Dolis abstinere generosum. 3. 1. 20. 1.
 Domanii fructus distinguendi a dominio. 2. 6. 12.
 Domanius. vide patrimonium populi.
 Dominatio paucorum ad regnum accedit. 3. 15. 8.
 Dominium externum. 3. 6. 2. 1.
 Dominium naturaliter & per alium acquisitur. 3. 6. 9. 1.
 Dominium furiosi unde. 2. 3. 6.
 Dominium infancis unde. ibid.
 Dominium conditionatum. 2. 3. 16. 1.
 Dominium quid & quodplex. 1. 1. 5.
 non amittitur ob alimentum praestitum ab eo, qui non est dominus. vide alimentum, nec jure naturali ob delictum per se. 2. 8. 20. nec ob possessionem amissam licet ex possessione incipiat. 2. 8. 3. dominium antevertere potest lex civilis quod jure naturali licitum est. 2. 2. 5. ut auferatur alicui sine probabilis causa. injuria est. 2. 7. 1. & 2. 14. 8. non auferitur per adjectum conditionem. 2. 3. 19. ex quibus causis alicui auferri possit. 3. 20. 9. jure naturali iis tantum datur, qui utuntur ratione. 2. 3. 6. furiosis aut infantibus datur. ibidem, & 2. 5. 2. quando desinat. 2. 9. 1. per quid distinguatur ab imperio. 2. 3. 4. ex-
 cepte-

ceptionem habet necessitatis summae. 1. 2. 6. adde necessitas, & utilitas innoxie. vide utilitas. fines & effectus suos semper habet, sive ex civ. jure. sive gentium, seu naturali oriatur. 2. 10. t. & 3. 20. 9. idem est cum proprietate. 2. 2. 1. quare introductum. 2. 10. 2. si introductum non esset, an quis alteri injuriam inferre potuisset in bonis. 1. 2. t. non minuitur per adjectam conditionem. 2. 3. 19. natum unde primum sit, & quomodo processerit. 2. 2. 2. non nascitur ex solo actu animi. ibid. nec ex aptitudine ad rem. 2. 17. 2. nec ex intellectu perfectione. 2. 22. 10. nec ex virtute sola mentis aut religiosa. ibid. produci potest ex sola leg. civili. 2. 8. 5. & 2. 8. 21. & 2. 8. 1. sequitur jus possidendi ex jure gentium. 3. 20. 48. transferri etiam potest in aliquem nec dum occupata possessione. 2. 7. 5. & 2. 7. 25. ut totum vel ex parte tantum transferatur juris naturalis est. 2. 6. 1. an transferatur in eum qui rem alienam loco suae sibi debita cepit. 2. 7. 2.

Dominii actus primus, & secundus. 2. 3. 6. vis. 2. 9. 1. ex dominio nemo jus habet praeter dominum. 2. 10. 11.

Dominium captarum rerum in bello solemniter non est sine omni conditione. 3. 9. 6. stare potest cum interna obligatione restituendi, si bellum fuerit injustum. 3. 10. 5. civile quid. 1. 3. 8. 6. & 6. 1. bello comparari potest. 1. 3. 8. 6. emmens quid. 1. 1. 6. & 1. 3. 6. comprehendit cives & res eorum. 1. 3. 6. & 3. 20. 7. imperii summa pars est. 1. 3. 6. in res subditorum civitatis competit jure gentium. 3. 19. 7. ut ex eo alienare res eorum liceat illi, & perdere. 3. 20. 7. & factum solum sufficit ad rem transferendam. 3. 23. 10. utilitatis publice causa introductum est. 2. 21. 11. igitur non competit, nisi quantum communiter expedit. 2. 14. 7. & 2. 14. 8. & 3. 20. 10. in regimine non dominico sed civili aut re-

gio. 3. 19. 7. supereminenti dominio beneficia subditis liberaliter concessa possunt auferri. 2. 14. 13. falsum ipsis dici. 3. t. 15. jusipsum quæsitum auferri. 3. t. 4. 7. quæ autem singulis auferantur sic, eorum compensatio fieri debet ex communi. 2. t. 4. 7. modi ejus. 3. 20. 7. 2. adde vocabulum pena, generale manere potest, etiam in partes sic distributum. 2. 3. 19.

Dominium rerum, quæ pondere, mensura, & numero constant, quando transeat. 2. 19. 12.

Dominium externum sine interno. 3. 7. 6. 1. 3.

Dominia quomodo intendantur fultro subiecto. 2. 9. 1. & 2. 1. 3. & 1. 4. 1.

Dominica potestas quid. 1. 1. 5.

Dominus rei præferendus ei, qui deposuit, & quare. 2. 10. 1. 4.

Dominus, qui denunciavit, nec servo crederetur, tenetur de peculio aut in rem verso. 2. 10. 2. 2.

Dominus, qui in culpa non est naturaliter aut nihil tenetur. 2. 17. 21. legitimus quibus modis fiat. 3. 6. 1. 8. Not. lit. g. qui cum possidente contrahit ut cum domino, dominum annuit. 2. 4. 4. etiam servo injuriam facere potest. 2. 5. 28.

Domini vocabulum non admittebant humaniores ex priscis. 3. 14. 5.

Domino cognito rem non reddere contra jus naturale est. 2. 16. 26. deficiente res redit in statum suum naturalem. 2. 3. 19. & 2. 9. 1.

Dominum rei, quam possidet, ignorans, nemini tenetur. 2. 10. 11.

Domini rerum, quæ de navi jactæ sunt, partem ab aliis repetunt. 2. 10. 9. 2.

Domos incendere inhumanum. 3. 12. 2. 2.

Domuncula seu tuguriolum mementum in littore occupato ponere licet transeunti. 2. 2. 15. Domus est pusilla resp. 3. t. 4. 7. de domo constituere jus est solus mariti. 2. 5. 8.

Dona & per intercurrentes absentibus mitti possunt. 2. 6. 2. Not. lit. b. & 2. 11. 17.

Donare quid significet. 2. 16. 5. in bello quibus liceat. 3. 22. p. regnum & ur-

- & urbes licet 1. 3. 12. duci belli non licet, si jam sint quæsitæ, si vero necdum quæsitæ, licet. 3.22.9.
- Donare pro transigere. 2.16.5.
- Donatio an acceptari possit mortuo donatore. 2.11.17.
- Donatio accepta an vim habeat mortuo donatore, antequam rescivisset acceptam. 2. 11. 17. quæ causam expressam non habet, naturaliter non est irrita. 2. 11. 21. ejus qui jure civili non tenetur, interpretanda ex dicto. 2. 16. 11. inter oðiosa refertur. 2. 16. 12. prodiga habet effectum juris. 2. 11. 9. regis jure iuxto imperantis, in quantum procedat. 2. 14. 12. in donatione omnia verba donantis strictius accipienda. 2.16.12.
- Donationes a magistris militum factæ. 3.6.17.6.
- Δουλοποι* servi unde. 3.14.5.3.
- Druidum officium apud Gallos. 2.23.8.
- in Dubio bello lex probabilem rationem habere censetur. 2. 14. 12. flumen occupasse populus censetur. 2. 8. 11. pacis leges quædam. 3. 20. 21. de sensu scripti alicujus quorsum respiciendum. 1. 2. 9. sequimur quod minimum est. 3. 20. 47. & quod tutissimum. 2. 23. 5. & 2. 26. 4. successioni vicarie locus esse censetur. 2. 7. 30. quæ plus valeant. 2. 16. 29. in dubiis iudicium actus, & experientia comparatur. 2.23.3.
- in Dubio bello pax præferenda. 2.23.6.
- Dubitatio unde in moralibus. 2.23.1.
- Dubitare quis potest contemplative, non active. 2.26.4.1.
- Dubitans subditus an recte militet. 2.26.14.8.
- Dubitans de jure quid facere debeat. 2.23.3.4.
- Dubitans quomodo ad judicandum dirigi possit. 2. 23. 2. & 2. 23. 5. 1.
- Duellum. vide dimicatio singularis.
- Duellum seu certamen singulare unde datum. 2. 20. 8. nil detrahit juri, quod est alterius. 3. 20. 44. finem bello an possit imponere. 3. 28. 43. non repudiandum, si parati sint certare, ubi aliqui totus populus gravissimis malis se implicaturus erat. 2. 23. 10. & 3. 20. 43. pec-
- cant autem certantes contra justitiam internam, uno casu excepto. 3.20.43.
- Dux proprie quis. 3.22.1.
- Dux milites quatenus obliget. 3.22.6.
- Dux de belli causis transigere non potest. 3. 22. 7. inducias dare potest. 3.22.8.
- Dux homines, imperia, agros jam acquisita concedere non potest. 3. 22.9.1. 2.
- Dux condonare potest nondum quæsitæ, etiam qui summus dux non est. ibid.
- Ducis belli jus eximium in præda. 3. 6.17.3.
- Duces belli dispensatores prædæ apud Romanos. 3.6.15.
- Duces Romani quomodo se gesserint circa prædani. 3.6.16.1.2.
- Duces belli quidam de præda nihil decerpserunt. 3.6.16.1. & §.17.4.
- Duces belli quomodo obligentur ex bello injusto. 3.10.4.
- Duces belli duorum generum. 3. 22. 1. minores an obligare possunt summum, & quatenus. 3. 8. 2. pacem inire an possint. vide pax.
- Ducum pacta. quam recipiant interpretationem. 3.22.11.
- Duratio rei naturam non mutat. 3.3.11.

E.

- E**cclēsia jus an habeat in infideles. 2.22.14.1.
- Edictum. 3.3.7.
- Educatio liberorum quare a quibusdam ad jus naturale referatur. 2.7.4.
- qui edunt carnem humanam, cum iis justum bellum est. vide cibis.
- Effectus ut non sequatur, satis est unicam deesse causam. 2. 16. 20. universalis causa requirit universalem. 1.1.12.
- Egestatis evitandæ causa, quæ injustæ sunt, maxime sunt excusabilia. 2.20.29.
- Εἰρήνη* quid apud Paulum Apostolum. 1.3.3.6.
- Εἰρήνη* quid. 2.15.5.3.
- Elezari factum. 3.4.18.2.
- Electio non semper infert subditorum li-

- libertatem civilem. 1.3.10. 3.23.4.
 Electorum regum est jus tempora-
 rium. 2. 16. 10. Electus Imperator
 per legiones quo imperavit jure .
 vide Rom. Inip. 2.20.50.
 Eleutheroclices. 1.3.12. Error an irritum actum faciat. 2.
 Eligens indignum reipublice tenetur. 2.17.3. 11.6.1.
 Emendatio peccantis quotuplex 2.20.8. Error quoties liberet fide . 3. 23. 4.
 Emendi jus res "ad vitam necessarias
 nemini negari potest. 2.2.19. circa pretium refarciendus si postea
 de eo constet, 2.12.12.
 Emens rem alienam restituere eam
 venditori non potest. 2.10.10. Esseni non jurabant. 2.13.21.4.5.
 Emmenti pignus a creditore tenetur qui
 oppignoravit, etiam si res sit aliena. 2.10.2.2.f. Esseni gladiis armati incedunt. 1.3.3.
 Emphyteusis sine scriptura a rege facta
 non valet. 2.14.5. Essenorum communio in bonis. 2.2.2.
 Emptio venditio quid sit naturaliter .
 2. 13. 3. metu expressa potest jure
 naturali rescindi . 2. 12. 10. sine
 certo pretio a rege facta non valet.
 2. 10. 9. rei alienae quatenus obliget
 emptorem 2.10.9.& 12. In emptione
 venditione donjium etiam sine
 traditione transfertur. 2.12.15. Evangelii praecepta an contineantur
 in jure naturali. 1.2.6.1.2.
 Emptori rei alienae quatenus obligetur
 dominus. 2.10.9. Εὐαγγελίον. 2.13.13.
 Emi pluris res potest in gratiam alteri-
 rius. 2.12.14. Εὐαγγελιστῶν. 3.6.17.3.
 Emptor rei captæ bello injusto an quid
 impendii deducat. 3.16.3. Excellentia super alios quatenus a vir-
 tute & utilitate sejungitur, bonum
 est inimaginabile. 2.20.29.
 "Ενας τῶν ἀνείνων. 2.16.4.1. Exceptionem habens jus habet ad pec-
 uniam redactam ex bonis suis ven-
 ditis. 2.10.2.2.f.
 "Εὐχρηστί. 1.1.9.2. Excursus inutiles in bello, id est, ii
 qui tantum virium ostentationem
 habent, injusti sunt. 3.11.19.
 Epieurei cur ex bene moratis civita-
 tibus ejcti. 2.10.46. Executionis ad modum quod pertinet,
 conditionem non facit . 3.23.15.
 "Επιστάται. 2.16.26.1. Exercitoria actio unde. 2.11.12.13.
 "Επιστάταις fontes & regula. ibid. Exercitores an teneantur in solidum
 ex facto magistri. 2.11.13.
 "Επιμαχία. 2.15.6.2. Exercitus quid. 2. 16. 3. justus. ibid.
 "Επισκοπῶν. 2.13.13. Exercitus insolita conscriptio si justis
 indiciiis appareat non fieri se tueri
 di gratia, rumpit pacem. 3. 20. 40.
 Episcoporum consilia circa bella. 2. 23.4.2. cautio ne exercitus aliquo ducatur,
 quomodo intelligenda. 2.16.25.
 Episcopus qua talis jus non habet re-
 gendi humano more. 2.22.14. Exheredato filio an quid debeatur. 2.7.7.
 "Επεχάσι. 2.3.19.1. Exheredatus tacite censetur, qui gra-
 ve crimen commisit in Patrem, ni-
 si adsint condonæ culpæ indicia. 2.7.25.
 Equi & equæ postliminio apud
 Romanos receptæ. 3.9.14.1. Exhereditari filius a Patre in totum
 an possit . 2. 7. 4. quando possit.
 2. 7. 2. ne in regnum succedat. 2.
 Equus Scythicus. 2. 5. 15. Equorum
 vestigal. 2.2.14. 7.25.
 Erasmus Christianis arma interdicat.
 prol.p.16. Exilium fidejussoris damnati ex fide-
 jussione proprie pana non est. 2.21.11.
 Errans hosti obligatur ex pacto. 2.9.3.1.
 "Εξῆ. Existimatio equiparatur vitæ. 1. 2.5.
 vide fama. Exitus liber cum itinere libero intelli-
 gen.

I N D
 gendus. 2.16.5.
 Exploratores graviter puniendi causa. 3.4.18.3.
 Expugnatio urbium & direptiones violentas Christiani permittere non debent. 3.12.8.
 Exules non tenentur imperiis civitatibus. 2.5.25.
 Exteri quomodo de rebus bello captis judicare debeant. 3.6.25.
 Exteris quomodo jus nascatur ex lege civili. 2.8.26.
 Exteriorum res retinentur pro jure nostro, aut civis nostri. 3.2.3.5. & 5.5.2.
 Externi testari non prohibentur jure naturali. 2.6.14.2.
 Externi juris qualis efficacia. 3.7.7.
 Externum dominium sine interno. 3.7.6.1.3.
 Externi qui habendi. 2.18.2. olim habiti pro hostibus. 2.6.14. quod ne fieret postea foderibus est cautum. 2.15.5. an teneantur legibus loci ejus in quo degunt. 2.2.5. & 2.11.5. an pro hostibus habendi, si in loco hostili deprehendantur. 3.4.1.
 Extorsio violenta acceptio est vitiosa ex qua jus ei nascitur cui extorquetur. 2.10.12.
 Extrinseca contractui non sunt indicanda. 2.12.9.2.
 Exules pæne metu dedendi sunt. 3.20.41. in exules alibi nullum jus est civitati. 2.5.25. & lib.3.20.41. penes reges exules, manet jus regni etiam si possessionem amiserint. 2.16.17. Exules ejus suscipere cum quo pax inquit, an pacem violet. 3.20.41.
 Exulibus pallis fedibus suis habitatio non deneganda sub certa conditione. 2.2.16. nec transitus negandus ad quærendas sedes alias. 2.2.13.
 Ezechias. 2.1.18.

F.

F Abiorum dedicationem Galli quo jure postularint. 2.21.4.
 Faciendi cujus quis alii jus dat ejus ipse auctor esse censetur. 1.3.5.
 Facinus, vide scelus.

F X.
 Facio ut facias. 2.12.3.1.8.
 Facio ut des. ibid.
 Facinorosi an sepeliendi. 2.19.4.
 Factum alienum jure naturali neminem obligat nisi successorem bonorum. 3.2.1. vide delictum. Qui promisit naturaliter non obligatur, si facere ex sua parte nil omiserit. 2.11.22. & 3.21.30. illicitum promissum an valeat. vide illicitum. Singulorum non obligat communitatem civilem. 2.21.2. utile nullum parit juris effectum.
 ex Facto obligatur quisque vel ad reparationem vel ad poenam. 2.20.1. sub factis comprehenduntur etiam non facta, quatenus conjecturam faciunt voluntatis. 2.8.10.
 Facultas, juris species, quid & quod duplex. 1.1.4.5.
 Facultas eminens, quid. 1.1.6.
 inter Facultatis quæ sunt, an tempore amittantur. 2.4.15.
 Facultatem qui dat, dat quantum in se est ea quæ ad facultatem sunt necessaria. 3.22.2.
 Fallere hostem quibus modis liceat. 3.1.8. suos quomodo liceat. 3.1.13.
 Fallendi artes qui instillant, fugiendi principibus. 3.25.1.
 Falsum dicere concedit Plato imperium habentibus & quare 3.1.15. quatenus non sit illicitum. 3.1.12. & seqq. adde mendax.
 Falsum dicere amentis, & infanti, non est mentiri, si recte sumpta voce. 3.1.12.
 Fama naturaliter homini suum. 2.17.2. adde existimatio.
 ob Famam facta deditio excusabilis. 2.24.6. Not.2.
 Familie fundamentum est matrimonium. 2.20.30.
 Fato suo deprehensi in bello. 3.6.12. dicuntur infortunati. vide infortunatus. Etiam servi sunt. 3.7.1. jus habent postliminii in pace. 3.9.4. inter eos referuntur coacti ad bellum. 3.11.3.
 Fato fieri quæ dicantur. 3.6.12.1.
 Favor in promissis. 2.16.10.
 Favorabilia in dubio realia. 2.16.16. 1.3.
 Favorabilia quomodo interpretanda. 2.16.

- 2.16.12.1.2.
Favorabilia extendenda ad proprietatem verborum tam artificialem quam vulgarem. 2. 7. 30. & lib. 2. 16. 12. & lib. 3. 20. 12. sunt quæ æqualitatem in se habent. 2. 16. 20. quæ utilitatem spectant communem. ibid.
Fecialium usus Romæ. 2. 23. 4.
Fecialium collegium quare Romæ institutum. 2. 23. 4. & 2. 23. 8.
Federa realia. 2. 16. 16. promissa media. 2. 16. 10.
Federatus an defendendus contra fœderatum. 2. 15. 13. 1. & 2. 15. 4. 1.
Fœdus quid. 1. 15. 7. 1.
Fœdus quando renovatum censetur. 2. 15. 14.
Fœdus an duret parte violata. 2. 15. 15.
Fœdus antiquius quando præferendum. 2. 15. 13. 3.
Fœdus cum populo reale. 2. 16. 16. 1.
Fœdus cum rege non semper personale. 2. 16. 16. 2.
Fœdus jus dat regi qui regno pulsus est. 2. 16. 17.
Fœdus cum populo, aut iusto rege, invasori sive tyranno non prodest. 2. 16. 18.
Fœdus inæquale proprie jurisdictionem non dat. 1. 3. 21. 2. 3.
Fœdus inæquale quod. 1. 3. 21. 1.
Fœdus a sponsione quod differat. 2. 15. 3.
Fœdere inæquali qui tenetur populus, liber esse non desinit. 1. 3. 21. 1. 3. & 2. 18. 2. 2.
Fœdere inæquali qui tenetur rex potest summum imperium retinere. 1. 3. 21. 3.
in Fœdere superior quis dicatur. 1. 3. 21. 2. 8.
Fœderis rumpendi materia odiosa. 2. 16. 13. 1.
Fœdera quædam idem statuunt, quod jus naturæ, & quare. 2. 15. 5. 1. 3.
Fœderis princeps imperium in quibus rebus habeat. 1. 3. 21. 8.
Fœderis inæqualis pericula unde. 1. 3. 21. 10.
Fœdera inæqualia contrahuntur etiam ubi bellum non fuit. 2. 15. 7. 4.
Fœdera an contrahi possint cum his, qui alieni sunt a vera religione, quæ, & quatenus jure naturæ, jure
- Hebræo, jure evangelico. 2. 15. 8. & cap. 9. 1. & cap. 10. 1.
Federa cum quibusdam populis vetita lege Hebræa. 2. 13. 4. 2.
Federa quæ favorabilia, quæ odiosa. 2. 16. 16. 3.
Federa æqualia, tum pacis, tum societatis. 2. 15. 6. 2.
Federa inæqualia. 2. 15. 7.
Federa æqualia de commerciis. 2. 15. 6. 2.
Federa personalia. 2. 16. 16. 1. 3.
Federa realia. ibid.
Federa facienti jus pars est summæ potestatis. 1. 3. 6. in regno ad regem pertinet. 2. 15. 3. facta cum libero populo an nunciant mutato statu ejus populi. 2. 16. 16. sihi necesse erat inter eos qui nihil ante contraxissent, quibus id constitueretur quod est juris gentium. 2. 15. 5. fœdera qui frangat, iræ divinæ obstringitur. 2. 15. 3. liberat alterum obligatione sed cum exceptione. 2. 15. 5.
Federa quæ jungunt arctissime duas civitates, an impediunt quominus status perfectæ civitatis retineatur. 1. 3. 7.
Fœderum finis pax est aut societas. 2. 15. 6. fundamentum non est jusjurandum. 2. 16. 16. species variæ. 2. 15. 6. & sequent.
Fœderibus stare etiam post acceptam aliquam injuriam animi est generosum. 3. 19. 19. ex iis etiam aliquem ex injusta causa jurasse, veniam meretur pœnæ. 3. 11. 6.
in Fœderibus omnibus præsumitur ratio habita prudentiæ ac pietatis ejus cum quo agitur. 2. 15. 6.
Fœdera inæqualia imperium minuant vel non. 2. 15. 7. ut eos hostes habeamus quos pars altera. 2. 15. 7. ne injulsi alterius bellum geratur, quomodo intelligendum. 2. 16. 14.
Federatus utrisque cui auxilium præstare debeat si bellum inter se gerant. 2. 15. 13.
Federati inæquales an jus legandi habeant. 2. 18. 2. 3.
Fœderum divisio. 2. 15. 4. 5.
Fœderum inæqualium divisio. 2. 15. 7. 1. 1. c.

Federum distinctio circa jus postliminii. 3.9.18.3.

Femina an promittendo obligetur. vide Promissio.

Feminae occiduntur impune in bello. 2.4.9. sexu tamen vindicari debent ab injuria. 3.11.9.

Feminae captivæ. Hebræorum lex pro illis. 3.4.19.2.

Feminae succedunt in regnis patrimonialibus. 2.7.11.1.

Feminae quomodo obnoxie bellico juri. 3.11.9.1.3.

Feminis parcendum. ibid.

Feræ quorum sint? lex, quæ eas regi addicit, non injusta. 2.2.5.

Feræ in sylvis privatis non sunt nullius. 2.8.2.3.4.

Feræ sunt Principum in Germania. 2.8.5.

Feræ quamdiu nullius sint dicendæ. 2.8.2. feras nullius esse non simpliciter est ex jure naturali sicut putat jus civile Rom. 2.8.21.

Feras an dominus amittat si aufugerint. 2.8.3.

Ferrum quid significet. 2.16.5. & 2.16.20.

Ferruminatio non facit confusionem. 2.8.21.

Feuda Franca, sive libera. 1.3.23.2.

Feuda longeva possessione acquiruntur. 2.4.10.3.

Feuda acquiri possunt longo tempore quæ deferuntur ex investitura primaria. 2.4.10. deferuntur vel ex jure proximi possessoris, vel ex investitura primaria. ibid. hæreditate adiri possunt, separatim ab aliorum bonorum hæreditate. 2.7.16.

Feudale jus tantum Germanis militatibus. 1.3.23.

Feudale jus in personam, & in rem. 1.3.23.1.2.3.

Feudalis obligatio non tollit summum imperium. 1.3.23.2.

Feudalia regna quæ successione deferantur. 2.7.20.21.

Feudalis rei concessio beneficium est. 2.12.5.

Feudorum regionum tacita conditio, si bellum justum fuerit. 1.3.23.

Feudorum judicatio non semper facienda ex lege Longobardica. 2.7.

21. non pertinet ad ecclesiasticam. 2.22.14. Annot. lit. v.

Feudum ligium. 1.3.23.7.

Fidejussor obligatur ex solo consensu, etiam sine causa, in id quod fidejussit. 3.2.2. fidejussionis periculum est miserabile. 3.13.4.

Fides in bello. 3.19.1.

Fides prædoni, & tyranno debetur. 3.19.2.1.2.

Fides perfido an servanda. 3.19.13.

Fides compensando quomodo liberetur. 3.19.15.

Fides tacita quæ. 3.24.1.4.5.

Fides commendata in bello. 3.25.1.

Fides quæ vim habeat juramenti. 2.13.22.

Fides apud Paulum quid significet. 2.23.2. fidem credendi evangelio quod Deus quibuscumque negat fit ex causis incognitis. 2.20.48. per fidem de bellasse regna, quo sensu quidam dicantur. 1.2.2.

Fides si frangatur a rege ut tunc regno ecidit, hæc conditio non destruit summum imperium. 1.3.16. fundamentum est justitiæ. 2.11.1.

promissa dat jus ei cui promittitur. 3.19.1. servanda hostibus quibusvis, & quare. 3.19.13. perfidis. 3.13.16. & 3.19.13. privatis. 3.19.2. potest tamen his etiam non servari jure gentium voluntario. 3.19.5. servis etiam servanda. 3.19.6. tyrannis. 3.19.2. an ut serviant cogi possint a superioribus privati, si quam hosti dederunt. 3.23.11. quibus casibus possit absque injustitia non servari. 2.19.14. & sequent.

an ex jure supereminentis domini possit non servari quæ subditis est data. 3.19.7.

Fides expressa. 3.20.1.

Principum pro jurejurando. 2.13.22.

Publica quotuplex. 3.20.1. tacita. ibid.

in Fide esse quid. 1.3.21.3.

bona Fide rem alienam qui emit, pretium an repetat. 2.10.10.

Fidei bellicæ partitio. 3.20.1.

Fidei alicujus se permittere. vide dedere, qui se fidei civitatis aut regis permittit qualiter obligetur. vide tela.

bonæ Fidei & stricti juris discrimen an

an valeat inter populos diversos .

2.16.11.

bonæ Fidei possessor non tenetur de re que perit .

2.10.3.

bonæ Fidei possessor , si rem alii donaverit , an teneatur .

2. 10. 7. 4.

si rem vendideris , an & quando teneatur .

2.10.8.

bonæ Fidei possessor an naturaliter fructus suos faciat .

2.8.23.

bonæ Fidei possessor ad rei restitutionem tenetur .

2.10.13.

malæ Fidei possessor quale jus tempore acquirit .

3.7.6.2.

malæ Fidei possessor an speciem perdat .

2.8.20.

bonæ Fidei possessor recte impendia repetit , & quæ .

2.8.23.

malæ Fidei possessor impendia repetit .

2.8.24.

Fideicommissum familix relictum quem ordinem sequatur .

2.7.24.

Fideicommissio obnoxia longo tempore acquiruntur .

2.4.10.3.

Fideiubens & solvens pro aliquo conceptione tertii actionem habet in eum qui liberatus est .

2.10.2.2.

Fideiussio qualis actus .

2.12.6.

Fideiussor ad mortem obligari non potest , ad exilium potest .

2. 21. 11.

Fideiussoris obligatio , immediate unde .

2.21.11.1.

Filia fratris majoris an præferenda fratri minori in regni successione .

2.7.32.

Filius an debeat accusare patrem proditorem .

2.18.4.7.& cap.26.3.2.

Filius a patre rege in regno exheredari an possit .

2.7.25.

Filius natus patre jam rege an præferendus ante nato .

2.7.28.

Filius instrumentum patris .

1. 5. 3.

patrem non sequitur nisi in iure commemorandi .

3. 21. 17.

postlunio non redit in potestatem parentis iure civili , & quare .

3.9.10.

Tilio abdicato & exheredato an quid debeat .

2.7.7.

Filii naturales an succedant patri , & adoptari possint .

2.7.8.2.

Finis est semper bonum aliquod aut declinatio mali .

2. 24. 5.

ejus necessitas jus dat in moralibus .

2. 5.

24. finem rei non reperiri in moribus pro impossibili habetur .

2. 16. 1. quæ ad finem ducunt in morali materia affirmationem intrinsecam accipiunt .

3.1.2.

Finitivus status rhetorum .

2.16.3.

Finium preferendorum studium reprehenditur .

vide imperii fines .

Fisco cedere bona captivi non capta juris est civ. Rom. 3. 9. 10. bona naufragorum , est plane injustum .

2. 7. 1. & bona obliis .

3.20.57.

Flacci dolus .

3.1.13.2.

Flumen totum interdum ripam alteram sequitur .

2.3.17.1.& §.18.1.

Flumen idem quo sensu .

2.9.3.2.

Flumen quod mutavit alveum an idem sit .

2. 3. 17. naturalis terminus est regionis .

2. 3. 16. obstruktionem fluminis qui tenetur , tenetur etiam de damno eam secuto .

2.17.12.

Flumina quomodo occupentur .

2.3.10.1.

Flumina non sunt nullius ideo quod singulos dominos non habeant .

2. 2. 4. sunt populi .

2. 2. 12. occupari quomodo potuerint .

2.3.7.

Fluminis cursu mutato an imperii fines mutantur .

2.3.16.17.

Fluvialia incrementa .

vide Alluvio .

Fœnus juri naturali repugnare non satis constat .

2. 20. 42. locatio- ni est adfne .

2. 13. 20. sumitur in malam partem .

2. 13. 21. ad sanera improba quomodo & quare leges civiles soleant connivere .

3. 5. 4. adversus sanebre malum reges sibi juris remediis consulere .

3.14.2.

Fœnus nauticum .

2.12.5.

Fontes venenis insicere an liceat hosti .

3. 4. 11. an alio modo corrumpere .

2.4.17.

Fornix in moribus solent habere interjectum aliquod , quod modo ad hoc modo ad illud extremum propius accedit .

2.23.1.

Fortuna & injuria quomodo distinguantur .

2.21.5.

Funeraria actio cujus naturæ .

2.10.9.2.

Franci divisi in orientales & occidentales .

2.9.11.

Francici juris successio in regnis .

2.7.21.

Franci-

Franc-

I N D

Francorum imperium distinctum a Romano. 2.9.11.3.
 Francorum regni divisio in orientale & occidentale. ibid.
 Francorum regum successio olim aliquatenus a populi voluntate pependit. 2.9.11.3.
 Francorum jus de postliminio extra bellum publicum. 3.9.19.2.
 Francorum jus circa servos. 3.7.8.
 Francorum mos ad bellum vitandum. 2.23.9.
 Francorum moderatio in bello circa res sacras. 3.12.6.3.
 Francorum mos circa prædā. 3.6.16.2.
 Frater minor an præferatur fratris majoris filio. 2.7.31.
 Fratris filius an patruo regis præferendus in successione. 2.7.32.
 Fratris filiam uxorem ducere non est prohibitum. 2.5.14. in fraudem quæ fiunt, quo pertineant. 2.16.20.
 Fraudantes vestigalia ad quid teneantur. 2.17.16.
 Fretum maris potest occupari. 1.3.8.
 Fructus ut uni populo vendantur pactio an licita. 2.2.24.
 Fructus qui restituendi. 2.10.4.6.
 Fructus industriales rei non debentur. 2.10.4.
 Fructus consumpti an restituendi. 2.10.5.
 Fructus in pace qui concessi intelligantur. 3.20.22.
 Fructus cum re restituendi. 2.10.1.5.
 Fructus restituendi ex damno dato. 2.17.4.
 Fructus duplices industriæ & rei. 2.10.4. qui eum impedit recipere qui percipiendi eos jus habet, teneatur damni dati, etiam si ipse nihil percepit. 2.11.4. ut suos faciat possessor b. f. non est ex jure naturali. 2.8.23. vide possessor b. f. quare teneatur restituere. ibid.
 Fructuum dominus est naturaliter qui dominus est rei. 2.10.4. in penuria frumenti, civis etiam vi cogi potest, ut quod habet conferat in medium. 2.23.3.
 Fuga an sit ignominiosa nobili præsertim qua vitam servare studet, quam vi armata se servare posse

E X.

confidit. 2.11.10. 3. ficta, dolus est non injustus. 3.1.8. fugam hostium quo jure dux falso militibus suis possit nunciare. 3.1.14. fugere num liceat captivo, bello injusto. vide captivus.
 Functionem res, numero & mensura constantes, quomodo recipiant. 2.10.13.
 Fur ad quid teneatur. 2.3.7.16.
 Fur apud Lycios fiebat servus. 2.5.25. nocturnus quo jure possit occidi. 2.1.12.
 Furem fugientem cum re nostra juste occidi falso quidam tradidere. 2.1.13. lex quo furem impune dicit interfici non dat jus interficiendi eum. 2.1.14.
 Furis nocturni & diurni distinctio quo jure nitatur. 2.1.12.1.
 Furiosus promittendo non obligatur. 2.11.5.
 Furtum contra jus naturale. 1.1.10.4.
 Furtum jure naturali prohibitum quo sensu. 1.1.10. panitum quomodo sit a Græcis & Judæis. 2.20.32. non semper committitur ereptione rei alienæ. 1.1.10. & 2.21.6. non committit is qui bello injusto captus res suas domino subducit. 3.7.6. subductio vasorum facta Agyptiis ab Hebræis an furtum fuerit. 2.7.2. Annot. lit. c.
 Furtum de pascuo quam de dono quare acius puniatur. 2.29.34.
 Furari apud Spartanos licuit & Agyptios. 3.4.2.
 de Futuris tres loquendi gradus observandi. 2.11.1.

G.

Gabaonitarum controversia. 2.13.4.2.
 Gabaonitis an Josua juste potuerit non servare promissā, ob mendacium ipsorum. 2.13.4.
 Galli sunt Franci occidentales. 2.9.11. an juste a Romanis locum sedis constituendæ peterint. 2.2.17.
 Gallis Hercules juste bellum infert, quia carnes humanas epulabantur. 2.20.40.
 Gallicum jus de præda maritima. 3.6.

Gallix jus circa prædationes quæ contra legem publicani fiunt. 2. 17. 20. 2.
 Gallis Senonibus an Rom. iuste aurum negarint, quod dari ipsis polliciti erant, qui in Capitolio remanserunt. 2. 15. 3.
 Gelricum jus de insula & alluvione. 2. 8. 14.
 Generatio parit jus in rem. 2. 5. 1. & personam. 2. 5. 8.
 Genero cum focu matrimonium est illicitum. 2. 5. 13.
 Generis nomen sæpe adhæret speciei. 2. 16. 9.
 Germani una uxore contenti antiquitus. 2. 5. 9. 4.
 Germani sunt Franci Orientales. 2. 9. 11. eorum lusus de libertate, 2. 5. 27. 1. reges precarii. 1. 3. 20.
 Germania non fuit pars Rom. Imperii. 2. 6. 11. 1.
 Germanica instituta vigent in Europa. 2. 8. 1.
 Germanorum veterum atrocitas. 3. 3. 2. 3.
 Gigantum ætas. 2. 2. 2.
 Gladio bella pro gloria quomodo gerenda. 2. 24. 10. minus acerbè gerenda. 3. 11. 6.
 Gladium accipiens gladio peribit, quo sensu dictum. 1. 3. 3. 7.
 Gladios gesserunt Apostoli quidam. 1. 3. 3. 4.
Trojum Aristoteli quid. 2. 16. 26. 1.
 Gothorum moderatio in bello circa res sacras. 3. 12. 6. 3.
 Tib. Gracchus Octavio male tribunalium abrogat. 3. 19. 8. 2.
 Gradus in Levitico prohibiti, an & nunc matrimonia impediunt. 2. 5. 19. 1.
 Gradus qui in Levitico per interpretationem prohibiti censeantur. 2. 5. 13. 4.
 Græci aliquando plures uxores habuere. 2. 5. 9. 4.
 Græcorum mos circa prædationem. 3. 6. 14. 2.
 Græcorum mos bellorum causas certamini committere duorum. 2. 23. 10.
 Gratia mortuis quomodo reddatur. 2. 7. 9. 2.

ex Gratia quod debetur; armis peti iuste nequit, 2. 22. 16. adde Beneficium.

Gratiam referre prius quam beneficium conferre. 2. 7. 9. 2.

Gravia supra modum eximenda a verborum universitate. 2. 16. 27. 1.

Gravida cur supplicio non addiciatur, antequam enixa est. 2. 21. 14.

H. Grotius federa reprobatur cum Turca contra Christianos, & Christianos adhortatur ad bellum Turcicum. 2. 15. 12. belli præsentis causas videtur statuere injustas. 1. 2. 8.

queritur de ejectione sua ex patria. Proleg. p. 13. sequitur priscorum in judicando & eligendo libertatem. Proleg. pag. 21.

Gubernandi tres formæ. 1. 3. 8. 9.

H.

Habitatio an concedenda externis, & quibus legibus. 2. 2. 16. 1.

Habitatio & convictus familiaris, cum iis qui alieni sunt a vera religione, an prohibitus lege Evangelica. 2. 15. 10.

Hæres non tenetur ex vi sola iuramenti facti a defuncto. 2. 13. 17. 1.

Hæres an de pœna teneatur. 2. 21. 19.

Hæreticus Augustino quis. 2. 20. 50. 3.

Harmonica proportio an in panis locum habeat. 2. 20. 33.

Hæsta sanguinea. 3. 3. 8.

Hæstarum erectio. 3. 24. 5.

Hebræi iussu sacra gentium abolere. 3. 5. 1. 6.

Hebræis an licuerit beneficia dare extraneis, aut ab iis accipere. 2. 15. 9. 3.

Hebræorum lex pro sœminis captivis. 3. 4. 19. 2.

Hebræorum mos de agris captis. 3. 6. 11. 2. de corona victi regis. 3. 6. 24. 4.

Hebræorum jus circa servos. 3. 7. 8.

Hebræorum lex. vide lex.

Hebræorum jus in liberis. 2. 5. 5. 7.

Hebræorum lex de arboribus in bello. 3. 12. 2. 2. pro servis. 3. 14. 6. 5.

Hebræorum leges in contractibus. 2. 12. 13. 2.

Hebræorum sententia distinguens ea quæ

I N D
 quæ natura honesta sunt. 2.14.6.1.
 Hebræus deficiens a religione sua, a
 quolibet alio Hebræo potest interfici
 . 2. 20. 9. Hebræi odio habent
 omnes peregrinos, & quare. 2. 15.
 9. jus ad bellum an ex eo tantum
 habuerint quod terram Canaan de-
 berent occupare. 1.2.7. vide Judæus.
 Heraclius Imperator certamine singu-
 lari pugnat cum Cosroe filio. 3.20.43.
 Hercules Acheloum domat. 2. 13. 16.
 laudatur quod exsciderit Tyrannos,
 & quare. 2.20.40.
 Hereditas in quibus causis obligetur
 pro defuncto. 2. 21. 19. etiam re-
 recusari potest. 2. 4. 4. recte re-
 linquitur liberis, quibuscunque,
 etiam naturalibus. 2. 7. 4. sequitur
 liberos naturaliter. 2. 7. 5. an fi-
 lios magis quam filias. 2. 7. 4. nu.
 1. hereditatis quæ restitui iusta, fru-
 ctus non restituitur jure civili. 1.
 3. 2. hereditates quædam diversæ
 ab hereditate bonorum. 2.7.15.
 Heres personam refert defuncti. 2. 9.
 12. in bonis tantum, non in me-
 ritis. 2. 21. 19. tenetur ex facto
 alieno, defuncti sc. 3. 2. 1. ex ju-
 rejurando ejus si non persone jus
 nascitur, sed Deo fides obstr.igitur.
 2. 13. 17. non si vi expressum sit.
 3. 19. 5. an ex mandato tenetur
 defuncto facto. vide Mandatum.
 heres regni patrimonialis in quan-
 tum tenetur coheredibus. 2.7.13.
 in Heredes transiunt earum rerum
 onera quæ in humano sunt com-
 mercio. 2. 13. 17. ex primæva le-
 ge Dominii. 3. 19. 5. vide Debita.
 an filius a patre in totum possit ex-
 heredari. vide exheredari.
 Hæreticus quis sit proprie. 2.20.50.
 Hæretici ut vocant, id est, qui in
 quibusdam dissentiunt articulis, an
 iuste bello possint inuagari. 2.20.50.
 Herodis Magni liberorum controver-
 sia. 2.7.28.
 Hierosolyma quo sensu dicatur in or-
 bis medio sita. 2.22.13.
 Hispanicum jus de prædis terrestribus
 & maritimis. 3.6.24.8.
 Hispanicum jus de post. minio, de

E X.
 comitatibus & arcibus. 3. 9. 13. 2.
 de navibus, quas pirate ceperunt.
 3.9.17.
 Historiæ non quæ tantum iuste, sed
 & quæ inique, impotenter, iracun-
 de factæ sunt, memorant. 2.18.7.
 Histriones S. Cæna olim prohibiti.
 1.2.9. N. 1.
 Hollandiæ jus circa prædationes pi-
 ratas quæ contra legem sunt. 2.17.20.1.
 Hollandiæ mos circa obligationes exer-
 citorum. 2.11.13.
 Hollandicum jus de agris inundatis.
 2. 8. 12. 2. circa insulas, & alveos
 siccatos. 2.8.10.2.
 Hollandorum jus de exigendis octo
 nummis in centum, an cum jure
 divino pugnet. 2.12.22.
 Homicida qualiscunque impurus ha-
 bebatur apud Grecos. 3. 4. 5. in-
 iustus quis. 2. 17. 13. in quantum
 teneatur occisi parentibus & uxori
 & liberis. 2. 17. 13. iustus esse po-
 test & tamen peccare in charita-
 tem. ibid.
 Homicida quid restituere teneatur. 2.17.13.
 Homicidas occidere ut liceat, unde
 ortum habeat. 1.2.5.3.
 Homo ad quæ jus habeat. 2.17.2.1.
 Homo homini instrumentum. 1.5.3.
 & 3.6.9.1.
 Homicidas primis temporibus capitis
 supplicio affici Deus prohibuit, &
 quare. 1.2.5.
 Homicidii voce non quamvis hominis
 cadem intelligimus. 1.2.5.
 Homini homine non est prodige uten-
 dum. 2. 24. 10. homo hominem
 ut adjuvet juris naturalis est. 2.
 20. 8. an ad hoc quis ita tenetur
 ut omittere id iuste nequeat. 2. 25.
 7. homo hominem ut tueatur juris
 est naturalis. 1. 5. 2. & 2. 25. 6.
 homines in quibusdam casibus jus
 gentium æquavit rebus. 3. 6. 3. &
 3. 6. 12. & 3. 7. 5. Natura om-
 nium hominum interest, ut aliis
 hominibus consulatur. 3.19.9.
 Hominum reddendorum pactum de
 vivis intelligendum. 2.16.5.
 Honestatis generale præceptum in E-
 vangeli. 1.2.8.4.
 Ho-

- I N D E X.
- Honestum quid & quotuplex . 1.2.1.4.
 Honestum vel in puncto consistit, vel
 admittit quandam laxitatem. 1.2.1.
 Honor quid 2. 1. 10. adversus hono-
 rem quibus modis damnum detur,
 & in quantum ex eo quisque te-
 neatur . 2. 17. 22. naturaliter ho-
 mini suum. 2. 17. 2. honoris re-
 cuperandi gratia ledere alium an li-
 ceat. 2.1.40.
 Honoribus arcantur nocentum libe-
 ri. 2.21.16.
 Horatorum & Curiatorum duellum an
 fuerit iustum. 3.20.43.
 Hospites pellere barbarum est . 2. 2.
 16. vide exules.
 Hospitii jus federibus iniri solet, &
 quare . 2.15.5.
 Hostis est qui facit quod placet hosti.
 3.17.3.
 Hostis jure gentium externo pro nullo
 habetur . 3. 10. 1. itaque ex eo in
 hostem omnia licent . 3. 4. 3. an
 privatim possit interfici, & quo ju-
 re in territorio alieno & pacato .
 3. 4. 8. potest jure gentium, sed
 civili jure sepe impedimentum in-
 jicitur. 3.6.27.
 ex Hostibus Romani jussu & prudenter
 faciunt amicos. 3.15.3.
 Hostis quid antiquis. 2. 15.5.2. & 3.3.
 1. 1.
 Hostis occisio, indistincta quo sensu
 licita . 3. 2. & 2.3.1.
 Hostis an offendi possit in solo paca-
 to. 3.4.8.2.
 Hosti subministrans res an pro hoste
 habendus. 3.1.5.1.3.
 Hosti mentiti licere qui senserint.
 3.1.6.1.2. & 17.1.
 Hostem spoliare an liceat . vide spo-
 liare. 3. 5. 1. res ad Hostem missæ
 quando & quatenus intercipi pos-
 sint. 3.1.5.1. & 3.
 Hostes sepeliendi. 2.19.3.1. & 2.
 apud Hostes esse possunt qui non ho-
 stili sint animo. 3.11.3.1. & 2.
 Hostes qui. 3.3.1.1. & 2.15.5.2.
 Hostes sunt & qui pro parte summum
 imperium habent. 3.3.4.
 Hostes sunt etiam qui inæqualiter fe-
 derati sunt. ibid.
 Hostium subditi, hostes. 3.3.9. & 3.4.6.
 Hostium subditi ubique ostenduntur
- Jacobus Patriarcha probat jus ac-
 quirendi bello. 3.6.1.1.
 Jacobus sedus init cum Idololatra .
 2.15.9.
 Jacobi filii ex ancillis ab ipso adopta-
 ti in jus succedendi. 3.7.8.2.
 Idem morali æstimatione censetur tan-
 tundem. 2.7.2.
 Idem populus censetur etiam post mul-
 tos annos. vide populus.
 Idola hostium evertere aut diruere an
 liceat iis qui eadem religione te-
 nentur. 3.5.2.
 Idolorum cultores an hoc nomine bel-
 lo possint impugnari . 2. 20. 47.
 qui puniri possint. ibid. natura va-
 ni esse, quo sensu dicantur. 2.12.26.
 Idololatrias quos morte puniat lex He-
 breæ. 2.20.47.2.4.
 Idololatriæ species & gradus. 2.20.9.5.
 Jehu factum quale. 1.4.19.4.
 Jephthis controversia cum Ammoni-
 tis. 2.4.2.1.
 Ignoscere an liceat interdum . 2. 10.
 21. an liceat posita lege pœnali.
 2.20.24.
 Ignorantia quæ delictum minuat.
 2.20.43. & 2.26.1.
 Illicita eximenda verborum universa-
 litate. 2.16.27.1.
 Illicita non obligant . 2. 16. 26. illicitum
 factum non semper caret effe-
 ctu juris. 2.11.9.
 Illiciti facti promissio non valet, &
 quare . 2. 11. 8. etiam jurata . 2.
 13. 6. verba quæ illiciti quid con-
 tinent, quomodo interpretanda .
 2.16.26.
 Illyrii prædari soliti, triumphati.
 3.3.2.3.
 in Imaginibus gentiles arbitrabantur
 habitare aut Dei Spiritum, aut bo-
 nos angelos, aut vim astrorum.
 3.5.2.
 Inmemoriale tempus . vide tempus
 immemorabile. 2.4.7.
 Inunitas rerum ad agriculturam per-
 tinentium. 3.13.4.4.
 Immunitatis concessio quibus calibus
 destinata. 2.16.27.
 Im-

Impediens aliquem a petendo munere quando teneatur. 2.17.3.

Impendens in rem alienam receptu difficilem sumptus servat. 2.10.9.

Impensorum loco iuste retinentur quæ durante bello capta sunt ab iis qui iustum bellum gesserunt. 3.13.3.

Imperare non semper involvit subditos. 1. 3. 21. Imperandi ius non semper subditorum arbitrio relinquitur. 1. 3. 8. Imperandi & parendi ordo inservit nostro bono etiam tum cum patitur injurias ab imperante. 1. 4. 4. Imperantes in universum censendi quærent tranquillitatem publicam, & quare. *ibid.* an utile esset, ut unus aliquis toti mundo imperaret. 2.22.13.

Imperator Romanus an in ea omnia jus nunc habeat quæ quondam fuisse populi Romani. 2. 22. 13. Electio ejus facta a legionibus an per se rata fuerit. 2. 9. 11. princeps federis electus contra Turcum. 2. 15. 12. Imperatores Romani cur episcoporum consilio uti sint. 2.23.4.

Imperator Romanus an imperium habeat in omnes. 2.22.13.

Imperator Romanus qua talis, unde jus suum habeat, Vicarium ei quis dare possit. 2.9.11.2.

Imp. Germanie qua talis, unde. *vide* Imperium acquiri quatenus possit. 3.15.1.

Imperium in victos accipi recte ad suam tutelam. 3.15.2.1.

Imperium bello acquiritur. 3.8.1.

Imperium ut in rege imperante alio cit bello acquiritur. 3.8.4.1.2.

Imperium alienari potest a rege consensu populi. 2.6.3.

Imperium Romanum distinctum ab Imperio Francorum, & regno Longobardorum. 2. 9. 11. 3. a Germania magna. 2.9.11.1.

Imperium & majestatem conservare, quid? 1.3.21.2.

Imperium acquiritur non nisi ex consensu aut ex pona. 2. 22. 23. & jure naturali tamen non ultra quam fert debiti modus & periculi necessitas. 3. 15. 1. alienari potest. 1. 3. 12. & 2. 6. 3. ut alienetur quibus opus sit. 2. 6. 3. & *seq.* & 3. 20. 6.

alienari non potest ex moribus Germanorum. 1. 3. 12. non amittitur delinquendo, nisi lex id statuat. 2. 1. 6. arcifinium credendum est in dubio. 2. 4. 8. in certo esse humane interest societatis. *ibid.* in corpore non est divisibiliter in plura corpora. 2. 6. 6. dari a Deo, utile est ut credatur. 1. 3. 8. derelinquitur aliquando, & quare. 2. 4. 8. desinit derelictione. 2. 9. 1. distinguitur interdum a dominio. 2. 3. 4. tale imperium continet jus eminens. 2. 3. 19. dividi potest ut pars sit penes populum, reliqua penes regem. 1. 3. 17. quibus casibus. 1. 3. 21.

a victore in securitatem suam. 3. 19. 9. cum dividitur, utrique parti certi fines constituendi; qui cognoscere queant. 1. 3. 9. & 1. 3. 17. divisum an censatur, si rex irrita fore permiserit, in quæ senatus non consentiat. 1.3.18.

Imperii divisi exempla. 1. 3. 20. male imperantis an recidat ad populum vide tyrannus. Imperantis institutum non semper est tyrannicum. 1. 3. 8. an omne institutum sit ejus gratia cui imperatur. *ibid.* proprietatis pleno jure potest haberi. 1. 3. 11. & quomodo *§. seq.* hocque imperium patrimoniale dicitur. 1. 3. 12. & 3. 8. 2. opponitur ei quod defertur voluntate populi. 3. 12. 13. 14. quod per Regem exercetur non desinit imperium esse populi. 2. 16. 16. quod est in rege, ut in capite, in populo manet ut in toto. 2. 9. 8. res pia est, etiam cum ab impio tenetur. 1. 2. 7. vi partum ex voluntate, etiam tacita, potest jus accipere. 2. 4. 14. victis relinquere æquum. *vide* victus.

Imperii forma qualiscunque fingatur, nunquam periculis ad damnum caret. *vide* status. Materia prima & secundaria. 2. 3. 4. onus magnum. 2.4.5. Imperium herile, quod ad utilitatem regentis instituitur, quo jure haberi possit. 3. 8. 2. mixtum idem est ac divisum. 1. 3. 20. vel status mixtus. 3. 19. 10. & est cum servitus miscetur cum personali libertate, 3. 8. 3. Summum res est nobilissima.

I N D E X.

2. 4. 12. primum est quod producit societas civilis. 2. 9. 3. tantum juri naturali subiect. 2. 4. 12. quibus modis acquiratur. 2. 4. 11. non amittitur ab iis qui acta sua a minoribus magistratibus volunt confirmari. 1. 3. 18. continet jus ut in bona sic in actiones subditorum. 3. 20. 52. & potestatem eos iudicandi. 2. 25. 8. habetur vel jure temporario, vel usufructuario, vel proprietatis. 1. 3. 11. habentes in quos bellare possint. 1. 4. 1. pene populum an semper sit. 1. 3. 8. an a populo omni constituitur. *ibid.* reddit ad populum in regnis electivis mortuo rege, in hereditariis extincta familia. 2. 9. 8. imperii summi exempla & testimonia per omnes rerum public. formas. 1. 3. 8. signa quæ. 2. 25. 8. imperii summitas distinguenda ab habendi plenitudine. 1. 3. 14. & 2. 6. 7. temporarium. 1. 3. 8. usufructuarium regi invito nequit auferri. 2. 6. 3.
- Imperii pars non potest recedere a corpore nisi in extrema necessitate. 2. 6. 5. tunc enim valide imperium alterius in se recipit. 3. 20. 5. societatem continentis reverentia equiparatur vitæ. 1. 2. 5.
- Imperii termini qui. *vide* termini. translatio jus dat & potestatem obligandi catum. 2. 14. 11.
- Imperii Romani nunc non sunt omnia quæ olim fuerunt. 2. 22. 13. 2.
- Imperii summi jus tam populo, quam regi longa possessione acquiritur. 2. 4. 11.
- Imperii subjecta personæ & territorium. 2. 3. 4. 1.
- Imperii pars pignori dari non potest. 2. 6. 9.
- Imperii proprii exempla. 1. 3. 12. 3. 4.
- Imperii summi partitio quomodo fiat. 1. 3. 17. 1. 2.
- Imperii vox improprie sumpta pro ductu, & pro postulato. 1. 2. 1. 9.
- Imperio partitio singuli inasperantes pro sua parte jus belli habent. 1. 4. 13.
- Imperia magna difficulter custodiuntur. 2. 22. 13. 1. & 3. 15. 7. 2.
- Imperia successiva non semper summa. 1. 3. 10. 5.
- Imperia non summa plene haberi, & in patrimonio esse possunt. 1. 3. 14.
- Imperia electiva quædam summa. 1. 3. 10. 5.
- Imperia quædam in patrimonio, & alienabilia. 1. 3. 14.
- Imperia quomodo intereant sublato subiecto. 2. 5. 1.
- Imperia prophanorum sponte non sineunda. 2. 15. 10. 4.
- Impietatis auctores jure gentium punibiles. 2. 20. 47. 2. 4. & 5. 57. 3. & 5. 51. 1.
- Impium Deus facit ad diem malum, quomodo intelligendum. 2. 20. 4.
- Impossibile dupliciter quid dicitur. 2. 13. 5. ad omnino impossibile nemo obligatur. 2. 13. 8.
- Impossibilitas facti promissi excusat, ne pax rumpatur. 3. 20. 37.
- Inachidarum regnum Argis. 1. 3. 8.
- Inæqualitas in contractu naturaliter jus dat minus habenti. 2. 12. 8. locum facit rescindendi aut reformandi contractum jure naturali. 2. 13. 16. non si in eum consensus est, jure gentium. 2. 12. 26. & 2. 13. 16. aut juramentum intercesserit. 2. 13. 6.
- Inæqualitas, quæ inest contractui, jure gentium non refarcitur. 2. 12. 26. 1.
- Incarcerans alterum injuste ad quid teneatur. 1. 17. 14. 16.
- in Incendio ædes vicinas quo jure liceat diruere. 2. 2. 6. in Incendio puniendo multorum etiam sunt spectandæ calamitates. 2. 20. 30.
- Incestum jure gentium. 2. 5. 12. 3.
- Incorporata cum persona acquiruntur. 3. 7. 4. & cap. 8. 4. 2.
- Indefinita pro universali quando sumenda. 2. 16. 12. 1.
- Indi plures uxores habebant. 2. 5. 5. 4.
- Indictum bellum principi, simul indictum subditis & sociis. 3. 3. 5.
- Indictio belli. 3. 3. 5. & 6. & 7.
- Indictio belli utrinque facta. 3. 3. 7. 3.
- Indictio specialis requiritur, si socii per se, & apud se bello impetantur. 3. 3. 10.
- Indictio belli ad quos respiciat. 3. 3. 11.

9. in quem finem instituitur. 3. 3.
 11. quetuplex. 3. 3. 7. an necessa-
 ria post inducias. 3. 21. 3. ruptis
 ab altera parte induciis. 3. 2. 11.
 quando iure naturali aut gentium
 necessaria vel non 3. 3. 6. an sta-
 tim post indictionem bellum possit
 inferri. 3. 3. 13. an hostium sociis
 separatim bellum indici debeat, si
 cum iis solum bellum instituitur.
 3. 3. 9.
 Intelligentia naturalis mensura ejus. 3.
 3. 10. quod res quæque valere de-
 bet. 2. 12. 14.
 Indirecte licent quedam, quæ directe
 non licent. 3. 1. 4. 1.
 Indis illata bella improbantur. 2. 22.
 9. quod indicatum & sufficienter
 adversus eum pro vero habetur, qui
 indicavit. 2. 4. 3.
 Inducie quid & unde dictæ. 3. 21.
 2. quando incipiant obligare. 3.
 21. 5. ad certum finem, & earum
 effectus. 3. 21. 6. & 13.
 Inducie a ducibus dantur. 3. 23. 8.
 Inducie per annos centum etiam esse
 possunt. 3. 21. 1. dantur interdum
 rebus tantum, non etiam personis,
 & contra. 2. 21. 10. opponuntur
 paci. 3. 21. 1. & §. 2. non rum-
 puntur a privatis, nisi publica au-
 thoritas eis accesserit. 3. 21. 12.
 vim omnem prohibent. 3. 21. 6.
 Induciarum tempus an includat no-
 minatum terminum. 3. 21. 4. in-
 duciarum tempore si quid convenit
 idem valet ac quod belli tempore.
 3. 21. 1. Induciarum tempore non
 est postliminium. 3. 9. 8. ultro de-
 ficientes suscipere non licet, nec re-
 lictos occupare. 3. 21. 8. in indu-
 ciis quæ personis tantum dantur res
 defendere etiam cum cæde perso-
 narum licet. 3. 2. 10.
 Induciarum tempus an veniat sub bel-
 li an pacis nomine. 3. 21. 2.
 Induciarum tempus quomodo compu-
 tandum. 3. 21. 4.
 Induciis finitis nova indictione non
 opus. 3. 21. 3. earum tempore
 quid liceat. 3. 21. 6. 11. an defi-
 cientes & relictos recipere liceat.
 3. 21. 8. 1.
 Induciis elapsis, qui sine culpa penes
 hostem reperitur an capi possit. 3. 21. 9.
 Induciis ab altera parte ruptis indi-
 ctione non opus. 3. 21. 11.
 Inermes per loca munita mittere,
 quibus transitus negari non potest,
 ultatum. 2. 2. 13.
 Inermibus parcendum, 3. 11. 10.
 Infans promittendo non obligatur. 2. 11. 5.
 Infantes occiduntur iure belli, quo
 sensu. 3. 4. 9. quo sensu non oc-
 cidi debeant iure belli. 3. 1. 9.
 Infantis dominium unde. 2. 3. 6.
 Infantium promissa acceptandi ani-
 mum jus supplēt. 2. 11. 14.
 Infantium dominium quale. 2. 3. 6.
 & 2. 5. 2. 2.
 Infantibus parcendum. 3. 11. 9. 1. 2.
 Infeudatio est alienatio. 2. 6. 9.
 Infeudationes regnorum irritæ sine
 consensu populi. *ibid.*
 Infortunati in bello qui. *vide factum.*
 3. 11. 3.
 Infortunium quid. 3. 11. 4.
 Infortunium & injuria quo distent.
 2. 21. 5. 1. & 3. 11. 3. 1.
 Infortunii & injuriæ distinctio. 3. 11.
 3. 1. 4.
 Ingrati non puniuntur. 2. 20. 20. 1. 2.
 Ingratis poena alicubi dicta. 2. 25. 3.
lit. E.
 Inhonesti facti promissio an valeat.
vide illicitum.
 Inimici qui iudicis. 1. 2. 6. inimicis
 beneficiendum. 2. 20. 10.
 Inimici sepeliendi. 2. 19. 3.
 Injuria quando alteri in persona al-
 terius facta censeatur. 3. 20. 40. 2.
 Injuria quid. 3. 11. 4. Christiano
 qualis non repellenda, & an om-
 nis. 1. 2. 5. quæ in personam no-
 stram committitur spernenda. 2.
 24. 3.
 Injurie vindicta iure naturali illi con-
 cessa, cui inferitur. 1. 4. 2. sed
 prohibita est lege societatis. *ibid.* &
 summis tantum potestatis inter
 se concessa, ita ut hæc libertas ne-
 mini temere censeatur abdicata. 2.
 16. 13. neglecta a summo magistra-
 tu, an licita minoribus. 1. 3. 4.
 nimia si sit, sit injusta. 3. 11. 1.
 Injuriam non facio cum utor meo iu-
 re.

- re . 2. 1. 12. facienti non resisti,
an dicatur universaliter . 1. 3. 3.
levi iudicio persequi lege evange-
lica prohibitum . 1. 2. 8. 1. 3. 3.
subditis fistan non oportet trahere
ad injuriam magistratus , nisi ma-
nifeste hoc appareat . 3. 20. 40.
ab Injuria imperantium subditos de-
fendere alienos etiam vi & bello
verum liceat . 2. 25. 8. populus po-
pulum ab injuria defendere non te-
netur , si manifestum sit periculum.
2. 25. 7. qui injuria me affecit &
ipse mihi naturale jus dat adversus
se in infinitum . 2. 1. 10.
Injurie maximæ sunt ex cupiditate
excellendi . prol. p. 29.
Injuræ , culpæ , & infortunii discrim-
in . 3. 11. 4. 1. 5. 6.
Injurie quædam ferendæ , & quales .
1. 2. 8. 7.
Injuste nemo agit nisi qui scit se ag-
re . 3. 23. 13. quædam injusta non
sunt , & tamen cum caritate pu-
gnant . 2. 12. 9. & 2. 12. 16.
Injustitia , admissa communiter , etiam
a civitate , non facit ne sit justa so-
cietas . 3. 3. 2. eo major quo ma-
jus alteri dimum infertur . 2. 20.
30. committi potest in bello iusto .
3. 11. 1. 1.
Injustum quid . 1. 1. 3. 1.
Injusti judices , testes , accusatores , ad
quid teneantur . 2. 17. 16.
Innocens interdum non injuste occidi
potest . 2. 1. 4.
Innocens civis ut se hosti deat eum
petenti etiam a civitate cogi potest .
2. 25. 3.
Innocenti insultans princeps non ideo
statim princeps esse desinit . 2. 1. 9.
Innocentem an teneamur defendere ,
& quando . 2. 25. 2. & 3. 1.
Inobedientia interdum minus malum ,
adeoque boni vicem obtinet . 2. 26. 4.
ob Inopiam publicam peregrini semel
admissi rectè expelluntur . 2. 2. 19.
in Inopia seu defectu cibariorum , quo
jure quod quisque habet conferre
cogitur . 2. 2. 6.
Insignia regia non semper demon-
strant regiam potestatem . 1. 3. 10.
Insignia regie potestatis conceduntur
principibus populi liberi . 1. 3. 10. 3.
- Infinitoria actio unde . 2. 11. 13. 12.
ex Infinitoris actu cur teneatur qui
eum præposuit . 2. 10. 2.
Instrumenta ruris pignori capi vetita .
3. 12. 4. 4.
Infirmentum etiam homo est & qua-
le . 1. 5. 3.
Insula quomodo distinguatur ab allu-
vione . 2. 8. 14.
Insulæ cujus . 2. 8. 14. 1. & 5. 9. 3.
in Insulis vacuis cessat iudicium .
1. 3. 2.
Intentio mala per se ad restitutionem
non obligat . 2. 22. 17. 3.
Interesse mercatorum an sit iustum
& quatenus . 2. 12. 22.
Interfucino bello pax qualiscunque
præferenda . 2. 24. 6. *vide* bellum.
Interpretatio ea sumenda est , quæ
cavet ne actus in vanum recidat .
3. 15. 3. interpretationis mensura
quæ sit . 2. 16. 1. regulæ in condi-
tionibus pacis si dubia oriuntur . 3.
20. 21. & *sequent.* in pactis inter
privatos tempore belli . 3. 23. 12.
leges generales interpretatione he-
nigna , ita accipiendæ sunt , ut casus
summæ necessitatis excludant .
3. 23. 6. in lege quæ non ex æqui-
tate naturali sed majoris mali evi-
tandi causa lata est , ea non est su-
menenda interpretatio quæ peccato
obnoxium faciat actum . 3. 7. 6.
Interpretationis fontes . 2. 16. 1. 1.
Interfectio . *ibid.* occisio .
Interim pro interdum . 3. 13. 6.
Interpretandi regulæ . 2. 16. 2.
Invasio alieni , si de pace rumpenda
agatur , censetur magna esse cupidi-
tas . 3. 20. 40.
Invasor imperii populum obligare ne-
quit . 2. 14. 14.
Invasorem obligant actus ejus impe-
rii . 1. 4. 15. invasorem bello pe-
tere an liceat populo cui cum sub-
ditis invaseris scelus est , volente ve-
ro rege . 2. 16. 18.
Invasorem occidere non licet , si ei fi-
des data sit , aut pactum intervenie-
rit . 1. 4. 6.
Invasor imperii præceptis suis quate-
nus obliget . 1. 4. 15. quomodo pos-
sit interfici belli jure . 1. 4. 16. &
ex lege antecedente . 1. 4. 17. & ex
au-

- auctoritate jus imperandi habentis. 3.21.16.
 1. 4. 18. cur extra casus exceptos interfici a privato non possit. 1.4.
 19.1.
 qui invenit rem alienam ad quid teneatur domino. 2. 10. 1. an si dominum ignoret rem teneatur dare pauperibus. *vide* aliena res.
 Inventionis titulus locum non habet in his quæ jam possidentur. 2.22.
 19.
 Involuntarium ex voluntario habendum pro voluntario. 2.17.18.
 Inundati agri cujus jure Romano. 2. 8.8.10.& 1.11.1.
 Inundationis duæ species. 2.8.8.
 Inundatione dominium naturaliter non amittitur. 2.8.10.1.
 Inundatus ager quando derelictus habeatur. 2.8.10.3.
 Jeanni Baptistæ & Christi doctrina quatenus eadem. 1.2.7.5.
 Jeca. 3.1.17.
 Josephus judæus in legis expositione Romanis blanditur. 3.5.1.6.
 Josephi patriarchæ dolus. 3.1.15.2.
 monopolium. 2.12.16.
 Ira quid. 2.20.5.1.& 3.11.4.2.
 Ira in Deo quatenus. 2.13.1.3.
 Ira homini cum bestiis communis. 2. 20. 5. quod ex ira committitur magis excusabile quam quod ex voluptate. 2.20.31.
 Iracundi sunt in quibus hilis prævalet. 2.20.31.
 Iracundiam accendit secens necdum sedatus dolor. *ibid.*
 Irregularitas ex bello. 2.24.10.
 Irreligiosi etiam in falsos Deos juste puniuntur, bello impugnantur. 2. 20.51.
 Irriti actus quinam jure naturæ. 2.5. 10.1.
 Irriti actus a lege civili non sunt, nisi eorum qui subsunt. 2.5.14.2.3.
 Irritum facere diversum est a prohibere. 2. 5. 16. quæ actum irritum faciunt odiosa sunt. 2. 16. 10. irritum facere quid rex antecederet potest non etiam consequenter. 2. 14. 3. ut quod consequenter irritum reddatur, quid requiratur. *ibid.*
 Iter res est. 1.2.11.
 Itus quomodo redditum comprehendat. 3.21.16.
 qui jubet tenetur de damno facto ubi eo quem iussit. 2. 17. 6. & 2. 21.
 1. id quod jubet an id quod promittit in dubio præferendum. 2. 16.29.
 Judæi. *vide* Hebræi.
 Judæorum opinio de necessitate restitutionis. 3.10.3.
 Judex quasi pater. 2.20.2.1.
 Judex iuste judicasse dicitur dupliciter, aut cum judicaverit ut decet, aut cum ex animi sententia. 2. 23. 13. ubi expectari non potest sine certo periculo aut damno, cessare iudicium intelligitur. 1. 3. 2. idem intelligitur, ubi reicit iudicium. *ibid.*
 Judicandi libertas homini ab homine quomodo debeatur. 3.1.11.1.
 Judicare an possit de regni successione, sive rex, sive populus. 2.7.27.
 Judicia in subditos cuique potestati. 2.25.8.
 Judices cur electi qui essent prudentissimi. 2. 20. 9. plures ad vindicationem mali quare instituti. 2.20.8.
 Judicis auctoritas non idem valet in externos quod in subditos. 3.2.4.
 Judicium zeli. 2.20.9.5.
 Judicium respicit meritum personarum non jus promiscuum. 3. 4. 8. activum. 2. 23. 3. & 2. 26. 4. animi ad quid homini datum. 2.23. 2. nunquam acquiescit in medio sed alterum eligit. 2. 23. 3. capitale ex dilectione innocentium natum. 1. 2. 5. coactivum humanum. 3.7.6. & 3. 10. 1. dicitur jus quoad effectus quosdam. *vide infra*. Commune populi, singuli ad se rapere non debent. 1. 4. 19. maxime in re controversa ubi possessionem sequi debent. 1. 4. 20. Contemplativum. 2. 26. 4. iniustum, nec rem, nec rei ætimationem immutat. 2. 1. 10. qui iniusto iudicio damnatum dedit, in quantum teneatur. 2.17.16.
 Judicii cessatio momentanea aut continua. 1.3.2.1.
 Judicii cessatio jure aut facto. *ibid.*
 Judicia criminalia quare instituta. 2. 20.14.15.
 Judicia capitalia an permitti Christianis.

- nis, non sunt affectanda. 2. 20. 14. & 16.
- Judicia apud Hebræos quædam regie potestati exempta. 1. 3. 20. 2.
- Judicia periculosa. 2. 20. 16. publica non a natura sed a factis. 1. 3. 1.
- Jurans non daturum se, potest repetitionem tenepti omittere. 2. 13. 5.
- Jurans prædoni datum non recte repetit. 2. 13. 15. 7.
- Jurans redire ad hostem, si clam redeat non satisfacit. 2. 13. 15. 3.
- Jurans tenetur ex animo jurare, & re implere quod juravit. 2. 13. 2. & 4. 13. 2.
- Jurans quando Deo tantum obligetur, quando & homini. 2. 13. 14.
- Jurans non tenetur, si is cui juratum est cum liberet. 2. 13. 18.
- Jurans implere debet contractum cui inest inæqualitas. 2. 13. 16. 2.
- Jurantis verba quomodo accipienda. 2. 13. 2. & 3. 1. 2.
- Jurare volens obligatur, etsi obligare se nolit. 2. 13. 2.
- Jurans deliberato animo se non obligandi, tamen obligatur. 2. 13. 3.
- Juravit Paulus. 2. 3. 21. 1.
- Juramentum per sceptrum, salutem, & similia. 2. 13. 11. 1.
- Juramentum per salutem Principis, & majestatem Imperatoris. 2. 13. 11. 2.
- Juramentum per Deos falsos an obliget. 2. 13. 12. 1.
- Juramentum pirate aut tyranno præstitum obligat. 2. 13. 15. 2. & 3. 19. 2. 1.
- Juramentum metu extortum obligat & quatenus. 2. 13. 14.
- Juramentum militare Romanorum militum. 1. 2. 10. 4. & 2. 13. 11. 2.
- Juramentum de præda non intervertenda. 3. 6. 21. 3.
- Juramentum perjurum datum an obliget. 2. 13. 16. 1.
- Juramentum per res creatas an licitum, & quo sensu. 2. 13. 11. 1. & §. 12.
- Juramentum de re impossibili nihil operatur. 2. 13. 8. de re pro tempore impossibili quid operetur. 2. 13. 9.
- Juramentum impediens majus bonum morale non valet. 2. 13. 7. 1.
- Juramentum violatum. *vid.* perjurium. 2. 13. 1. 2.
- Juramentum quomodo ex lege actui invalido validitatem conferat. 2. 13. 20. 4.
- Juramentum de re illicita non valet. 2. 13. 6.
- Juramentum non extendendum ultra consuetam significationem. 2. 13. 5.
- Juramentum regis irritum esse potest ob actum ipsius præcedentem. 7. 14. 3.
- Juramentum dolo elicitum quam vim habeat. 2. 13. 4. 1.
- Juramentum non intelligendum sub conditione tacita. 2. 13. 33.
- Juramentum a priscis sic non concipiebatur, ut expresse per Deum jurarent. 2. 13. 11. per coelum, terram & similia an Christiano licitum. *ibid.* per falsos Deos a Christiano licite fieri contendit Duarenus. 2. 13. 22. ab incredulo per falsos Deos conceptum an quis debeat accipere. 2. 13. 12. dissolvi an queat lege humana. 2. 13. 20. an superiorum actu. *ibid.* cum ab ecclesia dissolvitur, quomodo defendatur. *ibid.* in quibus casibus actus contra juramentum valeat. 2. 13. 19.
- exceptiones omnes excludit quæ ex inæqualitate rei actum rescindunt. 2. 13. 16. aut ex persona ejus quam agimus peti possunt. 2. 13. 14. & 2. 14. 7. & 3. 1. 19. omne quibuscumque improbat. 2. 13. 21. an inprobetur lege evangelica. 1. 2. 9. irritum reddi potest, antecedenter a privato & rege. 2. 14. 7. consequenter vero non nisi respectu superioris. 2. 13. 20. & 2. 14. 3. omne obligat naturaliter eum, qui jurat. 2. 13. 2. etsi is qui jurat se non velit obligari. *ibid.* aut jus non det ei cui juratur. 2. 13. 15. & 2. 14. 3. si quis non putans se jurare verba protulit jurantia non obligatur. 2. 13. 2. regem non obligat ex sententia Bodini. 2. 14. 1. sed falsa. 2. 14. 3. non obligat, cum impedit majus bonum morale. 2. 13. 7. repeti quotannis solet, ne mutatione personarum vis ejus intercidat. 3. 19. 8. servandum prædoni. 3. 23. 2. qui

- qui pædoni non servat, pænani apud alias gentes non meretur, & quare. 3. 19. 5. iuste pædoni non servari statuit Cicero. 2. 13. 15. vim suam amittit mutata qualitate, cuius respectu quis iuravit. 2. 13. 18. duplex, assertivum & promissivum. 3. 1. 10. *adde*, promissio jurata non est fundamentum federum. 2. 16. 16.
- Juramenti forma. 2. 13. 10.
- Juramenti effectus. 2. 13. 13. & *segg.*
- Juramenti efficacia quatenus pendeat a superiore. 2. 13. 20.
- Juramenti vis & interpretatio. 2. 13. 1. 2. 3. & *lib.* 3. cap. 1. §. 19.
- Juramenti violati pæna ad posteros manet. 2. 13. 1. 2.
- Juramenti obligatio ex animo deliberrato. 2. 13. 3. 1.
- Juramento promissum non potest retineri ob peccatum alterius antecedens. 2. 13. 20. 3. & 3. 19. 3. 1.
- Juramento convenit maxima simplicitas. 2. 13. 4. 1.
- Juramento testis & ultor Deus. 2. 13. 10. absolutio a juramento unde vim habeat. 2. 13. 20. 2. circa juramenta quid possunt superiores. 2. 13. 20. 1. 4.
- Juramento promissum compensari non potest cum eo quod ante erat controversum. 2. 13. 27. 3. & 3. 19. 19. 1. 2.
- Juramento fallere viros ut talis pueros. 3. 1. 19. in iurejurando negotium cum Deo est. 2. 13. 15. an ex iurejurando heredes etiam obligentur. 2. 13. 17. promissum non potest retineri ob peccatum alterius antecedens. *vide* promissio jurata.
- leges Romanæ circa juramenta quid statuunt. 2. 13. 20. 4.
- Juramenta a Christo quæ prohibita. 2. 13. 21.
- Juramenta regum. 2. 13. 19. & 2. 14. 3.
- Iura acquiri an possint bello solenni. 3. 8. 4. *adde* Capere. acquiri nequeunt, quæ sunt inalienabilia. 3. 7. 4. introducta sunt natura exigente & necessitate. 3. 2. 2. multa sunt, quæ tantum exterius iudicium spectant, animo autem religionis vinculum non iniiciunt. 3. 7. 6.
- Jurare liquido quid. 2. 13. 3.
- Juratum pactum fortius non jurato. 2. 16. 29. 2.
- IurisdiCTIONES summa inferiores concedi jure hereditario possunt populi consensu. 2. 6. 10.
- Juris naturæ dictata alia magis, alia minus manifesta. 2. 20. 43. 1.
- Juri naturæ non repugnans quædam quæ vetita sunt lege divina. 2. 20. 42.
- Jure gentium bona subditorum obligantur ex facto superiorum. 3. 2. 2. 1. 2.
- Juris gentium dicuntur multa, quæ communia sunt populis sine mutua obligatione. 2. 3. 3. 1. & 3. 1. 8. 2.
- Juris derelicti signa ex factis & non factis. 2. 4. 4. 1. & §. 5. 1.
- Jura quædam ad summum imperium pertinent separabiliter aut communicabiliter. 2. 4. 13. 1.
- Juris naturæ quædam sunt quæ non ubique observantur. 2. 5. 12. 3.
- Juris gentium multa improprie dicuntur. 2. 8. 1. 2.
- Juris quædam jure naturali ab jure civili distinctio repudianda. 2. 14. 8.
- Juris capax non est nisi naturæ præceptis utens generalibus. 1. 1. 11. consultis Rom. parum credendum in decisione juris publici. *vide* gentium. 3. 6. 8. dictio non est nisi apud superiores. 2. 7. 27. effectus interni. *proleg.* pag. 10. executio in magna communitate difficilis. 2. 20. 4. nemo plus juris in alium transferre potest quam ipse habet. 3. 16. 1.
- Juris etiam alieni quis vindex naturaliter. 1. 5. 2. & 2. 25. 1.
- Juris specialis origo. 3. 4. 1. 1.
- Juris externi efficacia qualis. 3. 7. 7.
- Juris ignorantia aut excusabilis, aut inexcusabilis. 3. 11. 4. 5.
- Jura quædam realia quo sensu dicantur. 1. 1. 4.
- Juris societas aliqua cum pædone. 2. 13. 2. 3. & 3. 19. 2. 3. & 3. 3. 2. 1.
- Jurisjurandi effectus est prædicere controversias. 2. 13. 13. forma semper eadem, & qualis. 2. 13. 10. fundamentum.

mentum quod. 2. 20. 45. obligatio personam tantum obstringere potest, promissio etiam ipsum heredem. 2. 16. 16. verba quomodo intelligenda. 2. 13. 5.

iusjurandum. *vide* iuramentum.

iusjurandum a civitate factum & repetitum. 3. 19. 8. 1.

ius pro eo quod factum est. 1. 1. 3. 1.

ius pro qualitate sumum, quid sit. 1. 1. 4. 1.

ius pro lege. 1. 1. 9. 1.

ius pro lege ad aliarum a iustitia virtutum materiam pertinet. 1. 1. 9. 1.

ius naturale. 1. 1. 10. 1. quid & quomodo differat a divino voluntario. 1. 1. 15. 1.

ius voluntarium. 1. 1. 9. 2.

ius naturale a Deo immutabile, & quare. 1. 1. 10. 5. est aliquod consequens actum humanum. 1. 1. 10. 4. sumitur aliquando pro eo quod est honestum. 1. 1. 10. 3. videtur mutari propter materiam mutationem. 1. 1. 10. 6. esse aliquid iuris naturalis probatur a priori & a posteriori, quomodo. 1. 1. 12. 1. iuris naturalis reductive quæ sint. 1. 1. 10. 3. ejus iuris permissive tantum quæ sunt, & præcipi, & vetari a Deo possunt. 1. 2. 5. 2.

ius nature pro certo statu. 1. 1. 10. 7.

ius nature & gentium quomodo a Romanis iuriconsultis sumatur, & an recte. 1. 1. 11. 1.

ius rectorum & rectorum. 1. 1. 3.

ius non est in brutis animalibus, de illis improprie quo sensu dicitur. 1. 1. 11. 1.

ius voluntarium humanum, vel divinum. 1. 1. 13.

ius voluntarium humanum civile, civili latius, civilius. 1. 1. 14. 1.

ius voluntarium divinum. 1. 1. 13. aut est unius populi, aut omnium. 1. 1. 15. 12.

ius voluntarium divinum omnibus populis commune triplex. 1. 1. 15. 2.

ius gladii quid in sacris & prophanis literis. 1. 2. 7. 2.

ius divinum Hebraicum alios populos non obligat. 1. 2. 16. 1. 2.

ius Hebraicum quoad nos abrogatum

non recte dicitur. 1. 1. 16. 7. quem usum nunc habet, & quem in permittis. 1. 1. 17. 1. 3. nihil continet iuri nature contrarium. 1. 1. 17. 2.

ius gentium quid & quomodo probatur. 1. 1. 14. 1. non est commune omnibus populis. 1. 1. 17. 1.

ius, & usus iuris distinguenda. 1. 1. 3. 24.

ius supereminens regis, aut civitatis, an liberet a fide subditis data. 3. 19. 7.

ius gentium externum vetus. 3. 1. 18. 1. & §. 19. 1.

ius externum quale. 3. 4. 2. 2. & lib. 3. 10. 1. 3.

ius pro iure externo. 3. 4. 2. 2.

ius regum & populorum quando pace remissum censetur. 3. 20. 15.

ius gentium circa inæqualitatem in contractibus. 2. 12. 26. 1.

ius internum ab externo distinctum. 2. 12. 11. 2. & 3. 7. 6. 1. 3. & cap. 10. 1. 3. & §. 1. 1.

ius exterorum supereminenti dominio non subest. 2. 14. 7. 8.

ius nature moribus obligatur. 1. 2. 7. 1. & 2. 15. 1. 1.

ius gentium de bello captis. 3. 6. 2. 1. 4.

ius pignoris, retentionis, servitutis ab bello acquiratur, & quomodo. 3. 6. 26. 1.

ius captivitatis etiam injuria dicitur. 3. 7. 6. 4.

ius gentium vetat permixta iure nature, & permittit vetita. 3. 4. 15. 1.

ius gentium apud populos quosdam. 3. 4. 19. 1.

ius gentium improprie quod multi populi usurpant sine nostra obligatione. 3. 1. 8. 2. & 2. 3. 5. 1.

ius sepe remittendum ut bellum vitetur. 2. 24. 1. 1. 2. 1. 3. 4. 1.

ius luendi pignoris an tempore amittatur. 2. 4. 15. & 2. 20. 6.

ius hospitii. *vide* hospitii ius humanum constituere quod præter, non contra naturam potest. 2. 3. 6. non obligat in summa necessitate. 2. 18. 4. *vide* necessitas.

ius Mundiburgii. 1. 3. 21. in *prolegomenis*, ius

I N D E X.

- jus necessitatis. 2. 10. personale. 1. spectat, ut alteri quid accedat. 2. 20.2.
- justitia gubernatrix. 2.20.24. & 2.20.27. obligat imperantem ad curam pro inferioribus. 2.24.7.
- justum aliud est ex æquo inter se viventium, aliud ejus qui regit & regitur, qua tales sunt. 1.1.3.
- justum, id est, solemne. 1.3. 4. 1. & 3. 3. 1.7.
- L** Abor injunctus an sit pœna vide pœna.
- Lacedæmone nepos ex filio majore filio minori natu in regno prælatus. 2. 7. 30.3.
- Lacedæmone filius rege patre natus præferebatur ante nato. 2. 7. 29.
- Lacedæmonii dolum in bello pluris quam vim faciebant. 3.1.6.2.
- Lacedæmoniorum mos de agris captis. 3.6.11.2.
- Lacenum jus in Messeniam. 2. 4. 2. 1. Aëpura. 3.6.24.4.
- Lamech homicidii impunitatem sibi persuadet. 1.2.5.
- Laestizæ sacra cœna olim prohibiti. 1. 2.9. Annot.
- Latrocinari õlmi licitum, & quare. 2. 15. 5. apud Germanos & Græcos sine infamia fuit. 3.3.2. ex latrocinii tenentur magistratus, si ea remedia neglexerint adhibere quæ poterat. 2.17.20.
- Latroni fides servata. 3.19.2.2.
- Latrones jus legationis non habent. 2. 18. 7. 3.
- Latrones qui. 3. 3. 1. civitatem non faciunt. unde Pirææ, qui ita invadere, ut formidabiles se fecerint, recte recipi ac defendi a quovis possunt, quoad pœnam. 2. 21. 5. siquid prædando cepere, ejus domini non sunt. 3. 3. 2. publici qui. 2. 1. 1. resistere non tenentur quod vi aut metu expresserunt, si jurjurandum intercesserit. 2. 17. 19. societates legitime fieri possunt. 3. 3. 3. qui launat tenetur damni danti & quomodo. 2. 17. 7. & 2. 21. 1.
- Legatio apud inimicos præsidium ha-
- let juris gent. 2. 18. 6.
- Legationes alidux rejci possunt. 2. 18. 3. 8.
- Legationis jus quid contineat. 2. 18. 3. est inter eundem populum in lellis civilibus. 2. 18. 8. cur institutum. 2. 18. 4. introductum a jure gent. voluntario. 2. 18. 1.
- Legatus municipalis non regitur jure gentium sed civili. 2. 18. 2. a pignorationibus subditorum pro civitate excipitur. 3. 2. 7. provinciales non regitur jure gentium sed civili. 2. 18. 2. puniri an possit ex omnibus causis quæ sunt contra jus gentium. 2. 18. 4. an si quid commiserit contra statum Reipub. *ibid.* ex nulla etiam necessaria causa puniri potest ab eo, ad quem mittitur. 2. 18. 4. sed per eum a quo mittitur pœna exigi aut bello peti, *ibid.* rationem reddere factorum suorum nemini cogitur nisi a quo mittitur. *ibid.* a subditorum numero excipitur jure gentium. 3. 2. 7.
- Legatus an jurisdictionem habeat. 2. 18. 8. 2.
- Legatus, si quid debeat, quomodo, compellendus. 2. 18. 9.
- Legati mittentem obligant etiam contra arcana mandata. 2. 11. 12.
- Legatus quando sponte domum redire possit. 2. 16. 25. 2.
- Legati qui jure gentium utantur. 2. 18. 2. 1.
- Legati in bellis civilibus quo jure sint. 2. 18. 2. 3.
- Legati an admittendi. 2. 18. 3. 1.
- Legati ob quas causas possint non recipi. 2. 18. 3. 1.
- Legati quo casu mutabiles. 2. 18. 3. 2.
- Legati referunt personam mittentis. 2. 18. 4. 5.
- Legati jure civili loci ubi sunt non tenentur. 2. 18. 4. 5.
- Legati habentur quasi essent extra territorium. *ibid.*
- Legati delictum per quem puniendum. 2. 18. 4. 5. 7.
- Legati per modum defensionis occidi aut repelli possunt. 2. 18. 4. 7.
- Legati an subjaceant juri talionis. 2. 18. 7. 1.

Legati domus an pro asylo. 2. 18. 8. 2.
 Legati capacitas jus quoddam est,
 quod qui impedit damni dati tene-
 tur. 2. 17. 3.
 Legata integra solvere, sine detractione
 falcidie naturaliter quemque
 obligari, quo sensu dicatur. 2. 14. 6.
 Legatorum violatio durante bello
 compensari potest. 3. 19. 19. lex de
 legatis non violandis pertinet ad
 legati personam, etiam si quis misit
 panem meruerit. 2. 18. 7. populus
 quod per legatos partium integran-
 tium fecit, ipse fecisse intelligitur.
 2. 6. 9.
 Legatorum jus. 2. 18. 1. 1. & §. 3. 1.
 Legatorum jus an valeat apud eos ad
 quos non mittuntur. 2. 18. 5.
 Legatorum jus valet in bello. 2.
 18. 6.
 Legatorum comites an inviolabiles.
 2. 18. 8. 1.
 Legatorum bona an possint pro debito
 capi. 2. 18. 9.
 ob Legatos violatos bella. 2. 18. 11.
 Lex quid. 1. 1. 9. 1. 2.
 Ex Mosis dupliciter sumitur. 1. 2.
 6. 4.
 Lex Mosis judiciaria quando & quo-
 modo sublata. 1. 2. 6. 7.
 Lex Mosis, vide jus Hebræum.
 Lex Mosis non habet prius & poste-
 rius. 2. 5. 13. 5.
 Lex non semper irritum facit quod
 vetat. 2. 5. 16. 13. 4.
 Lex imperfecta Ulpiano quæ. 2. 5.
 16. 1.
 Lex de sabbato & de decimis quo-
 modo ad Christianos pertineat. 1.
 1. 17. 5.
 Lex idem potest quod consensus ex-
 pressus. 3. 13. 1. 2.
 Lex in præsumptione facti non exi-
 stentis fundata, an obliget. 2. 11.
 6. 2.
 Lex Romana de læsis ultra dimidium
 pretii. 2. 12. 12. 2.
 Lex occidi aliquem permittens an
 conscientiam liberet, & quando.
 2. 1. 14. 1.
 Lex, quæ feras, pisces, aves regi ad-
 dicat, non injusta. 2. 3. 5.
 Lex iusta quæ vetat quod jure nature
 licet. *ibid.*

Lex de usucapione an pertineat ad
 suum imperium, aut ejus par-
 tes. 2. 4. 12. 1.
 Lex dicitur communis pactum populi.
 2. 11. 1. & quo sensu. 3. 13. 1.
 quo sensu dicatur regina divina-
 rum humanarumque rerum. 2. 20.
 44. est in civitate ut mens in cor-
 pore, qua sublata interit. 3. 3. 2.
 facit ut quod per se laudabile tan-
 tum est incipiat deberi. 1. 2. 1. in-
 qua quomodo tollat. 2. 12. 12. ob-
 ligat, & ad quid. 1. 1. 9. sic obligat
 ut inde jus suum cuique oriatur.
 2. 17. 2. ut obliget extra jus nature
 venit ex voluntate ferentis eam.
 1. 1. 15. ut quem obliget, quid re-
 quiratur. 2. 4. 12. obligat, etiam si
 causa particulariter cesset. 2. 20. 27.
 legis autorem ut partem civitatis.
 2. 4. 12. & 2. 20. 24. principem
 per reflectionem. 2. 4. 12. non
 vero penalis. vide lex penalis. ex
 lege tamen neuani jus adversus
 principem. 2. 14. 9. obligat subdi-
 tos omnes. *ibid.* non obligat, si
 palam absurda sit, aut fluita, aut
 de re illicita. 2. 14. 12. nec eum
 cui a magistratu permittitur aut
 imperatur ut, quod nisi solutus fa-
 cere non potest. 2. 4. 4. nec eos
 quibus data non est. 1. 1. 15. lex
 quæ fundatur in præsumptione facti
 non obligat, si factum aliter se ha-
 beat. 2. 11. 6. tolli non debet, nisi
 probabili de causa. 2. 20. 24. tollen-
 di eam aut mutandi jus habet auctor
 ejus. 2. 4. 12. & 2. 20. 24. tollendo
 eam sive ex iusta, sive injusta causa,
 aut revocando, rex nemini facit
 injuriam. 2. 14. 9.
 Lex civilis multarum nationum. 2. 5. 1.
 vide jus civile multarum gentium.
 Leges civiles nihil agunt contra Je-
 gem nature. 2. 5. 19. interdum
 dant aut tollunt, interdum juri
 auxilium suum tantum negant. 2.
 12. 12. 19. jus vite & necis non
 habent ex quovis delicto. 2. 1. 14.
 in promissionum materia quid est
 ciant. 2. 11. 5. & 2. 11. 7. qui lo-
 gibus civilibus subiecti sunt, in
 quibus casibus eos æquitatem oportet
 consulere. 2. 12. 12. qui sub-
 jecti

I N D E X.

- jecti non sunt, id sequi debent
quod æquum est. *ibid.* adde jus
civile.
- Lex commissoria. 1. 3. 16.
- Lex Dei de puniendo in filiis paren-
sum delicto, cur ultra abnepotes
non extendatur. 2. 13. 14.
- Lex humana quando obliget. 3. 23. 6.
a voluntate pendet, in origine &
duratione. 2. 20. 24. si quæ pro-
hibita humana tantum lege fiant,
non sunt irrita, nisi lex hoc addi-
derit. 2. 5. 14. injusti etiam inter-
dum non nisi malo publico tollitur.
1. 4. 5.
- Lex Mosaica duo comprehendit, & d
ἀνθρώπων καὶ τῆς ἐν τῷ νόμῳ ἐκπα-
νυ. 2. 20. 39. consideratur dupliciter.
1. 2. 6. imperfecta respectu leg-
is evangelicæ. 1. 1. 17. impleta a
Christo quo sensu dicatur, 1. 2. 7.
an sit eadem cum lege naturæ,
Proleg. p. 29. obligat etiam Chri-
stianos in iis quæ moraliter hone-
sta sunt, 2. 12. 20. non obligat pe-
regrinos & alios quam Judæos. 1.
1. 16. ad quid proficit iis quos non
obligat. 1. 1. 17. quando Israelita
tas obligare desierit. 1. 1. 16. sa-
pientissima est. 2. 21. 5. est legum
omnium exemplar perfectissi-
mum. 2. 20. 32. est ἀπὸ προ-
νοίας. 2. 20. 33. legem Mo-
saicam an Christus tantum sit in-
terpretatus. 1. 2. 6. sublata esse
non opus est a Christianis probari.
1. 1. 16. leges illæ tantum a Christo
sunt latæ, quæ alias gentes ab He-
bræis distinguebant. 2. 5. 13. legem
Hebræam transgredientibus
pœna fuit mors violenta, & simili-
lia. 2. 20. 11.
- Lex naturæ pro lege consuetudinis
generalis. 3. 7. 5. circa naturæ leges
par est eos excusari, quibus aut ra-
tificationis imbecillitas, aut pra-
va educatio obstat. 2. 20. 43.
- Lex pœnalis non obligat actus prin-
cipis etiam privatos. 2. 14. 2.
- Lex regni. 1. 3. 16. *Annos.*
- Lex Romana non est sine nimio per-
sonarum & qualitatum ad factum
non pertinentium respectu. 2. 20. 33.
vide jus Rom.
- Legis dispensatio ex quibus causis
fiat. 2. 20. 17. an in iis tantum
procedat quæ lex tacite videtur
excipere. *ibid.* non omnis referen-
da ad *ἐκείνους*. *ibid.* ad sufficien-
dum legis efficaciam satis est ratio
universalis sine repugnantia ratio-
nis contrariæ. 2. 20. 26. ignorantia
inevitabilis excusat. 2. 20. 43. qui
ob ejusmodi ignorantiam legem
non observat non agit injuste. 2.
23. 13. conjuncta cum negligentia
minuit delictum. 2. 20. 43. ratio
differt ab ejus mente. 2. 6. 8. si
cesset peculiariter in facto de quo
agitur etiam pœna per eam expre-
ssa mitigari potest. 2. 20. 26.
- Leges feruntur cum sensu imbecilli-
tatis humanæ. 1. 4. 7. quæ contra
feruntur, pro nullis habendæ, si
sint speciales. 3. 23. 6. sunt vel per-
mittentes, vel prohibentes: silent
in bello, & quales. *proleg.* pug. 2.
11. 12. id respiciunt quod plerum-
que accidit. 1. 4. 4.
- Legis ratio particulariter cessans casum
a lege non eximit. 1. 3. 5. 3.
- Legis dispensatio regem non obligat.
2. 14. 13. 1.
- cessatio Legis in particulari dispositio
est ad dispensationem. 2. 20. 26.
- Legis conditor an se obliget, &
quatenus. 2. 4. 12. 1. & cap. 20. 24. 1.
- Lex Hebræa an prohibeat divortia &
matrimonia plurium uxorum. 2. 2.
9. 1. 3.
- in Lege pœnali disponendi causæ quæ.
2. 20. 24. 3.
- Leges pœnales aut coactivæ locum
non habent circa actus regum. 2.
14. 1. & 2. 2. 2.
- Leges Romanæ de contractibus. 2. 12.
12. 2.
- Leges Romanorum pœnales in quo
iniquæ. 2. 20. 33.
- Leges quæ obligent. 3. 23. 5. 3.
- Leges a Christianis ferri possent simi-
les Hebræicis, nisi trium casuum
aliqua obstat. 1. 1. 17. 5.
- Leges & contractus misceri possunt.
2. 14. 9.
- Leges non omnes obligant. 2. 14. 12. 2.
& 3. 23. 5. 3.
- Leges quæ validiores si casu condi-
gant.

- gante. 2. 16. 29. 1.
 Leges interficere aliquos permittentes quando jus interdum dant, quando solam impunitatem. 2. 20. 17.
 Leges an obligent summam potestatem. 2. 4. 12. 1. & 2. 20. 24. 1.
 Leges quasi pacta. 2. 11. 1. 3.
 Leges civiles quædam plane injustæ. 2. 7. 1. & 2. 14. 12. 2. & 3. 23. 5. 3.
 Leges humanæ quædam præcipere possunt cum mortis periculo observanda. 1. 4. 7. 2. 3. humanius sunt interpretandæ. *ibid.*
 Leges quædam etiam divinæ, tacitam habent exceptionem summæ necessitatis. 1. 4. 7. 2. 3.
 Leges respiciunt id quod plerumque accidit. 1. 4. 4. 3.
 Leges ferri possunt de tempore, quo summum imperium admittatur. 2. 4. 12. 2.
 Leges de re promissa quæ obligant. 2. 4. 4. 2.
 Leges injustæ, quæ propinques nocentium innocentes interfici jubent. 2. 21. 15. 1. & 12. 1.
 Leges civiles de promissis minorum. 2. 11. 5. 2.
 Leges quædam Dei tacitam habent summæ necessitatis exceptionem. 1. 4. 7. quædam datæ a Deo generi humano, vel in prima creatione, vel in restauratione. 1. 2. 5. & 3. 5. 3. Lex divina vocatur interdum jus gentium moratorum. 2. 11. 1. *adde* Decalogus. Dilectionis *vide* dilectionis lex Evangelica, jus divinum voluntarium perfectius. 1. 3. 3. paulatim ad mores sæculi interpretari capit, cum primum esset strictius. 1. 1. 13. exaltationis. 1. 3. 20.
 Leges sacræ quæ. 3. 19. 8. scriptæ, ad sensum æquitatis naturalis trahendæ. 2. 2. 6. non scriptæ, scriptorum vinculis non tenentur. *ibid.*
 Legitima an lege humana tolli possit, & quatenus. 2. 7. 4. 3.
 Legum finis & efficacia. 2. 12. 12. 2.
 Legum diversitas circa venditionem & emptionem. 2. 12. 15. 1.
 Legum condendarum jus pars est summæ potestatis. 1. 3. 6.
 Lenitas in errantes circa divina. 2. 20. 50. & 1. 2. 5.
 Liber homo postliminio quomodo redeat. 3. 9. 5.
 Liber homo postliminio sua recuperat an & alienata. 3. 9. 6. 1. 2.
 Liber fit populus cum quo rex ejus tanquam cum libero sciens contraxit. 2. 4. 4. aut tanquam legibus suis solutus longo tempore agere jussus est. 2. 4. 14. populus liber factus in quibusdam obligatur per regem, qui libertatem proxime antecessit. 2. 14. 12. regis & populi liberi eadem est ratio. 1. 3. 21.
 Liberam fore Carthaginem quomodo interpretandum. 2. 16. 15.
 Liberi filiarum alendi. 2. 7. 4. 3.
 Liberi pignorari ævendi a parentibus quando possint. 2. 5. 5. jus ipsorum in liberos. 2. 5. 7.
 Liberi ex quibusdam matrimoniis impediuntur succedere. 2. 7. 8. 2. 3.
 Liberi ob parentum delicta non puniendi. 2. 21. 13. 1. 3.
 Liberi in materia favorabili. 2. 7. 30. etiam sub matris sunt imperio. 2. 5. 7. maternam sequuntur conditionem jure gentium. 3. 7. 5. parentibus observantiam ac pietatem debent. 2. 5. 3. & 2. 5. 6. quo jure Deus innocentes liberos immatura morte soleat afficere. 2. 21. 14. liberorum res an jure naturali acquirantur parentibus. *vide* acquiri.
 Libris an debeantur alimenta, & quo sensu. 2. 7. 4. 1. an alendi vulgo quæsit, & ex incestu nasci. 2. 7. 4. 2. 3.
 Liberos cogendi jus. 2. 5. 8. 2. 4. 3.
 Liberos cum parentibus matrimonia contra jus naturalia. 2. 5. 12. 3.
 Liberos servitus. 2. 5. 90.
 Libertas quando justa belli causa. 2. 22. 11. & 2. 4. 14. 1. 2.
 Libertas quo sensu naturalis. 2. 22. 11. & 3. 7. 1. 1.
 Libertas an pauperibus præstetur. *gratius* interdum deliberatio. 2. 24. 6. 1. 2. & 1. 4. 19. 2.
 Li-

- I N D E X.
- Libertati præferenda vita populi totius. 2. 24. 6. 2. 3.
- Libertas populi quid significat. 1. 3. 12. 1. 2.
- Libertas subditorum obligatur ex facto superiorum. 3. 2. 2. 1.
- Libertas bellandi non præsumitur abdicata. 2. 16. 13. 2.
- Libertas dicitur dupliciter, *κατὰ τὴν φύσιν* & *κατὰ τὴν ἰσχυρίαν*. 2. 12. 21. opoponitur regibus. 1. 3. 13. victis, merito aliqua relinquitur, etiam si imperium ipsis auferatur. 3. 15. 10. retinenda cum iniuste erepta est, etiam ab his qui eam iusta ratione ab ereptoribus capiunt. 3. 16. 4. seruo data pro oculo & dente excusso. 3. 14. 4. debetur seruo post longas operas & valde magnos labores. 3. 14. 6. libertatis nomen inanis umbra. 1. 3. 21. libertatem uni penitus tradere populus utrum possit. 1. 3. 8. pro libertate pugnare, etiam cum iniuste fiat, veniam meretur. 3. 11. 6. libertate vita potior. *vide* vita.
- Libertas civilis. 1. 3. 12. est jus regende per se reip. 2. 24. 6. sine summo imperio intelligi non potest. 1. 3. 2. non iusta. 1. 3. 4. *Nor.* naturalis facit ne quis cogatur absque culpa. 2. 17. 17. pars ejus retineri potest, non recita parte impetiti. 1. 4. 14. tacita ut a quibusdam vocatur non semper retinetur a populo in reges delinquentes. 1. 3. 8.
- Licere pro jure externo. 2. 12. 26. 1. & 3. 4. 2. 2. & cap. 10. 1. & §. 2. 1. 2.
- Licere, vox ambigua quas significationes habeat. 3. 4. 2. 1. 2.
- Licere quedam dicuntur, quæ rectius aliter sunt. 3. 4. 2. 1. & cap. 10. 1. 1. 2. 1.
- Licere quedam dicuntur, ob impunitatem. 3. 4. 2. 2. & c. 10. 1. 3.
- Licere oppositum ei quod decet, aut oportet. 3. 4. 2. 2. & cap. 10. 1. 2. 2. 1.
- Licere accipitur dupliciter, vel sensu exteriori vel interiori. 3. 10. 1. quorū modis dicatur. 3. 4. 2. interdum dicitur, ubi nullum contra prebitum est remedium. 2. 12. 26.
- quedam indirecte licent quæ directe non licent. 2. 15. 11. quantum liceat in bello partim nude spectatur, partim ex promisso antecedente. 3. 19. 1.
- Limen & limes idem. 3. 9. 1.
- Linuati agri. 2. 3. 16. 1. & 2. 8. 12. 1.
- Liquida per se non terminantur. 2. 2. 3.
- Lis potest utrinque esse sine peccato. 2. 23. 13. 3.
- Literæ Marcæ. 1. 3. 2. 4.
- per Literas inter absentes pacta nulla quo jure judicentur. *vide* pacta.
- Literis belli denunciatio fieri potest. 3. 3. 14.
- Literati excepti a pignorationibus subditorum pro civitate jure civili. 3. 12. 7.
- Lites Christiani quidam plane improbarunt. 1. 2. 9. omnes an lege evangelica prohibeant. 1. 2. 8. damnum etiam injustum ferre prius oportet, quam litigare. 2. 1. 13. lites juris controversi ex utraque parte, non sunt improbe. 2. 23. 13.
- Litigare Christianis quo sensu vetitum. 1. 2. 8. 4. & 2. 24. 2. 4.
- Literus quorum. 2. 3. 9. 2.
- Loca in solo pacato posita quo casu recte occupentur a bellante. 2. 2. 10. 1.
- Locans pluribus operam an a singulis mercedem in solidum exigere possit. 2. 16. 19.
- Locatio, conductio facta a rege sine expressa mercede an valeat. 2. 14. 5. in locatione, conductione, casus, qui usum impedit, damno sunt conductoris. 2. 12. 18.
- Locationis & conductionis natura. 2. 12. 18.
- Locator tertio rem locans, conductori tenetur de eo quod percipit. *ibid.*
- Locator operæ ad quid teneatur. 2. 12. 19.
- Locator jus habet exigendæ pecuniæ promissæ etiam si nihil conductionis utilitatis ex ea re perceperit. 2. 12. 18.

Locupletatus ex re aliena, eatenus ad restitutionem tenetur, & quare.

2, 10, 2, 1. & 2

Locus in cultus non censetur occupatus, nisi quoad imperium. 2, 2, 17. sive sacer, sive profanus, possimino receptus cujus sit. 3, 9, 13. qui contrahit in loco, legis ejus loci subiecit. 2, 11, 5. quo loco in conventibus fecere celebem qui populo olim libero imperant. 2, 4

9, 8

Lectio de futuro nostra potestatis quoduplex.

2, 11, 2, 3

Lectio ambigua usurpatio quando licita.

3, 1, 10, 13

Lucrum alteri potest praeverttere, maxime si causa fuit. 2, 2, 24. ex re aliena restitui oportere, juris est natur. *Prolegem.* pag. 21, 2, 10, 2. ob lucrum cessans per solutionem tardiorum res pluris vendi potest. 2, 12, 14. & ex pecunia mutuo data merces jussu exigi. 2, 12, 23. cui lucrum operatum sed non delictum decessit, de damno agere non potest. 2, 2, 13.

Ludovici & Galeati controversia de Mediolano.

2, 7, 19

M

Maccabæi bello adjuverunt extraneus. *vide* Asimonæi. 2, 15,

9, 6

Maccabæorum resistentia quatuor.

4, 7, 5

Maccabæi scilicet ineunt cum Romanis & Lacedæmonis. 2, 15, 9. fratrum innocentium necem Salbatho ulciscuntur. 2, 20, 8. Maccabæorum arma, quomodo defendi possunt.

1, 4, 7

Macedonum lex quædam injusta.

2, 15

Magistratus inferiores summum imperium habent jussu resistere non possunt.

1, 4, 6, 1, 5

Magistratus Christiani Pauli temporis.

1, 2, 7, 1, 2

Magistratus Hebræi non resistunt malis regibus.

1, 4, 6, 3, 4

Magistratus ex quibus damnis teneatur.

tur.

2, 17, 20, 1

Magistratus an teneatur, eo quod a nautis cautionem non exegerint.

ibid.

Magistratus oppidanos quatenus obliget.

3, 22, 6

Magistratus naturaliter jus habet belligerandi. 1, 3, 4. non est in statu Leo aut legi evangelicæ contrarius. 1, 2, 7. Minister est iræ divinx. 1, 2, 8. bonus ad militiam usurpare potest voluntatem non bonam modo aliorum, sed & malam. 2, 26, 5. minor bella gerere num possit. 1, 3, 4. an contra majorem, si injussu agat. 1, 4, 6. ad de necessitas. ei contra majorem patendum non est, etiam cum bona impetare videatur. *ibid.*

naturalis & perpetuus est vir bonus.

2, 20, 9. magistratus non obligat.

ubi imperium summum est penes populum. 2, 15, 3. obligatur populo interdum, & ex quibus causis.

2, 17, 20. Cui magistratus collatio mandata est, tenetur eligere eos qui digni sunt. 2, 17, 3.

magistratum suscipere Clericis prohibuit, & quare. *vide* Clericos.

nemo multo conamine debet assequere, & quomobrem. 2, 20, 16.

a magistratu resp. vel singuli etiam exactam requirere possunt diligentiam, si lex id jubeat. 2,

17, 2

Magi post baptismum artem suam coquebantur deserere.

1, 2, 9

Maharbalis factum.

3, 22, 9, 2

Mahumetistarum opinio de necessitate restitutionis.

3, 10, 3

Majestas pro dignitate imperantis sumitur.

1, 3, 21, 1, 2. quid sit.

ibid.

Majestas cur tot legibus munita.

4, 2. major ex nobilitate generis.

2, 7, 16. sedus, ut majestas alienus comiter colatur, quale.

2, 15, 7. in majestatis controversia, quibus vocabulum ejus interpretari debent.

2, 16, 3. contra aristocratis legem peccat, qui injussu principis aliter bellum facit.

1, 3, 4

Majestatum jura tempore amittuntur.

tur,

- tur. 2, 4, 10, 3
Majoratum successio in regno Castella. 2, 7, 22, 1
Malefici atroces qui nullius civitatis partes sunt, a quovis puniri possunt. 3, 19, 3
Maleficium quid. 2, 17, 1. quæ qualis ex maleficio. 2, 1, 2
Malorum opera uti aliquando cogimur. 2, 17, 20. uti licet, sed consilium hoc jus intra interficiendi alterius licentiam. 2, 4, 18
Malum declinare est ex appetitu naturali & honesto. 2, 20, 29. malum non est faciendum. unde eveniat bonum, hoc in iis locum habet, quæ semper mala sunt. 3, 1, 6. qui malum facit, malum ferat. 2, 20, 1. quantum quisque mali fecit, tantum eum pati, naturaliter iustum. 2, 24, 4. quæ ad declinandum malum male fiunt, maxime sunt excusabilia. 2, 20, 29. malum minus, ubi electio nequit evadere, rationem boni induit. 2, 23, 2
Mandantis morte an pereat mandatum. 2, 11, 16
cum Mandatario quæ contrahit, etiam si mandatarius mandatum excedat, obligatur. 2, 11, 12
Mandatarius mandatum excedens quando nos obliget. *ibid.*
Mandatarius a sumptibus factis indemonstrari præstari debet, & quare. 2, 12, 13. in quantum teneatur ex culpa & dolo. 3, 22, 4. obligat mandantorem etiam cum mandatum excedit. 2, 11, 12. obligatus contra mandatori. 3, 22, 2
Mandator ad quid teneatur. 2, 12, 13, 1
Mandatum an impleri possit per æquipoletens. 2, 16, 21
Mandatum excedens, & sic eum alio contrahens, ad quid obligatur. 3, 22, 4, 1, 3
Mandatum generale, & speciale in bello. 3, 18, 1, 4
Manilatum quid. 2, 12, 2. contra mandatum principis arcanum agens legatus, principem obligat, sed se principi. *vide* legatus, & 3, 22, 4. mandati actio an detur in hæredem. 2, 11, 17
Mandata publica, quæ nautis dantur adversus piratas. 2, 17, 20, 1
Manliana imperia. 3, 18, 1
Manlii bellum in Gallogræcos quale. 3, 3, 10
L. Manlius tribunus pleb. iurejurando etiam in re injusta obstringit. 3, 19, 6
Manubiæ quid. 3, 6, 16, 1
Manumissio interdum omitti sine peccato nequit. 3, 14, 6, 4, 5
Manumissio jure gentium voluntaria introducta, & quare. 3, 14, 6. facta ab hoste nobis nihil detrahit. 3, 9, 11
Manus mortuæ. 2, 5, 30. manibus initium fit possidendi res mobiles. 2, 8, 6
M. Marcelli moderatio in viatoribus. 3, 12, 7, 2
Marchionatus facilius testamento relinquatur quam alia ditio, & quare. 1, 3, 14
Mare commune cum dicitur an intelligi debeat civib. Rom. 2, 3, 5, 1. continet terram. 2, 2, 3. fortuna mundi. *ibid.* per contractum ne ab altera parte navigetur, pars altera non occupat. 2, 3, 15. finis & pars maris occupari potest. 2, 3, 8. quomodo & quamdiu duret ista occupatio. 2, 3, 11. maris imperium non dominium occupatur. 2, 3, 13. mare nec privatis, nec a populo possideri potest. 2, 2, 3. Romanorum, Græcorum, Sinopenium consensu dicatur. 2, 3, 18. in mari cessat iudicium. 2, 3, 2
Mares faminis præferuntur in regnis a populo delatis. 2, 7, 17
Mare an proprium fieri possit, an terra contineatur. 2, 2, 3, 1, 2
Mare non divisum. 2, 2, 3, 2, 3
Mare in fundum admissum. 2, 3, 10, 2
Mare occupatione omisso ad naturam relit. 2, 3, 11. navigandi jus in mari. 2, 3, 12. insperum in mari quorum sit. 2, 3, 13
Mariandyni. 3, 14, 5
Maris pars quatenus occupari possit.

- fr. 2, 3, 8, 10, 1
 Maritale imperium. 1, 3, 8
 Maritus caput uxoris quo sensu. 2, 5, 8, jus habet naturaliter in corpus uxoris. 2, 5, 9. jus habet rescindendi factum juramentum ab uxore sua ex L. Hebræa. 2, 13, 20. cui lex permittit uxorem adulteram occidere, an si occidat iustus sit coram Deo. 2, 20, 17. ne maritus pro uxore conveniatur. 3, 2, 1
 Marius præ armorum strepitu leges non audit. *Proleg. pag. 3.*
 Masculina pro communibus. 2, 16, 9
 Mater quomodo magis certa patre. 2, 7, 8, 1
 Mathathias quo jure Judæum Græcis ritibus se polluentem occiderit. 2, 20, 9
 Matrimonium cur institutum naturaliter. 2, 7, 6. exterorum Judæi pro nullo habent. 3, 19, 2. familiæ fundamentum est. 2, 20, 30. non iustum etiam inter cives. 1, 3, 4. *Nov.* promissum ab eo qui conjugem jam habet, an & quatenus valeat iure naturali. 2, 11, 8. contrahere. 3, 4, 2. ad quos gradus liceat. 2, 5, 12. & *seqq.* an cum infideli liceat ex lege evangelica. 2, 15, 10. cum pluribus lege evangelica non licet. 1, 2, 6
 Matrimonium quid sit ex jure naturali. 2, 5, 8, 9
 Matrimonium an irritum deficiente consensu parentum. 2, 5, 10, 1, 13
 Matrimonium irritum cum alterius viventis conjuge. 2, 5, 11
 Matrimonium ad morgengabram. 2, 7, 8, 3
 Matrimonium apud veteres Romanos postliminio non restituebatur. 3, 9, 5, 2
 Matrimonii petitio injusta belli causa. 2, 22, 7, & 2, 1, 21, 2
 Matrimonii contrahendi libertas nemini debet adimi, nisi præcesserit delictum. 2, 2, 22. vicinis negari non debet. 2, 7, 21. leges quæ exteris matrimonia negant, quid negent. *ibid.*
 Matrimonii fides æquiparatur vitæ. 1, 2, 5
 Matrimonii jura ex lege Christiana. 2, 5, 9, 2, 8
 Matrimonia non ineunda cum prophanis. 2, 15, 10, 4, 3
 Matrimonia quedam talia sunt ex lege. ut liberi ad hereditatem non admittantur. 2, 7, 8, 3
 Matrimonia plurium uxorum olim licita. 2, 5, 9, 4, 1
 Matrimonia cum propinquis sanguine, aut affinitate, unde, & quatenus illicita. 2, 5, 12, 1, 13, 1
 Matrimonia parentum cum liberis, & liberorum cum parentibus contra jus naturæ: & unde illicita. 2, 5, 12, 2, 5
 Matrimonia an licita in gradibus expressis in Levitico. 2, 5, 13, 3
 Matrimonia fratrum & sororum quo jure vetita, & unde illicita. 2, 5, 13, 6
 Matrimoniorum contrahendorum libertas quibus & quatenus debeatur. 2, 2, 21, 1, 2
 Maxillam obvertere Hebræis quid. 1, 2, 5, 8
 Maximus natus in regnis a populo delatis præfertur inter pares sexus. *supra* 2, 7, 18, 1
 Medici falsa interdum loqui possunt. 3, 13, 15
 Medii in bello quando sunt hostes. 3, 4, 5. & 3, 17, 3: ad quid teneantur. *ibid.*
 Membra naturaliter homini suum. 2, 17, 2. in membra sua homini jus nullum nisi corporis servandi gratia. 2, 21, 11
 Membri conservandi causa interfectio licita. 2, 1, 6
 Mendacium prohibitum. 3, 1, 9, 11 & 3, 10, 3
 Mendacium qui auctores certis calibus admittant. 3, 1, 9, 2, 3, 4
 Mendacium dicere & mentiri apud Cælium quomodo distinguantur. 3, 1, 10, 1
 Mendacium a Deo alienum. 3, 1, 15, 1
 Mendacium stricte dictum quid. 3, 1, 11, 1
 Mendacium an committatur respectu tertii, ad quem sermo non dirigetur. 3, 4, 13, 1, 2
 Men-

- Mendacium dicitur multipliciter. 3, 1, 10. quid sit. 3, 1, 8
 Mendacium alii laudant alii vituperant. 3, 1, 9
 ad Mendacium confugere, nota est infirmitas. 3, 1, 15
 Mendaciorum inculpatorum exempla. *ibid.*
 Mendacii, qua illicitum naturaliter, quid materiale. 3, 1, 10, 1. quid formale. 3, 1, 11, 1
 de Mendacio & equivocatione Scholasticorum sententia. 3, 1, 17, 2
 Mendacium pro vita, 3, 1, 16
 Mensura ejus quod res valent. 2, 12, 14
 Mentiri apud volentem an liceat. 3, 1, 14, 1
 Mentiri hosti licere qui senferint. 3, 1, 17, 1
 Mentiri & occultare verum, distincta. 3, 1, 7. *Annot.* 1. quando liceat. 3, 1, 13. & 3, 1, 14. cur non mentiat. qui falsum dicit, quod verum esse putat. 3, 1, 10
 Mentitur qui dicit quod falsum putat, licet verum sit. 3, 1, 10, 1
 Mercatores in bello ab injuriis vindicari debent. 3, 11, 12. laborum & expensarum rationem habere possunt in constituendis rerum pretiis. 2, 12, 14
 Mercatura apud Hollandos pridem maxime viguit. 2, 11, 13
 Mercenarii. 2, 5, 30
 Merces excepta a pignorationibus subditorum pro civitate. 3, 2, 7. exoticas olim Belgæ non emebant. 2, 2, 20
 ad Meretricium civiles leges quomodo & quare soleant connivere. 3, 5, 4
 Meritum ex libera voluntate. 2, 21, 12
 Meritum omne est personale. 2, 21, 12. universalitatis quale. 2, 21, 8
 ob Meritum poena remitti debet. 2, 20, 26
 Metus a tertio illatus an actum vitiet. 2, 11, 7, 3
 Metus alterius an tollat jus tranſſe voluntis. 2, 2, 13, 4
 Metus a vicino an iusta belli causa. 2, 22, 5, 1. & 2, 1, 17
 Metus solus non sufficit ad jus interſiciendi alterum. 2, 1, 5, 1, 2
 Metus exceptio non liberat a religione jurisjurandi. 3, 19, 4, 5
 Metus qui pro jſſo habetur in bello publico. 3, 15, 12
 Metus perpetuo durare non censetur. 2, 5, 6. incertus non est sufficiens ad eadem causa. 2, 21, 12. adversus hos metus quale petendum sit præſidium. 2, 1, 17. iniustus quidam est quoad iustitiam internam quem tamen jus gentium non improbat. 3, 19, 12. ut is, qui inferit bello solenni utrinque. 2, 17, 19. & quare. 2, 19, 11. an ut metus aliis injiciatur, senes, famine & impuberes iuste possint occidi. 3, 11, 16. in contractu injectus an deum debeat. 2, 14, 10
 Metus exceptio jurejurando eliditur. 3, 19, 6. & 3, 23, 2. ad bellum solenne non pertinet, si eo pax sit indulta. 3, 19, 11. & 3, 23, 2. quod metu belli iusti exprimitur, non admittit restitutionem. 2, 17, 19
 Metu expressum a latrone & pirata potest repeti, nisi jusjurandum accesserit. *ibid.* quod sit metu, magis excusabile, quam quod ob voluptatem. 2, 20, 31. aut si nolit ille, alter se ipsum potest restituere. 3, 23, 2. an etſi jurata fuerit promissio. 2, 13, 14. an hoc casu rex seipsum possit restituere, ut Bodinus censuit. 2, 14, 1. & 2, 14, 3. qui ipse in causa sunt ut metu ad promissum cogeretur jus amittere restitutionis. 2, 17, 19. ex metu plurimæ nascuntur injuriæ. 2, 1, 5
 Metu promittens an teneatur. 2, 11, 7
 Metu quid faciens, absolute velle dicendus. 2, 11, 7, 2
 Metu causam dans contractui quando ad restitutionem teneatur. 2, 13, 14, 1
 Metum inferens teneatur ad restitutionem. 2, 11, 7, 2
 Metum vi possum repetere etiam cum periculo innocentium. 3, 1, 4. plus quam meum accipere possum, si meum consequi nequeo. *ibid.* sed sub onere restituendi ejus quod plus est. *vide* debitum. pro meo quod con-

I N D

consequi non possum, aliud requi-
valens iuste possum capere. 3, 1, 2.
nostium. *vide Not.*

Migratio in locum alium, populum
non immutat. 2, 9, 7. migratio sub-
ditorum in terram ejus, quicum
pax inita, eam non dissolvit. 3, 20, 41

Miles quid in largissimo significatu.
3, 21, 15

Milites fieri possunt natura omnes sub-
diti. 1, 4, 4. scribere licet tempore
induciarum. 3, 21, 4. qui suo sum-
ptu militat quantum iustitia inter-
na capere possunt ex præda. 3, 18,
2. an li qui partis ejus hostibus, cum
qua nobis pax est, militat, pax
censetur rupta. 3, 20, 31

Miles de incendiis & rapto sine jussu
publico, an teneatur. 3, 14, 6

Milites Christiani sub Juliano. 1, 2,
10, 11. sub Diocletiano. 1, 2, 10,
11, 8

Militis Christiani officium. 1, 2, 10, 12

Milites Judæi externis militabant. 1,
2, 7, 5

Militi quæ ex præda cedentes apud
Romanos. 3, 6, 24, 5

Milites ab ecclesia non excommuni-
cati. 1, 2, 10, 2

Milites quomodo tenentur ex bello
injusto. 3, 10, 4

Militibus datus commæatus prodest &
duci. 3, 21, 1, 5

Militum nomine qui veniant. *ibid.*

Militare propter prædæ, aut stipen-
dium præcipue non licet. 2, 5, 10

Militia mercenaria sine delectu causæ
improbatur. *ibid.*

Militia penitentibus olim interdicta,
& quare. 1, 2, 10, 9. est interdicta
clericis. *ibid.* eam ecclesia vetus pro-
bat. 1, 2, 10, 11

Militiæ repetitio qualis damnata Sy-
nodo Nicæensi. 1, 2, 10, 7, 8

Militiam concedit Origenes interdum
Christianis. 1, 2, 9, 2

Militiam & capitalia supplicia conce-
dit illis Tertullianus. *ibid.*

Militiam ob quas causas Judæi detre-
ctaverint. 1, 2, 9, 3. quas ob cau-
sas olim etiam Christiani eam detre-
ctaverint. *ibid.*

Minervæ calculus. 2, 5, 18

ex Ministrorum facto aliquem obli-

E X

gari siquid utiliter sit gestum, quo
sensu accipiendum. 3, 22, 3. obli-
gatur summa potestas etiam cum
minister fecit contra mandatum
arcanum. 3, 22, 4. sine sua culpa,
ut quis obligetur non est juris ge-
nitura. 2, 17, 20, 2

Minor annis hosti obligatur. 3, 21, 3

Minor an promittendo obligetur. 2,
11, 5, 2

Minorum beneficia sunt ex jure ge-
nitium non civ. 2, 23, 3

Minoris imperium quare sit invisum.
Proleg. pag. 12

Miraculosam potestatem primæ Ec-
clesiæ cur Deus dederit, eandem-
que postea sustulerit. 1, 2, 8

Misericordia Dei an nos doceat sup-
pliciis capitalibus non uti, 2, 20,
10. quæ peccata præcipue respiciat.
2, 20, 11. prætermisso puniri non
debet. 2, 20, 20. quod ex misERICor-
dia debetur, id armis iuste depolci
nequit. 2, 22, 16

Misericordia digni qui bello capien-
tur. 3, 14, 2, 8

Misericordiæ ara apud Athenienses.
2, 21, 5, 2

Misilia quomodo fiant capientium.
3, 6, 22

Mobiles res quando fiant singulorum
capientium. 3, 6, 12

Mobilia generaliter postliminio non
recipiuntur. 3, 9, 14, 1

Moderatio in belli jure circa perso-
nas. 3, 11, 7, 1

Moderatio in bello ad quid etiam ci-
vilitate proficit. 3, 12, 8

Modus in pœna unde petendus. 2,
20, 28

Modi habendi imperium qui. 1, 3,
11, 1

Mœnia urbis sive muri, cum diruan-
tur, an intreat jus civitatis. 2, 6, 7.
reficere muros licet tempore indu-
ciarum. 3, 21, 7. nequis locus mu-
nis cingatur, quomodo intelligen-
dum. 2, 16, 20. sedus de dividendis
muris quale. 2, 15, 7

Monachi a cædæ liberi esse debent. 3,
11, 10

Monomachus bellum finire an liceat.
3, 20, 43, 1, 4

Monomachia de regno quis effectus.
3, 20,

- Monopolia quæ licita, quæ contra
jus, & quæ contra caritatem, 2,
12, 16
- Monopolium. *vide* Coemptio. 2, 2, 24
- Mors in territorio alieno an lici-
tum. 2, 2, 25
- Mors purgatio in pace an admi-
nenda. 3, 20, 35
- Moralia non consistunt in pæcto. 1,
2, 8
- Moralium ineratitudo unde. 2, 25, 1
- Morandi jus per aliquod tempus in-
ter velutates innocuas. 2, 2, 19
- Morbi contagiosi an proprie sine pec-
catis, qui nominantur in libro Moy-
sis. 2, 20, 1
- Mori Hebræis dimitti vocatur. 2, 19,
5, 3
- Mores generales in aliquas partes mon-
di non faciunt jus naturæ. 2, 20, 41
- Mors de positionem quando compre-
hendat. 2, 16, 9
- Mors pro vera religione quanti fa-
cienda. 2, 4, 7, 15
- Mors quid significet. 2, 16, 6, in ma-
teria favorabili. 2, 17, 30, ejus qui
acceptate promissum debuit non
transfert jus ad ipsius heredes. 2,
17, 16, mandantis tollit præsum-
ptionem, quod mandatum implere
voluerit. 2, 17, 17, scolarum, quo
sensu ipsi melior sit vita. 2, 20, 7,
universitatis quid. 2, 21, 7
- quæ Mortis vitandæ causæ injuste sunt
levius puniendæ. 2, 20, 39
- Mortem pro aliis oppetere lege evan-
gelica præceptum, 2, 2, 6, ad mor-
tem damnare an liceat, etiam ex
his delictis, quæ in lege Mosaicæ
more non puniuntur. *vide* Suppli-
cium. Mortem meritorum committere
in pugna contra officium est
boni maritus. 2, 17, 15, mortem
inferre sibi utrum liceat. 2, 19, 5,
qui sibi invulere, prohibentur se-
pultura. *ibid.* quare, cum tamen
inde non ludent. 2, 20, 44, qui-
dam eo malitiæ procellere, ut non
sibi morte emendentur. 2, 20, 12,
2, 20, 13
- Mortem pati potius quam alium oc-
cidat, quando liceat, quando non.
2, 18, 9, t
- Mortem æternam aggressoris an quis
sua morte cavere debeat. 1, 13, 33
- Mortis æstus expellitur quando exten-
datur ad casum non nati. 2, 16,
20, 3
- Mortuorum corpora male tractare,
contra jus est gentium. 2, 19, 2, &
3, 5, 2
- Mors bellum inferre Amalecitis. 1, 2,
5, Anserthitis obtruncum prohi-
bitum, 2, 2, 13
- Muli qui apud Romanos posthumum
recepti. 3, 9, 14, 1
- Mulier. *vide* Fœmina.
- Mulieres jure civili plurimum, genti-
um non tenentur ex debito civitatis.
2, 3, 7, jure belli possunt occidi.
3, 4, 5, occidi non debent in iudi-
cia officia usurpent, aut quid pec-
culatim vindicandum commit-
tunt. 3, 11, 9
- Mulierum imperia Romanis incogni-
ta. 2, 9, 11, 2
- Multitudini etiam in delicto parcen-
dum. 3, 17, 19
- Mundsborgis jus. 2, 13, 21, 1
- Musenæ controversia cum Mithrida-
te. 2, 16, 30
- Muri faciendi prohibitio quando ad
aggeres extendatur. 2, 16, 20, 3
- quæ prius Mutant, nisi ad ingens
bonum, ea odiosa sunt. 2, 16, 10
- Mutii Scævole factum. 3, 4, 18, 1
- Mutatio mentis, quod est te placis-
pau, vitæ æquiparatur. 2, 2, 6,
etiam intentata, jus dat occiden-
di eum, qui intentat. 2, 16, 6, mu-
tatio: omni in se supra rationem pu-
nunt, & qui jure. 2, 20, 32, qui
mutavit aliquem in quantum te-
neatur. 2, 17, 14
- Mutator quid restituere teneatur.
2, 17, 14
- Mutuum quid. 2, 17, 2, non omne
utaturum. 2, 12, 21, commodato
affine. 2, 12, 20, Nor. 1, an illicitum
pro usu pecuniæ mercedem
exigere. *vide* Usura.
- Mutuum gratuitum quo sensu. *ibid.*
Mutuum accipiens pecuniam a debi-
tore meo, mihi teneatur. 2, 20, 2, 9

NAbidis controversia cum Romanis. 2, 16, 18, 1
Nabidis responsum cum tyrannis ei obijeretur. 3, 19, 3
Nai' rei' quid. 2, 13, 21, 2
Nai' quid significet. 2, 13, 21, 2
Nai' rei', et' uoi', quid significet. 2, 13, 21, 2, 3
nondum Nati an jus suum amittant, & quomodo. 2, 4, 10, 1, 2. leges possunt eorum jus conservare. 2, 4, 20, 3
Natura jus dat ad id omne sine quo obtineri non potest quod imperat. 2, 5, 5, sub natura interdum comprehenduntur mores naturali rationi consentanei. 2, 19, 1
Naturalis, vox, pro solito fieri. 2, 12, 26, 2
Naturales filii succedunt patri, nisi lex impediat, & adoptari possunt. 2, 7, 8, 2. non succedunt in regnis a populo delatis. 2, 7, 16
Naturalia pro certo statu. 2, 8, 5
Naturæ prima & consequentia quæ. 1, 2, 1, 1, 1
Naturalis æquitas satis habet, ut propriis partibus singuli conveniantur. 2, 11, 13, circumvenire naturaliter quid. 2, 12, 26
Naturæ licet licita, an omnia etiam apud legem licita. 2, 1, 10, 1
Naufragio, quando res censeantur amissæ. 2, 4, 5
Naufragiorum bona, confiscare injuriam. 2, 7, 1, 1
Naufragio Libertas partibus imminui potest. 2, 3, 12, & 4, 15, 1, 2
Navis, quæ apud Romanos possimul non recepta. 2, 5, 14, 1
Navis si cui nocuit, an dominus restituitur. 2, 17, 21, 1
Navis in qua innocentes sunt, an peti torquentur possit. 3, 1, 4, 1
Navis rostrata vi ventorum delata in portum. 3, 21, 9
Naves aliene quomodo in necessitate capi possint. 2, 2, 10. amicorum in prædium non veniunt, ob res hostiles, quas vehunt. 3, 1, 5. Nos. 3, 39, 3, 6. Nos. 1
Naves capræ quando jure belli censeantur. 3, 6, 3, 2

Naves nunc nullæ postliminio redeunt. 3, 9, 15
Navium expugnatio & captura ad quos pertinet, secundum variarum gentium mores. 3, 6, 24
Navigaturi instituuntur certis mandatis a potestate publica, ad persequendos piratas. 3, 20, 14
Navigatio inermis & innoxia nullibi impediri potest. 2, 3, 12. pactum, ne quis ultra certos terminos, & certum numerum navium naviget, an occupationem maris denonstret. 2, 3, 15. Societas navalis. 2, 12, 25
Necessaria ad finem licitum licita. 3, 1, 2, 3
Necessitas excepta videtur in lege dominii. 2, 2, 6, 1, 2
Necessitas jus non dat, si sit evitabilis. 2, 2, 7, & 3, 17, 1
Necessitas quod jus det in pacatos. 3, 17, 1
Necessitas non excusat, nisi summa. 1, 4, 7, quæ excusat, ea non plane vitio caret. sed pertinet ad culpabilia. 3, 11, 4. ejus exempla. 2, 6, 5. Nos. 1, 3, 11, 1. Nos. 2. summa, generalis legum acceptio. 2, 2, 6. humanarum. 1, 4, 7, & multarum etiam divinarum. 1, 4, 7, & 1, 5, 4. jus dat etiam minoribus Magistratibus defendendi se, contra injuriam majorum. 1, 4, 7. suscipiendi belli non expectato majorum consensu. 1, 3, 4. res reducit ad merum jus natur. 2, 5, 6, & 3, 17, 1. permittit res alterius occupare, sed sub onere restitutionis. 3, 1, 5. perire. 2, 2, 6. sed sub onere rescarciendi damni. 3, 12, 1. quando valeat, hoc jus. 2, 2, 7. jus non dat alienandi imperii partem, sine consensu populi. 1, 6, 9
Necessitas factum pacem non ruinet. 3, 20, 37
Necessitate pari possessor præferendus. 2, 2, 8
In Necessitate non ultra sumendum, quæ exigit. 3, 17, 1
Neglectus puniendi punibilis. 2, 21, 1, 2, 5
Negotiorum gestorum actio tantum est ex jure civili. 2, 10, 9
Ne-

Negotium alienum gerens sui lucri causa, repetit impensas, in quantum alter est locupletior. 2, 10, 9, 2

Nepos ex filio priore an filio posteriori præferendus in regno. 12, 7, 30, 1

Nepos ex filio, an filio præferendus. 2, 7, 20, 1, 2

Nepos minor ex filio an præferatur nepoti majori ex filia in regni successione. 12, 7, 34

Neptis ex primogenito an filium alterum excludat. 2, 7, 39

Nepotes alendi. 2, 7, 44

Nescio, quomodo quidam interpretentur. 3, 1, 7. nescientis non agere, caret effectu. 2, 4, 5

Nexorum servitus. 2, 5, 30

Ninus primus imperium ampliavit. 3, 8, 1, 2

Nocentes dedendi aut puniendi. 2, 21, 4, 1, 3

Nocentes dedendi obligatio, unde. 2, 21, 4, 3, 7

Nocere homini homo non debet, nisi boni alicujus consequendi gratia. 2, 20, 4. hoc enim jure naturæ. 2, 20, 5

per Naturam innocens quisque nocentem punire potest. 2, 20, 3, & 7. an nocentes omnes puniendi. *vid.* Delinquens. Deus sub multis nocentibus aliquando & innocentes punit, sed inde nobis exemplum capere non licet. 3, 1, 4

Nocumentum quod ex occasione peccati, non ob peccatum sentitur, pena proprie non est. 2, 21, 1, 1

Nocentibus parcendum ob multos innocentes. 3, 1, 4, 3

Nocentibus sæpe parcendum innocentium causa. 3, 1, 9, 1

Nomina regionum in pace quomodo accipienda. 3, 20, 23

Nostrum quibus ex causis quid dicatur. 2, 2, 1

Nostrum aliquid dupliciter. *ibid.* nostra etiam sunt quæ sub cæsa legibus ut vendere ea liceat, sint nostra. 2, 7, 19. nostra esse desinunt, si scientes ab alio teneri, ei non contradicimus. 2, 4, 5. non delinunt, nisi facto nostro, aut lege. 2, 8, 1

Nobis potius quam aliis iuste confusimus, ubi par malum imminet. 1, 3, 3

Nothus etiam succedere potest in regno patrimoniali. 2, 7, 12. non in eo quod consensu populi delatum est, & quare. 2, 7, 16

Notitia de Deo, quæ & qualis data hominibus naturaliter. 2, 20, 45

Notitia de Deo quod inconspicuus. 2, 20, 45, 1

Notitia de Deo uno. *ibid.*

Notitia de Deo ut omniscio. *ibid.* & ut creatore. 2, 20, 45, 2

Notitiæ activæ de Deo. 2, 20, 45, 3

Notitiæ de Deo quomodo probentur. *ibid.*

Notitiæ de Deo quæ maxime universales. 2, 20, 46, 1

Notitiæ de Deo, quæ obliiterate. 2, 20, 47, 1

Notitiæ de Deo quæ & quales. 2, 20, 45, 1

cum Noverca conjugium illicitum. 2, 5, 13

Noxa caput sequitur. 2, 5, 32. Noxæ deditio est ex jure civili, non nat. 2, 17, 1

Noxales actiones. ex quo jure. 2, 17, 20, 2

quæ Nulla sunt nullum habent effectum juris. 1, 4, 10

Numantina sponsio. 2, 15, 16

Nummus mercis loco. 2, 12, 3, *Not.*

Nuptias repetere an liceat. 3, 4, 2. alienas attentare, scelus gravissimum. 2, 20, 39. adversus sumptus incestas lex vetus Noxæ data. 1, 2, 5

Nutus interdum signum voluntatis sufficiens. 2, 12, 14

O

Oblatio cordis, facta a Deo qualis pena. 2, 20, 4

Obedientia sæpe illicita. 2, 26, 3, 1. & 1, 4, 1, 3

Obedientia debetur Magistratui. 1, 2, 7. ex jure societatis. 1, 5, 2. etiam malo. 1, 4, 4. nisi quid contrajustitiam & pietatem imperent. 2, 26, 3. debetur parentibus infinita, sed sui generis. *Prolegom.* pag. 10

Qui-

- Obligari naturaliter quis quot modis dicatur. 2, 14, 6, 1
 Obligari civiliter quis quot modis dicatur. 2, 14, 6, 2
 Obligatur nemo ad bellum injulum. 2, 15, 13, 2
 Obligemur quomodo per aliam. 2, 11, 12
 Obligatur valide pædoni is, cui metus incussus non est. 3, 15, 4
 Obligatio ex facto ministrorum, cuius sit juris. 2, 17, 20, 2
 Obligationis sine coactione exempla. 2, 18, 10
 Obligatio ex culpa qualis. 2, 17, 1
 Obligatio cadit in actum aut ficultatem: & quomodo hæc differant. 1, 3, 16, 1, 2
 Obligatio feudalitatis non tollit summum imperium. *vide* Feudalis obligatio. 1, 3, 23, 2
 Obligatio ex dominio qualis. 2, 15, 1
 Obligatio ex rebus exstantibus, & non exstantibus. 2, 10, 1, 2 & 2, 1
 Obligatio interdum est in nobis ita ut alteri jus nullum quærat. 2, 11, 3, 1
 Obligatio nat. quætriplex ex mente I. C. Rom. 2, 14, 6. civilis quætriplex: *ibid.* ex culpa qualis. 2, 17, 1. & *si* 49. ex dominio. 2, 10, 1. & *si* 49. ex facto alieno. 2, 17, 20. *ante* factum ex rebus. 2, 10, 1. obligatio potest esse in nobis, & nullum jus in eo cui obligatur. 2, 11, 3. nos cependi. 2, 18, 10. summa potestas per minores quibus casibus valeat. 3, 22, 2. ad p. nam unde oriatur. 2, 21, 12. quod sit animo non deliberato obligare non potest. 2, 11, 4. ex actibus mere internis ut jus aut obligatio nascatur inter homines, nature humane non est congruum. 2, 20, 15. sub imperio eminenti comprehenditur potestas obligandi subditos. 3, 20, 6. non tamen infinita ejusmodi potestas requiritur ad imperium recte exercendum. 2, 14, 12. an hæc potestas, sive jus ad naturam negotiorum gestorum exigendum sit. *ibid.* obligandi se jus catus in alium transferre potest, vel expresse, vel per consequentiam. 2, 14, 11. an quis per alium obligari possit a se actioni præpositum contra voluntatem suam. 2, 11, 12. an per invasorem aut tyrannum populus, aut rex obligentur. *vide* contractus. an a rege nunc regnante successori possit obligari. 2, 7, 27. an per obligationem ab universitate factam partes universitatis obligentur. 2, 5, 17. verba obligationis is interpretari debet, cui est promissum. 2, 16, 1. contra obligationem agendo, nemo sese obligationi eximio. 3, 20, 38
 ad Obligationem requiritur animi deliberatio. 2, 11, 4, 1, 3
 Obfides an teneatur mortuo qui militat. 3, 20, 57
 Obfides qui fugit, recipi a civitate non potest. 3, 20, 54
 Obfides datus pro altero, si is mortuus sit liberatur. 3, 20, 56
 Obfides an ex alia causa possit retineri. 3, 20, 55
 Obfides fugere an liceat. 3, 20, 54
 Obfides an occidi possint jure belli. 3, 11, 14
 Obfides an occidi possint jure inter-norum. 3, 11, 18, 1, 2. & 3, 4, 18, 4
 Obfides servi non sunt. 3, 20, 53
 Obfides accessio plerumque actus principalis. 3, 23, 16. non tamen semper. 3, 20, 58. bona habere: & de hereditate sua disponere possunt. *vide* Testamentum. nam ut bona ipsorum fisco cadant, juris est Rom. 3, 20, 53. dantur aut sua voluntate, aut ejus qui imperium habet, & quo jure hoc postremum. 3, 20, 52. occidi non possunt jure. nisi ex proprio quodam desicto. 3, 20, 53. quo respectu olim occisi. 3, 11, 18. a pignoriibus quomodo differant. 3, 20, 59
 Obfides cum aufugiunt, civitati ipsorum recipere eos non licet. 3, 20, 54. quid debeat obfidi a civitate aut Rege. 3, 20, 52
 Oblidum bonæ cui cedant. 3, 20, 53
 Oblidum obligatio odiosa. 3, 20, 55. eorum obligatio interdum principa-

- palis 3, 20, 38. & 3, 23. 16
 Obsidum alter an ex facto alterius
 teneatur. 3, 20, 58
 Obstinata resistencia non sufficit ad
 jus internum occidendi. *vide* Re-
 sistencia obstinata. 3, 11, 16, 1
 Occidere hostem, jus belli dicitur.
 3, 4, 6, 1
 mortem pati potius quam alium Oc-
 cidere quando liceat, & quando non.
 2, 1, 8, 1 & 9, 1
 Occidere quis injuste potest aliquem
 etiam in iusto bello, quoad iuri-
 tiam internam. 3, 11, 1. qui occi-
 dit in bello non fit impurus. 3, 4,
 5. si teneatur Sacramento milita-
 ri. 3, 18, 1. ex proposito neminem
 licet, nisi is capital commiserit.
 2, 5, 28. licet, ut servetur vita
 aut pudicitia. 2, 1, 12. & 3, 11, 2,
 & res nostra si alter servari ne-
 queat. 3, 11, 2. idque iure natu-
 rali. 2, 1, 11. etiam in bello. 3, 11,
 7. non tamen si re ista facile pos-
 sumus carere. 3, 20, 4. ubi non
 quidem contra iustitiam stricte di-
 ctam peccatur. 2, 1, 11. sed contra
 charitatem. 3, 11, 2. occidere ita,
 ut alter copiam sui defendendi ha-
 beat, non debetur ei, qui mori
 meruit. 3, 4, 15. occidere si quem
 licet, is gladio an veneno interfici-
 atur, nihil interest iure natu-
 ri, sed iure gent. *ibid.*
 Occidere num. liceat qui arma con-
 tra nos tulere. 3, 4, 6. aliquem
 si Deus precipiat, an tunc homi-
 cidium fiat quid licitum. 1, 1, 10.
 a privato potest occidi qui in le-
 gem quid peccat, quæ peccantem
 jubet interfici. 1, 4, 18
 Occidere se an unquam liceat. 2, 1, 9,
 5, 4
 Occidere supplices an. liceat. 3, 4, 11.
 & 3, 14, 15
 Occidere obides an. liceat. 3, 4, 14.
 & 3, 11, 18
 Occidendi deditos aut captos an ju-
 sti causa talio aut resistendi per-
 tinacia. 3, 4, 13 & 3, 4, 16, 1 & 2
 Occidi possunt iure belli, qui intra
 hostium fines sunt. 3, 4, 6, 1
 Occidi an possint, qui ante bellum
 aliquo venerunt. 3, 4, 7.
- Occiduntur senes belli iure. 3, 4, 9, 2
 Occiduntur captivi belli iure. 3, 4, 1,
 9, 2
 Occiduntur infantes belli iure. *ibid.*
 Occiduntur mulieres belli iure. *ibid.*
 Occisio quando licita iure interno in
 bello iusto. 3, 11, 2, 8
 Occisio quatenus licita in repressaliis.
 3, 2, 6
 Occisio hostis indistincte quocensu li-
 cita. 3, 4, 3
 Occisio extra propositum, sive indi-
 recte, quando licita. 3, 1, 4, 1
 Occisio pro vitæ defensione quomo-
 do vitiosa. 2, 1, 8, 9, 1
 Occisio, ne fugere cogamur: pro
 tuenda exstimatione & pro rebus
 an licita. 2, 1, 10, 3
 Occupabilia sua natura non sunt do-
 minia in personam aut populum.
 2, 5, 1
 Occupandi jus in statu rerum com-
 muni. 2, 2, 2, 1
 Occupare facinus an. liceat. 2, 1, 5
 Occupatio post omisam communio-
 nem. 2, 2, 5
 Occupatio non est nisi in re termi-
 nata. 2, 2, 3, 2
 Occupatio alia per universitatem, a-
 lia per fundos. 2, 2, 4
 Occupatio imperii. 2, 3, 4, 1, 2
 Occupatio domini. *ibid.*
 Occupatio an sit juris gent. ut Rom.
 Jurisconsulti dicunt. 2, 7, 1. fieri
 potest etiam sine sublatione do-
 minii. 2, 2, 10. est tamen prima
 causa efficiens proprietatis. 2, 2, 2.
 loci in pacato quando iusta. 2, 2,
 10. & 3, 18, 2. non valet tempore
 induciarum, sive persuasus is qui
 tenent, sive ultro non defendenti-
 bus. 3, 2, 18. in non occupatis ju-
 dicia cessare censentur. 1, 3, 2. oc-
 cupatum esse in quodis qui signi-
 ficet. 2, 16, 2
 Odium in promissis. 2, 16, 1, 2, 3
 Odio carentia quomodo intelligenda.
 2, 16, 12, 1
 Odiosum, quo altera tantum pars aut
 plus altera oneratur. 2, 16, 10
 Odiosa quomodo interpretanda. 2,
 16, 12, 3
 Odiosa in dubio personalia. 2, 16,
 16, 13
 O-

Odiosa quoniam esse dicantur. 2.16, 20

non quicquid est contra Officium statim est irritum. 3.23. 8 ad officium aliquod jus proprium civis non habet. 2.17. 3. qui quod ex officio facere tenebantur, nisi pecunia accepta non faciunt, tenentur leses restituere in integrum. 2.17. 17.

Olixoclesi a. 3.1.8.4

Olixoclesi. 2.22.13

Olivarum rami & similia supplicum signa num obligent. 3.24.5

Onus vitandum in verbis interpretandis. 2.16.12.3

Onus promissis adjici quando possit. 2.11.19

Onera regie dignitatis a rege alienari non possunt. 2.6.11

Onera ex federe transitoria aut mentia. 2.15.7.3

Opera & pecunia quot modis inter se comparentur. 2.12.24.1.2

Opera vix gratis prestat. 3.6.23. an proprie sit poena. 2.20.1. cum ratione & modo servis imperanda. 3.14.5

Operas qui promissis, quibus ex causis excusetur. 2.16.27.2

Opificibus parcendum in bello. 3.11.12

Oportet & licet saepe opponuntur. 3.4.2

in Oppugnatione urbis Hebraei partem liberam relinquebant, quo confugere cuique licebat. 3.11.14

Oppidum tradere qui promissis, potest praedictum dimittere. 3.22.13

Opulentia fere causa bellorum. 1.2.8

Orbi quid. 2.13.21.2.3

Orbis pro Romano dictus. 2.22.13.1

Orbi toti an unum imperium expediat. 2.22.13.1.2. & 3.15.7

Ordinare. 1.3.21

Ordo in confesso equalium dignitatem habetur ex aetate. 2.5.21

Ordo eorum qui damnum dederunt in debito restitutionis. 2.17.6.12

Ordo qui servandus inter socios. 2.5.21

Ordo confidendi inter reges Christianos. *ibid.*

Ordo inter eos qui partes in redistribu-

res habent. 2.5.22

Ordinum conventus populum referunt. 1.3.10.3. & 2.6.9

Ordinum conventus alibi alios usus habet. 1.3.10.4

Ordinatio divina esse regia potestas quo sensu dicatur. 1.2.7. & 3. & 3.4.4.1

Oriens suctus regibus. 1.3.20

Ornamenta corrumpere in bello iniquum. 3.12.5

Otiolis poena dicta. 2.25.3. *Annotata* 1.4.4

Otryades an vicerit Argivos. 3.10.45

P

Pacatorum quod officium circa bellantes. 3.17.3

Pacta quae pactis aliis praevalent, si casu colliduntur. 2.16.29.1

Pacta, quibus imperii mixtura sit. 1.3.17. & 3.19.10

Pacta nuda an obligent jure naturae & gentium. 2.11.1.1

Pacta in mari, in vacua insula, aut inter diversarum civitatum cives per literas facta, reguntur jure naturae & gentium. 2.11.5.3

Pacta regum quo jure regantur. *ibid.*

Pacta errantium. 2.11.6

Pacta ut obligent, non ex lege tantum est, sed ex voluntate. 2.11.1. ut servantur jure naturali conveniunt. *Prolog. pag. 10*

Pacta errantis quomodo quoniam convalescere. 2.11.20. quomodo judicanda. 2.11.6. & 3.23.4. jurata, non juratis praeferenda. 2.16.29. quomodo intelligi debeant. *ibid.* Magistratum, cives tamen in oneribus obligant, non etiam in iis, quae alias imperantur. 3.21.6. regum privata discernuntur a publicis. 2.15.1. privata quo jure judicentur. 2.11.5. & 2.14.1. & 2.14.6. adde 2.16.11. vide contractus.

Pacta publica solo jure naturali reguntur. 2.11.5. & 2.14.1. §.5. §.6. vim habent etiam nihil adhuc ex iis sit praestitum. 2.11.1

Pacta in prima delatione imperii cum rege facta, si ab eo violentur regem

- geni faciunt privatum. 1.4.12. specialia potiora generalibus. 2. 16.
 29. vetantia potiora iuventibus. 2. 16. 29
 a Pactis posterior discedens non est perditus. 3. 19. 14
 Pactis bellum finire quibus liceat. 3. 20. 2. populus de iure sibi proprie competenti, in gratiam ejus cuius interit potest decedere. 2. 3. 15. de statu puro in mixtum transire potest. 3. 19. 10. ex pactis retinere aliquid cum pactum improbatum, injustum est. 3. 22. 3.
 Pactorum personalium & realium discrimen. 2. 16. 16. 1. 3
 Pactorum jus naturale non mutatum iure gentium voluntario, nisi in questione de inaequalitate rerum. 2. 12. 26
 Pactum ut quid belli tempore valeat, valet etiam cum sint inducie. vide Induciae. ut res maneat eo loco, quo sunt, quomodo intelligendum. 3. 20. 12. ut res turbata ex antiquo iure componantur. quomodo intelligendum. 3. 20. 13. an ad eos quoque pertineat, qui se sponte parti alicui subiecere. 3. 20. 14. dubius huiusmodi pacti intellectus contra quem explicandus. 3. 20. 26. cum quaedam praestari nequeunt quae ex hoc pacto praestari debent, quid agendum. 3. 20. 37
 Paganus an hostem licite occidat. 3. 18. 1. 1
 Panem in rationes hostium injicere licet, ne fame premi videamur. 3. 1. 8. in summa inopia cum quis alteri furripit, furtum non committit. 2. 2. 6
 Papa sustinet personam populi Rom. 1. 3. 13. sub titulo ecclesiae universalis an bella possit inferre. 2. 22. 14
 Par pari referre juris gentium quo sensu. 2. 20. 8
 Pares sententiae nihil agunt. 2. 5. 18
 Passivitas. 2. 20. 9. 1
 Parcere Stoicorum nihil differt ab ignoscere vulgi. 2. 20. 29
 Parentes alendi. 2. 7. 5. 1
 Parentes liberos pignora ac vendere quando possint. 2. 5. 5
 Parentes dii quidam inter homines. Proleg. pag. 4. magistratus naturales sunt. 2. 20. 30. utrique jus habent in liberos iure naturali. 2. 5. 1. non regendi tantum eos sed & coercendi. 2. 5. 4. etiam oppugnandi. 2. 5. 5. & 2. 5. 29
 Parentibus debetur reverentia. vide reverentia. in iis quae sunt contra jus divinum aut humanum obtinendum. 2. 26. 3. in eos qui in parentes impii sunt, iustum bellum est. 2. 20. 40
 Parentum jus in liberos secundum tempus distinguitur. 2. 5. 2. 3. 6
 Parentum cum liberis matrimonia contra jus naturae. 2. 5. 12. 2. 5
 Parere quomodo dicantur, qui potioribus tenentur inaequali federe. 1. 3. 21. Christiani quomodo debeant magistratui. 1. 4. 4. subditi an debeant in dubio, iustum an injustum sit, quod imperatur. 2. 26. 4
 parendi & imperandi ordinem Deus approbavit. 1. 4. 4
 Pars major jus habet universitatis. 2. 5. 17
 Participes delicti qui. 2. 21. 1. 2. 2
 Parris an ventrem sequatur, & quo iure. 2. 8. 18
 Partus matrem naturaliter non magis quam patrem sequitur. 2. 5. 29. 1
 Pater jus suum in filium alienare an possit. 2. 5. 5. 26. 1
 Pater non aequo certus de prole sua esse potest, ac mater. 2. 7. 8. tenetur ex delictis filiorum, si in potestate eos habet. 2. 21. 2. non tamen si in ipso nihil vitii sit. *ibid.*
 Paterfamilias quid significet. 3. 1. 4. 5. 1, 2
 Patientia quae punibilis in rectore, aut republica. 2. 21. 2. 7. 4
 Patientia interdum in justum transit. 1. 3. 21. obligat magistratum ex delictis singulorum. 2. 21. 2
 ad Patientiam Christi exemplo invitamur. 1. 4. 7. 15
 Patrimonium populi rex alienare non potest. 2. 6. 11. illius pars, id est, dominii a rege oppignorari cur possit. 2. 6. 13
 Patria potestas quid. 1. 1. 5
 pro Patria civis etiam innocens se tenet. 3

- netur hosti dedere & mori. 2, 25, 3
 Patrie imperium naturaliter præfer-
 tur imperio matris. 2, 5, 1
 Patrocinium non tollit libertatem
 ejus, cui patrocinamur. 1, 3, 2 i
 Patronatus jus per hæreditatem adi-
 ti potest, etiam cum bonorum hæ-
 reditas non aditur. 2, 7, 19
 Patruelium conjuga vetita. 2, 5, 14
 Paucorum dominatio. *vide* dominatio.
 Paulus Apostolus non improbat præsi-
 dium militare. 1, 2, 7, 11
 Pax quid. 3, 20, 32. dicitur de pluri-
 bus. 3, 21, 1. an amicitia tantum
 causa sit. 3, 20, 40. bello favorabi-
 lior. 2, 16, 10. ideoque ei præfe-
 renda. 2, 23, 6. etiam qualiscun-
 que. 3, 25, 3
 Pax Christianis qualis fuerit in pri-
 mitiva ecclesia. 1, 2, 9. ut ab ah-
 quo cum aliis iuste ineat, sum-
 mam requiritur ut is habeat pote-
 statem. 1, 3, 6. & 3, 20, 1. itaque nec
 duci eam inire concessum est,
 etiam cum summo jure bello præ-
 est. 3, 22, 7. quibus rationibus ini-
 ri possit, inter eos qui ambo ju-
 sta in belli causam habuisse volunt
 videri. 3, 20, 11
 Pax an libertas præferenda. 2, 24, 6.
 prodest iis volentibus quos & obli-
 gat. 3, 20, 14
 Pax religiose servanda. 3, 25, 1, 7
 Pax utilis validioribus, invalidiori-
 bus & paribus. 3, 25, 5
 Pax rupta quando censeatur. 3, 20, 27
 Pax rumpitur ab eo qui ex veteri
 causa vim infert. 3, 20, 28
 Pax alienans bona imperii, regni,
 coronæ. 3, 20, 5, 2, 3
 Pax, qua imperium, aut pars imperii
 alienatur. 3, 20, 5
 Pacis causa an bona subditorum va-
 lide alienentur. 3, 20, 7, 8
 Pacis conventionum interpretationes.
 3, 20, 9
 in Pacis conditionibus, utile fuerit
 adjecisse, ne etiam in minoribus
 capitibus rupta censeatur, nec ru-
 pta, nisi arbitrio prius adito. 2, 20,
 36. si in his hæc sit, ut possessio
 bello turbata restituatur, qualis spe-
 ctanda sit possessio. *vide* pactum.
 Pacis capita an distinguenda in ma-
 jora & minora. 3, 20, 35
 Pacis ineunda jus cui competat in
 imperio procerum aut populi. 3,
 20, 4. rege adhuc pupillo aut mentis
 non compote. 3, 20, 3. quodnam
 optimum sit tempus. 2, 25, 6
 Pace non reddi civitates liberas, quæ
 se sponte subjecerunt. 3, 20, 14
 Pace regis an teneantur fuccelliores
 & populus. 3, 20, 6
 Pacem servare qui vult, postquam ab
 adversario rupta est, potest. 3, 20,
 38
 Pacem facere cujus sit. 3, 20, 24
 Pacem major pars faciens. obligat u-
 niversitatem. 3, 20, 4
 Pacem vix habemus. confessione in-
 jurie. 3, 20, 11. ad pacem quid in-
 validos movere debeat. 3, 25, 4. quid
 validiores. 3, 25, 5
 an Pacem facere possit rex aut mi-
 nor, aut captivus, aut exul. 3, 20, 3
 Pactiones de rebus reddendis, quæ
 magis minusque favorabiles. 3, 20,
 21
 Parlamentum. *vide* Comitia ordinum.
 Peccandi facilitas causa non minuenda
 poenæ. 2, 20, 7, 1
 Peccare agnatum humanæ naturæ.
 2, 20, 19. qui peccavit, naturaliter
 est in eo statu ut puniri possit.
vide delinquens. peccandi causam
 qui dat, peccat etiam ipse. 3, 1,
 21. Ideo nec ex alieno delicto pu-
 nitur. 2, 21, 1. duo invitamenta sunt,
 consuetudo & facilitas. 2, 20, 14
 Peccatum esse non potest, nisi quod
 libere sit. 2, 20, 19. quod per legis
 ignorantiam committitur, etiam
 contra legis verba, levius puniri
 potest. 2, 20, 26. an quod ex gene-
 rali imbecillitate humana commit-
 titur rite peccatum noninari de-
 beat. 2, 20, 19. inevitabile huma-
 næ naturæ non punitur. *ibid.* ne-
 que & id, quod huic tantum, aut
 illi inevitabile. 2, 20, 19. non pu-
 nitur quod paucis cognitum. 2,
 20, 22. requirere omnibus, quo
 sensu jubeatur a Christo. 2, 20, 10.
 remitti debet, ob acceptum bene-
 ficium. 2, 20, 22
 Peccatum ad mortem. 2, 20, 7, 3.
 Peccata quæ facile condonanda. 2, 20,
 26. Pecc-

- Peccata quæ excusabiliora. 2, 20, 30, 2.
& §. 21, 2
Peccatis ignoscere siue poenam meri-
tam remittere an liceat. 2, 20, 21
Peculatus non est, nisi in republica
sacra aut religiosa. 3, 6, 21
Peculatus committitur circa prædæ. 3, 6, 21, 3
Peculium quid. 3, 14, 6, 2
Peculium quatenus domini, quatenus
servi. *ibid.*
Pecunia communis mensura. 2, 12, 17.
& 2, 17, 22
Pecunia quanti æstimanda. 2, 12, 17
Pecunia sterilis quo sensu. 2, 12, 20, 1
Pecunia functionem quomodo reci-
piat naturaliter. 2, 12, 17. *eadem*
cur nunc plus, nunc minus valeat.
ibid. pecunia recipi potest dam-
num adversus honorem & famam
datum, & quare. 2, 17, 22
Pedibus sit initium possessionis in re-
bus immobilibus. 2, 8, 6
Peneſtarum servitus apud Thessalos.
2, 5, 20
Pensatio non repugnat cum summo
imperio. 1, 3, 12
Perculforem immittere an liceat in
bello. 3, 4, 18
Percussores duplicis generis. *ibid.* an
liceat immittere hosti jure gentium
ibid.
Perdere rem alienam. *vide* corrup-
pere.
Perduellium liberi juste arcantur ho-
noribus. 2, 21, 16
Peregrini. *vide* exteri.
Peregrini tenentur legibus loci in quo
contrahunt. 2, 11, 5, 2
Persidia aliena uti non licet in bel-
lo. 3, 4, 15, 4, 5
Persidiæ usus in defectores, piratas,
latrones, jure gentium dissimula-
tur. 3, 4, 18, 6
Persidorum opera qualium uti con-
tra jus gentium. 3, 4, 18, 4, 5
Periculum non censetur in morali-
bus, in quod quis sua sponte se
injicit. 1, 3, 3. periculi pretium in
contractu assicurationis unde æsti-
mandum. 2, 12, 23. periculi summi
vitandi causa, modum præcibit
imperandi populo subactio. 3, 15, 1.
quæ vitandi ejus causa injuste sunt,
maxime excusabilia. 2, 27, 19
quod Perit, domino perire naturale.
2, 8, 16
Perjuri poena posteritatem contingit.
2, 13, 1, 2
Perjuri voluntas punitur. *ibid.*
Perjurium an committatur ab eo qui
in falsos Deos jurat. 2, 3, 22. hoc
ipsum verus Deus punit & quare.
2, 13, 22. perjurium Deus etiam in
filiis punire solet. 2, 21, 14. perjuris
poenam imminere omnes homi-
nes credidere. 2, 13, 1
Perjurus in piratam aut latronem
non punitur. 3, 19, 5, 1
Permissa alia dicuntur ex vi liber-
tatis naturalis, alia per beneficium
taxata lege. 2, 2, 23
Permissio legalis quid. 1, 1, 9. aut
plena est, aut minor. 1, 1, 17, id
quod permittit, an id quod lubet
in dubio præferendum. 2, 16, 19
Permissio quotuplex. 1, 1, 17, 1
Permissio ex more distinguitur a per-
missione ex beneficio. 2, 2, 23
Permissio an legis sit actus. 1, 1, 9, 1
Permutare se arbitrio aliorum quid
sit. 3, 20, 49
Permutatio, contractus antiquissimus.
2, 12, 3, 3
Permutatoris, quod altera pars
amplius promittit, non debet de-
natum censeri. 2, 12, 11
Persæ immerito puniuntur ab Alexan-
dro ob illatum olim Græciæ bel-
lum. 2, 21, 8. Persarum jus filium
aut matrem capiendi in matrimonio.
2, 5, 12. jus filios aut pro-
pinquos delinquentium interficien-
di iniquum, 2, 21, 15. vitam ante-
riorem in delicti ætimatione po-
nendi & quare. 2, 20, 30
in Persas male Aristoteles dixit, na-
turaliter jus belli esse. 2, 20, 40
Persæ multas uxores habebant. 2, 7, 9, 4
Persarum opinio de Deo. 3, 5, 2, 6
Persarum ænos in judiciis criminum.
2, 20, 30, 3
Persarum lex quedam injusta. 2, 21, 15
Persarum jus in liberos. 2, 5, 7
Persecutio difficilis præsumi facit de-
lectionem. 2, 8, 3
Persei Macedonis controversia cum
Romanis. 2, 16, 16, 2
Per-

- Perseo cum Macedones præsulerint
Demetrium minorem in delatio-
ne regni. 2, 5, 16
Persepolis iniuncto incendio vastata. 2,
21, 8
jus Persequendi cum, qui rectorem
alicujus civitatis aut eam ipsam
hæret, nulla alia civitas, apud
quam nocens degit, rectorve ejus
debet impedire. 2, 21, 3, persequi
res eas quæ non sunt in bonis,
quisque sine damno potest omitti-
re. 3, 13, 2
Personarum apertitudo ad causas pec-
candi impellentes, & abstractas.
2, 20, 3, 1
Petenti dare, quo sensu Christus præ-
cipiat. 1, 2, 8, 6
Petri factum gladio utentis cur im-
probaturum. 1, 3, 3, 6, 1
Phænææ legati Etolorum oratio. 3,
20, 50
Philippus iniuste Thraciæ reges re-
gno expellit. 2, 1, 1
Philippus posterior. 2, 4, 2, an vice-
rit capta Attali nave. 3, 20, 45
Phineas quo jure deficientem a lege
Hebræa privatus ipse occiderit. 2,
20, 9
Picturas corrumpere in bello inju-
stum. 3, 12, 5
Pietate sublata tollitur justitia. 2, 20, 44
Pignorationes jure civili vetitæ. 3, 2,
1, 2
Pignorationes introductæ ad exem-
plum onerunt. 3, 2, 7, distinguun-
tur ab obsidibus & in quibus. 3,
20, 59, pignus rei alienæ & a cre-
ditore venditæ domino restituen-
dum. 2, 10, 2, valida etiam cum
ea res datur quæ mihi est oppigno-
rata. 2, 6, 13, valida etiam quæ sit
ab alio pro meo debito. 3, 2, 1, in-
valida cum pars imperii oppigno-
ratur populo non consentiente. 2,
6, 9, pignoris luitio ne sit, tenus
nullum potest efficere, si præstatur
id pro quo pignus est oppositum.
3, 20, 60, jus pignoris luendi non
amittitur per præsumtam dereli-
ctionem. 2, 4, 15, luitio rei quæ est
ex patrimonio populi aut regis ex
causa pignoris opposita quædam est
tributi species. 2, 6, 13, pignoris re-
tentio non injusta est ex alio &
superveniente debito. 3, 20, 59, ut
pignus retineri possit jure gentium,
non requiritur ut quis antea id a
judice aut magistratu petat. 3, 2, 7
Pignus accipiens ad quid teneatur.
2, 12, 13, 1
Pignoris datio qualis actus. 2, 12, 6
Pignorum conventio quam interpre-
tationem recipiat. 3, 20, 59
Pii inter Judæos non circumscribi. 1, 1,
16, 12, 8, Annot.
Pilagium quid. 3, 6, 24, 7
Pipini factum. 3, 4, 18, 1
Pirata qui. 3, 3, 1, civitatem non fa-
ciunt. 2, 18, 2, et si forte justitiam
quandam inter se servant. 3, 3, 2,
defendi a quovis possunt, si ita in-
valere ut formidabiles se fecerint,
quo ad penam. 2, 21, 5, restituere non
tenuerit quod metu expressere, si
jusjurandum intervernerit. 2, 17, 9
Pirata non triumphantur. 3, 3, 2, 3
Pirata quæ capiunt non mutant do-
minium. 3, 9, 16
Pirata datum repeti potest. 2, 17,
15, 1
Pirata jus legationis non habent. 2,
18, 1, 3
Pirata jusjurandum esse servandum.
2, 13, 15
ex Piratica tenentur magistratus, si
non ea adhibuerunt remedia quæ
possent ac deberent. 2, 17, 20
Piscandi jus in mari quorum sit. 2,
3, 9, 1, & §. 10, 1
Piscandi jus in diverticulo fluminis
occupari potest. 2, 3, 10, 2
Piscatio cuius licita, sed impediri
potest ab eo, qui fluminis impe-
rium habet. 2, 2, 5, ea quæ in ma-
ri sit longo tempore fuit commu-
nis. 2, 3, 9, piscatione dominium
agri inundati servari potest. 2, 8, 10
Pisces quorum sint. 2, 2, 5
Pisces in stagno privato non sunt
nullius. 2, 8, 2
Plantata solo naturaliter non cedunt.
2, 8, 22
Plebs in Aristocratico regimine ex-
fors omnis potestatis civilis. 2, 8, 6
Poenæ definitio. 2, 20, 1, 1
Pœna justa nulla nisi ob culpam. 2,
20, 2, 2, 3
Pœna

Pœna deberi quo sensu dicatur. 2, 20, 2, 2
Pœna exigi debet propter quid. 2, 20, 4, & §. 6, 2
Pœna divina qualis, & quem ob finem. 2, 20, 4, 2
Pœna quo sensu ad naturam contractum dicatur accedere. 2, 20, 2, cur a Papiniano æstimatio dicta. 2, 20, 28. omnis habet quod charitati repugnet. 2, 20, 22. an determinetur a natura. 2, 8, 20. an ob delictum universalitatis semper possit exigi. 3, 13, 2. ob delictum universalitatis non exigendum a singulis qui in id non consenserunt, jure naturali. 2, 21, 18. & 1, 18, 4. a paucis exactum ob delictum tale obligat reliquos ad refarciendum damnum. 2, 20, 7, & 10. exigi potest etiam si non omnes fines concurrant. 2, 20, 13. potuit etiam ante legem poenalem, 2, 20, 22. an semper exigenda ob quemvis actum vitiosum. 2, 20, 4. & 2, 20, 18. & *seqq.* non semper exigenda, etiam post positam legem poenalem, 2, 20, 21. in quibus vitiosis actibus non sit exigenda. 2, 20, 18, & *seqq.* non exigenda quam bonum publicum non vult exigi. 2, 20, 23, punit tamen nonnunquam Deus nocentium liberos, & quo jure. *vide* liberi.
Pœna mitigari semper debet, nisi adsint graves, & urgentes causæ, 2, 20, 36. semper mitigari debet, si comparata ad factum dura sit. 2, 20, 25. si delictum sit ex infirmitate animi difficulter superabili perfectum, etiam contra legis verba. 2, 20, 26. si spes sit melioris vite, *ibid.* modum pœnæ sine injuria non licet excedere. 3, 11, 1. & 3, 12, 1. adeo ut qui excedit, vi possit inhiberi. 2, 1, 18. & 2, 26, 6. modus iste unde metiendus. 2, 20, 29. an extendi possit ad majus nocumentum, quam datum sit. 2, 20, 33. remitti ex quibus causis possit, 2, 20, 25. & §. 26. an ex iis tantum per modum tacitæ exceptionis legi infanti jure gentium. 2, 20, 28. libenter remittenda ob delictum, quod in nos commissum. 2,

24, 3. remissa iis qui delicta perpetrarunt, an mandanti censeatur remissa. 3, 24, 7. tacite remissa quæ censeatur. *ibid.* an omnis ex toto veniat ad partes. 2, 20, 2. quæ a Christo sublata, quæ non. 2, 20, 10. coactiva. 1, 3, 20. emendatoria quando licita. 2, 20, 23. justa sit, opus ut delictum antecedit. 2, 20, 1. & is ipse deliquerit qui puniatur. 2, 21, 8. ut tanta pœna dignus censeatur apud judicem æquum. 2, 11, 2. fidejussorum & finitimum proprie pœna non est. 2, 21, 11. parentum liberis non auferit, quæ a rerum natura ad ipsos erant perventura. 2, 21, 10
Pœna cum beneficiis compensatur. 2, 22, 1
Pœna potest esse citra legem poenalem. 2, 20, 22, 1
Pœna an semper prærequirit jurisdictionem. 2, 20, 40, 4
Pœna an transeat in eos qui non deliquerunt. 2, 21, 12, 13
Pœna accepta auferit jus belli movendi. 2, 21, 12. modus in pœna unde petendus. 2, 20, 28, 29
Pœna proprie dicta in bestias non cadit. 2, 21, 11, 1
Pœna an delictum excedere possit. 2, 20, 32, 2
Pœna remittenda, ne ad bellum veniatur. 2, 24, 2, 1
Pœna maxime remittenda ab eo qui læsus est, etiam rege. 2, 24, 3, 2
Pœna pace remissa quæ censeatur. 3, 20, 17
Pœnæ private permissio. 2, 20, 8, 5. & 2, 20, 10, 2
Pœnæ exactio an evangelio permittatur. 2, 20, 1, 2
Pœnæ impropriz irregularitates. 2, 20, 1, 1
Pœnæ exactio ad quam justitiæ spectem spectet. 2, 20, 2, 2
in Pœnis æqualitas primo ac per se quæ spectetur. 2, 20, 2, 3
Pœnæ in mari. 2, 20, 8, 5
fines Pœnæ. 2, 20, 4, 1, 2. & §. 6, 2
Pœnæ omittende causæ. 2, 20, 22, 1. fines quomodo cessent. 2, 20, 22, 1 & §. 26, 1
Pœnæ quomodo ab aliis in alios transferant.

ſcant. 2, 21, 1, 2, & 2, 4
 Pœnæ civitatum diſtinctæ a pœnis ſin-
 gularum. 2, 21, 7, 2
 Pœnæ obligatio in univerſitate quam-
 diu duret. 2, 21, 8, 1
 Pœnæ remiſſio quibus ſignis intelli-
 gatur. 3, 24, 7
 Pœnæ minuendæ aut non minuen-
 dæ cauſæ. 2, 20, 30, 31
 Pœnæ menſura. 2, 20, 28, 33
 Pœnæ jux remiſſum, ubi actum eſt
 cum tyranno, quaſi tali, aut cum
 prædone. 3, 19, 3
 Pœnam qui ſumit, ſuſtinet aliquo
 modo perſonam ſuperioris. 2, 24, 2
 ut quis poſſit ſumere, jus ad pu-
 niendum habere debet. 2, 20, 2. id
 omnibus magiſtratibus jure genti-
 um datum certis caſibus. *vide* jus
 gentium. hinc & contra eos præ-
 ſumitur, niſi diverſum appareat.
 3, 20, 30. non eſt tamen proprius
 effectus jurisdiſtionis civilis. 2, 20,
 40. §. 44. unde oriatur. 2, 20, 2. &
 2, 20, 40. id jus naturaliter quiſ-
 que habet, qui nihil ſimile com-
 miſit. 2, 20, 3, & 2, 21, 3. an valeat
 poſt conſtituta nunc judicia. 1, 3, 1.
 reſtrictum eſt. 1, 3, 2. ad proximòs
 effectus & ſummam potèſtatem. 1,
 4. §. & 2, 20, 40. valet adhuc ubi
 judicia ſunt nulla. 2, 20, 8. ubi nul-
 la civilis ſocietas. 2, 20, 40. hinc,
 ubi valet, non civitas eſſe, ſed
 diſſoluta multitudo præſumitur. 1,
 4. 2. pœnam ſumere de improbo,
 privatis intèrum eſt, etiam ubi li-
 cet. 2, 20, 14
 in Pœna duo ſpectantur, id ob quod,
 & cujus ergo. 2, 20, 28. ſpectatur
 proprietas arithmetica. 2, 20, 33. non
 hoc primo ſpectatur, ut magis no-
 centes gravius, minus nocentes le-
 vius puniantur. 2, 20, 2. perſona,
 quomodo conſideretur, quæ puniri
 debeat. 2, 20, 31
 Pœnarum partitio ſines. 2, 20, 6
 pœnale pactum aut lex, fortior non
 pœnali. 2, 16, 25, 1
 pœnalia quando ad hæredes tranſeant.
 2, 21, 20
 Pœnalia ſunt odioſa. 2, 16, 10. ad re-
 gium actus non pertinent. 2, 14, 2
 Pœna legatorum. 2, 18, 4. regum, qui

abſolutum habent imperium. 1, 3,
 16. & 1, 3, 20. ob delicta impuni-
 ta ad res magiſtratum non ſub-
 ditorum. 3, 18, 2. coactibus, aut fun-
 ditionibus arceri proprie non eſt
 pœna. 2, 20, 1
 Pœnitentia conceſſa in iis, quæ ex
 voluntate proſecta, 2, 14, 14. vera,
 ſi tempus & copia ſuppetit, requi-
 rit, ut is qui damnum dedit id
 reſarciat. 3, 10, 3. eorum qualis eſ-
 ſe debeat, qui injuſta bella intule-
 re. *ibid.* pœnitentia ductis, non ſem-
 per omnem pœnam remittit Deus.
 2, 20, 11. an iis a magiſtratu Chri-
 ſtiano danda ſit impunitas. *ibid.*
 ab iis qui pœnitentiam agebant,
 olim vita puritatis eximie requi-
 rebatur. 1, 2, 9. hinc Clericis & ſi-
 milibus adnumerati. 3, 11, 30
 pœnitentibus an pœna omnis condo-
 nanda. 2, 20, 12
 Pœnitentibus aſſilitia olim interd-
 ita, & quare. 1, 2, 10, 9
 Pœnas unde dictum. 1, 1, 2, 2
 pollicitatio quid, & quem effectum
 habeat. 2, 11, 3
 Pœnasque artes quæ Ariſtoteſi. 1, 3, 6, 2
 Politici ſcriptores magis ſpectant
 quotidianam admiſtrationem,
 quam jus imperii. 1, 3, 19
 polygamia naturaliter licita. 2, 5, 9
 cur prohibita lege evangelica. 2, 5,
 11
 Pompejus bellum piratarum ſinit pa-
 ritionibus. 3, 19, 2
 Pompejus templum Hieroſolymorum
 ingreſſus contra legem. 3, 5, 2, 7
 Pontifex Romanus coronat Impera-
 torem, quæ Romanus eſt Impera-
 tor. 2, 5, 11, 4
 Pontifex Romanus pronuntiavit ele-
 ctionem factam a populo Romano.
 2, 9, 11, 2, 4
 Pontifex Romanus vacante imperio
 ſeudorum inveſtituræ quo jure tri-
 buat. *ibid.*
 pontius Samps. 2, 1, 18
 Populus potèſt jus ſe regendi totum
 alienare, 1, 3, 8, 3. eorum exempla
 qui ſe alijs ſubjecerunt. *ibid.*
 Populus liber factò Magiſtratum ſine
 mandato non obligatur. 2, 5, 16, 1
 Populus Romanus jus imperatorem
 eli-

eligendi semper retinuit. 2,9,11
 Populus Romanus idem quolimus. 2,9,11,1
 Populus regimine mutato tenetur de debito ante contracto. 2,9,8,1
 Populus liber factus sedet eo loco, quo ante rex, aut princeps. *ibid.*
 Populus idem sub Monarchico, Aristocratico, Democratico regimine. 2,8,9,1
 Populus migrans idem. 2,9,7
 Populus idem quandiu. *ibid.*
 Populus quomodo intereat. 2,9,3,3. & §.4.1. §.6.1
 Populus subditus an ob regis delictum puniri possit. 2,21,17,1
 Populus quibus modis dividatur, intereat, emiatur. *vide* civitas. idem manet etiam post annos mille. 2,9,3. etiam si in alium locum sedem suam transiit. 2,9,7. alios populos sub se habere potest, & in eos jure absoluto imperare. 1,3,8. reductus ad paucos, qui populum facere nequeunt, id juxta tantum retinet, quod erat privatorum. 2,9,4. tenetur partibus suis conservare id, cujus gratia in societatem civilem ventum est. 2,6,9
 ultra posse nemo obligatur. *vide* impossibile.
 Populi ob regum peccata puniri, quare. 1,3,8,16
 Populi pars alienari non potest nisi & ipsa consentiat. 2,6,4. nec ipsa potest recedere a populo, nisi ex summa necessitate. 2,6,5. ne quidem ex necessitate. 2,6,6
 Populi consensus circa alienanda imperia quomodo intelligatur. 2,6,8
 Populi testimonium de jure successionis quid valeat. 2,7,27,2
 Populi minor pars populum non obligat. 2,15,3,2
 Populi an postliminio a regibus recipiantur. 3,9,12
 Populo destructo an res maneat eorum qui populo supersunt. 2,9,4
 Populatio inutilis ubi hostis aliunde alii potest. 3,12,4
 Populatio quibus ex causis inhibenda. 3,12,1,3
 Populatio quæ utilis: & quæ inutilis. *ibid.*

Populatio plerumque fit ex odio. 3,12,1. justa ea est, quæ ad pacem hostem cogit. *ibid.* ex quibus etiam politicis causis ea abstinentur. 3,12,8. milites populates an juxta etiam coram Deo possint interfici, si id permissum lege humana. 2,20,17
 Populatione abstinentum ubi spes est celeris victoriae. 3,12,3,1
 Populatione inhibita conciliantur hostium animi. 3,12,8,1,2
 in Populationibus inhibendis, Belgarum, & Indorum mos. 3,12,4,1,2
 Possessio per alium acquiritur. 3,6,9
 Possessio in re dubia imperii sequenda privato. 1,4,20
 Possessio ferarum per instrumenta quomodo queratur. 2,8,4
 Possessio longæva inter reges: & populos. 2,4,2
 Possessio non acquiritur jaculi immisione. 2,8,3,4
 Possessio rei alienæ juxta quæ in bello fit ex necessitate. *vide* occupatio. desultoria nil efficit ad jus proprietatis. 2,4,9. ut ad dominium jus faciat, corporalis requiritur. 2,8,3. facti sufficit in bello. 3,20,12. longi temporis allegari solet etiam inter populos diversos aut reges. 2,4,2. videtur valere, non tantum ex conjecturis, sed & jure gentium voluntario. 2,4,9. & 2,19,6
 Possessionis longæ favor circa imperia. 2,4,7. & 8,2,3
 Possessionis immemoralis quævis jure gentium. 2,4,9
 Possessor necessitate pari præferendus. 2,2,8
 Possessor male fidei quale jus acquirit. 3,7,6,2
 Possessor male fidei rem possessam tenetur restituere. 2,10,1. etiam cum fructibus. 2,10,4. et si casu aliquo consumpserit. 1,5,1. restituere non tenetur, si perierit. 2,10,3. quid si vendiderit. 2,10,7. retinere rem possessam potest ob impendia & utilem operam, non restitutam. 2,8,23
 Possessor male fidei impendia & utilem operam impurare potest. 2,8,24

24. tenetur ultra rei rationem etiam ex facto. 2, 10, 3. in re contraria privatus possessionem sequatur. 1, 4, 20
- Possidentis jus. 2, 2, 8
- Possidentis inerior conditio in re dubia. 2, 23, 1, 1
- Possidere nequit qui nescit. 3, 21, 28
- igitur nec infantes jure naturali possident. 2, 11, 14
- Possideri potest etiam res alienata per solam alienationem, non traditionem. 2, 6, 44
- qui Possidetur sibi nihil potest possidere. 3, 8, 4
- Posteri captivorum servi. 3, 7, 2
- Posteriora prioribus derogant. 2, 16, 4, 1
- Posteriora fortiora prioribus. 2, 16, 2, 1
- Posthumus si mortuus fuerit, quomodo intelligendum si non fuerit nptus. 2, 16, 20
- Postliminium jure gentium est, & quare. 3, 9, 4. durat etiam hodie quibusdani casibus. 3, 9, 19. evanuit inter Christianos & Mahometistas. *ibid.* non est apud eos quibuscum pax nobis est, partes tamen nostras non sequuntur. 3, 9, 2, in pace tantum captis fato suo competit. *vide* fatum. & iis, qui pactis comprehenduntur. 3, 9, 4. & 3, 20, 12
- Postliminii res sunt pro non captis. 3, 16, 1. postliminio non omnes res redeunt. 3, 9, 6. res rediisse quando censeatur. 3, 6, 3
- Postliminium quid : & illius vocis origo. 3, 9, 1
- Postliminium apud socios & amicos. 3, 9, 2, 1
- Postliminium in bello & pace. 3, 9, 4, 1, 2
- Postliminii species. 3, 9, 4
- Postliminium an dediti habeant. 3, 9, 8
- Postliminium extra bellum unde ortum : & apud quos locum habeat. 3, 9, 18
- Postliminii non est jus durantiis induciis. 3, 9, 8
- Postliminio quæ dicantur recepta. 3, 9, 3
- Pace qui postliminio redeant, qui non. 3, 9, 4, 1, 2
- qui Postliminio rediit, jura in eum restituantur. 3, 9, 6. & 3, 10, 3
- Postliminio an aliquando Populi se suaque recipiant. 3, 9, 9
- civitas Postliminio quomodo redeat. *ibid.*
- Potestas regia, patria, herilis. 1, 1, 6
- Potestas civilis in quibus rebus consistat. 1, 3, 6, 1
- Potestas summa quæ. 1, 3, 7, 1. illius subiectum. 1, 3, 7, 3. non est semper penes populum. 1, 3, 8, 1, 3
- Potestas summa, temporaria aliqua. 1, 3, 8, 12
- Potestas civilis humana ordinatio Petri, Paulo, divina : quo sensu. 1, 4, 7, 3
- Potestas regia quo sensu hono nostro inservire a Paulo dicitur. 1, 4, 4, & 1, 7, 3
- Potestas patria quædam ex jure civili. 2, 5, 7
- Potestas summa per consensum aut res quomodo obligetur ex patre minorum potestatum. 3, 22, 3, & ex eo quod contra arcana mandata factum est. 3, 22, 4, 1
- Potestas est jus stricte dictum. 1, 1, 5, & quæ duplex, vel in se, vel in alios, *ibid.* item vel vulgaris vel civilis. 1, 1, 6. civilis quæ. 1, 1, 14. & 1, 3, 6. qui non est suæ potestatis nil in potestate habet. 3, 8, 4. quod est in potestate, oppositum ei, quod est in fide. 1, 3, 21. quæ in alia potestate est, non est civitas. 1, 3, 7
- Potestates, minores quibus modis summam obligent. 3, 22, 2
- Spæit autr.* 3, 14, 6, 4
- Præceptum Christi de non resistendo, quem sensum habeat. 1, 3, 31, 5
- Præcepta evangelii an contineantur in jure naturali. *vide* Evangelii præcepta.
- Præceptorum ordo secundæ tabulæ in Decal. 2, 20, 30, 2
- Præda : Græcorum, Asiæ, Afrorum, Francorum & Romanorum non circa eam. 3, 6, 14, 1, 2
- Præda militibus interdum data, & quibus ex causis. 3, 6, 17, 1, 2
- Præda eadem in diversos usus distributa. 3, 6, 20, 1
- Præda an solummodo concedi solet. *ibid.*
- Præda

- Præda militi dari quando cœperit apud Romanos. 3, 6, 24, 5
 de Præda lex civilis statuere potest. 3, 6, 22
 Præda interdum subditis conceditur. 3, 6, 24, 1. socii aliquando partem habent in ea. 3, 6, 24, 2
 Præda quomodo fiat capientium iure gentium. 3, 6, 2. concedi potest, etiam ante ejus acquisitionem. 3, 6, 22
 Prædæ decima consecrata. 3, 6, 1, 1
 Prædæ jûs probavit Deus. 3, 6, 1, 2
 Prædæ nomine urbes & agri veniunt in piis causis. 3, 6, 20, 1
 Prædæ genera. 3, 6, 20, 2
 Prædæ divilio quot modis facta. 3, 6, 17, 1, 2
 Prædæ pars data iis qui non militarent. 3, 6, 19
 Prædæ pars data miserabilibus personis. 3, 6, 22, 1
 Prædani cogere, jure naturali licet, 3, 6, 1. lege charitatis non licet, nisi faciat ad notabile momentum. 3, 18, 4. dare militibus ambitiosum apud Romanos. 3, 6, 17. dividere quibus concessum. 3, 6, 14. quomodo apud Romanos Duci concessum. 3, 6, 21. quomodo dividi oporteat in litibus. 3, 6, 17. exercere in barbaros eûr laudatum Aristoreli. 2, 15, 5. ex præda Duci quid debeatur. 3, 6, 17
 Prædarii veritum manente periculo. 3, 6, 24, 6
 Prædandi licentia olim inter populos diversos. 2, 15, 5, 2
 Prædictio divina an jus det. 2, 22, 15
 etiam cum Prædone nobis quædam est societas, contra quam putavit Cicero. 2, 15, 13. an quod prædoni jurato promissum est, momento possit repeti. 2, 13, 15. & §. 10
 Prædoni fides debetur. 3, 19, 2, 2. & 3, 1
 Prædones dices facti. 3, 3, 4
 Præhensionis jus sociis in socium dicitur non habet. 1, 3, 1
 Prælia extra ordinem inita, quo sensu injusta. 3, 18, 1. supervacua, id est, quæ ad virum tantum ostentationem faciunt, injusta. 3, 11, 19
 Præmium cum duo simul ad metam venerint qui debeatur. 2, 16, 19. est quid favorable. *ibid.*
 Præmium cpi debeatur, si duo simul impleverint conditionem. 2, 16, 19
 Præscriptio locum non habet in agris, aut locis postliminio acceptis. 3, 9
 Præscriptor mala fide quo jure Dominus maneat. 3, 7, 6
 Præsentem reipublicæ statum tueri civis boni est. 2, 4, 8, 3
 Præsidiorum impositio quibus casibus laudata. 3, 15, 5
 Præsumitur in dubio pax inita hoc sensu, ut res maneant in statu, in quo postremo erant. 3, 20, 11, 12
 Præsumtio in acceptione promissorum qualis. 2, 11, 5. in contractibus permutatoris ea non est, quasi donatum sit, quod plus promissum est, quam par erat. 2, 12, 11. facti in lege unde colligenda. 2, 11, 6. præsumitur populus id voluisse quod maxime expedit. 2, 7, 13
 Præcarium jus vel imperium. 1, 3, 11
 Pretia rerum unde. 2, 12, 14, 1
 Pretium inæquale, sive minus justum, jure gentium nemo cogitur supplere. 3, 21, 27. quia pro æquali habetur, & quare. 2, 12, 26. ad quid quisque ex eo teneatur jure naturali. 2, 12, 12. ut naturaliter sit justum, unde censeferi debeat. 2, 12, 14. in constituendis rerum pretiis quæ sit justa mensura. *vide* necessitas laborum & expensarum ratio haberi potest. 2, 12, 14
 Prævenire facinus meditantem an liceat, *vide* occupare. 2, 16, 19
 Primi vox quid significet. 2, 16, 19
 Princeps. *vide* rex. potestas summa.
 Princeps noviter factus sedet eo loco, quo ante populus 2, 9, 8
 Princeps an legibus sit subiectus. 2, 4, 12. obligatur per legatum, etiam arcana mandata supergressum. 2, 11, 12. privatus sit, si imperium pro derelicto habeat. 1, 4, 9. perturbari potest & e regno ejci, si in leges populi liberi cui præest peccet. 1, 4, 8. rex summum cum imperio fieri potest, si populus partem suam imperii derelinquat. 2, 4, 11
 Principale pro forma est in moralibus. 3, 3, 2
 Principatus non semper regno opponitur. 1, 3, 10
 Principes populi liberi vi reprimi possunt. 1, 4, 8
 Privata. 1, 3, 6. privatis bellum gerere contra quos liceat. 1, 4, 17. defendere se contra Magistratus licet in ultima

- ma necessitate. 1, 4, 7
Privatus non debet ad se rapere judicium quod est populi. 1, 4, 19, 2
Privatus se obligans hosti an contra rem publicam faciat. 3, 23, 5
Privati an cogendi a superioribus implere, quod hosti promiserunt. 3, 23, 10
Privati pactis cum hoste obligantur; & quo sensu etiam pirarum & latronibus obligentur. 3, 23, 4
Privatis Christianis an liceat punire nialesicos. 2, 20, 16
Privatæ interfectionis exempla. 2, 20, 9, 5
Privati quatenus capta sua faciant. 3, 18, 1, 2
Privati de bello captis, quando hosti, quando civitati teneantur. 3, 18, 2, 2
Privatorum pacta cum hostibus quæ irrita. 3, 23, 5, 4
Privata causa cum publica in bello conjungi potest. 1, 5, 1
Privilegia quomodo interpretanda. 2, 18, 4, 4
Privilegia quæ late interpretanda. 3, 21, 14
Probatio optima, in moralibus a fine. 2, 7, 2
Proditores olim insepulti abjecti. 2, 19, 5
Prodigis poena olim irrogata. 2, 25, 3
Annot. 4.
Prohibere qui debet nec prohibet, damni tenetur. 2, 17, 8. & 2, 12, 1
Prohibita non semper etiam irrita. 2, 5, 16, 1
Prohibitio in dubio potior iussione. 2, 16, 29. vim suam exerceat per poenam. 2, 5, 16. quæ poenam adjunctam habet potior ea quæ non habet. 2, 16, 29
Promissio non omnis tollit summum imperium. 1, 3, 16, 1
Promissio ut valeat acceptanda, 2, 11, 14. illius acceptatio quomodo fiat: & an innotescere debeat promissori, ut perfecta vim habeat promissio. 2, 11, 15
Promissio an revocabilis ante acceptationem: & mortuo ante acceptationem promissario. 2, 11, 16
Promissio an revocari possit mortuo interuentio: item mortuo tabellario. 2, 11, 17
Promissio per ministrum facta quando revocabilis. 2, 11, 17, 1
Promissio facti alieni quid operetur. 2, 11, 22
Promissio requirit usum rationis in promittente. 2, 11, 5
Promissio in errore fundata quando dicatur, & quid operetur. 2, 11, 6
Promissio rei illicitæ non valet. 2, 11, 8, 1
Promissio facti, quod nunc in potestate promittentis non est, quid valeat. 2, 11, 8, 2
Promissio ex metu. 2, 11, 7
Promissio ob causam ante debitam obliget. 2, 11, 10
Promissio perfecta quid, & quam vim habeat. 2, 11, 4, 1
Promissio & alienatio. 2, 11, 4. ut acceptari semper possit, est ex jure civili. 2, 11, 14. omnis conditionem tacitam continet. 2, 13, 3. an eam, *si res, quo loco sunt, manebunt.* 2, 16, 25. ut impleatur juris naturalis est. *Proleg. pa. 8.* & lib. 2, 11, 4. Connanus negat. 2, 11, 1. jus dat ei, cui promittitur. 1, 3, 16. & 2, 11, 4. an id jus ad hæredem transeat. 2, 11, 16. obligat propter societatem naturalem. 3, 19, 1. an solus promittentis actus faciat ut obliget. 2, 11, 14. quando non obliget. 2, 16, 27. & promittentem tamen periculum non reddat. 3, 19, 14. an omnis non obliget quæ promissori nocet. 2, 16, 27. ut non obliget jus civ. potest efficere. 2, 11, 7. vim accipit si res promissa sit in jure promittentis. 2, 11, 8. si non est, promissio censetur esse conditionata. *ibid.*
Promissio ex animo deliberato, sed non eo ut jus alteri concedat, quatenus obliget. 2, 11, 4. non deliberato, an jus det alteri. *ibid.* ad bellum defensivum favorabilis. 2, 16, 10. conditionata. 2, 11, 1. & 6. errans. *vide pactum expressa.* 2, 1, 18. feminæ ut sit, irrita non est jure naturali. 2, 11, 5. imperfecta quæ sit, quoque jus det. 2, 11, 3. jurata obligat promissorem etiam nocentem, si ut tali, ei sit juratum. 2, 13, 20. & 3, 9, 3. alias Deo per quem juratum est. 2, 13, 14. *Annotat.* 1, 3, 19, 5. *vide* jusjurandum. quotiens promissio non obliget. 2, 13, 6. & *seqq.*
an in Promissionibus, quæ hosti sunt falsiloquium admittatur. 2, 1, 18. & 2, 19, 1. *Pro-*

Promissio liberalis. 2, 16, 11. ejus qui lege civ. non tenetur, interpretanda ex dicto. *ibid.* cui metu promissum est, ut liberare promittenti tenetur, opus, ipse metu injuncto causam promissio dederit. 3, 19, 4. non militandi adversus certam partem an obliget. 3, 23, 8. minoris valet jure gentium: si actum intelligat. 3, 23, 3. ut sit irrita non est ex jure naturali. 2, 11, 5. ad pacem est favorabilis. 2, 16, 10. privati an valeat, si sit contra utilitatem publicam. *vide* publica utilitas: aut contra officium. 3, 23, 6. regis: facta alijs, quatenus populum obliget. 3, 20, 6. sine causa facta an eum obliget. *ibid.* de aliquibus ad imperandi modum pertinentibus, non facit, quo minus summum habeat imperium. 1, 3, 17. facta subditorum ipsi obligat. 3, 14, 6. tacita. 3, 1, 18. eorum, qui in civitatem coivere. *Proleg.* 15. venditoris non admittit ei omnem facultatem moralem in rem. 2, 11, 15

Promissio novum jus confert. 3, 18, 1

Promissio de non fugiendo a victo facta valet. 3, 23, 8

Promissio de non redeundo in certum locum, & de non militando, hosti facta valet. 3, 23, 7

Promissionis materia qualis esse debeat. 2, 11, 8, 1

Promissionis vis. 2, 11, 1, 3, 4

Promissioni onus adjici quando possit. 2, 11, 19

Promissiones causam expressam non habentes naturaliter valent. 2, 11, 21

Joris ex Promisso capaces sunt omnes qui ad rationis usum pervenire, 3, 19, 1. jure gentium etiam infantes & amentes. 2, 11, 14

Promissum ob causam turpem an praestandum. 2, 11, 8, 1, 9

Promissi onus in commodum tertii adjunctum, quid operetur. 2, 11, 19

Promissa multa, quae natura valent, lex civilis irrita facit. 2, 11, 8, 3

Promissa, quae plus nocent promittenti quam alteri profunt, an praestanda. 2, 11, 1, 1. & cap. 16, 27, 2

Promissa favorabilia, odiosa, mixta vel media. 2, 16, 10

Promissa Regum. vide Reges.

Promittendi modus quis. 2, 11, 11

Promittens met an teneatur. 2, 11, 7

Promittere captivus an possit, se non pignaturum contra hostem patriae, ut liberetur. 3, 23, 8

Prophetarum dicta de pace sub Evangelio quem sensum habeant. 1, 2, 8, 1

Proportio Arithmetica & Geometrica an proprie distinguant iustitiam explerecem & attribuerentem. 1, 1, 8, 2

Proportio Harmonica Bodini nulla. 2, 20, 33

Propositi, impetus, & casus distinctio. 3, 11, 4, 6

Propria sunt occupatione, quae in prima divisione divisa non sunt. 2, 2, 3

Proprietas non acquiritur solo actu animi. 2, 2, 2. cessat in ultima necessitate. 2, 2, 6. ejus vice antea communis usus universalis juri fuit. 2, 2, 2

Prophetiae exordium. 2, 2, 1, 2, 5

Proprium servus an habere possit. 3, 1, 1, 6

Profelytae. 2, 15, 7, 1

Prophetia, quae, ut sit propheta, 2, 15, 7, 1

Protectionis jus non aufert aut minuit summum imperium ei, in quo est. 1, 3, 21

Protestatio de jure facit, ne res obiectum non recuperandi censeatur derelicta. 2, 4, 6

Provincia maris quorum sint. 2, 3, 10, 1

Providentia divina remedium adversus metus incertos. 2, 1, 17

Provinciae Romanae non sunt civitates. 2, 3, 7. populi in provincie formam redacti quale jus habuerint. 2, 9, 6

Provisi & improvisi distinctio. 3, 11, 4, 5

Provocatio non datur ab arbitris lectis inter summas potestates. 3, 20, 46, 2

Provocatio differt ab appellatione. 2, 4, 13. per supplicationem. *ibid.* ut ab aliquo nulla ratione possit provocari cum persona subditi repugnat. *ibid.*

Proximos quis in lege Hebraea: & quis in lege evangelica. 1, 2, 8, 10

Proximus quis in materia favorabili. 2, 7, 30

Proximi nomine venit etiam qui per representationem consequitur jus gradus superioris. 2, 7, 30, 2

Prudentia virtus imperantis. 2, 26, 4

I N D
4 *videtur* in sacris literis quid . 2, 13.

Publica utilitas ad alienanda, &c. vide
Utilitas publica.

Publicum quid . 1, 3, 5. sumitur interdum pro eo quod est commune. 2, 2, 12. frequentius autem distinguitur, 2, 3, 9. alienari a privato non potest. 2, 2, 5. non sunt singulorum capientium in bello, sed publico cedunt. 3, 6, 24. subditi qui aliquid contra iudicia faciunt eo tempore quo nondum sunt publicatae, non tenentur . 3, 21, 5.

Pudicitiae vita equiparatur. 2, 1, 7. etiam in hoste servari debet jure gentium . 3, 4, 19.

Pudicitiae conservandae causa interfecio licita. 2, 1, 7.

Pudor quid, ubi de jure agitur . 3, 10, 1, 2.

Pueri, id est, servi. 3, 14, 5, 3.

Pueri ob aetatem in bello liberi a caede. 3, 11, 9. ratione uti quando incipiunt. 2, 11, 5. pueris nemo mentitur, & quare. 3, 1, 12.

Pugnae inutiles serio praevendae. 3, 11, 19.

Pugnare in hostem qui miles non sit, quo jure vetetur. 3, 18, 1, 1.

Punctum in moribus non invenitur sine quadam latitudine. 2, 1, 5.

Puniei belli secundi controversia. 2, 17, 19.

Poenae an possint qui in falsos Deos impie agunt. 2, 20, 5, 1.

Punitio exemplaris. 2, 20, 5, 1.

Puniant saepe potentiores non quia aequum est, sed quia hoc ipsis expediat. 3, 7, 6.

Pupillus ex commodato tenetur in quantum locupletior. 2, 10, 2, 2.

Pupillus capax domini ex jure gentium. vide dominum. an tutorem jus habet exigendi exactam diligentiam. 2, 17, 2.

Pythagorae philosophia ab Hebraeis. 2, 13, 21. Not. 5. pythagorae imitatores Essienorum. 2, 26, 4. arborem frugiferam vetant excindere. 3, 12, 2.

Pythagoristica. 2, 2, 2. Not. 4.

E X:

Quæstus ex sola temporum infelicitate indignus homini Christiano . 3, 18, 4.

Quintii Consulis salubre mendacium. 3, 1, 14, 2.

Quiritari unde dictum. 2, 1, 2, 1.

Quirites, sive Byzantini. 2, 9, 11.

R

Rabirti factum. 3, 22, 9, 2.

Rami olivarum. 3, 24, 5.

Rapere hosti omnia licet jure gentium. 3, 5, 1. quæ bellum alere possunt iustit. intern. sed sub onere restituendi quod plus est. 3, 18, 2. quæ subditis hostium eripiuntur hosti erepta censentur. 3, 6, 2. res aliis iniuste ereptæ restituendæ etiam ab iis qui eas istis iusto modo eriperunt. 3, 16, 1. an cum interfecio ereptoris possint repeti. 2, 1, 11. vi ereptam an is, cui erepta est, ab eo qui ipsam emit, pecunia redimere cogatur, an gratis possit accipere. 3, 16, 3. adversus rapinas violentas lex vetus naturæ data. 1, 2, 5.

Raptor in quantum teneatur naturaliter. 2, 17, 16. ex facto militum, qui res amicorum rapuerunt in quantum Reges sive Magistratus teneantur. 2, 17, 20.

Ratam rem haberi, obligatio qualis. 2, 15, 3, 3.

Ratihabitione summa potestas quomodo obligetur. 3, 22, 4, 1.

Ratio juris fundamentum. 1, 1, 11, 1.

Ratio adæquata quæ. 2, 16, 20, 2.

Ratio saepe consideranda secundum potentiam, non secundum existentiam. 2, 16, 25, 1.

Ratio legis non plane idem cum mente. 2, 16, 8.

Ratio adæquata quæ, & quid operetur. *ibid.*

Ratio recta. 1, 2, 1. non omnem vim prohibet. *ibid.* rationis usum qui habent eis libera debet utilium esse & inutilium electio. 2, 22, 12. ratione omnino destituti populi dominium non habent, sed tales non inveniuntur. 2, 20, 10.

R. 1.

Rationis identitas quando inducat extensivam interpretationem. 2, 16, 20, 2
Razis mors. 2, 19, 5, 4

Rebellibus subditis fides servanda, si ut talibus ipsis data sit. 3, 19, 6

Recepti. 3, 9, 3. receptos in prælio hostes interficere injustum est. 3, 18, 1
qui Receptum præstat tenetur de damno facto. 2, 17, 6

Reſtoris officium magis circa totum quam circa partes versatur. 2, 25, 2. ad rectorem regula non pertinet, qua laudabilis dicitur occidi quam occidere. 2, 1, 8. auctore populi aliqui iustitiam non vehementer exigunt, & quare.

Prolegom. pag. 13

Rectores aliorum in crimen ex duabus rebus maxime veniunt, patientia, & receptu. 2, 21, 32

Recuperatio iusta belli causa. 2, 1, 2

Recuperatorum munus apud Romanos. 1, 3, 21

Redempti ex captivitate redemptori quomodo tenentur. 3, 9, 10, 2

Redempti servire coguntur redemptori donec pretium restituant, lege Attica & Romana. 3, 9, 10. *Annot.*

Redemptio captivorum belli commercium. 3, 21, 1. redemptionis pretium quantum apud Græcos & vulgo. 3, 14, 9. quo casu debeat vel non debeat mortui captivo. 3, 21, 29. an in alium jus exigendi ejus possit transferri. 2, 21, 25. an ad ejusmodi pretium captivus pecunia uti possit, quam etiam secum habuit. 3, 21, 28

Rediisse ad hostem quis dicendus. 3, 23, 13

Redimi captivos, & servos factos, æquum. 3, 21, 24

Regimen non omne ejus causa qui regitur. 1, 3, 8, 14

Regiones non aptius distinguuntur quam eo quod non facile transiri potest. 2, 3, 17. regionum nomina quomodo accipienda in dubio de conditionibus pacis. 3, 20, 23

Regnum. *vide Imperium.*

Regnum quomodo dividatur, & quo effectus. 2, 9, 10

Regnum patrimoniale, si sit individuum, debetur maximo natu. 2, 7, 23

Regnum a populo delatum est hereditas separata a cetera hereditate. 2, 7, 19

Regnum abdicari an possit pro libertate.

2, 7, 26. pro derelicto ex quibus causis habeatur. *ibid.* hereditarium non illud tantum dicitur quod est in patrimonio, sed & illud quod consensu populi ad aliquem delatum est, ut sit ejus summo jure. 2, 7, 12. & §. 17. Laconicum. 1, 3, 20. patrimoniale quando fiat. 3, 3, 1. differt ab aliis patrimonialibus bonis. 2, 7, 25. dividi potest cum jure hereditatis adiri debet. 2, 7, 12. nisi aliud expresse cautum sit. 2, 7, 13. in regnis patrimonialibus rex alienare potest imperium. 3, 20, 5

Regni & principatus voces significatu proprio & improprio. 1, 3, 10, 1, 2

Regni pleni sive absoluti exempla. 1, 3, 8, 8

Regni a populo delati successor non tenetur ad onera hereditaria. 1, 3, 8, 8

Regni curatores. *vide* tutores regni.

Regna quæ regi unum habent, non vere unita. 2, 9, 9

Regna media inter absolutum & Laconicum. 1, 3, 20, 1

Regna a populo delata in dubio individua. 2, 7, 14

Regna a populo delata non deferuntur ad eos, qui a primo rege non descendunt. 2, 7, 15. non veniunt ad naturales nec ad adoptivos. 2, 7, 16

Regna a populo delata ad mares veniunt potius quam ad feminas. 2, 7, 17.

Regna quomodo deferantur per successionem ab intestato. 2, 7, 10, 2. & §. 11, 2.

Regna patrimonialia pervenire possunt ad eos, qui a primo rege non descendunt. 2, 7, 12.

Regnum Italicum. 2, 3, 1, 4, 3

Regule de eo quod licet in bello. 3, 1, 2, 3, 4.

Regula, secundum naturam esse, ut quem sequuntur incommoda & commoda sequantur, quomodo intelligenda. 3, 8, 16

Regule super deliberationibus politicis. 2, 24, 5, 1, 4.

Regulus in carcerem quare debuerit redire. 2, 13, 14. an redeundo gloriose tantum fecerit. 3, 2, 3, 7. Senatorum se negat. 3, 20, 3.

Relatum in referente. 3, 20, 24

Religio quo sensu juris gentium. 2, 20, 45, 3. & §. 46, 3.

Religio Christiana, qua talis proprie, na-

- naturalibus argumentis non nititur. 2.20.48.1.2.
- Religio habet suos speciales effectus in societate humana. 2.20.44. avita videtur, nisi persuasus, non eripienda. 3.15.11. an iusta vi induci possit. 2.20.40. exemplum Christi venditores et templo ejicientis, quomodo accipiendum. 2.22.14. docentes eam iuste nequeunt puniri. 2.20.49
- Falsa, si exerceatur severe, in paganis & Deus aliquo modo remuneratur. 2.20.51. an ob eam bello peti quis possit. 2.20.44. naturalis & primæva in quibus consistat. 2.20.45. & 48. sua cuique optima videtur, 2.20.47. unde nec ob id cuiquam vis est inferenda et si falsa esse possit demonstrari, 2.20.50. vera omniumque ætatum communis quibus partibus absolvetur. 2.20.45. eam ne videtur impediant, victori providere licet. 3.15.11.
- Religionis curam, quare Aristoteles præcipiam esse in repub. voluerit. 2.20.44. cuius neglectus cur puniri possit. 2.20.45.
- Religioni si quæ indirecte nocent, ad ea committenda non jus quodvis sufficit. 2.15.11. quæ contra religionem errantur excusabilia, & quare. 2.20.39.
- Religionis publicæ status apud Hebræos a rege pendeat. 1.4.6.3.4.
- Religionis jus ad societatem humanam. 2.20.44.3
- Religionem multi affectu non iudicio sequuntur. 2.20.44.3.
- Religiosa belli jure destruuntur. 3.5.2.4.
- Religiosa loca hostibus religiosa non sunt. 3.5.2.6.
- Religionis locis parcendum in bello. 3.12.7.
- Renuntiare. *vide* Abdicare.
- Renuntiatio de regno an noceat liberis natis, & an nascituris. 2.7.26. ad reparationem damni, ut jus sit, requiritur jus proprium. 2.17.9.
- non Repetere. aliud quam dare. 2.13.5.
- Repetitio rerum. 3.3.7. repeti nequeunt jure gentium quæ bello solenni sunt erepta. 2.17.19. si res bello repetuntur, post indicationem ejus tempus postulatur. 3.3.13.
- Representatio apud Hebræos. 2.7.6.
- Representationis jus unde. *ibid.*
- Representatio Germanis fero cognita. 2.7.3.6.1.
- Representatio in dubio admittenda. *ibid.*
- Representatio non surrogat in privilegium, quod sexus aut ætatis erat proprium. 2.7.18. & 2.20.2.
- Repressaliæ quid. 3.2.4.
- Repressaliæ rectius repressaliæ. 3.2.1.
1. Not. 3. earum jus. 2.7.2. & 3.2.4.
- Repressaliarum facultas impetrari a principe solet. 3.2.7.2.
- in-Repressaliis citatio. *ibid.*
- Repressaliis qui culpa sua causam dederunt, tenentur eos, qui damnum passi sunt, inde innes pressare. 3.2.7.4.
- Repressaliis obnoxii qui sunt. 3.2.5.2.
- Repressaliis non subfunt legati & res eorum. 3.2.7.2.
- Repressaliis eximi lege civili solent mulieres, infantes, res studiosorum, aut ad nundinas missæ. *ibid.*
- Repressaliarum jura alia sunt juris gentium, alia juris civilis. 3.2.7.2.3.
- Repugnancia casus emergentis cum voluntate quomodo intelligenda. 2.16.26.
- Res repetita quid significet. 3.3.7.1.
- Res rapere quid veteribus Latinis. 3.4.1.1.
- Res reddere pro quavis satisfactione. *ibid.*
- Res possunt capi, etiam in compensationem debiti in bello subnascentis. 3.1.1. & c. 1.3.3.1.
- Res hostium perdere quousque liceat iustitia interna. 3.12.1.
- Res amicorum, quæ reperiuntur in navibus hostium, an belli jure acquirantur. 3.6.5.6.
- Res & modus circa imperium distinguuntur. 1.3.11.1.
- Res non perductæ intra præsidia dominium non mutant. 3.6.3. & c. 9.16.1.
- Res non obligat nisi aliena. 2.10.12. aliena possidentem ad id obligat, ut eam domino reddat. 2.10.1. captivi alienata a Domino, an repeti possint minime queat a possessoribus. 3.9.6.
- civium bello amissas, civitas tenetur restituerare, si ob delictum civitatis captæ fuerint. 2.20.8. an res civium quæ gentium jure habent, eis sine causa & compensatione possint auferri jure supereminenti dominii 3.20.9. quæ hostium non sunt etiam si intra præsidium eorum venerint, ipsorum non sunt.

- sunt. 3. 6. 5. & 26. incorporales quomodo tenentur in bello *vide* incorporalia. mobiles capte quando intelligantur. 3. 6. 3. alio modo a singulis accipiuntur, alio ab universis. 3. 6. 17. postliminio non accipiuntur. 3. 9. 14. singulorum non solum expletive iustitia dijudicantur. 1. 1. 8. subditorum hostium acquiri non possunt pax nomine, ut crimen sit alienum. 3. 13. 2. concedi possunt a Magistratu jure supereminens dominii ad recuperandam pacem, sed sub damni restituendi conditione. 3. 20. 7. obligantur jure gentium ex facto Regis aut supremi Magistratus. 3. 20. 10. quæ usupercunt, earum rerum usus fructus non est, est tamen id jus æstimabile. 2. 12. 20. utiles ad bellum, postliminio recuperantur etiam mobiles. 3. 9. 14. Rebus ad bellum non facientibus parcendum. 3. 14. 5. Rerum defensio an jus det occidendi. 2. 1. 11.
- Rerum servandarum causa vis per evangelium an & quatenus licita.** 2. 1. 13.
- Recessoria actio ex postliminio apud Romanos.** 3. 9. 10. 3.
- Resistere an liceat superiori in summa necessitate.** 1. 4. 7. 2. 4.
- Resistendi jus promissum iis qui faciunt injuriam est a natura.** 1. 2. 1. & 1. 4. 2. sublatum per societatem civilem. 1. 4. 2. & 14. 7. lex de non resistendo Magistratui pendet ab iis, qui se primum in societatem civilem confociarunt. 1. 4. 7.
- Resistentia obnoxiosa non sufficit ad jus internum occidendi resistentem.** 3. 11. 16. 1.
- Resistentia aliqua in delatione imperii reservari interdum solet.** 1. 4. 12.
- Respublica non tenetur ex facto subditi.** 2. 22. 2. 1.
- Respublica sine injuria geri non potest, vulgata vox,** *Prai. pag. 3.*
- Reipub. forma. vide** Status.
- Respublicæ bonum an nostri tantum causa desideremus.** 2. 1. 9. 2.
- Respublicæ forma mutata apud victos, & an recte.** 3. 15. 8.
- Restituere qui teneantur faciendo, aut non faciendo.** 2. 17. 6.
- Restitutio non debetur ex bello iusto ob**
- vitiolosam intentionem.** 2. 22. 17. 3.
- Restitutio rerum captarum in bello in jure dubio quomodo temperanda.** 3. 16. 6.
- Restitutio quas actiones producat in foro.** 2. 1. 2. rerum captarum in iusto bello, an ab iis possit exigi qui eas iusto titulo possident. 3. 10. 6. & 3. 16. 3. & quamdiu. 3. 16. 5. damni in iusto bello illati a quo fieri debeat. 3. 10. 4. earum rerum, quas necessitas communes nobis fecit, fieri debet necessitate sublata. 2. 2. 9. promissa in conditionibus pacis, si qua necessitate fieri nequeat, an propterea pax censetur rupta, aut quid agendum. 3. 20. 37. non pertinent ad eos qui se sponte parti alicui subjecere durante bello. 3. 20. 14. ut restitui quid debeat, sine dolo culpa sola sufficit. 3. 10. 5.
- Restitutio in integrum non est ex jure naturali.** 2. 11. 5. sed civili. 2. 14. 1. an ad Regem pertineat qua talis *ibid.* pertinet ad actus ejus privatos, si velit. 2. 14. 2. & 5.
- Restitutio eorum, quæ hosti iniuste tenenti crepta sunt.** 3. 16. 1. 1.
- Restitutionem qui debeant in solidum, vel ex parte.** 2. 17. 1. 1. & 3. 10. 4.
- Restitutionis obligatio ex bello iniusto.** 3. 16. 3. 4.
- Restitutum debitum ex quo jure oriatur.** 2. 17. 8. 9.
- Resurrectionis spes an causa sepeliendi.** 2. 19. 2. 3.
- Retentio rei promissæ ex parte ejus cui promissa est, sufficit ad significandum consensum.** 2. 11. 20.
- Reverentia debetur parentibus maxima in iis rebus, quæ ad tutam pertinent familiam.** 2. 5. 10. reverentis officium non facit, ut actus sit nullus, qui ei repugnat. *ibid.*
- Revocatio promissionis. vide** promissio.
- Reum judici eximens, crimen committit.** 3. 1. 5. 3.
- Rex unus esse potest plurium regnorum distinctorum.** 1. 3. 7. 2.
- Rex an se adversus contractum restituere possit.** 2. 14. 2. 2. an juramento teneatur. 2. 14. 3.
- Rex actus suos privatos a lege potest eximere.** 2. 14. 2. 2.
- Rex subditi suum auferens debet compensare.**

I N D E X

pensationem facere ex communi. 2,
 14, 7
 Rex populum aut successores non obli-
 gat in infinitum. 2, 14, 12, 1, 6, &
 quatenus obliget. *ibid.*
 Rex stipendia non solvens tenetur vi-
 cius de damnis datis. 3, 17, 2, 3, 4
 Rex minor an pacem facere possit. 3,
 20, 3
 Rex captivus an pacem facere possit.
ibid.
 Rex exul an pacem facere possit. *ibid.*
 Rex privatus sit vi legis commissoriae.
 1, 4, 12
 Rex partem populi alienare non potest.
 2, 6, 4
 Rex hostis totius populi regnum amittit:
 & quomodo hoc capiendum. 1,
 4, 11
 Rex regno pulsus jus habet ex federe.
 2, 16, 7
 Rex subditis jus suum auferre potest in
 panam: & ex vi dominii supereminens.
 2, 14, 7
 Rex imperium derelinquens privatus fit.
 1, 4, 9
 Rex quid in federibus significet. 2, 16,
 18, imperans non videtur uni popu-
 lo in exitium ejus ferri animo hos-
 tili. 1, 4, 11. an vi pelli aut suppli-
 cio affici possit, & a quo. 1, 4, 8,
 potest, si regnum ahi tradere molia-
 tur. 1, 4, 10. Absolvens. 1, 3, 8. Ele-
 ctus similis usufructuario, 1, 4, 9.
 Impius etiam amandus. 1, 2, 7. In-
 justus non facit, ut nulla sit resp. 3,
 3, 2. limitata potestate imperans da-
 mini tenetur, si jus subdito sine causa
 auferat. *vide* subditus. tenetur popu-
 lo ad exercendum per se summum im-
 perium. 2, 6, 9. precario non habet
 jus summi imperii. 1, 3, 11. pupillus
 si quos fecit contractus, an possit re-
 scindere per restitutionis beneficium.
 2, 14, 1. jus habet, sed non ejus uti-
 tum. 1, 3, 24. pacem contractu face-
 re non potest. 3, 20, 2. *vide* pax.
 Rex usufructuarius. 2, 6, 3. qua in re-
 gis personam comminguntur, facile,
 ac libenter debet condonare. 2, 24,
 3. vita ante omnium aliorum defendi-
 tur. 3, 4, 15
 Rex regno ejectus an jus legandi ha-
 beat. 2, 18, 2, 2

Rex temere bellum suscipiens ad resti-
 tutionem subditis tenetur. 2, 24, 7
 jus Regis apud Samuelem. 1, 4, 3
 Regis persona inviolabilis. 1, 4, 7, 6, 7.
 Regi regnum alienant: quatenus resiste-
 re liceat. 1, 4, 14
 Regi nihil inhonestum esse quod sit uti-
 tile vulgo dicitur. *Prolegom. pag. 21*
 Regi curae esse debet regum salus. 3, 4,
 1, 5
 Regem occidere subito non licet. 3, 1,
 21
 Reges possunt esse Christiani: & servi-
 re Christo debent, qua reges sunt. 1,
 2, 7, 1, 2
 Reges quidam non subsunt populo ec-
 clesiam universum sumpto. 1, 3, 8, 8
 Reges improprie dicti. 1, 3, 8, 11
 Reges non omnes constituuntur a popu-
 lo. 1, 3, 8, 13
 Reges Persarum summum imperium ha-
 bebant, quidam tamen facere justie
 non poterant. 1, 3, 16, 3
 Reges Aethiopum, summi, adstricti promissis.
 1, 3, 16, 4
 Reges Hebraei summum imperium ha-
 bebant. 1, 3, 20, 1
 Reges Orientis, Persae, Aegyptii, Syri,
 Aethiopes summum imperium habebant.
ibid.
 Reges veteres Germaniae, & Galliae non
 habebant summum imperium. *ibid.*
 Reges Romani cum populo partem sum-
 mum imperium. 1, 3, 20, 5
 Reges Aegypti summi, adstricti promissis.
 1, 3, 16, 3
 Reges, cum acta quaedam sua ab aliis
 expendi volunt, aut etiam rescindi,
 non eo partiuntur summum impe-
 rium. 1, 3, 18
 Reges creduntur in dubio velle sequi suc-
 cessionem, qualis in usu est in suis
 locis. 1, 7, 11, 2
 Reges medii deberent cogere bellan-
 tes, ad accipiendam aequam pacem.
 2, 23, 8, 4
 Reges minores in actibus publicis cum
 electu obligantur. 2, 14, 1, 2
 Reges etiam cum homini non obstrin-
 guntur, Deo obstringuntur. 2, 14, 3
 Reges tenentur ex promisso, etiam cau-
 sa non expressa. 2, 14, 4
 Reges ex contractibus naturaliter, an &
 & civiliter obligantur. 2, 14, 6
 Reges

I N D E X.

- Keyes an ex militum, aut nautarum facto teneantur. 2, 17, 20, 1, 2
 Reges quomodo obligentur ex bello iniusto. 3, 18, 4
 Regum fides pro juramento. 2, 13, 22, 1
 Regum iudex solus Deus. 1, 3, 8, 15
 inter Regem & populum mutua subiectio non est ordinaria. 1, 3, 9, 1. & 3, 8, 14
 Regum actus non sunt irriti contradictione parentum. 2, 5, 6, 1
 Regum memoria damnata. 1, 3, 16, 3
 Regum actus privati legibus communibus civitatis reguntur. 2, 14, 1, 2
 Regum non plene regnantium actus possunt irriti fieri, per legem populi. 2, 14, 2, 1
 Regum cura generalis pro flicitate humana. 2, 20, 44, 1
 Regibus captis an parcendum. 3, 11, 7, 2, 3
 Regum res sunt regis victoris. 3, 16, 24, 4
 Ripa privatis quando cedat. 2, 8, 13
 Ripæ cujus, jure Romano. 2, 8, 8. cujus naturaliter. 2, 8, 9, 10, 13
 Roma quondam communis patria. 3, 15, 3
 Romani cur stipulationibus plus tribuant, quam pactis. 2, 11, 4, 2
 Romani asperi in victoria. 3, 11, 7, 4
 Romani cives Antonini constitutione effecti quid juris habuerint. 2, 9, 11. dictatores quale imperium habuerint. 1, 3, 11
 Romanus. *vide* populus & imperium.
 Romani veteres dolis abstinabant. 3, 1, 20, 3
 Romani imperii quæ fuerunt, cujus nunc sint. 2, 9, 11, 1
 Romani sibi vindicant, quæ hostis ipsorum aliis eripuerat. 3, 6, 7, 2, 3
 Romani duri in captivos populares. 3, 21, 24, 1. eorum instituta ad res bellicas directa. *ibid.*
 imperium Romanum a posterioribus scriptoribus Romania vocatum. 2, 22, 3. divisum in Orientale & Occidentale idem mansit. 1, 7, 17. quæ ejus quondam fuere, cujus nunc sint. 2, 9, 11
 Romani Imperatoris eligendi jus ad quem pertinuerit. *ibid.* electio facta a legonibus an rata fuerit per se. *ibid.* *vide* inimp. Roman.
 Reges Romani an absolute impetaverint. 1, 3, 20
 Romanorum jus in liberis. 2, 5, 11
 Romanorum controversia cum Latinis, & alia de duratione federis. 2, 16, 16, 4
 Romanorum mos de agris capitis. 3, 9, 10, 1, 2, 4
 Romanorum Imperat. item Germanorum: unde. 2, 9, 11, 4, 3
 Romanorum jus de captivis redemptis. 3, 9, 11, & 3, 10, 2
 Romanorum jus pro iis, qui postliminio redierunt. 3, 8, 10, 3
 status Romanorum tempore interregni, & primorum Coss. ex Democratia & Aristocratia mixtus. 1, 3, 20. sub Consulibus popularis. 1, 3, 19. & 1, 3, 20. sub Augusto herilis. 1, 3, 8
 Romanorum lex circa res captas. 3, 13, 4, 4
 Romanorum mos circa reges captos. 3, 11, 7, 2, 3
 Ruben exheredatus a jure primogenituræ. 3, 7, 25

S

- Sabbathum cur institutum. 2, 20, 45.
 & 3, 14, 5. qui violasset, capite puniebatur, & quare. 2, 20, 45
 Sabbathi lex exceptionem habet funtina necessitatis. 1, 4, 7
 Sabbathi lex pro servis. 3, 14, 5, 1
 Sabbathi lex cujus rei symbolum. 2, 20, 45, 2
 Sabbathi violati poena cur capitalis. *ibid.*
 Sacerdotibus & eorum affectis parcendum in bello. 3, 11, 10, 1
 Sacramentum militare post Constantinum. 1, 2, 10, 4. & 2, 13, 11, 3
 Sacra corrumpi an possint jure belli. 3, 5, 2, 1, 3
 Sacra quo sensu publica. 3, 5, 2, 2
 Sacra in deditione comprehenduntur. 3, 5, 2, 1. & 1, 3, 8, 3
 Sacra hosti sacra an sint. 3, 5, 2, 4
 Sacra populi voluntate profana facta. 3, 5, 2, 3, 5. & c. 12, 7, 2
 Sacra sunt res Deo dedicate. 3, 5, 2, 4
 sine sic dicuntur, reuera autem publi-

I N D E X.

- ea sunt. *ibid.* non eripiuntur uſibus
 humanis. *ibid.* neceſſitate & uſu po-
 ſulante, in profanos uſus converti
 poſſunt. *ibid.* & plane alienari. 3.
 19. 3. capiuntur. 3. 5. 2. capta ſunt
 profana. *ibid.* deduntur *ibid.* vaſtan-
 tur licite quoad juſgentium abſolutum.
ibid. injuſtum, id tamen quoad juſti-
 tiam internam. 3. 12. 6
 leges de Sacris pertinent ad curam civi-
 taris. 1. 3. 6. & 3. 12. 2.
 de rebus Sacris rex apud Hebræos. ne-
 quit judicare. 1. 3. 20.
 Sacramentum militare non amplius ob-
 ligat, Duce capto aut capite deminuto.
 2. 13. 16. Sacramenti militaris
 formula apud Rom. mutata, & quan-
 do. 1. 2. 9
 Sacra Scriptura. *vide* Scriptura.
 Sacrificia humana etiam bello puniri
 poſſunt. 2. 20. 47
 Sacrilegia Deus. etiam in filiis punire
 ſolet. 2. 21. 14
 Sacrilegi abjecti inſepulſi. 2. 19. 5
 Sacris parcendum in bello. 3. 12. 16
 Sagmina. 3. 3. 8
 Saguntina controverſia inter Romanos.
 & Carthaginienſes. 2. 16. 13;
 Samſon quo jure malum malo reddide-
 rit. 2. 20. 8
 Samſonis mors. 2. 19. 5. 4.
 Sanari qui prohibet ægrotum, tenetur,
 quali vulneraſſet. 2. 21. 1. *Not.* 7
 Sanctio in dubio potior permiſſione. 2.
 16. 29
 de Sanguine non effundendo interdicitur.
 quomodo accipiendum. 1. 2. 5
 Sapiens. natura. magiſtratus, quo ſenſu. 2.
 20. 9. 2
 Satisfactio offerenda ab eo qui deliquit,
 antequam juſtum bellum gerere poſ-
 ſit. 2. 1. 18. 2
 Saul an in impietate mortuus. 2. 19.
 5. 4
 Scelus. peſſimi exempli pœna omnino
 adſciendum. 2. 20. 23. qui ad ſcelus
 aliquod aliquem impulere pretio, aut
 vi alia, de damno tenentur in ſoli-
 dum. 2. 17. 11. an ob cogitatum ſce-
 lus quis puniri poſſit. 2. 20. 18.
 aliud eſt Sceleratus populus, aliud il-
 licitum populus. noa ſine ſcleris cau-
 ſa coeunt. 3. 3. 2
 Sceptrum regium olim pro jurejurando.
 2. 13. 21
- Sciens, præſens & tacens quando con-
 ſentire credatur. 2. 4. 5. 1
 Scientia quando præſumatur. 2. 21.
 2. 6
 Scientia cum puniri jubetur, ſumitur pro
 patientia. 2. 21. 2. præſumitur in iis
 rebus, quæ ſunt conſpicua, & fre-
 quentia. *ibid.* magiſtratus in ſcele-
 ribus ſubditorum. unde appareat. 3.
 20. 30
 qui Scit & prohibere poteſt, ac debet,
 delinquit, niſi prohibet. 2. 21. 2
 Scholaſticorum ſententia de mendacio
 & æquivocatione. 3. 1. 17. 3
 Scortari in quibuſdam gentibus licitum.
 3. 4. 2
 Scriptura in dubio ad monumentum
 contractus adhibita cenſetur. 2. 16.
 30
 Scripturæ & picturæ eadem ratio. 2. 8.
 21. 1
 Sacræ Scripturæ ſenſus in dubio unde
 non incommunode diſcatur. 1. 2. 9. & 1.
 4. 5. & 1. 4. 7
 de Scripti ſenſu cum queritur, quid ſit
 ſpectandum. 1. 2. 9
 Scripti & ſententiæ locus apud rhetores.
 2. 16. 4. 2
Συδισμός
Σύλα. 2. 15. 5. 1
 3. 6. 24. 4
 Securitas. plena nunquam in vita hu-
 mana, 2. 1. 17. ſecuritati ſue victor
 merito conſulit, etiam juſtitia inter-
 na. 3. 15. 5
 Sedis mutandæ amor, injuſta belli cau-
 ſa. 2. 22. 8
 Semipravia. 3. 11. 4. 6
 Senatus Romanus: aliquo tempore parti-
 tus. ſummum imperium cum populo.
 1. 8. 20. 6
 Senes. excipiuntur bellicis calamitatibus.
 3. 11. 9
 Sententia: juſ. proprie non dat. 3. 2.
 5. 1
 Sententiæ quæ dividendæ aut conjun-
 gendæ. 2. 5. 19
 Sententiæ quomodo numerandæ inter
 eos, qui diſpares partes in re habent.
 2. 5. 22
 Sententiæ judiciariæ vim habent. con-
 tractus. 2. 21. 20. etiam injuſta a ſub-
 dito vi impediri non debent, & qua-
 re. 3. 2. 5. non ab extero. *ibid.*
 Sententiarum pœna numero reus alſolvi-
 tur

tur, & possessor vincit. 2. 5. 18.
 in ferendis Sententiis jus absentium præ-
 sentibus accrescat. 2. 5. 2.
 Sepeliendi jus quale. 2. 19. 1. 5
 Sepeliendi mos unde ortus. 2. 19. 2,
 1, 4
 Sepeliendi hostes & inimici. 2. 19. 3, 4,
 2, 3
 ob Sepeliendos martuos bella. 2. 19,
 3, 6
 Sepultura an debeatur his, qui se occi-
 derunt. 3. 19. 5. 1, 3
 Sepultura jus est ex jure gentium vol-
 untario. 2. 19. 1. cur institutum. 2,
 19. 1. debetur etiam hostibus. 2. 19. 3
 Sepulturam prohibere furor dicitur. 2,
 19. 3, 4
 Sepulturam concedere an sit nota victo-
 riæ. 3. 20. 45. negare, causa justa
 belli. 2. 19. 5. unica poena regum ab-
 solutorum. 1, 3, 16
 Sergius Paulus in magistratu manet sac-
 tus Christianus. 1, 2. 7, 10
 Sermo instrumentum societatis. *Proleg.*
pa. 6. ambiguus ex circumstantiis vel
 licitus est, vel non est. 3. 1, 1, vide
 colloquium.
 Sermone cogere, mutare, pars mixti
 imperii. 5, 8, 3
 Servitus ex voluntate. 2, 5, 26, 27
 Servitus neutiquam pugnat cum jure na-
 turali. 2, 5, 27, 2
 Servitus ex poena. 2, 5, 23
 Servitus perfecta, & imperfecta quæ. 2,
 5, 27, 1, & 30, 1
 Servitus quo sensu contra naturam di-
 citur. 3, 7, 1, 1
 Servitus annorum septem. 2, 5, 30. ob
 redemptionem ex captivitate quando
 jure Rom. desinat. 3, 9, 10. oritur pa-
 cto, aut ex delicto iusto. 3, 7, 1. a
 Deo aliquando in beneficium homi-
 nibus conceditur. 2, 24, 6. præfertur
 interfectioni populi. *ibid.* eorum qui
 bello capiuntur, continet perpetuam
 obligationem operarum pro alimentis.
 3. 14. 2. eorum, qui in servitutem se
 dediderunt, qualis, & quale jus do-
 minus cederant. *ibid.* Civilis jure vi-
 deretur imperari potest. 1, 3. 8. & 3. 8. 1.
 ex quibus causis libertati etiam ab
 ipso populo anteponatur. 1. 3. 8. quo
 casu desinat. 2. 9. 1. fit, cum populus
 in provincie formam religitur. 2. 21.

7. personalis. 2. 13. 4. inaperfecta. 2.
 5. 20. perfecta est, quæ debet operas
 perpetuas pro victu. 2. 5. 27. poenalis
 duplex, singulorum & universalitatis.
 2. 5. 31. singulorum personarum non
 egreditur jure naturali. 2. 5. 22. jure
 gentium etiam in filios derivatur, &
 qua ratione. 3. 14. 8. universalitatis est
 perpetua. 2. 5. 32
 Servitutis plures gradus. 3. 14. 6. infiru-
 menta reges. 3. 15. 9
 in Servitutem privatam licet cuique se
 addicere. 1. 3. 8. & 3. 7. 11. parentes
 filios vendere possunt aliquo casu. 3.
 14. 8
 Servitus an mari possit imponi. 2. 3. 15.
 prædiorum jus est personale. 1. 1. 4
 Servitutis imperfectæ genera. 2. 5. 30
 Servitutis bellicæ causa. 3. 7. 5. 1
 Servus mercedem laboris sui an fumere
 possit. 3. 7. 6. 4
 Servus resistere an licite possit domino.
 3. 7. 7
 Servus cognosci debet, ut possimilio re-
 cipiat. 3. 9. 11. 1
 Servus instrumentum domini. 1. 5. 3.
 membrum minus dignum familiæ. 1.
 2. 7. subdito similis quo sensu dicitur.
 3. 14. 3. efficere ea non cogitur, quæ
 sunt contra jus divinum & humanum
 2. 26. 3. fugere an possit, si humanis
 Domini sit servitus. 2. 5. 29. quorsum
 pertineat Apostolorum monitum, ne
 fugiant. 3. 7. 6. in sui venditionem
 hoc casu proclamare poterat apud
 Græcos, apud Latinos ad statuas con-
 fugere. 3. 14. 6
 Servus natura. 1. 3. 8. nemo est. 3. 7. 1.
 nemo tamen jus habet, ne unquam
 serviat. 2. 22. 11. injustum bellum quod
 aliquibus inferitur, quasi natura servi
 sint. 2. 22. 14
 Servus recipitur, etiam si animique res
 nostras sequendi non habeat. 3. 9. 11
 1
 Servus mercenario comparatur. 3. 14.
 2. 2
 in Servum quidvis licet. 2. 7. 3. 1
 Servi fratres nostri. 3. 14. 2. 3
 Servi naturaliter philosophis qui. 2.
 22. 12
 Servi ad operas urgendî moderate. 3.
 14. 5. 1
 Servi quo casu fugere possint. 2. 5. 29. 2.
 10 2 &

I N D E X.

et sunt. *ibid.* non eripiuntur uſibus humanis. *ibid.* neceſſitate & uſu poſulante, in proſanos uſus converti poſſunt. *ibid.* & plane alienari. 3. 19. 3. capiuntur. 3. 5. 2. capta ſunt proſana. *ibid.* deduntur *ibid.* vaſantur licite quoad juſ gentium abſolutum. *ibid.* injuſtum, id tamen quoad juſticiam internam. 3. 12. 6
 leges de Sacris pertinent ad curam civitatis. 1. 3. 6. & 3. 12. 2
 de rebus Sacris rex apud Hebræos. nequit judicare. 1. 3. 20
 Sacramentum militare non amplius obligat, Duce c. pro aut capite deminuto. 2. 13. 16. Sacramenti militaris formula apud Rom. mutata, & quando. 1. 2. 9
 Sacra Scriptura. *vide* Scriptura.
 Sacrificia humana etiam bello puniri poſſunt. 2. 20. 47
 Sacrilegia Deus etiam in filiis punire ſolet. 2. 21. 14
 Sacrilegi abjeſti inſepulti. 2. 19. 5
 Sacra parcendum in bello. 3. 12. 16
 Sagmina. 3. 3. 8
 Saguntina controverſia inter Romanos. & Carthaginienſes. 2. 16. 13
 Samſon quo jure malum malo reddiderit. 2. 20. 8
 Samſonis mors. 2. 19. 5. 4
 Sanari qui prohibet ægrotum, tenetur, quaſi vulneraſſet. 2. 21. 1. *Not.* 7
 Sanctio in dubio potior permiſſione. 2. 16. 29
 de Sanguine non effundendo interdictum. quomodo accipiendum. 1. 2. 5
 Sapiens. natura. magiſtratus, quo ſenſu. 2. 20. 9. 2
 Satisfactio offerenda ab eo qui deliquit, antequam juſtum bellum gerere poſſit. 2. 1. 18. 2
 Saul an in impietate mortuus. 2. 19. 5. 4
 Scelus peſſimi exempli poena omnino adiciendum. 2. 20. 23. qui ad ſcelus aliquod aliquem impulere pretio, aut vi aliz, de damno tenentur in ſolidum. 2. 17. 11. an ob cogitationem ſcelus quis puniri poſſit. 2. 20. 18
 aliud eſt Sceleratus populus, aliud ii, quicum populus non ſine ſceleris cauſa coeunt. 3. 3. 2
 Scipitum regium olim pro jurejurando. 2. 13. 21

Sciens, præſens & tacens quando conſentire credatur. 2. 4. 5. 1
 Scientia quando præſumatur. 2. 21. 2. 6
 Scientia cum puniri jubetur, ſumitur pro patientia. 2. 21. 2. præſumitur in iis rebus, quæ ſunt conſpicua, & frequentia. *ibid.* magiſtratus in ſceleribus ſubditorum. unde appareat. 3. 20. 30
 qui ſcit & prohibere poteſt, ac debet, delinquit, niſi prohibet. 2. 21. 2
 Scholaſticorum ſententia de mendacio & æquivocatione. 3. 1. 17. 3
 Scortari in quibuſdam gentibus licitum. 3. 4. 2
 Scriptura in dubio ad monumentum contractus adhibita cenſetur. 2. 16. 30
 Scripturæ & picturæ eadem ratio. 2. 8. 21. 1
 Sacra Scripturæ ſenſus in dubio unde non inconſuete diſcitur. 1. 2. 9. & 1. 4. 5. & 1. 4. 7
 de Scripti ſenſu cum quæritur, quid ſit ſpectandum. 1. 2. 9
 Scripti & ſententiæ locus apud rhetores. 2. 16. 4. 2
Συνοψίς 2. 15. 5. 1
Σύλλα. 3. 6. 24. 4
 Securitas plena nunquam in vita humana, 2. 1. 17. ſecuritati ſuæ victor merito conſultat, etiam juſticia interna. 3. 15. 5
 Sedis mutandæ amor. injuſta belli cauſa. 2. 22. 8
 Semipravi. 3. 11. 4. 6
 Senatus Romanus. aliquo tempore partitus ſummum imperium cum populo. 1. 8. 20. 6
 Senes excipiuntur bellicis calamitatibus. 3. 11. 9
 Sententia juſ proprie non dat. 3. 2. 5. 1
 Sententiæ quæ dividendæ aut conjungendæ. 2. 5. 19
 Sententiæ quomodo numerandæ inter eos, qui diſpares partes in re habent. 2. 5. 22
 Sententiæ judiciaræ vini habent contractus. 2. 21. 20. etiam injuſta a ſubdito vi impediri non debent, & quare. 3. 2. 5. non ab extero. *ibid.*
 Sententiarum poena numero reus ſolvitur

- jur, & possessor vincit. 2. 5. 18.
 in ferendis Sententiis jus absentium præ-
 sentibus accrescit. 2. 5. 2.
 Sepeliendi jus quale. 2. 19. 1. 5
 Sepeliendi mos unde ortus. 2. 19, 2,
 1, 4
 Sepeliendi hostes & inimici. 2, 19, 3, 1,
 2, 3
 ob Sepeliendos mortuos bella. 2. 19,
 3, 6
 Sepultura an debeatur his, qui se occi-
 derunt. 3, 19. 5. 1, 3
 Sepultura jus est ex jure gentium vo-
 luntario. 2. 19. 1. cur institutum. 2,
 19. 1. debetur etiam hostibus. 2, 19, 3
 Sepulturam prohibere furor dicitur. 2,
 19, 3, 4
 Sepulturam concedere an sit nota victo-
 riæ. 3, 20, 45. negare, causa justa
 belli. 2, 19, 5. unica pœna regum ab-
 solutorum. 4, 3, 16
 Sergius Paulus in magistratu manet factus
 Christianus. 1, 2, 7, 10
 Sermo instrumentum societatis. *Proleg.*
p. 6. ambiguit ex circumstantiis vel
 licitus est, vel non est. 3, 1, 1, *vide*
colloquium.
 Sermonem cogere, mutare, pars mixti
 imperii. 5, 8, 3
 Servitus ex voluntate. 2, 5, 26, 27
 Servitus nequitiam pugnat cum jure na-
 turali. 2, 5, 27, 2
 Servitus ex pœna. 2, 5, 23
 Servitus perfecta, & imperfecta quæ. 2,
 5, 27, 1, & 30, 1
 Servitus quo sensu contra naturam di-
 citur. 3, 7, 1, 1
 Servitus annorum septem. 2, 5, 30. ob
 redemptionem ex captivitate quando
 jure Romæ desinat. 3, 9, 10. oritur pa-
 cto, aut ex delicto justo. 3, 7, 1. a
 Deo aliquando in beneficium homi-
 nibus conceditur. 2, 24, 6. præfertur
 intercessionem populi. *ibid.* eorum qui
 bello capiuntur, continet perpetuam
 obligationem operarum proalimenti.
 3. 14. 2. eorum, qui in servitutem se
 dediderunt, qualis, & quale jus do-
 minus cederint. *ibid.* Civilis jure vi-
 ctiomæ imperari potest. 1, 3. 8. & 3. 8. 1.
 ex quibus causis libertati etiam ab
 ipso populo anteponatur. 1. 3. 8. quo
 casu desinat. 2. 9. 1. fit, cum populus
 in provincie formam redigitur. 2. 21.
 7. personalis. 2. 13. 4. imperfecta. 2.
 5. 20. perfecta est, quæ debet operas
 perpetuas pro victu. 2. 5. 27. pœnalis
 duplex, singulorum & universitatis.
 2. 5. 32. singulorum personam non
 egreditur jure naturali. 2. 5. 22. jure
 gentium etiam in filios derivatur, &
 qua ratione. 3. 14. 8. universitatis est
 perpetua. 2. 5. 32
 Servitutis plures gradus. 3. 14. 6. instru-
 menta reges. 3. 15. 9
 in Servitutem privatam licet cuique se
 addicere. 1. 3. 8. & 3. 7. 11. parentes
 filios vendere possunt aliquo casu. 3.
 14. 8
 Servitus an mari possit imponi. 2. 3. 15.
 prædiorum jus est personale. 1. 1. 4
 Servitutis imperfectæ genera. 2. 5. 30
 Servitutis bellicæ causa. 3. 7. 5. 1
 Servus mercedem laboris sui an sumere
 possit. 3. 7. 6. 4
 Servus resistere an licite possit domino.
 3. 7. 7
 Servus cognosci debet, ut possiminius re-
 cipiatur. 3. 9. 11. 1
 Servus instrumentum domini. 1. 5. 3.
 membrum minus dignum familie. 1.
 2. 7. subdito similis quo sensu dicitur.
 3. 14. 3. efficere ea non cogitur, quæ
 sunt contra jus divinum & humanum
 2. 26. 3. fugere an possit, si immanis
 Domini sit servitus. 2. 5. 29, quorsum
 pertineat Apostolorum monitum, ne
 fugiant. 3. 7. 6. in sui venditionem
 hoc casu proclamare poterat apud
 Græcos, apud Latinos ad statuas con-
 fugere. 3. 14. 6
 Servus natura. 1. 3. 8. nemo est. 3. 7. 1.
 nemo tamen jus habet, ne unquam
 serviat. 2. 22. 11. injustum bellum quod
 aliquibus infertur, quasi natura servi
 sint. 2. 22. 14
 Servus recipitur, etiam si animi res
 nostras sequendi non habeat. 3. 9. 11
 1
 Servus mercenario comparatur. 3. 14.
 2. 2
 in Servum quidvis licet. 2. 7. 3. 1
 Servi fratres nostri. 3. 14. 2. 3
 Servi naturaliter philosophis qui. 2.
 22. 12
 Servi ad operas urgendi moderate. 3.
 14. 5. 1
 Servi quo casu fugere possint. 2. 5. 29. 2.
 10 2 &

- & 3. 7. 6. 1. & 1. 4. 7. 1
 Servi transfuge recipiuntur postliminio. 3. 9. 11. 1
 Servi quando postliminio recipiuntur. 3. 9. 11. 3
 Servi, etiam manumissi, postliminio recipiuntur. *ibid.*
 Servi etiam vocabulo olim humaniores abhinebant. 3. 14. 5
 Servi redempti quod jus apud Romanos *ibid.* & 10. 2
 Servi dicuntur populi subjecti. 1. 3.
 12. 1
 Servi pro dominis bellant. 7. 5. 3
 Servi res sunt domini. 3. 7. 3. 2
 Servis Romæ licebat ad statuas confugere. 3. 14. 6. 4
 Servo Dominus quæ præstare debebat. 3. 14. 5. 1. 3
 in Servo vis deliberatrix plena non est. 2. 26. 4
 in Servum jure gentium omnia licent. 3. 7. 3. non etiam iustitia interna. *vide* jus vitæ & necis.
 Servi quo casu fiant liberi. 2. 9. 1
 Servorum nati matrem sequuntur. 7. 2
 Servorum deliberatrix facultas imperfecta. 2. 26. 4. 2
 Servorum filii an naturaliter servi, & quatenus. 2. 5. 29
 Servorum filii qui, & quatenus domino teneantur. 2. 14. 8
 Servis injuria si quæ infertur, non statim domino censetur illata. 3. 20. 40
 ex Servis servi nascuntur jure gentium. 3. 7. 2. & quare. 3. 7. 5
 in Servos lenitas adhibenda. 3. 14. 4.
 jus vitæ & necis in eos quale. 3. 14. 3
 in Servos jus vitæ ac necis dominorum quæ. 2. 5. 25. & 3. 7. 3. & cap. 14. 3. 1
 Servos Romana lex bello arcebat. 1. 5. 4.
 circa servos Francorum jus & Hebræorum. 3. 7. 8
 Severitas laudabilis Dei, Moysi, Christi, & Apostolorum. 1. 2. 8. 11
 Severus Septimius. 1. 4. 5
 Sexus est quid personæ. 2. 7. 18. 2
 Sexus privilegium majus quam ætatis in regnorum successione. 2. 7. 18. 1
 Sexus privilegium est, ubi jus æquale. 2. 7. 30. & 2. 7. 35
 Siculæ successionis controversia. 2. 7. 30. 2
 Signa voluntatis. 2. 4. 3
 Signa animi quæ. *ibid.* & 2. 16. 1. certitudinem habent probabilem, non mathematicam. 2. 4. 3. deliberati animi plura præter stipulationem esse possunt. 2. 11. 4. muta quedam obligant. 3. 24. 5. voluntatis sufficientia. *vide* voluntas.
 Signis hostium uti licitum. 3. 1. 8. 4
 Significatio impropria quando admitenda. 2. 16. 12. 2
 Significatio strictior, laxior, & media. 2. 16. 10. 20
 Silinium Senatûsconsultum. 1. 9. 4
 Silens non semper præsumitur consentire. 2. 4. 5. aut velle. 2. 15. 17
 Silentium non liberum nihil operatur. 2. 5. 3
 Silentium quando consensum probet. 2. 15. 17. 1
 Silentium quale requiratur ad præsumendum consensum ejus partis, quæ alienari debet. 2. 6. 8. quale & ad præsumendam derelictionem. 2. 4. 5. obligat, si in ea re sit, quam quis aperire jure aliquo tenetur. 2. 21. 1
 Silentio an conveniri quædam possint. 3. 24. 1
 Simulatio quid. 3. 1. 8. an semper injusta, adeoque et vitæ tollenda, ut putavit Cicero. 3. 1. 7
 simulatio quæ licita. 3. 1. 7
 Singularium certaminum origo. 2. 20. 8. 5
 Singularia licet, quod gregarim non licet. 2. 5. 24. 2
 Singuli quando punibiles ex facto universitatis. 2. 21. 8. 1
 Societas quid. 2. 12. 4. quod duplex. 1. 14. quomodo a civitate differat. 1. 3. 21. boni, non mali causa contrahitur. 2. 25. 4. jus dat in personam. 2. 5. 8. an nobis nulla sit cum privatis aut prædonibus, ut putavit Cicero. 3. 19. 2. *vide* prædo. an cum tyranno. *ibid.* an cum infidelibus federe contrahi possit. 2. 15. 9. bellica injusta, quæ nullo causæ discrimine initur. 2. 25. 9. *vide* factus.
 Societas civilis utilitatis causa capit. *Præleg. pa.* 12. proprii commodi causa ab

I N D E X

ab unoquoque initur. 1. 2. 1. & 2. 25.
3. naturalis quæ dicatur. 3. 19. 1. 1.
nita fuisset, etiam si nulla re indi-
guissemus, *Proleg. pag. 12.* ejus vis pri-
dem in multis gentibus extincta. 3. 9.
10. maxime naturalis est conjugium.
2. 8. 5. navalis. 2. 12, 4. unde utilitatis
portio æstimanda, quæ ex ea ad par-
tem unamquamque pervenire debet.

ibid. §. 25

Societas publica qualis. 2, 5, 17. ejus
effectus, ut pars minor majorem se-
quatur. *ibid.* an morte finiat. 2,
16, 16

Societas a civitate in quo differat. 1, 3,
21, 7.

Societas civilis ab humano instituto co-
pit. 1, 4, 7, 3

Societas cum quibus illicita Mebratis. 2,
15, 9, 1, 5

Societas cum profanis quæ, & quate-
nus periculosa, & quomodo periculis
occurri possit. 2, 15, 10, 2

Societas negotiatoria an iniri possit, ut
alter damni immanis sit. 2, 12, 24, 3

Societas, ubi opera & pecunia inter se
comparantur. *ibid. Not. 2.*

Societas, ex qua alter nihil lucri sperat,
non valet. 2, 12, 24, 3

Societas bonorum universorum qualis.
ibid.

Societas navalis. *vide* Admiralitas.

Societatem morte finire, non est juris
naturalis aut gentium. 2, 16, 16, 4

Societatis bellicæ divisio. 2, 15, 6, 2

Societatis appetitus homini proprius.
Proleg. pag. 7. jus cum quibusque
an amittatur derelictione. 2, 4, 15.

respectus minor apud naturam, quam
propriæ salutis. 2, 1, 4. cujus gratia
in societatem coitum est, id populus
partibus suis tenetur conservare. 2,
6, 3

in Societate partes æquales quomodo in-
telligendæ. 2, 12, 24, 1

Socius socium cogere potest, ut stet se-
deri. 1, 3, 21, 5

Socius quis in bello. 3, 17, 3 *Not. 3.* de-
fendere socium quibus causis non co-
gatur. *vide* Auxilium.

Socii sociis jus reddere debent, si sub-
diti sui accusentur. *Not. 4. ibid.*

Socii defendendi, quando. 2, 25, 4

Socii qui sunt in jure postliminii. 3, 9,

2, 3
Socii quando partem habeant in præda.

3, 6, 24, 2
Sociis illata vis quando pacem rumpat.

3, 10, 33
Socii in bello injusto de damnis tenen-
tur, interdum & puniri possunt. 3,

1, 3
Socii Romanorum quales fuerint. 3,

3, 4
in Solitudine cessat judicium. 1, 3, 2

Sociis hostium bellum an sit indicen-
dum. 3, 3, 9. ejus, cum quo pax ini-
ta, rebellantibus, an rupta pax cen-
seatur. 3, 20, 29. in sociis, qui in pa-
ce comprehensi sunt, pax rumpitur,
si invadantur. 3, 20, 32. hostium quo
jure poena exerceatur. 3, 1, 3

Sociorum jus proximè accedit ad jus sub-
ditorum. 2, 25, 4. ad quos eorum pax
inita pertinet. 3, 20, 33

Sociorum controversiæ judicari quomo-
do soleant. 1, 3, 21, 4, 6

Sociorum a sociis oppressorum exempla.
1, 3, 21, 10

Sociorum plurium quis præferendus. 2,
15, 13, 1, 3

Sociorum nomine an futuri veniant. 2,
10, 13, 1, 2

Socios in federe non nominatos ad-
juvare non est contra fedus. *ibid. Not.*

2, 3
Sollicitare subditos alienos non licet. 3,

1, 21
Solo cadere plantata, confita & ædi-
ficata, non est juris naturalis. 2, 8,

22
Solum inculcum an concedendum exter-
nis. 2, 2, 17

Solutio ut in certum tempus differatur,
jus est æstimabile. 2, 12, 20. cum dif-
fertur, lucri cessantis ratio haberi po-
test. 2, 12, 14. minus solvit, qui tem-
pore minus solvit. 2, 12, 20

Sorores duas ducere olim licitum. 2, 5,
14, 2

Sorte amplius quando aliquid licite exi-
gi possit. 2, 12, 22

Sorte bellum finire potest. 2, 23, 8. qui-
bus casibus. 3, 20, 42

Sortis usus ad bella vitanda. 2, 23, 10

Spartæ. *vide* Lacedæmon.

Spe-

I N D E X.

Specialia efficaciora generalibus.	2, 16, 29, 1	Stephani lapidatio, quo jure instituta.	2, 20, 9.
Species pars substantiae.	2, 8, 19, 2	Sterilitas locatori utrum ob sit an conductori.	2, 12, 18.
Species populi quomodo tollatur.	2, 9, 6	Stipendium accipere licitum militi.	2, 25, 10.
Species, id est, formae plures unius rei artificialis.	2, 5, 8, 2	Stipendium, bene solutum, militem modicatum efficit.	3, 17, 2.
Species inserit, sublata aut omni, aut perfecta juris communitate.	2, 9, 6	non solum Rex tenetur militi & subditis, quibus ea occasione damnum datum.	<i>ibid.</i> sed de solvendo stipendio, quale sit.
Specificatione an res acquirantur.	2, 8, 15, 21	Stipulari pro tertio naturaliter licet, & quo effectu.	2, 11, 18, 1.
Specificationis jus naturale quale sit.	2, 8, 19	leges circa stipulationem aut acceptationem pro tertio.	2, 11, 18, 2.
Spes lucri quando veniat in restitutio-nem.	2, 17, 5, 2	Stipulatio signum animi deliberati lege civilis.	2, 11, 4.
Spiritus, id est, forma.	2, 9, 3, 1	Stipularum dissertationum magna pars circa voces constituitur.	2, 20, 23.
Spolia hosti detracta quorum sint.	3, 6, 12, 2	Stratoclis lex de placitis Demetrii.	2, 26, 3.
Spoliare hostem licet jure gentium.	3, 5, 1	Studiosis literarum parcendum in bello.	3, 11, 10, 2.
Spuria quid.	2, 15, 6, 1	Supra cum sanguinis hostium, quo jure permissa sunt, quo non.	3, 4, 19.
Sponsio quid.	2, 15, 3, 1	Supra an contra jus gentium in bello.	3, 4, 19, 1.
Sponsio quatuorplex, 2, 15, 17. ad nihil obligat eam, qui summum habet imperium.	2, 15, 16. nisi tacite. 2, 24, 6. vel ex noticia & silentio. 2, 15, 17. publica quae. 2, 15, 3. quomodo a federe liberat.	Stuprata per viam non clamant.	2, 11, 14, 1.
Sponsio an ex noticia & silentio regem aut populum obliget.	2, 15, 17, 1	Sua homini quae.	2, 17, 2, 1.
Sponsionis Caudinae & Numantinae controversia.	2, 15, 16, 1, 2	Suasor sceleris tenetur damni dati. 2, 17, 7. etiam si alii non defuturi erant, qui idem tuassent.	2, 17, 10.
Sponsionis Lucertinae controversia.	2, 15, 17, 2	Subditi instrumenta sunt imperantium.	1, 5, 3.
Sponsionum quot sint materiae. 2, 15, 15.		& quasi partes, liberi quibus casibus fiant. <i>vide</i> Liber. non obligantur ex contractu magistratum ante ejus publicationem.	3, 21, 5, & 3, 23, 6.
Sponsoris periculum miserabile.	3, 13, 4	non tenentur ex delicto civitatis, in qua commorantur.	3, 27.
Sponsores ad quid teneantur, si improbetur sponsio.	2, 15, 16, 3.	Subditi injuriam potius tolerare debent, quam vi imperanti resistere.	1, 4, 1.
Sponsores tenentur in id, quod interest.	2, 15, 3, 3.	obedire non debent magistratui, si quid juri naturali aut divino adversum statuat.	<i>ibid.</i>
Sponsorum bona ad id, quod interest, obligata.	2, 15, 16, 3.	Subditi hosti militantes an pacem rumpant.	3, 0, 31.
Spurius. <i>vide</i> Nothus.		Subditus cogi potest, ut ob sit eat, & quomodo.	3, 20, 5, 2.
de Statione non deferenda lex, quomodo accipienda.	1, 4, 7.	Subditus dubitans an recte militet.	2, 26, 5, & 3, 4, 1, 4.
Statu liberorum servitus.	2, 5, 30.	Subditi alieni an bello defendi possint.	2, 25, 8, 1.
Status miseretur aliquando. <i>vide</i> Imp. divisio optinuit. 2, 24, 6. popularis. <i>ibid.</i> qualiscunque fingatur, sua habet incommoda. 1, 3, 8. p. et s. mutari potest. 3, 19, 10. mutato statu corpus, non corpus mutatur.	2, 16, 16. Reip. p. et s. item statum tueri boni viri est.		3, 1, 21.
	2, 16, 6.		Sub-

Subditi quando iuste bellum gerant. 2, 26, 2, 1.
 Subditi qui. *ibid.* Not. 1.
 Subditi hostium ubique offenduntur iure belli. 3, 4, 6, 8, 1, 1.
 Subditi reddendi superioribus, si bello iniusto abstracti sint. 3, 14, 4.
 Subditi quomodo fiant participes delicti superiorum. 2, 21, 7.
 Subditi an semper se in libertatem vindicare possint. 2, 4, 14.
 Subditi bellare possunt in magistratus summæ potestatis iussu. 1, 4, 1, 2.
 Subditi resistere imperantibus prohibentur ex ipsa natura civilis societatis. 1, 4, 2, 1. eorum resistentia est vetita iure Hebræo, & iure Evangelico. 1, 4, 3, 4.
 Subditi pro imperantibus bellant. 1, 5, 3.
 Subditis illata vis pacem rumpit. 3, 20, 3, 2.
 Subditis alterius, qui piratæ sint, vis illata, pacem non rumpit. *ibid.*
 Subditis bellantibus promissa an teneant. 3, 19, 6.
 Subditis dubitantibus tributa potius imperanda, quam opera militaria. 2, 26, 5.
 Subditis interdum præda conceditur. 3, 6, 2, 4.
 Subditorum bona obligantur iure gentium pro debito civitatis. 3, 19, 19, & 3, 13, 1. ius, si Rex sine causa auferat, tenebitur de damno. 2, 14, 8.
 Subditis bellare non licet, si sciant bellum esse iniustum, etiam cum hoc ipsis indicatur. 2, 26, 3. bellare contra magistratum, nullo iure licet. 2, 4, 2. & *seqq.* 3, 15, 6, in extrema necessitate licet eis se ab injuria defendere lege Nat. & Hebræa, vix Evangelica. 1, 4, 7. etiam bellare, quatenus magistratus in certa pacta in prima imperii delatione inita peccat. 1, 4, 8. bella pro subditis gerere vitamque eorum defendere civitas & rex tenetur. 2, 25, 1. magis, quam ut eas rationes possit omittere, quæ ad ipsorum tutelam maxime sunt naturales. 3, 20, 42. pro ipsis gerere contra ipsorum inprobum magistratum etiam privatis licet, si imperio ejus magistratus non sunt subditi. 1, 4, 1. etiam si daretur subditos in summa necessitate contra imperantem se defen-

dere non debere. 2, 25, 8. non tamen gerenda hujusmodi bella, nisi id sine omnium aut plurium subditorum incommodo fieri possit. 2, 25, 2. cogere imperantem non licet. 2, 14, 6.
 Subditorum facultas deliberatrix imperfecta. 2, 26, 4, 2.
 Subditorum ratione an bellum utrinque iustum. 2, 26, 4, 3.
 Subditorum defensio an aliqua iusta in bello iniusto. 2, 26, 6, 1.
 Subditorum libertas obligatur ex facto superiorum. 3, 2, 2, 1, 2.
 Subditorum factum an pacem rumpat. 3, 20, 30.
 Subditorum innocentium res in punam non recte capiuntur. 3, 13, 2.
 Subditos suscipere migrantes, non est contra pacem, quæ amicitiam complectitur. 3, 20, 41.
 Subiectio civilis ex pœna. 2, 5, 3, 2.
 Subiectio civilis. 3, 8, 1, 1.
 Subiectio herilis. *ibid.*
 Subiectio mixta. *ibid.*
 Subiectio populi perfecta & imperfecta. 2, 5, 31.
 Subiectio ius est in personam. *vide* lex. 2, 5, 26. quod plex. *ibid.* fit vel ex consensu. *ibid.* vel ex delicto. 2, 5, 32.
 Christianorum, qua subsunt magistratui, quanta. 1, 4, 4. privata. 2, 5, 8. quid contineat. 2, 5, 27. publica quæ. 2, 5, 31. continet necessitatem non resistendi. 1, 4, 4. vocatur & civilis. 3, 8, 1. an subicere se liceat lege evangelica magistratui infideli. 2, 15, 10.
 Subordinationis natura & effectus. 1, 4, 6, 1, 2.
 Substantiæ vox pro more perpetuo. 2, 12, 26, 3.
 Successio titulum veterem continuat. 1, 3, 10, 5.
 Successio linealis in regnis quæ. 2, 7, 22, 23.
 Successio cognatica linealis. 2, 7, 22.
 Successio linealis, nullis gradibus terminatur. *ibid.* Not. 1.
 Successio regnorum in Africæ partibus quibusdam. 2, 7, 24.
 Successio in regnis patrimonialibus. 2, 7, 12.
 Successio ab intestato unde. 2, 7, 3.
 Successio cur magis descendat quam ascendat. 2, 7, 5, 2.
 Suc-

Successio non semper infert summum & absolutum imperium. 1, 3, 10. nam ab omnibus constitui potest, qui ejus habent potestatem. 2, 7, 24. & sic etiam a populo, & quare ab eo solcat institui. 2, 7, 19. non est subjureiuperis. 2, 7, 27. in bona ab intestato quid. 2, 7, 10. oritur ex jure gentium voluntario. 2, 16, 6. natura quoque ei favet. 2, 7, 30. fractum. 2, 7, 9. eorum qui summum habent imperium, si de eorum voluntate non expressa extant judicia. 2, 7, 11. Linealis cur instituta. 2, 7, 22. opposita hereditarie. 2, 7, 33. qualis. 2, 7, 22. duplex, cognatica & agnatica. 2, 7, 23. agnatica cur instituta. *ibid.* in successione lineali spes semel parva jus facit. 2, 7, 28. itaque nec peccatum patris filio nocere potest. 2, 7, 26. in regno ex consensu populi delato quæ velit observari generaliter. 2, 7, 14. & *seqq.* quæ in sexu, ætate, & qualitate. 2, 7, 18. est quasi ea, quæ sit ab intestato. 2, 7, 26. regi jus dat temporarium. 2, 6, 10. imperium ad eum non ab eo qui decedit, sed a populo defert. 2, 14, 11. tantum defertur, quantum prima electio tribuerat. 1, 3, 10. in regno allodiali opponitur ei, quæ sit ex lege. 2, 7, 20. patrimoniali an ætatis prærogativam admittat & quando. 2, 7, 33. de successione in imperio controversia quis judicare possit. 2, 7, 27. an in successione liberi ante adoptionem regni nati postponantur iis, qui post nati. 2, 7, 28

Successionis ab intestato post liberos duo præcipui fontes. 2, 7, 9, 1, 3. & 11,

Successionem quisque elegisse creditur, quæ in more patriæ est. 2, 7, 11, 2
Successionum leges diversæ. 2, 7, 11, 2
Succedens in regno patrimoniali individuo debet aliis hæredibus idipsum repensare. 2, 7, 13

Successor in federibus quid significet. 2, 16, 18. an obligetur per constituta antecessorum, & an ea ipsi mutare non liceat. 1, 3, 7. regni tantum qui. 2, 14, 10. mixto jure qui. *ibid.* jure hereditatio non succedant in ætatis privilegium. 2, 7, 30. quid accipiant per ejusmodi hereditatem. 2, 14, 10. an federa e-

tiam ad successores pertineant. 2, 16, 10
Successores regum quando & quatenus teneantur. 2, 14, 11

Suffetes Carthaginiensium. 1, 3, 10

Sulla quo jure proscripserunt liberos ad nullos honores admisserit. 2, 21, 16. leges ejus quare Ciceron servandas censuerit, cum iniquæ sint. 1, 4, 15

Sulpicius. 2, 4, 2

~~Συλλας~~ quid. 2, 12, 4

Superior an & quomodo in subditum mendacium committat. 2, 1, 15

Superior non is semper, cujus utilitati regimen inservit. 1, 3, 8, 14

Superior quid possit circa juramentum. 2, 13, 20, 1, 3

Superior subditum cogere potest ad ea, quæ non ex iustitia, sed ex alia virtute debentur. 2, 5, 3, 4

Superioris præceptum, quando excuset. 2, 26, 4. quando non. 2, 26, 3, 4, 8

Superficies an solocedat. 2, 8, 22

Superstitiosus nuni dicendus, Deum nihil colere. *Proleg.* pag. 28

Supplices ut defendantur, est ex iure gentium. 3, 2, 3. hoc jus ad eos tantum pertinet, qui immerito odio laborant. 2, 11, 5. qui fortuna tales sunt, non culpa sua. 3, 2, 3

Supplices, dum causa cognoscitur, defendendi. 2, 21, 6

Supplicia capitalia antiquissima & in quibus criminibus. 1, 2, 5, 6. non solui Hebræis ea concessa. *ibid.* Not. 9. 10

Supplicia naturaliter unusquisque de nocente punire potest. 2, 10, 9. hoc ius Nat. manet in quibusdam, *ibid.* ad propinquos damnatorum injuste extenduntur. 2, 21, 13. capitalia: an prohibita lege Evangelica. 1, 2, 7. & 2, 20, 10. an magistratus Christianus iuste possit exercere. 2, 20, 12. prohiberi non possunt, nisi cum summa scelerum permissio. 1, 2, 7. prohibita dicuntur in iis delictis, quæ a Mose capite non puniuntur. 2, 11, 14. prohibita eo sine inficiantur, quasi melius sit fonti mori, quam vivere. 2, 20, 7

Supplicis cruciacus quo jure addantur. 2, 20, 32. supplicio afficiend. quare tempus aliquod indulgetur, antequam puniantur. 2, 20, 12. cur testes pri-

I N D E X.

Res primi olim accedere debebant,
cum quis lapidibus esset obruen-
dus. 2, 2, 26. 4. affecti reges. 3, 11, 7.
Annot. 2. affectis sepultura negata.
2, 19, 4
Supplicibus parcendum. 3, 11, 15
Supplicum jus quibus debeatur. 2, 21,
5, 1, 4
Supplicum defensorum & non defen-
sorum exempla. 2, 21, 5, 3, 5
Supplicum jus in bello quale. 3, 11,
3, 1
Supplices an belli jure occidantur. 3,
4, 11
Supplicum causa ex quo jure cognos-
cenda. 2, 21, 6, 2
Suum naturaliter quid. 2, 17, 2. quis-
que abdicare potest jure naturali.
2, 4, 4. ut quisque consequatur, jus
est favorabile. 3, 20, 11. nemo ter-
rere credendus est iurare. 3, 20, 5.
suo minus ferire an pugnet cum
iustitia. *Proleg. pag.* 26. In dubia ad
eam partem magis inclinandum,
quæ alteri, quam quæ sibi consu-
lit. 3, 1, 4
Syndrii. potestas apud Hebræos. 1,
3, 20
Syres an cuiquam propriæ. 2, 2, 3, 2

T

Tacitus consensus populi quis. 2,
6, 10, 11. jus dat ad alienandas
minores ejus jurisdictiones. 2, 6, 10.
tacita voluntas potest imperium vi
partum iustum efficere. 2, 4, 14
non omnia, quæ Tacentur, etiam ce-
lantur. 2, 12, 9
Tale natura esse, quomodo quid dica-
tur. 3, 7, 1
Talis pro se, id est ob vulnus, non
nisi per judicem exigi poterat. 1, 2,
8. & 2, 20, 8. quæ in bellis sic vo-
catur, plerumque injusta. 3, 4, 13.
iusta non est, cum postuletur ex o-
dio. 2, 20, 10
Talis non transit personam. 3, 11,
16, 2
Talionis postulatio Hebræis quo sen-
su licita. 2, 20, 10, 7
Talionis usus qui apud Hebræos & Ro-
manos. *ibid.*
Talionem in iudicio exigere Hebræis

indultum. 1, 2, 8, 7
Tarquinii factum in Gabiis an iustum
fuerit. 3, 24, 2
Telum quid jure Romano. 2, 1, 12, 2
Templa vastare injustum jure natu-
rali, etsi ab iis fiat, qui in quibus-
dam circa religionem dissentiunt.
3, 12, 8. licet vastare iure belli. 3,
5, 2, an iure salionis liceat. 3,
12, 7
Templum Hierosolymorum intravit
Pompeus, incendit litus. 3, 5, 2, 5
Templi Hierosolymitani religio. 3,
5, 2, 4
Templa gentium a Judæis insensa.
ibid.
Templis parcendum. 3, 12, 6, 1, 2,
5, 1
Tempus immemorabile in dubio suffi-
cit ad derelictionis præsumptionem.
2, 4, 7
Tempus immemorabile a centenariis
differt. *ibid.*
Tempus, quod possessori ius dat do-
minii in quæstione de imperio de-
relictio, unde numerandum. 2, 4,
12. memoria ius excedens infinitum
est moraliter. 2, 4, 7. temporis du-
ratio naturam rei non mutat. 1,
3, 11
Tempus ad penitentiam dandum his,
qui supplicio afficiuntur. 2, 20,
12, 1
Temporis quæ vis ad præsumendam
derelictionem. 2, 4, 6
Teneri bello quæ intelligantur. 3, 20,
12, 2
Termini sacra sine sanguine. 3, 15,
7, 1
a Termini sacris Numa quare sangui-
nem abesse voluit. 3, 15, 7
Terminorum duo genera. 3, 21, 4, 3
Terminus naturaliter is est, qui pars
est rei. 3, 21, 4. 2 quo, non est in-
tra mensuram naturaliter, ut alter.
ibid. Imperiorum termini naturales
qui. 2, 3, 16. quare confluantur.
2, 3, 17. promoveri iniuste possunt,
etiam in iusto bello. 3, 15, 2. non
semper promovendi, quoties etiam
iuste possunt promoveri. 3, 15, 7
Terra continetur a mari. 2, 2, 3. ter-
ram & aquam dedere quid. 2, 5, 31.
Annot. 1.

I N D E X:

- Terræ hostili quare parcendum. 3,
12, 1, 2, 2, 13, 1, 4, 1, 5, 1, 8, 1, 2
- Territorium unde dictum. 3, 6, 4
- Territorii pars populo vacua alienari potest. 2, 6, 7
- Terror nō sufficit ad jus internum occidendi. 3, 11, 16, 1
- Tertio, qui metum non inculsit, facta promissio tenet. 3, 19, 3
- Testamentum solemnitate aliqua descriptum, quæ effectum habeat. 3,
7, 6, 2
- Testamentum Caroli Magni de regno quale. 1, 3, 13
- Testamenti factio an prohibeantur obfides. 3, 20, 53. nullum esse quo jure dicitur id, quod solemnitatibus quibusdam caret. 3, 7, 6. an ex tali, salva pietate, quid possit capi. *ibid.* quasi testamentum, cuius faciendi jus servis dabatur. 2,
7, 6, 2
- Testamenti factio est juris naturalis: que sensu. 2, 6, 14, 1
- Testamenta de regnis patrimonialibus. 1, 3, 12, 5, 6
- Testamenta de regnis non patrimonialibus, non valent nisi ex populi consensu. 1, 3, 13, 1
- in Testamentis clausula derogatoria quantum valeat. 1, 3, 18, 2
- Testari non prohibentur externi jure naturali. 2, 6, 14, 2
- Testari quem impediens quando, & cui tenetur. 2, 17, 3
- Testatoris libertatem qui impedit, damni dati tenetur. *ibid.*
- Testimonium servus, nisi torques dicere non poterat apud Rom. 1, 2, 9. *Annot.* qui testimonio injusto damnatum dat, in quantum tenetur. 2, 17, 16
- Thebæorum martyrum historia. 1, 2,
10, 11, 1, 4, 7, 10
- Thebanorum bella cum Lacedæmoniis. 2, 1, 8. lex de vendendis liberis. 2, 5, 5
- Theodori Aetoli factum. 3, 4, 18, 1
- Thestauris in multis regnis regi cedit. 2, 8, 7
- Thestaurus jure naturali est ejus, qui invenit. *ibid.* hodie principum sunt quasi gentium jure. *ibid.*
- Thesturi cuius, & de his leges variae. *ibid.*
- Thesmothoria cur Cereis facta dicantur. 2, 2, 2
- Tibarenorum generositas. 3, 1, 20, 3
- Titus pro benefactore. 2, 13, 7, 2
- Titus quid. 2, 20, 6, 1
- Timothei ducis moderatio. 3, 12, 2, 2
- Titus templum incendit. 3, 5, 2, 5
- Tradere se in fidem, quid. 3, 20, 50, 3
- Traditio non requiritur naturaliter ad perficiendam alienationem. 2,
6, 1, 2
- Traditio naturaliter ad translationem domini non requiritur. 2,
8, 25
- Traditio ad translationem domini in quibus casibus, etiam jure civili, non requiritur. *ibid.*
- Traiani dictum ad Præfectum prætorio exponitur. 1, 4, 6, 5
- Transfundi jus per alienos fines. 2, 2,
13, 1
- Transcundum qua sit. 2, 2, 13, 1, 9
- Transitus non debetur injustum helum morienti. 2, 7, 13, 4
- Transfuge jure Romano postliminium non habent. 3, 9, 10, 1
- Transfuge servi postliminio recipiuntur. 3, 9, 11, 2
- Transfuge ab his, a quibus transfugerunt, occidi solent. 3, 11, 16, 1
- Transfuge belli jure recipiuntur. 3,
20, 12
- Transfuga in dubio non reddendi. 3,
20, 12, 1
- Transfugas admittere licet. 3, 1, 22
- Transitus per nostram terram quibus & quamobrem negari non debeat. 2, 2, 13. quibus rationibus auctor reddatur. *ibid.* in transitu concessio vis omnibus abesse debet. 3, 17, 2
- Transmissio linealis differt a representatione. 2, 7, 22, 1
- Tribuni sacrosancti quomodo facti. 3, 19, 2, 2
- Tributa solvere honestum. 1, 2, 7. retro debita an poni possint ab eo, qui pacto quodam successu in jus ejus, cui debebantur. 3, 20, 22. juste imponuntur devictis gentibus, tam ad securitatem, quam ad

ad restitutionem sumptuum. 3, 15,
6. subditis, cum ob dubium de
belli iustitia bellare nolunt. 2, 26, 5
Tributarie Medorum nationes an
ejus conditionis manserint, trans-
lato ad alios imperio. 2, 16, 16, 4
Tributorum finis quis. 1, 2, 7, 12
Tributorum indiditio ad victoris uti-
litatem. 3, 6, 15
Tuendi sese iustus modus, etiam in
iusto bello, difficulter tenetur, aut
cognoscitur. 2, 4, 4
Tulii Hostilii dolus. 3, 1, 14, 2
contra Turcam an sit seditus ineun-
dum. 2, 15, 12
ob Turpem causam qui quid acci-
pit, non tenetur ad restitutionem.
2, 10, 12
qui sese in Tutelam alicujus dat, ta-
cite obligatur, nequid faciat con-
tra eum statum. 3, 24, 2. Pactum
militaris opere pro Tutela quale.
2, 12, 5
Turris Babylonica. 2, 2, 2
Tutelam natura occupanti & idoneo
concedit. 2, 22, 12, regni aliam re-
quirat regnum patrimoniale, aliam
non patrimoniale. 1, 3, 15
in Tutelam receptus nihil debet a-
gere noxium statui ejus, a quo
receptus est. 3, 24, 2
Tutor qui jus, etiam incestum pu-
puli defendit, non agit injuste. 2,
23, 13. Regni, an, Rege pupillo
aut captivo, summum habeat im-
perium. 1, 3, 11
Tutores a quo dandi in regnis patri-
monialibus & non patrimoniali-
bus. 1, 3, 15
Tyrannus titulo. *vide* Invasor.
Tyrannus judiciorum jus, ut nec a-
liarum rerum, non habet. 1, 25,
8, an obliget populum aut verum
regem per contractus. *vide* Contra-
ctus. obligat iis actionibus, quæ
ad imperium pertinent, & quate-
nus. 1, 4, 15
Tyranni imperium ferendum. 1, 3, 8.
Tyranno an iurandum servandum.
vide Iurandum.
Tyranno fides debetur. 3, 19, 2, &
1, 3, 2
Tyrannum vi dejicere aut occidere
num liceat privatis. 1, 4, 16

Tyrannorum liberi injuste afflic-
tur poenis metu ne similes eva-
dant, aut eadem suorum vindi-
cent. 3, 21, 13. an in uxores eo-
rum adulterium committatur. 3,
19, 2

Tyrannicum imperium & id, quod
imperantis causa instituitur, sibi
invicem opposita. 1, 3, 8. tyranni-
ci imperii destructio iudicialis esse
potest. 1, 4, 19, nam & in tyran-
nide multa bonæ leges esse pos-
sunt. 3, 3, 2, an, ut tyrannide
liberetur, patriæ bellum possit in-
ferri. 1, 14, 19

Tyrannice imperans princeps an sub-
ditis ipso facto subijciatur. 1, 3, 9,
an ab iis imperio dimoveri possit.
1, 3, 8. non desinit esse princeps,
contra quam aliqui putant. 2,
1, 9,

V

Vades, 2, 21, 11, 2
quæ non valent ab initio, non
semper ex postfacto valere ne-
queunt. 3, 4, 11

Valerii Levini dolus. 3, 1, 17, 1.
Valudiorum omnia esse, male dici-
tur. 2, 22, 3.

Vandalicæ successionis controversia.
2, 7, 30, 2.

Vaniloquentia interdicta Christianis.
3, 1, 2.

Vasallus, qui non idem subditus,
cogi non potest, ut eat obfes. 3,
3, 20, 52

Vasallus an obfes dari possit a do-
mino feudi. *ibidem*

Vasallorum jus circa alluviones. 2,
8, 15, 1

Vastatio. *vide* Populatio.

Vaticinia accipienda, vel sub condi-
tione, vel simpliciter. 1, 7, 8. ad
bellum jus nullum dant, nisi ex-
pressum adit mandatum Dei. 2,
22, 15. intelligi nequeunt, donec
ad tempus impletionis. 2, 22, 15
Annot. 2

Vaticiniorum veterum explicatio ma-
gnam olim malum concitavit. 2,
22, 15

Vatum nomen qui sibi falso induunt,
11 2

I N D E X.

recte puniuntur. 2, 20, 51, *Annos. 1.*
 Vestigal mari imponi an possit. 2, 3, 14
 Vestigalia pro transitu mercium imponi quæ possint. 2, 2, 14, 1, 1
 Vestigalia ex quibus causis constitui possint. 2, 2, 14, ut constitui possint, requiritur summa potentia ut sit prædictus is, qui constituit. 1, 3, 6, qui fraudat, in quantum teneatur. 2, 17, 16.
 Vestigalium immunitas qualis, quæ in fodere comprehenditur. 2, 15, 6, si conceditur, eorum non intelligitur, quæ summa exigit necessitas. 2, 16, 27
 Vela candida. 3, 24, 5
 Velle censor, quod in alterius voluntate posui. 1, 2, 11, 18. Deus velle ea, quomodo dicatur, quæ tamen non efficit. 3, 1, 8, nemo sibi male vult. 1, 4, 4
 Venatio an tantum sit juris gentium. 2, 8, 2. cujus licita sit, sed legem accipit a terra. 2, 2, 5, cur principibus proprie assignata. 2, 8, 5
 Venantes rusticos morte punire injustum. 4, 1, 14, *Annos. 1*
 Vendendi libertas an alicui debeatur. 2, 2, 20
 qui Vendit, obligat se ad omnia ea, quæ in venditione sunt naturalia. 2, 2, 20. vendi pluris quam emptum quotiens quid possit. 2, 12, 14
 Vendita res neo tradita cujus sit periculum. 2, 2, 15. si cujus latitantis bona vendita sunt, is admittitur ad pecuniam ex his redactam. 2, 10, 2
 Venditio capivi an vim habeat, si in locum pacatum vendatur, & an ei jus sit postliminii. 3, 9, 2. quid si ad suos venditione pervenerit. *ibid.* §. 5. frumentum prohiberi solet in summi penuria. 2, 2, 19
 Venditio potest dominium transferre ante traditionem. 2, 12, 15, 1
 Venena qui struere compertus est, an possit interfici. 2, 1, 5
 Veneno interficere jure gentium vetitum. 3, 4, 15

Veneno inficere tela an liceat. 3, 4, 16
 Veneno inficere aquas an liceat. 3, 4, 17
 ad Venerem proni sunt, in quibus sanguis prævalet. 2, 20, 31
 Venia digna quæ. 3, 1, 4, 4, 7
 Veniam dare an liceat. 2, 20, 31
 Venire, & mittere, diversa. 3, 1, 16
 Venire cui permissum, an quem secum ducere possit. 3, 21, 17
 Verba intelligenda secundum materiam subjectam. 2, 16, 24
 Verba ex proprietate in dubio sumenda. 2, 16, 2
 Verberibus adfecti reges, sed absque infamia. 1, 3, 20. servi non nimium adficiendi. 3, 1, 4
 Verborum obligatio interna ex mente. 2, 16, 1, 2
 Verborum obligatio externa secundum interpretationem probabilem. *ibid.*
 Veriloquium quo sensu ad justiciam a quibusdam referatur. 3, 1, 11. non ita necessarium ad justiciam, ut magnanimum. 3, 1, 20. bello tolli fortasse aliquatenus possit. 3, 19, 1
 Veritas, id est, locutio aperta. 2, 13, 3, 2
 Veritas justitiæ pars. 3, 1, 11, 2
 Vestis apud Romanos postliminio non recepta. 3, 9, 14, 2
 Vestium nomine arma non veniunt. 3, 23, 12
 Vetans fortius quam jubens, quare. 2, 16, 29, 1
 Veteribus est dictum, quid significet in verbis Christi. 1, 2, 6
 Via publica an altitudinem impediatur. 2, 8, 17
 Victi clementer habendi. 3, 15, 12
 Victi victoribus pernixi. 3, 15, 3
 Victis eripere nihil nisi quod pacem impedit, laudabile. 3, 15, 2, 1
 Victis reliquum suum imperium. 3, 15, 7
 Victis imperium relinquere generosorum est. 3, 15, 4
 Victis imperium relinqui solet, locis quibusdam detentis. 3, 15, 5
 Victis imperii pars relicta. 3, 15, 9
 permissæ tunc leges, & magnificentius.

I N

- tus. 3. 15. 10. sua religio permiffa. *ibid.* §. 11
 Vidtor curare debet, ut religio vera libere predicetur. *ibid.*
 Vidtor quis dicendus. 3. 20. 45
 Victoria unde cenfenda. *ibid.* victoriae jus an iuftitia interna non extendi poffit ultra modum debiti, & periculi neceffitatem. 3. 15. 1.
 victoriam non voluit furari Alexander. 3. 1. 20. poft eam res eorum, qui victi funt, vaffare iniuftum. 3. 12. 2
 Vidtoris officium in eos, qui fe dedunt. 3. 20. 49. 2
 Vidus quis. 3. 20. 15. victi bello folenni iure gentium nihil non habent patiendum. 3. 20. 49. legationis jus amittunt. 2. 18. 2. Romani nihil adimere solebant praeter iniuriae licentiam. 3. 15. 2. & 3. 20. 50.
 Vi refiftere fummis Magiftratibus licitum piumque non eft. 3. 7. 7. non utendum in rep. etiamfi iufta fit. 1. 4. 9
 Vim qui infert, faepe iniufte occiditur. 2. 1. 9. etiam necdum praefentem praevenire licet magiftratu. 2. 1. 16. per vim jus fuum confequi quo fenfu iuris naturalis effe dicatur ante poftas leges. 1. 1. 10.
 Vindex fanguinis apud Hebraeos. 2. 20. 8. 6. & 1. 2. 5. 4
 Vindex fui iuris quifque naturalis. 1. 5. 1
 Vindicatio. *vide* Ultio.
 Vindicatio. 2. 1. 2. rei noftrae cum exade alterius, nifi ejus rei, ex qua vita pendet, quaeque iudicio recuperari nequit, lege evangelica illicita. 2. 1. 13
 Vindicta bonum eft imaginabile. 2. 20. 29. conceffa poteftati publicae cum iure defenfionis, 2. 1. 16. iniufta lege nat. & euang. 1. 3. 2. & 2. 20. 5. quatenus tantum animi dolentis exultat. 2. 20. 10. quo fenfu Deus vindicando scelera impiorum ridere dicatur. 2. 20. 4. iufta ex iure naturali, quo fenfu. 2. 20. 8. ea eft, quae fit magni boni publici caufa. 1. 2. 8. etiam iufta non femper conceffa leg. euang. 2. 20.

D E X

- ro. ea, quae fumitur in pofteris noncentum, an exemplo Dei poffit defendi. 2. 21. 8
 Vindictae privatae exempla. 2. 20. 8. 3
 ad Vindictam quifque promptior, quo ratione minus valet. 2. 20. 5
 Vindicantis animus non debet in malo acquiefcere, quo fenfu. 2. 20. 4
 de non Violandis legatis lex non pertinet ad eos, ad quos non mittuntur. 2. 18. 5
 Vir bonus naturaliter perpetuus Magiftratus. 2. 20. 9.
 Virginalis pudor aequiparatur vitæ. 1. 2. 5. & 2. 1. 7. an qui violare eum cupit, poffit occidi, ut defendatur. 2. 1. 7
 Virginem vi corruptam, corruptor non tenetur ducere iure naturali. 2. 7. 15. vi corruptæ cur credi lex velit in agro, non in urbe. 2. 1. 12
 Viriati moderatio. 3. 12. 4. 3
 Virtutis actus, quos ius Hebraeorum exigit, exiguntur & nunc a Christianis. 1. 1. 17. 5
 Vis ac terror, propria bellorum. 3. 1. 6. iufta, quae ius alterius non violat. 1. 2. 1. ubi iufta eft punizio. 13. 1. 2. major liberat a poena. 3. 21. 9
 Vis iniufta naturaliter quæ. 1. 2. 1. 6
 Vis iufta naturaliter quæ. 1. 2. 1. 7
 Vis iufta teftimonis probatur. 1. 2. 1. 5. 7
 Vis iufta in beftiis, quo fenfu. 1. 2. 1. 5. 3. 2
 Vis poenæ ergo licita. 3. 1. 2. 3.
 Vi, hominibus armatis, coactive, quid fignificet. 2. 16. 20. 4
 Vita fundamentum eft omnium bonorum temporalium & æternorum. 2. 24. 6. anterior ut cum delicto veniat in æftimationem, quatenus naturaliter fit æquum. 2. 20. 30. hominis Christiani pluri effe debet, quam res fua. 3. 2. 6. innocentis recte fervatur per mendacium. 3. 1. 16
 Vita in ftatu innocentiae. 2. 2. 2. 1. 2
 Vita populi praferenda libertati. 2. 14. 6. 2
 Vita an obligari poffit. 3. 2. 6
 Vita tota reorum an examinanda. 2. 20. 30. 4

- Vitam valide obligari, antiquorum sententia. 2, 5, 16, 4
 Vitæ tuendæ causa mentiri an liceat. 3, 1, 16
 Vitæ æstimatio non fit in homine libero. 2, 17, 13. jus plenum nemo habet in se. 3, 2, 6. ita ut eam sibi adimere possit, aut hoc sine pro alio obligare. 2, 21, 11. seu enim cuique est, sed non ad perendum. 2, 17, 2, suæ quemque esse summum dominum, gentium est opinio. 3, 2, 6. & 3, 20, 43
 Vita pæctio libertatem non comprehendit. 3, 23, 12
 Vitam servare si nequeam aliter, licet mihi eam impotentem arcere vi quacunque. 1, 1, 3, etiam si sit innocens. 3, 1, 2. in vitam nostram Deus plus juris habet, quam nos ipsi. 1, 2, 3. jus etiam habet sine intuitu culpæ. 2, 21, 14. vitam multitudinis innocentis suæ unius quisque tenetur præferre. 2, 25, 3
 Vitia, quæ ex corporis mixtura originem trahunt, facillime remittenda. 2, 20, 31. non omne, quod sit vitiose, caret effectu juris. 2, 11, 9
 Vitia qualia impunita esse debeant. 2, 20, 18, 20, 1
 Vitiositas actus ab effectu discernenda. 2, 17, 22
 Vitium rei in contractibus indicandum, & quare. 2, 20, 9, 1
 Vittæ. 3, 24, 5
 Ulicisci quid significet Augustino. 2, 1, 2. vide vindicare.
 Ultio an juri naturæ conveniat. 2, 20, 5, 1, 3
 Ultio an licita jure naturæ & gentium. 2, 20, 8, 2, 3
 Ultio an Christianis permittitur. 2, 20, 10, 1, 5
 Ulicionis restrictio unde. 2, 20, 8, 4
 Unio populorum, aut regnorum, quid operetur. 2, 9, 9
 Universitas obligat singulos. 2, 5, 17
 Universitas manet, etiam cum singuli intereunt. 2, 5, 1. jure gentium voluntario. 3, 2, 2. vide Debitum. non qua singuli, sed qua pars sunt universitatis. 3, 2, 1. ut tamen singuli bona sua ex delicto ejus amittant,
- in quod non consentire, injustum. 2, 21, 7
 Universitatis debito singuli an obligentur, & quatenus. 2, 14, 7
 Universitatis res cui acquirantur in bello. 3, 8, 4. de universitate quædam dicuntur primo, quædam non nisi derivatione a singulis. 2, 21, 8
 Voces an naturalia signa. 3, 1, 8, 1
 Voces naturaliter nihil significant. 3, 1, 8. voces multæ aliam latam, aliam strictam habent significationem. 2, 16, 9. omnes ambiguitatem admittunt. 3, 1, 17. repetitæ sunt ad significandum, cum obligatione mutua. 3, 1, 8. vocum ambiguarum is sensus sumendus, qui vitio caret. 2, 16, 6. sensus improprius sumendus, cum ut absurdum alias sequeretur, aut pactum redderetur inutile. 2, 16, 12. in pactis populariter sumendus. 2, 16, 2
 de Vocibus meris disputatio cavenda. 2, 20, 23
 Volenti mentiendo an injuria fiat. 3, 1, 14, 1
 Voluisse in dubio quisque censetur quod est æquissimum. 2, 7, 3
 Voluntas defuncti pro lege. 2, 7, 3
 Voluntas quæ punibilis. 2, 20, 18
 Voluntas Dei nominatur ubi causæ non apparent. 2, 20, 48, 1
 Voluntas jure mutabilis. 2, 11, 2
 Voluntas unde colligatur. 2, 16, 26. naturaliter sufficiens ad obligationem. 2, 11, 1. etiam sine causâ obligationis. 2, 16, 20. accipientis potest traditionem antecedere. 2, 6, 2. in contractibus ex utraque parte requiritur æqualis. 2, 12, 10
 Voluntas in dubio creditur sibi esse consentiens. 2, 16, 7. hominum, potest esse mensura ejus, quod res quæque valet. 2, 12, 15. vide Preziuni. maleficiendi, si per externa signa de ea constiterit, puniri potest. 2, 20, 39. mandantis in dubio censetur, ut servetur mandatum. 2, 11, 17. pejerandi etiam occulæ punitur a Deo. 2, 13, 1. populi quæ præsumatur, vide præsumptio. ejus qui nunc est, quando non pro alia quam primæva populi voluntate acci-

I N D E X.

- accipitur. 2. 7. 27. regis se in-
tegrum restituere cupientis unde
presumatur, vel cognoscatur. 2. 14. 3
- Voluntatis conjectura** cessat, cum
causa alia apparet. 2. 4. 5. an ad bel-
lum suscipiendum sufficit at minori
Magistratus. 1. 3. 5. defectus origi-
narius unde queat intelligi. 2. 16.
22. internumtius differt a tabella-
rio. 2. 11. 17. ratio in testamento
quomodo judicari debeat. 2. 16. 26.
signa sufficientia quæ. 2. 11. 12. quo-
modo voluntas ex iis dijudicanda.
2. 16. 26.
- Voluntatem domini rem suam ad
aliu transferre cupientis, servari
jure naturali æquum est.** 2. 11. 12.
ut mutet animus humanus, non
potestatem modo habet, sed & jus.
2. 11. 2
- Voluntate cessante non manet do-
minium.** 2. 9. 1. nostra etiam per
aliu obligamur. 2. 11. 12. quod ex
voluntate profectum, in eo peni-
tere licet. 2. 4. 14
- Voluptatis desiderio quæ non recte
sunt, minus excusabilia, quam
quæ ex metu aut ira.** 2. 20. 31.
- Urbes quedam a Deo excidio damna-
tæ, quare.** 3. 12. 2. 4
- Urbes a Salomone Hironio datæ qua-
les.** 1. 3. 12. 3
- Urbiu matricum jus in colonias
apud Græcos.** 1. 3. 21. 1
- Usucapio locum non habet inter duos
populos aut reges.** 2. 4. 1. imo 8, 29.
- Usura in bonam partem accipitur.** 2.
13. 21. non illicita jure naturali,
sed lege evangelica. 2. 12. 30. non
est, cum quis mercedem pacisci-
tur pro periculo amissionis pecu-
niæ ejus, quam mutuo dedit. 2.
12. 21. leges humanæ de usuris late
quid efficiant. 2. 12. 22
- Usuræ quo jure vetitæ.** 2. 12. 20. 1. 3
- Usuræ vetitæ lege Hebræa.** *ibid.*
Not. 3
- Usuræ Christianis illicitæ.** *ibid.*
- Usuræ crimin quibus casibus non ad-
mittatur.** 2. 12. 21
- circa Usuras legum civilium efficacia.**
2. 12. 22. Hollandicum jus circa i-
plas. *ibid.*
- Usus autoritas in explicandis legibus.**
1. 3. 9. 1
- Usus rerum naturalis.** 2. 7. 2. 1
- Usus rei in abusu consistens. & inma-
bilis extra rem.** 2. 12. 20. 2
- Usus.** 3. 12. 20. 2
- Ususfructus proprie ita dictus non est
earum rerum, quæ usu pereunt,
jus tamen utendi iis est restabili-
le.** 3. 12. 20
- Usufructuarius si suum jus extraneo
concedit, nihil agit.** 2. 4. 10. 2
- Uti opera oblata licet, etsi offeren-
ti illicita.** 3. 1. 21. 22. & 2. 26. 5. 1
- Utile factum. vide Factum utile.** non
mihi statim licet per vini impo-
nere id, quod alteri est utile. 2. 22
22. quod minus utile, non statim
est illicitum. 2. 5. 12
- Utilitas sola, non est iusta belli cau-
sa.** 2. 22. 6. & 2. 22. 13. nec credis.
3. 11. 16. nec corruptionis rerum,
quæ sunt alterius, nisi iustitia ac-
cedat. Innoxia dat jus contra pro-
prietatem singulorum. 2. 2. 11. pri-
vata ut cedat publicæ, videntur
voluisse, qui cætos civiles insti-
tuere. 3. 20. 7
- Utilitas publicæ jus dat in bona pri-
vatorum.** 3. 20. 7. non dat jus alie-
nandæ partis imperii sine consen-
su ejus. 2. 6. 8. si in quibusdam ca-
sibus spectanda, quibus eam spe-
ctare jus sit. 3. 20. 10. servi subest
utilitati Domini. 3. 14. 6
- Utilitas publicæ alienando bona sub-
ditorum pacis causa, quo sensu re-
quiratur.** 3. 20. 7. 1. & 10. 1
- Utilitas belligeranti ex abstinentia
populationum.** 3. 12. 8. 1
- Utilitatis innoxie jus.** 2. 2. 11
- Utiliter quod gestum est, valet, quo-
modo intelligendum.** 3. 22. 3
- Uxor in corpus mariti jus habet ex
lege evangelica.** 2. 5. 9. 2
- Uxor rem vendicat emtam pecunia
sua, quam repetere potuisset.** 2. 10.
2. 2
- Uxor pars familiæ maritalis.** 2. 5. 8. 3.
& 12. 1. virum non sequitur, nisi
in jure coniunctorum. 3. 21. 17. vide
Domus.
- Uxores, an plures habere licitum sit;
qui plures habuerint, qui una con-
ten-**

I N D E X.

tenti ; & an licitum sit eas defe-
rere. 2.5.9.1.2.4
Uxor bona vendendi jus, non a na-
tura est. 2.5.18. ne uxor pro ma-
rito. 3. 2. 1
Witernamium jus. 3. 2. 4

Y Παλαμίου. 1.4.5.2
Υαφθαλ figura qualis. 3.1.13.1
Υαφθαλ. 2.13.21.1

X

X Erxis & Artabazanis controver-
sia. 1. 7.29.
2.15.6.2

Z Elandorum jus circa alluviones. 3.8.15.1
Zeli judicium. 2.20.9.5
Zizania finitima ad messem. 3.1.4.2
Zopyrus perfidia non caruit, ob fi-
dem Regi suo praestitam. 3.24.2

F I N I S.

HUGONIS GROTH
MARE LIBERUM,
S I V E
*De jure, quod Batavis competit ad Indicarum
Commercium,*
DISSERTATIO PRIMA;

1110 041100.1

0101010101 010101
0101010101 010101
0101010101 010101
0101010101 010101
0101010101 010101

PRINCIPES POPULOSQUE

Liberos Orbis Christiani.

Error est non minus vetus quam pestilens; quo multi mortales, si autem maxime qui plurimum vi atque opibus valent, persuadent sibi, aut, quod verius puto, persuadere conantur, justum atque injustum non sponte natura, sed hominum inani quadam opinione atque consuetudine distingui. Itaque illi & leges & aequitatis speciem in hoc inventa existimant, ut eorum qui in parendi conditione nati sunt dissensiones atque tumultus coerceantur: ipsis vero qui in summa fortuna sunt collocati, jus omne ajunt ex voluntate, voluntatem ex utilitate metiendam. Hanc autem sententiam absurdam plane atque naturæ contrariam auctoritatis sibi nonnullis conciliasse baud adeo mirum est, cum ad morbum communem humani generis, quo sicut vitia, ita vitiorum patrocinia sectantur, accesserint adulantium artes, quibus omnis potestas obnoxia est. Sed contra extiterunt nullo non sæculo viri liberi, sapientes, religiosi, qui falsam hanc persuasionem animis simplicibus evellerent, ceteros autem ejus defensores impudentia convincerent. Denique quippe esse monstrantes conditorem rectoremque universi, imprimis autem humanæ naturæ parentem, quam ideo, non uti cetera animalia, in species diversas variæque discrimina segregasset, sed unius esse generis, una etiam appellatione voluisset contineri; dedisset insuper originem eandem, similem membrorum compagem, cultus inter se obversos, sermonem quoque & alia communicandi instrumenta, ut intelligerent omnes naturalem inter se societatem esse atque cognationem. Hanc autem a se fundatæ aut domui, aut civitati, summum illum principem patrenque familias suas quasdam scripsisse leges, nos in ære aut tabulis, sed in sensibus animisque singulorum, ubi incitis etiam & acersantibus legenda occurrerent. his legibus summus pariter atque infimus teneri. in hac non plus regibus licere, quam plebi adversus decreta decurionum, decurionibus contra prædita edicta, præsidibus in regum ipsorum sanctiones. Quia illa ipsa populorum atque urbium singulorum jura ex illo fonte dimanare, inde sanctimoniam suam atque majestatem accipere. Sicut autem in ipso lumine alia sunt, quæ habet cum om-
nibus

nibus communia; alia quibus ab altero quisque distinguitur: ita earum rerum quas in usum hominis produxisset natura, alias eam manere communes, alius cuiusque industria ac labore proprias fieri voluisse, de utrisque autem datas leges, ut communibus quidem sine detrimento omnium omnes uterentur; de ceteris autem quod cuique contigisset, eo contentus abstinere alieno. Hac si homo nullus nescire potest nisi homo esse desierit, hac¹ si gentes viderunt quibus ad eam omne cacutientibus sola natura fax illuxit, quid eos sentire ac facere aequum est, principes populique Christiani? Si quis durum putat ea a se exigi quæ tam sancti nominis professio requirit, cujus minimum est ab injuriis abstinere, certe quid sui sit officii scire quisque potest ex eo, quod alteri præcipit. Nemo est vestrum qui non palam edicat rei quæcumque suæ esse moderatorem & arbitrum; qui non fluminibus locisque publicis cives omnes uti ex aquo & promiscue jubeat, qui non committendi commercii candique libertatem omni ope defendat. Sine his si parva illa societas, quam rempublicam vocamus, constare non posse judicatur (& certe constare non potest) quamobrem non eadem illa ad sustinendam totius humani generis societatem atque concordiam erunt necessaria? Si quis adversus hæc vim faciat, merito indignamur, exempla etiam pro flagitii magnitudine statuitis, non alia de causa, nisi quia, ubi ista passim licent, status imperii tranquillitas esse non potest. Quod si rex in regem, populus in populum inique & violente agat, id nonne ad perturbandam magnæ illius civitatis quietem & ad summi custodis spectat injuriam? Hoc interest, quod sicut magistratus minores de vulgo judicant, vos de magistratibus, ita omnium aliorum delicta cognoscenda vobis & puniendam mandavit rex universi, vestra exceptis sibi. Is autem quamquam supremam animadversorem sibi reservat, tardam occultam, inevitabilem, nihilominus duos a se iudices delegat qui rebus humanis intersint, quos nocentium felicissimus non effugit, conscientiam cuique suam, & famam sive existimationem alienam. Hæc tribuna illis patent, quibus alia præclusa sunt: ad hæc infirmi provocant: in his vincuntur, qui vincunt viribus: qui licentia modum non statuunt, qui vili putant constare, quod emittit humano sanguine, qui injuriis injuriis defendunt, quorum manifesta facinora necesse est & consentiente bonorum judicio damnari, & sui ipsorum animi sententia non absolveri. Ad utranque hoc forum vos quoque novam causam asserimus: non hercale de stillicidiis aut tigno injuncto, quales esse prædicatorum solent, ac ne ex eo quidem genere, quod frequens est inter populos, de agri jure in confinio hærentis, de annis aut insule possessione: sed de omni prope Oceano, de jure navigandi, de libertate commerciorum. Inter nos & Hispanos hæc controversa sunt: Sine immersum & vastum mare regni unius nec maximi accessio: populum enim jus sit volentes populos prohibere, ne vendant, ne permittant, ne denique com-
miserint

5

meent inter sese: putnerintne quisquam quod suum nunquam fuit elargiri, aut invenire quod jam erat alienum: an jus aliquod tribuat manifesta longi temporis injuria. In hac disceptatione ipsis qui inter Hispanos præcipui sunt divini atque humani juris magistri calculum porrigimus, ipsius denique Hispania proprias leges imploramus. Id si nihil inerat, & eos quos ratio certa convincit, captivitas retet desistere, vestram, Principes, majestatem, vestram fidem quousque estis ubique, Gentes, appellamus. Non perplexam, non intricatam morematis quæstionem. Non de ambiguis in religione capitibus, quæ plurimum habere videntur obscuritatis, quæ tantis tam diu animis decretata, apud sapientes hoc fere certum reliquerant, nusquam minus inveniri veritatem quam ubi cogitur assensus. Non de statuta nostræ reipublicæ, & libertate armis hæc pecta, sed vindicata: de qua recte statueret ii demum possunt qui jura patria Belgaram, mores avitos, & institutum non in leges regnum, sed ex legibus principatum accurate cognoverint; in qua tamen quæstione æquis iudicibus extrema servitutis depulsa necessitas, subtilius inquirentibus decreti tot nationum publica auctoritas, insensu etiam & malevolis adversariorum confessio nihil dubitandum reliquit. Sed quod hic proponimus, nihil cum istis commune habet. nullius indiget anxie disquisitionis. non ex divini codicis pendet explicatione, cujus multa multi non capiunt. non ex unius populi scitis quæ ceteri merito ignorant. Lex illa et cujus præscripto judicandum est, inventu est non difficilis, utpote eadem apud omnes: & facilis intellectu, utpote nata cum singulis, singulorum mentibus insita. Jus autem quod petimus tale est, quod nec rex subditis negare debeat, neque Christianus non Christianis. A natura enim oritur, quæ ex æquo omnium parens est, in omnes munifica, cujus imperium in eos extenditur qui gentibus imperant, & apud eos sanctissimum est qui in pietate plurimum profecerunt. Cognoscite hanc causam Principes, cognoscite Populi. si quid iniquum postulamus, scitis quæ vestra, & e cubis eorum qui viciniore nobis estis, apud nos semper fuit auctoritas. monete, parebimus. Quis si quid a nobis hac in re peccatum est, iram vestram, odium denique humani generis non deprecamur. Sin contra se res habet, quid agendum sit, vestra religioni & æquitati relinquitur. Olim inter populos humaniores summum nefas habebatur, armis eos impetere, qui res suas arbitris permitterent. contra qui tam æquam conditionem recusarent, ii non ut unius, sed ut omnium hostes upe communi comprimebantur. itaque eam in rem videmus ista federa, iudices constitutos. Reges ipsi valideque gentes nihil æque gloriosum, ac magnificum deputabant, quam aliorum coercere insolentiam, aliorum infirmitatem atque innocentiam sublevare. Qui si nos hodieque obtineret, ut humani nihil a se alienum homines arbitarentur, profecto orbe non paulo pacatiore uteremur. refrigesceret enim multorum audacia, & qui justitiam militaris cau-

sa

*sa nunc negligunt, injusitiam damno suo dediscerent. Sed hoc ut
 in causa isthac non frustra forte speramus, ita illud certo confi-
 dimus, bene rebus expensis existimavos vos omnes, impu-
 tari nobis non magis posse pacis vias, quam belli cau-
 sas: ac proinde uti hactenus amici nobis, faventes
 atque benevoli fuistis, ita vos aut etiam ma-
 gis in posterum fore. quo nihil optatius
 iis potest contingere qui primam par-
 tem felicitatis putant bene fa-
 cere, alteram bene
 audire.*

HUGO.

HUGONIS GROTHII

MARE LIBERUM.

S I V E

*De jure, quod Batavis competit ad Indicana
Commercia,*

DISSERTATIO PRIMA.

C A P U T I.

*Jure gentium quibusvis ad quosvis liberam esse
navigationem.*

Propositum est nobis breviter ac dilucide demonstra-
re, jus esse Batavis, hoc est, Ordinum Federato-
rum Belgico-Germaniæ subditis ad Indos, ita uti
navigant, navigare, cumque ipsis commercia cole-
re. Fundamentum struimus hoc juris gentium,
quod primum vocant, regulam certissimam, cu-
jus perspicua atque immutabilis est ratio: *licere cui-
vis genti quævis alteram adire, cumque ea negotiari.* Deus hoc
ipse per naturam loquitur, cum ea cuncta quibus vita indiget,
omnibus locis suppeditari a natura non vult: artibus etiam aliis
alias gentes dat excellere. Quo ista? nisi quod voluit mutua ege-
state & copia humanas foveri amicitias, ne singuli se putantes si-
bi ipsis sufficere, hoc ipso redderentur infociabiles? Nunc factum
est, ut gens altera alterius suppleret inopiam, divinæ justitiæ in-
stituto, ut eo modo (sicut Plinius dicit) 1 quod genitum esset
uspiam, apud omnes natum videretur. Poetas itaque canentes au-
dimus:

Nec vero terra ferre omnes omnia possant.

Item:

Excedunt alii: 2 & quæ sequuntur. Hoc igitur qui tol-
lunt, illam laudatissimam tollunt humani generis societatem, tol-
lunt mutuas benefaciendi occasiones, naturam denique ipsam vio-
lant. Nam & ille, quem Deus terris circumfudit, oceanus, un-
dique & undique versus navigabilis, & ventorum flatu aut extra-
ordinarii status, non ab eadem semper, & a nulla non aliquando
regione spirantes, nonne significant satis concessum a natura cun-
ctis gentibus ad cunctas aditum? Hoc Seneca 3 summum natu-
ræ beneficium putat, quod & vento gentes locis dissipatas miscuit,
& sua omnia in regiones ita descripsit, ut necessariam morta-
libus

1 *Pausan.*

2 *Virgil.*

3 *34. Nat. gn.*

libus esset inter ipsos commercium. Hoc igitur jus ad cunctas gentes æqualiter pertinet: quod clarissimi jurisconsulti 4 eo usque produciunt, ut neget ullam rempublicam aut Principem prohibere in universum posse, quo minus alii ad subditos suos accedant; & cum illis negotientur. Hinc jus descendit hospitale sanctissimum: 19. vid. L. mum: hinc querelæ: 5

mercatores C. de comm.

5 Virg. 1. Æn.

6 7. Æn.

Quod genus hoc bonitum, quæve hanc tam barbara morem

Permittit patria? hospitio prohibemur arene.

Et alibi: 6

—littusque rogamus

Innocentium, & cunctis undamque auramque patentem:

7 Diod. 11. Plut. Peric.

8 Sig. ult. de reb. Ital.

9 Vit. de Indis parte 2. n. 1, 2.

3, 4, 5, 6, 7, Adde Covar. inc. peccationum. 9. n. 4.

ibi Quintia.

10 Nian. c. 20.

11 Aug. 14. qu. 44 super Nu. Et

12 L. c. ult. 23. 4.

2. Sophocl. Trachin.

13 L. 3. Conf. 293.

14 4. Hist.

15 Alc. 7. Conf. 135. Covar. c. peccatum. p. 2.

§. 9. Bart. ad L. 1. C. de Pagan.

Et scimus bella quædam ex hac causa cœpisse; ut Megarensibus in Athenienses, 7 Bononiensibus in Venetos 8: Castellanis etiam in Americanos has iustas potuisse belli causas esse, & cæteris probabiliore Victoria 9 putat, si peregrinari & degere apud illos prohiberentur, si arcerentur a participatione earum rerum quæ jure gentium aut moribus communia sunt, si denique ad commercia non admitterentur. Cui simile est quod in Mosis 10 historia & inde apud Augustinum 11 legimus, iusta bella Israelitas contra Amorrhæos gessisse, quia innoxius transitus denegabatur: qui *Jure Humane Societatis* æquissimo patere debebat. Et hoc nomine Hercules Orchomeniorum, Græci sub Agamemnone Myserum Regi arma intulerunt; 12 quasi libera essent naturaliter itinera ut Baladus dixit: 13 accusaturque a Germanis apud Tacitum 14 Romani, quod colloquia congressusque gentium arcerent, fluminaque & terras & cælum quodammodo ipsum clauderent. Nec ultus titulus Cristianis quondam in Sarracenos magis placuit, quam quod per illos terræ Judææ aditu arcerentur. 15 Sequitur ex sententia Lusitanos, etiamsi domini essent earum regionum ad quas Batavi proficiscuntur, injuriam tamen facturos si aditum Batavis & mercatum præcluderent.

Quanto igitur iniquius est volentes aliquos a volentium populorum commercio secludi, illorum opera quorum in potestate nec populi isti sunt, nec illud ipsum, qua iter est; quando latrones etiam & piratas non alio magis nomine detestamur, quam quod illi hominum inter se comiteus obsident atque infestant?

C A P U T II.

Lusitanos nullum habere jus domini in eos Indos, ad quos Batavi navigant, titulo inventionis.

NON esse autem Lusitanos earum partium dominos ad quas batavi accedunt, puta Javæ, Taprobanæ, partis maximæ Molcecarum, certissimo argumento colligimus, quia dominus nemo est ejus rei, quam nec ipse unquam, nec alter ipsius nomine posse-

possedit. Habent Insulae istae quas dicimus, & semper habuerunt suos Reges, suam rempublicam, suas leges, sua jura: Lusitanis mercatus, ut aliis gentibus conceditur: itaque & tributa cum pendunt, & jus mercandi à Principibus exorant, dominos se non esse, sed ut exterius advenire, sitis testantur: ne habitant quidem nisi præcario. Et: quaquam ad dominium titulus non sufficit, quia & possessio requiritur, cum aliud sit rem habere, aliud jus ad rem consequendam, tamen ne titulum quidem dominii in eas partes Lusitanis ullum esse affirmo, quem non ipsis eriperit Doctorum, & quidem Hispanorum sententia. Primum si dicent inventionis præmio eas terras sibi cecisse, nec jus, nec verum dicent. Invenire enim non illud est oculis usurpare, sed apprehendere, ut Gordiani epistola ostenditur: unde Grammatici invenire & occupare pro verbis ponunt idem significantibus: & tota Latinitas quod adepti sumus, id demum invenisse nos dicit, cui oppositum est perdere. 2. Quia & ipsa naturalis ratio, & legum diserta verba, 3. & eruditiorum interpretatio manifeste ostendit, ad titulum domini parandum eam demum sufficere inventionem que cum possessione conjuncta est, ubi scilicet res mobiles apprehendantur, aut immobiles terminis atque custodia sepuntur: 4. quod in hac specie dici nullo modo potest. Nam præsidia illuc Lusitani nulla habent. Quid quod ne reperisse quidem Indiam ullo modo dici possunt Lusitani, quæ tot à sæculis fuerat celeberrima. Jam ab Horatii tempore:

Impiger extremos currit mercator ad Indos,

Per mare pauperiem fugiens.

Taprobanes pleræque quam exacte nobis Romani describere 6? Jam vero & cæteras insulas ante Lusitanos non finitimi tantum Persæ & Arabes, sed Europæi etiam, præcipue Veneti, noverant. Præterea inventio nihil juris tribuit, nisi in ea quæ ante inventionem nullius fuerant. 7 Atqui Indi cum ad eos Lusitani venerunt, etsi partim idololatæ, partim Mahumetani erant, gravibusque peccatis involuti; nihilominus publice atque privatim rerum possessionumque suarum dominium habuerunt, quod illis sine justa causa eripi non potuit 8. Ita certissimis rationibus post alios auctores maximi nominis concludit Hispanus Victoria 9: *Non possunt, inquit, Christiani seculares aut ecclesiastici potestate civili & principatu privare infideles, eo duntaxat titulo, quia infideles sunt, nisi ab eis alia injuria profecta sit*: Fides enim, ut recte inquit Thomas 10, non tollit jus naturale aut humanum ex quo dominia profecta sunt. Imo credere infideles non esse rerum suarum dominos, hæreticum est; & res ab illis possessas illis ob hoc ipsum eripere furtum est, & rapina, non minus quam si idem fiat Christianis. Recte igitur dicit Victoria 11 non magis ista ex causa Hispanis jus in Indos quæsitum, quam Indis fuisset in Hispanos, si qui illorum priores in Hispaniam venissent. Neque vero sunt In-

1 L. Si Barsatorum C. de fideiuss. Non. Marc. c. 4. in verbo occupare. Vid. Cœm. comm.

2 Juris Civil. l. 3. c. 3. in fine. Vide. Domell. de Jur. Civil. l. 4. c. 10.

3 Instit. de rerum divis. §. illud quæsitum est.

4 L. 3. §. 6. Nerva. in fine. ff. de acq. poss. §.

5 lib. 1. epist. 1.

6 Vide Plin. Nat. hist. l. 6, c. 22.

7 L. 3. ff. de acq. quirit. rer. dom.

8 Covar. in §. peccatum. §. 10. nu. 2. & 4. & 5.

9 De poss. civil. parte 1. num. 9. 10. 22. quæst.

10 Arist. 1. 2.

11 Vict. de Indis parte 1. n. 4. §. 6. 7. & nu. 19.

di Orientis amentes & insensati, sed ingeniosi & solertes, ita ut ne hinc quidem prætextus subijciendi possit desumi, qui tamen per se satis est manifestæ iniquitatis. Jam olim Plutarchus *πρὸς τὸν ἀποστόλου* fuisse dicit *ἀποστόλου* *ἐπιστολῆς* improbam scilicet alieni cupiditatem hoc sibi velum obtendere, quod barbariam mansuefacit. Et nunc etiam color ille redigendi invitas gentes ad mores humaniores, qui Græcis olim & Alexandro usurpatus est, à Theologis omnibus, præsertim Hispanis, 12 improbus, atque impius censetur.

12 Vide Vafq.
in præf. num. 5.

CAPUT III.

*Lusitanos in Indos non habere jus dominiis titule
donationis Pontificiæ.*

Secundo si Pontificis Alexandri Sexti divisione utentur, ante omnia illud attendendum est, voluerint Pontifex contentiones tantum Lusitanorum & Castellanorum dirimere, quod potuit sane, ut lectus inter illos arbiter, sicut & ipsi Reges jam ante inter se ea de re fœdera quædam pepigerant 1: & hoc si ita est, cum res inter alios æta sit, ad cæteras gentes non pertinebit: an vero prope singulos Mundi trientes duobus populis donare. Quod et si voluisset, & potuisset Pontifex, non tamen continuo sequeretur dominos eorum locorum esse Lusitanos, cum donatio dominum non faciat, sed secuta traditio: 2 quare & huic causæ possessio deberet accedere. Tum vero si qui jus ipsum sive divinum sive humanum scrutari volet, non autem ex commodo suo metiri, facile deprehendet donationem ejusmodi, ut rei alienæ, nullius esso momenti. Disputationem de potestate Pontificis, hoc est Episcopi Romanæ Ecclesiæ, hic non aggrediar, nec quicquam ponam nisi ex hypothesi, hoc est, quod consentitur homines inter eos eruditissimi, qui plurimum Pontificiæ tribuunt auctoritati: maxime Hispani: qui cum pro sua perspicacia facile vident Dominum Christum omne à se terrenum imperium abdicasse, 3 mundi certe totius dominum, qua homo fuit, non habuisse, & si habuisset, nullis tamen argumentis astrui posse jus illud in Petrum, aut Romanam Ecclesiam Vicarii jure translatum: cum aliàs etiam certum sit, multa Christum habuisse in quæ Pontifex non successerit 4, intrepide affirmarunt (utar ipsorum verbis) Pontificem non esse dominum civilem aut temporalem totius orbis 5. Imo etiam si quam talem potestatem in mundo haberet, eam tamen non recte exerciturum, cum spirituali sua jurisdictione contentus esse debeat, singularibus autem Principibus eam concedere nullo modo posse. Tum vero si quam habeat potestatem 6, eam habere, ut loquuntur, in ordine ad spiritualia. Quocirca nullam illi esse potestatem in populos infideles, ut qui ad Ecclesiam non pertineant 7. Unde se-

1 Vide Ofori-
num.

2 Vide Inst. de
reum divis. §.
per tradit.

3 Luc. 12, 14.
Job. 18, 36.

4 Viñ. de Indis
p. 1. nu. 25. Viñ.
16. num. 27.

5 Vide Vafq. c.
21. controu. ill.
Turr. Cren. lib.
2. c. 113. Hugo
69. dist. cum ad
Verum. Bern. in
2. lib. ad Eug.
Viñ. de Ind. p. 1.
nu. 27. Cov. in c.
p. 8. §. 9. n. 7. 6 Mat. 20, 26. Johan. 6. 15. Mat. 17. 27. 7 Viñ. ibid. n. 28. Cov. de loco 1. Corin. 5. an sine.

1 b. m. 2. 2. 12. 2. Agala lib. 1. cap. 2. n. 29. Viñ. ibid. n. 30. Cov. de loco.

quitur ex sententia Cajetani 8 & Victoriz & potioris partis tam Theologorum quam Canonistarum 9, non esse idoneum titulum adversus Indos, vel quia Papa dederit provincias illas tanquam dominus absolute, vel quia non recognoscunt dominium Papæ: atque adeo ne Sarracenos quidem isto titulo unquam spoliatos.

8 *Vide locum Cajetani infra.*
9 *Thom. 2. 2. q. 66. art. 8. Sild. de infid. §. 7. In inc. quod super his de voto. Vif. num. 21.*

CAPUT IV:

Lusitanos in Indos non habere jus dominii titulo belli.

HIS igitur sublati, cum manifestum sit; quod & Victoria 1 scribit, 1 Hispanos ad terras remotiores illas navigantes nullum jus secum attulisse occupandi eas provincias, unus duntaxat titulus belli restat, qui & ipse si iustus esset, tamen ad dominium proficere non posset, nisi jure prædæ, hoc est post occupationem. Atqui tantum abest ut Lusitani eas res occupaverint, ut cum plerisque gentibus quas Batavi accefferunt, bellum eo tempore nullum haberent. Et sic igitur nullum jus illis quæri potuit: cum etiam si quas ab Indis pertulissent injurias, eas longa pace & amicis commerciis remisisse merito censeatur. Quamquam ne fuit quidem quod bello obtenderent. Nam qui Barbaros bello persequuntur, ut Americanos Hispani, duo solent prætexere, quod ab illis commercio arceantur, aut quod doctrinam veræ religionis illi nolint agnoscere. Et commercia quidem Lusitani ab Indis impetrarunt, ut hac in parte nihil habeant quod querantur. Alter, vero 2 obtentus nihilo est justior, quam ille Græcorum in Barbaros, 2 *Vide Vass. c. 24. cons. illi. Vif. p. 2. de Indis. n. 10.*

quo Boetius 3 respexit:

*An distant quia dissidentque mores;
Injustas acies, & fera bella movent;
Alternisque volunt perire telis?
Non est justa satis servitiæ ratio.*

3 *Met. 4. lib. 4. de Consol.*

Ista autem & Thomæ & concilli Toletani & Gregorii & Theologorum, Canonistarum, Jurisprudentiumque fere omnium conclusio est: 4 Quantumcunque fides annuntiata sit barbaris (nam de his, qui subditi ante fuerunt Christianis Principibus, item de Apostatis alia est questio) probabiliter & sufficienter, & si noluerint eam respicere, non tamen licere hac ratione eos bello persequi, & spoliare bonis suis. 5 Operæpretium est in hanc rem ipsa Cajetani verba delcribere: 6 *Quidam, ait, infideles nec de jure, nec de facto subsunt secundum temporalem jurisdictionem Principibus Christianis, ut inveniantur pagani, qui nunquam imperio Romano subditi fuerunt, terras habitantes, in quibus Christianam nunquam fuit nomen. Horum namque domini, quamvis infideles, legitimi domini sunt, sive regali, sive politico regimine gubernantur: nec sunt propter infidelitatem a dominio suorum privati, qu-*

4 *2. 2. q. 10. art. 8. c. de judais dist. 45. c. quæ fuerunt. eadem dist. Innoc. d. loc. co. Bortol. ad l. 1. C. de pag. Covar. ad c. peccat. tinn. p. 2. §. 9. & 10. Ayala de ju. rebelli. l. 1. §. 2. n. 28. arg.*
5 *Matt. 10. 23. 6 ad 11. Thom. 2. 2. q. 66. art. 8.*

um dominium sit ex jure positivo, & infidelitas ex divino jure, quod non tollit jus positivum, ut superius in questione habitum est. Et de his nullam scio legem quoad temporalia. Contra hos nullus Rex, nullus Imperator, nec Ecclesia Romana potest movere bellum ad occupandas terras eorum, aut subjiciendos illos temporaliter: quia nulla subest causa justa belli, cum Jesus Christus Rex Regum, cui data est potestas in caelo & in terra, miserit ad capiendam possessionem mundi, non milites armata militia, sed sanctos predicatorum, sicut oves inter lupos. Unde nec in testamento veteri, ubi armata manu possessio erat capienda, terra infidelium inductum lego bellum alicui propter hoc quod non erant fideles: sed quia volebant dare transitum, vel quia eos offenderant, ut Madianitæ, vel ut recuperarent sua, divina largitate sibi concessa: Unde gravissime peccaremus, si fidem Christi Jesu per hanc viam ampliari contendere: nec essent legitimi Domini illorum: sed magna latrocinia committeremus, & teneremur ad restitutionem, utpote injusti debellatores aut occupatores. Mittendi essent ad hos predicatorum boni viri, qui verbo & exemplo converterent eos ad Deum: & non qui eos oppriment, spoliarent, scandalizent, subjiciant, & duplo gehennæ filios faciant, more Phariseorum. Et in hanc formam audimus sæpe a Senatu in Hispania, & Theologis, præcipue Dominicanis, decretum fuisse, sola verbi prædicatione non bello Americanos ad fidem traducendos: libertatem etiam quæ illis eo nomine erepta esset, restitui debere, quod à Paulo tertio Pontifice, & Carolo V. Imperatore, Hispaniarum Rege, comprobatum dicitur. Omittimus jam, Lusitanos in plerisque partibus religionem nihil promovere, ne operam quidem dare, cum soli lucro invigilent. Imo & illud ibi verum esse, quod de Hispanis in America Hispanus scripsit, non miracula, non signa audiri, non exempla vitæ religiosæ, quæ ad eandem fidem alios possent impellere, sed multa scandala, multa facinora, multas impietates. Quare cum & possessio & titulus deficiat possessionis, neque res ditionesque Indorum pro talibus haberi debeant quasi nullius ante fuissent, neque cum illorum essent, ab aliis recte acquiri potuerint, sequitur Indorum populos, de quibus nos loquimur. Lusitanorum proprios non esse, sed liberos, & sui juris: de quo ipsi doctores Hispani non dubitant. 7

L. Viff. in fine
par. 2. 1. re-
lection, de Indis.

C A P. V.

*Mare ad Indos aut jus eo navigandi non esse proprium
Lusitanorum titulo occupationis.*

SI ergo in populos terrasque & ditiones Lusitani jus nullum quæ-
siverunt, videamus an mare, & navigationem, aut mercatu-
ram sui juris facere potuerint. De mari autem prima sit conside-
ratio, quod sum passim in jure aut nullius, aut commune, aut pu-

publicum Juris gentium dicatur, hæ voces quid significant ita commodissime explicabitur, si Poetas ab Hesiodo omnes, & Philosophos; & Juriconsultos veteres imitati in tempora distinguamus, ea, quæ tempore forte haud longo, certa tamen ratione & sui natura discreta sunt. Neque nobis vitio verti debet si in Juris à natura procedentis explicatione, auctoritate, & verbis eorum utimur, quos constat naturali judicio plurimum valuisse. Sciendum est igitur in primordiis vitæ humanæ aliud quam nunc est dominium, aliud communionem fuisse. Nam dominium nunc proprium quid significat, quod scilicet ita est alicujus ut alterius non sit eodem modo. Commune autem dicimus, cujus proprietas inter plures consortio quodam aut consensu collata est exclusis aliis. Linguarum paupertas coegit voces easdem in re non eadem usurpare. Et sic ista nostri moris nomina ad jus illud pristinum similitudine quadam & imagine referuntur. Commune igitur tunc non aliud fuit quam quod simpliciter proprio opponitur: Dominium autem facultas non injusta utendi re communi, quem usum Scholasticis 2 visum est facti non juris vocare, quia qui nunc in jure usus vocatur, proprium est quiddam, aut ut illorum more loquar, privative ad alios dicitur. Jure primo Gentium, quod & Naturale interdum dicitur, & quod Poetæ alibi ætate aurea, alibi Saturni aut Justitiæ regno depingunt, nihil proprium fuit: quod Cicero dixit: *Sunt autem privata nulla natura*. Et Horatius.

Nam propriæ telluris herum natura nec illum,

Nec me nec quenquam statuit.

Neque enim potuit natura dominos distinguere. Hoc igitur significatu res omnes eo tempore communes fuisse dicimus, idem inuenientes, quod Poetæ cum primos homines in medium quæsisse, & Justitiam casto fœdere res medias tenuisse dicunt: quod ut clarius explicant, negant eo tempore campos limite partitos, aut commercia fuisse ulla.

promiscua rura per agros.

Præstitant cunctis communia cuncta videri 3.

Recte additum est *videri*, propter translationem ut diximus vocabuli. Communio autem ista ad usum referebatur:

per viam cunctis iter,

Communis usus omnium rerum fuit 4.

Cujus ratione dominium quoddam erat, sed universale; & indefinitum: Deus enim res omnes non huic aut illi dederat, sed humano generi, atque eo modo plures in solidum ejusdem rei domini esse non prohibebantur: quod si hodierna significatione sumamus dominium, contra omnem est rationem. Hoc enim proprietatem includit, quæ tunc erat. penes neminem.

Apertissime autem illud dictum est:

omnia rerum

Dispartitis erant, 5

1 Vide Glos. & Castrin lex hœo jure & c. jure nat. dist. 1.

2 Vide Vass. contr. usu freq. cap. 1. num. 10. c. exiit qui seminat. de Verb. sig. in 6. clem. exiit de paradiso de verb. sign.

3 Avienus in Arat.

4 Seneca Officiis.

5 Avienus

Ad eam vero, quæ nunc est, dominiorum distinctionem non impetu quodam, sed paulatim ventum videtur, initium ejus monstrante natura. Cum enim res sint nonnullæ, quarum usus in abusu consistit, aut quia conversæ in substantiam utentis nullum posse usum admittunt, aut quia utendo fiunt ad usum deteriores, in rebus prioris generis, ut cibo & potu, proprietates statim quædam ab usu non sejuncta emicuit. 6 Hoc enim est proprium esse, ita esse cujusquam ut & alterius esse non possit; quod deinde ad res posterioris generis, vestes puta, & res mobiles alias aut semoventes ratione quadam productum est. Quod cum esset, ne res quidem immobiles omnes, agri puta, indivise manere potuerunt: quamquam enim horum usus non simpliciter in abusu consistat, eorum tamen usus abusus cujusdam causa comparatus est, ut arva, & arbuta cibi causa, pascua etiam vestium: omnium autem usibus promiscue sufficere non possunt. Repertæ proprietati lex posita est, quæ naturam imitaretur. Sicut enim initio per applicationem corporalem usus ille habebatur, unde proprietatem primum ortam diximus, ita simili applicatione res proprias cujusque fieri placuit. Hæc est quæ dicitur occupatio, voce accommodatissima ad eas res quæ ante in medio positæ fuerant: quod Seneca Tragicus alludit. 7

— in medio est scelus

Positum occupanti.

Et Philosophus 8 *Equestria omnium Equitum Romanorum sunt: in illis tamen locus meus sit proprius quem occupavi*. Hinc 9 Quintilianus dicit, quod omnibus nascitur, industriæ esse præmium; & Tullius, 10 factas esse veteri occupatione res eorum, qui quondam in vacua venerant. Occupatio autem hæc in rebus, quæ possessioni renitentur, ut sunt feræ bestię, perpetua esse debet, in aliis sufficit, corpore ceptam possessionem animo retineri. Occupatio in mobilibus est apprehensio, in immobilibus instructio aut limitatio: unde Hermogenianus cum dominia distincta dicit, addit, agris terminos positos, ædificia collocata. 11 Hic rerum status à Poetis indicatur,

Tum laqueis captare feras, & saltura visco

Incentum;

Tum primum subire domos. 12

Communemque prius, cum lumina solis, & aura

Capitis bimum longo signavis limite messor. 13

Celebratur post hæc: ut Hermogenianus indicat, commercium, cuius gratia;

Fluctibus ignotis insultare carinae. 14

Eodem autem tempore, & respublicis institui ceperunt: atque ita earum quæ à prima communione divulsæ erant duo facta sunt genera. Alia enim sunt publica, hoc est, populi propria, (quæ est genuina illius vocis significatio) alia mere privata, hoc est, singulorum. Occupatio autem publica eodem modo fit, quo privata. Seneca. 15 *Fines Atheniensium, aut Campanorum vocamus, quos deinde inter se vicini privata terminatione distinguunt*. Gens enim unaquæque;

Par-

6 ff. de usus. ea-
rum rer. qua-
usu consi. Ex-
trad. de verb. si
gn. ad conditio-
nem & quia quo-
rundam Thom.
2.2.78,

7 Sen. Thyeste.

8 Sen. Benj. 7,
c. 12.

9 Decl. 13.

10 De off. 1.

11 Lex hoc jure
ff. de Just. & ju-
re,

12 Virgil. Geo-
org.

13 Ovid. in Me-
tamor.

14 Ovid.

15 De benef. 7
4.

Partita fines regna constituit, novas

Extrahit urbes. 16

Hoc modo dicit Cicero 17 agrum Arpinatem Arpinatum dici, Tusculanum Tusculanorum, *similisque est*, inquit, *privatarum possessionum descriptio, ex quo quia sum cuiusque sit, eorum quæ natura fuerant communia, quod cuique obtigit, id quisque tenet*. Contra autem Thucydides 18 eam terram quæ in divisione populo nulli obvevit, *dixit*, hoc est, indefinitam, & limitibus nullis circumscriptam vocat. 19 Ex his quæ hætenus dicta sunt duo intelligi possunt. Prius est, eas res quæ occupari non possunt, aut occupatæ nunquam sunt, nullius proprias esse posse: quia omnis proprietas ab occupatione cæperit. Alterum vero, eas res omnes quæ ita à natura comparatæ sunt, ut aliquo utente nihilominus aliis quibusvis ad usum promiscue sufficiant, ejus hodieque conditionis esse, & perpetuo esse debere, cujus fuerant cum primum à natura proditæ sunt. Hæc Cicero voluit. 20 *Ac clarissime quidem patens hominibus inter ipsos omnibus inter omnes societas hæc est, in qua omnium rerum, quas ad communem usum natura genuit, est servanda communitas*. Sunt autem omnes res hujus generis, in quibus sine detrimento alterius alteri commodari potest. Hinc illud esse dicit Cicero: *Nec prohibere aqua profuente*. Nam aqua profluens quæ talis non quæ fumen est, inter communia omnium à Jurisconsultis refertur: & à Poeta. 21

Quid prohibetis aquas? usus communis aquarum est.

Nec solum Proprium Natura nec aera fecit,

Nec tenet undas in publica mœnervæ veni.

Dicit hæc non esse natura propria, sicut Ulpianus, 22 natura omnibus patere, tum quia primum à natura proditæ sunt, & in nullius adhuc dominium pervenerunt, (ut loquitur 23 Neratius) tum quia, ut Cicero dicit, à natura ad usum communem genita videntur. Publica autem vocat, tralatitia significatione, non quæ ad populum aliquem, sed quæ ad societatem humanam pertinent, quæ publica juris gentium in Legibus vocantur 24 hoc est, communia omnium, propria nullius. Hujus generis est Aer, duplici ratione, tum quia occupari non potest, tum quia usum promiscuum hominibus debet. Et eisdem de causis commune est omnium Maris Elementum, infinitum scilicet ita, ut possideri non queat, & omnium usibus accommodatum: si vè navigationem respicimus, si vè etiam piscaturam. Cujus autem juris est mare, ejusdem sunt si qua mare aliis usibus eripiendo sua fecit, ut arenæ maris, quarum pars terris continua littus dicitur. 25 Rõste igitur Cicero 26: *Littore. L. quid tam commune quæm mare fluctantibus, litus efficitis?* Etiam Virgilium auram undam, littus cunctis patere dicit. Hæc igitur sunt illa quæ Romani vocant communia omnium jure naturali aut quod idem esse diximus, publica juris gentium, sicut & usum eorum modo communem, modo publicum vocant. Quanquam ve-

16 Sen. Oñar.

17 Qñc. 1.

18 Lib. 1.

19 Vide Duar.
in tit. de rerum
div. & qual.

20 Offic. 1.

21 Ovid. lib. 6.
Metamorphose

22 L. Venditor.
ff. com. prad.

23 L. quod in
littore. ff. de acq.
rerum dom. loc.
citato Vide Co-
mi. commun.
civ. lib. 3. cap. 2.
Donell. lib. 4.
cap. 2.

24 L. si de re
suscep.

25 L. Arist. de
rer. div.

26 loco citato;

27 Inst. de rer.
div. §. & qui-
dem natura

li. & §. litto-
rum. ff. de rer.
div. l. 1. & l. 2.

L. Arist. cod.
tit. L. quod in

littore. L. quid
tam commune

quæm mare fluctantibus, litus efficitis?

Etiam Virgilium auram undam, littus cunctis patere dicit.

Hæc igitur sunt illa quæ Romani vocant communia omnium jure naturali aut quod idem esse diximus, publica juris gentium, sicut & usum eorum modo communem, modo publicum vocant. Quanquam ve-

ro etiam ea nullius esse, quod ad proprietatem attinet, recte dicantur, multum tamen differunt ab his quæ nullius sunt, & communi usui attributa non sunt, ut feræ, pisces, aves: nam ista si quis occupet, in jus proprium transire possunt, illa vero totius humanitatis consensu proprietati in perpetuum excepta sunt propter usum, qui cum sit omnium, non magis omnibus ab uno eripi potest, quam à te mihi quod meum est. Hoc est quod Cicero dicit inter prima esse iustitiæ munera, rebus communibus pro communibus uti. Scholastici dicerent esse communia alia affirmativa, alia privative. Distinctio hæc non modo jurisprudentibus usitata est, sed vulgi etiam confessionem exprimit: unde apud Athenæum convivor mare commune esse dicit, at pisces capientium fieri. Et in Plautina Rudente servo dicenti, *Mare quidem commune certo est omnibus*, assentit piscator, addenti autem, *In Mari inventum est, commune est*, recte occurrit:

55 Vide Dem.
L. 4. c. 2.

Meum quod rete atque hamis nacti sunt meum potissimum est.

Mare igitur proprium omnino alicujus fieri non potest, quia natura commune hoc esse non permittit, sed jubet, imo ne litus quidem: 28 nisi quod hæc addenda est interpretatio: ut si quid earum rerum per naturam occupari possit, id eatenus occupantis fiat, quatenus ea occupatione usus ille promiscuus non lædatur. Quod merito receptum est: nam cum ita se habet cessat utraque exceptio per quam evenisse diximus, ne omnia in jus proprium transcriberentur 29, Quoniam igitur inædificatio species est occupationis, in litore licet edificare 30, si id fieri potest sine cæterorum incommodo, ut Pomponius loquitur, quod ex Scævola explicabimus, nisi usus publicus, hoc est communis impediretur. Et qui ædificaverit, soli dominus fiet: quia id solum nec ullius proprium, nec ad usum communem necessarium fuit. est igitur occupantis: sed non diutius quam durat occupatio, quia reluctari mare possessioni videtur, exemplo feræ, quæ si in naturalem se libertatem receperit, non ultra captoris est, ita & litus postliminio mari cedit. Quicquid autem privatum fieri occupando, idem & publicum, hoc est populi proprium posse ostendimus 31. Sic litus Imperii Romani finibus inclusum, populi Romani esse. Celsus existimat: quod si ita est, minime mirandum est, eundem Populum subditis suis occupandi litoris modum per Principem aut Prætores potuisse concedere. Cæterum & hæc occupatio non minus quam privata ita restringenda est, ne ulterius porrigatur, quam ut salvus sit usus Jurisgentium. Nemo igitur potest à Populo Romano ad litus maris accedere prohiberi, & retia ficcare, & alia facere, quæ semel omnes homines in perpetuum sibi licere volunt, 32 Maris autem natura hoc differt à litore, quod mare nisi exigua sui parte nec inædificari facile, nec includi potest: & ut possit, hoc ipsum tamen vix contingeret, sine usus promiscui impedimento. Si quid tamen exiguum ita occupari potest, id occupa-

pan-

29 Inst. de ver.
div. §. 1. l. 1.
parum §. 1. ff. de
ver. div. flamm.
num. ff. de don.
no inf.

30 L. quavis
de acq. rer. dom.
L. in litore. Ne
quid in loco
pub. L. Aristo. de
verum div. L.
quid in litore.
de acq. rer. dom.

31 d. L. litore
quid in loco pub.
& publicum, hoc est populi proprium posse ostendimus 31. Sic
Donell. l. 4, c.
2. & c. 9. d. L. qu.
avis de acq. re.
r. dom. L. 2. in p.
rine. et §. merito
et §. Si quis à P.
rine. de quid in
loco pub.

32 L. Nemo igitur
ff. de ver. di.
vision. Vide d.
L. litore. §. Ne
quid in loco pub.
li.

panti conceditur. Hyperbole est igitur

Contracta pisces aequora sentiunt

Jaetis in altum mollibus 33.

Nam Celsus jaetis in mare pilas ejus esse dicit qui jecerit 34. Sed id non concedendum si deterior maris usus eo modo futurus sit. Et Ulpianus eum qui molem in mare jacit, ita tuendum dicit si nemo damnum sentiat 35. Nam si cui hæc res nocitura sit, Interdictum utique, Ne quid in loco publico fiat competiturum. Ut & Labeo, si quid tale in mare struatur, Interdictum vult competere, Ne quid in Mari, quo portus, statio, iterve navigiis deterior sit, fiat 36. Quæ autem navigationis, eadem piscatus habenda est ratio, ut communis maneat omnibus. Neque tamen peccabit si quis in maris diverticulo piscandi locum sibi palis circumsepiat, atque ita privatum faciat: sicut Lucullus exciso apud Neapolim monte ad villam suam maria admisit 37. Et hujus generis puto fuisse piscinas maritimas quarum Varro & Columella meminerunt. Nec Martialis alio spectavit, cum de Formiano Apollinaris loquitur 38.

Si quando Nereus sentit Æoli regnum;

Ridet procellas tuta de suo mensa.

Et Ambros. 39 *Inducis mare intra prædia tua ne desint bellæ.* Hinc apparere potest, quæ mens Pauli fuerit, cum dicit, 40 si maris proprium jus ad aliquem pertineat, *Uti possidetis* interdictum ei competere. Esse quidem hoc interdictum ad privatas causas comparatum, non autem ad publicas, (in quibus etiam ea comprehenduntur, quæ jure gentium communi facere possumus) sed hic jam agi de jure fruendo, quod ex causa privata contingat, non publica, sive communi. Nam, teste Marciano 41, quicquid occupatum est & occupari potuit, id jam non est juris gentium, sicut est mare. Exempli causa, si quis Lucullum aut Apollinarem in privato suo, quatenus diverticulum maris incluserant, piscari prohibuisset, dandum illis interdictum Paulus putavit, non solum injuriarum actionem, ob causam scilicet privata possessionis. Imo in diverticulo maris, sicut in diverticulo fluminis, si locum talem occuparim, ibique piscatus sim, maxime si animum privatim possidendi plurium annorum continuatione testatus fuerim, alterum eodem jure uti prohibebo: ut ex Marciano 42 colligimus, non aliter quam in lacu qui mei domini est. Quod verum quamdiu durat occupatio, quemadmodum in littore antea diximus. Extra diverticulum idem non erit, ne scilicet communis usus impediat 43. Ante ædes igitur meas aut prætorium ut piscari alium quem prohibeant usurpatum quidem est, sed nullo jure, adeo quidem ut Ulpianus 44 contenta ea usurpatione si quis prohibeatur, injuriarum dicat agi posse. Hoc imperator Leo 45 (cujus legibus non utimur) contra juris rationem mutavit, voluitque *πρὸς τὰς ἡσυχίας* hoc est, vestibula maritima, eorum esse propria, qui oram habi-

33 Horat.

34 d. l. littora.

35 L. 2. me quid in loco publ. §. Advers.

36 L. 1. §. si in mare. ff. de flum. inimicis.

37 Plin. lib. 10. cap. 54.

38 Lib. 10. E. fig. 10.

39 De Nativit. t. 3.

40 L. 14. §. de injuriis.

41 L. 4. §. de rer. divis.

42 L. 7. de div. et temp. præscr.

43 L. 45. §. de usucap.

44 L. 13. §. 7. ult. ff. de injur.

45 Novella Leo. n. 102. 103. 104. Vide Cujac. 14. obs. 1.

tarent, ibique eos jus piscandi habere: quod tamen ita procedere voluit, ut sepius quibusdam remoratoriis, quas *ῥοχὰς* Greci vocant, locus ille occuparetur: existimans nimirum non fore, ut quis exiguum maris portionem alteri invideret, qui ipse toto mari ad piscandum admitteretur. Certe ut quis magnam maris partem, etiam si possit, publicis utilitatibus eripiat, non toleranda est improbitas: in quam merito Vir Sanctus 46 invehitur: *Spatia maris sibi vindicant jure mancipii, pisciumque jura sicut vernaculorum conditione sibi servitii subjecta commemorant. Iste, inquit, sinus maris meus est, ille alterius. Dividunt elementa sibi potentes*. Est igitur mare in numero earum rerum, quæ in commercio non sunt 47, hoc est, quæ proprii juris fieri non possunt. Unde sequitur, si proprie loquamur, nullam maris partem in territorio populi alieni possesse censeri. Quod ipsum Placentinus sensisse videtur, cum dixit: Mare ita esse commune, ut in nullius dominio sit nisi solius Dei: & Johannes Faber 48, cum mare asserit relictum in suo jure, & esse primævo, quo omnia erant communia. Alioquin nihil different quæ sunt omnium communia ab his, quæ publica proprie dicuntur, ut mare a flumine. Flumen populus occupare potuit, ut inclusum finibus suis, mare non potuit. Territoria autem sunt ex occupationibus populorum, ut privata dominia ex occupationibus singulorum. Vidit hoc Celsus 49, qui clare satis distinguit inter littora, quæ populus Romanus occupare potuit, ita tamen ut usui communi non noceretur, & mare quod pristinam naturam retinuit. Nec ulla lex diversum indicat 50. Quæ vero leges a contrariæ sententiæ auctoribus citantur, aut de insulis loquuntur, quas clarum est occupari potuisse, aut de portu, qui non communis est, sed proprie publicus. Qui vero dicunt mare aliquod esse imperii Romani, dictum suum ita interpretantur, ut dicant illud in mare ultra protectionem & jurisdictionem non procedere: quod illi jus a proprietate distinguunt: nec forte satis animadvertunt id ipsum, quod Populus Romanus classes præsidio navigantium disponere potuit, & deprehensos in mari piratas punire, non ex proprio, sed ex communi jure accidisse, quod & aliæ liberæ gentes in mari habent. Illud interim fatemur, potuisse inter gentes aliquas convenire, ut capti in maris hac vel illa parte, hujus aut illius reipublicæ judicium subirent, atque ita ad commoditatem distinguendæ jurisdictionis in mari fines describi, quod ipsos quidem eam sibi legem ferentes obligat 51, at alios populos non item: neque locum alicujus proprium facit, sed in personas contrahentium jus constituit. Quæ distinctio, ut naturali rationi consentanea est, ita Ulpiani responso quodam comprobatur, qui rogatus, an duorum prædiorum maritimum dominus, alteri eorum quod venderet servitutem potuisset imponere, ne inde in certo maris loco piscari liceret, respondet: rem quidem ipsam, mare scilicet, servitute nulla affici potuisse, quia per naturam hoc omnibus pa-

46 Ambr. lib. 3.
Hæc s. 10.

47 Donell. lib.
4. cap. 6.

48 Job. Faber
ad d. 4. §. Inst. de
rer. div. adde
DD. ad l. 9. ff.
ad l. Rhod. de
just.

49 L. 3. ne quid
in loco pub.

50 V. l. 9. ff. de
judiciis.
Vid. l. 15. ff. de
public.
Glos. in l. 2. de
rer. divis. et in
l. 13. et in §. 1.
Inst. de rer. div.
Bal. in d. l. 2.

51 Bal. in c. in
pinc. in 2. col.
Quibus modis
fend. amitt. adde
l. unic. C. de class.
lib. 11. et Ang.
in l. 14. ff. de in-
jur. l. 13. ff.
Comm. præd. ad-
de l. 4. eo d. iis.

teret, sed cum bona fides contractus legem venditionis servari exposceret, personas possidentium & in jus eorum succedentium per istam legem obligari. Verum est loqui Jurisconsultum de pradiis privatis, & lege privata, sed in territorio & lege populorum eadem hic est ratio, quia populi respectu totius generis humani privatorum locum obtinet. Similiter redditus, qui in piscationes maritimas constituti, Regalium numero censentur, non rem, hoc est, mare aut piscationem, sed personas non obligant 52. Quare subditi, in quos legem ferendi potestas reipublicæ aut principi ex consensu competit, ad onera ista compelli forte poterunt: sed ex teris jus piscandi ubique immune esse debet, ne servitus imponatur mari, quod servire non potest. Non enim maris eadem quæ fluminis ratio est 53: quod cum sit publicum, id est, populi, jus etiam in seo piscandi a populo aut Principe concedi, aut locari potest, ita ut ei qui conduxit, etiam interdictum veteres dederint, de loco publico fruendo, addita conditione, si is cui locandi jus fuerit, fruendum alicui locaverit 54: quæ conditio in mari evenire non potest. Cæterum qui ipsam piscationem numerant inter Regalia, ne quidem illum locum, quem interpretabantur, satis inspexerunt, quod HERNIAM & ALVOTUM non latuit. Demonstratum est 55, nec populo, nec privato cuiquam jus aliquod proprium in ipsum mare, (nam diviticulum excipimus) competere posse, cum occupationem nec natura, nec usus publici ratio permittat. Hujus autem rei causa instituta fuerat hæc disputatio, ut appareret Lusitanos mare, quo ad Indos navigatur, sui juris non fecisse. Nam utraque ratio, quæ proprietatem impedit, in hæc causa est quam in cæteris omnibus infinito efficacior. Quod in aliis difficile videtur, in hac omnino fieri non potest: quod in aliis iniquum judicamus, in hac summe barbarum est, atque inhumanum. Non de mari interiore hic agimus, quod terris undique infusum alicubi etiam fluminis latitudinem non excedit, de quo tamen satis constat locutos Romanos Jurisconsultos, cum nobiles illas adversus privatam avaritiam sententias ediderunt: de oceano quæritur, quem immensum, infinitum, rerum parentem, cælo conterminum antiquitas vocat: cuius perpetuo humore non fontes tantum & flumina & maria, sed nubes, sed ipsa quodammodo sidera pasci veteres crediderunt: qui denique per reciprocas æstuum vices terram hanc humani generis sedem ambiens, neque teneri, neque includi potest, & possidet verius quam possidetur. In hoc autem oceano non de sinu aut freto, nec de omni quidem eo, quod e littore conspici potest, controversia est. Vindicant sibi Lusitani quicquid duos orbis interjacet tantis spatiis discretos, ut plurimis sæculis famam sui non potuerint transmittere. Quod si Castellanorum, qui in eadem sunt causa, portio accedat, parvo minus omnis oceanus duobus populis mancipatus est, aliis tot gentibus ad septentrionum redactis angustias: multumque decepta est natura, quæ cum elementum illud

52 C. quæ sint
Regalia infra
dis.

53 Vid. Balthum
præf. r. 4. p. 110
5. part. prim. q. 6
n. 4.

54 d. l. 13. §. 7.
vers. conductor,
ff. de injur. i. 1.
ff. de loco publi.
fruendo.

55 Ad d. cap.
Quæ sint Rega-
lia.

omnibus circumfudit, omnibus etiam suffecturum credidit. In tanto mari si quis usui promiscuo solum sibi imperium & ditionem exciperet, tamen immodicæ dominationis affectator haberetur: si quis piscatu arceret alios, insanæ cupiditatis notam non effugeret. At qui etiam navigatum impedit, quo nihil ipsi perit, de eo quid statuemus? Si quis ab igni qui totus suus est, ignem capere, lumen suo de lumine, alterum prohiberet, lege hunc humanæ societatis reum peragerem: quia vis ea est istius naturæ,

56 Ennius.

Ut nihilominus ipsi luceat, cum illi accenderit 56¹.

57 Cicero de offi-
ciis.

58 Sen. lib. 3,
cap. 28.

Quid ni enim quando sine detrimento suo potest; alteri communi, in iis quæ sunt accipienti utilia, danti non molesta 57? hæc sunt, quæ philosophi 58 non alienis tantum, sed & ignavis præstari volunt. Quæ vero in rebus privatis invidia est, eadem in re communi non potest non esse immanitas. Improbissimum enim hoc est, quod naturæ instituto, consensu gentium, meum non minus quam tuum est, id te ita interciperet, ut ne usum quidem mihi concedas, quo concessio nihilominus id tuum sit, quam antea fuit. Tum vero etiam qui alienis incumbunt, aut communia intercipiunt, certa quadam possessione se tuentur. Quia enim prima, ut diximus, occupatio res proprias fecit, idcirco imaginem quandem domini præfert quamvis injusta detentio. At Lusitanum, sicuti terras solemus, sic mare illud impositis prædiis ita undique cinxerunt, ut in ipsorum manu esset quos vellent excludere? at vero tantum hoc abest, ut ipsi etiam, cum adversus alios populos mundum dividunt, non ullis limitibus aut natura, aut manu positis, sed imaginaria quadam linea se tueantur. Quod si recipitur & dimensio talis ad possidendum valet, jamdudum nobis Geometræ terras, Astronomi autem cælum eriperent. Ubi hic igitur est ista, sine qua nulla dominia cæperunt, corporis ad corpus adjunctio? nimirum apparet in nulla re verius dici posse, quod

59 Iovius Fa-
bri ad §. 5. Inst.
de rer. div.

Doctores nostri prodiderunt 59: mare cum sit incomprehensibile, non minus quam aer, nullius populi bonis potuisse applicari. Si vero ante alios navigasse, & viam quodammodo aperuisse, hoc vocant occupare, quid esse potest magis ridiculum? nam cum nulla pars sit maris, in quam non aliquis primus ingressus sit, sequitur omnem navigationem ab aliquo esse occupatam. Ita undique excludimur. Quin & illi qui terrarum orbem circumvecti sunt totum sibi oceanum acquisivisse dicendi erunt. Sed nemo nescit navem per mare transeuntem non plus juris quam vestigii relinquere. Verum etiam quod sibi sumunt neminem ante ipsos cum oceanum navigasse, id minime verum est. Magna enim pars ejus, de quo agitur, maris ambitu, Mauritanix jam olim navigata est: ulterior & in orientem vergens victoriis Magni Alexandri lustrata est usque in Arabicum sinum 60. Olim autem hanc navigationem Gaditanis percognitam fuisse, multa argumento sunt, Cajo Cæsare Augusti filio in Arabico sinu res regente, signa navium ex Hispanien-

60 Ex Plin. l. 2.
c. 65, et lib. 6, c.
31. et Mela l. 3

nienſibus naufragiis agnita . Et quod Cælius Antipater tradidit ; vidiffe ſe , qui ex Hiſpania in Æthiopiam commerciꝝ gratia navigaſſet . Etiam Arabibus , ſi verum eſt , quod Cornelius Nepos teſtatur . Etiam Eudoxum quendam ſua ætate cum Lathyrum Regem Alexandriæ fugeret , Arabico ſinu egreſſum Gades uſque perveſtum . Pœnos autem , qui re maritima plurimum valuerunt , eum Oceanum non ignoraffe longe clariffimum eſt , cum Hanno , Carthaginis potentia floreſcente , circumveſtus a Gadibus ad finem Arabiæ , præternavigato ſcilicet promontorio , quod nunc bonæ ſpei dicitur , (vetus videtur nomen *Hesperion* ceras fuiſſe) omne id iter , ſitumque littoris & inſularum ſcripto complexus ſit , teſtaturque ad ultimum non mare ſibi , ſed commeatum deſuiſſe . Ab Arabico autem ſinu ad Indiam , Indiciſque oceani inſulas , & auream uſque Cherſoneſum , quam eſſe Japanem credunt plerique , etiam re Romana floreſcente navigari ſolitum , iter a Plinio 61 deſcriptum , legationes ab Indis ad Auguſtum , ad Claudium etiam ex Taprobane inſula , deinde geſta Trajani & tabulæ Ptolemæi fatiſ oſtendunt . Jam ſuo tempore Strabo 62 Alexandrinorum mercatorum claſſem ex Arabico ſinu , ut Æthiopix ultima , ita & Indiæ , petiſſe teſtatur , cum olim paucis navibus id auderetur . Inde magna populo Romano vectigalia . Addit Plinius 63 impoſitis ſagittariorum cohortibus piratarum metu navigatum : ſolamque Indiam quingentes ſextertium , ſi Arabiam addas & Seres , milles annis omnibus Romano imperio ademiffe , & merces centuplicato venditas . Et hæc quidem vetera fatiſ arguunt primos non fuiſſe Luſitanos . In ſingulis autem ſui partibus oceanus ille & tunc cum eum Luſitani ingreſſi ſunt , & nunquam non cognitus fuit . Mauri enim , Æthiopes , Arabes , Perſæ , Indi eam maris partem , cuius ipſi accolæ ſunt , neſcire neutiquam potuerunt . Mentiantur ergo , qui ſe mare illud inveniffe jaſtant . Quid igitur , dicit aliquis , parumne videtur , quod Luſitani intermiſſam multis forte ſæculis navigationenem primi repararunt , & , quod negari non poteſt , Europæis gentibus ignotam oſtenderunt , magno ſuo labore , ſumtu , periculo ? imo vero ſi in hoc incubuerunt , ut quod ſoli reperiſſent id omnibus monſtrarent , quis adeo eſt amens , ſi non plurimum ſe illis debere profiteatur ? eandem enim gratiam , laudemque & gloriam immortalẽ illi promeruerint , qua omnes contenti fuerunt rerum magnarum inventores , quotquot ſcilicet non ſibi , ſed humano generi prodeſſe ſtuderunt . Sin Luſitanis fuiſſante oculus quæſtus fuit , lucrum quod temper maximum eſt in prevertendis negotiationibus , illis ſufficere debuit . Et ſcimus itinera prima proventus interdum quater decluſos , aut etiam uberriores deſideſſe : quibus factum ut inops diu populus , ad repentinas divitiis ſubito prorumperet , tanto luxus apparatu , quantus vix beatiffimis gentibus in ſupremo progreſſu diu fortunæ ſaſtigio fuit . Si vero eidem in hoc preiverunt , ne quiſquam ſequeretur , gratiam

61 Plin. l. 6. cap. 23.

62 Lib. 2. et 19.

63 Lococitatus
et l. 12. c. 19.

tiam non merentur, cum lucrum suum respexerint. lucrum autem suum dicere non possunt, cum eripiant alienum. Neque enim illud certum est, nisi ivissent eo Lusitani, iturum fuisse neminem. Advertebant enim tempora, quibus ut artes pene omnes ita & terrarum & marium situs clarius indies noscebantur. Excitassent vetera, quæ modo retulimus, exempla, & si non uno impetu omnia patuissent, at paulatim promota velis fuissent littora, alio semper aliud monstrante. Factum denique fuisset, quod fieri potuisse Lusitani docuerunt, cum multi essent populi non minus flagrantem mercaturæ & rerum externarum studio. Venetis qui multa jam Indiæ didicerant, cætera inquirere promptum fuit. Gallorum Brittonum indefessa sedulitas, Anglorum audacia cæpto non defuisset. Ipsi Batavi multo magis desperata aggressi sunt. Nulla igitur æquitatis ratio, ne probabilis quidem ulla sententia a Lusitanis fiat. Omnes enim qui mare volunt imperio alicujus subiecti posse, id ei attribuunt, qui proximus portus & circumjacentia littora in ditione habet 64. At Lusitani in illo immenso littorum tractu, paucis exceptis prædiis, nihil habent, quod suum possint dicere. Deinde vero etiam qui mari imperaret, nihil tamen posset ex usu communi diminuere, sicut populus Romanus arcere neminem potuit, quo minus in littore imperii Romani cuncta faceret, quæ jure gentium permittebantur 65. Et si quicquam eorum prohibere posset, puta piscaturam, qua dici quodammodo potest pisces exauriri at navigationem non posset, per quam mari nihil perit. Cui rei argumentum est longe certissimum, quod ex Doctorum sententia ante retulimus, etiam in terra, quæ cum populis, tum hominibus singulis in proprietatem attributa est, iter tamen, certe inerme & innoxium, nullius gentis hominibus juste negari: sicut & potum ex flumine. Ratio apparet, quia cum unius rei naturaliter usus essent diversi, eum duntaxat gentes divisisse inter se videntur, qui sine proprietate commodè haberi non potest; contra autem eum recepisse, per quem domini conditio deterior non esset futura. Omnes igitur vident, eum qui alterum navigare prohibet nullo jure defendi, cum eundem etiam injuriarum teneri Ulpianus dixerit 66: alii autem etiam interdictum utile prohibito competere existimaverint 67. Et sic Batavorum intentio communi jure nititur, cum fateantur omnes, permissum cuilibet in mari navigare, etiam a nullo Principe impetrata licentia: quod legibus Hispanicis discrete expressum est 68.

64 *Glos. int. ibi peric. §. porro, super verbo territorioris, de elect. in sexto, et ibi Can. Glos. int. ibi et, ff. de fer.*

65 *L. 4. ff. de ver. div. add. Alber. Gentilem de jure belli l. 1. §. 19. sub finem.*

66 *L. 2. §. 9. ff. ne quid in loco publ.*

67 *Glos. ad l. 1. ff. ut in flum. publ.*

68 *Bal. in l. 3. col. 3. ff. de ver. div. Rod. Zuav. Hispanus in com. fil. 1. de usu maris 3. partit. 121. 287. 10. et 12.*

CAPUT VI.

Mare aut jus navigandi proprium non esse Lusitanorum titulo donationis Pontificis.

Donatio Pontificis Alexandri, quæ a Lusitanis mare aut jus navigandi solis sibi vindicantibus, cum inventionis deficiat titulus, secundo loco adduci potest satis ex iis, quæ ante dicta sunt, vanitatis convincitur. Donatio enim nullum habet momentum in rebus extra commercium positis: Quare cum mare aut jus in eo navigandi proprium nulli hominum esse possit, sequitur ne, que dari a Pontifice, neque a Lusitanis accipi potuisse. Præterea cum supra relatum sit ex omnium sani iudicii hominum sententia, Papam non esse dominum temporalem totius orbis, ne maris quidem esse satis intelligitur: quanquam etsi id concederetur, tamen jus annexum Pontificatui in Regem aliquem aut populum pro parte nulla transferri debuisset. Sicut nec Imperator posset Imperii provincias in suos usus convertere, aut pro suo arbitrio alienare ¹. Illud saltem nemo negaturus est, cui aliquid sit frontis, cum jus disponendi in temporalibus Pontifici nemo concedat, nisi forte quantum ejus rerum spiritualium necessitas requirit, ista autem de quibus nunc agimus, mare scilicet & jus navigandi, lucrum & quæstum merum, non pietatis negotium respiciant, sequi nullam hac in re fuisse illius potestatem. Quid, quod ne Principes quidem, hoc est, domini temporales possunt ullo modo a navigatione aliquem prohibere, cum si quod habent ius in mari, id sit tantum jurisdictionis ac protectionis? etiam illud notissimum est apud omnes, ad ea facienda quæ cum lege naturæ pugnant, nullam esse Papæ auctoritatem ². Pugnat autem cum lege naturæ, ut mare aut ejus usum quisquam habeat sibi proprium, ut jam satis demonstravimus. Cum denique ius suum auferre alicui Papa minime possit quæ erit facti istius defensio, si tot populos immittentes, indemnos, innoxios ab eo jure, quod ad ipsos non minus quam ad Hispanos pertinebat, uno verbo voluit excludere? aut igitur dicendum est, nullam esse vim eiusmodi pronuntiationis, aut quod non minus credibile est, eum Pontificis animum fuisse, ut Castellanos & Lusitanos inter se certamini intercesum voluerit, aliorum autem juri nihil diminutum.

¹ *Vid. loc. cit. l. 26.*

² *Sil. in verb. Papa. 16.*

illa autem publico usui non admodum noceat. Alterum autem Angeli argumentum, quod ex aquæ ductu sumitur 7, eodem Castrensi monstrante, ut a quæstione alienissimum, ab omnibus merito exploditur. Falsum igitur est talem præscriptionem etiam eo tempore gigni, cujus initium omnem memoriam excedat. Ubi enim lex omnem omnino tollit præscriptionem, ne illud quidem tempus admittitur, hoc est, ut Felinus loquitur 8, materia impræscriptibilis tempore immemoriali non sit præscriptibilis. Fatetur hæc vera esse Balbus 9: sed Angeli sententiam receptam dicit hac ratione, quia tempus extra memoriam positum idem valere creditur privilegio, cum titulus amplissimus ex tali tempore præsumatur. Apparet hinc non aliud illos sensisse, quam si pars aliqua reipublicæ, puta imperii Romani, supra omnem memoriam usa esset tali jure, ei dandam præscriptionem hoc colore, quasi principis concessio præiisset. Quare cum nemo sit dominus totius generis humani, qui jus illud adversus homines omnes homini, aut populo alicui potuisset concedere, sublato illo colore, necesse etiam præscriptionem interimi. Et sic ex illorum etiam sententia inter reges aut populos liberos prodesse nihil potest lapsus infiniti temporis. Vanissimum autem & illud est, quod Angelus docuit, etiam si ad dominium præscriptio proficere non potest, tamen damnum esse possidenti exceptionem. Nam Papinianus 10 disertis verbis exceptionem negat: & aliter non potuit sentire, cum ipsius sæculo præscriptio nihil esset aliud quam exceptio. Verum igitur est, quod & leges Hispanicæ expriment 11, in his rebus quæ communi hominum usui sunt attributæ, nullius omnino temporis præscriptionem procedere; cujus definitionis illa præter cæteras ratio reddi potest, quod qui re communi utitur, ut communi uti videtur, non autem jure proprio, & ita præscribere non magis quam fructuarius potest vitio possessionis 12. Altera hæc etiam non contemnenda est, quod in præscriptione temporis cujus memoria non extat, quamvis titulus & bona fides præsumantur, tamen si re ipsa appareat, titulum omnino nullum dari posse, & sic manifesta sit fides mala, quæ in populo maxime quasi uno corpore perpetua esse censetur, & ex duplici defectu præscriptio corruit. 13 Tertia vero, quia res hæc est meræ facultatis, quæ non præscribitur, ut infra demonstrabimus. Sed nullus est finis argutarum. Inventi sunt, qui in hoc argumento a præscriptione consuetudinem distinguere, ut illa scilicet exclusi ad hanc confugerent. Discrimen autem, quod hic statuunt, sane ridiculum est: ex præscriptione ajunt jus unius, quod ab eo aufertur, alteri applicari 14: sed cum aliquod jus ita alicui applicatur, ut alteri non auferatur, tum dici consuetudinem: quasi vero cum jus navigandi, quod communiter ad omnes pertinet, exclusi aliis ab uno usurpatur, non necesse sit omnibus perire quantum uni accedit. Errori huic ansam dederunt Pauli verba non recte accepta, qui

7 Ex l. 4, Cde aquæ d. l. 11. confer cum l. 9. cod. tit. et cum l. 3, §. 4, ff. de aqua quot. et ass.

8 Ade. accedentes de præscrip. 9 De præscr. 4 part. 5. part. princip. q. 6. n. 6

10 d. l. 1. l. 1.

11 Par. 3, tit. 29, l. 7, in c. Plac. ca. Rod. Zur. d. conf. n. 4.

12 Fachin. l. 8. c. 26, & c. 33. Cov. de præscr. part. 2. §. 2. n. 8. & §. 8. n. 5. & 6.

13 Fachin. l. 8. c. 28.

14 Aret. in rub. ff. de rer. divoif. alleg. Balbus d. loco n. 2. Vide Voff. contr. ill. c. 29, n. 38

- cum de jure proprio maris ad aliquem pertinente loqueretur, *si*
 15 *Add. l. 14.* ri hoc possit, dixit Accursius 15 per privilegium aut consuetudinem:
 quod additamentum ad Jurisconsulti textum nullo modo accedens
 16 *In d. l. inju-* mali potius conjectoris esse videtur quam boni interpretis. Mens
riarum, §. ult. Pauli supra explicata est. Caterum illi si vel sola Ulpiani verba 16,
 quæ paulo ante præcedunt, satis considerassent, longe aliud dictu-
 17 *Vide Gloss.* ri erant. Fatetur enim ut quis ante ædes meas piscari prohibea-
 17 *e. d. l. eo.* tur, esse quidem usurpatum 17, hoc est, receptum consuetudine:
 sed nullo jure: ideoque injuriarum actionem prohibitio non dene-
 gandam. Contemnit igitur hunc morem, & usurpationem vocat,
 18 *1. de off. 28.* ut & inter Christianos Doctores Ambrosius 18. Et merito. Quid
 18 *Gent. l. 1. §. 19* enim clarius quam non valere consuetudinem, quæ juri naturæ,
 18 *sub finem.* aut gentium ex adverso opponitur 19? consuetudo enim species
 19 *Authem. ut* est juris positivi, quod legi perpetuæ abrogare non potest. Est
 19 *nullo judici, §. 1* autem lex illa perpetua, ut mare omnibus usu commune sit. *Quod*
 19 *e. non tanto, de* autem in præscriptione diximus, idem consuetudine verum est, si
 19 *consuet.* quis eorum, qui diversum tradiderunt, sensus excutiat, non aliud
 æperturum, quam consuetudinem privilegio parari: Atqui adver-
 sus genus humanum concedendi privilegium nemo habet potesta-
 tem: quare inter diversas respublicas consuetudo ista vim non ha-
 bet. Verum omnem hanc quæstionem diligentissime tractavit Vas-
 20 *Controv. ill.* quius 20, decus illud Hispaniæ, cujus nec in explorando jure sub-
 20 *e. §. 9. num. 12. e* stitutam, nec in docendo libertatem unquam desideres. Is igitur
 20 *si §.* posita thesi, *luca publica & jure gentium communia præscribi non*
 20 *posse*, quam multis firmat auctoribus: exceptiones deinde subjun-
 git ab Angelo & aliis confictas, quas supra retulimus. Hæc au-
 tem examinaturus recte judicat istarum rerum veritatem pendere a
 vera juris, tam naturæ, quam gentium, cognitione. Jus enim na-
 turæ cum a divina veniat providentia, esset immutabile. Hujus
 autem juris naturalis partem esse jus gentium, primævum quod
 dicitur, diversum a jure gentium secundario sive positivo: quo-
 rum posterius mutari potest. Nam si qui mores cum jure gentium
 primævo repugnent, hi non humani sunt ipso judice, sed *ferini*
 corruptelæ & abusus, non leges & usus. Itaque nullo tempore
 21 *De potestate* præscribi poterunt, nulla lata lege justificari, nullo multarum
 21 *legi panal. l. 2.* etiam gentium consensu, hospitio, & exercitatione stabiliri, quod
 21 *cap. 14. p. 572.* exemplis aliquot, & Alphonsi Castrensis Theologi Hispani testi-
 monio confirmat 21. *Ex quibus apparet*, inquit, *quanti suspecta*
 22 *All. l. 14. ff.* sit sententia eorum, quos supra retulimus, existimantium Genuen-
 22 *de acq. rer. dom.* ses, aut etiam Venetos posse non injuria prohibere alios navigare
 22 *L. fin. in pr. ff. de* usuc. §. 2. verbo per Gulsam aut pelagiam sui maris, quasi æquora ipsi præscripse-
 22 *usuc. §. 2. verbo per* rint. id quod non solum est contra leges 22: sed etiam est contra
 22 *omnibus. Instit.* de rer. div. ipsam jus naturæ, aut gentium primævum, quod mutari non pos-
 22 *L. 7. ff. de div. et* se diximus. *Quod sit contra illud jus*, constat, quia non solum
 22 *remp. præscr.* maria aut æquora eo jure communia erant, sed etiam reliqua o-
 22 *L. 14. ff. de in-* mnes res immobiles. Et licet ab eo jure postea recessum fuerit ex
 22 *juris.* parte

parte, puta quoad dominium & proprietatem terrarum, quarum dominium jure naturæ commune, distinctum & divisum, siquæ ab illa commanione segregatum fuit: 23 tamen diversam fuit & est in dominio maris, quod ab origine mundi ad hodiernum usque diem est fuitque semper in communi, nulla ex parte inmatatum, ut est notum. Et quævis ex Lusitanis magnam turbam sæpe audiverim in hac esse opinionem, ut eorum Rex ita præscripserit navigationem Indici Occidentalis (forte Orientalis) ejusdemque vastissimi maris, ita ut reliquis gentibus aquora illa transiretate non liceat, & ex nostrismet Hispanis vulgus in eadem opinione fere esse videtur, ut per vastissimum immensumque pontum ad Indiarum regiones, quas potentissimi Reges nostri subegerunt, reliquis mortalium navigare, præterquam Hispanis jus minime sit, quasi ab eis id jus præscriptum fuerit, tamen istorum omnium non minus insanæ sunt opiniones, quam eorum, qui quoad Gentensis & Vemetis in eodem fere somnio esse adsolent, quas sententias ineptie vel ex eo dilucidius apparuit, quod istarum nationum singula contra seipsas nequeunt præscribere: hoc est, non respublica Venetiarum contra semetipsam, non respublica Gentensiam contra semetipsam, non regnum Hispanicum contra semetipsam, non regnum Lusitanicum contra semetipsam 24. Esse enim debet differentia inter agentem & patientem. Contra reliquas vero nationes longe minus præscribere possunt: quia jus præscriptionum est mere civile, ut fuisse ostendimus supra. Ergo tale jus cessat, cum agitur inter Principes vel populos, superiore non recognoscentes in temporalibus. Jura enim mere civilia cujuscumque regionis, quoad exteros populos, nationes, vel etiam homines singulos, non magis sunt in consideratione, quam si re vera non esset tale jus, aut nunquam finisset, & ad jus commune gentium primæum vel secundarium recurrendum est, eoque utendum, quo jure talem maris præscriptionem & usurpationem admissam non fuisse satis constat. Nam & hodie usus aquarum communis est, non secus quam erat ab origine mundi. Ergo & in aquoribus & aquis nullum jus est aut esse potest humano generi, præterquam quoad usum communem. Præterea de jure naturali & divino est illud præceptum, ut quod tibi non vis fieri, alteri non facias. Unde cum navigatio nemini possit esse nociva nisi ipsi naviganti, par est ut nemini possit, aut debeat impediri, ne in re sua natura libera, sibi que minime noxia navigationum libertatem impediatur, & ledatur contra dictum præceptum & contra regulam; præsertim cum omnia intelligantur esse permissa, qua non reperiuntur expressim prohibita 25. Quinimo non solum contra jus naturale esset, velle impedire talem navigationem, sed etiam tenetur contrarium facere, hoc est, prodesse iis quibus possumus, cum id sine damno nostro fieri potest. Quod cum multis auctoribus tam divinis quam humanis confirmasset, subiungit postea 26: Ex superioribus etiam apparet suspectam esse sententiam

23 All. l. 5. ff. de iust. et jure. q. 2. vers. jus autem gentium, luy. de jure natur.

24 All. l. 4. §. 1. ff. de usuc. §. si itaque, luy. de ac. l. de ac. iur. ribus, et l. 1. ubi multa per Bartoles luy. ff. de legat. 1. p. 1. in p. q. 3. et 4.

25 L. libertas. ff. de statu hom. §. libertas, luy. de jure pers.

L. 1. et 2. ff. de homin. lib. ex b. L. 1. §. qua overanda, §. quar. rer. act. non dat.

L. si quando. §. illud, verb. astringendos, C. de inspic. test.

L. Nec non. §. quod eis, ff. e. quib. caus. ma. jor.

26 L. super statu, C. de rebus. gis. ff.

mille annos præscriberentur: quod innumeris doctorum testimoniiis fulcit 32. Nemo jam non videt, ad usum rei communis intercipiendum nullam quantivis temporis usurpationem prodesse: Cui adjungendum est etiam, eorum qui dissentiunt auctoritatem huic quæstioni non posse accommodari. Illi enim de Mediterraneo loquuntur, nos de Oceano: illi de sinu, nos de immenso mari, quæ in ratione occupationis plurimum differunt. Et quibus illi indulgent præscriptionem, illi littora mari continua possident, ut Veneti & Genuenses, quod de Lusitanis dici non posse modo patuit. Imo & si prodesse posset tempus, ut quidam posse putant in publicis quæ sunt populi, tamen non ea adsunt quæ necessario requiruntur 33. Primum enim docent omnes desiderari, ut is qui præscribit hujusmodi actum, eum exercuerit non longo dumtaxat tempore, sed memoriam excedente; deinde ut tanto tempore eundem actum nemo alius exercuerit, nisi concessione illius, vel clandestine: præterea ut alios uti volentes prohibuerit, scientibus quidem & patientibus iis ad quos ea res pertinebat; nam etsi exercuisset semper, & quosdam exercere volentes prohibuisset semper, non tamen omnes; quia alii fuerunt prohibiti, alii vero libere exercuerunt, id quidem non sufficeret, ex Doctorum sententia. Apparet autem debere hæc omnia concurrere, tum quia præscriptioni publicarum rerum lex inimica est, tum ut videatur præscribens jure suo, non autem communi, usus, idque non interrupta possessione. Cum autem tempus postulatur, cujus initium non exisset memoria, non semper sufficit, ut optimi interpretes ostendunt, probare sæculi lapsum: sed constare oportet famam rei a maioribus ad nos transmissam, ita ut nemo superfit qui contrarium viderit, aut audierit. Occasione rerum Africanarum in ulteriora primum Oceani inquirere cœperunt, regnante Joanne Lusitani 34, anno salutis milleesimo quadringentesimo septuagesimo septimo: viginti post annis, sub rege Emanuele promontorium Bonæ spei præternavigatum est, seriusque multo ventum Malaccam, & insulas remotiores, ad quas Batavi navigare cœperunt anno milleesimo quingentesimo nonagesimo quinto, non dubie intra annum centesimum. Jam vero etiam eo quod intercessit tempore aliorum usurpatio, adversus alios etiam omnes impedivit præscriptionem. Castellani ab anno milleesimo quingentesimo decimo nono possessionem maris Lusitanis circa Moluccas ambiguum fecere. Galli etiam & Angli non clanculum, sed vi aperta eo perruperunt. Præterea accolæ totius tractus Africani, aut Asiatici partem maris quisque sibi proximam piscando & navigando perpetuo usurparunt, nunquam a Lusitanis prohibiti. Conclusum igitur sit, jus nullum esse Lusitanis quo aliam quamvis gentem a navigatione Oceani ad Indos prohibeant.

32 *All. Balbuz de præscr. 5. in pr. in qua. 1. illius. 5. quas. pr. Gl. in cap. inter cætera 16. q. 3. Alp. de Cæstr. de potest. lig. pan. lib. 2. c. 14. Bal. in fine, et ibi Ang. in Lomnes, C. de præscr. 30. ann. etc. 33 d. loc. m. 38.*

34 *Osorius l. 1.*

CAPUT VIII.

Jure gentium inter quas sit libera esse mercaturam.

Quod si dicant Lusitani cum Indicis commercia exercendi jus quoddam proprium ad se pertinere, eisdem fere omnibus argumentis refellentur. Repetemus breviter & aptabimus.

Jure gentium hoc introductum est, ut cunctis hominibus inter se libera esset negotiandi facultas, quæ a nemine posset adimi 1.

Et hoc, sicut post dominiorum distinctionem continuo necessarium fuit, ita originem videri potest antiquiorem habuisse. Subtiliter enim Aristoteles μεταβλητικὸν dixit 2 ἀναγκαστικὸν τῆς κατὰ φύσιν αὐτοῦ τοῦ, hoc est, negotiatione suppleri id quod naturæ deest, quo commode omnibus sufficiat. Oportet igitur communem esse jure gentium, non tantum privative, sed & positive, ut dicunt magistri, sive affirmative 3.

Quæ autem illò modo sunt juris gentium, mutari possunt; quæ hoc modo, non possunt. Id ita intelligi potest. Dederat natura omnia omnibus. Sed cum a rerum multarum usu, quas vita desiderat humana, locorum intervallo homines arcerentur, quia, ut supra diximus, non omnia ubique proveniunt, opus fuit traiectione: nec adhuc tamen permutatio erat, sed aliis vicissim rebus apud alios repertis suo arbitrio utebantur; quo fere modo apud Seres dicitur rebus in solitudine relictis sola mutantium religione peragi commercium 4.

Sed cum statim res mobiles, monstrante necessitate, quæ modo explicata est, in jus proprium transissent, inventa est permutatio, qua quod alteri deest ex eo quod alteri superest suppleretur 5.

Ita commercia victus gratia inventa, ex Homero Plinius probat 6. Postquam vero res etiam immobiles in dominos distinguere ceperunt, sublata undique communio non inter homines locorum spatii discretos tantum, verum etiam inter vicinos necessarium fecit commercium; quod ut facilius procederet, nummus postea adinventus est, dictus ἀπὸ τοῦ νόμου, quod institutum sit civile 7.

Ipsa igitur ratio omnium contractuum universalis, ἡ μεταβλητικὴ, a natura est; modi autem aliquot singulares ipsumque pretium, ἡ χρηματικὴ, ab instituto 8: quæ vetustiores juris interpretes non satis distinxerunt, fatentur tamen omnes proprietatem rerum, saltem mobilium a jure gentium primario prodire, itemque contractus omnes, quibus pretium non accedit 9.

Philosophi 10 τῆς μεταβλητικῆς, quam translationem vertere licebit, genera statuunt duo, τὴν ἐμπορικὴν καὶ τὴν καπηλικὴν: quarum ἐμπορικὴ, quæ, ut vox ipsa indicat, inter gentes diffusas, ordine naturæ prior est, & sic a Platone ponitur 11.

Καπηλικὴ eadem videtur esse, quæ παρὰ τὰς ἀγορὰς, Aristoteli, tabernaria sive stataria negotiatio juxta civis, ἰδίαν Ἀριστοτέλης 12 τὴν ἐμπορικὴν, dividit

in

1 *Vide* c. 1.
2 *Ex hoc jure, ff. de just. et jur. et ibi Bart.*
3 *L. 1. de repub. c. 9.*

4 *Vide Comar. in c. peccatum. §. 8.*

5 *Pompon. de la 3.*

6 *Leg. 1. ff. de contrab. empt.*

7 *Lib. 33, c. 1.*

8 *d. l. 1. Arist.*

9 *lib. 5. de morib.*

10 *c. 8. & lib. 1. de rep. c. 9.*

11 *C. jus natu-*

12 *dist. 1. Arist.*

13 *lib. 5. de morib.*

14 *c. 8. & lib. 1. de rep. c. 9.*

15 *C. jus natu-*

16 *dist. 1. Arist.*

17 *lib. 5. de morib.*

18 *c. 8. & lib. 1. de rep. c. 9.*

19 *C. jus natu-*

20 *dist. 1. Arist.*

21 *lib. 5. de morib.*

22 *c. 8. & lib. 1. de rep. c. 9.*

23 *C. jus natu-*

24 *dist. 1. Arist.*

25 *lib. 5. de morib.*

26 *c. 8. & lib. 1. de rep. c. 9.*

27 *C. jus natu-*

28 *dist. 1. Arist.*

29 *lib. 5. de morib.*

30 *c. 8. & lib. 1. de rep. c. 9.*

31 *C. jus natu-*

32 *dist. 1. Arist.*

33 *lib. 5. de morib.*

34 *c. 8. & lib. 1. de rep. c. 9.*

35 *C. jus natu-*

36 *dist. 1. Arist.*

37 *lib. 5. de morib.*

38 *c. 8. & lib. 1. de rep. c. 9.*

39 *C. jus natu-*

40 *dist. 1. Arist.*

in *ταμελίας* & *φορτγίας*, quarum hæc terrestri itinere, illa maritimo merces devchit. Sordidior autem est *καπηλική*, contra honestior *ιμπορική*, & maritima maxime, quia multa multis impertit.

Unde navium exercitationem ad summam rempublicam pertinere dicit Ulpianus; institorum non eundem esse usum; quia illa omnino secundum naturam necessaria est. Aristoteles 14: *ἐστὶ γὰρ ἡ μεταβαλτικὴ πάντων ἀρετὴ μὴ, τὸ μὲν πρῶτον ἐκ τοῦ κατὰ φύσιν, τὸ δὲ μὲν πλεον τὰ δὲ ἐλάττω τῶν ἰκανῶν ἔχουσιν τοὺς ἀνθρώπους*. est enim translatio rerum omnium cepta ab initio, ab eo quod est secundum naturam, cum homines partim laborent plura quam sufficerent, partim etiam pauciora. Seneca 15: *quæ emeris, vendere, gentium jus est*. Commercandi igitur libertas ex jure est primario gentium, quod naturalem & perpetuam causam habet, ideoque tolli non potest, & si posset, non tamen posset nisi omnium gentium consensu; tantum abest, ut ullo modo gens aliqua gentes duas inter se contrahere volentes jure impediat.

13 Cic. off. 12

Arist. lib. 14 de

rep. c. 9.

14 d. loco.

15 De benef. 8

CAPUT IX.

Mercataram cum Indis propriam non esse Lusitanorum titulo occupationis.

Primum inventio aut occupatio hic locum non habet, quia *Vide argumentum* jus mercandi non est aliquid corporale, quod possit apprehendi: neque prodesset Lusitanis, etiamsi primi hominum cum Indis habuissent commercia, quod tamen non potest non esse falsissimum. Nam & cum initio populi in diversa iere, aliquos necesse est primos fuisse mercatores, quos tamen jus nullum acquisivisse certo est certius. Quare si Lusitanis jus aliquod competit, ut soli cum Indis negotientur, id exemplo cæterarum servitutum, ex concessione oriri debuit aut expressa aut tacita, hoc est, præscriptione: neque aliter potest.

CAPUT X.

Mercataram cum Indis propriam non esse Lusitanorum titulo donationis Pontificia.

Concessit nemo: nisi forte Pontifex, qui non potuit; nemo enim quod suum non est concedere potest. At Pontifex, nisi totius mundi temporalis sit dominus, quod negant sapientes, jus etiam commerciorum universale sui juris dicere non potest. Maxime vero cum res sit ad solum quæstum accommodata, nihilque ad spirituales procurationem pertinens, extra quam cessat, ut fatentur omnes, Pontificia potestas. Præterea si Pontifex solus illud Lusitanis jus tribuere vellet, idemque adimere hominibus

1 Vide arg. c. 3.

d. 5. 6.

cate

moria; id vero tantum hinc abest, ut ne centum quidem anni exierint, ex quo tota fere negotiatio Indica penes Venetos fuit, per Alexandrinæ traiectiones 4. Debuit etiam talis esse coactio, cui resistit non sit 5. At resistunt Galli & Angli, alique. Neque sufficit aliquos esse coactos, sed ut omnes coacti sint requiritur, cum per unum non coactum servetur in causa communis libertatis possessio. Arabes autem & Sineses a sæculis aliquot ad hunc usque diem perpetuo cum Indis negotiantur. Nihil ergo prodest ista usurpatione.

CAPUT XII.

Nulla aequitate nisi Lusitanos in prohibendo commercio.

EX his quæ dicta sunt, satis perspicitur eorum caeca avaritas, qui, ne ququam in partem lucri admittant, illis rationibus conscientiam suam placare student, quas ipsi magistri Hispanorum, qui in eadem sunt causa, manifesta vanitatis convincunt. Omnes enim qui in rebus Indicis usurpantur colores injustæ captant; quantum ipsis licet, satis innuunt, adduntque nunquam eam rem serio Theologorum examine probatam. Illa vero querela quid est iniquius, quod dicunt Lusitani quæstus suos exhausti copia contra licentiam? Inter certissima enim juris emunctata est: nec in dolo eam versari; nec fraudem facere, ne damnum quidem alteri dare videri, qui jure suo utitur; quod maxime verum est, si non ut alteri doceatur, sed sem suam augendi animo quippiam fiat. Inspici enim debet id quod principaliter agitur, non quod extrinsecus in consequentiam venit. Imo si proprie loquimur cum Ulpiano, non ille damnum dat, sed lucro quo adhuc alter utebatur, eum prohibet 2. Naturale autem est & summo juri atque etiam æquitati conveniens, ut lucrum in medio positum suum quisque malit quam alterius, etiam qui ante perceperat 3. Quis sciat quærentem opificem, quod alter ejusdem artis exercitio ipsius commoda evertat 4. Batavorum autem causa: eo est iustior, quia ipsorum hac in parte utilitas cum totius humani generis utilitate conjuncta est, quam Lusitani eversum eunt 4. Neque hoc recte dicitur ad emulationem fieri, ut in re simili ostendit Vasquius; aut enim plane hoc negandum est, aut asseverandum non ad bonam modo, verum etiam ad optimam emulationem fieri, juxta Hesiodum; *Quædam d' Lex dicitur, bona his mortalibus hac est.* Nam etiam si quis pietate motus, inquit ille, frumentum in summa penuria vilius venderet, impediretur improba divites eorum hominum, qui, sæviante penuria, sursum carius fuerant vendituri. Verum est talibus modis minui aliorum reditus: nec id negamus, etc, sed *vincuntur cum universorum hominum commoda*

++++

Et

Et utinam omnium Principum & Tyrannorum orbis reditur ita minueretur! quid ergo tam iniquum videri potest, quam Hispanos vestigalem habere terrarum orbem, ut nisi ad illorum nutum nec emere liceat nec vendere? 5 In cunctis civitatibus dardanios odio atque etiam poenis prosequimur: nec ullum tam nefarium vitæ genus videtur, quam ista annonæ flagellatio 6. Merito quidem. Naturæ enim faciunt injuriam, quæ in commune fecunda est 7: neque vero cenferi debet in usus paucorum reperta negotiatio, sed ut quod alteri deest alterius copia pensaretur, iusto tamen compendio omnibus proposito, qui laborem ac periculum transferendi in se suscipiunt. Hoc ipsum igitur quod in republica, id est, in minore hominum conventu, grave & perniciosum iudicatur, in magna illa humani generis societate ferendumne est, ut scilicet totius mundi monopolium faciant populi Hispani? Invehitur Ambrosius in eos, qui maria claudunt 8; Augustinus in eos, qui itinera obstruunt; Nazianzenus 9 in coemptores suppressoresque mercium, qui ex inopia aliorum soli quæstum faciunt, ut & ipse facundissime loquitur, καταπραματίζοντες τὴν ἐξέλιαν. Quin & divini sapientis sententia publicis diris devovetur, facere que habetur, qui alimenta supprimendo vexat annonam: τὸν τῆς τροφῆς τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς ἀπορίας. Clement igitur Lusitani quantum & quamdiu libebit: *lucra nostra decideris*. Respondebunt Batavi: *imo nostris invigilamus*. Hocce indignamini in partem nos veniunt: ventorum & maris? & quis illa vobis lucra mansura promiserat? Salvum est vobis, quo nos contenti sumus.

C. A. P. U. L. XIII.

Batavis jus commercii. Indicant quæ pace, quæ induciis, quæ bello retinendum.

Quare cum & jus & æquum postulet, libera nobis ita ut cuiquam esse Indiæ commercia, superest, ut sive cum Hispaniis pax, sive induciæ sunt, sive bellum manet, omnino patiamur, quamvis natura habemus libertatem, tueremur. Nam ad pacem quod attinet, notum est eam esse duum generum: aut equanimi pari federe, aut impari coitur. Græci istam vocant ἐὶς ἴσους, hæc ἀνισότητα; illa virorum est, hæc ingeniorum servilium. Demosthenes, in oratione de libertate Rhodiorum, καὶ σοὶ καὶ τοῖς ῥωδιεῦσι ἐλευθέρους εἶναι τοὺς ἐκ τῶν ἀνισότητων συντηκῆς ὄντας, ἐκ τῶν ἀνισότητων ὄντας: eos qui volunt esse liberi, oportet omnes conditiones quibus leges imponuntur ita fugere, tanquam quæ proximæ sunt servituti. Tales autem sunt omnes quibus patet altera in iure suo imminuitur; juxta Ifocratis definitionem, ἀνισότητα vocantis ἐκ τῶν ἀνισότητων ἀλλοτρίων παρὰ τὸ δικαίον. Si enim, ut inquit Cicero 2, suscipienda bella sunt ob eam causam, ut si

ne

5 L. 1. C. de
monop.
6 Cajet. ad sum.
Thom. 2. 2. q. 77
art. 1. quod ad
tertium.
7 Arist. 1. de
rep. c. 9.

8 5. Hex. c. 10.
l. 4. q. 44. sup.
Num.
9 In sum. Ba-
thili.

1 Thucydides
Ifocras. Ando-
sides.

2 Off. 1.

ne injuria in pace vivatur, sequitur eodem auctore, pacem esse vocandam, non pactionem servitutis, sed tranquillam libertatem: quippe cum & Philosophorum & Theologorum complurium 3 iudicio pax & iustitia nominibus magis quam re differant, sitque pax non qualiscumque, sed ordinata concordia. Induciae autem si fiunt, satis apparet ex ipsa induciarum natura, non debere medio earum tempore conditionem cuiusquam deteriorem fieri cum serme interdicti *uti possidetis* instar obtineant. Quod si in bellum trudemur hostium iniquitate, debet nobis causa æquitas spes ac fiduciam boni eventus addere. Nam *ἐπὶ τῷ δὲ κατατρεχταί μὴ χεῖρ δου-
τατοῦ πάσης πολέμοιοι, καὶ δὲ τοῦ πλεονεκτεῖν οὐχ οὐτως*: pro his in quibus injuria efficiuntur omnes, quantum omnino possant, depugnent: at propter alieni cupiditatem non item 4. quod & Alexander Imperator ita expressit: *τὸ μὲν ἀρχαῖν ἀδικῶν ἔργον οὐχ ἀγνοῦντα
χεῖρ τὴν πρᾶξιν, τὸ δὲ τοῦ ἐχθροῦ ἀποσελεσθαι, ἔκτε τῆς διαδῆτε
εὐειδίεως, ἔχει τὸ θαρσάλειν, καὶ ἐν τοῦ μὴ ἀδικεῖν ἀπὸ ἐμύνασθαι,
ὡςδεχῆι τὸ εὐεκαί.* Ejus a quo cæpit injuria, provocatio maxime invidiosa est: at cum depelluntur aggressores, sicut bona conscientia fiduciam secum fert, ita quia de vindicanda, non de inferenda injuria laboratur, spes etiam adsunt optime. Si ita necesse est, perge gens mari invictissima, nec tuam tantum, sed humani generis libertatem audacter propugna.

Nec te quod classis centenis remiget alis,

Terreat (invito labitur illa mari.)

Quodve rebunt proæ Centaurica saxa minantes,

Tigna cora & pîctos experire metus.

Frangit & attollit vires in milite caussa,

Quæ nisi iusta subest, excutit arma pudor 5.

Si iusta multi, & ipse Augustinus 6, arma crediderunt eo nomine fuscipi, quod per terras alienas iter innoxium negaretur, quanto illa erunt iustiora, quibus maris, quod naturæ lege commune est, usus communis & innoxius postulatur? si iuste oppugnatae sunt gentes, quæ in suo solo commercia aliis interdicebant, quid illæ quæ populos ad se nihil pertinentes per vim distinent, ac mutuos earum commeatus intercludunt? si res ista in iudicio ageretur, dubitari non potest, quæ a viro bono expectari deberet sententia. ait Prætor 7: *quo minus illi in flumine publico navem agere, ratem agere, quove minus per ripam exonerare liceat, vim fieri veto.* De mari & littore in eandem formam dandum interdictum docent interpretes 8, exemplo Labconis, qui cum interdiceret Prætor 9: *Ne quid in flumine publico ripare ejus facias, quo statio iterve navigio deterius sit, fiat*; simile dixit interdictum competere in mari: *ne quid in mari inre littore facias, quo portus, statio, iterve navigio deterius sit, fiat* 10. Imo & post prohibitionem, si quis scilicet in mari navigare prohibitus sit, aut non permîssus rem suam vendere, aut re sua uti, injuriarum eo

3. Polus Lucas
apud Stob.
de iust.
Glen. Alex.
Stron. 4.
August. 15. de
civili.

4. Demosthenes
nel.

5. Propert. l. 4.
eleg. 6.
6. Vid. 5. c. 1.

7. L. 1. ff. ut in
flum. pub. nav.
liceas.

8. Glibid.
9. L. 1. in princ.
ff. de flum.

10. L. 1. ff. de 17

11 L.2.§.9. ff.
ne quid in loco
publ. L.13.§.f.
et L.24. ff. de
injur.

Sil. in verborum
significatio part. 3.
sub finem

alleg. Gerar. Ol-
dradum et Ar-
ebid. argum. l.2

ff. ad leg. Jul. de
annonæ, et l.6.
de extraordin.

crim. et ibi glos.
12 De iud. l.4.

13 Offic. 1.

Cassio. 3.

Vac. 17.

14 L.50. ff. de
neg. ver. domini.

Gernich.

Horich. de bello
iusto prop. 9.

nomine competere actionem Ulpianus respondit 11: Theologi in-
super & qui tractant casus, quos vocant, conscientiarum, con-
cordes tradunt, eum, qui alterum vendere aut emere impedit,
utilitatemve propriam publicæ ac communi præponat, aut ullo mo-
do alterum in eo, quod est juris communis impediatur, ad restitu-
tionem teneri omnis damni, viri boni arbitrio. Secundum hæc igitur
vir bonus iudicans, Batavis libertatem commerciorum adjudica-
ret, Lusitanos & cæteros, qui eam libertatem impediunt, ve-
taret vim facere, & damna restituere juberet. Quod autem in ju-
dicio obtineretur, id ubi iudicium haberi non potest, iusto bello
vindictatur. Augustinus 12: *iniquitas partis adversæ iusta ingerit
bella*. Et Cicero 13: *cum sint duo genera decertandi, unum per di-
sceptationem, alterum per vim consugendum ad posterius, si uti
non licet priore*. Et rex Theodoricus: *veniendam tunc ad arma,
cum locum apud adversarium iustitia non potest reperire* 14. Et
quod proprius est nostro argumento, Pomponius eum, qui rem
omnibus communem cum incommodo cæterorum usurpet, *manu
prohibendum* respondit. Theologi quoque tradunt, sicuti pro re-
rum cuiusque defensione bellum recte suscipitur, ita non minus
recte suscipi pro usu earum rerum, quæ naturali jure debent esse
communes. Quare ei, qui itinera præcludat, evictionemque mer-
cium impediatur, etiam non expectata ulla publica auctoritate, viâ
facti, ut loquuntur, posse occurrere. Quæ cum ita sint, minime
verendum est, ne aut Deus eorum conatus secundet, qui ab ipso
institutum jus naturæ certissimum violant, aut homines ipsi eos
inultos patiantur, qui solo quæstus sui respectu communem hu-
mani generis utilitatem oppugnant.

*Cum sub hoc tempus plurima Regis Hispaniarum litera in ma-
nus nostras venissent, quibus ipse & Lusitanorum institutum
manifeste detegitur, operæ pretium visum est ex iis, quæ phra-
sæ eodem erant argumento, binas in Latinum sermonem trans-
latas exhibere.*

Domine Martine Alphonse de Castro, Prorex amice, ego Rex
multum tibi salutem mitto. Cum hæc literis perveniet ad te
exemplum, typis impressum edicti quod faciendum curavi, quo
ob rationes quas expressas videbis, aliasque meis rebus conducen-
tes, prohibeo commercium omne externorum in ipsiis partibus In-
diæ aliisque regionibus transmarinis. Quandoquidem res hæc est
momenti atque usus maximi, & quæ effici summa cum industria
debeat, impero tibi, ut simulatque literas has & edictum acceperis,
publicationem ejus omni diligentia procures in omnibus lo-
cis ac partibus istius imperii, idque ipsum quod edicto contine-
tur exequaris sine ullius personæ exceptione, cuiuscumque qua-
litatis, ætatis. conditionisve sit, citra omnem moram atque excu-
sa.

facilem, procedaque ad impletionem mandati via meræ executionis; nullo admisso Impedimento, appellatione, aut gravamine in contrarium, cujuscumque materię generis aut qualitatis. **Jubeo** itaque hoc ipsum impleri per eos ministros, ad quos executio pertinet, iisque significari, non modo eos qui contra fecerint malam operam ministri nãvatos, sed eosdem me puniturum privatione officiorum, in quibus mihi serviunt. Quia autem relatum est mihi commorari in istis partibus externos multos variarum nationum. Italos, Gallos, Germanos, Belgas, quorum pars major, quantum intelligimus, eo venit per Persida, & Turcarum imperium, non per hoc regnum, adversus quos si ex hujus edicti præscripto ac rigore procedatur, posse inde nonnullas difficultates sequi, si illi ad Mauros inimicos perfugiant, vicinisque munitionum mearum dispositionem indicent, rationesque monstrant quæ rebus meis nocere possent: exsequi te hoc edictum volo, prout res & tempus ferent, atque ea uti prudentia, qua illæ difficultates evitentur, curando ut omnes externos in potestate tua habeas, eoque custodias pro cujusque qualitate, ita ut adversus imperium nostrum nihil valeant attentare, utque ego omnino eum finem consequar, quem hoc edicto mihi proposui. Scriptæ Ulyssipone 28. Novembris, Anno 1606. Subscriptum erat, rex. Inscriptio, pro rege: ad Dominum Martinum Alfonsum de Castro consiliarium suum, & suum Proregem Indiæ.

Prorex amice, rex multam salutem tibi mitto. Etsi pro certo habeo tua præsentia, iisque viribus cum quibus in partes Austrias concessisti, perduelles Hollandos, qui illic hærent, nec minus indigenas, qui eis receptum præbent, ita castigatos fore, ut nec hi, nec illi tale quicquam in posterum audeant: expediet tamen, ad res tuendas, ut justam classem, eique operi idoneam, cum tu Goam redibis, in istis maris partibus relinquant, ejusque imperium & summam præfecturam mandes Andreæ Furtado Mendosæ, aut si quem ei muneri aptiorem judicabis, quemadmodum pro tuo in me affectu confido, ea in re non aliud te repecturum, quam quod rebus meis erit utilissimum. Scriptæ Madridi 27. Jan. 1607. Signatum: rex. Inscriptio, pro rege: ad Dominum Martinum Alfonsum de Castro suum consiliarium, & suum Proregem Indiæ.

HUGONIS GROTHII

D E

ÆQUITATE, INDULGENTIA
ET FACILITATE*Liber singularis.*

CAPUT I.

De Æquitate.

I.

UM Justitia (universalis dicta) in legum observatione consistat, cum qua æquitas maxime pugnare videtur, ut & indulgentia atque facilitas: hinc quomodo inter se conveniant & distinguantur, viro bono & inprimis jurisconsulto intelligere necessarium est.

II.

Et ut de æquitate primum loquamur, ejusque *quædam* virtutis, scire oportet, æquitatem aut æquum de omni interdum jure dici, ut cum jurisprudentia a boni & æqui dicitur: interdum le jure naturali absolute, ut cum Cicero ait, jus legibus, moribus & æquitate constare; alias vero de hisce rebus, quas lex non exacte definit, sed arbitrio viri boni permittit: sæpe etiam de jure aliquo civili propius ad jus naturale accedente, idque respectu alterius juris, quod paulo longius recedere videtur, ut jus Prætorium, & quædam jurisprudentiæ interpretationes.

Proprie vero & singulariter æquitas est virtus voluntatis, correctrix ejus in quo lex propter universalitatem deficit.

III.

Æquum autem est id ipsum quo lex corrigitur. Nominis sui originem a Græcis traxit, qui *εἰσός*, Dorice vero *εἰσός* dixere, id est, quod alicui congruit, ac respondet. Cum enim inæqualibus idem non possit esse æquale, res autem sæpe sunt inæquales, lex vero una semper atque eadem; necessario consequitur, alia virtute opus esse, quæ inæqualibus rebus suam cuique æqualitatem præstet, unde hæc virtus *æquitas* latinis, Græcis vero *εἰσότης* dicitur.

IV.

Est porro voluntatis habitus; non intellectus: græcis enim intelligendi virtus, id quod æquum est, *δυσπροσόν* dicitur, latinis autem æqui prudentia vertitur, quæ sese ita ad æquitatem habet, ut jurisprudentia ad justitiam.

V.

Esse autem hanc virtutem necessariam, ita colligitur: quoniam vaga & lubrica hominum ingenia ad eum finem, quo vera natura ducit, dirigi non posset, nisi artis quibusdam regulis, quæ ex naturæ ipsius principiis defumerentur: ex autem regulæ ad
coer-

Coercendos homines cum finita esse deberent, ipsa autem rerum atque actionum materia infinita sit, sequebatur multa sæpe occurrere, quibus illæ regulæ non satis congruerent. In quibus oportuit non regulam, sed ejus qui regulam dedisset mentem atque propositum sequi, id quod erat omnia dirigere ex principis naturæ; unde ad ipsa naturæ principia recurendum fuit, ut ita ex infinito suppleretur, quod finito deerat; perfecta enim norma rei infinitæ finita esse non potest. Quo pertinet, quod philosophi & jurisconsulti dixere, leges, non his, quæ nunquam accidere possunt, sed illis, quæ plerumque accidunt, aptari.

Legem ergo cum dicimus (quæ æquitatis objectum est) late ejus vocem sumimus, & non tantum constitutiones civiles, sed & ipsius juris gentium atque ipsius naturæ notitias comprehendimus, quæ etsi nec scripto, nec jure proprie constant, universaliter tamen concipiuntur, ut: reddendum depositum: neque enim locum habet in furioso ensem reposcente.

Quin illa etiam, quæ Deus extra ordinem vetat aut præcipit, comprehendere non dubitamus; quia is defectus, quem æquitas corrigit, non semper est ex defectu auctoris, quanquam is in humanis legibus plerumque concurrit; sed ex defectu materiæ, quæ certæ & definitæ regulæ non est capax. Unde etiam Dei leges ex notitiis naturæ impressis ab ipso Deo supplere minime absurdum est, ut cum dicitur: non occides, supplebimus, nisi tuendæ vitæ, aut publicæ animadversionis causa.

Sed prima naturæ principia, & quæ leges virtutem ponunt, nihil nisi vitium tollunt, æquitatem non recipiunt: illa, quia id quod suppletur necesse est legibus præstantioribus suppleri; principia autem primæ naturæ leges sunt præstantissimæ, ut Deum esse colendum, atque amandum. Hæ vero leges, quia virtutes ipsæ, vitia infinita, propter universalitatem non deficiunt, ut non mœchaberis, non furaberis, vivendum pie, honeste, sobrie.

Cæterum & ad leges inferiorum potestatum, & ad patrum, maritorum, dominorum imperia, ad vota etiam, pacta, & testamenta æquitas pertinet: idque dupliciter, aut enim verba atque conceptus jubentium, voventium, paciscentium, testantium corrigit, prout casus ex ipsorum præsumta mente posuit; aut etiam: cum mens expressa est, legem ipsam, qua jussa, vota, pacta, testamenta servari jubentur, restringit ex superioribus. Prioris exemplum est: promisit quidam constituto die, certo loco adesse: si tempestas obest, æquitas supplet id, quod pacto deest. Si pactum est, ne quis de dolo teneatur, lex ipsa, quæ pactum servare jubet, exceptionem patitur.

Cum autem æquitas frequentissime circa leges pœnales versetur, falluntur qui putant leges semper ita æquitare corrigi, ut pœna minuatur, cum etiam æquitare intendi illæ possint. Ut si lex sit de homicidii præscriptione post vicennium, excipiemus parricidium,

dium, & augebuntur legum supplicia ob circumstantias delictum gravantes, aut quia delictis grassantibus severiori exemplo opus est.

- XII. Correctionem cum dicimus ejus, in quo ob universalitatem lex deficiat, primum excludimus eas leges, quæ inhonestum quid præcipiunt simpliciter, aut id, quod ex officio necessario faciendum est, vetant. Si dubitatio oriatur, quum tota lex, sumta secundum mentem claram legislatoris, pugnat cum lege naturæ, an non hic quoque æquitas locum habeat? nullus defectus ex universalitate est, sed sequenda lex hoc casu: quamquam enim de legis justitia dubitatur, non tamen & hoc dubitatur, an in dubio valere debeat legis autoritas, quod quidem perquam durum est; sed ita lex scripta est, inquit jurisconsultus; & plerumque habet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum, quod adversus singulos utilitate publica pensatur. Contra has enim, cum vim obligandi non habeant, æquitatis remedio opus non est. Ostendimus præterea eorum, quæ in lege obscure dicta sunt, interpretationem aut productionem legis ad casus similes.

- XIII. Fit autem hæc correctio, non tollendo legis obligationem, sed declarando legem in certo casu non obligare; quod si apparet, nemo ad contraria obligari potest. Unde leges, quæ ipsa intentione pugnant, altera per alteram necessario abrogatur. Fit autem interdum, ut non intentione, sed casu pugnent, quam *ἐκ προέδοτος νόμος* græci vocant: quod ubi sit, necessario in illo casu lex una per alteram exceptionem patitur. Ut, augur collegam coram populo nominet: damnatus publico judicio, cum populo ne agat: si augur damnatus sit, addetur priori legi exceptio ex posteriore. Unde sequitur, omnes leges, quæ aliquo casu inter se committi possunt, ita subordinatas esse, ut altera alteri cedat: quæ autem cedere debeat, facile definiri non potest, sed hoc ipsum e naturalibus principiis pendet, quæ docent, fortio-rem esse legem jubentem permittente: vetantem jubente: po-nalem non poenali: generali particularem: statim implendam, ea quæ moram patitur: imprimis vero pertinentem ad majora, per-tinenti ad minora: ita in legibus, etiam divinis, cedunt spectan-tes ad proximum, spectantibus ad Deum: ceremoniales morali-bus: & in humanis legibus ea quæ ad privatam utilitatem per-tinent; iis quæ ad publicam; unde lex ad reddendum depositum, exceptionem patitur in depositore, cujus bona publicata sunt; & lex, capitalia crimina morte punienda esse, intelligenda est; nisi magna pars populi, aut unus populo admodum & summo opere ne-cessarius peccaverit.

- XIV. Idem sic quoque probatur: vis obligandi, ut in pactis ita in lege neque ex scriptura, neque ex verbis profisciscitur, sed ex ipsa mente & voluntate. Vult autem nemo contraria, & legisla-toris voluntas fuit, ut omnes observarentur, quatenus fieri po-
test;

DE INDVLGENTIA. CAP. II. 41

test; noluit ergo legislator suam valere, ubi exceptionem lex altera suppeditat, & consequenter eo casu non obligabit. Vnde recte a nonnullis dictum est: æqui esse hominis non legem, sed legislatorem respicere. Hac de causa jus strictum quatenus opponitur æquitati, jus esse negamus, sed ita dici æquivoce, ut hominem pictum, hominem dicimus. Opponitur ergo æquitas stricto huic juri, ut bonum malo. Eo autem juri, quod lex ipsa dicitur, in casibus non excipiendis opponitur, ut bonum diversum bono, & bonum bono melius.

Restat videre, quibus personis æquitatem uti conveniat. Nos eam, XIV. cum justitiæ pars sit, omnibus & cuiusvis convenire posse non dubitamus, adhibita tantum distinctione.

Aut enim evidens est exceptio, qua lex suppletur, ut in lege XV. hac; cives omnes ad comitatum veniant: exceptio, nisi morbus impediatur: & hæc exceptio tum fieri potest a privato, tum a iudice, si judicanda veniat.

Aut dubia est exceptio, quia ambiguum est, utrum æquius, XVI. utrumve publico utilius sit, legis verba sequi, aut non sequi. Sed iterum distinguendum: aut enim res moram patitur aut non: si non patitur moram, faciet privatus id, quod in re dubia recte ratiocinando æquius & melius inveniet; ita tamen, ut si dubius maneat, nec se recte explicare possit, legis verba sequatur; quod & in iudice, si res subito dijudicanda sit, locum habebit. Sin moram res patitur, consulendus est legislator, sive summus, sive inferior, qui legem posuit, ut ipse sit mentis suæ verique juris interpretes. Et hæc de æquitatem.

C A P V T II.

De Indulgentia.

Indulgentiam vocamus virtutem voluntatis in eo, qui potestatem habet ad tollendam legis obligationem in personis, factis aut rebus, particularibus aut singularibus, quatenus id fieri potest sine immutatione justitiæ aut publicæ utilitatis.

Hujus actio vulgo *dispensatio*, latine *lege solutio* vocari potest; II. nomen autem indulgentiæ a dulcedine deductum videri potest, quia leges omnes, quatenus libertatem impediunt, habent aliquid acerbi, contra iis liberari dulce est.

Dispensationem autem dictam credibile est, quia exemptio a legibus magno temperamento fieri debeat, expensa hinc legis necessitate, inde qualitate rei positæ. III.

Differt hæc ab æquitatem multum, quod a viris doctis non recte IV. negatur: hæc enim obligationem tollit, æquitas vero nullam esse legis obligationem declarat.

Quod ut recte intelligatur, sciendum est, mentem legislatoris V. du-

dupliciter posse cessare in speciali casu sub verba legi cadentē: aut enim cessat, ita ut simul cum casu pugnet, aut sine pugna cessat: subtiliter loquendo, illud vocant cessare contrarie, hoc negative. Prioris sit exemplum: qui hominem occiderit, gladio feriatur, si quis tuendi sui causa occiderit, mens legislatoris cum casu accipienda, est enim in hoc casu is, qui occidit, innocens, innocentem autem puniri cum iustitia pugnat & cum mente legislatoris. Posterioris exemplum tale: ante annos viginti quinque nemo magistratum gerat; movet legislatorem, quod iuvenes plerumque destituant prudentia, & auctoritas; itaque cessat hæc ratio in iuvene, cui utrumque adsit; nihil tamen vetat eum æque excludi, si maiores sint eique idonei, Imo quanquam hunc non aspexit legislator, neque ejus causa legem laturus fuerat, tamen maluit hunc comprehendere, quam a lege utili abstinere; neque mens legislatoris fuit tantum in imprudentes legem ferre, neque hanc restrictionem passus esset ad legem adscribi, quia oportuisset in singulorum prudentiam anxie inquirere, & ita lex fuisset inutilis. Posteriori igitur legis specie obligatio manet; priore autem illa, nulla est obligatio: in priore locum habet æquitas, in posteriori dispensatio.

- VI. Accedit; ut mens legis, aut ratio cesset duobus modis: aut specialiter, quia in hoc aut in illo non invenitur, quod movet legislatorem proprie: aut promiscue, quia talis est legis intentio, ut ei satisfieri possit, si non in omnibus, at in plerisque observetur; observari autem in plerisque qui potuit, nisi universaliter obligaret? ut cum omnes excubias agant, non multum refert, utrum pauci ab excubiis eximantur: item nemo peregrinus magistratum capiat, nihil enim nocebit unum aut alterum idoneum admittere.
- VII. Virtus est hæc Indulgentia, & beneficentiæ speciem habet, quia homines onere non omnino necessario sublevat.
- VIII. Habet locum in legibus tum divinis tum humanis; nam & Deus ipse in lege sua quosdam solvit. Excipiendæ sunt leges, quarum mens & ratio in nullo cessant, quales sunt naturæ prima principia, & quæ inde necessario fluunt, ut decalogi præcepta moralia, in his enim Deum unquam dispensare negamus, ac ne tum quidem dispensat, cum Abrahamo immolare Isaacum aut Israelitas res Ægyptiorum præcipit auferre; hoc enim furari non fuit, sed a Domino accipere; lex autem non occidendi, in se exceptionem iustæ auctoritatis continet. Unde falli eos putamus, qui docent, rationem legis injustos concubitus prohibentis in speciali cessare posse, ideoque & hanc legem dicimus indispensabilem, sicut & legem de non mentiendo, etsi multi contrarium sentiant. Legem autem de indissolubilitate & matrimonii unitate, esse dispensabilem, & a Deo olim dispensatam, in hac re asserimus.
- IX. Fit autem dispensatio per modum (ut diximus) tollendæ obli-

gationis, non in universum, (idem enim esset abrogare legem,) sed particulariter, aut singulariter; unde dispensationem quidam privilegium dixere, cum tamen privilegium non a privanda lege dictum sit, ut illi crediderunt; sed quia lex est non in commune lata, sed in certos homines privatim, ita ut tantundem distent (si latine loquamur) lex & privilegium, quantum abrogatio & dispensatio.

Dispensare, hoc est, lege solvere is solus potest, qui ferendæ, X. abrogandæque legis potestatem habet.

Deus igitur in omnibus hanc potestatem habet; in legibus autem XI. Dei & naturæ nemo: atque adeo ne in istis quidem legibus, quæ ad gentium jus primarium pertinent. Iis autem in legibus, quas Deus populo Israelitico tantum præscripsit, dispensatio locum habere non potest respectu aliarum gentium, cum nulla sit obligatio.

In jure gentium secundario jus est ut dispensetur, quia est de XII. concessu gentium, ut hoc ipsum vix apparere possit.

In legibus autem civilibus dispensare est ejus, qui summam habet XIII. potestatem, & minorum etiam magistratuum, quatenus ferendarum & abrogandarum legum potestatem acceperunt. In domesticis quoque legibus paterfamilias dispensat.

Cum maximus sit usus dispensationum circa leges pœnales, sciendum XIV. est, in iis delictis, quæ pœnam ex sua natura commensurata habent, ut est pœna mortis in homicidio deliberato, Dispensationem justam esse non posse: in aliis autem, quæ naturaliter illicita sunt, posse per Dispensationem pœnam alterari, dum ne æqua proportio & publici exempli ratio negligantur, tolli autem omnino non posset; in his autem, quæ sunt civiliter illicita, eatenus in pœna posse dispensari, quatenus in ipsis legibus; si scilicet non sint tales, quæ semper, & in omnibus servandæ sint.

An Dispensatio non justa de causa facta, vim habeat, quæri XV. potest? distinguendum putamus; aut enim contra jus naturæ, gentium, & divinum facta est dispensatio, & vim nullam habet; non tamen possunt judices, (vetante loqui, summam in republica potestatem habente) jus illud, super quo dispensatum est, exequi; cum vis omnis coactiva a summa potestate pendeat, neque contra ejus voluntatem debeat exerceri: aut vero contra jus civile & domesticum; & valere credimus dispensationem non juste factam. Sicut enim lex, quamvis utilis, non obligat, nisi lata sit; ita etiam non obligat, quam legislator solvit; perinde enim est, ac si cum exceptione lata esset; neque tamen eos peccare negamus, qui principem inducunt aut orant, ut ipsorum aut aliena causa dispensationem non justam faciat.

Observandum est, in his legibus quæ in solius legislatoris utilitatem XVI. latæ sunt, puta de rebus ipsi propriis, dispensationem justam esse sine ulla causa; facit enim hanc non ut legislator, sed ut

ut Dominus; ideoque hæc non dispensatio sed Donatio est quedam; talis est multis in locis venationum permissio, confiscationum redemptio, & similia.

CAPUT III.

De Facilitate.

- I.** Facilitatis virtus est voluntatis, prona ad remittendum jus sibi competens, pacis aut humanitatis causa; ducta autem videtur metaphora ab eo genere materie, quod opifici cedit & durum se non præbet: unde & homines iurifuso non rigide inhærentes, sed aliquantum cedentes, faciles dici cœperunt.
- II.** Hæc cuius competit, qui alterum sibi ex contractu aut delicto obligatum habet; maxime autem versatur circa leges, longius ab æquitate naturali recedentes, qualis est de jure belli, de præscriptionibus, de jure commissi, & similibus.

Facilitas autem, quæ circa poenas alicui debitas versatur, Clementia proprie dicitur, quam proinde etiam privatis competere affirmamus.

Apparet ex his quæ diximus, nullam harum trium virtutum cum Justitia pugnare. Non Æquitatem, quia Justitia legi obsequitur, non secundum verba, sed mentem legislatoris, & secundum verum ordinem legum. Non Indulgentiam & Dispensationem, quia lex cessat, ubi solvit legislator. Non denique Facilitatem, quia lex ei, cui tribuitur, eo jure uti non imperat.

F I N I S.

